

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

A

S. o. u.
0

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1924:16
JUSTITIEDEPARTEMENTET

B E T Ä N K A N D E

M E D F Ö R S L A G T I L L

G R U V L A G

A V G I V E T A V

1920 ÅRS GRUVLAGSTIFTNINGS-
SAKKUNNIGA

S T O C K H O L M

1 9 2 4

Statens offentliga utredningar 1924

Kronologisk förteckning

1. Angående ordnandet av statens kommersiella informationsverksamhet. Promemoria, avgiven av chefen för utrikesdepartementets speciella handelsavdelning. Marcus. 28 s. **U**.
2. Det svenska lantbrukets produktionskostnader. 2. Bokföringsåren 1920—1921 och 1921—1922. Av L. Nannesson. Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen nr 247 (nr 6 1923). Svanbäck. (6), 107 s. **Jo**.
3. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 12. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Kopparbergs län. Beckman. 47 s. 2 kart. **Jo**.
4. Supplement nr 2 till Sveriges familjenamn 1920. Stat. Repr.-anst. 10 s. **Ju**.
5. Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Eklund. vii, 208 s. **E**.
6. Utredning rörande ny vattenväg mellan Östersjön och Väneren, Göta kanal, jämte bihang, innefattande preliminär utredning rörande vattenväg mellan Hjälmaren och Väneren, Svea kanal. Meddelande från Kungl. Kanal-kommissionen. Nr 4. Haggström. 173 s. 3 kart. **K**.
7. Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbibliotek. Uppsala, Almqvist & Wiksell. xj, 511 s. **E**.
8. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 18. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Västmanlands län. Beckman. 36 s. 2 kart. **J**.
9. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 14. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Värmlands län. Beckman. 52 s. 2 kart. **J**.
10. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 11. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Blekinge län. Beckman. 32 s. 2 kart. **J**.
11. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 15. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Jämtlands län. Beckman. 52 s. 2 kart. **J**.
12. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 18. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Gotlands län. Beckman. 18 s. 1 karta. **J**.
13. Förslag till löneroglering för befattningshavare vid rika allmänna läroverk samt vid folk- och småskolor m. läroanstalter. Tallberg. 418 s. **E**.
14. Iakttagelser rörande socialiseringen i Österrike 1918—1922. Av Nils Karleby. Tiden. viij, 111 s. **Fl**.
15. Det svenska tobaksmonopolet. En undersökning av dess verksamhet 1915—1922. Av M. Marcus. Tiden. vii, 106 s. **Fj**.
16. Betänkande med förslag till gruvlag. Norstedt. 400 s. **J**.

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E**. = Ecklesiastikdepartementet, **Jo**. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgavs utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1924:16
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

TILL

GRUVLAG

AVGIVET AV

1920 ÅRS GRUVLAGSTIFTNINGSSAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1924

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

233919

STADENS ÖFRÖMMA FÖR ÖFRÖMMA
FÖR ÖFRÖMMA FÖR ÖFRÖMMA

BEFÄHÅNDE MED FÖRSTÄMMA

GRUVLAG

STADENS

FÖR ÖFRÖMMA FÖR ÖFRÖMMA

1871

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Skrivelse till statsrådet och chefen för justitiedepartementet	Sid. 5
--	-----------

Förslag till gruvlag.

1 kap. Allmänna bestämmelser	7
2 kap. Om inmutning	8
3 kap. Om undersökningsarbete	11
4 kap. Om erhållande av utmål och förändring av utmål	13
Om ansökning om utmål	13
Om utmålsförrättnings kungörande	15
Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande	16
Om jordlösen och annan ersättning	19
Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättning och därunder meddelade beslut	20
Om utbetalning av ersättningsmedel	21
Om förändringar med avseende å utmål	22
5 kap. Om jordägares rätt till andel i eller avgäld av gruvföretag	22
6 kap. Om rätt till brytning inom utmålet	27
7 kap. Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva	28
8 kap. Om samäganderätt i gruva	29
9 kap. Om övergång av rätt till gruva	32
10 kap. Om tillsyn över gruvdriften	33
11 kap. Om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning	35
12 kap. Om rätt för kronan att övertaga gruva	37
13 kap. Särskilda bestämmelser	39
Övergångsbestämmelser	39
Lag om ändrad lydelse av 24 § i K. F. den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom	42

Allmän motivering.

Historisk översikt	43
Utvecklingen till 1884 års gruvestadga och 1886 års stenkolslag	43
Ändringar i 1884 års gruvestadga samt under 1900-talet framkomna förslag till förändrad gruvlagstiftning	48
Utländska rättssystem	52
Rätten till mineralen enligt svensk rätt	55
Val av system och dettas allmänna karaktär	57
Inmutningsrättens begrepp	75
Om undersökningsarbete och förutsättningarna för erhållande av utmål	76
Om inmutningsområde och utmål	80
Om jordägares rätt med avseende å gruva å hans mark	83
Om åtgärder för gruvrättighetens bevarande	89
Försvarsarbete eller försvarsavgift	89
Om förverkande av inmutningsrätten	94

Speciell motivering.

	Sid.
1 kap. Allmänna bestämmelser	97
2 kap. Om inmutning	100
3 kap. Om undersökningsarbete	118
4 kap. Om erhållande av utmål och förändring av utmål	126
Om ansökning om utmål	126
Om utmålsförrättnings kungörande	130
Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande	132
Om jordlösen och annan ersättning	144
Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättning och därunder meddelade beslut	147
Om utbetalning av ersättningsmedel	149
Om förändringar med avseende å utmål	152
5 kap. Om jordägares rätt till andel i eller avgäld av gruvföretag	153
6 kap. Om rätt till brytning inom utmälet	169
7 kap. Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva	172
8 kap. Om samäganderätt i gruva	175
9 kap. Om övergång av rätt till gruva	185
10 kap. Om tillsyn över gruvdriften	186
11 kap. Om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning	194
12 kap. Om rätt för kronan att övertaga gruva	195
13 kap. Särskilda bestämmelser	198
Övergångsbestämmelser	199

Reservationer.

Särskilt yttrande av C. I. Asplund	203
» » » Bernh. Eriksson	256
» » » Jakob Pettersson	284
» » » Arvid Johansson	285
» » » Jakob Pettersson och Gunnar Bendz	288

*Historisk redogörelse för gruvlagstiftningsfrågans behandling åren
1889—1923.*

Avdelning I. 1889—1899	290
Frågan om rätt för kronan till jordägarandel i fyndighet å kronojord	290
Avdelning II. 1902—1923	302
Frågan om upphävande eller inskränkning av inmutningsrätten å kronojord m. m.	302

Utländsk rätt.

Norge s. 320; Tyskland s. 335; Frankrike s. 342; Belgien s. 371; Holland s. 374; Spanien s. 375;
Portugal s. 378; Rumänien s. 380; Grekland s. 380; England s. 383; Nordamerikas förenta
stater s. 385.

P. M. angående gruvegendomens rättsliga natur i några främmande rättssystem och gruvegen- dom såsom underlag för kredit	389
--	-----

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 februari 1920 har dåvarande chefen för justitiedepartementet den 20 i samma månad tillkallat undertecknade, Jakob Pettersson, borgmästare och ledamot av riksdagens andra kammare; C. I. Asplund, bergmästare och ledamot av riksdagens första kammare; Gunnar Bendz, numera revisionssekreterare; Bernhard Eriksson, pensionsfullmäktig och ledamot av riksdagens andra kammare; Bernhard Nilsson, numera domänintendent; Gustaf Wallin, numera direktör i Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund; samt Petrus Ödström, godsägare och ledamot av riksdagens andra kammare, att såsom sakkunniga biträda inom justitiedepartementet med utarbetande av förslag till ny gruvlagstiftning. Därvid har åt undertecknad Pettersson uppdragits att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar samt åt undertecknad Bendz att tillika tjänstgöra såsom de sakkunnigas sekreterare. Den 26 november 1920 har därefter dåvarande chefen för justitiedepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts samma dag meddelade bemyndigande uppdragit åt undertecknad Arvid Johansson, professor vid Tekniska Högskolan, att jämte ovannämnda den 20 februari 1920 tillkallade personer såsom sakkunnig biträda inom justitiedepartementet med utarbetande av omförmälda förslag.

Sedan ifrågakarande arbete numera i huvudsak blivit slutfört, få de sakkunniga härmed vördsamt överlämna förslag till gruvlag m. m. jämte motivering ävensom historisk redogörelse över gruvlagstiftningsfrågans tidigare behandling samt av undertecknad Bendz utarbetade översikter över utländsk gruvlagstiftning.

Vid den åt de sakkunniga anförtrodda utredningen skulle även tagas i övervägande, huruvida bestämmelserna i lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkols- och saltfyndigheter borde i vissa avseenden bringas i närmare överensstämmelse med de stadganden, som komme att upptagas i det nya förslaget till allmän gruvlagstiftning. Därjämte skulle under utredningsarbetet rörande ny gruvlagstiftning undersökas, i vad mån lagbestämmelser om rätt att eftersöka och bearbeta alunskiffer och andra särskilt be-

gärliga bergarter kunde erfordras. De sakkunniga, som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 24 november 1922 skolat avsluta sina arbeten inom utgången av sislidne maj månad, hava på grund härav icke varit i tillfälle att beträffande sistnämnda delar utföra uppdraget. Vidare har tiden icke medgivit behandling av frågan i vad mån, i anslutning till det nya förslaget till gruvlag, ändringar påkallas i lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag. I sistberörda hänseende få de sakkunniga hänvisa till det lagförslag, som avgivits av 1916 års gruvlagstiftningskommitté.

Till de sakkunniga hava överlämnats följande remisser:

1) Riksdagens skrivelse den 22 mars 1904, nr 24, i anledning av väckt motion med förslag till ändrad lydelse av 17 kap. 7 § handelsbalken jämte däröver avgivna yttranden;

2) en av kommerskollegium den 22 oktober 1921 till Konungen ingiven under dålig framställning angående tillägg till 3 § i gruvestadgan den 16 maj 1884 samt en av arméförvaltningens fortifikationsdepartement den 12 januari 1922 ingiven framställning om ändring av samma lagrum.

Sistnämnda framställningar, vilka avse undantagande av nationalparker och fästningsområden från inmutning, hava besvarats genom föreliggande förslag.

Ovannämnda riksdagsskrivelse berör ett ämne, som sammanhänger med frågan om förändring av gruvegendoms rättsliga karaktär i avsikt att bereda möjlighet för in-teckning i gruvegendom. Dessa spörsmål hava blivit föremål för utredning i bifogade, av undertecknad Bendz upprättade promemorior men hava icke hunnit undergå vidare behandling.

I anledning av särskilda remisser hava de sakkunniga förut årligen avgivit yttranden i fråga om förlängning av lagen den 31 maj 1918, innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län. Därjämte hava de sakkunniga efter särskilt, av Kungl. Maj:t den 23 januari 1922 givet uppdrag dels den 13 mars 1922 till chefen för justitiedepartementet avgivit förslag till ny lag, avsedd att ersätta ovannämnda lag den 31 maj 1918, dels ock den 29 mars 1922 till Konungen ingivit betänkande med förslag till förordning om förvaltning av kronans jordägarandel i gruva.

Som det av 1916 års gruvlagstiftningskommitté under år 1919 avlämnade betänkandet samt däröver avgivna yttranden icke blivit befordrade till trycket, hava de sakkunniga ansett sig böra i större utsträckning, än som eljest varit erforderligt, återgiva vad i nämnda betänkande och yttranden anförts.

Undertecknade Eriksson och Asplund hava anmält reservation mot väsentliga delar av föreliggande förslag, och komma dessa reservationer att sedermera överlämnas till herr statsrådet. Särskilda yttranden av undertecknad Pettersson i fråga om 94 §, av undertecknad Johansson beträffande samma paragraf, samt av undertecknade Pettersson och Bendz i fråga om 101 § bifogas.

Stockholm den 21 juni 1923.

JAKOB PETTERSSON.

C. I. ASPLUND.

GUNNAR BENDZ.

BERNH. ERIKSSON.

ARVID JOHANSSON.

BERNHARD NILSSON.

GUSTAF WALLIN.

P. ÖDSTRÖM.

Förslag till gruvlag.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Envar äger, där ej eljest enligt lag hinder däremot möter, genom inmutning erhålla rätt framför andra att på de villkor och med de inskränkningar, som i denna lag stadgas, undersöka och bearbeta sådan å egen eller annans grund belägen mineralfyndighet, som innehåller:

- 1) malm till någon av följande metaller, nämligen: guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanadin, molybden, wolfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock ej sjö- och myr-malm;
- 2) svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

2 §.

Den, som vill erhålla sådan rätt, som omförmäles i 1 § (*inmutningsrätt*), till fyndighet av däri angivet slag, har att i den ordning, som i andra kapitlet stadgas, göra skriftlig ansökning därom hos bergmästaren.

Bifalles ansökningen, skall bergmästaren utfärda *mutsedel*; och äger sökanden (*inmutaren*) därefter inom det område, som i mutsedeln anvisas (*inmutat område*), anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral.

Visas, att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande malm eller mineral av i 1 § angivet slag, som lämpar sig för teknisk bearbetning, och som förekommer i sådan myckenhet, att fyndigheten med sannolikhet kan göras till föremål för gruvdrift, äger inmutaren, efter särskild ansökning hos bergmästaren, vid förrättning på stället få sig anvisat visst arbetsområde (*utmål*) samt inom detta bearbeta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral.

3 §.

Inmutningsrätten gäller i förhållande till andra inmutare från och med den dag, då ansökningen därom inkommit till bergmästaren.

Hava flera å samma dag inkommit med ansökningar, som helt eller delvis avse samma område, meddele bergmästaren sökandena var sin mutsedel, och njute de sedan lika rätt med avseende å det område, som är gemensamt för ansökningarna; dock skall, därest någon av sökandena kan visa, att han, innan

ansökningarna inkommit, först upptäckte inmutningsbar mineralfyndighet inom det område, hans ansökning avser, samt nämnda fyndighet icke är belägen å förut inmutat eller med utmål belagt område, inmutningsrätten till det gemensamma området tillhöra honom ensam.

2 KAP.

Om inmutning.

4 §.

Inmutat område skall vara cirkelformigt med etthundra meters radie, i horisontalplanet räknat, dock med den inskränkning i områdets yta, som betingas av hinder enligt 5 §.

Medelpunkten i cirkeln benämnes *inmutningspunkt*; den skall vara till sitt läge å marken bestämd.

Det inmutade områdets gränser skola på djupet räknas lodräta, såvitt det kan ske utan intrång å äldre utmål.

5 §.

Inmutningspunkten må icke vara belägen å, ej heller inmutat område omfatta:

- 1) sådan kronan tillhörig jord, som genom beslut av Konung och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält;
- 2) sådant kronan tillhörigt område, som i därför gällande ordning blivit avsett till nationalpark;
- 3) befästningsområde eller område utanför detta till den utsträckning Konungen bestämmer;
- 4) kyrkogård eller begravningsplats;
- 5) område på mindre avstånd än trettio meter från sådan järnväg eller kanal, som är upplåten för allmän trafik, såvida ej medgivande till inmutningen lämnats av vederbörande ämbetsmyndighet; skolande nämnda avstånd räknas från ytterkant av bank eller skärning eller, där sådan ej finnes, från själva anläggningens ytterkant;
- 6) område, beläget på mindre avstånd än 100 meter, i horisontalplanet räknat, från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, med mindre medgivande till inmutning lämnats av såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den, vilken därtill har nyttjanderätt; varvid dock under åbyggnad, som nu sagts, ej skall innefattas byggnad, som uppförts för gruvdrift;
- 7) område, som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning, med mindre medgivande till inmutning lämnats av ägaren till kraftstationen eller anläggningen;
- 8) förut inmutat område eller utlagt utmål, såvida rätten därtill äger bestånd, då den nya ansökningen inkommer, eller område, vartill annan på grund av stadgandet i 3 § första stycket äger företrädesrätt.

6 §.

1 mom. Ansökning om inmutningsrätt skall ingivas eller i betalt brev med posten insändas till bergmästaren inom det distrikt, där inmutningspunkten är belägen.

2 mom. I ansökningen skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, hemvist och yrke;
- 2) mineralfyndighetens art;
- 3) fastighet, församling och län, där det område ansökningen avser är beläget, varvid om möjligt skall angivas fastighetens beteckning i jord- eller fastighetsregister, där sådant är för orten upplagt;
- 4) inmutningspunktens belägenhet så noggrant beskriven, att någon osäkerhet därom ej kan uppstå;
- 5) huruvida sökanden veterligen inmutningspunkten är belägen å område, inom vilket enligt 5 § 6) eller 7) inmutningsrätt icke utan särskilt medgivande må beviljas, eller inom en omkrets på ethundra meters avstånd från inmutningspunkten förefinnes område, som nyss sagts, eller ock område, inom vilket enligt annat stadgande i 5 § inmutningsrätt icke må beviljas;

6) huruvida inom det område, ansökningen avser, sökanden veterligen finnes fyndighet, vilken tidigare varit föremål för rätt på grund av inmutning, samt, där så är förhållandet, huruvida rätten förfallit, innan den nya inmutningsrätten sökes, ävensom fyndighetens förut åsatta benämning samt vad i övrigt kan tjäna till upplysning om den äldre inmutningsrätten;

7) förslag till benämning å det inmutade området.

3 mom. Vid ansökningen foge sökanden:

1) karta eller kartsnitt i två exemplar, varå skall utmärkas såväl det med ansökningen avsedda området som även detta område berörande eller närliggande ägogränser och områden, inom vilka enligt 5 § inmutningsrätt icke må beviljas;

2) där jämlikt 5 § 6) eller 7) särskilt medgivande kräves antingen för inmutningen över huvud taget eller för inmutning av någon del av det med ansökningen avsedda området, handling utvisande, att sådant medgivande lämnats;

3) där sökanden är svenskt bolag eller svensk ekonomisk förening, handlingar utvisande sökandens rätt att verkställa inmutningen eller, om sökanden icke innehar sådan rätt, till Konungen ställd ansökning om tillstånd att verkställa inmutningen;

4) förskott till stämpel och lösen för mutsedel ävensom till beräknad kostnad för mutsedelns kungörande på sätt i 10 § stadgas.

7 §.

Finner bergmästaren ansökningshandlingarna ofullständiga i något av de avseenden, som angivas i 6 §, eller finner eljest bergmästaren nödigt infordra upplysning rörande omständighet, som för ansökningens bedömande är av betydelse, äge bergmästaren förelägga sökanden att inom viss skälighet ingiva vad ytterligare erfordras eller förebringa den utredning, som vidare behöves, vid även-

tyr, om det försummas, att ansökningen skall vara förfallen, vilket äventyr skall intagas i beslutet. Detta skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev med posten.

8 §.

Har ansökning om Konungens tillstånd till inmutning ingivits till bergmästaren, skall denne ofördröjligen insända ansökningen jämte eget utlåtande till Konungen.

I avbidan på Konungens beslut i sådant ärende skall ansökningen om inmutningsrätt vila.

9 §.

1 mom. Så snart ske kan och sist inom trettio dagar efter det ärendet kommit i sådant skick, att detsamma kan av bergmästaren företagas till slutligt avgörande, skall bergmästaren meddela skriftligt besked över ansökningen.

2 mom. Ansökningen skall avslås:

1) om, enligt vad därom är särskilt stadgat, sökanden icke äger här i riket verkställa inmutning eller om, där Konungens tillstånd till inmutning erfordras, sådant blivit sökanden förvägrat;

2) om den uppgivna mineralfyndigheten icke är av i 1 § angivet slag;

3) om inmutningspunkten är belägen å område, inom vilket enligt 5 § inmutningsrätt ej må beviljas.

3 mom. Föreligger ej något av de i 2 mom. angivna skäl till avslag, skall bergmästaren bevilja inmutningsrätt inom det område, som, enligt vad i 4 § stadgas, skall utgöra inmutat område, samt utfärda mutsedel i enlighet med de närmare föreskrifter, Konungen därom meddelar.

10 §.

Bergmästaren skall ofördröjligen i rekommenderat brev med posten översända mutsedeln till inmutaren.

Det åligger därjämte bergmästaren att inom sextio dagar efter mutsedelns utfärdande sända meddelande om mutsedeln och dess innehåll dels till vederbörande pastorsämbete för uppläsande, så snart ske kan, i kyrkan i den församling, inom vilken det inmutade området är beläget, dels ock till bergskungörelserna för meddelandets införande däri.

11 §.

1 mom. Är sökanden missnöjd med bergmästarens beslut över ansökningen om inmutningsrätt eller anser annan rättsägare, att en av bergmästaren bifallen ansökning bort jämlikt 9 § 2 mom. 2) avslås, må talan mot beslutet föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid talans förlust skola dit ingivas före klockan tolv å trettionde dagen efter det klaganden fått del av beslutet.

2 mom. Anser annan rättsägare än sökanden, att ansökningen bort jämlikt 9 § 2 mom. 1) eller 3) avslås eller att visst område icke bör ingå i det inmutade området, må talan därom före utmålsförrättningen föras efter stämning vid domstol.

Där fråga är om att inmutningsrätt beviljats i strid med bestämmelse i 5 § 1), 2) eller 3), vare ock allmän åklagare berättigad föra talan vid domstol, som nyss sagts.

3 KAP.

Om undersökningsarbete.

12 §.

Minst fjorton dagar, innan något arbete inom det inmutade området börjas, skall inmutaren lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln såväl till ägaren av den mark, å vilken han ämnar bedriva arbetet, som till den, vilken med nyttjanderätt innehar dylik mark; och gälle om sättet för delgivningen vad om delgivning av stämning är stadgat; dock må, där jorden äges eller innehaves av enskild person, som är frånvarande och låter egendomen förvaltas av annan, avskriften lämnas till förvaltaren.

Det åligger därjämte inmutaren att, innan något arbete inom det inmutade området må äga rum, ställa pant eller borgen för all den ersättning, vartill han är förbunden enligt 17 §. Denna säkerhet skall, där den icke antages av den till ersättning berättigade, vara godkänd av överexekutor i det län eller den stad, där inmutningspunkten är belägen.

13 §.

Undersökningsarbetet må allenast bestå i sådana åtgärder, som äro erforderliga för att ådagalägga, att inom det inmutade området förekommer mineralfyndighet av i 1 § angivet slag samt för vinnande av närmare kännedom om dylik fyndighets storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. Allt arbete skall utföras så, att minsta möjliga skada förorsakas.

Å det inmutade området må inmutaren icke utan tillstånd av jordens innehavare uppföra andra byggnader än sådana, som äro erforderliga för undersökningsarbetets bedrivande. Inmutaren äger begagna eller anlägga erforderlig väg till och inom det inmutade området.

Arbete i dagen må icke bedrivas å mindre avstånd än 200 meter, i horisontalplanet räknat, från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, med mindre medgivande till arbetet lämnats av såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den, vilken därtill har nyttjanderätt; varvid dock under åbyggnad, som nu sagts, ej skall innefattas byggnad, som uppförts för gruvsdrift.

14 §.

1 mom. Under arbetet brutna inmutningsbara mineral må inmutaren icke använda på annat sätt eller i större omfattning än som är nödvändigt för undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Därvid utvunna produkter äger inmutaren fritt tillgodogöra sig.

På enahanda sätt äger inmutaren utnyttja inom det inmutade området be-

fintligt varp, som förre gruvägaren icke, enligt vad i 67 § stadgas, äger bortföra.

2 mom. Icke inmutningsbara mineraliska ämnen må av inmutaren brytas allenast i den mån sådant är erforderligt för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande, och äge inmutaren därav använda vad för undersökningsarbetet å fyndigheten behöves.

15 §.

Inmutaren vare skyldig underkasta sig de föreskrifter, som på jordägarens begäran kunna meddelas av bergmästaren för kontroll därav, att inmutaren icke överskrider den rätt, som enligt 13 § första stycket och 14 § tillkommer honom.

16 §.

Påbörjar inmutaren undersökningsarbetet, innan han fullgjort vad honom enligt 12 § åligger, eller åsidosätter han av bergmästaren jämlikt 15 § meddelad föreskrift, straffes han med böter från och med tio till och med tvåtusen kronor. Inmutaren have ock till jordägaren förverkat de produkter, som han olovligen brutit, eller ersätte, där dessa icke längre finnas i behåll, deras värde i brutet skick.

Har arbetet påbörjats, innan inmutaren fullgjort vad honom enligt 12 § åligger, ankomme på överexekutor att på ansökan av jordens ägare eller innehavare förordna om inställande av arbetet, intill dess inmutaren fullgjort vad i nämnda paragraf stadgas.

Har inmutaren inom det inmutade området uppfört annan byggnad än han enligt 13 § ägt därå uppföra, må ock överexekutor, på ansökan av jordens ägare eller innehavare, förordna om byggnadens borttagande på inmutarens bekostnad.

17 §.

För begagnandet av den mark, som inmutaren tager i anspråk för arbete enligt 13 §, skall inmutaren till innehavaren av jorden giva full ersättning i årlig avgift, som för varje år skall förskottsvis betalas. Skada, som marken därvid kan hava tagit för framtiden, skall jämväl av inmutaren ersättas; och ansvare inmutaren under tiden, till dess denna ersättning blivit erlagd, för fulla beloppet av den årliga avgiften för markens begagnande.

Då eljest av undersökningsarbetet förorsakas förlust, skada eller intrång, skall ock full ersättning därför givas.

18 §.

1 mom. Sämjas ej parterna om beloppet av årlig avgift eller annan ersättning, som enligt 17 § skall utgå, äger den, som fordrar ersättning, påkalla, att ersättningen bestämmes av tre ojäviga skiljemän, och skall beträffande dylik tvist vad i lag är eller kan varda stadgat för det fall, att tvist hänskjutes till avgörande av skiljemän på grund av avtal, som slutits utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, äga motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna paragraf finnes särskilt föreskrivet. Kost-

naden för skiljemannaförfarandet skall gäldas av den, som skiljemännen pröva därtill skyldig; ej må dock sådan skyldighet åläggas den ersättningsberättigade, utan så är, att hans påstående uppenbarligen framställt utan skäl. Skiljemännens beslut skall, änskönt någöndera parten däremot instämmer klander, gå i verkställighet, där ej rätten eller övörexekutor annorlunda förordnar.

Vill den, som fordrar ersättning, hellre än att låta tvisten avgöras av skiljemän draga densamma under domstols prövning, skall det stå honom öppet.

2 mom. Har, då utmålsförrättning hålles, frågan om ersättning icke hönskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol, skall, där ej parterna sämjas om ersättningen, frågan avgöras av förrättningsmännen i den ordning, som i 38 § stadgas.

19 §.

Det undersökningsarbete, som enligt 2 § erfordras för erhållande av utmål, skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande, där ej, enligt vad nedan stadgas, förlängning av undersökningstiden erhålles.

Har undersökningsarbetet på grund av tvist, som avser inmutningsrättens bestånd eller omfattning, under någon del av undersökningstiden icke bedrivits, äger inmutaren, därest han före utgången av nämnda tid därom hos bergmästaren gör ansökan, erhålla förlängning av undersökningstiden med lika lång tid som den, varunder arbetet på grund av tvisten icke bedrivits.

Ädagalägger inmutaren, att arbetet på grund av markens beskaffenhet, särskilda naturförhållanden, arbetsinställelse eller annan till sin verkan därmed jämförlig omständighet icke kan fullgöras inom den i första stycket stadgade tid eller den förlängda tid, som enligt andra stycket kan hava blivit bestämd, må bergmästaren, därest inmutaren före tidens utgång därom gör ansökan, medgiva förlängning av undersökningstiden med den tid, som av omständigheterna påkallas, dock högst två år. Sökes sådan förlängning, skall inmutaren vid ansökningen foga, förutom handlingar till bevis om den omständighet, han vill åberopa såsom skäl för förlängningen, berättelse övöer de av honom utförda undersökningsarbeten, vilken berättelse bör vara till riktigheten vitsordad av två ojäviga personer.

Är ansökning om utmål eller om förlängning av undersökningstiden vid den- nas utgång beroende på prövning, må undersökningsarbetet fortgå, intill dess ansökningen slutligen prövats; avslås ansökningen om förlängning av undersökningstiden, men söker inmutaren utmål inom den i 20 § stadgade tid, må undersökningsarbetet därutöver fortgå, intill dess ansökningen om utmål slutligen prövats.

4 KAP.

Om erhållande av utmål och förändring av utmål.

Om ansökning om utmål.

20 §.

Ansökning om utmål skall göras skriftligen och till bergmästaren ingivas eller i betalt brev med posten insändas. Ansökningen skall hava kommit berg-

mästaren tillhanda sist före utgången av den i 19 § första stycket stadgade undersökningstiden eller den förlängda undersökningstid, som jämlikt samma paragraf kan hava beviljats. Har bergmästaren avslagit ansökning om förlängning av undersökningstiden, må dock, där detta beslut givits senare än trettio dagar före undersökningstidens utgång, ansökning om utmål kunna göras sist inom trettio dagar efter det beslutet om avslag givits.

Försummar inmutaren att inom tid, som i första stycket sägs, göra ansökning om utmål, have inmutaren förlorat inmutningsrätten.

21 §.

1 mom. I ansökning om utmål skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, hemvist och yrke;
- 2) den mutsedel, på vilken inmutningsrätten grundas;
- 3) fastighet, församling och län, där de områden äro belägna, som sökanden önskar erhålla såsom utmål eller därutöver jämlikt 34 § taga i anspråk; skolande, där jord- eller fastighetsregister för orten är upplagt, därvid angivas fastighetens beteckning i samma register;
- 4) de personers namn och hemvist, vilka äro ägare av de under 3) angivna jordområden eller därtill hava nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt;
- 5) huruvida omedelbart intill det sökta utmålet finnes område, varå enligt 31 § utmål ej må utläggas, samt, där fråga är om sådant område, varom sägs i 5 § 5)—8), namn och hemvist på den, som innehar dylikt område.

2 mom. Vid ansökningen foga sökanden:

1) där sökanden icke själv verkställt inmutningen och icke förut hos bergmästaren visat behörighet att innehava och bearbeta ifrågavarande fyndighet, handlingar, utvisande att sökanden äger sådan behörighet;

2) karta över de under 1 mom. 3) angivna jordområden jämte erforderlig beskrivning, vilka handlingar skola vara upprättade av lantmätare, bergsstatstjänsteman eller annan sakkunnig person; skolande av kartan, vilken i fråga om utmålet skall vara utförd i skala om minst 1:4000 samt såvitt angår mark, som endast är avsedd för väg, transportbana eller ledning, må vara upprättad i därför lämplig skala, jämte tillhörande beskrivning tydligt framgå områdenas geografiska belägenhet, tillstötande gränser för de i 1 mom. 5) avsedda områden, inmutningspunktens läge, de ställen, där inmutningsbart mineral påträffats, samt övriga för inmutaren kända förhållanden, som äro av betydelse för bedömande av fyndighetens storlek, läge och utsträckning;

3) berättelse över de resultat, som erhållits genom undersökningsarbetena, samt annan förefintlig utredning, som är av betydelse för bedömande, huruvida de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för utmåls anvisande föreligga;

4) bestyrkt avskrift av ansökningen jämte därvid fogade handlingar.

3 mom. Där sökanden samtidigt vill söka utmål för flera varandra berörande eller i närheten av varandra belägna inmutade områden, må för samtliga dessa göras en gemensam ansökning om utmål.

4 mom. Kostnaderna för utmålsförrättningen, kungörelsekostnaden däri

inbegripen, skola gäldas av sökanden; och vare denne pliktig att, där bergmästaren det fordrar, förskjuta desamma.

22 §.

Finner bergmästaren ansökningshandlingarna ofullständiga eller någon ytterligare upplysning erforderlig eller önskar bergmästaren erhålla förskott å kostnaderna för utmålsförrättningen, äger bergmästaren förelägga sökanden att inom viss skäligen tid inkomma med felande handling, erforderlig upplysning eller fordrat förskott, vid äventyr, om det försummas, att ansökningshandlingarna icke anses hava inkommit förrän den dag, då vad föreläggandet avser blivit fullgjort, vilket äventyr skall intagas i beslutet. Beslutet skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev med posten.

Om utmålsförrättnings kungörande.

23 §.

1 mom. Äro ansökningshandlingarna fullständiga, eller varder vad därutinnan eller eljest brister inom förelagd tid fullgjort, skall ärendet utsättas att så fort ske kan och tjänlig årstid är för handen förekomma vid förrättning inför bergmästaren.

2 mom. Bergmästaren foge anstalt därom, att kungörelse om förrättningen med uppgift å tid och ställe för densamma samt angående ansökningshandlingens innehåll varder minst trettio dagar före förrättningen dels genom vederbörande pastorsämbetes försorg uppläst i kyrkan i den församling, där de i 21 § 1 mom. 3) angivna områden äro belägna, dels ock införd i bergskungörelserna.

3 mom. Det åligger därjämte bergmästaren att i rekommenderat brev med mottagningsbevis översända kungörelsen såväl till sökanden som till de sakägare, vilka jämlikt 21 § 1 mom. 4) och 5) uppgivits i ansökningshandlingarna eller eljest äro för bergmästaren kända. Kungörelsen skall avsändas så tidigt, att densamma kan komma mottagarna tillhanda minst trettio dagar före förrättningen.

Bestyrkt avskrift av ansökningshandlingarna skall för att hållas tillgänglig för sakägarna samtidigt med kungörelsen översändas till ägaren av den fastighet, å vilken inmutningspunkten är belägen, eller, där för flera inmutade områden gemensam ansökningshandling om utmål göres, de flesta inmutningspunkterna äro belägna. Underrättelse om var avskriften av ansökningshandlingarna sålunda finnes tillgänglig skall intagas i kungörelsen.

Är jord, som beröres av utmålsläggningen, samfällad för helt skifteslag eller eljest för flera fastigheter, skall kungörelsen samt, där avskrift av ansökningshandlingarna skall tillställas jordens ägare, jämväl nämnda avskrift sändas till sysslomannen eller förvaltaren av den samfällda egendomen eller, där sådan ej är för bergmästaren känd, till en av delägarna att vara för dem alla tillgänglig.

24 §.

Ägare av sådant jordområde, som i 21 § 1 mom. 3) sägs, vare pliktig att, då inmutaren för lämnande av stadgad uppgift i utmålsansökningshandlingarna eller ock bergmästaren därom framställer begäran, utan dröjsmål uppgiva namn och hem-

vist på en var, som till området har nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt. Om jordägaren underlåter vad sålunda stadgas samt rättsägare, som nu nämnts, till följd härav icke blir kallad till förrättningen och icke heller infinner sig vid densamma, vare jordägaren pliktig att, där han ägt eller bort äga känedom om att rättsägaren berördes av förrättningen, ersätta den skada, som kan uppstå genom åtgärd, som beslutas vid förrättningen.

25 §.

Är kronan sådan sakägare, som jämlikt 23 § 3 mom. skall kallas till utmålsförrättningen, eller finner bergmästaren, att denna eljest berör det allmännas rätt, skall kungörelsen inom tid och på sätt, som i nämnda lagrum sägs, översändas till Konungens befallningshavande i det län, där inmutningspunkten är belägen; och åligge det Konungens befallningshavande att ofördröjligen förordna ombud till bevakande av kronans rätt eller, där sådant bevakande tillkommer annan myndighet, överlämna underrättelsen till denna myndighet.

Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande.

26 §.

Vid utmålsförrättningen skall bergmästaren biträdas av två gode män, vilka av honom utses bland dem, som i orten äro valda till gode män vid lantmäteriförrättning, så ock, där sådant anses nödigt, av lantmätare, bergstatstjänsteman eller annan sakkunnig person, som förordnas av Konungens befallningshavande.

Mot bergmästaren och de vid förrättningen biträdande gälle de i rättegångsbalken stadgade jäv mot domare i allmänhet.

27 §.

Bergmästaren skall föra protokoll över allt, som förekommer vid förrättningen.

I protokollet skola antecknas de personer, som blivit kallade till förrättningen, samt de, som personligen eller genom ombud kommit tillstädes.

Det åligger bergmästaren att i protokollet noga upptaga av sakägare framställda yrkanden och anförda skäl samt däröver meddela beslut med angivande av grunderna för desamma.

28 §.

Utebliver sökanden från förrättningen, varde den inställd, och ankomme dess företagande sedermera på ny ansökan inom den tid, som i 20 § är föreskriven för ansökning om utmål; dock må, där sökanden vid förrättningen eller inom trettio dagar därefter visar laga förfall för sin utevaro, förrättningen utan ny ansökan kunna företagas å dag, då förfallet upphört, varvid, där denna dag ej kan vid förrättningen bestämmas, ny kungörelse och kallelse i den ordning, som i 23 § föreskrives, skall utfärdas.

Utebliver annan sakägare eller allmänt ombud, vare det ej hinder för förrättningens fortgång, där kungörelsen offentliggjorts samt delgivits sakägaren på sätt och inom tid före förrättningen, som i 23 och 25 §§ stadgas.

Finnes förrättningen beröra sakägare, som icke blivit på sätt och inom tid, som nyss sagts, kallad till förrättningen, varde denna, där ej sakägaren ändock är närvarande och medgiver, att förrättningen omedelbart må fortgå, uppskjuten till annan dag för sådan sakägares behöriga inkallande. Om sakägaren endast innehar nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt till jord, som av förrättningen beröres, må dock förrättningen kunna omedelbart fortgå, där jordägaren åtager sig ansvaret för den skada, som genom sakägarens uteblivande kan förorsakas denne, och hans inkallande icke anses erforderligt.

29 §.

Vid förrättningens början skall efterhöras, om jäv är att anföras mot bergmästaren eller någon av de vid förrättningen biträdande, och meddele bergmästaren och gode männen omedelbart beslut över framställt jäv.

Finnes bergmästaren jävig, skall förrättningen uppskjutas att företagas å dag, till vilken ojävig förrättningsman kan hinna förordnas och inställa sig å förrättningsstället. Finnes god man jävig, kalle bergmästaren annan i hans ställe. Finnes annan vid förrättningen biträdande jävig, ankomme på bergmästaren att pröva, huruvida annan person skall inkallas i den jävigens ställe.

Ogillas framställt jäv, skall förrättningen fortgå med rätt för den med beslutet missnöjde att fullfölja sin talan däremot i sammanhang med huvudsaken.

30 §.

Visas vid förrättningen, att de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål blivit uppfyllda, äger sökanden, där ej eljest enligt denna lag hinder däremot möter, efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov erhålla ett utmål om högst fyra hektar, i horisontalplanet räknat.

Utmålet skall begränsas av räta linjer samt, där ej annat av förhållandena påkallas, vara fyrsidigt med räta vinklar; dess längd må icke överstiga 280 meter. Såväl inmutningspunkten som minst ett ställe inom det inmutade området, där inmutningsbar fyndighet påvisats, skola ligga inom utmålet.

Gränserna för utmålet skola på djupet räknas lodräta, där detta utan intrång på äldre utmål kan ske.

31 §.

Föreligger vid utmålsförrättningen i 5 § omförmålt hinder mot inmutning, skall hindret, där det förefanns redan vid mutsedelns utfärdande, även gälla i fråga om utläggande av utmål.

Såvitt angår utmålets utläggande utanför det inmutade området, skall hinder, som i första stycket sägs, gälla, ändå att det tillkommit efter mutsedelns utfärdande; dock må utmålet oberoende av dylikt hinder kunna sträckas utanför det inmutade området intill detsamma tangerande, mot varandra vinkelräta gränslinjer, varvid emellertid ett redan utlagt utmål eller del därav icke må tagas i anspråk.

32 §.

Innehar sökanden flera varandra berörande eller på mindre avstånd än 200 meter från varandra liggande inmutade områden, beträffande vilka, enligt vad vid förrättningen visas, de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för tilldelande av utmål blivit uppfyllda, må för sådana inmutade områden, därest belägenheten det medgiver, i stället för särskilda utmål kunna utläggas ett gemensamt utmål. Detta yttnehåll må icke överstiga den areal, som sammanlagt tages i anspråk, därest omkring varje inmutat område omskrives en rätlinjig, rätvinklig figur med sidor vinkelräta mot eller parallella med en i fyndighetens längdriktning dragen baslinje. I övrigt skall i fråga om dylikt gemensamt utmål i stället för vad i 30 § andra stycket stadgas gälla: *att* det skall utläggas med räta gränslinjer i den form, vartill fyndighetens sannolika sträckning giver anledning; *att* alla inmutningspunkter för de inmutade områdena jämte inom desamma belägna ställen, där inmutningsbar fyndighet påvisats, skola falla inom det gemensamma utmålet *samt att* gränslinje för detta icke må vara belägen på längre avstånd än 250 meter från det närmaste av nyssnämnda ställen.

33 §.

Utmålet skall vid förrättningen utstakas samt förses med ordentliga rösen och skiljemärken, skolande särskild karta däröver upprättas och bifogas förrättningsprotokollet, som tillika bör upptaga fullständig beskrivning över utmålet med dess belägenhet och sträckning. Finnas inom utmålet flera jordägare, skola de särskilda jordägarnas ägoområden tillika å kartan utmärkas och i protokollet beskrivas.

Sökanden må själv bestämma, huru stort utrymme inom utmålet, som han vill taga i anspråk för arbetet ovan jord. Denna mark skall särskilt utstakas och inläggas å kartan ävensom i protokollet anmärkas.

34 §.

Utom utmålet äger sökanden vid förrättningen få sig anvisad nödig mark dels för uppläggande av malm och varp dels ock för sådan byggnad eller annan anläggning, väg, transportbana eller kraftledning, som är erforderlig för gruvdriften eller därmed i samband stående verksamhet. Därest för utförande av elektrisk kraftledning erfordras Konungens tillstånd, må dock mark därför icke kunna anvisas, förrän dylikt tillstånd erhållits.

Är fråga om anläggning av järnväg, som jämväl är avsedd för allmän trafik, må sökanden icke i här föreskriven ordning kunna förvärva därför erforderlig mark.

Jämväl den mark utanför utmålet, som enligt denna paragraf anvisas, skall utstakas, utmärkas å karta och i protokollet antecknas på sätt i 33 § sägs; kartan över sådan mark må upprättas i den skala, som för ändamålet prövas lämplig.

35 §.

Med ledning av vad vid förrättningen utrönts rörande utmålet storlek skall

förrättningsmannen uträkna och i protokollet anteckna beloppet av den årliga försvarsavgift, som enligt 65 § skall för utmålet erläggas.

Om jordlösen och annan ersättning.

36 §.

Mark inom utmålet, som av gruvinnehavaren tages i anspråk för arbetet, skall av honom lösas. För mark utanför utmålet, som tages i anspråk för ändamål, som i 34 § sägs, skall erläggas lösen, där marken helt tages i anspråk för ändamålet eller på grund av upplåtelsen lider synnerligt men, samt eljest ersättning för skada eller intrång, som förorsakas.

Skall en del av en fastighet avstås, och varder genom avståndet en återstående del för ägaren onyttig eller uppstår synnerligt men vid begagnandet därav, vare ägaren berättigad fordra, att jämväl denna del lösas. Uppkommer eljest skada eller intrång å återstoden av fastigheten, skall ersättning därför givas.

Är nyttjanderätt till mark, varför lösen skall givas eller som lider skada eller intrång, av ägaren åt annan upplåten, eller är marken besvärad av rätt till servitut eller till avkomst eller annan förmån och går till följd av utmålsläggningen sådan särskild rätt förlorad eller lider den intrång, skall ersättning jämväl därför givas.

Då av utmålet förorsakas annan skada eller förlust än ovan nämnts, skall ock sådan skada eller förlust ersättas.

37 §.

1 mom. Lösen och annan ersättning varde bestämd i penningar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. Lösen för mark, ersättning för skada och intrång, som i 36 § andra stycket sägs, och annan ersättning till jordägaren varde ock bestämda var för sig.

Lösen varde bestämd till fulla värdet av den mark, som tages i anspråk, och annan ersättning till belopp, motsvarande full gottgörelse för förlusten, skadan eller intrånget. Medför sådan särskild rättighet, varom i 36 § i tredje stycket förmäles, förminskning av markens värde, skall till grund för den ägaren tillkommande ersättningen läggas det värde, marken med därå vilande besvär äger.

Erfordras för tillämpning av reglerna i 44 §, att särskild värdering sker av marken dels med och dels utan visst besvär, som vilar därå, varde i samband med ersättningens fastställande sådan värdering tillika verkställd.

2 mom. Har jordägaren för större eller mindre andel ingått i gruvföretaget, varde honom tillkommande lösen och annan ersättning i förhållande därefter minskad.

38 §.

Sämjas ej parterna och utmålsökande om lösen eller annan ersättning, skall sådan vid förrättningen bestämmas av bergmästaren och gode männen. Yppas därvid skiljaktiga meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle den mening, till vilken jämkning kan ske.

39 §.

Uppstår efter utmålsförrättningens avslutande skada eller intrång, som ej vid förrättningen förutsetts, må särskild talan om ersättning därför kunna föras vid domstol.

Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

40 §.

Bergmästaren skall vid utmålsförrättningen muntligen avkunna beslut i alla till förrättningen hörande frågor samt därefter, med tillkännagivande att förrättningen är avslutad, meddela de närvarande och i protokollet intaga fullständig underrättelse om vad iakttagas skall för fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

Protokoll över förrättningen skall vara tillgängligt för sökanden inom trettio dagar efter förrättningens avslutande samt för annan part inom trettio dagar efter framställd begäran.

Bergmästaren foge anstalt därom, att i bergskungörelserna på sökandens bekostnad införes meddelande att utmålet blivit utlagt jämte kort beskrivning över detsamma.

41 §.

1 mom. Är någon missnöjd med under utmålsförrättningen vidtagen åtgärd eller meddelat beslut i fråga, som avser

1) huruvida de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål äro uppfyllda;

2) huruvida det anvisade utmålet erhållit den storlek, form eller sträckning, som betingas av fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov;

3) anvisande av mark utanför utmålet enligt 34 §,

äger han däröver anföra besvär hos kommerskollegium. Besvären skola vid äventyr av talans förlust dit skriftligen ingivas inom nittio dagar från förrättningens avslutande och vara åtföljda av utdrag av protokollet i vad angår den åtgärd eller det beslut, som överklagas.

Har klaganden underlåtit att ingiva utdrag av protokollet, förelägge kommerskollegium klaganden viss tid att inkomma därmed, vid äventyr att, där detsamma ej är i kollegium tillgängligt, då målet företages till avgörande, klaganden skall hava förlorat sin talan.

2 mom. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut vid utmålsförrättningen i annan fråga än de i 1 mom. omförmälda, instämme sin talan därom, vid äventyr av dess förlust, sist till den rättegångsdag i stad eller det allmänna ting eller tingssammanträde på landet, som infaller näst efter etthundraåttio dagar från förrättningens avslutande. Har vid förrättningen utmålet blivit utlagt över ett äldre utmål, till vilket rätten ännu äger bestånd, vare dock innehavaren av sistnämnda utmål för bevarande av sin rätt icke pliktig att på sätt nyss sagts instämma klander mot förrättningen.

Om utbetalning av ersättningsmedel.

42 §.

Vid utmålsförrättningen fastställd lösen och annan ersättning jämte sex procent ränta därå från dagen för förrättningens avslutande skall inom nittio dagar från samma tid, oavsett mot förrättningen förd talan, erläggas till den ersättningsberättigade. Är den mark, för vilken, enligt vad i 36 § första eller andra stycket sägs, lösen eller annan ersättning skall givas, besvärad av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller kan marken jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskillning och hava fordringsägarna ej medgivit markens ägare att lyfta ersättningen, skola dock såväl nämnda för markens ägare avsedda ersättningsbelopp som ock de ersättningsbelopp, som må hava avsetts för innehavare av särskild rättighet till samma mark, jämte ovan föreskriven ränta inom tid, som nyss sagts, nedsättas hos Konungens befallningshavande i det län, där utmålet är beläget. Även i annat fall än nu sagts må gruvinnehavaren, om han det hellre vill, nedsätta vid utmålsförrättningen fastställd ersättning hos Konungens befallningshavande.

Då ersättning nedsättes hos Konungens befallningshavande, skall gruvinnehavaren tillika ingiva gravationsbevis rörande den fastighet, varom fråga är, samt utdrag av protokollet över utmålsförrättningen i vad det avser hans ersättningsskyldighet. Hava nämnda handlingar ej ingivits, åligger det Konungens befallningshavande att ofördröjligen på gruvinnehavarens bekostnad anskaffa dem.

Varder vid utmålsförrättning fastställd ersättning jämte ränta icke inom föreskriven tid erlagd eller hos Konungens befallningshavande nedsatt, njute den till ersättningen berättigade hos överexekutor skyndsamt handräckning för ersättningens utbekommande; ägande ock överexekutor på därom av den ersättningsberättigade gjord framställning förordna om gruvarbetets inställande, intill dess ersättningen erlagts eller uttagits.

43 §.

Medel, som nedsatts, skola, i den mån utbetalning av dem ej omedelbart kan försiggå, av Konungens befallningshavande ofördröjligen insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta.

44 §.

Konungens befallningshavande utbetale nedsatta medel jämte därå upplupen ränta till den, som är berättigad till desamma. Där ej sådant fall är förhanden, som i andra stycket avses, må utbetalningen ske utan hinder av mot förrättningen förd talan.

Hava innehavarna av sådana fordringar, som i 42 § förmälas, icke medgivit markens ägare att lyfta för honom avsett belopp i lösen och annan ersättning, skola stadgandena om fördelning hos överexekutor av köpeskillning för utmättningsvis såld fast egendom hava motsvarande tillämpning, varvid följande skall iakttagas:

- 1) Är marken förutom av fordran besvärad av sådan särskild rättighet, som

i 36 § tredje stycket sägs, varigenom markens värde minskas, och åtnjuter rättigheten sämre rätt än fordringen, erhålle fordringsägaren, i den mån det tarvas för fulla gäldandet av hans fordran, betalning såsom om marken icke vore av rättigheten besvärad, och varde ersättningen för rättigheten i motsvarande mån förminskad.

2) Sammanträde för fördelningen skall hållas, så snart ske kan, sedan vid förrättningen meddelade beslut angående ersättningen mot gruvinnehavaren vunnit laga kraft eller av honom däremot förd klandertalan blivit slutligt avgjord. Kallelse till sammanträdet skall genom Konungens befallningshavandes försorg med allmänna posten sändas till jordägaren samt kända innehavare av fordran, som skall utgå ur de nedsatta medlen, ävensom till innehavare av sådan rättighet, för vilken särskild ersättning blivit bestämd; är innehavare av fordran okänd, låte Konungens befallningshavande kungörelse om sammanträdet minst fjorton dagar förut uppläsa i kyrkan till den församling, där fastigheten är belägen, samt införas i allmänna tidningarna och i tidning inom orten.

3) De med fördelningen förenade kostnader skola gäldas av gruvinnehavaren.

4) Utfaller vid fördelningen likvid å in-tecknings kapital, åligger det Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan på landet hos domaren och i stad hos rätten samt därvid tillika insända fördelningslängden.

Om förändringar i avseende å utmål.

45 §.

Önskas, sedan utmål erhållits, utvidgning av utmålet inom i 30 eller 32 § angiven gräns, minskning av utmålet, reglering eller ny utstakning av utmålet gränslinjer eller ock sammanläggning av särskilda utmål, må ansökan därom göras hos bergmästaren; och gälle i fråga om dylikt ärende i tillämpliga delar vad i detta kapitel stadgas.

Samma lag vare, om gruvinnehavaren efter utmålsförrättningen önskar taga i anspråk ytterligare mark inom utmålet eller ock för ändamål, som omförmäles i 34 §, önskar få sig anvisad mark utanför utmålet.

Önskar gruvinnehavaren, att utmålet uppdelas i två eller flera särskilda utmål, äge kommerskollegium meddela tillstånd till sådan uppdelning, när särskilda skäl därtill äro; och skall i fråga om verkställighet av sådan uppdelning gälla vad kommerskollegium därom förordnar.

5 KAP.

Om jordägares rätt till andel i eller avgäld av gruvföretag.

46 §.

1 mom. Jordägaren vare berättigad njuta andel med högst hälften i gruvföretag å hans mark. Sådan andel kallas jordägarandel.

Äro inom ett inmutat område eller utmål flera jordägare med laga skillnad sig emellan, njute de jordägarandel var inom sitt ägovälde.

Jordägarandel, som av jordägaren begagnas, må innehavas utan samband med äganderätt till jorden.

2 *mom.* Å kronan tillhörig jord, som innehaves under stadgad åbo- rätt, njute åbon jordägarandel och övriga jordägaren enligt denna lag tillkommande rättigheter med förpliktelse för honom att fullgöra vad jordägaren enligt denna lag åligger.

Jordägarandel, som av åbo begagnas, må av honom behållas såsom hans enskilda tillhörighet.

47 §.

Jordägaren må, sedan mutsedel blivit utfärdad, när han vill inom nedan angivna tid anmäla sig till begagnande av sin jordägarandel. Anmälan skall ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbart mineral pågått inom jordägarens ägovälde under en tid av sex månader efter honom därom av inmutaren meddelad underrättelse; dock må sådan anmälan alltid kunna ske inom två år från utgången av det kalenderår, under vilket utmålsförrättningen avslutats.

Anmälan skall ske skriftligen hos bergmästaren, vilken det åligger att omedelbart i rekommenderat brev med posten därom underrätta inmutaren eller den, till vilken, enligt anteckning i gruvregistret, inmutningsrätten övergått.

Sker brytning, innan underrättelse därom meddelats den till jordägarandel berättigade, have inmutaren till denne förbrutit de produkter, som han dessförinnan brutit inom dennes ägovälde, eller ersätte deras saluvärde i brutet skick, i den mån de icke längre finnas i behåll.

48 §.

Från den tid jordägaren anmäler sig till begagnande av jordägarandel eller, där inmutaren erhållit utmål, från och med året efter det, då sådan anmälan skett, njute jordägaren del i gruvföretaget inom sitt ägovälde, med förpliktelse för honom att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader, som för arbetets bedrivande inom hans ägovälde därefter erfordras, dock med iakttagande av de föreskrifter, som i 73—75 §§ meddelas.

49 §.

1 *mom.* Jordägare, som anmält sig till begagnande av jordägarandel, vare pliktig att i förhållande därtill vid sitt inträde i företaget till inmutaren utgiva ersättning för dessförinnan av honom anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av följande slag, nämligen:

1) byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift, efter det värde egendomen har vid jordägarens inträde;

2) de belopp, som inmutaren jämlikt 36 § utgivit i jordlösen och ersättning;

3) kostnaderna för efter utmålsförrättningen utförda tillredningsarbeten,

som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift (schaktsänkning, ortdrivning och dylikt).

2 mom. Uppstår tvist om vilken egendom eller kostnad jordägare har att ersätta, fördelningsgrunderna för ersättningen eller om beloppet av densamma, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

50 §.

Jordägarandel, om vars begagnande anmälan icke skett inom den i 47 § stadgade tidsfrist, tillfalle inmutaren mot förpliktelse för honom att för tiden från och med det kalenderår, under vilket nämnda frist utgått, till jordägaren eller den, till vilken dennes rätt kan hava övergått, erlægga en årlig avgäld, uppgående till tjugufem procent av den nettovinst, som, beräknad på sätt i 51 § sägs, under året uppkommit å gruvföretaget, i den mån det avsett jordägarens ägovälde.

51 §.

Den nettovinst, varav enligt 50 § avgäld skall utgå, skall för varje kalenderår beräknas på följande sätt:

Först beräknas saluvärdet på arbetsplatsen vid kontant försäljning av alla inom jordägarens ägovälde utvunna, av gruvinnehavaren under det ifrågavarande året försålda och avlämnade eller för användning inom eget förädlingsverk bortförda mineraliska produkter i det tillstånd, vari de efter handskrädning eller mekanisk behandling befinnas. Därest värdet å lagret av dylika produkter vid årets slut, beräknat efter kostnaderna för produkternas utvinnande, överstiger värdet å lagret vid årets början, beräknat på enahanda sätt, skall ovannämnda saluvärde ökas med den uppkomna värdeökningen. Därest åter värdet å lagret vid årets slut understiger värdet å lagret vid årets början, skall ovannämnda saluvärde minskas med den uppkomna värdeminskningen.

Från det belopp, som sålunda erhålles, skall avdrag göras för följande under året uppkomna kostnader, i den mån de äro hänförliga till gruvföretaget inom jordägarens ägovälde, nämligen:

1) direkta utgifter för undersöknings- och tillredningsarbeten, brytning, uppföring, vattenundanhållning, skrädning, sovring, anrikning, avfraktning och andra arbeten vid själva gruvdriften samt för reparation och underhåll av sådana byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap och inventarier, som äro avsedda för stadigvarande bruk i gruvdriften;

2) allmänna omkostnader för gruvdriften, såsom förvaltnings-, försäkrings- och understöds-kostnader, i den mån omkostnaderna stå i rimligt förhållande till omfattningen av gruvdriften, dock ej ränta å upplånat kapital;

3) å gruvföretaget belöpande, till ifrågavarande år hänförliga skatter och onera, dock ej sådana, som beräknas å inkomsten av gruvrörelsen;

4) till ifrågavarande år hänförlig värdeminskning å sådana byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap och inventarier, som äro avsedda för stadigvarande bruk i gruvdriften, vilken värdeminskning skall beräknas med hänsyn såväl till den förslitning, som trots noggrant underhåll och aktsam vård

drabbar egendomen, som ock till den tid, egendomen kan komma till användning för sitt ändamål, ävensom den värdeminskning, ineliggande lager av förbrukningsartiklar för gruvdriften undergått under året;

5) sex procent ränta å värdet vid årets början av följande för gruvdriften avsedda tillgångar, nämligen: sådana byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap och inventarier, som äro avsedda för stadigvarande bruk i gruvdriften, lager av utvunna mineraliska produkter och av förbrukningsartiklar för gruvdriften samt fordringar, som härröra från i gruvrörelsen försålda produkter; skolande värdet å dessa tillgångar med iakttagande av de i punkt 4) härovan givna bestämmelser beräknas på sätt är stadgat i avseende å tillgångars upptagande i aktiebolags balansräkning, varvid dock lagret av utvunna mineraliska produkter och av förbrukningsartiklar icke under några omständigheter må upptagas till högre belopp än som motsvarar kostnaderna för deras utvinnande eller anskaffande.

52 §.

Gruvinnehavare, som jämlikt 50 § tillgodonjuter jordägarandelen i gruvan, vare pliktig föra räkenskaper över gruvföretaget, innefattande fullständiga upplysningar om de förhållanden, som skola läggas till grund för avgäldens beräkning.

Gruvinnehavaren skall senast den 30 april varje år tillställa jordägaren en tablå över driftsresultatet för nästföregående år och avgäldens beräkning. Tablå skall innehålla fullständiga uppgifter angående de i 51 § angivna förhållanden samt vara upprättad enligt av kommerskollegium fastställt formulär. Den skall vara åtföljd av bestyrkt utdrag ur räkenskaperna för gruvföretaget, analysbevis och andra handlingar, allt i den mån det erfordras för styrkande av i tablån lämnade uppgifter.

Därest enligt tablån nettovinst uppstått, skall den avgäld, som därå skall utgå, senast den 30 april året efter det, avgälden avser, till jordägaren erläggas. Sker det ej, vare gruvinnehavaren pliktig att från nämnda dag betala ränta å avgäldsbeloppet efter sex procent.

53 §.

Ätnöjes icke jordägaren med avgäld, som för visst år erlagts, eller anser jordägaren, att avgäld bör för visst år utgå, oaktat sådan icke erlagts, äger jordägaren påkalla, att avgälden bestämmes av en nämnd, bestående av bergmästaren såsom ordförande samt två andra ledamöter, av vilka vardera parten utser en.

Påkallandet av nämndens avgörande skall vid äventyr av talans förlust ske sist inom sex månader efter det avgälden erlagts eller, där någon avgäld ej erlagts, enligt 52 § senast bort erläggas dels genom skriftlig anmälan till bergmästaren om sakens hänskjutande till nämnden och dels genom skriftlig under rättelse till gruvinnehavaren om jordägarens val av ledamot i nämnden.

I fråga om utseende i övrigt av sådan ledamot i nämnden, som skall av part utses, samt jäv mot ledamot i nämnden gälle vad i lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 är stadgat. Är bergmästaren jävig, förordne kommerskollegium annan lämplig person i hans ställe.

54 §.

Sedan nämndens ledamöter blivit utsedda, skall ärendet företagas vid sammanträde, till vilket parterna i god tid dessförinnan skola kallas.

Såsom nämndens beslut gälle vad de flesta i nämnden säga. Har envar sin särskilda mening men kunna dessa till varandra jämkas, gälle den mening, till vilken jämkning kan ske; äro de olika meningarna av den beskaffenhet, att jämkning ej kan äga rum, gälle ordförandens mening.

Kostnaderna för nämndens sammanträde skola gäldas av gruvinnehavaren, där ej jordägaren uppenbarligen utan skäl dragit frågan under nämndens prövning.

Nämndens beslut, som skall innehålla hänvisning till vad part i händelse av missnöje enligt 55 och 56 §§ har att iakttaga för fullföljande av talan däremot, skall omedelbart genom ordförandens försorg mot bevis tillställas parterna.

55 §.

Part, som icke nöjes med nämndens beslut, äger att däröver anföra besvär hos en för hela riket gemensam prövningsnämnd. Denna nämnd skall bestå av en utav Konungen utsedd ordförande samt två andra ledamöter, utsedda den ene av kommerskollegium och den andre av fullmäktige i järnkontoret. Samtliga ledamöter jämte suppleanter för dem, en för varje ledamot, skola utses för fem år i sänder.

Mot ledamot i prövningsnämnden gälle de i rättegångsbalken stadgade jäv mot domare.

Kostnaderna för prövningsnämndens sammanträden skola gäldas av statsmedel.

56 §.

Besvär, som i 55 § avses, skola vid äventyr av talans förlust sist inom sextio dagar efter det parten erhållit del av nämndens beslut ingivas till bergmästaren, varefter denne har att ofördröjligen till prövningsnämndens ordförande insända besvären jämte handlingarna i ärendet.

Besvären skola därefter av prövningsnämnden för motpartens hörande utställas till delgivning med denne; och äger prövningsnämnden meddela de föreskrifter, som med avseende därå finnas erforderliga.

I fråga om omröstning till beslut inom prövningsnämnden gälle vad i 54 § är stadgat.

Prövningsnämndens beslut skall omedelbart genom ordförandens försorg tillställas parterna samt bergmästaren.

57 §.

Å det belopp i avgäld, som kan varda bestämt utöver vad gruvinnehavaren må hava erlagt, vare han pliktig betala sex procent ränta från och med den dag, då avgälden enligt 52 § bort erläggas.

58 §.

Har frågan om avgäldens bestämmande dragits inför den i 53 § omnämnda nämnden eller prövningsnämnden, vare gruvinnehavaren pliktig att vid anford-

ran låta vederbörande nämnd erhålla bestyrkt utdrag ur de för gruvföretaget förda räkenskaper, analysbevis samt andra handlingar och upplysningar, allt i den mån det erfordras för avgäldens beräkning.

Tillika vare gruvinnehavaren pliktig underkasta sig den besiktning på platsen, som någon av ifrågavarande nämnder må finna erforderlig.

59 §.

Tredskas gruvinnehavaren att vid anfordran fullgöra vad enligt 58 § åligger honom eller har han mot bättre vetande i räkenskaper eller eljest lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter rörande omständighet, som är av betydelse för avgäldens beräkning, straffes han med böter från och med etthundra till och med tiotusen kronor, där ej gärningen enligt allmän strafflag medför högre ansvar.

60 §.

Försummar gruvinnehavaren att inom sextio dagar efter förfalldagen erlägga avgäld, som enligt den i 52 § omförmälda tablån skall utgå eller genom en med jordägaren träffad överenskommelse blivit till visst belopp bestämd, jämte ränta därå, eller att inom sextio dagar efter det nämndens beslut om avgälden vunnit laga kraft eller prövningsnämndens beslut blivit gruvinnehavaren tillställt, erlägga utdömt belopp jämte ränta, vare jordägaren, ändå att avgälden senare erlägges, berättigad återbekomma jordägarandelen i fyndigheten, där han inom fyra månader efter det förenämnda tidsfrist gått till ända därom gör anmälan hos gruvinnehavaren. Sker sådan anmälan, skola de i 48 och 49 §§ meddelade bestämmelser lända till efterrättelse.

6 KAP.

Om rätt till brytning inom utmålet.

61 §.

Sedan utmål blivit anvisat, äge gruvinnehavaren med de villkor och inskränningar denna lag innehåller uteslutande rätt att bryta och tillgodogöra sig alla inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral.

Under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineral, som icke blivit enligt 14 § 1 mom. använda, må inmutaren, sedan utmål blivit lagt, tillgodogöra sig, dock med rätt för jordägaren att, därest han inom sex månader efter det utmålsförrättningen avslutats därom framställer begäran, bekomma hälften av de inom hans ägovälde brutna mineralen mot erläggande av därå belöpande andel i kostnaden för mineralens brytning och uppföring.

62 §.

Gruvinnehavaren må inom utmålet bryta icke inmutningsbara mineraliska ämnen allenast i den mån sådant är erforderligt för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om de inmutningsbara mineralen.

Av de icke inmutningsbara mineraliska ämnen, som före eller efter utmålsläggningen brutits inom utmålet, må gruvinnehavaren använda vad vid gruvar-

betet behöves; vad sålunda icke användes må han ock tillgodogöra sig, så framt det icke av jordägaren mot erläggande av därå av gruvinnehavaren nedlagda kostnader avhämtas inom sex månader efter tillsägelse.

Uppstår tvist om beloppet av den gottgörelse, varom nu är sagt, gånge med bestämmandet därav såsom i 18 § stadgas; dock skola parterna stå var sina kostnader för skiljedomsförfarandet och gälda vardera halva kostnaden för skiljemännens sammanträde; och varde tiden för avhämtandet räknad från det gottgörelsens belopp blivit slutligen bestämt.

63 §.

Brutna inmutningsbara mineral, som finnas inom utmålet och härröra från äldre gruvbrytning, må gruvinnehavaren, i den mån desamma icke, enligt vad i 67 § stadgas, må av förre gruvinnehavaren bortföras, tillgodogöra sig på enahanda sätt, som ovan i detta kapitel stadgas.

64 §.

Gruvinnehavaren äger icke använda utmålet i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed i samband stående verksamhet för produkternas tillgodogörande.

Område i dagen må gruvinnehavaren på sätt nu sagts använda allenast till den del han inlöst samma område. Det åligger gruvinnehavaren att omkring inlöst område ensam hålla den stängsel, som är nödig.

Vad i 13 § tredje stycket stadgas om hinder för bedrivande av undersökningsarbete i dagen på mindre avstånd än 200 meter från vissa byggnader, tomtplats och trädgård skall ock gälla i fråga om arbete i dagen inom utmålet.

7 KAP.

Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

65 §.

Det åligger gruvinnehavaren, vare sig arbete bedrivs eller icke, att från och med kalenderåret efter det, varunder utmålsförrättningen avslutats, erlægga till staten en årlig försvarsavgift av tio kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal.

Avgiften skall förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år inbetalas till bergmästaren samt vara åtföljd av anmälan i två exemplar, vilken skall innehålla uppgift å gruvinnehavarens eller, där flera delägare i gruvan finnas, gruvföreståndarens namn och hemvist. Det åligger bergmästaren att ofördröjligen återsända det ena exemplaret av anmälan, försett med stämpel motsvarande inbetalt belopp samt anteckning om dagen för inbetalningen.

66 §.

Försummar gruvinnehavaren att inom tid, som i 65 § sägs, erlægga däri stadgad försvarsavgift, skall han senast den 1 mars påföljande år till berg-

mästaren inbetala avgiften, ökad med en tiondel, vid äventyr, om det försummas, att rätten till gruvan förverkas.

Det åligger bergmästaren att senast den 15 januari i rekommenderat brev med posten till den i gruvregistret antecknade innehavaren av gruvan eller anmäld gruvföreståndare översända påminnelse om avgiftens erläggande med angivande av det belopp, som skall inbetalas, samt äventyret, om det försummas.

Varder rätten till gruvan förverkad, skall bergmästaren omedelbart i rekommenderat brev med posten till gruvinnehavaren översända meddelande därom.

67 §.

Då rätt till gruva förverkats, vare gruvinnehavaren förlustig all rätt dels till de vid tiden för förverkandet inom utmålet befintliga icke uppfordrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd under jord verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan, dels ock till den mark, som inom eller utanför utmålet blivit för gruvdriften upplåten.

För gruvdriften gjorda anläggningar, som icke äro att hänföra till de i första stycket omförmälda, ävensom ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mineral må under högst två år efter förverkandet avgiftsfritt finnas kvar för gruvinnehavarens räkning; till det, som icke inom nämnda tid borttagits, have gruvinnehavaren förlorat all rätt.

Egendom, som enligt första och andra styckena förverkats, tillfalle den, som vid tiden för förverkandet äger den jord, i eller på vilken egendomen finnes. Sker ny inmutning, gälle i fråga om rätten till brutna inmutningsbara mineral vad därom i denna lag stadgas och skall med rätten till fyndigheten följa rätt till för gruvans styrka eller bestånd under jord verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan.

8 KAP.

Om samäganderätt i gruva.

68 §.

Om två eller flera personer deltaga i samma gruvrörelse, skall i avseende därå gälla vad nedan i detta kapitel stadgas, bestämmelserna i 71—76 §§ dock endast i den mån ej annorlunda kan vara mellan delägarna avtalat.

69 §.

Det åligger delägarna att för gruvans förvaltning årligen utse en gruvföreståndare, som har att vid stadgad påföljd iakttaga vad i 10 kap. i denna lag bestämmes. Gruvföreståndare kan endast den vara, som är svensk undersåte och bosatt i riket.

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker ej sådan anmälan, eller har obehörig person utsetts till gruvföreståndare, är varje delägare ansvarig, såsom vore han gruvans föreståndare.

70 §.

Gruvföreståndaren äger från delägarna infordra tillskott, som äro av nöden för erläggande av försvarsavgift, så ock för iakttagande av föreskrifter, som enligt bestämmelser i 10 kap. meddelas av kommerskollegium eller bergsstats-tjänsteman.

71 §.

Stämman med delägarna skall hållas minst en gång om året, varvid val av gruvföreståndare samt frågor angående gruvrörelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter skola företagas.

Stämman skall utlysas av gruvföreståndaren å tid, som av delägarna kan hava bestämts, eller då han eljest finner sådant erforderligt, så ock då delägare, som tillsammans äga minst en fjärdedel i gruvan, därom hos honom skriftligen framställa begäran. Finnes ej gruvföreståndare, äger envar delägare utlysa stämman.

Till stämman skola de delägare, som äro till namn och adress kända, kallas genom rekommenderade brev med posten, vilka skola avsändas så tidigt, att kallelsen kan beräknas vara delägare tillhanda minst fjorton dagar före stämman. Saknas kännedom om namn eller adress på någon av delägarna, skall kallelsen tillika inom ovan stadgad tid före stämman införas i bergskungörelselerna och uppläsas i kyrkan i den församling, där gruvan är belägen. I kallelsen skall intagas uppgift å de ärenden, som skola företagas å stämman.

72 §.

Vid omröstning å stämman skall varje delägares rösttal beräknas efter den lott, han äger i gruvan.

Val avgöres efter rösttal samt vid lika rösttal genom lottning.

I andra frågor skall, dock med iakttagande av vad i 73—75 §§ stadgas, den mening, som erhållit de flesta rösterna eller vid lika rösttal biträdes av ordföranden, gälla såsom beslut för samtliga delägare. Lån för delägarnas gemensamma räkning må icke upptagas, där ej alla samtycka därtill.

73 §.

Om för visst år någon delägare vill i förhållande till sin lott i gruvan bryta mera än annan delägare, have han rätt därtill under förutsättning att han antingen själv innehar minst hälften i gruvan eller ock erhåller medgivande till den större brytningen av andra delägare, som tillsammans med honom innehava minst hälften i gruvan. Delägare vare icke i något fall skyldig att för sin lott deltaga i brytningen i större omfattning än han själv begärt, men vare å andra sidan berättigad att för sin lott deltaga för den kvantitet, som i förhållande till lottens storlek svarar mot den kvantitet, om vars brytande ägarna till minst hälften i gruvan förenat sig.

Vad delägare bryter utöver vad å honom i förhållande till hans lott i gruvan belöper av hela den för året brutna kvantiteten anses brutet å de delägares lotter, som icke deltaga i brytningen i förhållande till sina lotter i gruvan med

rätt för dem att erhålla del i därå uppkommen behållning enligt vad i 75 § stadgas.

74 §.

Delägarna vare pliktiga att i förhållande till de kvantiteter, för vilka de anmält sig vilja deltaga i brytningen, erlægga de tillskott, som äro erforderliga för bestridande av driftskostnaderna för året.

Erfordras för gruvdriftens bedrivande i den omfattning, som enligt 73 § blivit bestämd, att byggnader eller andra anläggningar uppföras eller utvidgas eller att i annat avseende nedläggas kostnader för gruvdriften, som icke äro att hänföra till driftskostnader för året, vare de i brytningen deltagande pliktiga att i samma förhållande, som i första stycket sägs, göra tillskott för bestridande av nämnda kostnader. Dock skall, därest kostnader av ifrågavarande slag förut blivit nedlagda, till vilka delägarna icke bidragit i förhållande till sina lotter i gruvan, beloppet av dessa kostnader med avdrag av i driftskostnader ingående avskrivning sammanläggas med det för året erforderliga beloppet samt den uppkomna summan fördelas å delägarna i det förhållande, som i första stycket sägs, varefter varje delägare har att tillskjuta vad av nämnda summa å honom belöper med avdrag av det belopp, varmed han förut bidragit till kostnader av ifrågavarande slag.

75 §.

Delägare, som under något år kommer att göra tillskott, överskjutande vad å honom i förhållande till hans lott i gruvan belöper av samtliga tillskott, erhåller för överskottet fordringsrätt gentemot delägare, som icke deltagit i tillskotten i förhållande till sin lott i gruvan. Där flera sådana delägare finnas, gäller fordringsrätten mot envar av dem i den mån hans tillskott understiger vad å honom i förhållande till hans lott i gruvan skolat belöpa. Fordran, som nyss sagts, må likväl icke i annan mån kunna göras gällande, än att fordringsägaren äger att för densamma jämte sex procent ränta därå göra sig betäckt ur vad å gäldenärens lott i gruvan belöper av de under året brutna inmutningsbara mineral, i vilkas brytning denne icke deltagit. I den mån fordran avser å gäldenären belöpande andel i kostnader av det slag, som omförmäles i 74 § andra stycket, äge dock fordringsägaren för vad sålunda av hans fordran icke blivit ersatt göra sig betäckt ur de inmutningsbara mineral, som i övrigt under ifrågavarande år må hava brutits eller under kommande år må brytas å gäldenärens lott i gruvan, tills delägarnas bidrag till ifrågavarande kostnader stå i samma förhållande till varandra som deras lotter i gruvan. För vad icke blivit ersatt under en tid av femton år, medräknat det år, under vilket tillskottet i fråga erlagts, upphör all fordringsrätt, därest ej annorlunda mellan delägarna avtalats.

Delägare, som, enligt vad i första stycket sägs, äger att för gjorda tillskott göra sig betäckt ur mineral, brutna å annan delägares lott i gruvan, vare berättigad att förfoga över mineralen men vare pliktig att till den andre delägaren utgiva ersättning för värdet av dem, i den mån det överstiger vad han äger därur utfå. Såsom mineralens värde skall anses deras saluvärde å arbets-

platsen vid kontant försäljning, beräknat vid utgången av det år, under vilket de brutits, eller, om de dessförinnan försålt eller tagits i anspråk, vid den tidpunkt detta skett.

76 §.

Underlåter delägare att betala tillskott, som blivit av gruvföreståndaren enligt 70 § infortrat eller som jämlikt 74 § skall av honom erläggas, och har han, sedan den för beloppets erläggande utsatta tiden gått till ända, bevisligen blivit erinrad om betalningens fullgörande men icke inom sextio dagar efter mottagandet av sådan erinran erlagt tillskottet, have han till övriga delägare förverkat sin lott i gruvan jämte därtill hörande inlöst jordområde, byggnader och andra anläggningar, redskap och inventarier. Om gruvan är belägen å sådan kronojord, som icke innehaves under stadgad åborätt, skall dock jordägarens lott, ändå att inbetalning ej fullgjorts inom sextio dagar, sedan erinran därom hos vederbörande myndighet skett, ej vara förverkad, där tillskottet jämte sex procent ränta därå från nyssnämnda tids utgång inbetalas sist ett år därefter.

Har delägare enligt vad nu är sagt förverkat sin lott i gruva, njute han ersättning för sin andel i gruvan tillhörande hemmanslägenheter och annan jordendom; och vare han för tillskottets betalande fri.

9 KAP.

Om övergång av rätt till gruva.

77 §.

Har rätt till gruva eller andel däri övergått å ny innehavare, vare denne pliktig att därom göra skriftlig anmälan hos bergmästaren med uppgivande av fullständigt namn, hemvist och yrke. Har vid bodelning sådan rätt, som nu sagts, tillskiftats make, vare denne ej pliktig göra anmälan, med mindre rätten förut tillhört andra maken.

Anmälan skall ske sist inom nittio dagar efter det rätten å ny innehavare övergått. Vid arv skall tiden för anmälan räknas, där för arvslottens bestämmande bodelning eller skifte erfordras, från det dylik förrättning hölls, men i annat fall från det bouppteckningen efter arvlåtaren avslutades.

Försummar nye innehavaren att göra ovan föreskriven anmälan, vare straffet böter från och med tio till och med etthundra kronor.

78 §.

Har överlåtelse skett av sådan rätt, som omförmäles i 77 §, vare överlåtelsen icke giltig, förrän anmälan därom gjorts till bergmästaren och anteckning om överlåtelsen skett, där fråga är om överlåtelse av inmutningsrätt, å mutsedeln samt eljest å den handling, varigenom överlåtelsen ägt rum.

För verkställande av sådan anteckning skall mutsedeln eller överlåtelsehandlingen bifogas, när anmälan om överlåtelsen göres. Därest den, till vilken överlåtelsen skett, icke äger att utan Konungens tillstånd förvärva eller be-

arbete mineralfyndighet samt dylikt tillstånd icke erhållits, skall bergmästaren förvägra anteckning, varom ovan förmäles.

79 §.

Bestämmelserna i 77 och 78 §§ skola äga motsvarande tillämpning, där nyttjanderätt till gruva eller andel däri blivit för viss tid åt annan upplåten eller å ny innehavare övergått.

10 KAP.

Om tillsyn över gruvdriften.

80 §.

Bergmästarna skola öva tillsyn däröver, att arbete för mineralens brytning och uppfordring och annat i gruva verkställt arbete bedrives på sådant sätt, att nödig trygghet beredes arbetarna och att fara icke uppstår för annans egendom.

Med avseende å arbetarnas trygghet skall särskilt iakttagas, att lämpliga anstalter vidtagas till förekommande av olycksfall genom ras samt att inrättningarna för person- och godsbefordran och för vandring upp och ned i gruvan äro betryggande och underhållas i sådant skick, att olyckshändelse icke må inträffa genom bristfällighet därå.

Om arbetarnas skyddande mot olycksfall och ohälsa i arbetet samt tillsyn däröver är därjämte stadgat i lagen om arbetarskydd.

81 §.

Bergmästarna skola vidare tillse, att gruvarbetet icke bedrives på sådant sätt, att gruvans framtida bestånd äventyras eller tillgodogörandet av kvarlämnad känd tillgång på malm eller annat inmutningsbart mineral omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller eljest uppenbar misshushållning med malm eller annat inmutningsbart mineral äger rum.

Utfraktsvägar och orter, som leda till gruvans obrutna delar, skola underhållas på ett betryggande sätt samt städse hållas tillgängliga. Vill någon igenlägga utfraktsväg eller ort, som nu sagts, söke därtill bergmästarens tillstånd, vare sig gruvan är under arbete eller icke.

82 §.

Finner bergmästaren nödigt, att i gruva göres anstalt till trygghet för arbetarna eller till förekommande av fara för annans egendom eller gruvans bestånd eller till betryggande av tillträde till gruvans obrutna delar eller till förhindrande av sådan misshushållning med malm, som omförmäles i 81 §, äger bergmästaren förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid hava utfört dylik anstalt vid äventyr, om det försummas, förutom ansvar enligt vad i 85 § sägs, att, efter omständigheterna, anstalten varder på hans bekostnad genom bergmästarens försorg utförd eller gruvarbetet inställt, till dess sådan an-

stalt blivit gjord. Bergmästaren äge ock i syfte, som nu sagts, meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Medför gruvarbete synnerlig våda för arbetarna, eller drives det på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetets fortsatta bedrivande och skall sådant förbud omedelbart gå i verkställighet samt gälla, intill dess, på förd klagan, annorlunda kan varda förordnat av högre myndighet. Då bergmästaren förordnat om gruvarbetets inställande, må han, där så är nödigt, för verkställighet därav anlita kronobetjäningens biträde.

83 §.

Konungen äger förordna, i vilken ordning gruvingenjör har att utöva befogenhet, som enligt 80—82 §§ tillkommer bergmästare.

84 §.

Kommerskollegium skall hava överinseende över den av bergmästare och gruvingenjörer enligt 80—83 §§ utövade tillsyn samt äger med avseende därå meddela de föreskrifter, som finnas erforderliga.

85 §.

Den, som icke ställer sig till efterrättelse föreskrift, som enligt 82 § meddelats, straffes med böter från och med tio till och med tvåtusen kronor.

Samma lag vare, där någon i gruva utan bergmästarens tillstånd igenlägger utfraktsväg eller ort, som leder till gruvans obrutna delar.

86 §.

Är gruvan belägen på sådant avstånd från bebyggd ort, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola där vara bosatta, vare gruvinnehavaren pliktig sörja för att arbetarna vid eller i närheten av arbetsstället erhålla tillgång till en efter ortens förhållanden anpassad bostad.

Medan undersökningsarbetet pågår eller arbetet eljest är av tillfällig art, så ock där fråga är om arbetare, som hava sitt egentliga hemvist å annan ort, vare gruvinnehavaren endast pliktig tillhandahålla natthärberge, motsvarande skäligen fordringar på en tillfällig bostad.

Tillsyn å efterlevnaden av vad i denna paragraf stadgas utövas, på sätt Konungen närmare föreskriver, av bergmästaren samt Konungens befallningshavande; och skola i övrigt bestämmelserna i 31, 38, 45, 49—51 och 53 §§ i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd äga motsvarande tillämpning.

87 §.

Över gruva, som erhållit utmål och är under arbete, skall i minst tre exemplar upprättas fullständig och noggrann gruvkarta i skala 1:800; och böra alla nya gruvarbeten inmätas och inläggas å kartan sist inom påföljande kalenderårs utgång.

Gruvkarta skall, på bekostnad av gruvinnehavaren, upprättas och komplet-

teras av bergsstatstjänsteman eller annan, som av kommerskollegium förklarats behörig att verkställa gruvmätningar. Av kartan skall ett exemplar finnas vid gruvan, ett exemplar insändas till bergmästaren och ett till kommerskollegium.

Närmare föreskrifter om kartans upprättande och komplettering meddelas av kommerskollegium.

Försummar gruvinnehavaren vad i fråga om kartas upprättande är föreskrivet, äge bergmästaren förelägga honom att inom viss tid, vid vite ej överstigande femhundra kronor, antingen inkomma med karta eller ock lämna erforderligt förskott för kartas upprättande genom bergmästarens försorg.

88 §.

Gruva må icke utan bergmästarens tillstånd nedläggas, förrän alla förut ej inmätta och kartlagda grubarbeten blivit inmätta och inlagda å karta. Sker det, vare straffet böter från och med tio till och med ettusen kronor.

89 §.

Före den 1 mars varje år skall gruvinnehavaren till bergmästaren insända uppgift å vunnen malm under föregående år jämte de övriga statistiska redogörelser, som kommerskollegium kan föreskriva.

Försummar gruvinnehavaren vad i denna paragraf påbjudes, böte tjugufem kronor; och äge bergmästaren förelägga ytterligare tid för uppgiftsskyldighetens fullgörande, varje gång vid vite ej överstigande tvåhundra kronor.

90 §.

Bergmästaren skall föra gruvregister dels över inmutade områden och dels över utmål, och skall i detta register göras anteckning om alla sådana av bergmästaren, domstol eller annan myndighet meddelade beslut eller vidtagna åtgärder, som röra det inmutade området eller utmålet, ävensom beträffande andra omständigheter, som äro av betydelse för bedömning av rätten till gruvan.

De närmare föreskrifterna om gruvregistrets förande meddelas av Konungen.

Har beslut, varom anteckning bör ske i gruvregistret, blivit av domstol eller annan myndighet meddelat, skall underrättelse om beslutet genom den beslutande myndighetens försorg, så snart ske kan, tillsändas bergmästaren.

11 KAP.

Om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning.

91 §.

För tillgodoseende av inhemsk förbrukares behov äger Konungen föreskriva, att gruvinnehavaren skall under viss tid till sådan förbrukare avstå viss del av årligen utvunnen myckenhet malm eller annat inmutningsbart mineral av

viss beskaffenhet till därå vid leveransen gällande inhemskt marknadspris samt på villkor i övrigt, som stå i överensstämmelse med rådande handelsbruk. Nämda del må utgöra:

från och med andra kalenderåret efter föreskriftens meddelande högst 10 procent

från och med femte kalenderåret efter föreskriftens meddelande högst 25 procent

från och med tionde kalenderåret efter föreskriftens meddelande högst 50 procent

av den årligen utvunna myckenheten av den malm eller det inmutningsbara mineral, förbrukaren önskar erhålla.

Föreskrift, som i första stycket avses, må icke meddelas, där den malm eller det mineral, varom fråga är, uteslutande användes för förädling inom riket; och skall, jämväl där så icke är fallet, vid bestämmande av den del av utvunnen myckenhet, som gruvinnehavaren må förpliktas avstå, skälig hänsyn tagas till gruvinnehavarens och förutvarande avnämares behov av malmen eller mineralet i fråga för förädling inom riket.

92 §.

Den, som med stöd av 91 § önskar erhålla malm eller annat inmutningsbart mineral av visst slag, göre anmälan därom hos Konungen enligt vad därom särskilt kan varda stadgat.

Innan Konungens beslut i ärendet meddelas, skall gruvinnehavaren erhålla tillfälle att däri yttra sig.

Såsom förutsättning för gruvinnehavarens skyldighet att avstå den del av utvunnen myckenhet, som i Konungens beslut föreskrives, skall gälla, att förbrukaren till gruvinnehavaren avgiver köpeanbud å övertagande av nämnda del på de i 91 § föreskrivna villkor samt för betalningen ställer antaglig säkerhet.

Kunna gruvinnehavaren och förbrukaren icke enas angående villkoren för avståendet, vare den av dem, som det önskar, berättigad hänskjuta frågan till den i 55 § omförmälda prövningsnämnd, som äger meddela närmare föreskrifter angående de villkor, på vilka avståendet skall äga rum. Prövningsnämndens utslag skall äga giltighet såsom laga kraft ägande dom.

93 §.

Gruvinnehavaren må icke deltaga i någon överenskommelse, som avser uppehållande på konstlat sätt av prisen på gruvprodukter på den inhemska marknaden. Bryter gruvinnehavaren häremot, straffes med böter från och med ett-hundra till och med tiotusen kronor.

12 KAP.

Om rätt för kronan att övertaga gruva.

94 §.

Kronan vare berättigad att vid utgången av sextionde kalenderåret efter det, under vilket utmålsförrättningen förklarats avslutad, på villkor, som nedan i detta kapitel stadgas, övertaga gruvan med dess tillhörigheter.

Har kronan ej vid nämnda tidpunkt begagnat sin rätt att övertaga gruvan, skall rätten därtill stå kronan öppen vid utgången av vart tjugonde år där-
efter.

95 §.

Vill kronan övertaga gruva, skall underrättelse därom meddelas gruvinnehavaren senast fem år före den för övertagandet bestämda tidpunkten samt frågan därefter minst ett år före sistnämnda tidpunkt fullföljas genom ansökan om stämning till domstolen i den ort, där utmålet är beläget. Har kronan å tid, som nyss sagts, underrättat gruvinnehavaren, att kronan vill övertaga gruvan, äge ock gruvinnehavaren att i enahanda ordning fullfölja frågan.

Varder ej underrättelse å föreskriven tid lämnad gruvinnehavaren eller varder efter sådan underrättelse frågan icke från någondera sidan i stadgad ordning fullföljd, vare frågan om gruvans övertagande för den gången förfallen.

96 §.

Där gruva övertages av kronan, skola dels själva fyndigheten jämte brutna men icke uppfordrade mineraliska produkter, dels ock de i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan utan lösen tillfalla kronan.

Övriga för gruvan gjorda anläggningar, såsom gruvbyggnader, verkstäder och kraftstationer med installerat maskineri, anriknings- och agglomereringsverk, för gruvpersonalen avsedda bostäder och andra lokaler, kraft- och andra ledningar, spårvägsanläggningar och transportbanor, ävensom för gruvdriften anskaffade inventarier, redskap och förråd äge kronan rätt att inlösa; och vare kronan på yrkande av gruvinnehavaren pliktig inlösa sådan egendom, i den mån egendomen är nödig eller nyttig för fortsatt gruvdrift i oförändrad omfattning, där sådan betingas av kända mineraltillgångar. Lösen erlägges efter egendomens dåvarande värde för fortsatt gruvdrift.

Kronan vare ock pliktig återgälda det, som utgivits i lösen för mark inom utmålet eller för sådan utanför utmålet belägen mark, som jämlikt 34 § anvisats.

97 §.

Har underrättelse, som i 95 § sägs, lämnats gruvinnehavaren, vare denne förbjudet att utan Konungens medgivande förstöra, bortföra eller rubba de i 96 § första stycket omförmälda byggnader och inrättningar eller egendom, som

kronan enligt 96 § andra stycket äger inlösa, vid äventyr, om sådant ändock sker, att gruvinnehavaren skall vara skyldig ersätta all härigenom uppkommande skada och förlust.

98 §.

Skall gruva övertagas av kronan, äge vad i lagen om expropriation är stadgat motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna paragraf finnes särskilt föreskrivet.

Twist angående vad vid gruvans övertagande enligt 96 § första stycket utan lösen skall tillfalla kronan eller angående vilken egendom kronan enligt 96 § andra stycket har rätt eller skyldighet att lösa eller angående vad kronan enligt 96 § tredje stycket är pliktig återgälda gruvinnehavaren skall prövas av domstolen.

Det belopp, kronan jämlikt 96 § andra stycket har att gälda i lösen för där omförmälda egendom, skall bestämmas av nämnden. Där ej parterna, enligt vad därom för expropriation finnes stadgat, överenskomma om, vilka personer skola deltaga i nämnden, skall denna bestå av vederbörande ordförande i expropriationsnämnd såsom ordförande samt fyra ledamöter, av vilka vardera parten äger utse två; underlåter part utan styrkt laga förfall att fullgöra valet, välje rätten i hans ställe. Ledamot i nämnden skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må till ledamot utses den, som ej råder över sig och sin egendom eller är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller blivit dömd ovärdig att föra annans talan inför rätta.

99 §.

Egendom, som ej varder övertagen av kronan, må gruvinnehavaren hava avgiftsfritt kvar å platsen under två år efter kronans övertagande av gruvan. Samma lag vare om mineraliska produkter, som gruvinnehavaren brutit och uppfordrat.

100 §.

Har kronan enligt 95 § underrättat gruvinnehavaren att kronan vill övertaga gruvan, vare gruvinnehavaren intill den för övertagandet bestämda tidpunkten skyldig att, i den utsträckning sådant påkallas, mot full ersättning av kronan efter anvisning utföra blottnings- och tillredningsarbeten, som äro erforderliga för att gruvarbetet efter nämnda tidpunkt må kunna bedrivas i samma omfattning som dittills.

Uppstår twist om ersättningens belopp, skall denna avgöras i den ordning, som i 18 § stadgas.

101 §.

Varder gruva, enligt vad i detta kapitel är stadgat, övertagen av kronan, skall för tiden efter övertagandet, där till jordägaren förut utgått avgäld, denna fortfarande utgå, och, där jordägaren begagnat sin jordägarandel, till innehavaren av denna andel utgå avgäld enligt de i 5 kap. meddelade bestämmelserna.

13 KAP.

Särskilda bestämmelser.

102 §.

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må klagan över bergmästarens enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid talans förlust skola dit ingivas sist före klockan tolv å trettionde dagen från delfäendet av det beslut, som överklagas.

103 §.

Första domstol i tvistemål, som skola bedömas enligt denna lag, vare allmän underrätt i den ort, där det inmutade området eller utmålet är beläget.

104 §.

Förbrytelse, varom i 16 § förmäles, må ej, där densamma endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas av annan än målsägande. I övrigt må förbrytelse mot stadgande i denna lag åtalas av allmän åklagare, förbrytelse, som omförmäles i 59 § och som icke berör kronans rätt, dock endast där densamma av målsägande angives till åtal.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Övergångsbestämmelser.

105 §.

Denna lag träder i kraft den

Genom densamma upphäves gruvestadgan den 16 maj 1884, i den mån icke genom här nedan meddelade bestämmelser annorlunda föreskrives.

106 §.

Har före denna lags ikraftträdande inmutning sökts eller utmål utlagts, skola med avseende å de i anledning därav uppkomna rättsförhållanden med nedan under 1—9 angivna undantag bestämmelserna i gruvestadgan den 16 maj 1884 lända till efterrättelse, därvid beträffande enligt äldre författning uppkomna rättsförhållanden vad i 36 och 69 §§ nämnda stadga föreskrives fortfarande skall gälla.

1. Varder mutsedel utfärdad, först sedan denna lag trätt i kraft, vare inmutaren befriad från skyldighet att låta kungöra mutsedeln i kyrkan; och åligger det i stället bergmästaren att beträffande mutsedeln iakttaga vad i 10 § denna lag stadgas.

2. Vid försummelse att minst fjorton dagar före försöksarbetets påbörjande lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln till jordägare och nyttjanderättshavare skall i stället för den i 13 § 1 mom. gruvestadgan den 16 maj 1884 före-

skrivna påföljd av inmutningsrättens förlust inträda den i 16 § denna lag stadgade påföljd att arbetet må inställas.

3. Föreskriften i 14 § första stycket gruvestadgan den 16 maj 1884 skall icke äga tillämpning.

4. I det fall, som avses i fjärde stycket av 31 § gruvestadgan den 16 maj 1884, skall i stället för den där föreskrivna påföljd av förverkande av utmålet och den på mutsedeln grundade rätten tillämpas den påföljd, som i 42 § denna lag stadgas.

5. I stället för bestämmelserna i 37 och 38 §§ gruvestadgan den 16 maj 1884 skall gälla vad i 45 § denna lag är stadgat.

6. Bestämmelserna i 5 kap. gruvestadgan den 16 maj 1884 om arbetskyldigheten så ock om vilostånd skola icke tillämpas, utan skall i stället för nämnda bestämmelser gälla vad i 7 kap. denna lag om försvarsavgift så ock om förverkande av rätt till gruva stadgas med iakttagande dock:

att den årliga försvarsavgiften skall utgöra tjugofem kronor för varje utmål;

att om, då den nya lagen träder i kraft, arbetsskyldighet för ett eller flera intill varandra gränsande utmål blivit enligt föreskrifterna i gruvestadgan den 16 maj 1884 fullgjord för längre tid än ett år, gruvinnehavaren skall med avseende å den del av samma tid, som faller efter denna lags ikraftträdande, vara befriad från erläggande av försvarsavgift för det eller de utmål, för vilka arbetsskyldigheten blivit fullgjord;

att, om gruvinnehavaren, innan denna lag trätt i kraft, erhållit vilostånd eller förlängt vilostånd för tid, som faller efter denna lags ikraftträdande, gruvinnehavaren skall vara befriad att för sådan tid erlægga försvarsavgift.

7. Bestämmelserna i 6 kap. gruvestadgan den 16 maj 1884 om ordningen för gruvdrift samt i 70 § av nämnda stadga, såvitt denna paragraf avser sättet för klagan över bergmästarens beslut enligt nyssberörda kapitel, skola icke tillämpas utan skall i stället för nämnda bestämmelser gälla vad i 9 kap. om övergång av rätt till gruva, 10 kap. om tillsyn över gruvdriften samt 102 och 104 §§, allt i denna lag, stadgas.

8. I stället för bestämmelserna i 7 kap. gruvestadgan den 16 maj 1884 om samäganderätt i gruva skall vad i 8 kap. denna lag om samäganderätt i gruva stadgas lända till efterrättelse.

9. Uppstår efter den nya lagens ikraftträdande tvist, huruvida äldre inmutare förlorat sin inmutningsrätt på grund av underlåtenhet att fullgöra något, som enligt gruvestadgan den 16 maj 1884 ålegat honom, må bestämmelsen i 10 § 2 mom. nämnda stadga, att klander mot den, som gruva innehar, icke skall gälla, där det grundas på försummelse eller annat förhållande, som ägt rum för längre tid tillbaka än andra kalenderåret före klandrets instämmande, icke i dylik tvist tillämpas, där ej den äldre inmutaren redan vid denna lags ikraftträdande ägt åberopa nämnda bestämmelse till skydd för sin rätt.

107 §.

Har inmutning skett enligt 2 § i lagen den 31 maj 1918, innefattande sär-

skilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, skall med avseende å de förhållanden, som genom denna lag regleras, följande lända till efterrättelse.

Bestämmelserna i 5 §, 7 § första och tredje styckena, samt 11 och 12 §§ i nämnda lag skola, sedan förevarande lag trätt i kraft, icke vidare gälla, utan skola i stället för dessa bestämmelser motsvarande föreskrifter i gruvestadgan den 16 maj 1884 eller, där detta följer av 106 §, i förevarande lag äga tillämpning.

Sedan förevarande lag trätt i kraft, äger såväl inmutaren som kronan och annan ersättningsberättigad påkalla förrättning för fastställande av lösen för den mark, inmutaren tagit i anspråk, och av den ersättning, inmutaren i övrigt har att erlægga. Med avseende å rätten till ersättning samt lösen och ersättningsbeloppes fastställande och betalande skola bestämmelserna i förevarande lag tillämpas. I fråga om förrättningens verkställande skall i tillämpliga delar gälla, vad i förevarande lag stadgas om utmålsförrättning.

Bestämmelserna i 12 kap. om rätt för kronan att övertaga gruva skola äga tillämpning å gruva, inmutad enligt lagen den 31 maj 1918.

108 §.

Bestämmelserna i 11 kap. i denna lag om tillhandahållande av malm för inhemska förbrukning skola äga tillämpning jämväl å gruvföretag, som uppkommit i enlighet med äldre lagstiftning.

Förslag till Lag

om ändrad lydelse av 24 § i kungl. förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 24 § i kungl. förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

24 §.

1 mom. Har i — — — — — i 23 sägs.

Har egendom — — — — — äga tillämpning.

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för förlorad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om dikning och annan avledning av vatten eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvlagen avträtts till inmutare, eller av ersättning, som enligt nämnda lag tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, an-teckning gjord i inteckningsprotokollet, som nyss sagts.

Vad sålunda stadgats skall jämväl tillämpas, där enligt gällande bestämmelser om expropriation intecknad egendom tages i besittning av den exproprierande före expropriationens fullbordande eller allenast till en del varder till honom avträdd eller ock nyttjanderätt eller servitutsrätt till intecknad egendom upplåtes samt i något av de fall nu sagda äro vid ersättnings fördelning betalning utfaller å huvudstol av inteckning, så ock där enligt vattenlagen intecknad egendom varder avträdd, innan ersättningen blivit slutligen bestämd, eller enligt sagda lag eller gruvlagen eller gällande bestämmelser om ändring eller utrivning av vattenverk eller om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område allenast en del av intecknad egendom avträdes och vid fördelning av ersättningen betalning utfaller å intecknings huvudstol.

Denna lag skall träda i kraft den

Allmän motivering.

Historisk översikt.

Utvecklingen till 1884 års gruvestadga och 1886 års stenkolslag.

Den första kända svenska gruvlagstiftningen är från 1300-talet. Den utgöres av en del för särskilda bergslag eller gruvor utfärdade bergsordningar och privilegier. De innehålla huvudsakligen dels stadganden angående en viss avgiftsskyldighet till kronan, dels en mängd detaljerade föreskrifter om ordningen för gruvbrytningen och därmed sammanhängande ämnen i syfte att trygga gruvans bestånd och de däri arbetandes säkerhet och dels också en del privilegiebestämmelser, avseende bl. a. viss frihet från skatter samt lättare tillgång till bränsle och arbetskraft. *Gruvrätten under medeltiden.*

Då dessa bergsordningar avsågo redan bestående bergverk, innehöllo de icke några bestämmelser angående äganderätten till mineralen eller om uppkomst av rätt till gruva. Av de flesta författare antages emellertid, att den svenska rätten då liksom i ännu äldre tider stått på den ståndpunkten, att rätten till mineralen tillkomme vederbörande jordägare. Att gruvorna under medeltiden varit under enskild äganderätt och ej tillhört kronan framgår av en mängd bevarade urkunder från denna tid, avseende försäljningar av bestående gruvor enskilda emellan.

Den äldsta bevarade bergsordningen, konung Magnus Erikssons privilegium den 7 november 1340 för Västra berget i Närke, innehåller en del bestämmelser av intresse. Så stadgades däri, att om bergsmännen ej förmådde bearbeta gruvan, skulle jorden återfalla till »rätte äganden» samt att, om bergsmännen byggde å annan mans skog, de skulle giva ägaren årlig avgäld. Vidare meddelades föreskrifter om utgörande till kronan av tionde, vilken skulle utgå med ett fixt belopp.

Dessa bestämmelser visa, att jordägaren visserligen betraktades såsom ägare av mineralen men att hans rätt kunde lida inskränkning såväl av rättigheter, inrymda åt särskilda bergsbruksidkande (bergsmän), som ock av en kronan tillkommande rätt till tionde.

Under den följande rättsutvecklingen gjorde sig kronans anspråk i fråga om bergverken allt starkare gällande. Detta gäller särskilt 1500- och 1600-talen, då i flera kungl. brev och författningar uttalas, att gruvorna »lydde till kronan» eller vore »kronans regalverk». I detta hänseende må särskilt nämnas Gustav Vasas bekanta brev till bergsmännen på Noraskog den 27 mars 1551, däri det heter, att »all malmberg i Sverige lyda till Sveriges krona och icke till någre bergsmäns eller bondehemman».

Angående innebörden av den rätt, kronan sålunda hävdade, den s. k. regalrätten, hava olika meningar blivit framställda. Nämda rätt torde emellertid aldrig hava inneburit äganderätt i detta begrepps nuvarande betydelse. Ursprungligen framstod regalrätten endast såsom en rätt för kronan att uppbära

Om regalrättens uppkomst och innebörd.

viss avgift av bergverken. Denna avgift var egentligen en skatt, således en rätt av offentligrättslig natur. Med dåtidens mindre fasta terminologi kallades avgiften än tionde, än avrad och än ränta. Den från främmande rättssystem hämtade åskådningen om den fulla jordäganderätten (dominium plenum) såsom sönderfallande i två olika i förhållande till varandra fullt självständiga rättigheter: rätten till ränta (dominium directum) och rätten till själva jorden eller bördsrätten (dominium utile) har otvivelaktigt påverkat det betraktelsesätt, som gjorde sig gällande i fråga om rätten till naturtillgångarna. Dessa på de privaträttsliga jordförhållandena närmast tillämpliga grundsatser överfördes nämligen på det offentligrättsliga området: kronans rätt till skatt jämställdes med frälsemannens rätt till avrad av hans landbönder; och kronan såsom ägaren till den från gruvan utgående skatten eller räntan betraktades därför såsom i viss mening ägare av själva gruvan. Men kronans rätt, till sitt egentliga väsen endast en ränteäganderätt, uteslöt dock icke en de enskilda tillkommande äganderätt till själva gruvan — låt vara, att denna enskilda äganderätt var underkastad väsentliga inskränkningar. Kronans rätt till ränta torde till en början endast haya gällt de på skattegrund belägna gruvorna men den utsträcktes snart nog även till de på frälsegrund belägna, om än avgiften till kronan utgick med olika belopp, beroende på gruvans belägenhet.

Även om regalrätten till sitt ursprung och innersta väsen endast torde hava varit en ränteäganderätt, utvecklade den sig dock så småningom därhän, att den även kom att innebära en rätt för kronan att under vissa förutsättningar förfoga över malmtillgångarna och bestående gruvor. Då kronan var starkt ekonomiskt intresserad i gruvrörelsen dels på grund av de från denna rörelse utgående avgifterna och dels indirekt på grund av de skatter av olika slag, som vilade å järntillverkningen och järnförädlingen, var det för kronan ett vitalt intresse, att ett uppdagat mineralstreck blev bearbetat samt att redan upptagna gruvor höllos i drift, så att kronan utfick sin inkomst. Kronan förbehöll sig därför rätt att disponera över en nyupptäckt fyndighet, som jordägaren icke var villig bearbeta. Detta skedde antingen så, att kronan för egen räkning förbehöll sig gruvan eller del i densamma eller ock så, att gruvan upplåts till annan mot avgift till kronan. I fråga om de redan upptagna gruvorna stadgades viss arbetsskyldighet; om denna icke fullgjordes, förverkades rätten till gruvan, och kronan ägde på annat sätt disponera över gruvan. Detsamma gällde för den händelse avgifterna till kronan icke erlades.

Nu avhandlade rätt för kronan att under vissa förutsättningar förfoga över fyndigheter, som jordägaren ej ville eller kunde bearbeta, gällde till en början endast de å skattejord belägna gruvorna, men utsträcktes sedan i allt större grad även till de å frälsejord belägna.

Kronans ekonomiska intresse i gruvhanteringens utveckling gjorde även, att kronan på allt sätt sökte uppmuntra till upptagande av nya gruvor. Såsom det verksammaste medlet härtill framstod helt naturligt ett gynnande av den, som upptäckte nya fyndigheter. Kronan, som på grund av sin regalrätt ansåg sig äga befogenhet att åt sig eller eventuellt andra inrymma rätt till deltagande i driften vid sidan av jordägaren, började därför så småningom att åt upptäckaren medgiva allt större rättigheter i detta hänseende. Så uppkom och utvecklades inmutningssystemet i den svenska gruvlagstiftningen. Kronans anspråk på rätt till mineralen, som i Sverige icke framträdde med samma skärpa som mångenstädes utomlands och som icke satte särdeles djupa spår efter sig, förflyktigades för att så småningom försvinna. Samtidigt blev rättsförhållandet mellan inmutaren och jordägaren, vilken sistnämnde aldrig i Sverige helt fått vika för de andra rättsägarnas anspråk, av lagen närmare reglerat. Rättsutvecklingen rönste inverkan från tysk rätt, inom vilken inmutningssystemet för länge sedan utbildats. Från den tyska rätten lånades även en mängd

detaljer i systemet samt beteckningar och termer (t. ex. inmutning och mutsedel).

Efter dessa allmänna antydningar om inmutningssystemets uppkomst må de viktigaste leden i dess utvecklingshistoria i korthet beröras.

Redan i huvudförfattningarna från 1600-talet, Generalprivilegierna av den 3 november 1637 och den 6 juli 1649 talas om rätt för upptäckaren att tillgodogöra sig en upptäckt fyndighet. De, som upptogo nya fyndigheter, skulle åtnjuta 6 års frihet från tionde och avrad samt skulle äga »icke allenast uti berörda frihetsår utan ock sedan allt framgent dem för sig och sina arvingar alldeles oträngde och odrivne njuta, bruka och behålla», så länge de ville och kunde hålla verken gående och därav gäve kronan all tillbörlig rättighet. Ägaren av skattejord vore, om han själv icke förmådde nedlägga omkostnad eller arbete på en upptäckt fyndighet, skyldig att mot ersättning för liden skada tåla intrång av annan. Ägaren av frälsejord skulle äga att »med bergsämbetets råd och vetskap» upptaga en därå upptäckt fyndighet och efter åtnjutande av de nämnda frihetsåren betala avgift till kronan enligt de adliga privilegierna. I fråga om förfarandet stadgades i dessa författningar, att »tillstånd eller mutsedel (som man kallar pläga)» först skulle uttagas hos närmaste bergmästare, varefter privilegium eller frihetsbrev skulle givas av Bergsämbetet.

1600-talets
bergsför-
fattningar

1637 och 1649 års Generalprivilegier gällde såväl alla metaller »det vare sig guld, silver, tenn, bly, koppar eller järn», som också »allehanda mineralier, särdeles svavel, alun, vitriol och saltpeter» och hade således ett mycket vidsträckt tillämplighetsområde, som för övrigt icke var till gränserna så noggrant bestämt.

I den s. k. Järnbergsordningen av den 6 juli 1649, vilken gällde alla järngruvor i järnbergslagerna, uttalades, att alla gruvor, av vad slags malm och metall de vore, skulle räknas och hållas för kronans regalverk, vilket dock så skulle förstås, att de bergsmän, som förmådde göra kronan tillbörlig tionde och rättighet samt allt gruvarbete utan tredska förrättade, skulle njuta och behålla sina anparter odrivna, så länge de utgjorde till kronan dess tionde och rättighet och gruvarbetet tillbörligen förrättade. I fråga om nyupptäckta järnstreck stadgades, att upptäckaren skulle bekomma »sin del», jordägaren en del, varefter andel skulle tillkomma »vem som giver kronan dess tiondejärn därav». Slutligen skulle det vara kronan förbehållet att bestämma, hur stor del hon ville hava för eget bruk i varje gruva, antingen en tredjedel eller en fjärdedel. Hur stor andel skulle tillkomma övriga intressenter såges däremot icke.

Den ovan antydda rättsutvecklingen, varunder regalåskådningen förflyktigades för att ersättas med ett av lagstiftningen reglerat inmutningssystem, torde kunna anses fullbordad med utfärdandet av Kungl. Maj:ts plakat och förordning den 27 augusti 1723. I denna författning uttalades till en början, att ordet regale därefter ej borde annorlunda förstås än att, om någon antingen skulle fördölja och nedtysta eller ock ej ville bearbeta för riket gagneliga metaller, mineralier och fossilier, bergskollegiet skulle äga att privilegiera och upplåta sådana metall- och mineralstreck samt gruvor åt dem, som håg, lust och förmögenhet ägde desamma vid sin rätta drift efter bergsvis och under bergskollegiets inseende och administration uppehålla och fortsätta. Härmed hade uttryckligen förklarats, att regalrätten icke innebar någon äganderätt för kronan; och genom de regler, som i övrigt meddelades i denna författning, förlorade regalrätten betydelse.

K. F. den 27
augusti 1723.

Först genom 1723 års författning gävos fasta och för kronan bindande regler om de enskildas rätt att tillgodogöra sig minerafyndigheterna. Jordägarens frihet att, om han ville och förmådde, ensam eller med av honom antagna participanter bearbeta de gruvor, som han funnit å sin egen mark, bekräftades,

och mellan frälsejord och skattejord gjordes, i anslutning till den senast föregående utvecklingen, icke annan skillnad, än att avgiften till kronan bestämdes olika eller till $\frac{1}{30}$ respektive $\frac{1}{10}$ av tillverkningen. Kunde eller ville jordägaren ej själv sätta gruvan i drift eller skaffa sig participanter, kunde bergskollegiet meddela andra, som det åstundade, rätt att upptaga gruvan, därvid dock jordägaren skulle vara berättigad åtnjuta en procent av avkastningen fritt från alla omkostnader. I fråga om upptäckter, som gjordes å annans grund — vare sig krono, frälse eller skatte — stadgades, att den, som uppfann ett värdefullt mineralstreck, skulle vara berättigad — förutom till »hittelön» och »en anständig och vacker vedergällning i silver eller penningar» — att taga del i den blivande gruvdriften till hälften i fråga om guldgruvor, saltbrunnar och saltberg samt till en fjärdedel i fråga om alla övriga fyndigheter, medan den övriga delen, hälften resp. tre fjärdedelar, förutsattes skola tillkomma jordägaren på samma sätt som om han själv upptäckt fyndigheten. Om upptäckaren ej förmådde draga kostnaden för sin andel, skulle han avyttra densamma till jordägaren eller, om denne ej ville behålla den, till övriga participanter. Kronohemmansåbo fick i bearbetandet av en utav honom på hemmanets mark upptäckt gruva deltaga för så stor del han förmådde; frälsebonde var åter i motsvarande fall skyldig att mot »en billig betalning» överlåta fyndet till sin husbonde. Även jordägarens rätt var beroende därav, att gruvan hölls i behörig drift och föreskrivna avgifter erlades.

K. F. den 20 oktober 1741 och den 6 december 1757.

1723 års författning ändrades och kompletterades i viktiga delar av kungl. förordningarna om gruvors utmål m. m. den 20 oktober 1741 och den 6 december 1757. I den förra meddelades följande regler angående själva förfarandet. Sedan hos bergmästaren gjorts anmälan angående ett upptäckt mineralstreck, skulle bergmästaren bese det angivna stället. Bergmästaren skulle därefter meddela tillstånd till försöksarbetets verkställande, därvid, om fyndigheten vore belägen inom hägnad, jordägarens utlåtande först skulle inhämtas och, om denne ej lämnade sitt samtycke, upptäckaren förpliktas ställa säkerhet för därav härflytande skada och olägenhet. Bergmästaren skulle vidare i tillståndsbeviset förelägga upptäckaren viss tid, i allmänhet högst tre månader men i de nordliga landskapen högst ett år, inom vilken arbetet skulle anställas. När arbetet till gruvans upptagande blivit påbegynt och strecket till sin art och beskaffenhet blottats, skulle ett visst utmål utläggas. Detta utmål skulle innehålla ett tillräckligt fält men å andra sidan icke vara större, än att det kunde drivas efter bergsvis; i övrigt meddelades utförliga regler angående utmålets storlek och sträckning. I fråga om förhållandet till jordägaren stadgades, att bergmästaren borde förelägga honom en viss tid, högst tre månader, inom vilken han skulle vara pliktig att utan förbehåll yttra sig, om han ville deltaga i arbetet eller icke; om jordägaren icke inom denna tid anmälde sig till deltagande i arbetet, förlorade han sin rätt till upptäckaren.

Genom 1757 års förordning infördes ytterligare en ändring till förmån för upptäckaren, i det att där stadgades, att upptäckaren och jordägaren skulle njuta hälften vardera i alla de nya anvisningar å metaller och mineralier och odelagda gruvor, å vilka mutsedlar eller tillståndsbevis därefter utfärdades.

1855 års gruvestadga.

På 1820-talet uppkom fråga om revision av 1723, 1741 och 1757 års författningar, men först 1855 blevo dessa ersatta av den detta år utfärdade gruvestadgan. Närmast till grund för denna ligger ett av bergskollegium 1848 avgivet förslag, vilket dock vid dess granskning inom högsta domstolen undergick väsentlig omarbetning. Denna reform hade närmast föranletts av en önskan från riksdagens sida om bättre tillgodoseende av jordägarens intressen. Den huvudsakligaste förändringen blev en begränsning av föremålen för inmutning. Under det att enligt de äldre författningarna icke blott metaller och malmer

utan även alla andra mineral och nyttiga fossilier samt berg och jordarter utgjorde föremål för inmutning, blev genom 1855 års stadga inmutningsrätten inskränkt till 1) alla metaller och malmer (även sjö- och myrmalm), 2) svavelkis, blyerts och stenkol, 3) varp vid ödelagda gruvor eller bergverk, innehållande något av de i mom. 1 och 2 upptagna mineral. Genom 1855 års stadga avskaffades vidare det förut förekommande särskilda skärpningstillståndet; mutantsedel skulle genast utfärdas med skyldighet för inmutaren att inom ett år börja det egentliga gruvarbetet. Slutligen innehöll 1855 års stadga den bestämmelsen, att jordägarandelen å kronojord, som var upplåten under ständig besittningsrätt eller anslagen till boställe eller utarrenderad, skulle tillfalla åbon, boställshavaren eller arrendatorn samt att jordägarandelen å annan kronojord skulle tillfalla inmutaren. Kronans avstående av sin jordägarandel var visserligen en nyhet i lagstiftningen men kronan hade redan sedan lång tid tillbaka under intryck av då rådande allmänna ekonomiska åskådning i fråga om statens ställning till näringslivet underlåtit att begagna sig av sin rätt och till inmutaren resp. åbon eller boställshavaren avstått denna.

Ehuru 1855 års gruvestadga närmast tillkommit såsom en lösning av frågan om rättsförhållandet mellan inmutaren och jordägaren, ansågs densamma dock rätt snart otillfredsställande just i nämnda avseende och fråga uppstod, huruvida inmutningsrätten över huvud taget borde bibehållas. I skrivelse den 13 maj 1872 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte dels taga i övervägande möjligheten av inmutningsrättens upphävande eller begränsning i fråga om stenkol och dels låta i övrigt omarbete 1855 års gruvestadga i syfte att förekomma missbruk av inmutningsrätten. I anledning härav utfärdade Kungl. Maj:t den 24 maj 1872 kungörelse angående förbud tillsvidare mot utfärdande av mutantsedlar å stenkolsfyndigheter samt uppdrog samma år åt en kommitté att avgiva förslag till de nya eller förändrade stadganden i ovannämnda hänseenden, som kunde finnas tjänliga.

1872 års
riksdags-
skrivelse.

K. K. den 24
maj 1872
ang. inmut-
ningsförbud
å stenkol.

1874 års
kommitté-
förslag.

Den sålunda tillsatta kommittén avgav sitt förslag den 25 april 1874. Med anledning av riksdagens skrivelse hade kommittén särskilt haft under övervägande frågan om inmutningsrätten såväl i allmänhet som beträffande stenkolsfyndigheter. Kommitténs flertal ansåg inmutningsrätten böra bibehållas såväl i allmänhet som beträffande stenkolsfyndigheter men föreslog en hel del nya bestämmelser i syfte att bereda jordägaren större trygghet och nya fördelar. Vidare föreslog kommitténs flertal ytterligare inskränkningar i de inmutningsbara mineralen, i det att endast vissa uppräknade metaller jämte deras malmer samt grafit och stenkol skulle vara inmutningsbara. En ledamot (v. härads hövding Ödmansson) ansåg, att inmutningsrätten borde upphävas, enär den stode i strid med jordägarens urgamla äganderätt och för övrigt enligt hans mening icke vore av något synnerligt gagn för bergshanteringen utan tvärtom medfört skadliga följder.

Över 1874 års förslag avgav kommerskollegium den 30 december 1878 infordrat yttrande. Kollegiets ledamöter tillstyrkte inmutningsrättens bibehållande men dess president C. F. Wærn var av den mening, att inmutningsrätten såsom för bergshanteringen obehörlig borde borttagas.

Yttranden
över 1874 års
förslag.

Då förslaget föredrogs inför Högsta domstolen, gjorde sig även inom denna delade meningar gällande beträffande frågan huruvida inmutningsrätten från rättslig och statsekonomisk synpunkt borde bibehållas.

Då 1874 års kommittéförslag med däröver avgivna yttranden den 4 januari 1882 anmäldes inför Kungl. Maj:t, förklarade dåvarande chefen för civildepartementet, att han icke kunde tillstyrka antagande av vare sig det av kommittén uppgjorda eller annat förslag, som grundade sig på inmutningsrätt, utan

1882 års de-
partements-
förslag.

därför låtit uppgöra ett nytt förslag, byggt på inmutningsrättens avskaffande och grundsatsen om jordägarens rätt till mineralen.

Emellertid föranledde sistnämnda förslag stark opposition, särskilt inom brukskretsar, och ett flertal möten höllos, å vilka resolutioner fattades till förmån för inmutningsrättens bibehållande. I detta avseende kan särskilt nämnas ett i januari 1883 hållet möte i Ludvika. I den på detta möte antagna resolutionen uttalades, att de flesta efter inmutningsrättens införande upptagna och bearbetade gruvor haft denna rätt och icke vederbörande jordägare att tacka för sin tillvaro samt att den svenska bergsnäringen skulle tillskyndas en svår och oersättlig skada, om inmutningsrätten upphävdes, under det att dess bibehållande icke kunde anses vara jordägaren till skada utan tvärtom.

1882 års förslag föranledde sedan ej vidare åtgärder.

1884 års departementsförslag.

Den 12 januari 1884 anmälde dåvarande chefen för civildepartementet, statsrådet von Krusenstjerna, att inom departementet utarbetats ett nytt förslag till gruvestadga, byggt på inmutningsrättens bibehållande. Förslaget innefattade en omarbetning av 1855 års gruvestadga med en del ändringar i syfte att minska inmutningsrättens olägenheter. De viktigaste av dessa ändringar voro: en närmare bestämning av de inmutningsbara mineralen, därvid särskilt sjö- och myrmalm undantogs från inmutning; ändrade regler angående gränserna för inmutningsområde och utmål, därvid särskilt kan anmärkas, att gränserna på djupet alltid skulle vara lodräta; ändrade bestämmelser angående tiden för gruvarbetets påbörjande, arbetsskyldighet och villkoren för beviljande av vilostånd, varvid må nämnas, att årliga avgifter skulle efter viss tids fullgjort försvarsarbete få ersätta detta.

Förslaget framlades för 1884 års riksdag, som för sin del antog detsamma med en del mindre ändringar, varefter nu gällande gruvestadga den 16 maj 1884 utfärdades.

Tillkomsten av stenkolslagen den 28 maj 1886.

Frågan om ändrad lagstiftning för *stenkol* hade icke samtidigt upptagits utan överlämnades för utredning och avgivande av förslag till en år 1884 tillsatt kommitté. Denna kommitté avgav år 1885 betänkande med lagförslag i ämnet, byggt på koncessionssystem. Förslaget framlades i proposition till 1886 års riksdag, varefter, sedan riksdagen för sin del antagit lag i ämnet, lagen angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter den 28 maj 1886 utfärdades.

Ändringar i 1884 års gruvestadga samt under 1900-talet framkomna förslag till förändrad gruvlagstiftning.

1899 års lagändring, avseende att bereda kronan rätt till jordägarandel å odissponerad kronojord.

Såsom framgår av bifogade detaljerade redogörelse, uppkom redan kort tid efter tillkomsten av 1884 års gruvestadga förslag till förändringar i denna. Det, som framförallt blev föremål för kritik, var den i denna stadga förekommande grundsatsen, att kronan icke var berättigad till jordägarandel i fyndigheter å kronojord. Denna kritik föranleddes närmast av de vid denna tidpunkt gjorda upptäckterna av stora mineraltillgångar just på kronojord inom det nordligaste länet. I riksdagsskrivelse den 15 maj 1889 hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida ej kronan, i likhet med varje annan jordägare, borde erhålla rätt att till hälften med inmutaren deltaga i gruvarbetet och därav fallande vinst. I anledning härav meddelades genom k. kungörelsen den 19 augusti 1889 förbud mot utmålsläggning tillsvi vidare å sådana på kronojord belägna fyndigheter, varå ansökan om mutsedel inkomme efter sistnämnda dag. Sedan olika förslag till förändring av lagstiftningen i detta

avseende under 1890-talet framkommit, varvid olika meningar gjorde sig gällande angående det lämpligaste sättet för utnyttjande av den jordägarandel till fyndigheter å kronojord, som ansågs böra förbehållas kronan, vann denna fråga sin lösning först vid 1899 års riksdag. Då antogs nämligen en lag angående ändring av vissa delar av gruvstadgan, vilken innebar, att kronan skulle å odisponerad kronojord äga rätt till jordägarandel och att, om kronan icke begagnade sin jordägarandel, denna skulle under viss begränsad tid tillfalla vederbörande inmutare mot en i lagen fastställd avgäld.

Redan under förarbetena till denna lag hade förslag framkommit om att inmutningsrätten borde upphävas i fråga om fyndigheter å kronojord och där ersättas med ett koncessionssystem, för att kronan icke blott beträffande jordägarandelen i dylika fyndigheter utan beträffande fyndigheterna i deras helhet skulle erhålla ett ökat inflytande på sättet för fyndigheternas utnyttjande. Denna fråga om inmutningsrättens bestånd å kronojord blev redan snart efter 1899 års lagändring åter aktuell. På grund av det långa provisoriet i avbidan på genomförandet av ovannämnda förändring i fråga om kronans rätt att begagna jordägarandelen hade en del missförhållanden, såsom mutsedelshandel m. m., framträtt, och det var närmast detta, som föranledde, att redan år 1902 ett provisoriskt inmutningsförbud å kronojord inom Norrbottens län kom till stånd. Detta förbud, vilket år 1907 utsträcktes till kronojord inom Västerbottens och Jämtlands län, har sedermera årligen förnyats, tills detsamma delvis upphävdes genom lagen den 31 maj 1918, innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län. Enligt denna lag skulle inmutningsförbud fortfarande gälla beträffande järnmalm, varemot fyndigheter, innehållande andra inmutningsbara mineral, skulle få inmutas, varvid dock vissa inskränkningar skulle gälla i den genom inmutningen uppkomna rätten.

Jämsides med de sålunda utfärdade provisoriska lagarna har emellertid sedan länge frågan om mera bestående och djupgående förändringar i gruvlagstiftningen varit å bane. Vid 1909 års riksdag framlades av Kungl. Maj:t ett förslag till nya bestämmelser i fråga om utnyttjandet av fyndigheter å kronojord. Enligt detta förslag skulle rätt till anställande av undersökning av fyndighet å odisponerad kronojord (skärpningstillstånd) och rätt till tillgodogörande av fyndighet å sådan jord (gruvdriftstillstånd) tillkomma enskilda enligt vissa i förslaget bestämda grunder. De uppställda förutsättningarna för skärpningstillstånd, vilket skulle meddelas av bergmästaren, voro i sak desamma som villkoren för erhållande av mutsedel enligt gruvstadgan. Innehavare av skärpningstillstånd skulle äga företrädesrätt till erhållande av gruvdriftstillstånd, vilket skulle meddelas av Kungl. Maj:t. Erhållet gruvdriftstillstånd skulle gälla för obestämd tid, men kronan skulle äga rätt att efter vissa år uppsäga tillståndet. Om detta upphörde på grund av uppsägning från kronans sida, skulle kronan vara skyldig att utgiva lösen för anläggningarna ävensom viss gottgörelse för redan blottade och tillredda malmtillgångar. Tillståndsinnehavaren skulle till kronan erlægga dels en årlig jordskyld, beräknad efter den upplåttna markens värde, och dels en årlig royalty å brutna gruvprodukter.

Förslaget, som vid 1909 års riksdag icke blev föremål för någon realbehandling på grund därav att det icke var åtföljt av vissa däri förutsatta förslag till avsättande av statsgruvefält, framlades ånyo vid 1910 års riksdag åtföljt av ett dylikt förslag, varjämte vissa förändringar, närmast i fråga om sättet för beräkning av den årliga royaltyn, vidtagits.

Vid 1910 års riksdag väcktes liksom vid den närmast föregående en motion av herr Carl Lindhagen m. fl., att inmutningsrätten måtte upphävas såväl å enskild jord som kronojord samt ersättas med ett koncessionssystem.

Sammansatt lag- och jordbruksutskott vid 1910 års riksdag, till vilket gruv-

Inmutningsförbud å kronojord 1902 och 1907. Lagen den 31 maj 1918.

Det för 1909 och 1910 års riksdagar framlagda förslaget angående gruvdrift å kronojord.

lagstiftningsfrågan hänsköts, fann icke skäl föreligga till ny lagstiftning i fråga om enskild jord. Beträffande det föreliggande förslaget till nya bestämmelser i fråga om fyndigheter å kronojord anslöt sig utskottet till det i Kungl. Maj:ts förslag innefattade systemet, men ansåg omarbetning i vissa hänseenden nödvändig, i följd varav bifall avstyrktes till förslaget i dess föreliggande skick. Åtta av utskottets ledamöter, samtliga från andra kammaren, uttalade i särskild reservation, att enligt deras uppfattning en ny, i stort sett enhetlig gruvlagstiftning borde komma till stånd, byggd på den principen, att mineral, i den mån de ej redan vore tagna i bruk av enskilda, skulle närmast falla inom statens intresseområde, oavsett om fyndigheten låge på kronans eller enskild mark. På denna grund instämde reservanterna i utskottets hemställan om avslag.

Inom riksdagen biföll första kammaren utskottets hemställan, medan andra kammaren följde reservanterna. Kungl. Maj:ts förslag hade sålunda, ehuru med principiellt helt olika motivering, avslagits av båda kamrarna.

Sedermera fick frågan om ny gruvlagstiftning vila, intill dess Kungl. Maj:ts den 10 mars 1916 uppdrog den vidare utredningen åt en kommitté. Enligt de riktlinjer för kommitténs arbete, som uppställdes i yttrandet till statsrådsprotokollet av dåvarande chefen för justitiedepartementet, skulle kommittén icke upptaga frågan angående en omläggning av det inom gruvlagstiftningen gällande systemet i dess helhet och således icke heller spørsmålet om upphävande av inmutningsrätten å enskild jord. Kommittén skulle däremot företaga en förnyad allsidig granskning av 1910 års förslag om gruvdrift å kronojord, särskilt med hänsyn till vissa spørsmål, som berörts vid frågans behandling i riksdagen, och vilka påpekats i riksdagens skrivelse i ämnet. I samband därmed skulle emellertid kommittén också företaga den revision av gruvstadgan, som vore erforderlig för att, utan rubbade av grunderna för stadgan, bringa densamma i närmast möjliga överensstämmelse med de bestämmelser, som kommittén kunde komma att föreslå beträffande kronojorden. Kommittén skulle härjämte äga att i övrigt föreslå de förändringar i gruvstadgans bestämmelser, som kunde befinnas av behovet påkallade.

1916 års gruvlagstiftningskommitté avgav sitt betänkande den 20 juni 1919. I den allmänna motiveringen påpekar kommittén, att den fattat sitt uppdrag så, att den i sitt arbete på en allmän revision av gruvstadgan vore bunden av inmutningsrättens bibehållande i dess nuvarande gestaltning, under det att kommittén vid utarbetande av särskilda bestämmelser för tillgodogörande av fyndigheter å kronojord vore obunden av system men i första hand hade att taga hänsyn till önskvärdheten av att de fördelar bibehölles, som kunde vinnas genom 1910 års förslag. Kommittén påpekar, att detta förslag visserligen vore byggt på koncessionssystemet men ett koncessionssystem av så modifierad typ, att det i väsentliga avseenden närmade sig inmutningssystemet. Kommittén hade i denna omständighet funnit anledning undersöka, huruvida icke möjlighet kunde förefinnas att gå den motsatta vägen och genom ett modifierat inmutningssystem söka vinna samma fördelar som med 1910 års förslag. Kommittén, som uttalar sig för inmutningsrättens bibehållande, enär endast därigenom kunde vinnas garanti för att intresset för efterforskande och undersökning av mineralfyndigheter icke minskades, har i sitt förslag stannat vid att föreslå inmutningsrättens bibehållande i princip även å kronojord, men har föreslagit väsentliga modifierationer i den genom inmutningen uppkomna rätten, såvitt anginge fyndigheter å odisponerad kronojord.

I sistnämnda avseende har kommittén föreslagit, att den, som efter inmutning finge utmål å odisponerad kronojord åt sig utlagt, icke inom detta skulle äga oinskränkt brytningsrätt. Han skulle nämligen icke utan särskilt tillstånd äga att bryta mera än 25,000 ton berg och malm sammanlagt. Önskades större brytningsrätt, skulle tillstånd därtill på särskild ansökan kunna beviljas av

Tillsattandet av 1916 års gruvlagstiftningskommitté.

Dess under år 1919 avgivna betänkande.

Kungl. Maj:t, som skulle äga att föreskriva de villkor i fråga om tillståndets åtnjutande, som kunde finnas lämpliga.

En annan inskränkning skulle bestå däri, att kronan skulle äga att vid utgången av trettonde kalenderåret efter det år, under vilket utmålsförrättningen avslutats, övertaga gruvan. Om denna rätt icke begagnades å ifrågavarande tidpunkt, skulle densamma stå kronan öppen vart tionde år därefter. Vid övertagandet av gruvan skulle kronan vara skyldig lösa de för gruvan uppförda byggnader m. m.

I fråga om kronans jordägarandel innebar förslaget, att denna skulle tillfalla inmutaren med skyldighet för honom att i stället till kronan betala en viss årlig avgäld, motsvarande 25 % av den å gruvföretaget uppkomna nettovinsten.

Mot kommitténs förslag anfördes reservationer av, bland andra, ledamoten av riksdagen första kammare bergmästaren C. I. Asplund samt ledamoten av riksdagens andra kammare Bernh. Eriksson.

Herr Asplund har i sin reservation anslutit sig till det i kommittéförslaget innefattade systemet men har velat överföra de av kommittémajoriteten med avseende å kronojord föreslagna inskränkningar i inmutningsrätten att gälla all jord, enskild likaväl som kronojord. Vidare har denne ledamot i vissa avseenden gått längre än kommittémajoriteten i fråga om inskränkningar i inmutarens befogenheter. Han har således icke velat medgiva inmutaren rätt till brytning av en viss i lagen föreskriven kvantitet utan ansett, att det borde läggas i bergmästarens hand att vid utmålsförrättningen fastställa brytningsräntan till den lägre kvantitet, som kunde anses motiverad av den påvisade malmtillgången. Denne reservant har dessutom velat bibehålla kronan vid dess rätt till jordägarandel i fyndigheter å odisponerad kronojord samt tillerkänt kronan vissa andra förmåner, såsom att gruvan vid förverkande av rätten därtill skulle tillfalla kronan samt att kronan vid ommutning skulle erhålla andel i den inmutade fyndigheten.

Herr Eriksson har i sin reservation uttalat sig för införande av ett rent koncessionssystem, gällande för fyndigheter å såväl kronojord som enskild jord.

1919 års betänkande innehåller dessutom flera förslag till förändringar i gällande gruvlagstiftning, till vilka förändringar de sakkunniga senare skola återkomma.

Då 1919 års förslag den 6 februari 1920 anmäldes för Kungl. Maj:t av dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet, uttalade denne i ett yttrande till statsrådsprotokollet för nämnda dag i huvudsak följande: Inmutningsrätten, sådan den utformats i gällande gruvlagstiftning, tillgodosåge icke tillbörligen det allmännas berättigade krav och medförde lätt mindre önskvärda resultat. Själva utgångspunkten för nuvarande gruvlagstiftning, nämligen att tillgodogörandet av landets mineralfyndigheter främjades genom utsikten av ekonomisk vinst för upptäckaren, vore visserligen i och för sig beaktansvärd och hade tidigare ägt än större berättigande. Men det kunde icke anses vara rationellt, att upptäckarintresset allt fortfarande tillgodosåges i den obegränsade utsträckning, som fallet vore enligt nu gällande, på fri inmutnings- och brytningsrätt grundade system. Särskilt i ett land med så rika mineralfyndigheter som vårt och där det personliga initiativet och företagarentresset ända hitintills haft fullständigt fria händer att så gott som okontrollerat disponera dessa landets naturliga tillgångar, måste det framstå såsom ett berättigat krav, att nyupptäckta fyndigheter i högre grad och mera direkt bragtes under det allmännas inflytande. Härigenom bereddtes ock större möjlighet att förebygga ett ur samhällelig synpunkt oekonomiskt förslösande av landets mineral skatter samt att främja uppkomsten och utvecklingen av en inhemsk förädlingsindustri. Vidare borde beaktas, att för ett gruvföretag, åtminstone om det vore av större omfattning, krävdes sammandragande av arbetskraft från olika håll, ofta nog

Tillsättandet av 1920 års gruvlagstiftnings-sakkunniga

till oländiga trakter, samt att detta i regel medförde nog så betydelsefulla sociala problem, vilkas lösning ej lätteligen läte sig genomföras med nuvarande inmutningssystem, enligt vilket varje kontroll saknades å vederbörande företagares förutsättningar för igångsättande och utövande av gruvdrift. De olägenheter, inmutningsrätten sålunda medförde, vore emellertid desamma, vare sig fråga vore om enskild jord eller kronojord, varför redan på denna grund den nya lagstiftningen borde såvitt möjligt vara enhetlig. Då enligt kommitténs förslag inmutningsrätten skulle bibehållas i princip oförändrad med avseende å enskild jord, kunde statsrådet icke förorda, att förslaget upphöjdes till lag, utan ansåge, att en förnyad allsidig utredning vore erforderlig för utarbetande av förslag till en ny enhetlig gruvlagstiftning, som på ett bättre sätt än den nuvarande tillgodosåge det allmänna intresset av att landets malmtillgångar på lämpligaste sätt tillvaratoges och utnyttjades. Det spörsmål, som vid denna utredning i första rummet borde tagas under omprövning, måste bliva, huruvida den nya lagstiftningen skulle grundas på ett rent koncessionssystem eller ock på ett blandat koncessions- och inmutningssystem. Vid val av system och lagstiftningens utformning i övrigt borde givetvis erforderlig hänsyn tagas till jordägarens berättigade intressen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 6 februari 1920 givna bemyndigande blevo därefter gruvlagstiftningssakkunniga tillkallade med uppdrag att inom justitiedepartementet biträda med utarbetande av förslag till ny gruvlagstiftning.

Innan de sakkunniga till behandling upptaga frågan om det system, varpå enligt deras mening den nya gruvlagstiftningen bör vila, må till en början något beröras en del

Utländska rättssystem.

Såsom framgår av bifogade översikter över utländsk gruvlagstiftning, kan man i stort sett urskilja tre olika system i den moderna gruvlagstiftningen: 1) det system, enligt vilket rätten att utnyttja de i jorden befintliga mineralen uteslutande tillkommer vederbörande jordägare; 2) koncessionssystemet, vars grundtanke är att rätt till gruva förvärvas genom en akt av den högsta statsmyndigheten med fri prövningsrätt för denna in fråga om valet av koncessionär, samt slutligen 3) inmutningssystemet, enligt vilket den, som enligt i lagen föreskrivna formaliteter först anmäler sig till utnyttjande av en fyndighet, erhåller rätt därtill.

Det engelska systemet (accessionsprincipen).

Förstnämnda system härstammar från den romerska rättens grundsats om jordägarens rätt till de i hans jord befintliga mineralen (den s. k. accessionsprincipen). Detta system behärskar den engelska rätten, enligt vilken vederbörande jordägare eller ock besittningshavare av de säregna slag, som den engelska rätten känner, även har rätt att tillgodogöra sig de i jorden befintliga mineralen. En följd av denna ståndpunkt är, att man knappast kan tala om någon engelsk gruvrätt av civilrättslig innebörd. Någon allmän gruvlag finnes ej heller utan regleras de gruvrättsliga förhållandena av de i »common law» eller i särskilda »statutes» meddelade bestämmelserna om äganderätt och besittningsrätt till jord. Från den sålunda gällande allmänna grundsatsen finnas vissa undantag. Så tillhöra guld- och silvergruvor kronan — en rest från regalåskådningen, som även under en tid gjorde sig gällande i England. Vidare gälla i vissa trakter säregna rättsregler, beträffande vilka hänvisas till bilagda utförligare redogörelse.

Den engelska rättens princip att jordägaren även äger mineralen behärskar även gruvrätten i Nordamerikas förenta stater, ehuru här för de stora vidder av »public land» (all mark, som icke kommit under enskild äganderätt) särskilda regler utbildats beträffande formen för uppkomst av rätt till sådan jord, i vilken mineralfyndigheter finnas. Beträffande dessa regler, som delvis äro olikartade för olika stater och mindre delar av dessa och som vila på samma grundsats som inmutningssystemet: upptäckarens företrädesrätt till den upptäckta fyndigheten, hänvisas till den bilagda redogörelsen.

Koncessionssystemet har huvudsakligen utbildats i Frankrike. I dess nuvarande gestaltning leder det sitt ursprung från den stora franska revolutionens tid. Enligt en år 1791 utfärdad lag skulle alla gruvor i landet stå till nationens förfogande i den meningen, att de icke finge drivas utan med nationens samtycke. Dyligt samtycke skulle givas i form av en särskild koncession, vilken endast skulle beviljas på viss tid högst 50 år. Denna lag blev sedermera ersatt av lagen den 21 april 1810, den s. k. Napoleonska gruvlagen, vilken ännu gäller. I denna lag bibehölls principen att för rätt att driva en gruva skulle erfordras koncession av högsta statsmyndigheten. Däremot vidtogs den högst väsentliga förändringen, att koncessionen skulle beviljas för alltid. Regeringen skulle enligt uttrycklig bestämmelse i lagen hava full frihet i valet av koncessionär; men om upptäckaren icke erhöle koncession, skulle han erhålla en viss vid koncessionen bestämd ersättning för sin upptäckt. Jordägaren skulle erhålla en rätt obetydlig avgäld, likaledes bestämd vid koncessionens beviljande. För erhållande av koncession skulle erfordras, att vederbörande styrkte sig äga kompetens att företaga och leda gruvdriften samt att han förfogade över tillräckliga medel för gruvarbetets bedrivande och för betalning av avgifter och ersättningsbelopp.

Efter synnerligen långvariga förarbeten antogs år 1919 en tilläggslag till 1810 års lag. De huvudsakligaste nyheterna i denna tilläggslag äro: *att* koncession icke får beviljas för alltid utan endast för viss tid, vilken skall vara för kolgruvor 99 år och för andra slags gruvor 50—99 år, med lika koncessionstid för fyndigheter av samma slag, oberoende av fyndighetens storlek; *att* vid koncessionen kunna knytas särskilda villkor om skyldighet att bygga verk för gruvprodukternas förädling eller att leverera råvaror till sådana verk; *att* staten samt de i företaget anställda (arbetare och tjänstemän) skola njuta andel i vinsten av gruvdriften; *att* vid koncessionen skall föreskrivas ordningen för fastställande och ändring av lönetariffer innefattande minimilöner åt arbetarna; *samt att* vid koncessionen även kunna föreskrivas upprättande av blandade kommissioner av arbetsgivare och arbetare för biläggande av arbetstvister.

Frågan om vem som enligt fransk rätt skall anses såsom ägare till mineralen är icke löst i lagen och i offentliga uttalanden och i den rättsvetenskapliga litteraturen omtvistad. Under det att från vissa håll göres gällande, att rätten till mineralen tillkommer jordägaren, som skulle få denna sin rätt avlöst genom den vid koncessionens beviljande fastställda avgälden, hävdas från vissa andra håll, att mineralen före koncessionens beviljande äro ingens tillhörighet (res nullius). Andra åter anse, att staten är att betrakta såsom ägare till de mineral, som kunna vara föremål för koncession, eller i varje fall till de fyndigheter, å vilka koncession icke meddelats.

Det franska systemet gäller även i Belgien och Holland och har dessutom mer eller mindre tjänat såsom förebild för lagarna i ett flertal andra länder.

Inmutningssystemet har utbildats i den sachsiska och böhmiska rätten, där det framträdde reglerat i ett flertal »Bergordningen» från slutet av 1400-talet

*Det franska
koncessions
systemet.*

*Det tyska
inmutnings
systemet.*

och början av 1500-talet. De ledande principerna i dessa voro grundsatsen om gruvornas regala natur och den fria skärpnings- och inmutningsrätten. Dessa två principer, till synes varandras motsatser, hava samtidigt varit rådande. Inom den vetenskapliga litteraturen hava olika meningar gjort sig gällande beträffande frågan, vilken av dessa rättsgrundsatser vore den äldre och angående sättet för grundsatsernas uppkomst. I sina yttringar framstod regalrätten dels däruti att en förläning från regalets innehavare ansågs erforderlig för rätt att tillgodogöra sig en fyndighet, även om denna vore belägen på jord under enskild äganderätt, och dels däri att regalinnehavaren var berättigad till viss andel i gruvans avkastning, utgående till en början in natura men sedermera oftast såsom en penningprestation. Mera sällan finner man regalinnehavaren själv idka gruvdrift. Den fria inmutningsrätten i dess fullt utbildade form innebar frihet för envar att bedriva skärpningsarbete för efterforskande av metallförekomster samt vidare rätt att, om vissa i lagen föreskrivna formaliteter uppfylldes beträffande anmälan av en upptäckt fyndighet, med andras uteslutande utnyttja denna. Det är således grundsatsen om förste upptäckarens ovillkorliga rätt till fyndigheten, som är den förhärskande, låt vara att lagen av praktiska skäl låter en anmälan om upptäckten vara avgörande för företrädesrätten.

I det rena inmutningssystemet är jordägarens ställning synnerligen svag; enligt de gamla tyska bergordningarna fick han dock vissa andelar (Kuxe), i allmänhet motsvarande $\frac{1}{32}$ — $\frac{1}{64}$, i gruvan, varvid emellertid särskild ersättning för skada och intrång ej förekom.

Den moderna tyska gruvrätten daterar sig från 1865, då den ännu gällande preussiska gruvlagen tillkom. Den ledande grundtanken i denna lag är ett konsekvent utvecklande av den fria inmutningsrätten. Regalrätten med vad därav härflutit av kontrollerande inflytande från statens sida (den s. k. direktionsprincipen) har avlägsnats och jordägarens delägar rätt har helt försvunnit och utbytt mot en rätt till ersättning för liden skada.

Frågan om rätten till mineralen har icke av lagen lösts utan, enligt vad motiven utvisa, ansetts höra under rättsvetenskapen. Inom denna hava även liksom beträffande den franska rätten olika meningar gjort sig gällande i detta spörsmål.

Förvärv av rätt till gruva sker enligt tysk rätt genom »Mutung», varmed menas ansökan om erhållande av förläning (Verleihung) på viss fyndighet. Såsom förutsättning för inmutnings giltighet gäller, att en fyndighet verkligen före inmutningen blivit upptäckt — något varom bevisning måste förebringas.

Lagen uppräknar de inmutningsbara mineralen. Bland dessa befunno sig enligt lagens ursprungliga lydelse även stenkol, stensalt och en del för framställning av gödningsämnen lämpliga salter. Den fria inmutningsrätten å stenkol ledde emellertid till allvarliga missförhållanden, i det att en del bolag, som uteslutande ägnade sig åt borrhningar efter kol, skaffade sig inmutningar å kolagren inom hela distrikt, varefter inmutningarna såldes till ett kolsyndikat, som således helt kom att behärska marknaden. Genom en provisorisk lag (den s. k. lex Camp) förbjöds vidare inmutning av stenkol och stensalt under en tid av två år i avbidan på ny lagstiftning. Enligt lag den 18 juni 1907 förbehölls därefter åt staten ensamrätt att utnyttja stenkol, stensalt och vissa andra salter.

Efter den tyska revolutionen hava tillkommit en del lagar angående kolhushållningen, som närmast beröra de ekonomiska och sociala sidorna av gruvdriften och därmed sammanhängande verksamhetsgrenar.

Det norska systemet (blandat inmutnings- och koncessionssystem.) Inmutningssystemet har vunnit insteg i bland andra de skandinaviska länderna. På den fria inmutningsrätten vilar Norges ännu gällande gruvlag av år 1842. De inmutningsbara mineralen anses enligt norsk rätt vara föremål för ett staten tillhörigt bergsregal. I den närmare utformningen företer det

norska systemet flera likheter med det svenska. De viktigaste olikheterna äro, *att* rätt att bedriva undersökningsarbete kan förvärfvas genom en särskild skärpningssedel, utfärdad av bergmästaren eller vissa andra tjänstemän; *att* företrädesrätt till en upptäckt fyndighet kan erhållas genom anmälan därom i viss ordning före själva ansökningen om mutsedel; *att* varken skärpningsarbete eller gruvarbete ovan jord må bedrivas å åker eller äng, utan att jordägaren där-till lämnar samtycke; *att* jordägaren på grund av sin jordägarrätt endast äger del i gruvan till $\frac{1}{10}$; *samt att* försvarsarbete icke må ersättas med någon avgift.

På de senaste åren har den norska gruvlagstiftningen undergått en genomgripande förändring, i det att vid sidan av gruvlagen genomförts en särskild koncessionslagstiftning. Den första koncessionslagen tillkom 1909; denna ersattes av den nu gällande av den 14 december 1917. Enligt denna må ingen annan än staten eller norska kommuner igångsätta regelmässig gruvdrift på inmutningsbara metaller eller malmer, utan att därtill hava erhållit Konungens tillstånd (koncession). »Prövedrift», varmed förstås sådan drift, som avser endast förberedande undersökning av förekomsten, må dock verkställas utan koncession. Därvid må emellertid icke brytas mer än 1,000 kubikmeter berg årligen. De viktigaste bestämmelserna för övrigt i denna lag äro: *att* koncessionen endast må beviljas på viss tid, högst 50 år; *att* vid koncessionens beviljande forskrifter kunna meddelas i fråga om storleken av företagens aktiekapital samt om säkerhet för drift under tre månader; *att* driften skall ske på »bergmässigt» sätt och att, om detta befinnes ej vara fallet, en viss driftsplan skall upprättas, vilken, sedan den blivit av departementet fastställd, måste följas; *att* vid koncessionen kan bestämmas en produktionsavgift till staten, beräknad efter en viss procent av malmens värde; *att* vid koncessionen må föreskrivas skyldighet för koncessionären att, i den mån han ej själv använder gruvprodukterna för inhemsk förädling, avstå viss andel därav till norska industriföretag, som kunna vilja köpa produkterna; *att* vid koncessionen kunna meddelas en del bestämmelser av social natur (angående bostäder m. m.) samt avseende skyldighet för koncessionären att bekosta vissa utgifter, föranledda av gruvföretagets tillkomst.

Att vid sidan av den sålunda genomförda koncessionslagstiftningen inmutningssystemet bibehållits saknar icke betydelse. I detta avseende må särskilt framhållas, att därmed den för det rena koncessionssystemet utmärkande principen om statsmyndighetens frihet i valet av koncessionär icke blir gällande, ty regeringen är visserligen icke skyldig lämna innehavaren av inmutningsrätten koncession på gruvdrift men är å andra sidan förhindrad att giva koncession åt någon annan.

Angående det närmare innehållet av gruvlagstiftningen såväl i de nu nämnda länderna som i en del andra länder hänvisas till bilagda översikter.

Rätten till mineralen enligt svensk rätt.

Frågan om inmutnings- eller koncessionssystem har, såsom i 1919 års kommittébetänkande framhålls, ofta sammanblandats med det teoretiska spörsmålet, om det är den enskilde jordägaren eller staten, som är att betrakta såsom ägare till mineralen i jorden. Att här upptaga sistnämnda spörsmål till ingående behandling kan icke ifrågakomma, då detsamma torde höra under den juridiska doktrinen. Emellertid är frågan om rätten till mineralen givetvis av betydelse för åtskilliga problem inom förevarande lagstiftning och de sakkunniga vilja därför redan här angiva sin allmänna syn på frågan.

Det har, såsom i 1919 års kommittéförslag nämnes, gjorts gällande, att i Sverige skulle bestå ett gruvregal i den meningen, att staten skulle vara ägare till mineralfyndigheterna, vare sig dessa vore att finna i statens egen jord eller i enskildas. Möjligheten för den enskilde att genom inmutning eller efter koncession förvärva rätt att tillgodogöra sig mineralfyndigheter skulle enligt denna åsikt innebära ett överflyttande på de enskilda av statens ifrågavarande äganderätt. I likhet med kommittén anse de sakkunniga denna åsikt icke vara riktig och kunna därvid åberopa de resultat, vartill rättsvetenskapen kommit i denna fråga. Såsom framgår av vad ovan i den historiska översikten blivit sagt, hava statens med stöd av regalrätt framställda anspråk redan för tvåhundra år sedan av staten uppgivits. Detta hindrar emellertid icke, att regalrätten varit av mycket stor betydelse för den historiska utvecklingen på förevarande område. Visserligen har redan före den period, då regalrätten framträdde, kronan gjort gällande och även lyckats åt sig förbehålla vissa rättigheter i fråga om mineralfyndigheterna inom riket — rättigheter, som framstodo såsom inskränkningar i jordägarens rätt till de i hans jord befintliga mineralen. Men det var dock först med regalrättens framträdande, som dessa inskränkningar blevo av större räckvidd. Regalrätten kom på detta sätt att befordra och underlätta inmutningssystemets uppkomst och utveckling; och häri ligger dess största betydelse. I den mån sedan kronans anspråk förflyktigades, kvarstodo endast de två övriga rättsägarna: jordägaren och upptäckaren, envar med sina av lagen reglerade rättigheter.

Hur förhåller det sig nu med ovan angivna utgångspunkter med rätten till själva mineralen i jorden, innan de blivit föremål för någon inmutning? De olika möjligheter, som skulle återstå, om staten, enligt vad redan sagts, icke kan betraktas såsom ägare till mineralen, vore, att dessa antingen skulle inbegripas under jordägarens äganderätt eller också vara herrelösa (res nullius). Då enligt svensk rättsuppfattning äganderätten till jorden omfattar allt vad till jorden hör, i den mån ej genom positiv lag inskränkning däri göres, måste man enligt de sakkunnigas mening utgå från att jordägaren principiellt sett äger mineralen i jorden.

Riktigheten av denna uppfattning framgår tydligast av den rättssats, som visserligen icke uttalats i positiv lag men som icke torde bestridas, nämligen att jordägaren är befogad att utan föregående inmutning tillgodogöra sig inmutningsbara mineral i sin jord, låt vara att han endast genom inmutning kan skydda sig mot att en annan genom inmutning förvärvar bättre rätt till dem. Att jordägaren måste anses såsom ägare till mineralen framgår även av den omständigheten, att, i den mån lagstiftningen ändras därhän, att vissa förut inmutningsbara mineral icke längre förklaras vara föremål för inmutning — såsom skedde särskilt i 1855 års gruvestadga — den enskilde jordägaren ansetts berättigad att oinskränkt förfoga över de sålunda från inmutning undantagna mineralen.

Även om de sakkunniga utgå från att den principiella äganderätten till mineralen tillkommer jordägaren, vilja de sakkunniga dock icke på något sätt sätta i fråga det rättsligen berättigade i att jordägarens rätt lider inskränkning genom inmutningsrätten. Tillräcklig rättsgrund härför hämtas ur det förhållandet att jordägarens rätt sedan gammalt varit underkastad vissa inskränkningar. Dessa hava varit mer eller mindre vittgående, beroende på den allmänna åskådning på det ekonomiska samhällslivets område, som gjort sig gällande; och det har under olika tider varit olika intressen, som varit bestämmande för inskränkningarnas innehåll och utformning. Än har det gällt tillgodoseende av kronans ekonomiska intressen och än har det gällt att bereda den för landet så betydelsefulla bergshanteringen ökade utvecklingsmöjligheter. Det allmännas intresse i fråga om malnhushållningen och sättet för förädlings-

verksamhetens bedrivande hava även varit bestämmande faktorer. Att nya mineralfyndigheter bleve uppdagade och bearbetade har alltid varit ett betydelsefullt allmänt intresse och detta intresse har varit den drivande kraften i inmutningssystemets uppkomst.

Såsom framhålles i 1919 års betänkande, är det emellertid otvivelaktigt, att frågan om inmutningsrätt eller koncessionssystem icke har något nödvändigt samband med det nu behandlade spörsmålet om rätten till mineralen. Om staten är ägare till mineralen, ligger det onekligen närmast till hands, att staten, om densamma icke själv vill idka gruvdrift, genom utarrendering eller koncession till enskilda företagare söker få avkastning på sin kapitaltillgång; men, teoretiskt sett, finnes intet hinder för att staten, om den finner det vara lämpligare, låter enskilda genom inmutning förvärva rätt till fyndigheterna. På samma sätt kan den omständigheten, att jordägaren, teoretiskt sett, enligt de sakkunnigas uppfattning är att betrakta såsom ägare till mineralen, icke utgöra hinder för att de inskränkningar i fråga om jordägarens förfoganderätt över mineralen, som sedan gammalt bestå, genom lagstiftningen ordnas på det sätt, som kan anses ändamålsenligast, och att således, om detta anses lämpligt, inmutningssystemet ersättes med ett koncessionssystem.

Val av system och dettas allmänna karaktär.

Såsom redan i den historiska översikten blivit omnämnt, bygger 1919 års kommittéförlag på inmutningssystemet, ehuru kommittén i fråga om fyndigheter å odisponerad kronojord föreslagit särskilt koncessionsförfarande för erhållande av rätt till viss större brytning. Såsom skäl för sitt förordande av inmutningssystemet har kommittén i huvudsak anfört följande: Med avseende å möjligheten att åstadkomma en det allmännas kontroll över mineraltillgångarnas tillgodogörande erbjöde visserligen koncessionssystemet åtskilliga fördelar men möjlighet funnes att i allt väsentligt vinna samma syftemål även inom inmutningssystemets ram. En övergång till koncessionssystemet syntes därför icke vara att förorda under annan förutsättning, än att man icke däri genom förlorade de fördelar, som inmutningsrätten erbjöde. Att så bleve förhållandet på en utomordentligt viktig punkt vore emellertid enligt kommitténs uppfattning ställt utom tvivel. Gruvdrift vore nämligen ett företag, som på samma gång det möjliggjorde stora vinster också vore förbundet med stora risker. I synnerhet vore riskerna för igångsättandet av ett företag stora. Såväl efterforskandet av nya fyndigheter som därefter följande undersökningsarbeten vore förenade med stora kostnader, och ett misslyckande innebure ren förlust av kapital och arbetstid. Med den rätt till ovillkorligt företräde att få tillgodogöra sig en fyndighet, som inmutningssystemet innebure, kunde en person våga nedlägga kostnader både på efterforskningar och undersökningsarbeten, då han ju visste att, om å ena sidan risken vore stor, han å andra sidan finge skörda vinsten, därest företaget lyckades. Ett koncessionssystem innebure däremot icke på samma sätt någon lockelse att efterforska nya fyndigheter eller att nedlägga kostnader på undersökning av fyndigheter. Den, som eljest skulle vara hågad därtill, avhölles på grund av att han icke på förhand kunde beräkna vare sig att han sedermera erhöle tillstånd att tillgodogöra sig en upptäckt eller undersökt fyndighet eller på vilka villkor ett dylikt tillstånd kunde komma att beviljas.

Av dem, som yttrat sig över 1919 års förslag, hava bergmästarna i Gävle-Dala och mellersta distrikten ävensom ingenjörsvetenskapsakademien, järn-

*1919 års
kommitté-
förslag.*

*Yttranden
över 1919 års
kommitté-
förslag.*

kontoret och svenska teknologföreningen bestämt uttalat sig till förmån för bibehållande av inmutningssystemet.

Bergmästaren i västra distriktet har uttalat, att båda systemen hade sina olägenheter och sina fördelar. Huvudsaken med det system, som valdes, borde vara, att detsamma uppmuntrade icke blott till eftersökande av fyndigheter utan även till gruvbrytning, vilket endast kunde ske, om huvudvikten lades vid fyndigheternas fria utnyttjande. Systemet borde därför efter förnuftiga linjer bygga helt på den ena eller andra grundsatsen, ty en inskränkt inmutningsrätt, sådan kommittén föreslagit för odisponerad kronojord, vore icke att föredraga framför ett koncessionssystem, byggt på liberala principer.

Bergmästaren i östra distriktet har i sitt yttrande gjort gällande, att såväl inmutnings- som koncessionsprincipen borde komma till användning, den förra i förstadiet, d. v. s. i fråga om förvärvande av rätt till fyndighet och brytning av denna i mindre omfattning, samt den senare principen, då brytningen vore avsedd att företagas i större skala.

De sakkunnigas förslag.

De sakkunniga hava ingående undersökt de olika systemens inbördes förträden och därvid även prövat möjligheten av olika kombinationer av system samt vilja nu framlägga det resultat, vartill detta övertvägande lett, och de skäl, som därvid varit bestämmande för de sakkunnigas val av system och dettas närmare utformning.

Inmutningssystemet innebär den största lockelsen till efterforskande och undersökning av nya fyndigheter.

Till en början måste på systemet ställas den fordran, att detsamma innebär en tillräcklig lockelse för efterforskande och undersökning av nya malmförekomster. I detta avseende erbjuder inmutningssystemet ett avgjort förträde. Dess verkningar i fråga om upptagandet av nya fyndigheter bestyrkas av en lång historisk utveckling, och det torde vara ställt utom tvivel, att den fria inmutningsrätten inneburit en kraftig hävstång för bergsbrukets utveckling i vårt land. Ingenjörsvetenskapsakademien har i sitt yttrande framhållit, att landet tämligen säkert gömmer stora, ännu okända mineralförekomster av brytvärd natur samt att varje år nya fynd komma i dagen även inom våra mest bebyggda bergslager, som dock under alla tider blivit genomsökta. I detta sammanhang vilja de sakkunniga särskilt erinra om de betydelsefulla upptäckter, som under den allra senaste tiden blivit gjorda inom Västerbottens län, och om de systematiska malmletningar, som framför allt i dessa trakter fortfarande pågå. Nyss omförmälda upptäckter hava gjorts med hjälp av nya, på vetenskaplig grund fotade undersökningsmetoder, vilka kunna beräknas bidra till upptäckt av de ännu okända mineraltillgångar, som vårt land kan rymma. Det är av största vikt, att efterforskandet av nya mineraltillgångar uppmuntras. Att detta har stor betydelse för beredande av ökade arbetsmöjligheter för vårt folk är uppenbart. Det må även erinras om vikten för vår ekonomiska självförsörjning av att landet om möjligt göres mera oberoende av import av vissa metaller, särskilt koppar. Erfarenheterna från krigsåren utgöra ett tydligt bevis för betydelsen att kännedomen om landets mineraltillgångar ökas. Lagstiftningen bör därför icke genom övergång till ett helt nytt och oprövat system äventyra, att intresset för nya förekomsters upptagande förslappas. Just i stimulerandet av letandet efter dylika förekomster och av undersökandet av upptäckta fyndigheter ligger inmutningssystemets stora betydelse, ty den omständigheten att *lagen tillförsäkrar upptäckaren en verklig rätt till den upptäckta fyndigheten* gör, att vederbörande kan riskera stora kostnader på efterforsknings- och undersökningsarbeten.

Malmernas förekomst-sätt talar för inmutningssystem.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang särskilt framhålla en omständighet, som talar för inmutningssystemets bibehållande i den svenska gruvlagstiftningen, nämligen det sätt, varpå fyndigheterna förekomma. I Sverige förekomma samtliga malmer såsom mindre eller större linser eller körtlar här

och var spridda inom urbergets malmförande bergarter. Fyndigheterna ligga vanligtvis mer eller mindre vertikalt och gå därför med relativt liten yta upp i dagen. Liknande är förekomstsättet för fyndigheterna inom Norge, Finland, Tysklands äldre bergverksdistrikt med flera länder, där inmutningssystemet eller regler motsvarande detta kommit till tillämpning. Helt annorlunda förhåller det sig med fyndigheternas förekomstsätt i Frankrike, Belgien med flera länder, som hava koncessionssystem. Inom dessa länder förekomma särskilt stenkolen men även malmerna såsom flötser inom stora sammanhängande områden i lagrade yngre bergarter. Detsamma är förhållandet med Tysklands stenkolsdistrikt och de områden i Skåne, där stenkol förekomma. Det är uppenbart, att med det förekomstsätt, som, enligt vad ovan sagts, utmärker de svenska malmerna, efterforskandet av dem skall kräva ett träget och systematiskt arbete. Den stundom framträdande uppfattningen, att upptäckten av en fyndighet endast beror på en lycklig tillfällighet, överensstämmer således, vad de svenska malmförekomsterna beträffar, föga med de verkliga förhållandena. Förekomsternas upptäckt är tvärtom i allmänhet resultatet av ett långvarigt arbete, som endast mera sällan får sin ersättning i en upptäckt av en fyndighet av värde. Det ligger därför även ur rättvisans synpunkt icke något obilligt i grundsatsen att lagen tillerkänner vederbörande upptäckare en verklig rätt till den upptäckta fyndigheten.

Såsom skäl för bibehållande av inmutningssystemet vilja de sakkunniga även åberopa, att koncessionssystemet torde innebära vissa olägenheter.

Om koncession skulle införas såsom villkor för rätt att utnyttja en fyndighet, även på försöksstadiet, skulle detta onekligen medföra stora administrativa svårigheter. Inmutningarna äro som bekant synnerligen talrika. De uppgå vanligen till två å tre tusen årligen. Flertalet av dessa avse emellertid fyndigheter av obetydligt eller ofta intet värde. Till belysning av detta förhållande må återgivas en av kommerskollegium ur den officiella statistiken över bergshanteringen sammanställd tabell, avseende de inmutningar, som under åren 1893—1919 blivit verkställda inom landet.

Administrativa svårigheter vid ett koncessions-system.

Å r	Antal utfärdade mutsedlar			U t m å l	
	Nyupptäckta fyndigheter	Förut bearbetade fyndigheter	Summa	Antal anvisade	Procent av utfärdade mutsedlar
1893	84	306	390	53	14
1894	77	327	404	33	8
1895	116	301	417	34	8
1896	185	311	496	29	6
1897	716	646	1,362	43	3
1898	1,101	758	1,859	38	2
1899	690	1,073	1,763	132	7
1900	871	1,221	2,092	70	3
1901	801	975	1,776	53	3
1902	660	927	1,587	479	30
1903	493	863	1,356	93	7
1904	383	721	1,104	114	10
1905	342	517	859	75	9
1906	921	1,671	2,592	146	6
1907	1,401	1,478	2,879	135	5
1908	544	828	1,372	115	8
1909	240	992	1,232	82	7
1910	243	1,110	1,353	110	8

Å r	Antal utfärdade mutsedlar			U t m å l	
	Nyupptäckta fyndigheter	Förut bearbetade fyndigheter	Summa	Antal anvisade	Procent av utfärdade mutsedlar
1911	219	646	865	53	6
1912	544	1,040	1,584	86	5
1913	651	1,372	2,023	122	6
1914	543	1,149	1,692	122	7
1915	649	1,555	2,204	102	5
1916	691	1,914	2,605	228	9
1917	1,042	2,119	3,161	238	8
1918	1,193	2,322	3,515	178	5
1919	706	1,443	2,149	228	11
Summa	16,106	28,585	44,691	3,191	7

För att visa, hur förhållandena gestalta sig i olika delar av landet, må även följande tabell, avseende utfärdade mutsedlar och anvisade utmål inom olika län under åren 1893—1919, här återgivas.

L ä n	Antal utfärdade mutsedlar			U t m å l	
	Nyupptäckta fyndigheter	Förut bearbetade fyndigheter	Summa	Antal anvisade	Procent av utfärdade mutsedlar
Stockholms län	318	1,026	1,344	120	8
Uppsala län	104	363	467	47	10
Södermanlands län	205	709	914	81	9
Östergötlands »	198	764	962	97	10
Jönköpings »	222	1,024	1,246	90	7
Kronobergs »	3	1	4	—	0
Kalmar »	117	569	686	51	7
Blekinge »	30	14	44	—	0
Kristianstads »	48	53	101	2	2
Malmöhus »	1	—	1	—	0
Hallands »	11	—	11	—	0
Göteborgs och Bohus län	22	6	28	—	0
Älvsborgs län	983	1,623	2,606	83	3
Skaraborgs »	28	123	151	9	6
Värmlands »	906	1,976	2,882	101	4
Örebro »	1,416	5,354	6,770	531	8
Västmanlands »	560	1,137	1,697	222	13
Kopparbergs »	2,618	5,934	8,552	721	8
Gävleborgs »	430	799	1,229	78	6
Västernorrlands »	511	607	1,118	50	4
Jämtlands »	721	914	1,635	33	2
Västerbottens »	861	528	1,389	54	4
Norrbottens »	5,793	5,061	10,854	821	8
Summa	16,106	28,585	44,691	3,191	7

Av ovanstående tabeller framgår, att ej mindre än 93 % av alla inmutningar utgallrats redan på ett så tidigt stadium, att utmålsläggning icke verkställts. Denna utgallring sker med inmutningssystemet helt automatiskt, antingen så, att vederbörande själv överger fyndigheten på grund av att densamma finnes vara värdelös eller ock så, att utmål icke erhålles, emedan förutsättningarna

därför icke uppfyllas. Om med införande av koncessionssystem antalet an- sökningar om koncession skulle bli lika stort som antalet mutsedelsansök- ningar och sådan särskild prövning i olika avseenden, som vanligtvis förut- sattes vid koncession, skulle äga rum, skulle detta, såsom även kommerskolle- gium påpekat, förorsaka ett högst betydligt ökat arbete, medförande ökat behov av arbetskrafter.

Det vore visserligen tänkbart, att man läte upptäckaren efter anmälan hos vederbörande bergmästare få rätt att utan koncession bryta och tillgodogöra sig någon viss mindre kvantitet malm, avpassad närmast efter den brytning, som kan erfordras för fyndighetens undersökning. Emot en sådan anordning kan emellertid erinras, att, om vederbörande på förhand icke kan vara viss om att han sedermera erhåller koncession, en dylik rätt icke är ägnad att verka uppmuntrande till det ifrågakvarande undersökningsarbetets företagande.

En annan olägenhet med koncessionssystemet, som icke bör förbises, är, att detsamma innebär ett visst osäkerhetsmoment beträffande tillämpningen. Oav- sett det förhållandet att upptäckaren icke därvid får sig tillförsäkrad någon rätt till fyndigheten — något som redan blivit berört — måste den koncessions- sökande även räkna därmed, att de villkor, som kunna bli fastställda för koncessionen, kunna bli olika alltefter olika uppfattning hos den koncessions- beviljande myndigheten. I detta avseende kunna givetvis olika åskådningar på det ekonomiska och politiska området göra sig gällande. Att så kan ske, är uppenbarligen icke ägnat att skänka nödig auktoritet åt själva systemet såsom sådant. De nu berörda olägenheterna undgås med inmutningssystemet, enligt vilket vederbörandes rätt regleras direkt av lagen, vars tillämpning blivit anförtrodd åt administrativa organ. De sakkunniga vilja i detta samman- hang erinra att även på ett annat liknande område, vattenrätten, det är för- behållet åt vattendomstolarna att meddela föreskrifter i fråga om villkoren för utnyttjande av vattenkraften även såvitt angår iakttagande av vissa all- männa intressen, allt i enlighet med i lagen meddelade bestämmelser.

I detta sammanhang må även framhållas, att de fördelar, som enligt inmut- ningssystemet tillerkännas upptäckaren av en fyndighet, komma honom till- godo oavsett hans ekonomiska ställning och övriga personliga förhållanden. Vare sig han besitter erforderliga resurser för den upptäckta fyndighetens ut- nyttjande eller icke, tillförsäkras honom av lagen en rätt till fyndigheten, och han äger sedan på det sätt, han kan finna lämpligast, tillgodogöra sig sin upptäckt. Vid koncessionssystemet däremot kan fara föreligga för att den verkliga upptäckaren av den bestämmande myndigheten blir tillbakasatt för en annan koncessionssökande, som anses erbjuda bättre förutsättningar i detta hänseende. En viss olikhet inför lagen kan således komma att i detta avseende göra sig gällande.

Till de skäl, som ovan anförts mot införande av ett koncessionssystem, till- kommer ytterligare ett, berörande det närmare utformandet av ett dylikt system. Införande av koncessionssystem har framför allt påyrkats för att därigenom skulle beredas större möjlighet för staten att öva kontroll över hushållningen med landets malmtillgångar. Det är emellertid uppenbart, att det allmänna endast kan hava intresse av att reglera utnyttjandet av de större fyndigheterna. Det skulle således gälla att försöka utfinna någon lämplig gräns mellan små och stora fyndigheter för att endast i fråga om de sistnämnda genomföra ett koncessionssystem. Att fastställa en dylik gräns ställer sig emellertid inga- lunda lätt. I detta avseende innehöll 1919 års förslag i fråga om fyndig- heter å kronojord, att utmålsinnehavaren skulle äga bryta en kvantitet av högst 25,000 ton berg, d. v. s. malm och ofyndigt berg, årligen, där ej Konungen beviljade rätt till större brytning. En dylik generell gräns, lika för alla slags

Koncessions- systemet in- neber vissa osäkerhets- moment be- träffande tillämpnin- gen.

Om konces- sion endast skulle ford- ras för viss större gruv- drift, uppstå vissa svårig- heter och olägenheter av en dylik gränsdrag- ning.

fyndigheter, kan icke vara tillfredsställande, ty fyndighetens betydelse för landet beror ingalunda i främsta rummet av fyndighetens storlek eller brytningens omfattning. Det kan nämligen från det allmännas synpunkt sett på grund av fyndighetens art föreligga mindre intresse att ingripa reglerande beträffande en fyndighet, där den årliga brytningen överstiger en viss fastslagen kvantitet, än beträffande en annan slags fyndighet, där den årliga brytningen understiger denna kvantitet. Vidare kan anmärkas, att omfattningen av brytningen i främsta rummet beror av konjunkturerna på malmmarknaden och givetvis även röner inverkan av den omständigheten, huruvida gruvägaren även förfogar över andra mineraltillgångar. Det är vidare uppenbart, att den omständigheten att brytningsmaximum fastställts i malm och berg sammanlagt måste föranleda, att utmålsinnehavaren söker bryta så litet ofyndigt berg eller fattig malm som möjligt för att kunna få största möjliga kvantitet malm med god halt utan att behöva söka koncession. Han frestas sålunda att eftersätta nödvändiga eller lämpliga gråbergsarbeten och lockas att endast bryta de mest givande partierna av fyndigheten och kvarlämna den fattigare malmen, med andra ord att rovbryta fyndigheten. Slutligen skulle med en sådan gränsbestämning som den i 1919 års förslag använda en viss orättvisa mellan olika gruvägare komma att göra sig gällande. Den, som innehade en fyndighet, däri det inmutade mineralet förekomme mera sparsamt insprängt i ofyndigt berg, skulle nämligen bli underkastad koncession redan vid en brytning, som, såvitt det inmutningsbara mineralet anginge, kanske icke vore av särdeles stor omfattning, under det att en fyndighet, där det inmutningsbara mineralet förekommer såsom en kompakt massa, skulle kunna brytas utan koncession, och detta kanske oaktat den senare fyndigheten vore av större betydelse för det allmänna än den förra.

Med hänsyn till nu anmärkta olägenheter med den i 1919 års förslag använda gränsdragningen mellan stora och små fyndigheter hava de sakkunniga även undersökt andra sätt för denna gränsdragning men även därvid funnit stora svårigheter möta. Det kunde tänkas, att man i lagen för olika slags fyndigheter fastställde olika gränser i fråga om brytningens omfattning med skyldighet att söka koncession, där brytningen komme ovanför gränsen. Emellertid är det med hänsyn till de oändligt växlande förhållandena beträffande sammansättningen av olika malmer så gott som omöjligt att fastställa dylika generella gränser. Ett annat tänkbart sätt vore att bestämma ifrågovarande gräns efter värdet av de årligen brutna produkterna. Mot en dylik gränsdragning kan emellertid anmärkas, att densamma bleve alltför invecklad och på grund av olika uppfattning om bestämmelsernas innebörd skulle kräva en vidlyftig kontroll från det allmännas sida för att efterse, att koncession söktes, där sådan av lagen krävdes.

Mot samtliga nu angivna sätt för bestämmande av gränsen mellan koncessionspliktiga och icke koncessionspliktiga företag kan för övrigt anmärkas, att en dylik gräns alltid måste få en viss karaktär av godtycklighet samt att densamma kan komma att verka hämmande på brytningen av just sådana fyndigheter, vilkas brytning kanske är särskilt önskvärd.

Nu anmärkta svårigheter beträffande gränsdragningen mellan större och mindre fyndigheter och de av en dylik gränsdragning följande olägenheter måste enligt de sakkunnigas mening betraktas såsom skäl mot ett koncessionssystem till och med i den begränsade omfattning, som i 1919 års förslag blivit ifrågasatt för fyndigheter å odisponerad kronojord.

Om vissa
allmänna
intressen
och deras

Om således av skäl, som nu blivit anförda, inmutningssystemet såsom sådant enligt de sakkunnigas mening äger avgjort företräde framför koncessionssystemet, gäller det att tillse, huruvida möjligen så viktiga allmänna intressen på-

kalla det senare systemets införande, att nyssnämnda skäl böra vika för dessa intressen eller huruvida icke möjligen de åsyftade allmänna intressena i viss mån kunna tillgodoses inom inmutningssystemets ram.

Införandet av ett koncessionssystem har påyrkats av flera skäl. Dels har man därmed åt det allmänna velat inrymma större inflytande i fråga om sättet för mineraltillgångarnas utnyttjande, dels har man velat åt staten bereda större inkomst av gruvsdriften och dels har man ansett koncessionssystemet erbjuda särskilda fördelar i fråga om lösandet av vissa sociala problem, sammanhängande med gruvsdriften. De sakkunniga vilja nu närmare ingå på de sålunda framställda önskemålen för att efterse, i vad mån de böra tillgodoses i samband med ny gruvlagstiftning och huruvida detta kan ske på inmutningssystemets grund.

tillgodosende på inmutningssystemets grund.

Beträffande frågan om det allmännas inflytande på malmhushållningen har särskilt gjorts gällande, att det allmänna borde mer än för närvarande är fallet ingripa i fråga om malmexporten i syfte att bevara malmen för inhemsk förädling. De sakkunniga anse sig icke böra ingå på en närmare utredning av de malmpolitiska problemen, så mycket mindre som dessa varit föremål för undersökning av annan sakkunnig myndighet, malmkommissionen, vilken i detta hänseende verkställt ingående utredningar om våra järnmalmstillgångar och förutsättningarna för deras utnyttjande för inhemsk förädling. De sakkunniga vilja därför endast i korthet framlägga de allmänna synpunkter beträffande ifrågasvarande spörsmål, som utgjort bakgrunden för förevarande förslag i detta avseende.

Det är givetvis av största nationalekonomiska betydelse, att landets naturtillgångar bliva i så stor utsträckning, som förhållandena betinga, förädlade inom landet, då ju härigenom arbetstillfällena beredas befolkningen i ökad omfattning och landet blir ekonomiskt mindre beroende av utlandet. Tyvärr föreligga dock icke alla de erforderliga förutsättningarna för en malmförädling inom landet av större omfattning. Fossilt bränsle saknas och därför är vår järnhantering hänvisad till det kol, som kan beredas ur våra skogar. Den vedmängd, som står till buds för kolning, har emellertid successivt minskats, sedan trämasseindustrien tagit i anspråk en väsentlig del av den skog, som förr hade användning endast för kolning och till husbehovsved. I Norrland finnes dock ännu överskott av endast för kolning användbar ved, och den svenska järnhanteringen bygger också i alltmer ökad utsträckning på kolvedtillgången därstädes.

Frågan om bevarande av malm för inhemsk förädling.

En järntillverkning, som bygger enbart på det träkol, som kan beredas ur våra skogar, måste med hänsyn till den begränsade tillgången på kolved alltid få en mera begränsad omfattning. Den har hittills företrädesvis varit inriktad på tillverkning av kvalitetsprodukter av järn och stål, som till väsentlig del försålts på den utländska marknaden. På grund av betydelse för vår handelsbalans, järnhanteringen härigenom äger, är det av synnerlig vikt, att förutsättningarna för densamma vidmakthållas. På samma gång det därvid måste tillses, att tillgång på erforderligt bränsle — ved för träkolning — är för handen, måste också malmhushållningen vara inriktad på att de härför erforderliga malmerna eller de fosforrena järnmalmerna alltid finnas tillgängliga i tillräcklig mängd.

En järntillverkning efter större mått, som icke blott tillgodoser landets eget behov av vanligt handelsjärn utan även arbetar på export, måste stödjas på importerat bränsle. Före världskriget gjordes vissa beräkningar angående förutsättningarna för en dylik tillverkning, vilka beräkningar, grundade å ett synnerligen fördelaktigt kokspris, gävo vid handen, att ekonomiska förutsättningar för en järntillverkning på dylik grundval under vissa förhållanden kunde föreligga. Med nu rådande pris på koks m. m. är detta icke fallet; och även om det

framdeles skulle kunna lyckas att på någon ur fraktsynpunkt särskilt lämplig plats inom landet tillverka en på världsmarknaden konkurrensmäktig vara, skulle en dylik tillverkning icke vila på samma säkra grundval som en på inhemskt bränsle baserad tillverkning, då den ju i hög grad kunde röna inverkan av handelspolitiska förhållanden och andra ovissa faktorer.

Landets malmhushållning måste därför enligt de sakkunnigas mening utveckla sig enligt två skilda linjer. Dels gäller det att tillgodose malmtillgången för den järnindustri, som är inriktad på tillverkning av kvalitetsstål och vars råvara utgöres av våra fosforfattiga malmer. Dels gäller det sättet för tillgodogörandet av de mera fosforhaltiga malmerna, vilka åtminstone icke utan särskild beredning kunna användas såsom råvara för annat än vanligt handelsjärn.

De fosforfattiga malmerna hava av ålder brutits i den nuvarande Bergslagen och tillgodogjorts av den där arbetande järnbruksindustrien. Denna industris omfattning beror givetvis av världsmarknadens behov av svenskt kvalitetsstål men den har även sin begränsning i tillgången på träkol inom landet. Vad malmtillgångarna inom Bergslagen angår, så hava beräkningar däröver verkställtts dels år 1908 av Sveriges geologiska undersökning dels av malmkommissionen. Enligt den förra utredningen skulle sammanlagda malmarean av såväl fosforfattig som fosforrikare järnmalm uppgå till c:a 300,000 kvadratmeter. Redan när den verkställdes, ansågs denna beräkning bland gruvhanteringens idkare vara för låg. Också hava de av malmkommissionen verkställda, på infortrade uppgifter grundade beräkningar givit vid handen, att ifrågavarande malmtillgångar uppgå till det dubbla eller c:a 600,000 kvadratmeter malmarean. Av denna kvantitet beräknas 34 % utgöra malm med en fosforhalt uppgående till högst 0.010 procent. År 1913, det sista år, under vilket mera normala förhållanden rådde å det ifrågavarande området, representerade nämnda malmsort 26.3 % av den totala brytningskvantiteten. Av den brutna fosforfattiga malmen förbrukades omkring 80 % inom landet, återstoden exporterades.

De sakkunniga hava haft under övervägande, huruvida med hänsyn till den svenska järnhanteringens malmbehov i den nya gruvlagstiftningen borde meddelas vissa bestämmelser, varigenom exporten av järnmalm innehållande högst 0.010 procent fosfor kunde regleras och begränsas. Då emellertid den av malmkommissionen verkställda utredningen ger vid handen, dels att de kända tillgångarna på dylik malm äro avsevärt större, än man förut antagit, dels att av dessa malmer brytes procentuellt mindre, än som svarar mot tillgångarna, samt vidare nya upptäckter säkerligen kunna beräknas höja tillgången av fosforrena malmer i mellan-Sverige, hava de sakkunniga icke funnit erforderligt att i föreliggande lagstiftning föreslå dylika bestämmelser, särskilt som dessa skulle komma att träffa endast de efter denna lagstiftnings ikraftträdande inmutade malmer och icke de inom äldre utmål befintliga malmer.

Av mera fosforhaltiga malmer äger vårt land, enligt vad verkställda undersökningar och beräkningar giva vid handen, mycket stora tillgångar, som även med nuvarande omfattning av exporten kunna beräknas räcka flera hundra år. Även om en inhemsk järnhantering på grundval av dessa malmtillgångar skulle komma till stånd, torde dess uppgift komma att begränsas till ett tillgodoseende av landets eget behov av järn. Av konkurrensskäl torde nämligen, såsom redan blivit antytt, en dylik järnindustri icke kunna arbeta på export. Åtgärder, vilka endast inrikta sig på sparande av våra tillgångar av dessa malmer, kunna tänkas leda till att vi försitta möjligheterna att ekonomiskt utnyttja dessa. Om exempelvis våra nuvarande köpare av fosforrik exportmalm skulle övergå från den basiska bessemerprocessen eller den s. k. thomasprocessen till

någon annan metallurgisk metod, innebärande antingen en minskad användning av tackjärn eller tillverkning av tackjärn med relativt låg fosforhalt, så skulle detta givetvis inverka menligt på möjligheten att få avsättning för våra fosforrikaste malmer. Därjämte har man att räkna med att nya malmupptäckter gjorts och alltjämt göras i olika delar av världen, vilka kunna medföra, att vår ställning på järnmalmsmarknaden försvagas. I detta hänseende erinras om de stora malmfyndigheter, som under senare tider upptäckts eller tagits under brytning särskilt på den amerikanska kontinenten. Slutligen må framhållas, att järnhanteringen i olika länder alltmera inriktas på tillvaratagande av det järn, som i form av skrot avgår från förbrukningen. Denna järnets cirkulation är stadd i ökning, vilket framgår därav att de skrotförbrukande metallurgiska processerna få allt större plats inom världsproduktionen av stål. På grund av det nu anförda anse de sakkunniga, att förhållandena för närvarande icke påkalla några särskilda åtgärder i syfte att begränsa exporten av våra mera fosforhaltiga malmer, så mycket mer som denna export utgör en viktig inkomstkälla för vårt land och är av stor betydelse för vår handelsbalans.

Av det ovan anförda framgår, att lösningen av de malmpolitiska problemen måste vara beroende av ett flertal olika omständigheter: de metallurgiska metodernas utveckling, avsättningsförhållandena m. m. Man kan således aldrig bli färdig med dessa problem, som ständigt måste upprulla sig, och vilkas lösning även kan bli olika alltefter förhållandena vid olika tidpunkter. Härav följer, att ifrågavarande problem i huvudsak böra behandlas för sig utan samband med den nya gruvlagstiftningen. Till stöd för denna mening må även framhållas, att möjlighet förefinnes att genom särskilt exportförbud, vilket bleve tillämpligt även å de fyndigheter, som redan brytas, reglera malmhushållningen. Med stöd av ett dylikt förbud kan ju export av viss malm antingen helt förhindras eller ock med användande av licenssystem i viss mån begränsas. Om den för närvarande obetydliga exporten av fosforren malm i en framtid skulle taga större proportioner, så att den inhemska järnhanterings behov därav äventyras, skulle ett generellt reglerande av exporten bli långt effektivare än ett i den nya gruvlagen intaget stadgande, varigenom, såvitt anginge framdeles uppkommande gruvföretag, särskilda bestämmelser meddelades i fråga om export av fosforren malm.

Till stöd för sin ståndpunkt i nu förevarande avseende vilja de sakkunniga vidare anför, att statsmakterna hava flera andra medel i sin hand att ordna malmhushållningen på det sätt, som i olika tidslägen visar sig erforderligt. Statens ställning till de stora malmbolagen ger ju densamma ett betydande inflytande i detta avseende. Då staten redan är ägare av eller innehar jordägarandelen i ett flertal större norrbottniska fyndigheter med såväl fosforfattig som fosforrik malm samt staten vidare får jordägarandel i de fyndigheter, som framdeles kunna bli inmutade å kronojord, kan staten även härigenom beräknas få ett visst inflytande över malmhushållningen. Härtill kommer, att vid anläggande av nya järnvägar och beträffande villkoren för befraktning av malmen staten har en sådan ställning, att densamma, i den mån det skulle visa sig erforderligt, kan göra sitt inflytande gällande till förmån för malmhushållningens inriktning på för landet bästa sätt.

I 1919 års betänkande har, såsom förut flera gånger nämnts, i fråga om den odisponerade kronojorden föreslagits, att endast en viss kvantitet årligen finge brytas utan Konungens tillstånd samt att, där dylikt tillstånd söktes, Konungen skulle äga att för tillståndet föreskriva vissa villkor. Det förutsattes, att bland dessa villkor även skulle ingå föreskrift om en viss maximigräns för den årliga brytningen. De sakkunniga hava haft under övervägande, huruvida dylika be-

*Reglering av
brytningens
omfattning.*

stämmelser kunna anses ändamålsenliga, men hava kommit till det resultatet, att så icke är fallet. Härvid må till en början åberopas vad förut blivit anfört beträffande de olägenheter, som måste anses följa med en gränsdragning efter brytningens omfattning, i form av mindre lämplig anordning av driften, svårigheter att kontrollera föreskrifternas efterlevnad m. m. Därutöver kan mot de sålunda ifrågasatta bestämmelserna göras den principiella erinran, att staten därigenom komme att lägga sin hand över den rent ekonomiska sidan av företagens skötsel. Detta kan icke vara lämpligt. Staten är, åtminstone för närvarande, ej skickad därtill. Därtill kommer, att, då väl ett dylikt årligt brytningsmaximum med hänsyn till de växlande konjunkturerna finge sättas relativt högt, bestämmelsen kanske i allmänhet bleve utan betydelse men under en högkonjunktursperiod kunde komma att utgöra en onödig hämsko på företagets naturliga utveckling.

Bestämmelser om reglering av den årliga brytningen finnas icke vare sig i den franska eller den norska koncessionslagen. Enligt dessa lagar har koncessionären fullt fri brytningsrätt, och staten har valt andra medel än föreskrifter i fråga om brytningens omfattning för att, i den mån sådant ansetts vara önskvärt, öva inflytande över malmhushållningen. Särskilt må härutinnan åberopas de resultat, vartill man vid övertägande av denna fråga kom under behandlingen av den norska koncessionslagen.

Den till 1909 års storting avlätna regeringspropositionen med förslag till koncessionslag innehöll bland andra en bestämmelse, enligt vilken vederbörande departement för varje år skulle fastställa en driftsplan för koncessionerad gruva. Enligt uttalande i motiven var avsikten med denna bestämmelse dels att kontrollera, att driften ägde rum med tillämpning av vanliga brytningsmetoder, dels och framförallt att lämna möjlighet för en begränsning av brytningens omfattning. Denna bestämmelse rönt mycket stark kritik från sakkunnigt håll och den blev också av vederbörande stortingsutskott enhälligt utsluten i det av utskottet avgivna förslaget. Utskottet anförde i sin motivering i denna del i hudsak följande: Ifrågavarande bestämmelse skulle giva administrationen tillfälle att öva kontroll över och meddela föreskrifter angående icke endast driftens tekniska sidor — huruvida den vore »bergmæssig» — utan även dess ekonomiska sidor. Ett dylikt ingripande även i de ekonomiska förhållandena vore enligt utskottets mening icke tillrådligt. Då drift icke kunde äga rum, innan planen i varje hänseende blivit godkänd, komme departementet att få i sin makt att påbjuda inskränkningar och utvidgningar av driften utan hänsyn till om gruvägaren själv funne dessa ekonomiskt lämpliga. Utskottet föreslog därför i stället för den nu avhandlade bestämmelsen ett stadgande av en helt annan innebörd, vilket sedermera även inflöt i lagen. Enligt detta stadgande skulle departementet, därest driften befundes i väsentlig grad avvika från det »bergmæssige» och en i anledning därav till ledningen för gruvföretaget gjord föreställning icke efterkommes, kunna fordra, att gruvägaren framlade en för viss bestämd tid uppgjord plan för framtida »bergmæssig» drift, vilken plan skulle av departementet godkännas; driften finge sedermera endast företagas i överensstämmelse med en dylik plan.

Om således enligt de sakkunnigas mening den nya gruvlagstiftningen icke bör innehålla generella reglerande föreskrifter vare sig i fråga om malmexporten eller brytningens omfattning, så är därmed icke sagt, att denna lagstiftning i likhet med den nu gällande bör lämna staten utan varje möjlighet till inflytande över malmhushållningen. Förslaget innehåller vissa bestämmelser i detta avseende, för vilka här nedan redogörelse skall lämnas.

Även om den enskilde gruvägaren i allmänhet bör hava fri förfoganderätt över utvunna produkter och således även rätt att exportera dem, bör dock detta

Om anvisande av malm till inhemska förbrukare.

icke få leda till att den inhemska förbrukningens behov härigenom äventyras. Om på den inhemska marknaden föreligger efterfrågan på malm av visst slag och en inhemska köpare anmäler sig vilja övertaga malmen i fråga och för densamma vill betala därå gällande marknadspris, bör det kunna åläggas gruvinnehavaren att till den inhemske förbrukaren avstå en viss andel av sin årsproduktion av det malmslag eller den malmkvalitet, denne önskar erhålla. För att emellertid gruvinnehavaren skall hava tillfälle att i tid ordna sina försäljningskontrakt och i övrigt förbereda den förändring i fråga om verksamheten, som ett dylikt åläggande kan föranleda, bör förpliktelsen att avstå viss andel av produktionen icke kunna träda i tillämpning förrän viss tid efter det ett dylikt åläggande blivit meddelat. I detta avseende hava de sakkunniga ansett lämpligt, att intill 10 procent av produktionen må kunna avstås från och med andra kalenderåret efter föreskriftens meddelande, att intill 25 procent må kunna avstås från och med femte året efter nämnda tidpunkt samt att intill 50 procent av produktionen må kunna avstås från och med tionde året efter åläggandets meddelande. Bestämmelser härom hava upptagits i 91 § av förslaget.

Mot ifrågakavande bestämmelse kan tänkas den invändningen, att, då föreskriften endast avser viss andel av produktionen, någon absolut garanti icke föreligger för den inhemske förbrukaren, att han verkligen utfår den kvantitet, han beräknar, enär ju på grund av konjunkturerna produktionen kan komma att inskränkas, varvid ju också den inhemske malmköparens andel blir minskad. De sakkunniga hava övertäget, huruvida möjlighet föreligger att genom i lagen meddelade bestämmelser tillförsäkra den inhemske malmförbrukaren en viss kvantitet malm, men hava kommit till det resultat, att detta lämpligen icke låter sig göra. Om nämligen gruvinnehavaren skulle av lagen tvingas att till förbrukaren avstå en viss kvantitet, finge staten, därest förbrukaren för malmen skall betala gällande marknadspris, ikläda sig det ekonomiska ansvaret för det fall att på grund av förändrade konjunkturförhållanden detta pris icke täcker produktionskostnaderna. Eller ock finge staten övertaga varan för att tillhandahålla densamma åt den inhemske förbrukaren. Ingendera av dessa vägar kan vara lämplig. Dessutom kan mot ett åläggande av här ifrågasatt innehåll göras den principiella erinran, att detsamma icke överensstämmer med de grundsatser i fråga om frihet i produktionen, varpå nuvarande ekonomiska samhällsordning vilar.

Såsom framgår av det redan anförda, är den föreslagna bestämmelsen avsedd att tillgodose den inhemska förbrukningens behov. Det bör därför icke ifrågakomma att tillämpa densamma, där malmen av gruvinnehavaren användes utslutande såsom råvara för en inom landet bedriven förädlingsverksamhet. Där malmen delvis användes för inhemska förädling och delvis exporteras, bör vid bestämmande av den andel, som gruvinnehavaren må förpliktas avstå, skälig hänsyn tagas till behovet av malmen för inhemska förädling. Härvid bör det vara likgiltigt, huruvida gruvinnehavaren själv driver förädlingsverksamhet och i denna använder malmen i fråga, eller om han avyttrar malmen till annan, som använder den för inhemska förädling. I detta hänseende må erinras, att det ofta förekommer, att gruva innehaves av ett bolag eller en förening, vari vissa förädlingsföretag äro delägare, samt att malmen därvid brukar fördelas mellan eller försäljas till dessa delägare. Hänsyn bör även tagas till de fall, då malmen avyttras till någon utanförstående inhemska förbrukare. Det finnes icke anledning att meddela föreskrift, varigenom de avnämare, som sålunda redan använda malmen, berövas eller kringskäras i möjligheten att även för framtiden få sitt behov tillgodosett.

En fråga, som givetvis är av stor betydelse, gäller det pris, den inhemske förbrukaren bör betala. Det kunde ifrågasättas att bestämma detta pris på grundval av produktionspriset med tillägg av någon viss vinst. Enligt de sak-

kunnigas mening är det dock att föredraga, att det inhemska marknadspriset blir avgörande. Det torde nämligen icke föreligga anledning att sätta den förbrukare, som med stöd av ifrågakvararande bestämmelse vill köpa malm, i en fördelaktigare ställning än andra inhemska förbrukare. Genom att priset bestämes efter det inhemska marknadspriset undanröjes även den svårighet, som onekligen skulle föreligga för ett bestämmande av produktionskostnaderna. Dessutom är att märka, att det inhemska marknadspriset i regel ligger icke obetydligt under exportpriset.

Beträffande de former, under vilka en föreskrift av nu angivet slag bör meddelas, må erinras, att enligt de franska och norska koncessionslagarna vid koncessionens meddelande såsom villkor för denna må intagas föreskrifter, varigenom koncessionären tillförbindes att i viss omfattning tillhandahålla malm för inhemska förädling. Emellertid synes något hinder icke föreligga för åläggande av dylika förpliktelse även med bibehållande av inmutningssystemet. Åläggandet att avstå malm bör därvid meddelas såsom ett särskilt beslut av Konungen, varvid bör bestämmas såväl storleken av den andel, gruvnehavaren förpliktas avstå, som ock den tid, för vilken förpliktelsen skall gälla. Angående det sätt, varpå saken i övrigt bör ordnas, hänvisas till den speciella motiveringen.

Bestämmelse mot uppenbar misshushållning med malmtillgångar (rovdrift).

I de sakkunnigas förslag förekommer vidare ett stadgande, som i viss mån motsvarar de förut återgivna bestämmelserna i den norska koncessionslagen om »bergmässig» drift. Den enligt gruvestadgan bergmästaren för närvarande tillkommande rätten att vaka över gruvans framtida bestånd, vilken rätt närmast torde avse själva gruvans vidmakthållande, har nämligen enligt 81 § i förslaget utsträckts till att i viss mån även gälla sättet för gruvans utnyttjande. Givet är, att ett ingripande från det allmännas sida i sättet för gruvdriftens utövande måste ske med stor försiktighet och icke gå längre, än behovet kräver. Å andra sidan bör det allmänna tillse, att gruvbrytningen icke bedrivs på ett sätt, som med fullständigt förbiseende av framtidens intressen endast är inriktat på högsta möjliga tillfälliga vinst. En dylik drift, vilken kan karakteriseras såsom rovdrift, bör det vara lagstiftningens uppgift att söka förhindra. Det torde icke vara lätt att generellt angiva, vad som kan anses vara rovdrift. Såsom sådan måste emellertid karakteriseras ett förfaringsätt, varigenom tillgodogörandet av kvarlämnad känd malmtillgång omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras. I dylika fall hava endast vissa och givetvis de bästa delarna av fyndigheten brutits utan tanke på att bevara möjligheten till brytning av även andra partier. Men även i andra fall kan en sådan misshushållning med malmtillgången föreligga, att det allmänna bör däremot ingripa. Även redan bruten malm kan behandlas på ett sätt, som är att jämställa med ett brytningssätt av ovan angivet slag. Naturligtvis kan det icke komma i fråga, att ett ingripande från det allmännas sida skulle ske, om de delar av malmtillgången, som endast kunna tillgodogöras efter verkställd anrikning, icke undergå sådan av det skäl, att en dylik procedur icke ställer sig ekonomiskt lönande. I regel ligger det för övrigt i gruvägarens eget intresse, att malmtillgången på bästa sätt utnyttjas. Det bör således endast vara i sådana fall, då man på grund av själva sättet att behandla malmen kan anse en *uppenbar misshushållning* därmed äga rum, som det allmännas organ skola kunna ingripa.

Bestämmelse mot konstlat upphållande av malmpriser.

I början på 1900-talet gjorde sig, såsom redan blivit nämnt i översikten över utländska rättssystem, vissa missförhållanden gällande inom den tyska kolindustrien. Kol var då föremål för fri inmutning och de stora kolgruvebolagen bildade ett syndikat, vilket uppköpte nya inmutningar och i gång varande kol-

gruvor i avsikt att behärska produktionen och enväldigt kunna bestämma priserna. I sistnämnda avseende tillämpades den politiken, att tillgången på den inhemska marknaden hölls så knapp som möjlig, varvid priset givetvis steg, under det att produktionsöverskottet såldes för export till lägre pris. Dessa förhållanden skapade helt naturligt svårigheter för den inhemska kolkonsumerande industrien och för att bryta den makt, som kolsyndikatet sålunda förskaffat sig, befanns det nödvändigt att upphäva den fria inmutningsrätten å kol.

Ehuru liknande företeelser icke på gruvindustriens område visat sig i Sverige, bör man dock icke bortse från möjligheten av att försök kunna göras att på konstlad väg uppehålla priset på den inhemska marknaden. De sakkunniga hava därför ansett erforderligt att i förslaget upptaga en bestämmelse, innehållande förbud mot deltagande i överenskommelse med dylikt syfte samt att med straff belägga överträdelse av förbudet. Blotta tillvaron av en dylik bestämmelse bör utgöra en god garanti för att överenskommelser av ifrågavarande slag icke komma till stånd.

Vad därefter angår de sociala problem, som stå i samband med gruvdriften och vilkas lösning antagits skola underlättas genom ett koncessionssystem, så torde det vara lämpligt att efterse, vad främmande koncessionslagar härutinnan innehålla. Den norska koncessionslagen av år 1917 är i detta hänseende synnerligen utförlig. De viktigaste bestämmelserna i densamma äro givetvis de, som avse ett tryggnade av arbetarnas bostadsförhållanden, möjlighet till samlingslokaler o. d. I detta hänseende innehåller lagen, att, när omständigheterna göra det erforderligt eller önskvärt, koncessionären bör förpliktas att på rimliga villkor utan förtjänst skaffa arbetare och övriga funktionärer sund och tillräcklig bostad samt tomter till uppförande av egna hem med vägar och erforderliga ledningar ävensom tomt till samlingslokal och till lokal för kooperativ verksamhet. När gruvföretaget kan antagas medföra en större samling arbetare, bör det vidare åläggas koncessionären att sörja för tillfälliga samlingslokaler.

I detta avseende må till en början erinras, att i svensk rätt redan finnas en del stadganden av antytt innehåll. I 1917 års expropriationslag stadgas nämligen, att expropriation kan förekomma dels för att å ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden, dels för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggning eller föredrag i allmänna frågor m. m. På grund av de angivna förutsättningarna för dessa stadgandens tillämplighet är det givet, att de icke kunna komma till användning å gruvföretag, som äro belägna avsidet från bebyggd ort, vilket ju ofta, särskilt under de första åren av ett gruvföretags tillvaro, är fallet. De sakkunniga hava därför ansett erforderligt att i lagen upptaga vissa regler angående bostadsförhållandena och få beträffande dessa reglers närmare innehåll hänvisa till den speciella motiveringen.

Såsom redan förut blivit nämnt, har koncessionssystemet blivit förordat även ur den synpunkten, att därigenom tillfälle skulle beredas kronan att njuta särskild ekonomisk fördel av gruvdriften.

Enligt de sakkunnigas förslag skall, såsom framgår av nedan lämnade redogörelse för bestämmelserna angående gruvrättighetens bevarande, utgå en viss årlig avgift till staten, vilken i anslutning till den redan nu förefintliga försvarsavgiften benämnts försvarsavgift, ehuru densamma fått en något annan karaktär. Nämda avgift skall utgå med visst belopp efter storleken av utmålet. Att härutöver efter mönster av vissa utländska rättssystem föreskriva en till staten utgående avgift anse de sakkunniga icke lämpligt. Särskilt i betraktande av den inskränkning i gruvrättighetens innehåll, som föranledes av jord-

Vissa bestämmelser angående arbetarnas bostadsförhållanden.

Kronans fiskaliska intressen beträffande gruvdriften.

ägarens, enligt svensk rätt, särdeles starka ställning, kunde en hög avgift till staten lätt komma att verka tyngande på gruvdriften och därmed indirekt återverka på intresset för nya fyndigheters efterforskande och upptagande. På grund av sin ställning såsom den störste jordägaren inom de nordligaste länen, där de flesta upptäckter kunna beräknas ske, är kronan för övrigt i tillfälle att erhålla andel i den avkastning, gruvbrytningen där kan lämna, varjämte kronan genom att själv föranstalta om efterforskande av nya fyndigheter kan förskaffa sig ytterligare ekonomiskt utbyte av landets mineral skatter. Slutligen vilja de sakkunniga erinra om att redan nu på beskattningens väg stor inkomst tillföres staten, i den mån gruvrörelsen är vinstgivande.

Om rätt för kronan att övertaga gruva.

Bland de viktigaste bestämmelserna i koncessionslagarna i avsikt att åt staten trygga möjlighet att öva kontroll över utnyttjandet av mineral tillgångarna äro föreskrifterna om koncessionstiden. Även om man vill göra de gruvrättigheter, som framdeles uppkomma, begränsade till tiden, är det emellertid icke nödvändigt att för dylikt ändamål införa ett koncessionssystem. Inskränkning av nu angiven art kan nämligen lika väl inpassas i inmutningssystemet och därvid innebära en rätt för kronan att inom viss tid övertaga gruvan med anläggningar.

Enligt 1919 års förslag skulle kronan äga rätt att efter viss tid övertaga gruva å odisponerad kronojord. Kommittén har i motiveringen till sitt förslag anfört, att kronans rätt att övertaga gruva, som upptagits å odisponerad kronojord, vore höjd över allt tvivel, och har därvid tydligen utgått från att kronan på grund av sin ställning såsom jordägare ägde bestämma den tid, under vilken vederbörande inmutare skulle äga rätt till fyndigheten.

Då de sakkunniga föreslå en väsentlig utvidgning av rätten för kronan att efter viss tid övertaga gruva, nämligen att även gälla gruva, som framdeles kan inmutas på enskild jord, torde det vara lämpligt att närmare motivera detta förslag.

Till en början må anmärkas, att, då uppkomsten av rätt till gruva enligt inmutningssystemet uteslutande beror på lagstiftningens härom givna regler, lagstiftningen även kan giva det innehåll åt ifrågavarande rätt, som prövas lämpligt. Ur rättslig synpunkt finnes därför icke något hinder för att inmutningsrätten göres begränsad till tiden, och i detta hänseende är det utan betydelse, om fyndigheten ligger å enskild jord eller å jord i kronans ägo.

Vad därefter angår de skäl, som tala för en tidsbegränsning av inmutningsrätten, så synes visserligen gruvdrift — åtminstone för närvarande — i allmänhet icke lämpa sig för statsdrift i egentlig mening. Man bör därför i den lagstiftning, som är avsedd att nu genomföras, utgå från att gruvdriften idkas på den enskilda företagsamhetens grund. I vad mån förhållandena i detta avseende kunna förändras, är icke nu möjligt att bedöma. Utan avseende härå bör det emellertid på grund av de viktiga allmänna intressen, som knyta sig till frågan om sättet för utnyttjandet av landets mineral förekomster, åt statsmakterna beredas tillfälle att med hänsyn till det läge, som i framtiden kan föreligga, taga under omprövning, på vad sätt statens förhållande till gruvdriften lämpligen bör ordnas och därvid bereda sig det inflytande över malmhushållningen, som då kan befinnas erforderligt. Den rätt, som genom inmutning enligt den nya lagen uppkommer, bör därför vara till tiden begränsad, med rätt för kronan att vid denna tids utgång på vissa i lagen angivna villkor övertaga gruvan. I vad mån kronan skall taga denna rätt i anspråk eller med stöd av densamma förskaffa sig större inflytande över malmhushållningen, får givetvis bero av de förhållanden, som råda, när inlösningsrätten inträder.

Enligt vattenlagen (4 kap. 9 §) äger kronan rätt att inom viss tid tillösa sig strömfall av viss storlek jämte därför gjorda anläggningar, under förutsättning att detta påkallas för tillgodoseende av allmänt behov. Det kunde ifrågasättas

att låta kronans rätt att övertaga gruva bliva beroende av samma förutsättning. Emellertid synes med hänsyn till de olika förhållandena en dylik inskränkning icke böra göras. Den naturtillgång, vars utnyttjande vattenlagen reglerar, befann sig vid dennas tillkomst redan under enskild äganderätt i vanlig mening, och det var därför naturligt, att en kronans lösningsrätt endast kunde anses motiverad, där ett allmänt behov påkallade inlösnung. Helt annorlunda förhåller det sig med den naturtillgång, vars utnyttjande en ny gruvlag avser att reglera. Någon inmutarens rätt föreligger ju icke, förrän inmutning skett, och den rättighet, som sålunda på grund av lagstiftningen uppkommer vid varje tillfälle, då inmutning sker, behöver icke av hänsyn till redan förvärvat rätt erhålla annat innehåll, än det, som denna lagstiftning själv uppställer. Härtill kommer, att, även om det icke kan sägas, att ett allmänt intresse påkallar företagets *inlösnung*, det dock kan vara ett allmänt intresse att statsmakterna få möjlighet att i något visst avseende ingripa reglerande beträffande malmhushållningen. Av nu anförda skäl hava de sakkunniga ansett riktigtast, att för kronans inlösningsrätt icke uppställa en förutsättning, liknande den i vattenlagen förekommande.

Såsom förut blivt nämnt, hava bestämmelserna om rätt för kronan att övertaga gruva sin motsvarighet i de föreskrifter om viss upplåtelseid, som förekomma i utländska koncessionslagar. Det torde därför hava sitt intresse att något närmare beröra dessa föreskrifter om koncessionstid.

Enligt den franska lagen av 1919 är koncessionstiden för kolfyndigheter 99 år, under det att för övriga slags fyndigheter tiden skall bestämmas till minst 50, högst 99 år, med iakttagande av att tiden fastställles lika för samma slags fyndigheter. I administrativ ordning har sedermera blivt bestämt, att koncessionstiden skall utgöra för järnmalmsfyndigheter 99 år och för övriga fyndigheter 75 år. För de viktigaste fyndigheterna, kol och järnmalm, på vilkas utnyttjande den ojämförligt största delen av den franska gruvindustrien är baserad, är således koncessionstiden 99 år och för alla övriga fyndigheter 75 år. Om koncessionen icke 25 år i förväg uppsäges, förlänges densamma på 25 år i sänder. I det ursprungliga regeringsförslaget, utarbetat av sektionen för lagstiftningsfrågor inom »Comité consultatif des mines», enligt vilket koncessionstiden för alla fyndigheter föreslogs till 99 år, har till motivering av denna bestämmelse, vilken ju i huvudsak fick bestå, åberopats ett uttalande av nämnda sektion, vilket uttalande, då detsamma innehåller beaktansvärda synpunkter, här återgives:

»Sektionen har enhälligt varit av den åsikten, att koncessionstiden bör fixeras av lagen själv och vara lika för alla koncessioner; den har föreslagit en tid av 99 år från och med den 1 januari närmast efter koncessionens beviljande. Sektionen har fattat dessa beslut, emedan den ansett, att koncessionstiden, på grund av dess stora betydelse för driftens anordning, icke bör överlämnas till prövning och avgörande i varje särskilt fall utan fixeras av lagstiftaren. Sektionen har ansett, att för undvikande av olikheter, som kunna bliva orättvisa, det är nödvändigt, att denna tid bestämmas lika för alla koncessioner; den har vidare ansett, att det för att sporra till upptäckt av nya fyndigheter är lämpligt att giva dem, som leta efter dylika, vissheten att, om de upptäcka en brytvärd fyndighet och deras koncessionsansökan bifalles, de icke behöva inlåta sig i diskussion med administrationen angående längden av koncessionstiden; de skola åtminstone veta tidslängden av den koncession, som eventuellt kan beviljas dem; detta är en viktig garanti. Utan tvivel kan man mot systemet med lika koncessionstid göra den invändningen, att fyndigheterna äro av olika värde och att de ekonomiska villkoren för deras utnyttjande äro helt olika. Men detta är en okänd eller i varje fall icke tillräckligt känd sak vid tiden för koncessionens be-

*Koncessions-
tiden i den
franska
gruvlag-
stiftningen.*

viljande; att grunda en till siffran bestämd begränsning på en ovisshet är att låta ett antagande få ett värde, som i de flesta fall jävas av de faktiska förhållandena. Av liknande skäl har sektionen ansett, att koncessionstiden bör vara mycket lång. Gruvföretag innebära i verkligheten alldeles särskilt stora risker; avkastningen på de betydande kapital, som måste nedläggas, kommer vanligtvis icke förrän långt därefter; mer än i någon annan industri äro tålmod och väntan på framtiden nödvändiga. Å andra sidan är huvudsyftet med det system, vars utarbetande hänskjutits till kommittén, att gruvkoncessionerna periodiskt återfalla till staten, så att staten, om omständigheterna därtill föranleda, kan lämna villkoren för utnyttjandet efter de nya ekonomiska förhållanden, som kunna uppstå. Det väsentliga är själva principen i detta system; bestämmandet av den tidsperiod, vid vilkens slut ett dylikt återfallande eventuellt äger rum, är av mindre vikt; en ökning med några år betyder ur denna synpunkt föga; däremot är den av största betydelse för exploateringens lämpliga planering.»

Om å ena sidan koncessionstiden enligt den franska lagen är mycket lång, äro å andra sidan bestämmelserna om statens rättigheter och skyldigheter till gruvans övertagande stränga mot koncessionären, i det att vid koncessionstidens slut gruvan med allt vad därtill hörer i anläggningar och inventarier hemfaller till staten utan rätt för koncessionären att njuta ersättning för andra kostnader, än dem, som avse anläggningar, tillkomna under de tjugufem sista åren av koncessionstiden, i den mån dessa anläggningar icke redan blivit enligt fastställd amorteringsplan under koncessionstiden amorterade.

*Koncessions-
tiden enligt
den norska
lagstiftning-
en.*

Enligt den norska koncessionslagen må koncession beviljas å högst 50 år. I lagen finnas icke några bestämmelser om rätt för koncessionären att åtnjuta viss uppsägningstid och att, om denna icke iakttages, få koncessionen förlängd. Koncession beviljas i regel på 50 år. Om således koncessionstiden är väsentligt kortare än enligt den franska lagen, äro å andra sidan bestämmelserna om rätt till ersättning för anläggningarna fördelaktigare för koncessionären. Vid koncessionstidens slut hemfaller nämligen endast själva gruvan med därtill hörande mark och rättigheter samt det egentliga gruvmaskineriet utan ersättning till staten. I fråga om övriga anläggningar gäller, att staten har rätt att lösa dessa efter värdering men å andra sidan även kan fordra, att de av koncessionären bortföras.

*Upplåtelse-
tid för gruv-
företag å
kronojord
enligt 1919
års förslag.*

Vad först angår tiden, då kronans lösningsrätt bör inträda, så innehöll 1919 års förslag, såsom redan i inledningen blivit omnämnt, att kronan skulle äga övertaga gruvan vid utgången av trettionde kalenderåret efter det år, under vilket utmålsförrättningen förklarats avslutad, samt att, om kronan då icke begagnade sig av nämnda rätt, densamma skulle stå kronan öppen vid vart tionde år därefter. Uti vissa av de över 1919 års förslag avgivna yttrandena har anmärkts, att den i förslaget föreskrivna upplåtelse tiden av 30 år blivit för kort tillmätt.

Ingenjörsvetenskapsakademien har i detta hänseende uttalat, att upplåtelse tiden borde vara densamma, som i förordningen den 11 juni 1915 stadgats för upplåtelse av kronan tillhörigt strömfäll, d. v. s. 50 år för utbyggd och 55 år för outbyggd naturtillgång, med rätt för innehavaren att under förutsättningar och på villkor, motsvarande de i nämnda förordning fastställda, erhålla förnyelse av upplåtelsen på ytterligare 30 år.

Järnkontoret har anfört, att det med hänsyn till den ovanligt stora risk, som startandet av ett gruvföretag i jämförelse med annan näringsverksamhet innebure, och till de växlande konjunkturer, som gruvhanteringen vore underkastad, ingalunda kunde tagas för givet, att utmålsinnehavaren under den föreslagna tiden av 30 år hunne amortera de kostnader, som han nedlagt på gruvan och vilka

icke ersattes honom av kronan, och samtidigt kunde erhålla skäligt ekonomiskt utbyte av gruvdriften. I varje fall syntes tiden enligt järnkontorets mening icke böra sättas kortare än till 40 år.

Även kommerskollegium har ansett den föreslagna tiden av 30 år vara för kort, för att utmålsinnehavaren skulle hava tillräckligt intresse att utföra anläggningar och bostäder i sådan omfattning och av sådan beskaffenhet, som lämpligen borde ske, samt även hinna amortera det belopp, han tilläventyrs erlagt för rätten till själva fyndigheten.

De sakkunniga dela den i de avgivna yttrandena uttalade uppfattning, att den i 1919 års förslag föreslagna inlösningstiden är för kort. Till en början må framhållas, att det oftast dröjer många år, innan ett gruvföretag kommer i gång och lämnar avkastning å rörelsen. De första åren efter utmålsläggningen ätgå i regel för utförande av undersökningsarbeten och i övrigt för planering av driften, uppförande av anläggningar m. m. Längden av denna första period av gruvföretagets tillvaro varierar givetvis högst betydligt, även beroende på de olika konjunkturerna. Man torde emellertid kunna utgå från att i medeltal kräves en tid av tio à femton år efter utmålsläggningen, innan gruvföretaget nått full utveckling och lämnar avkastning på det i företaget nedlagda kapitalet.

De sakkunnigas förslag.

En kort upplåtelse tid kan även hava skadliga verkningar i det avseendet, att driften blir mindre ändamålsenligt anordnad. Gruvdriften blir icke så väl planerad och gruvinnehavaren frestas att till skada för framtida drift närmast inrikta sig på största möjliga utbyte under den korta tid, han får bryta gruvan.

Det ligger givetvis i kronans eget intresse, om kronan skall övertaga företaget, att därtill hörande byggnader och andra anläggningar bliva så uppförda, att de kunna användas även efter gruvans övertagande. För att detta ändamål skall bliva tillgodosett, måste givetvis tiden icke tillmätas för kort, ty i så fall föreligger fara för att byggnader och anläggningar endast bliva av mera provisorisk karaktär.

Av nu anförda skäl och med beaktande av samma synpunkter, som blivit anförda i motiven till 1919 års franska gruvlag i fråga om koncessionstiden, hava de sakkunniga stannat vid att föreslå, att rätten för kronan att övertaga gruva skall inträda vid utgången av sextionde kalenderåret efter det år, under vilket utmålsförrättningen avslutats, samt att kronan, om den då icke begagnar sin rätt att övertaga gruvan, skall äga rätt därtill vid utgången av vart tjugonde år därefter.

Enligt de sakkunnigas mening bör det i fråga om inlösningstiden icke göras någon skillnad mellan gruva å kronojord och gruva å enskild jord. De skäl, som anförts för den av de sakkunniga föreslagna inlösningstiden, gälla nämligen i lika hög grad gruvor å olika slags jord.

Det har blivit ifrågasatt att från inlösen undantaga gruvor, som endast brutits för tillgodoseende av den inhemska malmförädlingens behov. De sakkunniga medgiva, att skäl kunna anföras till förmån för ett sådant undantag, men anse sig dock icke kunna tillstyrka bestämmelser av dylikt innehåll, ty, om ett sådant undantag som det ifrågasatta bleve genomfört, skulle staten helt avhända sig möjligheten att ingripa reglerande i fråga om malmhushållningen, oaktat detta kanske i en framtid kan befinnas erforderligt. Att denna statens rätt skulle användas till förfång för den inhemska förädlingen måste anses uteslutet.

Mot den sålunda föreslagna tiden, lika för alla fyndigheter, har framställts den invändning, att fyndigheternas olika beskaffenhet och storlek även borde medföra olika inlösningstid. Detta torde emellertid icke lämpligen låta sig göra, därest, såsom de sakkunnigas förslag innebär, rätten för staten att övertaga gruvan utgör en inskränkning i själva inmutningsrätten. Enligt de sak-

kunnigas mening är det för övrigt en avgjord fördel, att inlösningstiden blir av lagen fixerad och att den blir lika för alla fyndigheter. Detta måste, såsom även framhållits i ovan återgivna uttalanden i motiven till den franska gruvlagen av 1919, för inmutaren innebära en beaktansvärd trygghet, som i viss mån förtager det osäkerhetsmoment, som kan anses ligga i själva rätten för kronan att övertaga gruvan.

Mot ifrågavarande sätt att i lagen fixera en viss inlösningstid utan att samtidigt meddela bestämmelser i fråga om brytningens omfattning har framställts den invändningen, att därmed icke blivit sörjt för att, då kronans lösningsrätt inträder, verkligen finnes någonting kvar av fyndigheten. Det medges, att någon garanti härför icke gives, om saken ordnas på här föreslaget sätt. Emellertid vilja de sakkunniga framhålla, att de icke utgått från att ifrågavarande bestämmelser skola komma att tillämpas i andra fall, än då fråga är om en fyndighet av större omfattning, enär staten icke torde hava något intresse att övertaga eller ingripa reglerande i fråga om andra fyndigheter. En fyndighet av någon betydelse utbrytes icke på sextio år, och, även om tekniskt sett möjlighet skulle föreligga att forcera brytningen, så lägga oftast ekonomiska förhållanden hinder i vägen härför. Skulle fyndigheten bliva föremål för ett brytningssätt, som innebär uppenbar misshushållning med malmen, har, såsom förut nämnts, bergmästaren enligt förslaget rätt att ingripa.

Inga särskilda bestämmelser för gruvor å kronojord.

Såsom framgår av bilagda redogörelser, hava flera förut framlagda förslag i gruvlagstiftningsfrågan endast avsett gruvor å odisponerad kronojord. Även 1919 års förslag innehåller särskilda bestämmelser för gruvor å dylik jord. Här till finnes icke någon motsvarighet i föreliggande förslag, vars bestämmelser äro avsedda att gälla för gruvor å all slags jord, oavsett dennas egenskap av kronojord eller enskild jord. De skäl, som ovan blivit anförda mot ett koncessions-system över huvud taget, tala nämligen mot införandet av ett dylikt system även så vitt angår gruvor å odisponerad kronojord. Därvid må särskilt framhållas, att kronojorden ju innefattar stora vidder just i de trakter av nordliga Sverige, som äro minst utforskade och där nya fynd huvudsakligen kunna förväntas. Då upptagande av gruvidrift i dessa trakter har att kämpa med svårigheter av mångahanda art, är det av vikt, att villkoren för fyndigheternas utnyttjande verkligen bliva sådana, att de locka till grubarbetes upptagande, där eljest förutsättningar därför finnas. I annat fall bliva ju ifrågavarande bestämmelser endast en lag på papperet, till sin verkan jämförliga med ett inmutningsförbud; och att ett dylikt fortfarande får bestå måste betraktas såsom hinderligt för utvecklingen på ett mycket viktigt område av näringslivet.

Vidare torde det vara angeläget, att lagstiftningen på förevarande område blir så enhetlig som möjligt. Behovet av enhetlighet gör sig särskilt gällande för de delar av landet, där kronojord och enskild jord förekomma i blandning med varandra, vilket gäller flera malmförande trakter. Att på dylika områden olika bestämmelser skola gälla för utnyttjandet av olika delar av samma fyndighet alltefter dess belägenhet på olika slags jord eller för varandra närliggande fyndigheter kan icke vara lämpligt, varjämte, i den mån bestämmelserna för kronojord komme att innehålla inskränkningar i förfoganderätten över fyndigheter, detta i viss mån komme att motverka intresset för efterforskande av nya fyndigheter.

Mot förslagens innehåll i nu förevarande avseende kan möjligen göras gällande, att detsamma alltför litet skulle beakta kronans intressen. De sakkunniga vilja emellertid framhålla, dels att gruvhanteringsfrämjande bör gå framför kronans egna ekonomiska intressen och dels att kronans rätt kan bliva väl till-

godosedd genom att kronan begagnar sin jordägarandel i fyndigheter å kronojord och därvid får åtnjuta vinst på gruvföretaget.

De sakkunniga övergå härefter till en redogörelse för några frågor av mera principiell innebörd berörande systemets närmare utformning.

Inmutningsrättens begrepp.

I gällande gruvstadga förekomma, såsom i 1919 års kommittébetänkande framhållits, de rättssatser, som reglera inmutningsbegreppet, spridda på ett sätt, som kan vara ägnat att försvåra ett förstående av institutets innehåll. I 1 § är uttalat, att vissa uppräknade slags mineralfyndigheter äro föremål för inmutning och bearbetande av den, som sig därtill anmäler. I 4 § stadgas, att den, som vill å egen eller annans grund belägga och tillgodogöra sig någon till inmutning lovgiven mineralanledning, skall därom hos bergmästaren i orten göra skriftlig ansökning för erhållande av tillståndsbevis eller mutsedel. I 7 § stadgas, att inmutning gäller från den dag ansökningen därom inkommit till bergmästaren, varjämte slutligen i 8 § meddelas utförliga bestämmelser angående den rätt att bearbeta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral, som tillkommer inmutaren inom det inmutade området respektive utmålet. Med dessa stadganden är det, såsom kommittén framhållit, utsagt, att inmutning medför en företrädesrätt framför andra att å egen eller annans grund bearbeta och tillgodogöra sig den fyndighet, som varit föremål för inmutning, samt att inmutningen sker genom ansökning hos bergmästaren om erhållande av mutsedel. I fråga om innebörden av ovannämnda stadgande i 4 § yttrar kommittén:

»Då det i 4 § stadgas, att den, som vill 'å egen eller annans grund' med arbete belägga någon mineralanledning, 'skall' därom göra skriftlig ansökning, skulle därav eventuellt kunna dragas den slutsatsen, att inmutning innebure något än vidsträcktare, nämligen att inmutning utgjorde den enda form, i vilken ett uppdragande av arbete å de i 1 § angivna mineralfyndigheterna (de s. k. inmutningsbara fyndigheterna) över huvud vore tillåtligt. Detta skulle med andra ord betyda icke blott förhandenvaron av en rätt för vem som helst att tvångsvis sätta jordägaren ur dispositionen till mineraltillgångarna i hans jord utan rent av att för jordägaren icke existerade någon primär dispositionsrätt till dessa tillgångar. På sätt redan i annat sammanhang framhållits, torde dock detta icke vara lagens mening. Då någon påföljd därför icke finnes stadgad, lär det icke kunna förmenas jordägaren att utan inmutning tillgodogöra sig mineraltillgångarna i sin jord.

Det inmutningsbegrepp, som sålunda får anses hava kommit till uttryck i gällande gruvstadga, har kommittén saknat anledning att förändra.»

De sakkunniga biträda detta uttalande men vilja i samband därmed även framhålla, att av det sagda icke följer, att jordägare, som utan inmutning bearbetar en fyndighet, skulle vara befriad från bestämmelserna i exempelvis kapitlet om tillsyn över gruvdriften. Inmutningens betydelse ligger således framförallt däri, att densamma grundlägger en rätt att *med andras uteslutande* undersöka och bearbeta den fyndighet, som varit föremål för inmutning, enligt de regler lagen härom uppställer. Att inmutningen just giver upphov till en dylik rätt framför andra till fyndigheten samt att såväl jordägaren som annan genom inmutning kan förskaffa sig en sådan rätt, däråt har givits uttryck redan i 1 § av förslaget.

I motiven till 1919 års förslag utvecklas i sammanhang med nu berörda spörsmål utförligt vissa andra frågor angående inmutningsrättens begrepp, var-

vid även vissa tolkningar av gällande gruvestadga framläggas. Härutinnan göres bland annat gällande, *att* enligt gruvestadgan för inmutnings giltighet skulle förutsättas, att inmutaren har kännedom om förekomsten av en viss redan vid tiden för inmutningen till läget påvisbar fyndighet och således *före* inmutningen gjort ett fynd i den meningen, att han på marken påträffat synbara spår på förekomsten av en inmutningsbar mineralansamling; *att* det således för inmutningens giltighet icke vore tillräckligt, att inmutaren genom några på teoretiska grunder verkställda beräkningar kommit till den uppfattningen, att inom visst område måste finnas viss mineralförekomst; samt *att* endast det fynd, som föranlett inmutningen, skulle berättiga till undersökningsarbete och erhållande av utmål. Den uppfattning, som sålunda göres gällande och vilken huvudsakligen stödes på vissa i gruvestadgan använda ordalag (närmast 8, 11 och 21 §§, där det talas om »inmutad fyndighet» eller dylikt) kunna de sakkunniga icke dela. Att här närmare ingå på dessa frågor och utveckla de skäl, som enligt de sakkunnigas mening tala för en ståndpunkt motsatt den i 1919 års förslag framkomna, torde emellertid icke vara erforderligt, så mycket mindre som de sakkunniga fullt ansluta sig till den uppfattning angående de berörda frågornas ordnande ur *legislativ* synpunkt, som nämnda förslag innehåller.

För giltighet av en inmutning bör således icke uppställas någon fordran på att inmutaren före inmutningen verkligen påträffat inmutningsbara mineral inom det område, inmutningen avser. En dylik fordran torde vara omöjlig att upprätthålla redan av praktiska skäl, i det att en bevisning i berörda avseende — antingen den skulle förebibras av inmutaren före utsedels utfärdande eller kunna avkrävas honom vid domstol i anledning av en mot inmutningen väckt klandertalan — skulle stöta på stora svårigheter. Här till kommer, att en dylik fordran i hög grad vore ägnad att beröva inmutnings-systemet den lockelse till nya mineralfyndigheters efterforskande, som därmed åsyftas. De på vetenskapliga undersökningsmetoder grundade systematiska malmletningarna måste anses vara de mest betydelsefulla för vinnande av kännedom om landets malmförekomster, och några formella hinder för i anslutning därtill gjorda inmutningar böra icke resas.

Vidare bör inmutaren genom inmutningen förvärva en uteslutanderätt att undersöka icke blott mineral av det slag, som vid inmutningen uppgivits såsom föremål för denna, utan alla inmutningsbara mineral, som finnas inom ett visst område (*det inmutade området*).

Den genom inmutningen förvärvade inmutningsrätten innebär således först en rätt att med andras uteslutande bedriva undersökningsarbete å alla inmutningsbara mineral inom ett visst område. En beviljad inmutning innebär således ett skärpningstillstånd. Inmutningsrättens viktigaste sida är emellertid givetvis, att densamma innebär rätt att med andras uteslutande tillgodogöra sig inmutningsbara mineral inom det område, som vid särskild förrättning kan bliva anvisat såsom arbetsområde (*utmål*).

Inmutningsrätten är till sin juridiska natur en begränsad sakrätt till fast egendom av alldeles säregen art och innefattar således en inskränkning i den rätt till mineralen, som, enligt vad förut utvecklats, principiellt sett tillkommer jordägaren.

Om undersökningsarbete och förutsättningarna för erhållande av utmål.

Sedan gammalt har i den svenska gruvlagstiftningen gjorts åtskillnad mellan olika stadier av gruvarbetet — undersökningsarbete och egentligt gruvarbete — en skillnad som är betingad av sakens natur.

Då, såsom redan utvecklats, i de sakkunnigas förslag icke uppställas såsom förutsättning för inmutnings giltighet, att ett fynd verkligen blivit gjort, är det givet, att undersökningsarbetet först och främst kan komma att omfatta ett efterforskande av inmutningsbara mineral, och, även om inmutaren före inmutningen påträffat dylika, är det givet, att han kommer att inrikta sig på att konstatera den sträckning och den mäktighet, den påträffade fyndigheten äger. Vidare gäller det för inmutaren att närmare utröna de påträffade mineralens art och fyndighetens brytvärdhet.

I gruvestadgan meddelas icke några närmare bestämmelser angående undersökningsarbetets omfattning och bedrivande. Enligt 11 § angives ändamålet med undersökningsarbetet vara fyndighetens undersökning och blottande. Beträffande rätten att förfoga över de under försöksarbetet brutna mineralen innehåller gruvestadgan icke någon annan bestämmelse än 8 §, i vilken gemensamma regler givas beträffande inmutningsbara mineral, brutna under försöksarbetet, och sådana mineral, brutna efter utmålsläggningen under det egentliga gruvarbetet. Av detta förhållande har den slutsatsen ofta dragits, att inmutaren även före utmålsläggningen skulle äga fritt tillgodogöra sig fyndigheten och sålunda, innan ännu utmål blivit lagt, idka gruvdrift. Såsom i 1919 års kommittébetänkande påpekats, torde emellertid den rätt att tillgodogöra sig inmutningsbara mineral under försökstiden, varom i 8 § talas, icke avse annat än rätt för inmutaren att bryta och tillgodogöra sig dylika mineral, i den mån sådant erfordras för försöksarbetets ändamålsenliga utförande. Även om andemeningen av nämnda lagrum torde vara den nu angivna, kvarstår dock det förhållandet, att i gruvestadgan icke gjorts någon skarp åtskillnad mellan å ena sidan det arbete, inmutaren äger bedriva under försökstiden, och å andra sidan den egentliga gruvdriften. Det är emellertid först med utmålets utläggande, som fasta och bestämda gränser givas för den genom inmutningen uppkomna rätten, varjämte först då rättsförhållandet i övrigt mellan inmutaren och jordägaren ävensom rättsförhållandet mellan inmutaren och andra sakägare ordnas. Därest inmutaren har möjlighet att redan före utmålsläggningen börja verkligt gruvarbete, kan detta lätt leda därtill, att han till förfång för jordägaren tillgodogör sig icke inmutningsbara mineral och således endast använder inmutning för att åtkomma dessa. Det torde därför vara av vikt, att i lagen uppdrages en skarp gräns mellan undersökningsarbetet, å ena, samt den egentliga gruvdriften, å andra sidan.

I de sakkunnigas förslag har, delvis i anslutning till 1919 års förslag, meddelats bestämmelser, varigenom undersökningsarbetet närmare reglerats. Enligt dessa bestämmelser har inmutaren rätt att inom det inmutade området vidtaga alla åtgärder, som äro erforderliga dels för att ådagalägga, att därinom förekommer inmutningsbar fyndighet, dels ock för att vinna närmare kännedom om denna fyndighets storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. Vidare har inmutaren enligt ett annat stadgande icke rätt att använda de under arbetet brutna produkterna på annat sätt eller i större omfattning, än som är nödvändigt för undersökning av produkternas beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Dessutom hava vissa bestämmelser meddelats, som möjliggöra kontroll över att undersökningsarbetet icke överskrider därför satta gränser.

I de sakkunnigas förslag hava vidare upptagits bestämmelser motsvarande 21 § andra stycket gruvestadgan och innebärande skyldighet för inmutaren att vid äventyr av inmutningsrättens förlust inom viss tid ingiva ansökning om utmål. Dessa bestämmelser, genom vilka undersökningstidens längd fixerats till tre år från mutsedelns utfärdande, förete såtillvida olikhet mot de nu gällande, att vissa närmare föreskrifter meddelats i fråga om rätten till förlängning av nämnda tid i syfte att sätta bergmästaren i tillfälle att mera noggrant än för

Viss tid, inom vilken utmål skall sökas.

närvarande sker pröva ansökning om dylik förlängning. I detta avseende hänvisas till de speciella motiven.

*Förutsättningar för erhållande av utmål.
Nu gällande rätt.*

I fråga om förutsättningarna för erhållande av utmål innehöll 1855 års gruvstadga i dess 26 §, att inmutaren hade att hos bergmästaren anmäla sig för erhållande av utmål, så snart fyndigheten medelst jordrymning eller skärpning gjorts åtkomlig och så blottad, att den till art, läge eller sträckning och mäktighet kunde bedömas. I 1884 års gruvstadga har emellertid i 21 § såsom fordran på undersökningsarbetets resultat endast uppställts, att fyndigheten skulle vara blottad och att prov på malmen erhållits. I motiven framhålles, att det i de flesta fall vore vanskligt att avgöra, huruvida de i 1855 års stadga uppställda förutsättningarna inträffat, samt att även vid mera framskridet arbete malmens utsträckning i fält och dess mäktighet ofta vore ovissa.

De sålunda enligt nu gällande bestämmelser uppställda fordringarna på erhållande av utmål äro i ett avseende för stränga, under det att de i annat avseende icke torde vara tillfyllest. På grund av lagens fordran, att malmen skall vara blottad, har i ett under år 1903 av högsta domstolen avgjort mål (se N. J. A. 1903 sid. 370) utmålsläggning, som verkställdes på grund av en å fyndigheten gjord diamantborrning, blivit upphävd. Enligt de sakkunnigas mening finnes emellertid icke någon anledning, varför ej en fyndighets sträckning och beskaffenhet skulle kunna på ett fullt tillfredsställande sätt påvisas genom diamantborrning. I den mån dylik borrning genomgår en större del av malmkroppen, vinnes nämligen en mycket säkrare kännedom om fyndigheten, än om denna endast på ytan bliver blottad. Fordran på att blottläggning skall ske bör därför icke upprätthållas.

Genom stadgandet att prov på malmen skall hava erhållits är givetvis avsett, att bergmästaren skall erhålla tillfälle bedöma dennas beskaffenhet. Gruvestadgan innehåller icke några närmare bestämmelser om de fordringar, som böra uppställas i detta hänseende. Emellertid torde i själva de i gruvestadgan använda begreppen »malm» och »fyndighet» böra inläggas fordran på att inmutningsbara mineral skola förefinnas i viss mängd. I motiven till 1884 års stadga göres för övrigt i detta avseende ett uttalande, vilket här må återgivas:

»Endast malmer hava gjorts till föremål för inmutning. Detta torde vara av vikt till förekommande av missbruk vid inmutningsrättens utövning. De fall äro nämligen talrika, då mineralier innehållande metaller eller metallföreningar i ringa mängd förekomma insprängda i för övrigt ofyndiga bergarter. Skulle metallerna eller metallföreningarna vid sådan förekomst få inmutas — vartill ordalagen i såväl 1855 års gruvstadga som 1874 års förslag kunde giva anledning — är det uppenbart, att inmutning kunde ske för andra ändamål än gruvdrift och för att åtkomma andra ämnen än det inmutade mineralet, exempelvis kalksten, då, såsom ofta är händelsen, i densamma finnas insprängda ringa mängder av mineralier, som innehålla järn, koppar, bly etc. Tillfällen till sådana missbruk äro mångenstädes så talrika, att på vidsträckt område knappast någon punkt skulle vara skyddad för inmutning. Med malm förstås åter en mineralfyndighet, som förekommer i sådan mängd och på sådant sätt, att den kan med tillgängliga metoder fördelaktigt tillgodogöras eller bliva föremål för teknisk användning. Sålunda kan en bergart, som innehåller några få procent järn, icke kallas järnmalm eller i allmänhet ordet malm betyda annat än råämnet vid tillverkning av en metall.

Mot bestämmelsen, att endast malmer få inmutas, torde möjligen komma att framställas den anmärkning, att genom denna bestämmelse skulle uteslutas inmutning av en metall, som förekommer i mer eller mindre rent tillstånd, t. ex. guld insprängt i kvarts. Men av vad nyss anförts bör vara tydligt, att begrep-

pet malm icke omfattar någon viss klass av mineralier, utan kunna som malmer uppträda såväl gedigna metaller som svavelmetaller, metalloider, metall-salter etc. Ovan anförda förekomst av guld är sålunda att betrakta som guld-malm, såvida halten av guld är sådan, att brytning med någon utsikt till vinst kan ifrågasättas.»

Begreppet »malm» kan således icke anses vara ett för alla tider fixerat be-grepp, utan dess betydelse kan växla alltefter olika metoder för de inmutnings-bara mineralens utvinnande. Härutinnan vilja de sakkunniga erinra, att genom nya eller förbättrade anrikningsmetoder samt metallurgiska och elektrolytiska processer alltjämt yppas större möjlighet för tillgodogörande av lågprocentiga eller orena mineralblandningar, vilka förut icke kunnat tekniskt och ekonomiskt tillgodogöras.

I överensstämmelse med den fordran, som således kan anses ligga i de i gru- 1919 års för-vestadgan använda begreppen »malm» och »fyndighet», har i 1919 års förslag uttryckligen föreskrivits, att för tilldelande av utmål skall erfordras, att fyndig-heten innehåller malm eller mineral, som lämpar sig för teknisk bearbetning. Vidare har i nämnda förslag uppställts den fordran, att malmen eller mineralet skall förekomma i sådan myckenhet, att fyndigheten med sannolikhet kan göras till föremål för gruvarbetet.

Bergmästaren i västra distriktet har i sitt över 1919 års förslag avgivna ytt-rande anført, att enligt hans mening sistnämnda fordran vore för sträng och att i stället endast borde krävas, att fyndigheten »möjligen» kunde göras till före-mål för gruvarbetet; någon fordran på brytvärdhet i egentlig mening borde näm-ligen ej uppställas utan endast en fordran att fyndigheten vore sådan, att dess massa jämte vad därutöver måste brytas kunde industriellt användas.

Kommerskollegium har i fråga om detta förslag uttalat, att, då från statens synpunkt sett endast sådana företag, som med sannolikhet kunde drivas, borde erhålla den förmån, som inmutningsrätten innebure, nämligen att med andras uteslutande bedriva gruvarbetet, kommitténs förslag vore att föredraga.

Enligt de sakkunnigas mening är det av synnerlig vikt, att förutsättningarna för erhållande av utmål bliva tydligare angivna i lagen än för närvarande är fallet. De fordringar, som härutinnan måste uppställas, böra beröra såväl själva malmens eller mineralets beskaffenhet som fyndighetens omfattning. Till en början bör malmen eller mineralet vara av beskaffenhet att lämpa sig för teknisk bearbetning. Att i detta hänseende förhållandena kunna växla under olika tider är redan påpekat. Vidare måste också vissa fordringar uppställas på den mängd, i vilken metallen eller mineralet skall förekomma. Det är så-ledes icke tillräckligt, att i och för sig tekniskt användbar malm finnes, om denna endast förekommer sparsamt insprängd eller såsom obetydliga körtlar uti i övrigt ofyndigt berg. Den fordran, som i 1919 års förslag i detta hänseende uppställts, att fyndigheten med sannolikhet kan göras till föremål för gruvarbetet, anse de sakkunniga icke vara för sträng. Häri kan givetvis icke inläg-gas en fordran på att gruvarbetet skall kunna idkas med ekonomisk fördel. Hu-ruvida så kan ske, är naturligtvis beroende av de för tillfället rådande konjunk-turerna. Emellertid måste givetvis en viss hänsyn tagas till den ekonomiska möjligheten av fyndighetens utnyttjande. Härför kunna icke några allmän-giltiga regler uppställas, utan får denna fråga prövas i varje särskilt fall.

Att fordringarna för erhållande av utmål göras relativt stränga torde vara av gagn ur olika synpunkter. Dels tvingas härigenom inmutaren att nedlägga ett större arbete på fyndighetens undersökning och dels äro sådana fordringar

Yttranden
häröver.

De sakkun-
niga.

ägnade att i viss mån stävja den särskilt under högkonjunktursperioder framträdande mutsedelshandeln.

Om inmutningsområde och utmål.

Enligt 11 § i gällande gruvestadga skall inmutningsområdet utgöra en cirkelyta med 100 meters radie och har i anslutning härtill i 26 § föreskrivits, att utmålet får utläggas till högst det utrymme, som innehålles i en figur med 200 meter i längd och bredd, d. v. s. fyra hektars areal.

1919 års förslags. 1919 års kommittéförelslag innehåller väsentliga avvikelser från vad sålunda för närvarande gäller. Enligt nämnda förslag skulle cirkelformen för inmutningsområdet övergivas och detta liksom utmålet i allmänhet vara en fyrsidig figur med rätta vinklar. Vidare skulle arealen för såväl inmutat område som utmål väsentligen ökas, i det att densamma för båda skulle få uppgå ända till 16 hektar. Såsom skäl för de sålunda föreslagna ändringarna har i motiven anförts, att med nu gällande system vederbörande inmutare för att kunna belägga hela fyndigheten oftast vore nödsakad att göra ett flertal inmutningar, varigenom på grund av svårigheten att å marken fixera inmutningscirkelnas periferier lätt kunde uppstå glappor mellan de olika cirkelnas, något som kunde föranleda onödiga tvister och andra missförhållanden. Vidare har kommittén anförts, att enligt nu gällande bestämmelser inmutningsområdet och utmålet vore alldeles för små för att kunna rymma den mångfald av byggnader och inrättningar av olika slag, som erfordrades vid modern gruvdrift.

De sålunda framställda ändringsförslagen hava i allmänhet icke vunnit anslutning uti de över kommittéförelslaget avgivna yttrandena. Då frågan är av stor vikt, vilja de sakkunniga något redogöra för vad i dessa yttranden blivit anförts.

Yttranden över 1919 års förslag. *Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt* har anförts: Genom att frånga cirkelformen på inmutningsområdet och fordra noggrant angivande av rätliniga gränser på detta gjorde förslaget inmutaren beroende av jordägarens och bergmästarens godtycke. Inmutaren kunde nämligen i de flesta fall icke utan jordägarens tillstånd få erforderlig karta uppgjord, enär i regel linjer måste upphuggas för kartläggningen. På detta sätt kunde jordägaren lätt få sin skogsmark att bli praktiskt taget icke inmutningsbart område.

Bergmästaren i mellersta distriktet: Vad anginge det av kommittén åberopade skälet att det vore förenat med svårighet att å marken fixera cirkelperiferierna, så kunde däremot erinras, att inmutaren under inmutningstiden med en enkel mätning kunde övertyga sig om, hur långt inmutningen sträckte sig åt visst håll, och annat vore då icke erforderligt. Vid utmålsläggningen vore det vidare, därest karta, såsom alltid skulle ske, upprättades och inmutningspunkten inmättes, synnerligen lätt att bestämma cirkelnas läge. Vad anginge den åberopade förekomsten av glappor mellan cirkelnas, så förekomme dylika endast i undantagsfall och de kunde för övrigt göras så obetydliga, att en annan inmutare icke därav kunde draga någon fördel. De åberopade skälen för borttagande av cirkelformen på inmutningsområdet vore därför skäligen klena, under det att för cirkelformens bibehållande talade ett tungt vägande skäl, nämligen lättheten att beskriva en punkts läge mot att beskriva gränserna för ett rätlinigt begränsat område, kanhända med oregelbunden begränsning. Det föreslagna inmutningsområdet vore vidare alldeles för stort. Ett så stort område bleve icke undersökt under tiden före utmålsläggningen, under vilken tid i allmänhet ej utfördes mera arbete, än som minst erfordrades för erhållande av utmål. För många smärre fyndigheter vore dessa stora områden också i framtiden obehörliga, men då en inmutare i regel begärde det största område, han kunde erhålla,

komme de stora områdena att verka till förfång för den, som ville undersöka närbelägna fyndigheter. Det av kommittén åberopade skälet för den föreslagna storleken på utmålet, att gruvägaren borde hava tillfälle att uppföra erforderliga byggnader, försvunne, om det stadgades, att mark *utanför* utmålet, även efter utmålsläggningen, kunde beredas för nödvändiga byggnader. Högst femtio procent ökning av den nu tillättna arealen för inmutningsområde och utmål borde ifrågakomma.

Bergmästaren i västra distriktet: Huruvida fyrkantiga inmutningsområden vore att föredraga framför cirkelformiga vore tämligen ovisst. En *punkt*, medelpunkten i en cirkel, vore under alla förhållanden lättare att till sitt läge ängiva än fyra räta linjer. Särskilt för menige man torde det i praktiken bliva svårt att beskriva det inmutade områdets belägenhet. Vidare hade ett cirkelformigt inmutningsområde den fördelen, att man genom en enkel måttagning lätt kunde övertyga sig om, huruvida man befunde sig inom området eller icke, under det att ett fyrkantigt område fordrade å marken utstakade gränser. Den av kommittén påpekade olägenheten av inmutning inom s. k. glappor mellan inmutningscirkeln hörde till sällsyntheterna och kunde för övrigt undvikas, därigenom att man läte cirklarna skära varandra. I fråga om storleken av inmutningsområde och utmål hade även kommittén gått för långt. Det skulle visserligen vara bekvämare för inmutaren, om han genom *en* inmutning kunde få sig tillförsäkrat ett större område men, i samma mån som inmutarens företrädesrätt komme att omfatta ett större område, försvårades möjligheterna för andra inmutare och en skadlig fältspärning i strid mot inmutningsrättens princip uppstode. Vidare kunde inom ett så stort område som det föreslagna möjligen senare göras mera betydande fynd än det första, utan att inmutaren där- om inlagt någon förtjänst, och skulle det onekligen innebära en oberättigad vinst för honom att erhålla rätt till dessa senare fynd. Slutligen skulle stora inmutningsområden för de många små fyndigheter, som inmutades, obehörigen ingripa i jordägarens intressen. För stora och medelstora förekomster vore nog de nuvarande utmålen för små, men för den stora massan av övriga förekomster vore de fullt tillräckliga. De cirkelformiga inmutningsområdena borde bibehållas men kunde radien ökas till 175 meter. En utökning av utmålets storlek med 150 procent eller till högst 10 hektar vore fullt tillräcklig.

Även *bergmästaren i södra distriktet* har, under åberopande av i huvudsak samma skäl, som anförts av de övriga bergmästarna, uttalat, att det icke vore skäl att frångå de cirkelformiga inmutningsområdena. Han har emellertid föreslagit en fördubbling av cirkelradien.

Kommerskollegium har beträffande dessa frågor yttrat: Att på marken skaffa sig säker kännedom, huruvida visst arbete bedreves inom det inmutade området vore betydligt lättare, då området begränsades av en cirkel omkring en av inmutaren känd inmutningspunkt, än om området vore firsidigt. Denna stora fördel med de cirkelformiga områdena måste tagas i betraktande vid avgörandet av denna fråga. Visserligen skulle, om inmutningsområdena alltid gäves den form, som av kommittén blivit föreslagen, enkelhet och reda i hög grad befördas och uppläggandet av översiktliga utmålskartor över landets malmförande delar — varom kollegium själv ämnade gå i författning — framdeles kunna underlättas. Enligt kollegii uppfattning hade emellertid kommittén icke tillräckligt beaktat de praktiska svårigheterna vid övergång redan nu till firsidiga inmutade områden, och kunde kollegium icke för närvarande biträda förslaget härom utan hölle före, att de särskilda fördelar, cirkelformen erbjöde, vore så väsentliga, att de ännu ej borde uppoffras för det av kommittén föreslagna systemet. Beträffande den föreslagna storleken å utmålet hade kollegium icke något att erinra men borde såsom en följd av vad nyss anförts det inmutade området utgöra en cirkel med 200 meters radie.

De sakkun-
niga.

De sakkunniga finna de skäl, som i ovannämnda yttranden blivit anförda till förmån för bibehållande av nuvarande cirkelformiga inmutningsområden, bindande. Vad angår storleken av området må visserligen medgivas, att, då fråga är om större malmfält eller fyndigheter av någon större omfattning, det för närvarande medgivna inmutningsområdet är för litet, för att hela fyndigheten skall kunna rymmas inom *ett* område. Emellertid är det övervägande flertalet fyndigheter av relativt ringa utsträckning, och det skulle därför vara oriktig att vid bestämmande av inmutningsområdets storlek i främsta rummet taga hänsyn till de större fyndigheterna. Såsom blivit anmärkt, kan, då fråga är om en fyndighet av allmänast förekommande omfattning, tilldelandet av ett så stort inmutningsområde, som i 1919 års förslag blivit ifrågasatt, innebära en fältspärrning, som skulle motverka det ändamål, som man med den fria inmutningsrätten vill vinna: att uppmuntra till nya fyndigheters uppsökande. De sakkunniga hava därför och med hänsyn till önskvärdheten att skydda jordägaren mot onödigt intrång icke funnit skäl föreslå frångående av nu gällande bestämmelser om inmutningsområdets storlek.

De befarade olägenheterna af inmutningar i mellan inmutningscirkelarna uppstående glappor böra givetvis icke förbises, men de sakkunniga tro sig hava genom ett tydligare utformande av reglerna för erhållande av utmål i väsentlig mån undanröjt nämnda olägenheter.

De syften, man velat vinna med förslaget om väsentlig ökning av storleken på inmutningsområden och utmål, hava främst varit dels att fyndighet av ordinär storlek i dess helhet må kunna rymmas inom gränserna för *ett* område och dels att gruvägaren må erhålla plats för alla de byggnader och anläggningar, som kunna erfordras för gruvdriften.

Vad angår förstnämnda syfte, så är det givet, att det ur flera synpunkter är lämpligt, om fyndigheten kan rymmas inom *ett* utmål. Detta är onekligen ägnat att åstadkomma mera ordning och reda i förhållandena till fördel för såväl gruvägaren själv som även vederbörande statsmyndigheter. För detta ändamåls tillgodoseende torde det emellertid icke vara erforderligt, att man såsom normalutmål fastställer ett utmål av den avsevärda storlek, som i 1919 års betänkande föreslagits. De sakkunniga hava föreslagit en annan anordning. I kapitlet om erhållande av utmål har intagits en bestämmelse, genom vilken möjlighet blivit beredd att redan vid utmålsläggningen för flera intill varandra liggande inmutningsområden få ett *gemensamt utmål* utlagt. Härigenom vinnas i huvudsak detsamma, som om från början ett stort inmutningsområde erhållits och ett därefter anpassat stort utmål blivit lagt, i det att en större gruvrättslig enhet redan vid utmålsläggningen kommer till stånd. En sådan anordning som den nu föreslagna blir icke förknippad med de olägenheter, som nyss blivit berörda. De sakkunniga hava nämligen så avfattat dessa bestämmelser, att, om vederbörande vill erhålla ett så stort gemensamt utmål, att detsamma kan täcka hela fyndigheten, han även måste utföra undersökningsarbete å denna i samma utsträckning, som om särskilda utmål skulle hava utlagts för de olika inmutningsområdena.

Den sammanföring, som sålunda föreslagits, är icke avsedd att endast utgöra en ren sammanläggning av de särskilda utmål, som eljest skulle hava utlagts. I den mån fyndighetens sträckning samt inmutningsområdenas belägenhet i förhållande till varandra därtill giva anledning, är en viss omreglering avsedd att äga rum — allt i syfte att det gemensamma utmålet må erhålla så regelbundna gränser, som omständigheterna medgiva, samt bättre anpassning efter fyndighetens sträckning.

Vad angår det andra med de stora inmutningsområdena och utmålen åsyftade ändamålet: att därinom bereda plats för de för gruvdriften erforderliga anläggningarna, så är det obestridligt, att, där fråga är om företag av någon

större omfattning, inmutningsområde och utmål enligt nu gällande bestämmelser icke bereda tillräckligt utrymme i detta hänseende. Likaså kan, såsom framhålles uti järnkontorets yttrande, behovet av upplagsplats för malm och varp ofta bliva så stort, att utmålet icke räcker till. För tillgodoseende av dessa ändamål är det emellertid icke nödvändigt, att utmålet göres större, än som påkallas av fyndighetens utsträckning. Utmålet är egentligen avsett att utgöra det utrymme, inom vilket gruvinnehavaren skall äga tillgodogöra sig de inmutningsbara mineralen. För utmålets utsträckning bör således i främsta rummet själva fyndighetens storlek och sträckning vara avgörande. Om utmålet icke anses giva tillräckligt utrymme för anläggningar och upplagsplats, eller marken inom utmålet icke lämpar sig härför, bör nödigt utrymme beredas utanför utmålet. De sakkunniga hava därför föreslagit bestämmelser, varigenom vederbörande gruvägare erhåller möjlighet att såväl i samband med själva utmålsläggningen som ock framdeles, därest behov därav skulle yppa sig, få mark utanför utmålet anvisad för anläggningar och upplagsplats.

Genom samtliga sålunda föreslagna förändringar i nu gällande bestämmelser tro sig de sakkunniga hava i huvudsak tillgodosett de ändamål, som kommittén velat vinna med de av densamma föreslagna stora inmutningsområdena och utmålen, med undvikande av de olägenheter, som onekligen kunna vara förknippade med dessa.

Om jordägares rätt med avseende å gruva å hans mark.

Såsom förut i annat sammanhang blivit omnämnt, torde enligt gällande svensk rätt jordägaren, teoretiskt sett, vara att anse såsom ägare till de inom hans jord befintliga mineralen, även de av inmutningsbar beskaffenhet. På grund av möjligheten för envar att förvärva rätt till de inmutningsbara mineralen är emellertid denna sida av jordägarens rätt icke i och för sig så betydelsefull. Viktigare är den honom enligt nuvarande positiva stadganden tillkommande rätten att njuta jordägarandel i gruvföretag å hans mark. Med utgångspunkt från vad förut sagts angående rätten till mineralen och med hänsyn till den härdvunna åskådning, som på detta område gör sig gällande, vilja de sakkunniga icke föreslå någon förändring i nu gällande grundsats att jordägaren skall äga rätt att till hälften med inmutaren taga del i gruvföretag å hans mark.

Gruvestadgan känner icke någon annan form för jordägarens delaktighet i företaget, än att han ingår såsom delägare i detsamma. Såväl ur jordägarens som inmutarens synpunkt torde det emellertid ofta vara lämpligt, att jordägaren på annat sätt blir delaktig i företaget. Jordägaren saknar ofta nödigt kapital och övriga förutsättningar för deltagande i gruvdriften, och dylikt deltagande kan därför med alla de riskmoment detsamma innebär för honom ställa sig så äventyrligt, att han helt avstår från begagnande av sin jordägarandel. Det synes därför skäligt, att lagen tillerkänner jordägaren möjlighet att på annat sätt än genom deltagande i driften få del i företaget. De sakkunniga hava i sådant avseende föreslagit, att jordägaren, om han icke vill ingå i företaget, skall äga att därav njuta avgäld enligt vissa i lagen närmare angivna grunder. Även för gruvägaren kan det vara lämpligt, att jordägarens delaktighet blir bestämd på nu angivet sätt. De svårigheter, som givetvis måste uppstå vid förvaltningen av ett företag, i vilket två delägare hava hälften var, bliva därigenom undanröjda. Det bör tillkomma jordägaren att träffa val mellan dessa olika möjligheter.

Enligt 18 § gruvestadgan skall anmälan om begagnande av jordägarandel göras sist vid utmålsläggningen utom i det fall att inom ett utmål äro flera

Jordägarens rätt till jordägarandel.

Rätt för jordägaren till avgäld av gruvföretag.

Tid för anmälan om begagnande av jordägarandelen.

Enligt 1884 års gruvestadga. jordägare och gruvarbetet först efter utmålsläggningen inkommer på annan jordägares ägovälde än där det först pågått, i vilket sistnämnda fall denne jordägare äger att anmäla sig till begagnande av jordägarandel sist inom sex månader, sedan arbetet på hans grund inkommit och han därom blivit av inmutaren underrettad. Dessa bestämmelser kompletteras av föreskriften i 20 §, att, om den, som är berättigad till jordägarandel, försummar anmäla sig inom stadgad tid,

Enligt 1919 års förslag han har förlorat sin rätt till dylik andel. I 1919 års förslag, som icke innehåller några bestämmelser om rätt för jordägaren att alternativt få avgäld av gruvföretaget, har i fråga om den tid, inom vilken jordägaren har att anmäla sig till begagnande av jordägarandelen, föreslagits en väsentlig utsträckning av den nu stadgade tiden. Enligt nämnda förslag skall nämligen jordägaren kunna anmäla sig till begagnande av jordägarandelen inom sex månader efter det brytningen börjat inom hans ägovälde, dock med det tillägget, att sådan anmälan får fullgöras inom fem år från utmålsförrättningens avslutande. Såsom motivering härför har i huvudsak anförts följande: Ehuru undersökningsarbetets ändamål vore att åstadkomma utredning om fyndighetens brytbarhet, vore dock i regel undersökningsarbetet icke tillräckligt för att skapa någon säkrare kännedom i detta avseende, utan sådan vunnos endast, sedan verklig gruvbrytning pågått någon tid. Med hänsyn till svårigheten att bedöma brytbarheten syntes det obilligt, att jordägaren redan vid utmålsläggningen skulle ställas inför det svåra valet, huruvida han skulle ingå i ett företag, om vars ekonomiska bärighet han då saknade möjlighet att bilda sig ett omdöme, eller för all framtid avstå från möjlighet att draga vinst av de mineralskatter, som anträffades å hans mark. Måhända kunde invändas, att jordägaren genom att tvingas till ett val redan vid utmålsläggningen i själva verket icke skulle komma i sämre ställning än inmutaren, som ju också hade att på grundval av undersökningsarbetets resultat fatta ståndpunkt till frågan, om fortsatt arbete lönade sig eller icke. Inmutaren syntes dock vara närmare än jordägaren att bära det riskmoment, som företagets startande innebure, då ju jordägarens allmänna verksamhet vore förlagd till ett helt annat fält. För jordägaren vore det otvivelaktigt förmånligast, om han finge anmäla sig till begagnande av jordägarandelen när som helst under gruvföretagets gång. Det vore emellertid icke tillrådligt att tillerkänna jordägaren en dylik rätt. Inmutaren skulle därigenom lätt utsättas för risken att, sedan företaget drivits en följd av år och visat sig värdefullt, spekulanter skulle börja uppköpa jordägarandelar och sedermera tilltvinga sig delägarskap i företaget. Man borde därför välja en medelväg liksom i lagen den 31 maj 1918, innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, enligt vilken lag kronan-jordägaren hade rätt att inom en viss tid efter mutsedelns delgivning med Konungens befallningshavande (motsvarande 2 till 3 år från utmålsläggningen) anmäla sig till begagnande av jordägarandelen. Inmutaren kunde emellertid, sedan han erhållit utmål, tillsvidare inställa arbetet i gruvan, och jordägaren hade då vid respittidens utgång icke större möjlighet än vid utmålsläggningen att bilda sig en uppfattning om anläggningens verkliga värde. Med utgångspunkt från ovan återgivna bestämmelse i 19 § gruvestadgan, vilken dock borde gälla för varje jordägare och således icke allenast den, å vars område gruvarbetet först *senare* inkommit, föresloges därför, att jordägaren skulle anmäla sig till begagnande av jordägarandelen sist inom sex månader efter det brytning av inmutningsbart mineral börjat inom hans ägovälde och underrättelse därom meddelats honom. Då emellertid en dylik bestämmelse icke vore tillräcklig för betryggande av jordägarens intresse, särskilt såvitt anginge den närmaste tiden efter utmålsläggningen, föresloges ett kompletterande stadgande av innehåll, att jordägaren icke i något fall behövde anmäla sig, förrän fem år förflutit från utmålsförrättningens avslutande.

Bergmästaren i mellersta distriktet har i sitt yttrande över 1919 års förslag uttalat, att den föreslagna respittiden för jordägarens anmälan enligt hans mening vore alldeles för lång, särskilt då förslaget ju innebure en skärpning av fordringarna för erhållande av utmål, så att en långt större kännedom om fyndigheten kunde beräknas erhållas, än för närvarande vore fallet. Lämpligare än att utsträcka anmälningstiden vore, enligt vad denne bergmästare vidare anført, att låta jordägaren få del av resultaten av samtliga undersökningsarbeten samt vidare att giva jordägaren rätt att själv utföra undersökningar och provtagning.

Även bergmästaren i västra distriktet har avstyrkt den utsträckta anmälningstiden. Följden av den ifrågasatta bestämmelsen skulle, enligt vad han vidare anført, bliva, att inmutaren under de fem första åren efter utmålsläggningen ej utförde annat arbete å förekomsten än det, vartill han vore skyldig; jordägaren skulle ej vinna något med uppskovet, men detta skulle förorsaka inmutaren ovisshet under en lång tid med ty åtföljande obehag och bland annat svårigheter att få företaget finansierat.

Samma uppfattning har uttalats av ingenjörsvetenskapsakademien, svenska teknologföreningen och järnkantoret. Ingenjörsvetenskapsakademien har föreslagit, att anmälningstiden begränsades till högst ett år efter utmålsläggningen, under det att järnkantoret uttalat, att anmälningstiden kunde bestämmas till tre år efter utmålsförrättningens avslutande.

Kommerskollegium har i sitt yttrande anført, att det visserligen vore lämpligt, att jordägaren medgäves utsträckt tid för anmälan om begagnande av jordägarandelen, men att denna tid utan olägenhet kunde minskas till två å tre år från utmålsförrättningen.

De sakkunniga anse i likhet med kommittén, att skäl finnes för att tillerkänna jordägaren en längre tid än för närvarande åtnjutes för att bestämma sig, huruvida han skall inträda i företaget eller icke. Det må visserligen vara sant, att såväl enligt kommittéförslaget som enligt de sakkunnigas förslag större fordringar äro uppställda med avseende å undersökningsarbetets resultat, för att utmål skall kunna beviljas, och att jordägaren enligt dessa förslag skulle erhålla bättre förutsättningar än för närvarande att bedöma frågan om lämpligheten av inträde i företaget. Emellertid har ju å andra sidan gjorts en skarp åtskillnad mellan själva undersökningsarbetet å ena och verklig gruvdrift å andra sidan, och den sistnämnda får icke börja, förrän utmålsförrättningen ägt rum. Först under den verkliga gruvdriften kunna företagens tekniska och ekonomiska förutsättningar med någon säkerhet bedömas, och det bör därför stå jordägaren öppet att under någon tid efter utmålsförrättningen taga närmare kännedom om, huru den verkliga gruvdriften utfaller. Detta är av synnerlig vikt för kronan, som ju i egenskap av jordägare har stora intressen att bevaka, särskilt inom övre Norrland, och vars organ hava att taga hänsyn till de särskilda regler, som må gälla i fråga om förvaltningen av kronans gruvegendom. Vid avvägandet av den anmälningstid, som kan anses lämplig, måste givetvis största hänsyn tagas till de i yttrandena framkomna synpunkterna, att en lång tid kan verka fördröjande eller rent av förlamande på gruvföretagets utveckling. Å andra sidan får tiden icke tillmätas så kort, att den icke fyller det därmed avsedda ändamålet. Utmålsförrättningarna äga i regel rum på sommaren, vilken tid för stora delar av landet är den enda, då förberedande arbeten å fyndigheten lämpligen kunna bedrivas. Jordägaren bör få tillfälle att under minst två dylika perioder efter utmålsläggningen taga närmare kännedom om gruvföretaget. Om emellertid grubarbetet ligger nere under de första åren efter utmålsförrättningen kan det icke vara riktigt, att jordägaren, oaktat han kanske ej varit i tillfälle följa någon verklig gruvdrift vid företaget, skall vara bunden av en anmälningstid, bestämd allenast med hänsyn till utmålsförrättningen. De

sakkunniga hava därför i likhet med kommittén stannat vid att föreslå dubbla tidsfrister: dels behöver anmälan icke ske, förrän regelbunden brytning pågått en viss tid, föreslagen till sex månader, och dels har jordägaren i varje fall rätt att dröja med sin anmälan intill dess två år förflutit efter utgången av det kalenderår, under vilket utmålsförrättningen avslutats. Att just utgången av kalenderår satts såsom sluttermin vid den sistnämnda tidsfristens beräkning, beror därpå att jordägarens deltagande i företaget, sedan utmålsförrättning ägt rum, lämpligen ansetts böra taga sin början först med ingången av kalenderår.

Bör jordägaren hava rätt att verkställa undersökningsarbete? Det av bergmästaren i mellersta distriktet framförda förslaget att även jordägaren skulle hava rätt att företaga undersökningsarbeten skulle enligt de sakkunnigas mening vara svårt att praktiskt realisera och, hur än saken ordnades, säkerligen föranleda stridigheter mellan jordägare och inmutare. De sakkunniga hava därför icke upptagit något förslag i detta syfte.

Skyldighet för inträdande jordägare att inlösa sig i anläggningar m. m. Om jordägaren anmäler sig till inträde i företaget, är det givet, att han bör vara skyldig att inlösa sig i därförut gjorda anläggningar i förhållande till den andel, varmed han inträder. Förslagets bestämmelser i detta hänseende överensstämma i huvudsak med reglerna i gruvestadgan. På grund av anmälnings-tidens utsträckning hava de sakkunniga dock ansett sig böra räkna med att tillredningsarbeten kunna hava förekommit före jordägarens inträde i större omfattning, än för närvarande är fallet, och hava därför föreslagit en viss ersättningskyldighet för jordägaren beträffande dylika arbeten. I detta avseende hänvisas till de speciella motiven.

Grunderna för beräkning av jordägare tillkommande avgäld. Då fråga om bestämmande av avgäld för gruvföretag å kronojord vid föregående tillfällen varit å bane, hava vitt skilda meningar gjort sig gällande angående lämpligaste beräkningsgrunderna för avgäld, som för upplåtelsen skulle utgå till kronan. I detta hänseende är det egentligen två olika system, som varit i fråga. Enligt det ena systemet skall avgälden utgå på värdet av de brutna gruvprodukterna, beräknat å arbetsplatsen och utan avdrag av omkostnaderna för brytningen eller gruvdriften i övrigt (*bruttoavgäldssystemet*). Enligt det andra systemet skall avgälden utgå med en viss procent av den å gruvföretaget efter avdrag av omkostnader uppkomna nettovinsten (*nettoavgäldssystemet*). Olika variationer av dessa system kunna naturligtvis tänkas, varjämte även vissa kombinationer dem emellan kunna ifrågasättas. Frågan om de olika systemens inbördes företräde har spelat en framträdande roll i diskussionen angående förut framställda förslag till bestämmelser angående fyndigheter å kronojord. Då det emellertid skulle föra för långt att här närmare redogöra för dessa förslag, hänvisas i detta hänseende till bifogade historiska redogörelse; och skola här endast beröras de förnämsta fördelarna och olägenheterna av de olika systemen.

Bruttoavgäldssystemet besitter den obestriddiga fördelen, att avgäldens beräkning ställer sig jämförelsevis enkel. Det gäller med detta system endast att fastställa de kvantiteter, som brutits ur gruvan under ett visst år, samt saluvärdet å dessa på arbetsplatsen. Sistnämnda värde torde i regel lätt kunna beräknas med stöd av allmänt gällande noteringar på malmen i exporthamn, varefter avdrag göres för transportkostnader o. d. Såvitt angår gruvföretag å kronojord, kräver således bruttoavgäldssystemet icke någon större förvaltningsapparat från kronans sida, och kontroll över systemets riktiga tillämpning blir relativt enkel. I följd av systemets större enkelhet kan det också antagas, att skiljaktiga meningar mera sällan yppa sig angående tillämpningen.

Emellertid kan det å andra sidan icke bestridas, att bruttoavgäldssystemet kan komma att verka på ett orättvist sätt. Då det gäller att sätta en avgäld på

malmens bruttovärde, är det givet, att denna avgäld måste utgå med en relativt låg procentsats; för att avgälden icke skall verka fullkomligt nedtyngande på företag, som arbeta under mindre gynnsamma förhållanden, måste den sättas till en lägre procentsats, än stora flertalet företag skulle kunna bära. Detta gör, att de större och mest lönande företagen få betala en alldeles för låg avgäld. Värre är emellertid, att företag, som rentav gå med förlust — vilket som bekant för närvarande är förhållandet med ett mycket stort antal gruvföretag och som även under normala tider ofta förekommer, särskilt under de första verksamhetsåren — det oaktat få erlägga avgäld. Bruttoavgäldssystemet gynnar således de större och lönande företagen, men drabbar för hårt de mindre och med obetydlig vinst eller förlust arbetande företagen.

Nu nämnda olägenheter vidlåda däremot icke nettoavgäldssystemet. Här äro nackdelarna av annan art, och de hänföra sig närmast till svårigheten att beräkna de utgifter och övriga avdrag, som rätteligen böra avgå från gruvprodukternas uträknade saluvärde för året. I sistnämnda hänseende har man att taga i betraktande kostnader av i huvudsak tre olika slag. I första rummet komma kostnaderna för själva brytningen, uppfordringen och vad därmed står i samband, allt åtgärder som erfordras för gruvprodukternas beredande i säljbart skick på arbetsplatsen. Vidare komma allmänna omkostnader för rörelsen såsom handelsomkostnader, skatter, onera o. d. Slutligen uppstår frågan, huruvida företagaren bör hava rätt att före avgäldens beräkning njuta avdrag för ränta å det i företaget nedlagda kapitalet. Under hänvisning till att kostnaderna av förstnämnda slag relativt lätt låte beräkna sig, under det att stora svårigheter mötte för beräkning av såväl de allmänna omkostnaderna som även av det egna kapital, å vilket företagaren skulle vara berättigad njuta ränta, föreslogs i den till 1910 års riksdag avlåtna propositionen, att endast kostnader av förstnämnda slag skulle avdragas till deras verkliga belopp, under det att de allmänna omkostnaderna endast skulle beräknas till visst belopp, motsvarande en tredjedel av förstnämnda kostnader, varefter avgälden skulle beräknas å den sålunda uppkomna beräknade nettovinsten och utgå med 20 % å denna.

I 1919 års kommittébetänkande uttalas, i anslutning till en närmare utredning angående förhållandet mellan brytningskostnaderna och de s. k. allmänna omkostnaderna, att de sistnämnda ingalunda i allmänhet motsvara en tredjedel av de förstnämnda, utan att förhållandet mellan de nämnda slagen av kostnader i verkligheten är väsentligt olika vid olika företag. Enligt kommitténs mening vore därför den verkliga nettovinsten den enda grund, varå ett fullt rättvist avgäldssystem kunde baseras. Kommittén har även till behandling upptagit frågan, huruvida ovan antydda svårigheter med avseende å nettoavgäldssystemets tillämpning vore av den art, att detsamma fördens skull borde övergivias. Därvid har kommittén bland annat anfört, att bokföringstekniken nått en större utveckling sedan den tid, då under hänvisning till nämnda svårigheter erinringar framställdes mot ett rent nettoavgäldssystem, samt att sedan dess även tillkommit utförliga bestämmelser angående aktiebolags balansräkning.

Av skäl, som ovan redan blivit anförda, anse även de sakkunniga nettoavgäldssystemet vara att föredraga framför bruttoavgäldssystemet. Beträffande de mot förstnämnda system framställda erinringarna vilja de sakkunniga särskilt erinra därom, att för beräkning av nettovinsten på ett gruvföretag i allmänhet icke torde möta större svårighet än vid beräkning av den vinst, som företaget har att deklarerat till beskattning. I stort sett blir beräkningssättet ungefär likartat. I likhet med kommittén föreslå emellertid de sakkunniga den väsentliga olikheten från beräkningssättet vid skattedeklaration, att företagaren skall vara berättigad att avdraga ränta på det i företaget nedlagda kapitalet. Jordägare, som icke ingått i gruvföretaget, är endast delägare i naturtillgången. Då emellertid för dennas utnyttjande erfordras anläggningar

1919 års förslag.

De sakkunniga.

m. m., är det naturligt, att den, som utlagt kostnader i detta hänseende, först och främst skall hava ränta på dessa, innan naturtillgången kan anses lämna någon avkastning. Det är således ur principiell synpunkt ovedersägligen riktigt, att dylik ränta först bör utgå, innan jordägaren äger rätt att taga del i avkastningen. Också har i den under år 1919 tillkomna tilläggslagen till den franska gruvlagen, varigenom införts en delaktighet för staten i gruvföretagets nettovinst, stadgats, att företagaren, innan statens delaktighet inträder, äger tillgodoräkna sig ränta på det i företaget nedlagda kapitalet.

Beträffande sättet för beräkning av gruvägarens i företaget nedlagda kapital få de sakkunniga hänvisa till den speciella motiveringen. Här må endast erinras därom, att, då lagstiftningen ju endast har att räkna med inmutaren såsom den, vilken genom sin upptäckt förskaffat sig rätten till fyndigheten, och icke med vad en eventuell rättsinnehavare kan hava erlagt för fyndigheten, värdet av denna givetvis icke bör medräknas uti det i företaget nedlagda kapital, varpå gruvägaren är berättigad njuta ränta. Ett dylikt beräknings sätt skulle för övrigt även vara oriktigt ur den synpunkten, att enligt detsamma inmutaren eller dennes rättsinnehavare, som ju icke kan anses äga någon företrädesrätt framför jordägaren till själva naturtillgången, det oaktat skulle i viss mån framför jordägaren få njuta del i den avkastning, denna kan lämna.

Avgäldens storlek.

1919 års förslag.

Beträffande den andel i nettovinsten, som bör tillkomma jordägaren, så har i 1919 års förslag i detta hänseende föreslagits 25 procent, med rätt för Kungl. Maj:t att på särskild ansökan medgiva gruvinnehavaren befrielse från eller nedsättning i stadgad avgäld.

Yttranden över 1919 års förslag.

Uti flera av de över nämnda förslag avgivna yttrandena har gjorts gällande, att denna procentsats vore för hög. Bergmästaren i västra distriktet har härtinnan anfört, att, såvitt han kände, ingen enskild jordägare vid överlåtelse av sin jordägarandel lyckats betinga sig så goda villkor; då den risk företagaren löpte vore olika vid olika gruvföretag, kunde det icke vara riktigt att i lag fixera en för alla gruvföretag proportionellt lika stor avgäld, utan denna borde bestämmas från fall till fall i enlighet med rättvisans och billighetens krav. Under framhållande av den stora risk, som i allmänhet vore förbunden med gruvföretag, hava även ingenjörsvetenskapsakademien och järnkontoret uttalat, att den föreslagna avgälden vore för hög; akademien har föreslagit högst $16\frac{2}{3}$ % och järnkontoret högst 20 %. Kommerskollegium har uttalat, att enligt dess mening avgälden vore så hög, att den i en del fall kunde verka hämmande på företagsamheten, men att, då Kungl. Maj:t ägde medgiva befrielse eller nedsättning i densamma, någon generell ändring icke vore erforderlig.

De sakkunniga.

Naturligtvis är det förenat med svårighet att på ett för alla företag rättvist verkande sätt bestämma den procentsats, som bör tillkomma jordägaren. Att, såsom från en bergmästares sida blivit ifrågasatt, låta avgälden bestämmas efter prövning i varje särskilt fall kan givetvis icke ifrågakomma för andra fyndigheter än de å kronojord belägna, men även beträffande dessa anse de sakkunniga ett dylikt system icke vara lämpligt. Det skulle nämligen innebära ett alltför stort osäkerhetsmoment, om en så viktig fråga icke vore i lagen bestämd utan kunde alltefter växlande uppfattning hos den bestämmande myndigheten bliva avvägd i olika fall. De sakkunniga anse följaktligen, att grunderna för avgäldens beräkning böra såväl beträffande fyndigheter å enskild jord som fyndigheter å kronojord bestämmas i lagen. Ovan nämnda procentsats av 25 % å nettovinsten kunna de sakkunniga icke finna vara för högt tilltagen, då företagaren ju äger rätt att, innan avgäld kommer i fråga, åtnjuta ränta på det i företaget nedlagda kapitalet. Detta förhållande belyses med följande exempel. Om det i företaget nedlagda kapitalet repre-

senterar ett värde av exempelvis 1,000,000 kronor och å rörelsen uppkommer, oberäknat företagarens ränta på det nedlagda kapitalet, en nettovinst av exempelvis 100,000 kronor, skall enligt föreliggande förslag företagaren först äga rätt att avdraga ett belopp av 60,000 kronor, varefter å återstående 40,000 kronor avgäld skall utgå med allenast 10,000 kronor. Om under samma förut-sättning vinsten, oberäknat ränta å företagarens kapital, utgör 150,000 kronor, kommer avgälden att uppgå till ett belopp av 22,500 kronor. Dessa avgäldsbelopp kunna icke anses vara för höga.

De sakkunniga hava haft under omprövning, huruvida möjligen, i enlighet med ett uttalande av 1910 års riksdag, avgälden borde göras progressiv, varjämte de sakkunniga även övervägt, huruvida det kunde anses lämpligt att, i likhet med vad skett vid beräkning av skatt för aktiebolag, avgälden sattes till olika belopp alltefter nettovinstens förhållande till det i företaget nedlagda kapitalet. De sakkunniga vilja emellertid icke förorda någon av dessa möjligheter och detta av följande skäl. Skatt och jordägaravgäld äro av väsentligt olika natur. Den förra utgör en prestation av rent offentlighetslig natur; och det är därför helt naturligt, att dess avvägning sker efter förmågan att bära skatten och att således, i den mån denna förmåga ökas, skatten utgår efter strängare villkor. Annorlunda förhåller det sig med avgälden, vilken grundar sig på det privaträttsliga mellanhavandet mellan jordägaren och inmutaren, och endast utgör en form för den förres utnyttjande av sin rätt till den gemensamma fyndigheten. Vid avvägning av denna avgäld böra således icke gälla samma synpunkter, som tillmätts avgörande betydelse vid bestämmande av skatteskalor. Fastmera bör just den omständigheten, att den ena av delägarna i fyndigheten ensam bär risken för företaget, föranleda, att han också i främsta rummet bör komma i åtnjutande av den vinst, som därå kan uppstå. Jordägarens intresse bör anses väl tillgodosett, om han får åtnjuta proportionell andel i denna vinst. De större vinstutsikter, som härigenom kunna yppa sig för företagaren, äro väl behöfliga såsom en kompensation för den risk, han iklätt sig.

Om åtgärder för gruvsrättighetens bevarande.

Försvarsarbete eller försvarsavgift.

Enligt den åskådning, som låg till grund för gruvlagstiftningen under äldre tider, hade beviljandet av en gruvsrättighet, vilket vanligtvis skedde genom ett särskilt kungl. brev, i viss mån karaktären av ett privilegium att driva den ifrågavarande rörelsen. Det var då också helt naturligt, att såsom villkor för privilegiets bestånd uppställdes en fordran att detsamma verkligen utnyttjades. När inmutningssystemet sedermera utvecklades, var den drivande kraften i denna utveckling kronans intresse av bergsbrukets förkovran. I de äldre inmutningsförfattningarna proklamerades därför helt naturligt skyldighet att driva gruvan såsom villkor för rättens bestånd, och har sedan alltjämt en viss arbetsskyldighet föreskrivits i bergsförfattningarna. Emellertid är det givet, att svårigheter måste uppstå i fråga om bestämmandet av det arbetskvantum, som minst skall presteras, samt att lagstiftningen på detta område måste taga hänsyn därtill, att skyldighet att under *alla* förhållanden driva gruvan från den enskilde företagarens synpunkt kan vara obilligt och från det allmännas synpunkt mindre ändamålsenligt. I motiven till 1884 års gruvestadga påpekas även, att det årliga behovet av malm för brukshanteringen vore inskränkt till en viss kvantitet, växlande efter bättre och sämre konjunkturer samt andra

*Försvars-
arbetsupp-
komst och
ändamål.*

inverkande faktorer. Vidare framhålles, att gruvdriften skulle oskäligen för-
dyras, om densamma genom tvång i lagstiftningen årligen måste fördelas på
alla befintliga gruvor och icke finge bedrivas så, att arbetet för viss tid kon-
centrerades i ett mindre antal gruvor för att sedermera, då omständigheterna
därtill föranledde, övergå till andra. För bruksidkaren vore det vidare nöd-
vändigt att utom de gruvor, som för tillfället lämnade honom hans behov av
malm, äga gruvor i reserv för den tid, då de bearbetade gruvorna förr eller
senare bleve utbrutna.

*De i 1884 års
gruvestadga
meddelade
reglerna om
försvar.*

Med hänsyn till nu anmärkta förhållanden hava i gruvlagstiftningen små-
ningom utbildat sig ett visst system, varigenom den föreskrivna arbetsskyldig-
heten i viss mån lättats. Enligt 1884 års gruvestadga gälla för närvarande
i ämnet följande bestämmelser: Arbetsskyldigheten är bestämd så, att för
varje inmutat område eller utmål skall för varje kalenderår verkställas minst
så mycket gruv- eller gruvbyggnadsarbete, att värdet därav motsvarar kost-
naden för bergsprängning i gruva av 10 kubikmeter i fast klyft eller, räknat
i upplagt berg, 18 kubikmeter. Arbetet skall avse verklig gruvdrift eller
eljest vara av den beskaffenhet, att det kan lända gruvanläggningen till nytta.
Arbetsskyldigheten kan under ett år fullgöras för flera, högst fyra därpå föl-
jande arbetsår. Vidare kan gruvägare, som innehar flera intill varandra grän-
sande utmål, erhålla tillstånd av bergsöverstyrelsen att under ett eller flera
år fullgöra arbetsskyldigheten för alla utmålen genom arbete inom något eller
några av dem. Om arbetsskyldighet är fullgjord för minst tre år och utmål
blivit lagt, kan gruvägaren bevara sin rätt till gruvan genom betalande av en
årlig avgift av 50 kronor. Vidare kan gruvägaren, om arbetsskyldigheten för
minst tre år fullgjorts och utmål blivit tilldelat gruvan, på grund av väsentligt
hinder mot gruvdriftens fullföljande eller av annan giltig anledning av berg-
mästaren erhålla vilostånd under högst fyra år, varmed följer befrielse från
både arbetsskyldighet och avgift. Därför äger bergsöverstyrelsen, då sär-
skilda omständigheter därtill föranleda och jordägaren det medger, på ansökan
meddela förlängt vilostånd för ytterligare fyra år. Nytt vilostånd kan även
sedermera av bergmästaren beviljas, dock endast under förutsättning att arbets-
skyldighet blivit fullgjord eller avgift erlagd för minst tre arbetsår från den
tid förut beviljat vilostånd eller förlängning därav gått till ända.

Det kvarstår således icke mycket av den principiella arbetsskyldigheten utom
på undersökningsstadiet, i det att, så snart arbetsskyldighet fullgjorts för tre
år och utmål blivit lagt, gruvan kan försvaras enbart genom betalande av av-
gift, från vilken gruvägaren även tidvis kan bliva befriad.

*Bör försvars-
arbetet bibe-
hållas eller
ersättas med
försvarsav-
gift?*

*1919 års för-
slag.*

Under erinran om nu anmärkta förhållande har i 1919 års kommittébetän-
kande föreslagits upphävande av nuvarande föreskrifter om arbetsskyldighet,
och har till stöd härför i huvudsak anförts följande: Till den del arbetsskyldig-
heten fortfarande vore obligatorisk, utgjorde densamma en mycket ringa garanti
för uppfyllande av det ändamål, som lagen velat vinna därmed. På samma
gång arbetsskyldigheten för den, som lojalt ville ställa sig lagens bestämmelser
till efterrättelse, innebure en risk, att han sedermera befunnes icke hava gjort
tillräckligt, hade nämligen den, som ville undandraga sig ett effektivt full-
görande av vad lagen föreskreve, stora möjligheter att vinna sitt syfte genom
skenarbeten. Vad särskilt undersökningsstadiet anginge, funnes ju också möj-
ligheten att undgå arbetsskyldigheten genom att verkställa ny inmutning för
varje år. För kommittén stode det klart, att ett uppehållande av principen
om arbetsskyldighet icke längre vore möjligt. Ett framtvingande av effektivt
arbete under alla förhållanden kunde icke förekomma och ett övervakande av
att arbetet, där förhållandena syntes påkalla, att detsamma hölles i gång,
bedreves i en däremot svarande omfattning skulle förutsätta en oproportioner-

ligt stor och tyngande förvaltningsapparat, genom vilken man för övrigt säkerligen icke skulle ernå några absoluta garantier för rättvisa och billighet i de särskilda fallen. Det nuvarande så att säga rudimentära försvarsarbetet fyllde icke något egentligt ändmål utan utgjorde endast en fara för rättssäkerheten. Arbetet måste nämligen alltid fullgöras under minst tre år och, även om gruvägaren ägde fullgöra försvaret med avgift, sökte han helt naturligt att få ett faktiskt utfört arbete sig tillgodoräknat såsom försvar; så snart försvaret på detta sätt skedde genom arbete, riskerade emellertid gruvägaren, att detsamma icke befundes tillräckligt.

Då emellertid försvarsarbetets avskaffande icke borde få medföra, att en inmutare finge behålla rätten till en gruva, som han icke hade allvarlig avsikt att åtminstone i framtiden bearbeta, föreslog kommittén, att gruvägaren skulle genom en särskild årlig försvarsavgift ådagalägga sin avsikt att behålla gruvan. Denna avgift skulle enligt kommitténs förslag utgå, vare sig arbete vid gruvan bedreves eller icke, och försummelse att erlægga densamma skulle medföra inmutningsrättens förlust.

Angående kommitténs förslag i nu föreliggande fråga hava i de avgivna yttrandena vitt skilda meningar gjort sig gällande.

*Yttranden
över 1919 års
förslag.*

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har uttalat sin anslutning till förslaget att borttaga arbetskyldigheten och ersätta densamma med försvarsavgift.

Bergmästarna i mellersta och västra distrikten hava däremot uttalat annan mening. Dena förre har härutinnan i huvudsak anfört: Slopandet av de nuvarande formerna för bevarande av äganderätt till gruva och deras ersättande med försvarsavgifter hade visserligen åstadkommit en önskvärd förenkling men man hade därigenom givit allt för mycket efter på fordran att i första hand skaffa kännedom om landets malmfyndigheter. En ny gruvlagstiftning borde framför allt söka hävda kravet på ett verkligt undersökningsarbete för bibehållande av rätten till gruvan. För sin del ville nämnde bergmästare föreslå ungefär följande system. Under de första tio åren efter utmålsläggningen skulle årligen för varje utmål utföras ett undersökningsarbete till viss bestämd kostnad. Arbetet, som skulle få utföras årligen eller i en följd, skulle avse att lämna upplysning om fyndighetens dimensioner och beskaffenhet, förekomsten av parallellmalmer m. m. dylikt och skulle utföras efter en på förhand upprättad, av bergmästaren godkänd plan, vars efterlevnad bergmästaren skulle kontrollera. Efter nämnda tio års förlopp skulle gruvägaren kunna få vilostånd för viss tid samt därefter för viss tid kunna försvara gruvan med avgift med rätt för honom att även sedermera, därest han fullgjorde godkänt undersökningsarbete, erhålla vilostånd för viss tid.

Bergmästaren i västra distriktet har i huvudsak anfört: En del försvarsarbeten vore nog, såsom kommittén anfört, ändamålslösa. Emellertid vore det alldeles visst, att undersökning av fyndigheter i många fall främjades av försvarsarbetet, särskilt därigenom att dylikt arbete kunde utföras inom ett utmål för ett helt komplex av utmål och för fem år på en gång. Enligt denne bergmästares mening skulle därför försvarsarbetets borttagande verka direkt skadligt för näringen. Däremot hade denne bergmästare icke något att erinra mot, att rätt till vilostånd avfördes ur lagstiftningen, ty en skärpning av fordringarna på utmålsinnehavaren för att motarbeta skadliga fältspärningar kunde ej klandras. För att stimulera till arbete inom utmålet borde försvarsavgiften bringas i överensstämmelse med kostnaden för ett visst föreskrivet arbetskvantum. Kommittén hade icke framlagt något motiv, varför avgift skulle erläggas, även om arbete bedreves inom utmålet.

Även bergmästaren i östra distriktet har uttalat sig emot att försvarsavgift skulle erläggas, då brytning ägde rum.

Järnkontoret har förklarat sig icke hava något i princip att invända mot förslaget om försvarsarbetets avskaffande och ersättande med obligatorisk årlig avgift och även *ingenjörsvetenskapsakademien* har uttalat, att förslaget ständpunkt i dessa avseenden vore lämplig.

Kommerskollegium har i sitt yttrande anfört, att nu gällande bestämmelser om försvarsarbete visserligen i sin mån bidroge till ernående av ökad kännedom om våra malmtillgångar, men, då man måste erkänna, att de resultat, som uppnåddes, mången gång icke stode i rimligt förhållande till omkostnaderna, kunde fordran på arbetsskyldighetens bibehållande icke nationalekonomiskt försvaras. Dock syntes vad bergmästaren i mellersta distriktet föreslagit angående av bergmästaren reglerat undersökningsarbete förtjäna att tagas under omprövning.

De sakkunniga.

De sakkunniga ansluta sig till kommitténs förslag om avskaffande av bestämmelserna om viss arbetsskyldighet och kunna i huvudsak hänvisa till skäl, som därför blivit anförda. Givetvis är det av största betydelse att på allt sätt söka framtinga ett bättre undersökningsarbete, men de medel, som av bergmästaren i mellersta distriktet föreslagits till vinnande av detta mål, torde icke vara lämpliga. Stora praktiska svårigheter måste nämligen ställa sig i vägen för ett så i detalj gående reglerande från vederbörande bergmästares sida, som nämnda förslag förutsätter, och det kan betvivlas, att det ligger inom möjlighetens gräns för bergmästarna, som redan nu hava stora distrikt och enligt ett framkommet förslag till omorganisation skulle få än större sådana, att kunna i detalj följa undersökningsarbetet vid alla uppstående gruvföretag i distriktet. Ur principiell synpunkt kan dessutom mot förslaget invändas, att detsamma skulle innebära ett förmyndarskap över gruvhanteringen, för vilket icke torde kunna anföras tillräckligt starka skäl. Vederbörande gruvägare är naturligtvis själv i främsta rummet intresserad av att få sina fyndigheter undersökta. Dessutom torde de fordringar, som enligt såväl kommitténs som föreliggande förslag uppställts för erhållande av utmål, vara ägnade att framdriva fyndigheternas undersökning.

Den försvarsavgift, som enligt reglerna i gruvestadgan i vissa fall kan inträda i stället för försvarsarbetet, vilar på samma rättsgrund som själva försvarsarbetet. Den i kommittéförslaget föreslagna försvarsavgiften skall enligt kommitténs motivering vara ett bevis på gruvägarens avsikt att behålla och bearbeta gruvan. Häremot kan givetvis invändas, dels att, om avsikten endast är den nu angivna, det torde vara onödigt föreskriva erläggande av särskild avgift, när gruvägaren på mycket enklare sätt kan tillkännagiva sin avsikt att behålla fyndigheten, dels ock att avgiftens utgående, oaktat arbete bedrivs med detta betraktelsesätt icke synes motiverat, när ju gruvägaren näppeligen kan tillkännagiva sin avsikt att bevara gruvan på bättre sätt än genom att bearbeta densamma. Även de sakkunniga föreslå emellertid en viss årlig försvarsavgift såsom villkor för gruvrättighetens bevarande men stödja detta förslag på helt annan rättsgrund än den av kommittén anförda. Själva inmutningssystemet innebär ju en av lagstiftningen medgiven rätt att sätta sig i besittning av och tillgodogöra sig en naturtillgång, över vilken staten sedan gammalt ansetts hava en viss överhöghetsrätt. Det är då naturligt, att den enskilde får i ersättning för nämnda rätts förvärvande till staten erlægga en viss årlig avgift, och att denna avgifts erläggande utgör ett villkor för gruvrättighetens fortsatta bestånd. Såsom framgår av bifogade redogörelse över utländsk lagstiftning, finnas i flertalet utländska rättssystem dylika avgifter till staten, utgående antingen efter storleken utav det för gruvrättigheten beviljade arbetsområdet eller med visst belopp på varje bruten vikts-

enhet malm eller ock efter den av gruvrörelsen uppkomna vinsten. Stundom utgå avgifter samtidigt efter flera av dessa beräkningsgrunder.

Enligt motiven till 1884 års stadga skulle försvarsavgiften, på samma gång den innebure tillräcklig garanti för att gruvägaren verkligen hade för avsikt att, då lämpligt tillfälle därtill yppades, bearbeta gruvan, tillika lämna jordägaren en skäligen gottgörelse för det intrång, han under tiden finge lida. Jordägaren borde, enligt samma motiv, så mycket mera vara berättigad till andel i avgiften, som, i fall avgift ej erlades och försvarsarbetet ej heller ägde rum, jordägaren kunde utan ersättning återtaga det upplåtna området. Även enligt kommittéförslaget skulle jordägaren erhålla del i den av kommittén föreslagna försvarsavgiften. Motiven lämna emellertid ingen upplysning om de skäl, som varit bestämmande för kommitténs förslag i detta hänseende.

Bergmästaren i västra distriktet samt svenska teknologföreningen hava i sina yttranden anført, att enligt deras mening icke finnes någon anledning, varför jordägaren skulle erhålla del i försvarsavgiften, vilken i sin helhet borde tillfalla kronan.

Redan med avskaffandet av försvarsavgiftens samband med försvarsarbetet, som kommitténs förslag innebär, borde jordägarens rätt att erhålla del i försvarsavgiften hava försvunnit. Med det betraktelsesätt, som, enligt vad nyss anförts, i de sakkunnigas förslag anlagts i fråga om försvarsavgiften, är det uppenbart, att denna bör tillkomma staten ensam.

I 1919 års förslag har såsom försvarsavgift föreslagits ett belopp av tio kronor per hektar för utmål i storlek icke överstigande fyra hektar, tjugukronor för hektar, om arealen icke överstege åtta hektar, samt i övriga fall trettio kronor för hektar. Den sålunda föreslagna progressiviteten sammanhänger med förslaget om ökning av utmålets maximistorlek ända till 16 hektar och har föreslagits i avsikt att tvinga utmålssökanden att icke begära större utmål inom medgivet maximum, än han nödvändigtvis behöver.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt ävensom ingenjörsvetenskapsakademien och svenska teknologföreningen hava uttalat sig emot den föreslagna progressiviteten. De två förstnämnda hava föreslagit tio kronor per hektar av utmålet, oberoende av dettas storlek. Teknologföreningen har föreslagit, att avgiften endast måtte utgå med fem kronor för hektar och till stöd för detta förslag anført, att — om man bortsåge från de fall, då utmålet bearbetades eller då det sammanhögde med andra bearbetade utmål, i vilka fall icke krävdes någon som helst försvarsavgift — försvarsavgiften enligt gällande bestämmelser för en period av elva år i allmänhet endast uppginge till i medeltal icke fullt fem kronor per år och hektar, och att en fördyring av gruvförsvaret icke vore påkallad. Vidare vore enligt föreningens mening den föreslagna progressiviteten olämplig; bestämmelserna härom kunde för övrigt kringgås genom utläggande av flera mindre utmål och genom att uppmuntra härtill skulle förslaget motarbeta sitt eget syfte att genom större utmål få mera reda i äganderättsförhållandena.

Även kommerskollegium har uttalat betänkligheter mot förslaget om olika avgift per hektar vid utmål av olika yttinnehåll.

Då de sakkunniga icke biträtt kommitténs förslag om väsentlig utökning av utmålets maximistorlek, finnes icke något skäl att göra avgiften progressiv, och då det föreslagna beloppet av tio kronor per hektar synes väl avvägt, föreslås, att avgiften skall beräknas efter denna grund.

De medel, som inflyta i försvarsavgifter, torde lämpligen kunna beräknas såsom bidrag till statens kostnader för bergsstaten, och må till jämförelse här-

Bör jordägaren få del i försvarsavgiften?

1884 års stadga.

1919 års förslag.

Yttranden häröver.

De sakkunniga.

Avgiftens belopp.

1919 års förslag.

Yttranden häröver.

De sakkunniga.

med erinras om de avgifter, som enligt 11 kap. 95 § vattenlagen vid meddelande av tillstånd till byggande i vatten, vattenreglering eller torrlägningsföretag skola utgå såsom bidrag till kostnaden för vattendomstolarnas organisation och verksamhet.

Om förverkande av inmutningsrätten.

1884 års
gruvestadga.

I gällande gruvestadga finnas, bortsett från reglerna om försvar, ett flertal stadganden, enligt vilka inmutarens underlåtenhet att företaga viss åtgärd medför inmutningsrättens förlust. De sålunda avsedda fallen äro följande:

1) Enligt 6 § 4 punkten skall inmutaren inom sextio dagar från mutsedelns utfärdande låta kungöra densamma i kyrkan i den socken eller församling, där det inmutade området är beläget. Försummelse härav medför inmutningsrättens förlust, om annan söker inmutning, innan kungörandet sedermera sker.

2) Enligt 13 § 1 mom. skall inmutaren minst fjorton dagar innan något arbete börjas inom det inmutade området lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln till såväl ägaren av detta område som den, vilken med nyttjanderätt innehar och brukar detsamma. Underlåtenhet att fullgöra detta medför inmutningsrättens förlust samt skyldighet att för all genom arbetet förorsakad skada ansvara såsom för åverkan. Enligt rättspraxis har ny inmutare icke ansetts berättigad att påyrka tillämpning av nämnda påföljd utan har sådant ansetts endast tillkomma jordägaren och nyttjanderättshavaren (se N. J. A. 1905 sid. 556 och 1915 sid. 201). Vidare har, där en nyttjanderätt icke varit in-tecknad och inmutaren icke, såvitt visats, ägt kännedom om densamma vid försöksarbetets början, hans underlåtenhet att delgiva nyttjanderättshavaren mutsedeln icke ansetts medföra inmutningsrättens förlust (se N. J. A. 1895 sid. 472).

3) Enligt 14 § åligger det inmutaren att, där ej i anledning av yppad tvist hinder därför möter, inom åtta månader från mutsedelns utfärdande eller, om inmutningspunkten är belägen i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län, inom ett år från nämnda dag hava påbörjat arbetet vid äventyr, om det försummas, av inmutningsrättens förlust. Några närmare bestämmelser meddelas icke i nämnda lagrum om de fordringar, som böra ställas på detta s. k. börjearbete, men har såsom sådan i rättspraxis icke godkänts arbete, som allenast bestått i en obetydlig grävning inom resp. utmål (se N. J. A. 1918 sid. 522 och 1919 sid. 141).

4) Enligt 21 § skall det arbete, som erfordras för utmåls anvisande, vara av inmutaren fullgjort och ansökning om utmål till bergmästaren ingiven sist inom tre år från mutsedelns utfärdande med rätt för inmutaren att under vissa förutsättningar erhålla förlängning av nämnda tid. Försummelse att iakttaga vad sålunda stadgas medför inmutningsrättens förlust.

5) Enligt 31 § sista stycket förverkar gruvägaren utmålet och sin på mutsedeln grundade rätt, om han försummar att inom nittio dagar efter utmålsförrättningens avslutande fullgöra betalning eller nedsättning av vid förrättningen bestämd lösesumma för inom utmålet inlöst mark jämte ränta å nämnda summa. Då endast jordägaren och nyttjanderättshavaren hava intresse av lösesummans behöriga erläggande, synes samma grundsats, som vid tolkningen av ovannämnda bestämmelse i 13 § 1 mom. kommit till tillämpning, även här böra gälla. Så har också ifrågavarande lagstadgande blivit tolkat uti ett av Svea hovrätt nyligen avgjort mål (se dom den 16 mars 1923 nr 301), vari ny inmutares yrkande om inmutningsrättens förverkande på grund av försummelse att fullgöra lösesummans inbetalning blivit ogillat.

I 1919 års kommittéföreläsa hava flertalet ovan återgivna anledningar till 1919 års föreläsa
 inmutningsrättens förlust borttagits och har i motiveringen såsom skäl härför
 anförts i huvudsak följande: De många olika anledningarna till inmutnings-
 rättens förlust gjorde inmutarens rättsställning i hög grad osäker, och påfölj-
 dens stränghet stode ofta i alltför stor disproportion till det ändamål, man
 velat vinna med den åtgärd, som det gällde att framtvunga. Därtill komme,
 att uraktlåtenhet att företaga den anbefallda åtgärden ofta i det speciella fal-
 let berodde på ett ursäktligt misstag från inmutarens sida. På grund därav
 framstode för rättsmedvetandet ett yrkande om påföljdens tillämpning mången
 gång icke såsom ett befogat ingripande för att få en försunlig och olämplig
 inmutare avhyst utan såsom ett utnyttjande av lagen för att på inmutarens
 bekostnad förskaffa sig oskäligen förmåner. Dessa olägenheter för inmutaren
 förvärrades i hög grad genom den anordning, varigenom det vore möjligt för
 vem som helst att, utan föregående prövning av huruvida en äldre inmutare
 förverkat sin rätt, erhålla ny inmutning av samma område. En sådan anord-
 ning, varigenom den äldre inmutaren ställdes inför ett fullbordat faktum, inne-
 bure nämligen en större frestelse för den, som hade möjlighet att illojalt ut-
 nyttja situationen, än om han skulle nödgas påkalla prövning av den äldre
 inmutarens rätt, innan han själv kunde erhålla mutsedel.

Med utgångspunkt från nu anförda principiella ståndpunkt har kommittén
 beträffande ovan angivna fall föreslagit följande förändringar:

1) Skyldighet att kungöra mutsedel har överflyttats från inmutaren på
 bergmästaren och därmed har det i 6 § 4 punkten gruvestadgan upptagna fallet
 av inmutningsrättens förlust helt försvunnit.

2) Skyldighet att före gruvarbetets påbörjande delgiva mutsedeln med jord-
 ägare och nyttjanderättshavare har bibehållits, varemot den vid underlåtenhet
 härav föreskrivna påföljden av inmutningsrättens förlust borttagits och ersatts
 med bestämmelser, enligt vilka vederbörande jordägare eller nyttjanderätts-
 havare äger att i exekutiv ordning få arbetet inställt.

3) I konsekvens med förslaget om avskaffande av arbetsskyldigheten har
 även bestämmelsen i 14 § gruvestadgan om skyldighet att inom viss tid påbörja
 gruvarbetet uteslutits, vadan således denna anledning till inmutningsrättens
 förlust bortfallit.

4) Principen att utmål skall, vid äventyr av inmutningsrättens förlust, sökas
 inom viss tid har däremot bibehållits.

5) Den i 31 § gruvestadgan meddelade bestämmelsen om inmutningsrättens
 förlust i händelse av underlåten betalning av fastställd marklösen har ersatts
 med bestämmelser, enligt vilka vederbörande rättsägare kan få beloppet ome-
 delbart uttaget i exekutiv väg samt även få arbetet inställt.

Enligt 1919 års kommittéföreläsa skulle således inmutningsrätten förloras
 endast i följande fall, nämligen: 1) om utmål icke blivit sökt inom föreskriven
 tid; 2) om ansökning om utmål blivit avslagen samt 3) om försvarsavgift icke
 blivit erlagd. Enligt de särskilda bestämmelserna för anläggningar å krono-
 jord skulle inmutningsrätten dessutom förverkas vid underlåtenhet att till kro-
 nan erlagga föreskriven avgäld, varjämte ett i vissa avseenden kvalificerat
 överskridande av medgiven brytningsrätt skulle medföra inmutningsrättens
 förverkande till kronan.

De sakkunniga dela, såsom redan blivit anført i fråga om försvarsarbetet, *De sakkun-*
 kommitténs uppfattning om angelägenheten av att inmutningsrätten göres mera
 fast och säker och hava också biträtt de av kommittén föreslagna förändringar
 i ovan oförmålda avseenden, varigenom påföljden av inmutningsrättens förlust
 i flera fall borttagits.

Det nuvarande systemet, enligt vilket mutsedeln utfärdas utan föregående

prövning av huruvida något hinder på grund av föregående inmutning eller eljest föreligger, är uppenbarligen icke tillfredsställande. Mutsedeln är faktiskt för närvarande knappast mera än ett bevis om att ansökning om inmutningsrätt på viss dag ingivits. I detta avseende torde emellertid en förändring till det bättre vara att förvänta, därest föreliggande förslag blir lag. Enligt detsamma skall nämligen, liksom enligt kommittéförslaget, bergmästaren redan vid ansökningen om inmutning företaga en prövning, huruvida mot densamma hinder kan möta. Möjlighet härtill erhåller han bland annat därigenom att ansökningen skall innehålla detaljerade uppgifter i olika avseenden samt vara åtföljd av en kartskiss över det med ansökningen avsedda området. Av betydelse för en dylik prövning torde även bliva förslagens bestämmelser om ett särskilt gruvregister, innehållande så fullständiga uppgifter som möjligt angående varje inmutning och utmål.

Speciell motivering.

1 kap. Allmänna bestämmelser.

I detta inledande kapitel upptages en del allmänna bestämmelser angående inmutningsrättens karaktär, de inmutningsbara mineralen samt vissa grundläggande gruvrättsliga begrepp. Bestämmelser om form och storlek på inmutningsområde och utmål samt om hinder mot inmutning och utmålsläggning hava, i motsatts till vad skett i 1919 års kommittéförelslag, icke upptagits i detta inledande kapitel. Sistnämnda bestämmelser torde hava mera speciell karaktär och äro för övrigt delvis av så detaljerad beskaffenhet och så nära sammanhängande med vissa andra bestämmelser i förslaget, att de bättre lämpa sig för att upptagas i kapitlen om inmutning resp. erhållande av utmål.

1 §.

Denna paragraf, som väsentligen överensstämmer med 1 § i 1919 års förslag, innehåller dels en allmän karakterisering av begreppet inmutningsrätt, d. v. s. den rätt, som genom inmutningen förvärfvas, dels den grundsatsen att i allmänhet envar äger förvärva inmutningsrätt, dels ock en uppräknig av de inmutningsbara mineralen. Rätt till inmutning; de inmutningsbara mineralen.

I fråga om inmutningsrättens begrepp hänvisas till vad därom sagts i den allmänna motiveringen.

I 68 § av gällande gruvestadga göres en hänvisning till de särskilda inskränknin-
ningar i fråga om rätten att inmuta mineralfyndighet eller förvärva eller be-
arbeta inmutad fyndighet eller idka gruvdrift, som finnas upptagna i lagen den
30 maj 1916 om vissa inskränknin-
ningar i rätten att förvärva fast egendom eller
gruva eller aktier i vissa bolag. En dylik hänvisning har i 1919 års förslag
upptagits i andra stycket av 1 §. Emellertid torde formuleringen av sistberörda
bestämmelse vara mindre riktig såtillvida, att, då enligt 1916 års lag gäller
ett indispensabelt förbud för utländska medborgare, utländska bolag och andra
utländska juridiska personer att inmuta fyndighet inom riket, för dessa icke
kan anses gälla »inskränknin-
gar» i rätten till inmutning. De i 1916 års lag
givna bestämmelserna utgöra ett undantag från den i 1 § uttalade grundsatsen
att envar äger genom inmutning förvärva rätt till gruva och hava de sakkunniga
därför ansett lämpligast, att hänvisning sker till sålunda gällande undantag
redan i anslutning till omförmälda grundsats.

I fråga om de inmutningsbara mineralen har till en början den ändringen i nu
gällande bestämmelser vidtagits, att *apatit och magnesit*, vilka enligt lagen den
5 juli 1901 äro inmutningsbara i den mån de förekomma på odisponerad krono-
jord, nu upptagits bland de inmutningsbara mineralen, oavsett den kamerala
karaktären av den jord, där de förekomma.

Kommerskollegium har i sitt yttrande över 1919 års förslag framhållit, att
på grund av den betydelse, *vanadin* ägde för specialståltillverkningen, denna

metalls malmer borde vara inmutningsbara. Hemställan i detta syfte har även gjorts av järnkontoret. Då de sakkunniga funnit dessa framställningar välgrundade, har vanadinmalm även upptagits såsom inmutningsbart mineral.

Då ej blott järnmalm utan även manganmalm kan förekomma såsom sjö- och myrmalm, bör det i gällande gruvestadga upptagna undantaget från inmutning för sjö- och myrmalm icke uteslutande hänföra sig till järnmalm. För övrigt torde det i gruvestadgan liksom i 1919 års förslag använda uttryckssättet språkligt sett, vara mindre riktigt, enär undantaget bör hänföra sig till malmen och icke metallen. Med hänsyn till nu anförda omständigheter har ifrågasvarande undantag för sjö- och myrmalm upptagits *efter* samtliga uppräknade malmer.

2 §.

De olika momenten i inmutningsförfarandet.

Denna paragraf, som i huvudsak överensstämmer med 2 § i 1919 års förslag, innehåller en kort framställning av de olika momenten i inmutningsförfarandet: inmutningsbeslutets utfärdande, undersökningsarbetet och utmålsläggningen, vilka leda fram till den rätt till fyndighetens tillgodogörande, som utgör inmutningens ändamål. 2 § i föreliggande förslag företer en del formella olikheter mot 2 § i 1919 års förslag, av vilka olikheter må nämnas följande.

Den rätt, som ansökningen avser, har i såväl denna § som på övriga ställen i förslaget kallats inmutningsrätt. Såväl i gruvestadgan som i 1919 års förslag är terminologien i detta avseende mindre fast, i det att ordet inmutning användes för att karakterisera än ansökningen och än den rätt, som därmed åsyftas.

Bestämmelser till vilken bergmästare ansökningen skall ingivas liksom angående undersökningsarbetets ändamål torde bättre meddelas i annat sammanhang och återfinnas i 6 och 13 §§ av föreliggande förslag.

Då de i 3 mom. av 1919 års förslag använda ordalagen möjligen kunna föranleda den tolkningen, att malmen måste vara blottad vid utmålsförrättningen, har nämnda stadgande omredigerats. De sakkunniga anse nämligen, såsom i den allmänna motiveringen anförts, att utmålet bör kunna beviljas på grundval av det resultat, som vunnits genom exempelvis en diamantborrning, givetvis under förutsättning att tydligt bevis framlägges därom att företedda malmprov tagits av fast klyft inom det inmutade området.

Då, sedan utmål blivit lagt, innehavaren av detta äger rätt att tillgodogöra sig *alla* inmutningsbara mineral inom utmålet, hava ordalagen i slutet av 3 mom. i 1919 års förslag undergått någon förändring.

3 §.

Inbördes företrädesrätt mellan olika inmutningar.

Första stycket motsvarar 7 § första stycket i gruvestadgan. Enligt sistnämnda lagrum gäller inmutning *från* den dag ansökning därom inkom till bergmästaren. Angående innebörden av ordet »från» kunna olika meningar göra sig gällande, och kommerskollegium har i sitt yttrande över 1919 års förslag föreslagit, att nämnda ord måtte förtydligas till »från och med», uppenbarligen under antagande att det vore liktydigt därmed. Nu är emellertid att märka, att högsta domstolen i ett av densamma avgjort mål (se N. J. A. 1920 sid. 463) ansett stagandet innebära, att inmutningen gällde först från utgången av och ej från och med den dag, då ansökningen inkommit. Enligt 5 § punkt 8) i de sakkunnigas förslag skall förut inmutat område eller utlagt utmål utgöra hinder mot ny inmutning, såvida den äldre rätten äger bestånd, då den nya ansökningen inkommer. Bäst överensstämmande med den sålunda föreslagna bestämmelsen är givetvis, att den nya inmutningsrätten gäller med företrädesrätt *från och med* den dag, då ansökningen inkommer. De sakkunniga hava därför förändrat ifrågasvarande bestämmelse i denna riktning.

Då inmutningen icke medför några rättsverkningar, förrän den beviljats, hava

de sakkunniga vidare ansett riktigast, att bestämmelsen får det innehåll, att inmutningsrätten *i förhållande till andra inmutare* gäller från och med dagen för ansökningen.

Enligt andra stycket i 7 § gruvestadgan skall, där någon av dem, som samma dag sökt inmutning, kan visa, att han först upptäckt »fyndigheten», inmutningsrätten tillhöra honom ensam. En bestämmelse av i huvudsak samma innehåll men med vissa olikheter, vartill de sakkunniga nedan skola återkomma, har upptagits i 3 § andra stycket av 1919 års förslag.

Bergmästaren i mellersta distriktet har uti sitt över sistnämnda förslag avgivna yttrande anfört, att, då det vore ytterst sällsynt, att inmutningsansökningar inkomme på samma dag, stadgandet om företrädesrätt för upptäckaren under viss förutsättning i dylikt fall vore mindre behöfligt, men att, om upptäckaren skulle åtnjuta något verkligt skydd, en rimlig tid, exempelvis 10 dagar, borde stadgas, inom vilken han gentemot annan kunde göra sin rätt gällande.

Det må anmärkas, att enligt preussisk gruvrätt upptäckaren genom inmutning inom en vecka efter upptäckten bevarar sin företrädesrätt gentemot en inmutare, som under mellantiden kan hava gjort inmutning av samma fyndighet, under det att enligt sachsisk och österrikisk rätt prioriteten i ansökningen blir ovillkorligt avgörande och vid ansökningar på samma dag sökandena få lika dela rätten till fyndigheten.

De sakkunniga kunna icke biträda det sålunda framställda förslaget. Nu gällande grundsatsen, enligt vilka prioritet i ansökningen ovillkorligen blir avgörande och prioritet i upptäckten endast får betydelse vid på samma dag gjorda ansökningar, hava i praktiken visat sig lämpliga. Skulle rubbning av dessa grundsatsen ske i den av nyssnämnda bergmästare förordade riktningen, äro de sakkunniga övertygade om att svårigheter skulle yppa sig. Att konstatera vem som först upptäckt en fyndighet är givetvis icke alltid så lätt, och härom skulle säkerligen en mångfald tvister uppkomma, något som skulle vara ägnat att alldeles motverka det syfte, som de sakkunniga med andra bestämmelser i förslaget vilja vinna, nämligen att göra den genom inmutningen uppkomna rätten mera fast och säker.

I ett av de avgivna yttrandena över 1919 års förslag har framställts ett annat förslag till lösning av den kollision, som uppstår vid på samma dag ingivna ansökningar. Bergmästaren i östra distriktet har nämligen föreslagit, att, då dylika förekomma, ärendet skulle underställas kommerskollegii prövning. I samma riktning går det förslag till bestämmelser om gruvdrift å kronojord, som åren 1909 och 1910 underställdes riksdagens prövning. Enligt detta förslag skulle nämligen, där ansökningar om skärpningstillstånd samma dag inkomme till bergmästaren, ärendet hänskjutas till Kungl. Maj:t, som därvid skulle äga bestämma, vilken av sökandena skulle erhålla tillståndet.

Om frågan skulle ordnas på sätt detta förslag innebär, bleve det tydligen ett sorts koncessionsförfarande för det fall att flera ansökningar inkomme på samma dag. Att just i dylika ytterligt sällan förekommande fall föreskriva ett särskilt koncessionsförfarande finna de sakkunniga emellertid icke påkallat, utan anse det avgjort vara att föredraga, att lagen innehåller bestämda regler för lösning av det uppkomna kollisionsfallet.

Att enligt de regler, som sålunda böra upptagas i lagen, förste upptäckaren, liksom för närvarande är fallet, bör äga en viss företrädesrätt synes de sakkunniga uppenbart. Enligt 3 § andra stycket av 1919 års förslag skall denna

företrädesrätt gälla, där någon av sökandena kan visa, att han inom det för ansökningarna gemensamma området först upptäckt inmutningsbar fyndighet. Sistnämnda bestämmelse gör enligt de sakkunnigas mening en för stark begränsning i den rätt, som bör tillkomma upptäckaren. Den inom rättssystem, grundade på inmutningsprincipen, i allmänhet gällande grundsatsen att företrädesrätt tillerkännes den, som först inkommer med ansökning, härflyter ytterst från grundsatsen om företrädesrätt för den förste upptäckaren, ehuru lagstiftningen med hänsyn till de praktiska svårigheterna att avgöra, vem som är förste upptäckaren, byggt på grundsatsen om företrädesrätt för förste sökanden. Då det emellertid, när samtidiga ansökningar föreligga, gäller att låta förste upptäckaren få företrädesrätt, är det också av vikt, att denna princip kommer till fullt uttryck. Utgår man från att inmutningen ger inmutaren en rätt framför andra till de inmutningsbara mineralen inom ett visst i lagen bestämt område, bör den inmutare, som kan visa, att han inom det område, hans ansökning avsett, först upptäckt inmutningsbar fyndighet, hava företrädesrätt till hela nämnda område, även om hans upptäckt gjorts inom den del av detta område, som icke är gemensam för den andra samma dag ingivna ansökningen.

Bergmästaren Asplund har i sin reservation till 1919 års förslag uttalat, att upptäckarens företrädesrätt endast borde gälla i fråga om område, som förut icke veterligen varit inmutat. Den tanke, som ligger bakom detta förslag, är enligt de sakkunnigas mening riktig. Om området förut varit inmutat, kan det icke vara tal om en verklig upptäckt, och den inmutare, som i stället för att utföra undersökningsarbete och söka erhålla utmål, låter rätten till fyndigheten sönas och verkställer ommutning, bör därigenom förlora halva rätten till annan inmutare, som tilläventyrs inger sin ansökning samma dag, som den nya ansökningen inkommer till bergmästaren.

Det kunde ifrågasättas att utsträcka nu avhandlade grundsats därhän, att, så snart någon del av de ifrågavarande nya inmutningsområdena förut varit inmutad, varje möjlighet till företrädesrätt på grund av tidigare upptäckt skulle vara utesluten. Såsom skäl härför skulle kunna anföras, att det i dylika fall ej vore fråga om någon verklig upptäckt utan endast om någon förgrening av förut inmutad fyndighet. Emellertid torde detta vara att gå för långt. Om en av de inmutare, som på samma dag inkommit med inmutningsansökningar, kan visa, att han verkligen gjort en upptäckt utanför förut inmutat område, är det naturligt, att han i förhållande till den inmutare, som icke alls eller senare gjort en upptäckt inom sitt inmutningsområde, skall erhålla företrädesrätt till det med ansökningen avsedda området.

Vad ovan sagts om det hinder för upptäckarrätt, som ligger i ett förut inmutat område, gäller naturligen även beträffande ett område, som tidigare varit belagt med utmål.

I överensstämmelse med de grundsatser, som ovan utvecklats, har andra stycket i förevarande paragraf blivit avfattat.

2 kap. Om inmutning.

4 §.

De i denna paragraf föreslagna bestämmelserna angående inmutningsområdet överensstämma helt med bestämmelserna i 2 och 11 §§ gruvestadgan och hänvisas i fråga om områdets form och storlek till vad därutinnan anförts i den allmänna motiveringen. Liksom områdets gränser på djupet skola räknas lodräta, skall även cirkeln tänkas utlagd i horisontalplanet från inmutningspunkten räknat och icke efter markytan. Uttrycklig bestämmelse härom har inskjutits i första stycket.

Inmutat område.

5 §.

I 5 § upptagas hindren mot inmutning. Dessa hinder böra liksom enligt *Inmutningshindren.* gällande gruvestadga hava den innebörd, att inmutningspunkten icke må förläggas å sådant område, mot vars inmutning hinder gäller, samt att, där hinder berör en del av inmutningscirkeln, det inmutade området icke må omfatta sådan del.

I fråga om de särskilda hindren torde följande påpekanden böra göras:

Punkt 1. Denna punkt upptager oförändrat innehållet i 3 § första mom. *Statsgruvefält.* gruvestadgan. I stället för den förut nyttjade beteckningen »kronojord» har, liksom i 1919 års förslag, använts uttrycket »kronan tillhörig jord» för att utmärka, att därmed avses icke endast kronojord i kameral bemärkelse utan även jord, som kronan förvärvat, utan att densamma blivit omförd till kronojord.

Punkt 2. Om kronan tillhörigt område blivit avsatt till nationalpark, skall enligt 1 § i lagen om nationalparker den 25 juni 1909 vara förbjudet bl. a. att därinom förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning så ock att bearbeta mineralfyndighet eller bortföra mineral. Någon detta förbud motsvarande bestämmelse har emellertid icke införts i gruvestadgan. Utfärdas mutsedel, följer dock jämlikt 14 § i gruvestadgan därmed sådana förpliktelser i fråga om arbetets påbörjande, att den inmutade fyndigheten inom kort måste bliva sönad. Inmutaren kan följaktligen tillgodogöra sig mutsedeln allenast, om inom den i nyssnämnda paragraf föreskrivna tiden den mark, varå inmutningen gäller, skulle upphöra att vara nationalpark. *Nationalpark.*

Under framhållande av olämpligheten att mutsedel kan utfärdas å fyndighet, som enligt bestämmelse i annan författning än gruvestadgan icke får tillgodogöras, har kommerskollegium uti en den 17 oktober 1921 till Konungen ingiven skrivelse hemställt om tillägg till 3 § gruvestadgan, varigenom förbud meddelas mot inmutning inom till nationalpark avsatt område.

Enligt 3 § i lagen om nationalpark äger Konungen med avseende å varje särskild nationalpark i särskilt reglemente föreskriva vissa undantag från de i lagen meddelade förbudsbestämmelser. Rätt att medgiva dylikt undantag finnes dock icke så vitt angår bearbetning av mineralfyndighet eller bortförande av mineral. De sakkunniga hava därför haft under omprövning, huruvida möjligen nyssnämnda stadgande i nationalparkslagen borde utvidgas i nyss angivna riktning. Emellertid hava de sakkunniga stannat vid att icke förorda någon sådan förändring. Visserligen kan icke förbises, att nationalparkerna, särskilt så vitt angår de i rikets nordligaste delar avsatta, fått en mycket vidsträckt omfattning och att ett förbud mot inmutning å dessa områden möjligen skulle kunna tänkas innebära ett undandragande av eventuellt befintliga mineralskatter från utforskande och undersökning. De sakkunniga anse dock, att ändamålet med lagstiftningen om nationalparker skulle väsentligen förryckas, om gruvarbete där bleve tillåtet, och anse det därför vara riktigast, att det för närvarande bestående förbudet mot bearbetande av gruva å sådant område även kommer till uttryck i den nya gruvlagen. Skulle det framdeles visa sig, att å område, som blivit avsatt till nationalpark, finnes någon fyndighet av värde, är det ju tänkbart, att för det sålunda inträffade fallet särskilda bestämmelser kunna meddelas, varigenom det möjliggöres för kronan såsom ägare av området att på ett eller annat sätt tillgodogöra sig fyndigheten. De sakkunniga vilja även uttala det önskemålet, att Sveriges geologiska undersökning, som ju äger noggrann kännedom om de malmförande trakterna i landet, blir satt i tillfälle att yttra sig i ärenden angående avsättande av nationalpark.

Punkt 3. Uti underdånig skrivelse den 7 augusti 1915, vilken på sin tid överlämnades till kommittén för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag, anmälde arméförvaltningens fortifikationsdepartement, att i vissa fall personer verkställt inmutningar inom befästningsområdet å Vaberget vid Karlsborgs fästning, samt anförde vidare: Huru olämpligt det vore, att rätt till gruvdrift lagligen kunde erhållas inom befästningsområde, torde vara uppenbart. Det måste även anses olämpligt, att inmutningsrätt kunde ått vilken som helst medgivnas utom befästningsområde, men nära intill sådant. Tillvaron av en gruva kunde sålunda verka hindrande för fästningens försvar eller för en fiende lämna skydd och underlätta anfall mot fästningen. Rättelse i nu anförda avseende syntes icke kunna vinnas annorledes än genom bestämmelse i gruvestadgan om förbud mot inmutning å fästningsområde och angränsande mark. Till vilken omfattning förbudet skulle gälla för sistnämnda mark, kunde dock svårligen angivas i lag genom ett beträffande alla befästningsområden fixerat visst avstånd därifrån, då nämligen behovet av förbudet kunde vara olika vid särskilda fästningar. Fortifikationsdepartementet hölle före, att sistnämnda förhållande kunde ordnas genom föreskrift i gruvestadgan, att Kungl. Maj:t ägde bestämma omfattningen av det kringliggande område, som skulle vara undantaget från inmutning. På grund av vad sålunda anförts hemställde fortifikationsdepartementet, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för åstadkommande av sådan ändring av gällande gruvestadga, att inmutning bleve förbjuden å fästningsområde och kringliggande mark till den omfattning, som Kungl. Maj:t ägde bestämma.

Med anledning av denna framställning erinrades i 1919 års kommittébetänkande om vissa författningsbestämmelser: Enligt kungl. förordningen den 1 februari 1912 angående utlännings tillträde till arméns och marinens etablissemang och övningar m. m. skulle i kommandoväg fastställas för varje *fästning* ett eller flera *befästningsområden*, innefattande fästningens samtliga verk och försvarsanstalter; samt för *annan befästningsanläggning* likaledes ett eller flera *befästningsområden*, innefattande dels själva befästningen, dels ock, där så ansåges nödigt, ett kringliggande område. Där så funnes erforderligt, skulle Konungen i statsrådet dessutom för *fästning* fastställa visst *skyddsområde* utanför befästningsområdet. Den rättsliga betydelsen av ifrågavarande områden vore, att utlännings ej finge inkomma inom befästningsområde och ej heller utan Konungens i statsrådet givna tillstånd bosätta sig inom skyddsområde. Dessutom hade områdena speciell militär betydelse i olika avseenden.

Kommittén har vidare i betänkandet anført: Att bestämmelser i de av fortifikationsdepartementet angivna avseendena vore erforderliga, syntes kommittén otvivelaktigt. Sålunda torde till en början området för själva fästningen eller annan befästningsanläggning böra vara fredat från inmutning och utmåsläggning. Vad vidare anginge marken omkring befästningsanläggningen, kunde uppenbarligen en generell bestämmelse för alla fästningar och befästningsanläggningar icke givas. Beträffande fästningarna kunde det tänkas att låta förbudet mot inmutning och utmåsläggning gälla inom de för dem fastställda skyddsområdena. Detta torde dock icke låta sig göra på grund av skyddsområdenas stora utsträckning. Arealen av de skyddsområden, som för närvarande gällde, måste nämligen uppskattas i kvadratmil. Vad åter anginge andra befästningsanläggningar, kunde det tänkas, att i vissa fall det fredade området lämpligen borde sammanfalla med det fastställda befästningsområdet, som ju, enligt vad ovan nämnts, kunde omfatta jämväl större eller mindre område omkring befästningen. I andra fall åter kunde befästningsområdet vara antingen för stort eller för litet för att det fredade området lämpligen borde göras sammanfallande därmed. Under sådana förhållanden hade det syntts kommittén lämpligast att, på sätt fortifikationsdepartementet före-

slagit, överlämna åt Kungl. Maj:t att för varje fästning eller annan befästningsanläggning bestämma det område, som behövde fredas utöver området för själva befästningsanläggningen.

Kommittén har därför i sitt lagförslag (se 5 § punkt 2) bland de områden, som icke finge omfattas av inmutning, infört »område, som upptages av befästningsanläggning, så ock område omkring sådan anläggning till den utsträckning, Konungen bestämmer».

I en ny framställning till Konungen av den 31 december 1921, vilken överlämnats till de sakkunniga, har arméförvaltningens fortifikationsdepartement anfört i huvudsak: Tid efter annan hade inmutning sökts och erhållits å kronan tillhörig mark inom Vabergets fästningsområde. Innan kronan förvärvade nämnda område, hade gruvdrift idkats därstädes för erhållande av manganmalm, men sådan finnes numera ej i sådan omfattning, att gruvdriften vore lönande. Med inmutningarna hade snarare avsetts att söka av kronan erhålla ersättning för en genom vederbörlig mutsedel erhållen rättighet. Uppenbart vore emellertid, att inmutning av fästningsområde, även om sådan utverkades allenast av okynne eller i avsikt att tillvälla sig skadeersättning, medförde avsevärda olägenheter. Gruvanläggningar å dylikt område kunde rentav utgöra hinder för rikets försvar. Fortifikationsdepartementet hemställde därför om sådan ändring i gruvestadgan, att inmutning icke finge ske å fästningsområde.

Fortifikationsdepartementet har icke angivit vad som avses med begreppet »fästningsområde», för vilket i dess senare skrivelse begäres skydd mot inmutning. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, förekommer detta begrepp i vissa militära instruktioner. Det avser ett område omkring en fästning eller annan befästningsanläggning, vilket område endast har viss betydelse i fråga om de militära tjänstgöringsförhållandena. Då således de synpunkter, som böra göra sig gällande vid bestämmande av det område, som skall vara fredat mot inmutning, icke varit avgörande vid bestämmande av fästningsområdet och då innebörden av detta begrepp för övrigt icke blivit i någon författning fastslagen, anse de sakkunniga det icke vara lämpligt att i lagstiftningen bygga på detsamma.

Det torde vara lämpligare att utgå från de i 1912 års författning använda begreppen befästningsområde och skyddsområde. Befästningsområdet, vilket skall vara omgärdat, är alltid av en relativt ringa utsträckning, och det bör såväl vid egentliga fästningar som vid andra befästningsanläggningar i sin helhet vara skyddat för inmutning. Skyddsområdet däremot kan, såsom kommittén påpekat, omfatta en ytvidd på flera kvadratmil. Det kan därför icke vara erforderligt att detsamma i hela dess utsträckning skyddas mot inmutning. Då emellertid även mark utanför befästningsområde med hänsyn såväl till det nära grannskapet till detta som ock till eventuellt planerade utvidgningar och förändringar i befästningsanläggningen bör vara undantagen från inmutning men några generella bestämmelser härutinnan icke kunna meddelas, hava de sakkunniga föreslagit, att från inmutning undantages dels befästningsområde; dels ock område utanför detta till den utsträckning Konungen bestämmer. Föreskrifter i detta avseende böra meddelas samtidigt med gruvlagens utfärdande; de kunna givetvis sedan utvidgas eller förändras i administrativ ordning. I den mån ej dylik föreskrift på förhand meddelats, blir naturligtvis en utanför befästningsområde erhållen inmutning giltig.

Punkt 5. I andra stycket av 3 § 2 mom. i gruvestadgan förekommer en bestämmelse, enligt vilken inmutning icke utan tillstånd av vederbörande myndighet eller styrelse må ske på mindre avstånd än 30 meter från sådan järnväg eller kanal, som är upplåten för allmän trafik. Såsom i 1919 års kommitté-

Järnväg och kanal.

betänkande framhållits, har denna bestämmelse allmänt så uppfattats, att ordet »myndighet» hänsyftade på det ämbetsverk, som handhar förvaltningen av statens järnvägar respektive kanalanläggningar, under det att med »styrelse» avsetts att beteckna ledningen av privata järnvägs- eller kanalföretag; tillstånd skulle således lämnas, där inmutningen berörde ett statsföretag, av vederbörande ämbetsverk och, där inmutningen berörde ett privatföretag, av ledningen för detta. Uti ett av högsta domstolen under år 1917 avgjort mål (se N. J. Å. 1917 sid. 181) har emellertid ifrågavarande lagrum blivit på det sätt tolkat, att det alltid kräves tillstånd av vederbörande ämbetsmyndighet och att endast *dylikt* tillstånd erfordras och icke dessutom tillstånd av ledningen för det enskilda företaget, som av inmutningen må beröras.

Under framhållande av att det alltid borde krävas tillstånd av det ämbetsverk, som författningsenligt hade att övervaka trafiksäkerheten å vederbörande järnväg eller kanal, vare sig denna vore statens eller befundes i enskild ägo, samt att, där fråga vore om enskilt företag, dettas ledning borde hava lika stort inflytande som ämbetsverket på frågan, huruvida tillstånd borde lämnas eller icke, har kommittén föreslagit, att område på mindre avstånd än 30 meter från järnväg eller kanal ej finge inmutas, såvida ej medgivande därtill lämnats av vederbörande ämbetsmyndighet samt, där järnvägen eller kanalen innehades av annan än staten, därjämte av förvaltningen av järnvägen eller kanalen.

Bergmästaren i västra distriktet har i sitt yttrande över kommittéförslaget anført, att, då ifrågavarande stadgande endast avsåge att skydda trafiksäkerheten, tillstånd av den enskilda trafikförvaltningen icke borde erfordras. Ett bergsbruksidkande bolag, som även ägde en järnväg, kunde nämligen, därest för inmutning i närheten av denna fordrades tillstånd av bolagets styrelse, förhindra konkurrerande företag att genom inmutning utnyttja en i närheten av järnvägen upptäckt mineralförekomst, något varpå exempel förekommit. Där för borde endast en opartisk ämbetsmyndighet äga avgörandet.

Kommerskollegium har uttalat sitt instämmande i vad nyssnämnda bergmästare anført.

Då ifrågavarande stadgande, såsom redan påpekats, endast avser att utgöra skydd för trafiksäkerheten och därest tillstånd från ledningen av ett privat järnvägs- eller kanalföretag jämväl erfordras, missbruk lätt kan äga rum i nyss angiven riktning, hava de sakkunniga ansett riktigast att bibehålla nuvarande stadgande, sådant det tolkats av högsta domstolen i ovannämnda mål, varvid dock för undvikande av missförstånd detsamma omredigerats.

I stadgandets nuvarande lydelse har icke angivits utgångspunkten för avståndets beräkning, men enligt överenskommelse mellan bergsstatstjänstemännen tillämpas detsamma allmänligen så, att det fridlysta området räknas från bankens nedre eller skärningens övre begränsningslinje samt, där bank eller skärning ej förefinnes, från järnvägens syllar eller kanalens kant. Då det enligt de sakkunnigas mening är lämpligt, att detta beräkningssätt kommer till uttryck i lagen, hava de sakkunniga intagit ett tillägg av nu angivet innehåll, varvid dock, i händelse bank eller skärning saknas, avståndet alltid bör beräknas från själva anläggningens ytterkant, vilken vid järnväg i allmänhet icke torde sammanfalla med syllarnas ytterkant. Bank och skärning kunna naturligtvis förekomma vid både järnväg och kanal.

Punkt 6. Enligt 2 § 2 mom. gruvestadgan är inmutning ej tillåten å område, beläget på mindre avstånd än 200 meter från boningshus eller annan vid gård uppförd åbyggnad eller från tomtplats eller trädgård, utan att tillstånd därtill lämnats av såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen och trädgården som den, vilken därtill har nyttjanderätt. Enligt vad framgår av motiven till berörda bestämmelse, avses därmed närmast skydd för hus och hem,

Vissa byggnader, tomtplats och trädgård.

vilket ju även kommit till uttryck därigenom, att endast vid gård befintliga byggnader och icke avsedda liggande uthusbyggnader skola medföra hinder för inmutning. Det skydd mot inmutning, som sålunda enligt svensk lag beredes boningshus m. m., är, om man jämför detsamma med motsvarande bestämmelser i utländsk rätt, ovanligt vidsträckt.

Enligt den preussiska gruvlagen är det förbjudet att utan jordägarens medgivande bedriva skärpningsarbete under byggnader, bebodda eller icke, samt inom en omkrets därifrån av 60 meter ävensom i trädgårdar och inhägnade gårdsplaner. Lagen innehåller däremot icke några bestämmelser om undantagen av vissa områden vid »das Verleihen», den akt varigenom gruvegendomen konstitueras. Emellertid kan jordägaren aldrig tvingas att för gruvdriftens behov avstå mark, som upptages av bonings-, ekonomi- eller fabriksbyggnad eller därmed i förbindelse stående inhägnad gårdsplan. I övrigt gäller, att vederbörande tillsynsmyndigheter hava att vaka över, att ovanför bondes säkerhet icke genom grubarbetet äventyras och att gruvägaren är skadeståndsskyldig för skada uppkommen genom grubarbetet.

Enligt fransk rätt må icke utan jordägarens samtycke borrhningar eller annat skärpningsarbete företagas eller schakt öppnas eller maskinerier eller förrådshus byggas å med mur inhägnad plats, å gårdsplan eller i trädgård. Ej heller må schakt eller stoll öppnas inom 60 meter från boningshus eller därtill hörande, med mur inhägnat område, utan att uttryckligt medgivande lämnas av ägaren till boningshuset i fråga.

Enligt den norska gruvlagen må skärpning icke ske på åker eller äng eller på plats, som ligger närmare än 100 alnar från bonings- eller uthus, utan att jordens ägare och brukare därtill lämnat samtycke. Såvitt angår utmålets sträckning *ovan* jord må det icke utan samtycke av jordens ägare och brukare utläggas på åker eller äng eller på närmare avstånd än nyss sagts från boningshus eller uthus. Däremot finnes icke något dylikt hinder beträffande grubarbetets bedrivande *under* jord.

Bergmästaren i mellersta distriktet har i sitt yttrande anført, att det stadgade skyddsområdet visat sig vara för stort och att det vore fullt tillräckligt, om skydd bereddes inom ett avstånd av 150 meter från boningshus m. m.

De sakkunniga anse även, att boningshus, tomtplats och trädgård icke äro i behov av så stort skyddsområde, som i nuvarande bestämmelser tillerkännes dem. Dessa bestämmelser utgöra ofta onödiga hinder för upptagandet av fyndigheter och utnyttjas understundom allenast i syfte att av inmutaren erhålla ersättning för medgivande till inmutningen. Enligt nuvarande bestämmelser göres icke någon skillnad mellan arbete, bedrivet ovan jord, och arbete under jord, enär utan vederbörande jordägares samtycke icke kan förvärfvas någon rätt till de delar av en fyndighet, som äro belägna på närmare avstånd än 200 meter från de angivna hindren. Den person, som äger byggnad, tomtplats eller trädgård i närheten av ett gruvföretag, beröres emellertid på helt olika sätt av arbetet ovan jord och av arbetet under jord. Enligt de sakkunnigas mening bör därför ett så vidsträckt skydd, som betingas av det nu föreskrivna skyddsavståndet, endast gälla arbetet ovan jord, under det att för annat arbete ett skyddsavstånd av 100 meter är tillräckligt. De sakkunniga hava därför såsom hinder mot inmutning upptagit belägenhet på mindre avstånd än 100 meter från boningshus, tomtplats eller trädgård. Bestämmelser, varigenom arbete ovan jord förbjödes på mindre avstånd än 200 meter från boningshus, tomtplats och trädgård, äro upptagna på andra ställen i lagförslaget (se 13 och 64 §§).

Enligt 3 § 2 mom. gruvestadgan undantagas från fridlysning inom utmål befintliga byggnader, vilka erfordras för gruvdriften. Detta undantag fanns

icke uti 1884 års stadga i dess ursprungliga lydelse, utan tillkom i samband med de under år 1899 genomförda ändringarna. Då de sakkunniga föreslå en ändring i denna undantagsbestämmelse, torde det vara lämpligt att något närmare redogöra för den nuvarande bestämmelsens tillkomst och innebörd.

I det av kommerserådet Nordström år 1892 avgivna betänkandet med förslag till vissa ändringar i gruvestadgan anfördes beträffande det skydd, som enligt gruvestadgan åtnjotes för byggnad, att det icke vore rimligt, att en gruvägare genom att i utkanten av sitt utmål uppföra exempelvis mindre arbetarbostäder skulle kunna åt sig förvärva ensamrätt till inmutning på 200 meters avstånd därifrån och sålunda för sitt framtida behov åt sig bevara fyndigheter på vida större område, än egentligen varit avsett. Han föreslog därför ett tillägg till 3 § 2 mom. gruvestadgan av följande lydelse: »Å utmål för gruvdriftens behov uppförda boningshus och andra byggnader utgöre dock ej hinder för inmutning.»

Kommerskollegium biträdde detta ändringsförslag i sitt under år 1893 avgivna betänkande.

Då sistnämnda betänkande under år 1894 föredrogs inför högsta domstolen, uttalades olika meningar om det sålunda föreslagna tillägget. Justitierådet Hammarskjöld ansåg, att det föreslagna undantaget från fridlysning borde inskränkas till att endast avse byggnader, som uppförts å den inlösta delen av utmålet, men att å andra sidan undantaget borde utvidgas så till vida, att alla å det inlösta området uppförda byggnader borde undantagas från fridlysning. Justitieråden Lilienberg och Skarin ansågo, att alla inom utmål uppförda byggnader borde undantagas från fridlysning.

Uti den till 1894 års riksdag avlätna propositionen i ämnet uttalade vederbörande departementschef, att enligt hans mening från fridlysning endast borde undantagas sådana byggnader, som en inmutare i följd av 13 § gruvestadgan ägde utan jordägarens samtycke uppföra, samt att det vore alldeles likgiltigt, av vem eller vid vilken tidpunkt de uppförts. I propositionen fick ifrågavarande tillägg den lydelse, det nu enligt lag den 20 oktober 1899 äger.

Det i 1919 års kommittébetänkande upptagna stadgandet i 5 § punkt 5) överensstämmer helt med nu gällande bestämmelse i gruvestadgan.

Bergmästaren Asplund har emellertid i avgiven reservation yrkat, att ifrågavarande tillägg måtte erhålla följande lydelse: »dock att under byggnad, varom nu sagts, ej innefattas byggnad, som uppförts för gruvdrift eller därmed i direkt samband stående verksamhet». Till motivering av sitt förslag har Asplund anført, att det vore oriktigt, att en för gruvdrift erforderlig byggnad, som vore belägen utanför utmål, skulle utgöra hinder för inmutning. Då bestämmelsen om skydd för byggnad egentligen avsåge att skydda de personers hemfrid, som före uppkomsten av gruvföretaget vore boende i närheten av fyndigheten, syntes alla sådana byggnader, som blivit uppförda för gruvdrift eller därmed i direkt samband stående verksamhet, sakna fog för ett skydd mot själva förutsättningen för sin tillvaro.

De sakkunniga anse den av Asplund föreslagna bestämmelsen vara att föredraga framför kommittémajoritetens förslag, och vilja därvid särskilt framhålla, att en byggnad ju kan hava uppförts på inmutat område och att utmål sedermera av en eller annan anledning icke blivit lagt, varför inmutningsrätten förfallit. Det finns tydligen icke någon anledning, varför en på detta sätt tillkommen byggnad — låt vara att den utgjort och kanske fortfarande utgör boningshus — skall i skyddshänseende vara bättre ställd än en byggnad, som uppförts å utmålslagt område.

Vid jämförelse med den av Asplund föreslagna bestämmelsen, å ena, samt bestämmelsen i gällande gruvestadga och 1919 års förslag, å andra sidan, förefaller det, som om dem emellan även så till vida skulle föreligga en skiljaktig-

het, att, medan enligt den förra bestämmelsen från fridlysning undantagits byggnad, som en gång uppförts för gruvdrift, den senare bestämmelsen synes avse endast sådana byggnader, som fortfarande erfordras för gruvdriften. I detta avseende är emellertid att märka, att högsta domstolen uti ett under dess prövning draget mål — se N. J. A. 1914 sid. 201 — förklarar, att byggnad, som tillkommit och erfordrats för gruvdrift, icke utgjorde hinder för ny inmutning, oaktat gruvdriften nedlagts och byggnaden övergått å ny ägare och nyttjades till bostad utan samband med någon gruvdrift. I sak skulle således icke föreligga någon skiljaktighet i nu berörda avseende, men, då gruvestadgans bestämmelse lätt kan föranleda och även föranlett annan tolkning än den av högsta domstolen tillämpade, synes även ur nu nämnda synpunkt Asplunds förslag vara att föredraga.

Punkt 7). Den under denna punkt upptagna bestämmelsen saknar motsvarighet i gruvestadgan. De sakkunniga anse det emellertid icke vara riktigt, att ägare till kraftstationer eller industriella anläggningar skola vara pliktiga att vika för en inmutning. Det kan icke å priori sägas, att inmutarens intresse av fyndighetens upptagande är värt att tillgodoses framför det intresse, ägaren till kraftstationen eller den industriella anläggningen har att få sin anläggning orubbat bestående. Det kan ju mycket väl i det särskilda fallet tvärtom förhålla sig så, att från det allmännas eller bygdens synpunkt bevarandet av kraftstationen eller den industriella anläggningen är av långt större vikt än gruvans upptagande. Det kan visserligen sägas, att inmutarens skyldighet att i händelse av gruvans upptagande inlösa den andra anläggningen och betala dess ägare skadeersättning utgör en naturlig garanti för att en dylik kollision i allmänhet icke behöver inträffa, men, då nu gällande rätts ståndpunkt i ifrågasvarande avseende principiellt sett synes de sakkunniga vara oriktig, hava de sakkunniga ansett sig böra bland hindren för inmutning inordna område, som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning. Att ifrågasvarande hinder liksom det hinder, som föranledes av boningshus m. m., icke bör vara absolut utan kunna undanröjas genom ägarens samtycke, ligger i sakens natur.

Det bör endast vara själva det av anläggningen upptagna området och icke någon viss omkrets däromkring, som bör vara skyddat för inmutning. Givetvis kan i det särskilda fallet svårighet möta att bestämma det område, som kan anses upptaget av anläggningen. Härunder måste dock falla icke blott själva den mark, på vilken byggnader och anläggning äro uppförda, utan även därmed liggande mark, som kan anses innefatta tomtmark för anläggningar.

Punkt 8). Enligt 5 § 6 punkten av 1919 års kommittéförslag skulle förut inmutat område eller utlagt utmål under ett år efter det rätten därtill upphört utgöra hinder mot ny inmutning, med rätt dock för bergsöverstyrelsen att, när särskilda skäl därtill vore, lämna tillstånd till ny inmutning före utgången av nämnda tid. Såsom motiv för nämnda förslag har i kommittébetänkandet bl. a. anförts: Ända från tiden för tillkomsten av 1884 års stadga hade det varit ett överklagat missförhållande att vederbörande inmutare icke företog erforderliga undersökningsarbeten i ändamål att erhålla utmål utan försökte skaffa sig vinst på inmutningarna endast genom att avyttra mutsedlarna. För att förhindra inmutningsrättens förlust på grund av underlåtenhet att i rätt tid påbörja arbete eller söka utmål praktiserade dessa spekulanter att tid efter annan skaffa sig ny mutsedel på samma fyndighet. En dylik s. k. ommutning innebure en verklig fara. Meningen med inmutningsrätten vore uppenbarligen, att inmutningen så snart som möjligt skulle följas av utmålsläggning, ty först därmed bleve de svävande rättsförhållandena avgjorda och kunde gruvdriften börja på allvar. Genom det av kommittén föreslagna stadgandet bleve inmuta-

Kraftstationer och industriella anläggningar.

Förut inmutat område och utlagt utmål.

ren urståndsatt att omedelbart verkställa ommutning. Han hade icke heller någon utsikt att få bergsöverstyrelsens tillstånd, varemot han löpte risken att under det närmaste året efter inmutningsrättens upphörande någon annan erhöle dylikt tillstånd. Det föreslagna stadgandet innebure onekligen ett avsteg från inmutningsbegreppet, men någon annan utväg att förhindra ommutning, som vore mindre stridande mot systemet, stode enligt kommitténs mening ej att finna.

Av kommitténs ledamöter har kommerserådet Hübner och bergmästaren Asplund reserverat sig emot ifrågavarande bestämmelse. Den har även avstyrkts i flertalet av de avgivna yttrandena.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har i sitt yttrande framhållit, att ommutningar icke kunde antagas bliva så talrika, som för närvarande vore fallet, därest, såsom av kommittén föreslagits, nu gällande anledningar till inmutningsrättens förlust borttoges. För övrigt vore det enligt denne bergmästares mening rimligt, att ny inmutning erhöles, när vederbörande icke inom föreskriven tid lyckats blotta fyndigheten, så att utmål kunnat tilldelas.

Bergmästaren i mellersta distriktet har framhållit, att ifrågavarande stadgande säkerligen skulle hava en avskräckande inverkan på inmutarna och särskilt på dem, som ägde små resurser. Faran för att på grund av ommutning fyndigheterna skulle förbliva oundersökta under en längre tid vore mycket liten. För övrigt kunde man icke förhindra, att den förre inmutaren genom en bulvan gjorde ansökning om ny mutsedel, varför stadgandet mången gång endast skenbart bleve till förfång för den förre inmutaren. Bergsöverstyrelsen skulle säkerligen bliva överhopad med dylika ansökningar om tillstånd till ommutning, vilka skulle komma att kräva ökade arbetskrafter utan motsvarande nytta.

Bergmästarna i västra och södra distriktet hava även gjort gällande, att stadgandet icke kunde beräknas bliva effektivt, enär genom användande av bulvan detsamma lätt kunde kringgå, samt att detsamma endast skulle förorsaka onödigt besvär. Sistnämnde bergmästare har tillika framhållit, att med nuvarande bestämmelser en rätt avsevärd stämpelskatt tillfördes staten, en skatt, som till stor del skulle utebliva, om kommitténs förslag upphöjdes till lag.

Bergmästaren i östra distriktet har uttalat såsom sin mening, att ansökning om ny inmutning å förut inmutat område alltid borde underställas bergsöverstyrelsens prövning, ett stadgande varigenom ommutning skulle stävjas, enär säkerhet ej längre förefunnes för en inmutare att vid ommutning återfå rätten till fyndigheten.

Även ingenjörsvetenskapsakademien och järnkontoret hava avstyrkt den av kommittémajoriteten föreslagna bestämmelsen.

Kommerskollegium har uti sitt utlåtande uttalat, att de framställda anmärkningarna mot ifrågavarande bestämmelse vore av sådan styrka, att densamma icke kunde av kollegium tillstyrkas.

De sakkunniga ansluta sig även till sistnämnda mening och hava således icke upptagit ifrågavarande tillägg under nu behandlade punkt. De sakkunniga vilja särskilt framhålla, att, om man, på sätt kommittén föreslagit, skulle till kommerskollegii prövning hänskjuta alla ommutningar, som begäras inom ett år efter det rätten på grund av föregående mutsedel förverkats, i allmänhet de *minst* värdefulla fyndigheterna och i varje fall sådana, för vilkas undersökning den enskilde inmutaren nedlagt det minsta arbetet och vilkas värde därför undandrager sig bedömande, skulle bliva föremål för kommerskollegii handläggning. I brist på närmare kännedom om fyndigheten skulle en dylik handläggning för övrigt närmast komma att röra sig om sökandens eller, där flera samtidigt söka, dessas olika förutsättningar för att kunna upptaga gruv-

drift å fyndigheten. Enligt de sakkunnigas övertygelse skulle ifrågavarande handläggning antingen bliva uteslutande av formell karaktär och resultera i att, där ej särskilda skäl till avslag förekomme, ansökningen om ommutning beviljades, eller ock kräva en vidlyftig utredning, för vilkens åstadkommande säkerligen stora svårigheter skulle yppa sig. Då härtill kommer, att stadgandet, såsom även påpekats, genom användande av bulvan lätt torde kunna kringgåas, skulle enligt de sakkunnigas mening därmed föga vara att vinna för det avsedda ändamålet.

Sedan den äldre inmutningsrätten upphört, bör således fyndigheten omedelbart kunna bliva föremål för ny inmutning. Å andra sidan bör ny inmutning icke kunna med laga verkan sökas, förrän den äldre rätten verkligen upphört. Om det nämligen icke finnes möjlighet att söka ny inmutning, medan ännu den äldre rätten äger bestånd, måste vederbörande räkna med risken av att bliva förekommen av annan inmutare eller i varje fall få dela fyndigheten med denne. En bestämmelse i nu angiven riktning torde således i viss mån vara ägnad att förekomma ommutning från samma inmutares sida. De sakkunniga hava därför så redigerat ifrågavarande stadgande, att förut inmutat område eller utlagt utmål skall utgöra hinder mot ny inmutning, såvida rätten äger bestånd, *då den nya ansökningen inkommer*. Skulle detta vara fallet, blir den nya ansökningen utan någon som helst verkan och skall av bergmästaren avslås.

Det kan ifrågasättas, huruvida icke vederbörande rättsägare skulle kunna kringgå ifrågavarande bestämmelse genom att hos bergmästaren anmäla sig avstå från sin inmutningsrätt och därefter omedelbart söka ny inmutning. Han kunde då välja den för avståendet lämpligaste tidpunkten och undveke såmedelst, att saken komme till allmän kännedom. Ett dylikt tillvägagångssätt måste emellertid anses vara otillåtet, enär lagen icke känner någon annan form för upphörande av rätt till gruva än dennas sönande. I 1855 års gruvestadga funnos vissa bestämmelser, enligt vilka gruvägaren, om han ville övergiva gruvan, hade att i viss ordning därom göra anmälan hos bergmästaren. Dylika stadganden finnas även i flertalet utländska rättssystem. Då däremot i nu gällande svensk rätt icke finnas några bestämmelser om avstående av rätt till gruva, måste man antaga, att rätten till gruva består, tills gruvan sönas enligt därom meddelade regler.

6 §.

1 mom. av förevarande paragraf motsvarar 2 § 1 mom. i 1919 års kommittéförelägg med tillägg av att ansökningen även må insändas i betalt brev med posten samt att bergmästaren i det distrikt, där inmutningspunkten är belägen, är behörig att mottaga ansökningen.

2 och 3 mom., vilka motsvara 9 § i 1919 års förslag, förete en del olikheter i jämförelse med nu gällande gruvestadga. Olikheterna betingas huvudsakligen därav, att ansökningen om mutsedel enligt föreliggande förslag är avsedd att bliva föremål för en mera ingående prövning än som för närvarande är fallet.

2 mom.

Punkterna 1), 2) och 3) överensstämma med motsvarande punkter i 4 § gruvestadgan, dock med tillägg, att fastighetens beteckning i jordregistret om möjligt skall angivas. Då ansökningen skall kungöras i vederbörande församling, torde det vara riktigare, att den *församling*, där mineralfyndigheten förefinnes, angives. Det i gruvestadgan använda begreppet »socken» är för övrigt icke fullt riktigt, enär under detsamma icke faller stadskommun.

Punkt 5). Enligt 9 § 1 mom. punkt 6) i 1919 års förslag skall i ansökningen om mutsedel uppgivas, huruvida *i närheten av* det med inmutningen avsedda

Ansökningen om inmutningsrätt.

området finnes område, varå inmutning ej må ske, samt, där så är förhållandet, det med inmutningen avsedda områdets läge i förhållande till detta.

Bergmästaren i södra distriktet har i sitt yttrande uttalat, att han ansåge nämnda bestämmelse fullständigt obehövlig.

Kommerskollegium har i fråga om denna bestämmelse anmärkt, att den avsedda uppgiftsskyldigheten, såvitt anginge föregående inmutningar, icke borde föreskrivas för annat fall, än att sökanden därom ägde kännedom.

Då det för en allsidig prövning av ansökningen är nödvändigt, att uppgifter lämnas angående inmutningshinder, som beröra *själva det område*, vilket eljest skulle erhållits såsom inmutningsområde, hava de sakkunniga i förevarande punkt upptagit en bestämmelse härom. Att uppgift endast kan lämnas om sådana hinder, som äro för sökanden kända, ligger i sakens natur, men har ansetts även böra utmärkas i lagtexten.

Punkt 6). Då inmutning sökes, är det av vikt att kunna konstatera, huruvida identitet föreligger mellan det med ansökningen avsedda området och förut inmutat område, icke blott när den tidigare inmutningsrätten fortfarande äger bestånd utan även när den upphört. Detta sistnämnda bl. a. för att bergmästaren skall bliva i tillfälle att följa inmutningsverksamhetens inriktning. Under förevarande punkt har därför, i likhet med vad skett i 1919 års förslag, upptagits en bestämmelse om skyldighet för sökanden att uppgiva, huruvida det med inmutningen avsedda området tidigare varit föremål för rätt på grund av inmutning samt den benämning, som förut varit åsatt fyndigheten, ävensom vad i övrigt kan tjäna till upplysning om den äldre inmutningsrätten. För att det för sökanden skall vara fullt tydligt, att ansökning om inmutning icke kan vinna bifall, därest den göres, medan ännu den äldre inmutningsrätten äger bestånd (se vad härom anförts under 5 § punkt 8), har i förevarande punkt även föreskrivits, att sökanden uttryckligen skall uppgiva, huruvida den äldre rätten förfallit, innan den nya sökes.

3 mom.

Punkt 1). Uti 9 § 2 mom. av 1919 års kommittéförslag har föreslagits, att sökanden skulle vid sin ansökning foga karta eller kartskiss över det med ansökningen avsedda området. Detta förslag sammanhänger med kommitténs strävan att få till stånd en mera ingående prövning av inmutningsansökningarna än den, som nu äger rum.

Bergmästarna i mellersta och södra distrikten hava ifrågasatt, om ej denna bestämmelse borde uteslutas. Den sistnämnda har därvid framhållit, att malmletarna i allmänhet icke själva vore kompetenta att upprätta en kartskiss och att hjälp därtill ofta kunde verka ekonomiskt betungande, oavsett risken att inviga annan person i ett gjort fynd före mutsedeln erhållande.

De sakkunniga hava icke förbisett nu anmärkta olägenhet, men med hänsyn till den synnerliga vikten därav att åtminstone en kartskiss finnes för bergmästaren tillgänglig vid ansökningens prövning, hava de sakkunniga även i sitt förslag upptagit en bestämmelse härom. Att upprätta en kartskiss, på vilken fordringarna givetvis icke få ställas högt, torde icke erbjuda större svårighet än att på ett tillräckligt tydligt sätt beskriva en punkts belägenhet, vilket ju i varje fall skall äga rum. De sakkunniga vilja även framhålla att, om inmutaren är angelägen att snarast ingiva sin ansökning och har svårighet att få en karta bilagd densamma, han kan ingiva ansökningen utan karta och sedermera, eventuellt efter av bergmästaren erhållet föreläggande, ingiva kartan. När en karta eller kartskiss ändå skall uppgöras, torde det vara lämpligt, att å densamma även anmärkas ägogränser och inmutningshinder, som beröra eller ligga i närheten av inmutningsområdet.

De sakkunniga hava föreslagit, att karta eller karts-kiss skall upprättas i två exemplar, för att det ena exemplaret må kunna bifogas mutsedeln för underlättande av inmutningspunktens återfinnande.

Punkt 2). Vissa inmutningshinder äro, såsom förut nämnts, av den beskaffenhet, att de kunna undanröjas genom tillstånd, lämnat av vederbörande rättsägare. Om dylikt hinder föreligger men inmutaren erhållit tillstånd, bör handling utvisande detta bifogas ansökningsen, varom bestämmelse meddelats i denna punkt. Fastän uttrycklig föreskrift i detta avseende ej finnes, torde sådant tillstånd redan nu ofta bifogas ansökningsen.

Punkt 3). Enligt lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag är det endast i fråga om enskilda personer med svensk medborgarrätt utan vidare klart, att vederbörande äger inom riket verkställa inmutning. Svenska aktiebolag med aktiebrev ställda till innehavaren samt svenska ekonomiska föreningar ävensom svenska handelsbolag, vari finnes utländsk delägare, få verkställa inmutning, endast om Konungen för särskilt fall givit bolaget eller föreningen tillstånd därtill. Detsamma gäller om svenska aktiebolag med aktiebrev ställda till viss man, därest icke i bolagsordningen finnes intaget sådant förbehåll, som omförmäles i 2 § andra stycket av lagen; finnes dylikt förbehåll i bolagsordningen, kräves icke Konungens tillstånd till inmutningen. Utländska rättssubjekt, vare sig fysiska eller juridiska personer, kunna icke ens förvärva tillstånd att verkställa inmutning.

För att en verklig kontroll skall kunna utövas därå att dessa bestämmelser efterlevas, är det av vikt, att redan vid inmutningens beviljande bergmästaren har tillfälle pröva, om sökanden är behörig att verkställa inmutningen. Det effektivaste sättet härför skulle onekligen vara, om skyldighet förelåge att vid varje ansökning kräves icke Konungens svenskt medborgarskap, bolagsordning eller andra handlingar, varav sökandens behörighet kan framgå. I likhet med vad skett i 1919 års förslag, hava de sakkunniga emellertid med hänsyn till det jämförelsevis ringa fåtal inmutningssökande, beträffande vilka uppgifter i berörda hänseende kunna vara erforderliga, icke ansett sig böra föreskriva skyldighet för en var sökande av så betungande art som den ovan ifrågasatta. Å andra sidan torde det emellertid vara lämpligt, att det föreskrives skyldighet för sådana sökande, som icke utan särskilt tillstånd av Konungen eller särskilt förbehåll i bolagsordningen äga verkställa inmutning, att redan vid ansöknings ingivande bifoga handlingar till styrkande av sin behörighet i detta avseende. Om sökanden är aktiebolag, bör således bolagsordningen företes. Om enligt denna aktiebrev äro ställda till viss man och däri intagits förbehåll av ovan angivet slag, behöves någon vidare handling ej ingivas. Uppfyllas ej båda dessa förutsättningar, har sökanden att förete bevis om ett av Konungen beviljat tillstånd till inmutningen. Om sökanden är ekonomisk förening, måste bevis om Konungens tillstånd till inmutningen företes. Är sökanden ett handelsbolag, måste bevis om bolagsmännens medborgarskap företes, varvid vad nys sagts om ekonomisk förening blir att tillämpa, för den händelse någon av bolagsmännen är utländsk medborgare.

Nu gällande bestämmelser torde förutsätta att, där Konungens tillstånd till inmutning erfordras, sådant skall föreligga redan då ansökningsen om mutsedel ingives till bergmästaren. I 1919 års kommittébetänkande har framhållits, att genom en till Konungen ingiven ansökan om tillstånd vederbörandes önskan att verkställa inmutning vunnit en viss publicitet, varav annan illojalt kunde begagna sig, och har därför föreslagits att, där Konungens tillstånd till inmutning erfordrades, ansökan därom skulle ingivas samtidigt med ansökan om

mutsedel. Bestämmelse härom har upptagits uti ett i betänkandet ingående förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i 1916 års lag.

De sakkunniga dela kommitténs uppfattning i denna fråga. Då det emellertid ur inmutarens synpunkt sett torde vara bättre, att allt vad han har att iakttaga vid inmutningsansökningens ingivande finnes sammanfört på samma ställe, hava de sakkunniga ansett lämpligare att intaga bestämmelsen i förevarande paragraf i gruvlagen.

Punkt 4). I 1919 års kommittébetänkande har föreslagits, att inmutaren skall vara skyldig att redan vid ansökningens ingivning bifoga förskott till stämpel och lösen samt till kostnaden för mutsedelns kungörande. Skälet härtill är, att det ofta visat sig vara förenat med svårigheter för bergmästaren att utfå dessa kostnader av sökanden.

De sakkunniga ansluta sig till detta förslag och hava upptagit det under förevarande punkt.

7 §.

Denna paragraf överensstämmer i huvudsak med andra punkten i 5 § gruvestadgan. En del mindre ändringar hava vidtagits. Så har i överensstämmelse med hemställan av svenska teknologföreningen det i 5 § gruvestadgan förekommande uttrycket »lämplig tid» ersatts med uttrycket »skälig tid», varigenom bättre framhålls, att tiden bör utsättas så, att vederbörande sökande verkliga kan hinna fullgöra vad föreläggandet avser.

Enligt 5 § gruvestadgan skall tiden, inom vilken föreläggandet skall fullgöras, räknas »från den dag beslutet gavs». Då något offentliggörande av bergmästarens beslut icke finnes föreskrivet och icke heller i föreliggande fall lämpligen synes kunna genomföras, torde det vara riktigast, att beslutet genom bergmästarens försorg tillställas sökanden, och torde tiden, inom vilken föreläggandet skall fullgöras, antingen kunna bestämmas med utgångspunkt från dagen för delfäendet eller ock till viss dag, anpassad efter den tid, som kan beräknas åtgå tills beslutet kommer sökanden tillhanda. I anslutning härtill hava de sakkunniga i slutet av förevarande paragraf upptagit en bestämmelse av innehåll att föreläggandet genom bergmästarens försorg skall delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev med posten. Något visst sätt för delgivningen har icke föreskrivits. Denna kan naturligen också äga rum vid ett sökandens personliga besök å bergmästarexpeditionen.

Stadgandet att bergmästaren äger meddela i denna paragraf avsett föreläggande vid däri omförmält äventyr bör naturligtvis icke utgöra hinder för bergmästaren att, där omständigheterna därtill giva anledning, söka erhålla erforderlig komplettering av ansökningen utan att meddela formligt föreläggande efter 7 §.

8 §.

Stadgandet i första stycket överensstämmer helt med 10 § 1 mom. i det i 1919 års betänkande ingående förslaget till ändrad lydelse av vissa paragrafer i 1916 års lag. Av skäl, som angivits vid 6 § 3 mom. punkt 3), hava de sakkunniga ansett lämpligare att upptaga bestämmelsen i gruvlagen.

Andra stycket motsvarar 11 § andra stycket i 1919 års förslag.

Ansökningen i visst fall vilande i avbidan på Konungens tillstånd.

Huru bör förfaras, om inmutning sökes å förut inmutat område.

Uti 1919 års förslag upptogs såsom 12 § ett stadgande, enligt vilket, om inmutning söktes å förut inmutat område eller utlagt utmål under uppgift att den äldre mutsedeln vore ogill eller att inmutningsrätten förverkats eller anorledes förfallit och av för bergmästaren tillgängliga handlingar ej kunde ut-

redas, huru härmed förhölle sig, bergmästaren skulle förelägga sökanden att inom viss tid instämma den tidigare inmutaren till domstol för prövning av hans rätt, varefter ansökningen skulle vila i avbidan på tvistens utgång. Enligt övergångsbestämmelserna (119 §) skulle emellertid, där sökanden uppgåve, att gruvan sönats på grund av förre gruvägarens underlåtenhet att iakttaga vad enligt äldre lag ålegat honom, stadgandet i 12 § icke äga tillämpning utan bergmästaren utan hinder därav utfärda mutsedel.

råde eller utlagt utmål under uppgift att den äldre rätten förfallit?

Bergmästaren Asplund har i det till hans reservation fogade lagförslaget icke upptagit någon bestämmelse motsvarande ovannämnda 12 § och har såsom skäl härför anfört, att bergmästaren borde bestämt kunna avgöra, huruvida inmutningsrätten enligt de bestämmelser, som avsåges till upptagande i den nya lagen, sönats eller ej.

Bergmästaren i västra distriktet har angående det föreslagna stadgandet i sitt yttrande anfört: Enligt nu gällande rätt vore bergmästaren i det fall, som i paragrafen förutsattes, skyldig utfärda mutsedel bland annat därför att en senare inmutare endast genom innehav av egen mutsedel kunde göra sin rätt gällande inför domstol. Det nu föreslagna förfaringssättet stode i strid med denna princip. Med nu tillämpade bestämmelser ordnade sig i regel saken antingen så, att, om den äldre inmutaren icke hade något intresse av förekomsten, han icke vidare läte sig avhöra, eller ock så, att den senare inmutaren, då han funne sig vara förekommen av annan inmutare, avstode från att göra någon rätt gällande på grund av sin mutsedel. Den föreslagna bestämmelsen skulle bidra till en ovälkommen ökning i rättstvisternas antal i stället för tvärtom.

Bergmästaren i mellersta distriktet har även i sitt yttrande framhållit, att det föreslagna stadgandet skulle leda till onödiga rättegångar; senast vid utmålsläggningen kunde äganderättsfrågan utredas och, därest detta icke kunde ske, kunde bergmästaren då hänvisa tvisten till domstols prövning.

De sakkunniga dela de betänkligheter, som sålunda blivit uttalade mot ifrågavarande bestämmelse, och vilja därutöver tillägga följande. De sakkunniga anse visserligen, i likhet med kommittén, inmutningsansökningen böra vara föremål för en mera ingående prövning än för närvarande äger rum och hava för sådant ändamål föreslagit en vidsträcktare uppgiftsskyldighet än den, som enligt gruvestadgan åvilar sökanden. Emellertid är det uppenbart, att, då bergmästaren icke före mutsedelns utfärdande skall göra något besök på platsen och då andra rättsägare icke bliva hörda över ansökningen, denna prövning icke på något sätt kan bliva att jämföra med den, som äger rum vid en utmålsförrättning. Utöver sökandens egna uppgifter finnes för bergmästaren icke annat material att tillgå än föregående ansökningar och vad angående dem kan hava blivit antecknat i gruvregistret; och det skall givetvis ofta möta svårigheter att utan närmare förhandling eller undersökning utreda, om ansökningen på något sätt kolliderar med äldre rättigheter. Vad nu sagts gäller närmast de fall, då det är tvistigt, huruvida det med ansökningen avsedda området helt eller till någon del sammanfaller med område, för vilket förut inmutning meddelats.

Nu kan det naturligtvis förhålla sig så, att sökanden är fullt medveten om att det med hans ansökning avsedda området förut helt eller delvis varit föremål för inmutning och att han även i ansökningen uppger detta men gör gällande, att den äldre inmutningsrätten förfallit. Bortsett därifrån att det i det särskilda fallet kan vara svårt att redan vid inmutningen få full visshet, att det endast gäller, huruvida den äldre inmutningsrätten förfallit eller icke, och icke tillika huruvida identitet, helt eller delvis, föreligger mellan områdena, bör emellertid erinras därom, att ett flertal av de enligt gruvestadgan gällande anledningarna till inmutningsrättens förlust icke upptagits i föreliggande för-

slag och att enligt detta inmutningsrätten endast kan förloras i händelse av underlåtenhet att inom föreskriven tid söka utmål eller att betala stadgad försvarsavgift. Då således, om de sakkunnigas förslag blir lag, s. k. påmutning icke kan beräknas förekomma i samma utsträckning som för närvarande, torde det knappast finnas anledning att frångå grundsatsen att mutsedel bör utfärdas, så snart ej bergmästaren anser klart framgå, att äldre inmutningsrätt till samma område ännu äger bestånd. Det blir därefter den nye inmutarens sak att, om den äldre inmutaren anser sin rätt bestå och saken icke blir utredd vid utmålsförrättningen eller redan före densamma, instämma talan till domstol om bättre rätt till fyndigheten.

På grund av vad sålunda anförts hava de sakkunniga icke upptagit ifrågasvarande bestämmelse i sitt förslag.

9 §.

Denna paragraf motsvarar 5 § första och sista punkterna samt 6 § gruvestadgan och överensstämmar i huvudsak därmed och med de bestämmelser, som upptagas i 13 § av 1919 års förslag.

I sitt över sistnämnda förslag avgivna yttrande har bergmästaren i västra distriktet anført, att det i händelse av hinder mot inmutning i fråga om en del av det med ansökningen avsedda området vore omöjligt att på ett tillfredsställande sätt exakt fixera och i mutsedeln beskriva gränserna för det reducerade området. Först vid besök å platsen i samband med utmålsläggning vore detta möjligt.

Vad sålunda anmärkts torde i allmänhet vara riktigt. Det torde därför liksom hittills alltid bliva nödvändigt att i mutsedeln göra ett generellt undantag för de områden, beträffande vilka kunna föreligga hinder mot inmutning enligt lagen. Detta hindrar emellertid icke, att, där redan vid inmutningens beviljande möjlighet föreligger att från denna undantaga någon viss del av inmutningscirkeln, detta även kommer till uttryck i beslutet och i mutsedeln utmärkes.

I 6 § gruvestadgan angives det innehåll, som mutsedeln bör äga, och hava bestämmelser härom även upptagits i 14 § av 1919 års förslag. De i gruvestadgan meddelade föreskrifterna i detta ämne äro ej fullt lämpade för det innehåll, beslutet över ansökningen kan komma att få enligt reglerna i förevarande paragraf. Att i gruvlagen fullständigt angiva, huru mutsedeln bör vara avfattad, synes icke vara erforderligt, utan kunna bestämmelser i detta ämne lämpligast utfärdas i administrativ ordning. För närvarande utfärdas mutsedlar enligt formulär, som tillkommit vid sammanträde mellan bergmästarna inför kommerskollegium. Då mutsedeln är en synnerligen betydelsefull handling såsom grundvalen för den uppkomna inmutningsrätten, är det av vikt, att densammans innehåll blir fullt överensstämmande med gruvlagens bestämmelser, och torde därför formulär till densamma böra fastställas av Kungl. Maj:t. På grund av vad sålunda anförts har i förevarande paragraf i fråga om mutsedelns innehåll endast givits en hänvisning till de närmare föreskrifter, Konungen därom meddelar.

10 §.

Översändande och kungörande av mutsedel. I gruvestadgan upptages icke någon bestämmelse om skyldighet för bergmästaren att, där inmutning beviljats, tillställa sökanden mutsedeln, utan blir det sökandens sak att antingen överenskomma med bergmästaren om mutsedelns översändande eller ock själv förskaffa sig mutsedeln å bergmästarexpeditionen. De sakkunniga hava emellertid i likhet med kommittén ansett, att det bör åligga bergmästaren att å tjänstens vägnar tillsända sökanden mutsedeln.

Enligt 6 § punkt 4) i gruvestadgan skall mutsedeln innehålla föreskrift för inmutaren att inom 60 dagar från mutsedelns utfärdande låta kungöra densamma i kyrkan till den socken eller församling, där det inmutade området är beläget.

Enligt 1919 års kommittéförslag har skyldigheten att låta kungöra mutsedeln överflyttats på bergmästaren, varjämte kommittén i fråga om sättet för kungörandet föreslagit, att meddelande om mutsedeln och dess innehåll skall intagas dels i bergskungörelserna — en publikation som för närvarande icke finnes men som ansetts böra komma till stånd för offentliggörande av kungörelser i gruvfrågor — och dels i tidning inom orten.

I fråga om sättet för mutsedelns kungörande hava åtskilliga erinringar blivit framställda uti yttrandena över kommittéförslaget.

Bergmästarna i Gävle-Dala, östra och mellersta distrikten, hava gjort gällande, att det föreslagna kungörandet i de s. k. bergskungörelserna vore onödigt.

Bergmästaren i västra distriktet har uttalat, att enligt hans mening det vore tillräckligt, om jordägare och nyttjanderättshavare inom viss kort tid efter mutsedelns utfärdande underrättades om inmutningen, och att varje offentligt kungörande om mutsedeln vore onödigt.

Ingenjörsvetenskapsakademien har såsom sin åsikt uttalat, att bestämmelsen om mutsedelns kungörande i ortstidningen vore obehövligen med hänsyn särskilt till de annonskostnader, som därav skulle föranledas.

Järnkontoret har framhållit önskvärdheten av större likformighet i kungörandet av urkunder och förrättningar enligt gruvlagen. Enligt järnkontorets mening föreläge ej anledning att frångå uppläsning i kyrka i den utsträckning, som kommittén föreslagit.

Kommerskollegium har gentemot vad bergmästaren i västra distriktet anfört framhållit, att även annan jordägare än den, å vars mark inmutning beviljats, ävensom lägenhetsinnehavare i trakten och ägare till angränsande gruvor hade berättigade anspråk att erhålla kännedom om nya inmutningar. Då gruvägarna ofta vore bosatta å annan ort, finnes alltså behov av både lokalt och allmänt offentliggörande av mutsedel. Kollegium ansåge, att det nuvarande kungörandet i kyrka borde bibehållas och någon annonsering i ortstidning icke föreskrivas.

Av skäl, som kommerskollegium framhållit, bör mutsedeln bliva föremål för såväl allmänt som lokalt kungörande. I förstnämnda hänseende anse de sakkunniga i likhet med kommittén det vara av värde, att en ny för bergshanteringen speciellt avsedd officiell publikation kommer till stånd. De för sådant ändamål ifrågasatta s. k. bergskungörelserna skulle bliva en källa för alla rent fackliga kungörelser inom sitt område och borde kunna räkna med allmän ehuru frivillig spridning bland näringens utövare och övriga intresserade.

Vad angår sättet för det mera lokala kungörandet av mutsedeln må visserligen medgivas, att ett offentliggörande i en ortstidning är väl ägnat att på ett effektivt sätt bringa ett meddelande till allmänhetens kännedom. Då emellertid fortfarande offentliggörande i kyrka i allmänhet torde vara fullt tillräckligt för att bringa kännedom om mutsedeln till vederbörande jord- och lägenhetsägare i trakten och då ett dylikt sätt för kungörande av förrättningar m. m. alltjämt förekommer och föreskrivits i en så sent utkommen lag som vattenlagen, hava de sakkunniga icke ansett lämpligt frångå gruvestadgans bestämmelser i detta ämne. Om framdeles mera allmänna förändringar vidtagas i fråga om uppläsning av kungörelser i kyrkorna m. m., torde i samband därmed även fråga om sättet för mutsedelns kungörande kunna komma under förnyad prövning.

Klagan över bergmästarens beslut över ansökningen.

Enligt 10 § gruvestadgan skall mutsedeln vara »ogill» och utmål förbjudet, om mutsedeln meddelats å fyndighet, som efter 1 § ej utgör föremål för inmutning, eller om inmutningspunkten blivit förlagd å område, därå enligt 3 § 1 eller 2 mom. inmutning ej är tillåten. Med stadgandet att inmutning är ogill förstås dock icke, att den är en nullitet och att alla därå grundade åtgärder äro utan verkan. Enligt stadgande i samma paragraf skall nämligen klander mot mutsedeln på grund av ifrågavarande förhållande för att vara gällande anmälas sist vid utmålsförrättningen med rätt för den, som därav blivit förnärad, att även dessförinnan få all verkan av mutsedeln upphävd; han har i dylikt fall att, om den inmutade fyndigheten ej utgör föremål för inmutning enligt 1 §, överklaga bergmästarens beslut hos bergsöverstyrelsen, men att i andra fall instämna klander till domstol.

I gällande lag finnes icke något stadgande, om huru förhållas bör, därest mutsedeln blivit utfärdad för person, som enligt 1916 års lag icke är behörig att verkställa inmutning. Kommittén har för dylikt fall ansett sig böra utgå därifrån, att mutsedeln, enligt nu gällande rätt, vore att anse som en nullitet och att densamma således från början saknade varje rättslig betydelse, utan att klander däremot behövde anställas.

I fråga om sättet för fullföljd av talan mot bergmästarens beslut över inmutningsansökning innehåller 1919 års kommittéförlag följande bestämmelser. Med utgångspunkt från vad nyss blivit sagt angående ogiltighet av mutsedel, som blivit utfärdad för person, som saknar behörighet att verkställa inmutning, stadgas i 16 § av förslaget, att dylik mutsedel skall vara ogill. I 17 § stadgas, att, om mutsedel blivit utfärdad, oaktat sådan icke bort meddelas å det inmutade området i dess helhet eller beträffande viss del av detsamma, och någon anledning därav vill få inmutningen upphävd eller rättelse beträffande det inmutade området vidtagen, talan därom må före utmålsläggningen föras efter stämning till domstol. Av såväl formuleringen av nämnda paragraf som ock kommitténs motiv framgår, att stadgandet innebär, att talan skall föras genom stämning till domstol även i det fall att inmutning beviljats å mineral, som ej utgör föremål för inmutning. Såsom skäl för sitt förslag i sistnämnda hänseende har kommittén anført, att lagstiftningen icke behövde räkna med ett så grovt förbiseende från bergmästarens sida, som skulle föreligga, därest mutsedel utfärdades oaktat sökanden icke lämnat någon uppgift angående sannolik förekomst av inmutningsbart mineral, samt att, därest ett dylikt fall likväl skulle inträffa, den, som av inmutningen lede intrång, främst jordägaren, före utmålsläggningen kunde i rättegångsväg få inmutningen upphävd.

17 § i kommittéförlaget avser icke det fall att sökanden själv vill föra talan mot bergmästarens beslut över ansökningen. För dylikt fall har sökanden uppenbarligen att enligt 88 § i förslaget inom där föreskriven tid hos bergsöverstyrelsen anföra besvär över bergmästarens beslut.

Bergmästaren Asplund har i sin reservation till 1919 års förslag anført, att, då ett oriktigt utfärdande av mutsedel ofta kunde tänkas bero på fel från vederbörande bergmästarens sida, det vore lämpligt att först låta besvären gå till bergsöverstyrelsen, som vid behov kunde hänvisa ärendet till domstol. Denne ledamot har därför i den paragraf, som motsvarar ovannämnda 17 §, intagit den bestämmelsen, att talan mot bergmästarens beslut över inmutningsansökning finge föras hos bergsöverstyrelsen, som, där så befundes nödigt, ägde att hänvisa ärendets vidare behandling till domstol.

De sakkunniga hava haft under övertvägande olika möjligheter för lösning av frågan om sättet för fullföljd av talan mot bergmästarens beslut över inmutningsansökning.

Det kunde till en början tänkas, att talan *alltid* skulle fullföljas hos bergsöverstyrelsen för att i sista instans prövas av regeringsrätten. För att ej olikformighet skulle uppstå finge väl detta även gälla i fråga om klagan över utmålsförrättning. Emellertid förhåller det sig så, att de flesta tvister angående huruvida inmutning bör beviljas eller utmål utläggas eller huruvida detta bör äga rum på sätt bergmästaren beslutit, äro av övertvägande rättslig natur. I allmänhet torde det komma att röra sig om tolkning av gällande bestämmelser om inmutningshinder, således kollisionsfall antingen mellan vederbörande inmutare å ena sidan och markägaren å andra sidan eller ock mellan flera inmutare. Om alla dylika tvister skulle avgöras i administrativ väg, skulle ett helt rättsställe och ett mycket viktigt sådant bliva undandraget de allmänna domstolarnas prövning. Detta vore uppenbarligen icke riktigt och de sakkunniga kunna därför icke förorda detta sätt för sakens ordnande.

Det återstår då att tillse, om till äventyrs, såsom i kommittébetänkandet föreslagits, alla de fall, då annan rättsägare än sökanden vill fullfölja talan mot bergmästarens beslut, böra gå till domstol. De sakkunniga anse detta icke vara lämpligt. Det må visserligen vara sant, att före mutsedelns utfärdande icke verkställs och icke heller gärna kan verkställas någon prövning av frågan, huruvida det av sökanden uppgivna mineralet verkligen förefinnes på den angivna platsen, och att därför de klagomål, som enligt nuvarande ordning skola anföras hos kommerskollegium, endast komme att gälla de fall, då en mutsedel skulle utfärdas, utan att inmutningsbart mineral i ansökningen blivit uppgivet. Emellertid kan det ju mycket väl hända, att sökanden i sin ansökning lämna en utförlig beskrivning, till äventyrs även styrkt med analysbevis o. d., över det mineral, han påträffat, och att olika meningar kunna göra sig gällande beträffande frågan, huruvida detta mineral är att hänföra till de enligt gruvlagen inmutningsbara. Om nu bergmästaren är av den mening, att så är fallet men annan rättsägare, exempelvis jordägaren, icke vill åtnöjas med bergmästarens beslut, torde det vara lämpligast, att han får fullfölja talan däremot hos den i dylika ämnen speciellt sakkunniga myndigheten, kommerskollegium. De sakkunniga hava därför ansett sig böra bibehålla nuvarande bestämmelse att talan mot bergmästarens beslut skall anföras hos kommerskollegium, därest frågan gäller, huruvida det till inmutning uppgivna mineralet är inmutningsbart eller icke.

Såsom ovan anmärkts, innehåller 1919 års förslag icke någon särskild bestämmelse angående, hur *sökanden* har att, därest han är missnöjd, fullfölja talan hos bergmästaren över inmutningsansökningen, utan har i detta avseende ansetts böra gälla den allmänna i 88 § av förslaget upptagna bestämmelsen om fullföljd av talan mot bergmästarens beslut. De sakkunniga hava icke förbisett, att även de fall, då sökanden kan vara missnöjd med bergmästarens beslut, kunna vara av väsentligt olika beskaffenhet och således röra antingen den tekniska frågan, huruvida inmutningsbart mineral föreligger eller icke, eller ock tolkning av bestämmelserna om inmutningshinder. Det kunde då förefalla naturligtast, att även sökanden hade att fullfölja talan hos olika myndigheter, beroende på i vilket avseende han ansåge bergmästarens beslut icke vara lagligen grundat. Emellertid torde detta icke låta sig göra, ty, om inmutaren anser, att bergmästaren oriktigt åberopat ett visst inmutningshinder och därigenom obehörigen inskränkt inmutningscirkeln, föreligger visserligen en rättsfråga av alldeles enahanda beskaffenhet som den, vilken skulle föreligga för det fall att annan rättsägare ansåge ett inmutningshinder icke hava blivit tillbörligen beaktat, men, så länge förfarandet icke kommit över inmutningsstadiet, kan ju någon rättstvist icke anses föreligga, enär den andre rättsägaren icke blivit i saken hörd och hans ståndpunkt följaktligen icke är känd. Sökanden kan således icke anses hava någon motpart att instämma till domstol, och bergmästa-

ren kan icke gärna av honom instämmas. Det torde därför icke återstå annat än att låta *alla* av sökanden anförda klagomål, även om de avse tolkningen av bestämmelserna om inmutningshinder, gå till kommerskollegium. Så är förhållandet för närvarande, låt vara att klagomål av dylik art ytterst sällan torde förekomma. Detta sistnämnda beror på att för närvarande icke förekommer någon verklig prövning av de i inmutningsansökningen lämnade uppgifternas riktighet, och att mutsedeln vanligen endast innehåller ett generellt förbehåll för annans bättre rätt. Någon särskild inskränkning i inmutningsområdet förekommer däremot i allmänhet icke. Om man, såsom föreliggande förslag innebär, genomför en mera ingående prövning av inmutningsansökningen, torde man kunna räkna med att ansökningen oftare blir avslagen och att även oftare undantag i mutsedeln göras beträffande viss del av inmutningscirkeln. Om så sker, torde anledning till klagomål från sökandenas sida i nu nämnda avseenden oftare kunna tänkas förekomma. Även om denna omständighet möjligen skulle kunna anföras såsom skäl för att klagomål av nu angiven beskaffenhet borde gå till domstol, torde emellertid detta av anledning, som nyss angivits, icke böra äga rum.

I fråga om ovan omnämnda 16 § i 1919 års förslag har ingenjörsvetenskapsakademien uttalat, att ett redan utlagt utmål icke borde vara ogillt endast därför att mutsedeln blivit utfärdad för person, som enligt 1916 års lag icke varit berättigad muta gruva. Man måste, enligt akademiens mening, i varje fall begära, att klander mot ett å sådan inmutning grundat utmål skulle vara anført inom den fatalietid, som vore stadgad för klander av utmålsförrättning, så att utmålet ej senare kunde på grund av ogillt mutsedel förklaras ogillt. En mutsedel kunde ju vara tagen i en fullkomlig obekant persons namn, och det kunde erbjuda oöverstigliga svårigheter för en rättsefterträdare att konstatera, huruvida nämnde person varit behörig inmutare eller icke.

De sakkunniga dela den mening, som akademien sålunda uttalat, och hava därför icke i sitt förslag upptagit något stadgande, motsvarande ovannämnda 16 § i 1919 års förslag. I stället har förevarande 11 § så avfattats, att därav tydligt framgår, att den, som vill göra gällande, att inmutningsansökningen bort avslås av ifrågavarande anledning, äger rätt att före utmålsförrättningen därom föra talan efter stämning till domstol. Skulle sådan talan icke före utmålsförrättningen bliva anställd och frågan icke heller vid denna bliva beaktad, böra vanliga regler om utmålsförrättningens rättskraft äga tillämpning så att, där klander icke anställes inom därför föreskriven tid, utmålet äger bestånd.

3 kap. Om undersökningsarbete.

12 §.

Delgivning av mutsedeln med jordägare och nyttjanderättshavare. Enligt 13 § 1 mom. gruvestadgan är inmutaren skyldig att, innan något arbete börjas å det inmutade området, lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln till såväl det inmutade områdets ägare som den, vilken med nyttjanderätt innehar eller brukar detsamma, och skall i fråga om sättet för delgivningen gälla vad om delgivning av stämning är stadgat.

Ställande av säkerhet för ersättning. Bergmästaren Asplund har i sin reservation till 1919 års kommittéförslag anført, att det enligt hans mening vore av betydelse, att jordägaren erhöles underrättelse om inmutningen redan vid mutsedelns utfärdande och att det syntes kunna påläggas bergmästaren besväret med mutsedelns delgivning med jordägaren.

Kommittémajoriteten har angående detta förslag anført, att detsamma förutsatte skyldighet för inmutaren att i ansökningen uppgiva, vem som vore jordägare. Emellertid kunde det alltför lätt inträffa, att inmutaren misstog sig i fråga om jordägarens person. På det stadium, då ansökning om mutsedel in-

gåves, kunde nämligen sökandens kunskap om de lokala förhållandena på orten icke hava blivit särdeles stor. Visserligen skulle sökanden uppgiva, vilken fastighet, som berördes av inmutningen, och det kunde då synas vara en lätt sak för honom att hos domaren i orten skaffa sig kännedom om, vem som innehade lagfart å fastigheten. I själva verket skulle nog inmutaren icke gå denna väg utan lita på muntliga uppgifter av närboende personer. För övrigt skulle det icke heller vara tillräckligt att uppgiva den, som innehade lagfart å fastigheten, när ju förändring i äganderätten kunde hava ägt rum, utan att nye ägaren ännu sökt lagfart. Då det således kunde befaras, att i ansökningen oriktig uppgift om ägarens person inflöte och att således en underrättelse i enlighet med ansökningen träffade orätt person utan garanti för att den verkliga ägaren erhöle del av mutsedeln, hade det ansetts lämpligast att bibehålla den nuvarande anordningen, enligt vilken inmutaren vore skyldig att före arbetets påbörjande delgiva jordägaren avskrift av mutsedeln. Sedan ansökningen väl ingivits och inmutaren således visste sig vara skyddad i fråga om sin upptäckarrätt, hade han bättre tid att förskaffa sig autentiska uppgifter om jordägaren.

Järnkontoret har i sitt yttrande över kommittéförslaget anfört, att, då kommittén föreslagit upphävande av nuvarande bestämmelse om mutsedelns förverkande i händelse av underlåten delgivning, det icke syntes nödvändigt, att delgivning skulle ske i de former, som gällde om stämning. Det kunde även ifrågasättas, huruvida icke skyldighet kunde åläggas bergmästaren att till jordägaren översända avskrift av mutsedeln, varigenom alltså delgivningsbesväret skulle upphöra för inmutaren.

De sakkunniga anse i likhet med kommittén, att nuvarande bestämmelser om skyldighet för inmutaren att i den ordning, som för delgivning av stämning är stadgad, tillställa jordägaren avskrift av mutsedeln innebära den största tryggheten att rätt jordägare erhåller del av mutsedeln, och hava därför i förevarande paragraf upptagit den i 18 § andra stycket av kommittéförslaget förekommande bestämmelsen.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har i sitt yttrande över kommittéförslaget anmärkt, att ifrågavarande bestämmelse så till vida vore oklar, att därav ej med tydlighet framginge, huruvida, därest flera ägare till det inmutade området funnes, delgivning måste ske med alla jordägarna eller endast med den, å vars mark arbetet skulle företagas; det sistnämnda vore enligt nämnde bergmästares mening tillräckligt.

Kommerskollegium har biträtt detta förslag.

De sakkunniga, som hålla före, att bestämmelsen i 13 § gruvestadgan även bör tolkas i överensstämmelse med nyss återgivna förslag, anse, att denna innebörd bör komma till tydligare uttryck, och hava därför något omredigerat bestämmelsen.

Andra stycket i förevarande paragraf överensstämmer med 13 § gruvestadgan med ett förtydligande i fråga om den överexekutor, som har att pröva säkerheten.

13 §.

Enligt 11 § gruvestadgan äger inmutaren anställa sådant försöksarbete, som erfordras för fyndighetens undersökning och blottande.

Uti 1919 års förslag hava bestämmelser i fråga om undersökningsarbetets omfattning upptagits på olika ställen. I 2 § 2 mom. stadgas, att inmutaren äger anställa arbete för ådagaläggande, att inom det inmutade området förekommer mineralfyndighet av i 1 § angivet slag, samt för vinnande av närmare kännedom om dylik fyndighets storlek, beskaffenhet och värde, varefter

Undersökningsarbetets ändamål och omfattning.

i 20 § stadgas, att undersökningsarbetet allenast må bestå i sådana åtgärder, som äro oundgängligen erforderliga för vinnande av det med arbetet avsedda ändamålet, såsom jordrymning, sprängning, diamantborrning och annat dylikt.

Bergmästaren Asplund har i sin reservation till 1919 års förslag anført, att den däri gjorda uppräknigen av olika slags undersökningsarbeten vore alltför ofullständig; under begreppet »annat dylikt» kunde t. ex. ej inrymmas kartläggning, stakningar, magnetiska och elektriska mätningar samt mycket annat, som vore lika nödvändigt för kännedom om fyndigheten som jordrymning, sprängning och diamantborrning. Denne ledamot har därför i sitt lagförslag helt borttagit de uppräknade exemplen på olika slags arbeten.

Järnkotoret och Svenska teknologföreningen hava i sina yttranden uttalat, att de i 1919 års förslag uppräknade exemplen på undersökningsarbete i vissa avseenden borde kompletteras, varjämte kommerskollegium ifrågasatt det lämpliga i att på sätt som skett exemplifiera undersökningsarbetena, varav man lätt kunde draga den slutsatsen, att vissa med de uppräknade ej likartade arbeten, såsom magnetiska och elektriska mätningar, icke vore tillåtna.

De sakkunniga finna det både onödigt och mindre lämpligt att närmare exemplifiera de olika slag av arbeten, vari undersökningsarbetet kan bestå, och hava därför låtit förevarande paragraf i 1919 års förslag undergå omredigering. Den i 1919 års förslag förekommande bestämmelsen att arbetet skall bedrivas så att minsta möjliga skada förorsakas å marken, har därvid även omformulerats för att även annan skada å fastigheten än den, som inträffat å själva marken, exempelvis genom huggning av skog, må inbegripas under bestämmelsen.

Såsom i 1919 års kommittébetänkande framhållits, har tvekan rätt, huruvida utmål kan tilldelas för en fyndighet, som är känd endast genom diamantborrning. I rättspraxis har antagits, att så icke är fallet, enär fyndigheten då icke blivit »blottad» (se N. J. A. 1903, sid. 370). Med den formulering, ifrågasvarande bestämmelse i de sakkunnigas förslag erhållit, är det givetvis icke inmutaren betaget att undersöka fyndigheten medelst diamantborrning. Beträffande frågan, huruvida han på grund av det resultat, som därvid vunnits, kan erhålla utmål, få de sakkunniga hänvisa till vad därom i annat sammanhang yttras.

I fråga om andra stycket i paragrafen må anmärkas, att detsamma så till vida skiljer sig från motsvarande bestämmelse i 1919 års förslag, upptagen i 18 § första stycket, att inmutaren erhållit rätt att begagna eller anlägga erforderlig väg icke blott till utan även inom det inmutade området, vilket givetvis bör och även jämlikt 11 § gruvestadgan torde tillkomma honom (jfr uttrycket »till stället»).

Beträffande tredje stycket hänvisas till vad vid 5 § punkt 6 blivit anført.

14 §.

Såsom i de allmänna motiven yttrats, torde inmutaren enligt 8 § gruvestadgan äga utan vidare tillgodogöra sig de inmutningsbara mineraliska ämnen, som inmutaren behöver bryta för ett ändamålsenligt bedrivande av undersökningsarbetet, varemot de sakkunniga i likhet med kommittén ansett lämpligt tillerkänna inmutaren rätt att tillgodogöra sig de vid undersökningsarbetet brutna mineralen endast i den omfattning, som verkligen erfordras för undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Detta har nu kommit till uttryck i förevarande paragraf. Att inmutaren bör äga rätt tillgodogöra sig de produkter, som utvinnas vid mineralens undersökning, ligger i sakens natur, men har det ansetts vara lämpligt att därom giva uttrycklig bestämmelse.

Rätten att använda under undersökningsarbetet brutna produkter.

Enligt 8 § gruvestadgan, andra stycket, vari meddelas bestämmelser om rätten till icke inmutningsbara ämnen beträffande tiden såväl före utmålsläggningen som efter densamma, utan att någon särskild skillnad på det ena och det andra fallet göres, torde, såvitt angår tiden före utmålsläggningen, inmutaren äga bryta icke inmutningsbara ämnen endast i den mån sådant är erforderligt för *försöksarbetets* ändamålsenliga drivande och därav använda, vad för *försöksarbetets* ändamål är behöfligt. Därjämte äger han behålla och tillgodogöra sig de icke inmutningsbara ämnen, som sålunda icke kommit till användning, därest de icke mot gottgörelse för brytningskostnaden av jordägaren avhämtas viss tid efter tillsägelse. I 1919 års förslag hava icke upptagits några som helst bestämmelser i fråga om inmutarens rätt till de icke inmutningsbara ämnen, som kunna brytas under undersökningstiden. De sakkunniga anse emellertid, att dylika bestämmelser böra finnas, och hava i 2 mom. av förevarande paragraf föreslagit ett stadgande i ämnet. Med avseende å dettas innehåll må anmärkas, att inmutarens rätt i ifrågavarande hänseende är inskränkt *dels* såtillvida, att icke inmutningsbara ämnen må brytas allenast i den mån sådant är erforderligt för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande *och dels* på det sätt, att inmutaren av vad sålunda brutits endast äger använda vad för undersökningsarbetet å fyndigheten behöves. I anslutning till sin allmänna åskådning om angelägenheten av att, såvitt möjligt, skarp åtskillnad göres mellan arbetet före och efter utmålsläggningen hava de sakkunniga ansett olämpligt tillerkänna inmutaren någon som helst rätt att behålla eller på annat sätt tillgodogöra sig de icke inmutningsbara mineral, som icke komma till användning för själva undersökningsarbetet.

15 §.

Enligt en i 21 § av 1919 års förslag förekommande bestämmelse är inmutaren skyldig underkasta sig de kontrollföreskrifter, som på jordägarens begäran kunna av bergmästaren meddelas med avseende å sättet för användningen av de under undersökningstiden brutna mineraliska produkterna. Då kontrollföreskrifter kunna vara erforderliga även med avseende å efterlevnaden av övriga i fråga om undersökningsarbetet meddelade bestämmelser, har i de sakkunnigas förslag uti förevarande paragraf föreslagits, att inmutaren skall vara skyldig underkasta sig de kontrollföreskrifter, som bergmästaren må meddela med avseende å efterlevnaden av de bestämmelser i nästföregående paragrafer, vari undersökningsrättens omfång blivit bestämt.

Kontrollföreskrifter av bergmästaren.

16 §.

I 13 § 1 mom. gruvestadgan har såsom påföljd i händelse av underlåtenhet att delgiva mutsedeln med jordägaren föreskrivits, dels förlust av inmutningsrätten *dels* ock skyldighet att för all genom arbetet förorsakad skada ansvara såsom för åverkan. I övrigt finnas icke i gruvestadgan meddelade några straffbestämmelser för överskridande av gränserna för försöksarbetet.

Straffbestämmelser och exekutiva påföljder.

I 1919 års kommittéförslag har, av skäl som redan i de allmänna motiven blivit berörda, påföljden av inmutningsrättens förlust borttagits. I förslaget har emellertid förutom förhöjt straff i händelse av underlåten delgivning med jordägaren dessutom straffpåföljd stadgats för en hel del för närvarande icke kriminaliserade handlingar av inmutaren. Så har straff stadgats för arbetets påbörjande, utan att föreskriven pant eller borgen blivit ställd, för överskridande av rätten att begagna det inmutade området under undersökningsarbetets bedrivande, för överskridande av rätten att utnyttja under arbetet brutna mineraliska produkter samt slutligen för åsidosättande av de kontrollföreskrifter i sistberörda avseende, som av bergmästaren blivit meddelade. Kommittén har

såsom skäl för denna utsträckta kriminalisering framhållit den synnerliga vikten av att undersökningsarbetet hålles inom behöriga gränser.

De sakkunniga hava icke något att erinra mot att inmutaren blir underkastad straff icke blott, då han börjar arbetet utan att hava därom underrättat jordägaren, utan även då han underlåter fullgöra föreskriften i 12 § andra stycket om ställande av säkerhet för blivande ersättning, men kunna icke finna det lämpligt, att inmutarens åtgöranden i övrigt kriminaliseras i den utsträckning, kommittén föreslagit. Det är nämligen uppenbart, att gränserna för undersökningsarbetet icke kunna i lagen fixeras på ett så bestämt sätt, att icke i det särskilda fallet olika åsikter kunna yppa sig beträffande frågan, huruvida ett överskridande av dessa gränser ägt rum. Det torde vid sådant förhållande icke vara lämpligt, att för åtgärd, varom här är fråga, kriminell påföljd förekommer i annat fall, än då inmutaren åsidosätter en av bergmästaren härutinnan meddelad särskild föreskrift.

Av allmänna rättsgrundsatser torde — såsom i kommittébetänkandet även framhålles — följa, att jordägaren, i händelse inmutaren överskrider sin undersökningsrätt, är berättigad till skadestånd, motsvarande det värde, de olovliga brutna mineralen kunna anses äga i jorden. Med hänsyn till svårigheten att fastställa detta värde torde det vara lämpligt, att påföljden bestämmes till ett förverkande av de brutna produkterna eller, om dessa icke finnas i behåll, skyldighet att ersätta deras värde i brutet skick. Denna påföljd synes även böra inträda, för det fall att inmutaren underlåtit att fullgöra vad honom ålegat i avseende å mutsedelns delgivning samt ställande av pant eller borgen.

I 13 § 2 mom. gruvestadgan föreskrives, att, om inmutaren försummar ställa föreskriven säkerhet, utmättningsmannen i orten äger, då han därom anlitas, inställa arbetet, till dess säkerhet, som finnes antaglig, blivit anskaffad. Där emot finnes icke i gruvestadgan någon bestämmelse meddelad, som giver jordägaren rätt att vid underlåten delgivning få arbetet inställt. En dylik bestämmelse torde med den i gruvestadgan förekommande stränga påföljden av inmutningsrättens förlust icke vara erforderlig. Annorlunda ställer det sig, om sistnämnda påföljd borttages, och hava därför de sakkunniga, i likhet med kommittén, tillerkänt jordägaren rätt att få arbetet inställt, då undersökningsarbetet påbörjats, utan att mutsedeln delgivits honom. Då ifrågakommande ärenden icke sällan torde vara av tvistig beskaffenhet, hava de sakkunniga ansett lämpligare, att överexekutor får handlägga dem.

Enligt 15 § gruvestadgan äger innehavaren av jorden anlita utmättningsmannen i orten för att få borttagen byggnad, som utan hans tillstånd blivit uppförd å det inmutade området och som icke är oundgängligen erforderlig för försöksarbetets drivande. Motsvarande bestämmelse återfinnes i tredje stycket av förevarande paragraf, dock med den ändringen, att prövningen skall tillkomma överexekutor i stället för utmättningsmannen.

17 §.

Årlig avgift för mark samt ersättning för skada genom undersökningsarbetet. Enligt 11 § gruvestadgan skall för den mark, inmutaren begagnar för försöksarbetet, så länge detta pågår, till innehavaren av jorden erläggas full ersättning i årlig avgift, som för varje år skall förskottsvis betalas. I nämnda paragraf stadgas vidare, enligt den lydelse densamma hade före en år 1899 vidtagen ändring, att, om anläggningen övergives, innan utmål blivit lagt, inmutaren jämväl skall vara skyldig ersätta all skada, som marken genom försöksarbetet för framtiden kan hava tagit. Då av denna bestämmelse kunde dragas den slutsatsen, att, där anläggningen icke övergaves, ersättning för förorsakad skada icke i denna ordning skulle ifrågakomma, blev år 1899 till paragrafen lagt ett särskilt stycke, enligt vilket inmutaren även skulle vara skyl-

dig ersätta skada och intrång, som av försöksarbetet förorsakades och varom ej förut i paragrafen blivit stadgat.

Bestämmelser, motsvarande de nu återgivna, hava upptagits i 23 § av 1919 års förslag, vilken sistnämnda paragraf i motiven säges i huvudsak överensstämma med bestämmelserna i 11 § gruvestadgan. Så är emellertid icke förhållandet. Andra stycket i paragrafen har nämligen blivit omredigerat, varigenom bestämmelsen fått den innebörd, att skada, som marken genom undersökningsarbetet kan hava tagit för framtiden, icke skall ersättas i förevarande ordning, därest i samband med utmålsläggningen marken inlöses av inmutaren. Konsekvensen härav blir, att, om marken i samband med utmålsförrättningen inlöses, densamma måste värderas, icke i det skick, den då befinner sig, utan i dess skick före försöksarbetets anställande. Att jordägaren skall hava ersättning för all skada å marken, är nämligen uppenbart. Nu förhåller sig emellertid så, att olika regler gälla i fråga om deltagandet i å ena sidan de kostnader, som föranledas av undersökningsarbetet, och å andra sidan de kostnader, som inlösnings av jordområde inom utmålet medför. Kostnader av förstnämnda slag skola nämligen såväl enligt gruvestadgan som enligt 1919 års och de sakkunnigas förslag påvåla inmutaren ensam, varemot jordägaren skall i förhållande till den andel, varmed han inträder i företaget, deltaga i de kostnader, som föranledas av inlösnings av område inom utmålet. Då enligt de sakkunnigas mening det är av vikt, att grundsatsen om inmutarens skyldighet att ensam bestrida kostnaderna för undersökningsarbetet konsekvent upprätthålles samt dessutom praktiska svårigheter kunna möta att vid utmålsläggningen utreda och fastställa det skick, vari marken befann sig före undersökningsarbetets början, hava de sakkunniga icke ansett lämpligt göra något undantag för den skada, som genom försöksarbetet kan hava uppkommit på den del av det inmutade området, som i samband med utmålsförrättningen må bliva inlöst av inmutaren.

18 §.

Enligt 12 § gruvestadgan äger den ersättningsberättigade få ersättningsfrågan prövad antingen av skiljemän eller av domstol med rätt för honom att, om han hänskjutit frågan till skiljemän men ej nöjes med dessas beslut, fullfölja saken vid domstol. 24 § i 1919 års förslag skiljer sig från detta stadgande, därigenom att rätten att omedelbart instämma saken till domstol borttagits.

Sättet för avgörande av tvist om årlig avgift eller annan ersättning.

I föreliggande förslag har den enligt gruvestadgan gällande valrätten mellan domstol och skiljemän bibehållits men har, för det fall att saken hänskjutits till skiljemän, rätten att fullfölja saken vid domstol borttagits. Det torde bättre överensstämma med skiljemannaförfarandets natur, att därvid träffat avgörande blir bindande och att skiljedomen endast på formella grunder kan klandras. Det kan visserligen anmärkas, att i fråga om ersättning för flottningsskada såväl enligt 1880 års flottledsförordning som den nya lagen av den 19 juni 1919 om allmän flottled gäller, att, där saken hänskjutes till skiljemän, densamma må fullföljas till domstol genom klander av skiljemännens utslag inom viss tid. Såsom skäl för att icke upptaga motsvarande regel för ersättningen för skada genom undersökningsarbetet kan dock anföras, att ersättningsfrågan i dylikt fall torde vara av enklare beskaffenhet, varjämte det ju endast är fråga om tillfälliga ersättningsbelopp för en kort tid.

För det fall att ersättningsfrågan överlämnas till skiljemäns avgörande, har, liksom i 1919 års förslag, åt skiljemännen lämnats en friare prövningsrätt än den, som gäller enligt 12 § gruvestadgan, såvitt angår skyldigheten att svara för kostnaderna för skiljemannaförfarandet.

Enligt vad de sakkunniga inhämtat, förekommer det mycket ofta, att frågan

om ersättning för skada genom försöksarbete får anstå, till dess utmålsförrättningen äger rum, och att överenskommelse om ersättningen träffas i samband med de överenskommelser angående ersättning för avstädd mark m. m., som förekomma vid själva utmålsförrättningen. Med hänsyn särskilt till de i många fall obetydliga ersättningsbeloppen torde det vara lämpligt, att möjlighet beredes parterna att få frågan om ersättningen avgjord i samma ordning som gäller för de ersättningsfrågor, vilka vid utmålsförrättningen skola förekomma. De sakkunniga hava därför såsom 2 mom. i förevarande paragraf upptagit ett stadgande, enligt vilket, därest ersättningsfrågan icke före utmålsförrättningen hänskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol, densamma skall avgöras av förrättningsmännen, därest ej parterna sänjas om ersättningen.

19 §.

Den tid, under vilken undersökningsarbetet må fortgå. Enligt 21 § gruvestadgan skall det arbete å fyndigheten, som erfordras för utmåls anvisande, vara av inmutaren fullgjort sist inom tre år från mutsedelns utfärdande, dock med rätt för bergmästaren att, då arbetet i följd av särskilda naturförhållanden lämpligen icke kan inom sagda tid fullgöras, på särskild ansökning av inmutaren medgiva förlängd tid av högst två år för arbetets utförande.

I 1919 års kommittébetänkande har föreslagits en sänkning av tiden för undersökningsarbetets fullbordande från tre år till två år utom beträffande Norrbottens, Västerbottens och Västernorrlands län, för vilka nuvarande bestämmelser om undersökningstiden bibehållits. Bergmästaren Asplund har i sin reservation yttrat, att det i betraktande av de skärpta fordringar för erhållande av utmål, som förslaget innehöller, syntes olämpligt att förkorta undersöknings-tiden.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har i sitt yttrande över 1919 års förslag anført, att det icke funnes anledning minska undersökningstiden från nuvarande tre år till två år samt såsom skäl för denna sin åsikt åberopat, att karta över önskat utmål och över mark till väg och kraftledning endast kunde upprättas å tid, då marken vore bar, samt att strejker och blockadförklaringar dels vid själva gruvarbetet, dels också till äventyrs vid de verkstäder, där gruvmaskiner skulle tillverkas, kunde inverka försenande å arbetet.

Även bergmästaren i västra distriktet har instämt i Asplunds reservation i förevarande del.

Bergmästaren i mellersta distriktet har, i anslutning till sitt förut omnämnda förslag om försvarsarbetets anordnande under tiden efter utmålsläggningen, uttalat, att även under undersökningstiden en viss arbetsprestation årligen borde utföras och att inmutaren, om denna fullgjordes, borde få fortsätta arbetet, tills utmål kunde erhållas. Dock borde bergmästaren årligen pröva ändamålsenligheten av utfört arbete och äga förlånga undersökningstiden med ett år i sänder, till högst fem år från mutsedelns utfärdande.

Bergmästaren i östra distriktet har i sitt yttrande uttalat, att undersökningstiden borde räcka högst tre år; under densamma borde erläggas årliga avgifter, som skulle återfås, därest vid utmålsförrättningen visades, att arbete utförts till en kostnad minst motsvarande erlagda avgifter.

Svenska teknologföreningen har avstyrkt förkortande av undersökningstiden från nuvarande tre år.

Kommerskollegium har anført, att då undersökningsarbetet avsåges att bliva mera omfattande, än gruvestadgan föreskrev, och då kartläggning därjämte skulle äga rum, det icke vore lämpligt att nedsätta tiden för arbetets utförande i de sydligare länen. Beträffande frågan om viss arbetskyldighet under undersökningstiden har kollegium yttrat, att, då fordringarna för inmutnings bi-

behållande i kraft genom borttagande av försvarsarbetet sänktes i stället för skärptes, man visserligen icke hade anledning förmoda, att någon nämnvärd förbättring skulle inträda i nu rådande förhållanden, men att kollegium dock icke ville förorda arbetsskyldighetens bibehållande ens under tiden före utmålsläggningen, då detta till stor del skulle omintetgöra den synnerligen önskvärda ordning och reda i äganderätten till gruvor och inmutningar, som åsyftades.

Av de skäl, som i ovan återgivna yttranden blivit anförda, anse även de sakkunniga olämpligt att förkorta undersökningstiden. Visserligen är det av vikt, att det svävande tillstånd i fråga om rätten att bearbeta fyndigheten, som undersökningstiden kan anses innebära, så snart sig göra låter efterträdes av de mera ordnade förhållanden, som utmålsförrättningen medför. Detta intresse får dock icke tillgodoses i den grad, att fyndighetens undersökning — i många fall det enda resultatet av inmutningen — hindras eller försvåras, och då nuvarande tid av tre år väl behöves för ändamålet, finnes icke anledning att förkorta densamma. Beträffande det av bergmästaren i mellersta distriktet framförda förslaget få de sakkunniga hänvisa till vad därom yttrats i den allmänna motiveringen.

De sakkunniga hava, i likhet med kommittén, ansett lämpligt utsträcka den befogenhet, som för närvarande tillkommer bergmästaren att medgiva förlängning av undersökningstiden. Så har dylik rätt medgivits, därest det föreligger tvist, som avser inmutningsrättens bestånd eller omfattning, varjämte även gruvestadgans ord i följd av »särskilda naturförhållanden» utbyts mot »på grund av markens beskaffenhet, särskilda naturförhållanden, arbetsinställelse eller annan till sin verkan därmed jämförlig omständighet». Dels har nämligen, såsom i kommittébetänkandet påpekats, det nuvarande uttryckssättet föranlett den missuppfattningen, att därmed åsyftats allenast mera allmänna, av klimat och väderlek föranledda naturförhållanden, och dels torde även omständigheter, som icke alls hava med naturförhållandena att göra, därest de omöjliggöra eller försena arbetet, böra tillerkännas samma betydelse för rätten att erhålla förlängning av undersökningstiden. För att bergmästaren skall kunna bedöma, huruvida inmutaren verkligen gjort vad på honom ankommit för att undersöka fyndigheten, hava de sakkunniga ansett lämpligt föreskriva, att han, därest förlängning av tiden på grund av omständighet av nu angivet slag sökes, vid sin ansökning skall foga en av två ojäviga personer till riktigheten vitsordad berättelse över de utförda undersökningsarbetena.

Ifrågavarande bestämmelse i kommittéförslaget har blivit så avfattad, att det icke är tillräckligt, att ansökning om undersökningstidens förlängning *ingives* till bergmästaren före tidens utgång, utan skall förlängning hava dessförinnan *beviljats* sökanden. I anslutning till den mening, som uttalats av bergmästaren Asplund i dennes reservation, har bestämmelsen i de sakkunnigas förslag så formulerats, att det endast erfordras, att ansökningen om förlängning *ingivits* före undersökningstidens utgång. Inmutaren bör nämligen icke göras ansvarig för ett eventuellt dröjsmål med prövning av hans ansökning; med dennas ingivande har han gjort vad på honom ankommer.

Om vid utgången av den i lagen stadgade undersökningstiden ansökning om utmål eller om förlängning av nämnda tid är på prövning beroende, bör givetvis undersökningsarbetet få fortgå, intill dess ansökningen slutligen blivit prövad. Då ju förlängning av undersökningstiden kan förekomma såväl på grund av tvist som på grund av sådan omständighet, som omförmåles i 19 § tredje stycket, kan det tänkas, att, oaktat undersökningstiden redan blivit förlängd, ansökning om ny förlängning ingives före den förlängda tidens utgång. Även i dylikt fall bör undersökningsarbetet få fortgå, intill dess den nya ansöknin-

gen prövats. Då enligt följande paragraf, därest ansökning om förlängning av undersökningstiden avslås, sökanden skall hava en viss respittid för ingivande av utmålsansökning, bör undersökningsarbetet även i sådant fall få fortgå, intill dess utmålsansökningen blivit prövad. Stadgande i nu angivna avseenden har meddelats i sista stycket av förevarande paragraf.

4 kap. Om erhållande av utmål och förändring av utmål.

Om ansökning om utmål.

20 §.

Sätt och tid för ansökningens ingivande. Enligt 26 § i 1919 års förslag skulle ansökningen om utmål ingivas sist inom den i lagen fastställda undersökningstiden eller den förlängda tid, som av bergmästaren kunde hava beviljats. Om nu ansökningen om förlängning av undersökningstiden ingivits så sent, att bergmästarens beslut däröver icke kan meddelas förrän omedelbart före tidens utgång, kan det givetvis möta svårighet för inmutaren att före denna hinna ingiva ansökning om utmål. Om det således redan enligt den avfattning, nästföregående paragraf erhållit i 1919 års förslag, syntts hava varit lämpligt att, därest beslut över ansökningen om förlängning av undersökningstiden meddelats först omedelbart före dennas utgång, medgiva inmutaren en viss tid för ingivande av utmålsansökan, för det fall att ansökningen om förlängning blir avslagen, så är detta nödvändigt med den avfattning nästföregående paragraf erhållit i de sakkunnigas förslag. De sakkunniga hava därför i förevarande paragraf tillagt en bestämmelse av innehåll, att, om bergmästaren avslagit ansökning om förlängning av undersökningstiden och detta beslut givits senare än 30 dagar före tidens utgång, utmålsansökan må kunna göras sist inom 30 dagar efter det beslutet om avslag meddelats.

21 §.

Uppgifter i ansökningen. Såsom i 1919 års kommittébetänkande påpekats, är det för utmålsförrättnings underlättande och påskyndande av ej ringa vikt, att redan själva ansökningen om utmål lämnar så rikhaltigt material som möjligt för belysande av de frågor, som kunna inverka på utmålets utläggande. I sådant syfte har i förevarande paragraf, i likhet med vad skett i kommittéförslaget, meddelats närmare bestämmelser om vad utmålsansökningen bör innehålla. Paragrafen överensstämmer i huvudsak med 27 § i kommittéförslaget. Med avseende å de förändringar och tillägg till nyssnämnda 27 §, som blivit vidtagna, må anmärkas följande.

1 mom.

1) Liksom vid inmutningsansökning bör sökanden uppgiva sitt namn, hemvist och yrke och har därför stadgande härom under denna punkt upptagits.

2) Enligt 1919 års förslag skall sökanden uppgiva — förutom den mutsedel, å vilken inmutningsrätten grundas — jämväl arten av den mineralfyndighet, med hänsyn till vilken utmålet begäres. Sistnämnda bestämmelse torde sammanhänga med ett stadgande i 40 § av nämnda förslag, enligt vilket utmålet skall utläggas efter »den i ansökningen om utmål uppgivna fyndighetens påvisade sträckning». Då det måste anses olämpligt att binda utmålets utläggande vid de uppgifter angående fyndighetens art, som må hava lämnats i inmutningsansökningen, och för övrigt tillräcklig upplysning angående fyndigheten torde erhållas av den berättelse, som enligt 2 mom. i förevarande paragraf skall bifogas utmålsansökningen, torde det icke vara erforderligt, att i

själva ansökningen uppgives viss fyndighet, med hänsyn till vilken utmål begäres.

3), 4) och 5). I likhet med vad föreskrivits vid inmutningsansökning, torde församling och län lämpligen böra uppgivas för de fastigheter, från vilka mark önskas tagen i anspråk.

Enligt 22 § 1 mom. gruvestadgan skall sökanden uppgiva de jordägare, på vilkas mark utmålet kan komma att läggas. Denna föreskrift har meddelats, för att bergmästaren skall bliva i tillfälle att underrätta nämnda jordägare om förrättningen. Ägarna av sådan mark *utanför* utmålet, som inmutaren önskar taga i anspråk, ävensom innehavare av nyttjanderätt eller servitut till mark, över vilken sökanden kan vilja hava utmålet utlagt eller som han utanför detta kan vilja taga i anspråk, hava tydligen samma intresse av att bliva underrättade om förrättningen. Under framhållande härav ävensom av att även äldre inmutare, i den mån deras inmutningsrätt ägde bestånd, borde kallas till förrättningen, har kommittén föreslagit, att inmutaren skulle lämna uppgift dels å ägarna till de områden, vilka sökanden inom och utanför utmålet önskade taga i anspråk, dels på de personer, som hade särskild rätt till samma områden, dels ock å dem, som eljest kunde beröras av den sökta utmålsläggningen.

De sakkunniga dela kommitténs uppfattning att sökandens uppgiftsskyldighet i fråga om sakägare bör väsentligt utvidgas och biträda i huvudsak vad kommittén härutinnan föreslagit. Då det i kommittéförslaget användas uttryckssättet »särskild rätt» synes för obestämt, har detsamma blivit utbytt mot det tydligare »nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt». Vidare synes det vara olämpligt att, såsom i kommittéförslaget skett, ålägga sökanden uppgiftsskyldighet i fråga om alla, som »eljest kunna beröras av den sökta utmålsläggningen», enär under detta uttryckssätt kan falla exempelvis innehavare av fordringsinteckningar i de områden, sökanden vill taga i anspråk. Det bör vara tillräckligt att, där fredat område gränsar omedelbart intill det sökta utmålet, sökanden uppger innehavaren av dylikt område.

2 mom.

1) Om sökanden genom överlåtelse eller annorledes förvärvat inmutningsrätten men förut icke, enligt vad i 9 kapitlet stadgas, gjort anmälan om fångtet hos bergmästaren, bör han givetvis i samband med utmålsansökningen ådagalägga sin behörighet. Därvid har bergmästaren att bland annat tillse, att bestämmelserna i 1916 års lag iakttagas.

2) Såsom i 1919 års betänkande framhålles, är det av stor vikt, att utmålsansökningen åtföljes av en karta. Genom kartläggningen tvingas sökanden att noga tillse, att i det begärda utmålet icke ingår fredad mark, samt att sätta sig i förbindelse med de sakägare, som finnas berörda av hans ansökning. I fråga om kartans upprättande hava de sakkunniga, i överensstämmelse med reservation av bergmästaren Asplund, vilken biträts av bergmästaren i västra distriktet samt svenska teknologföreningen, icke ansett sig böra föreskriva, att kartan ovillkorligen skall vara upprättad av lantmätare, bergsstatstjänsteman eller person med s. k. gruvmätkompetens, utan funnit tillräckligt, att kartan, där den ej upprättas av lantmätare eller bergsstatstjänsteman, utföres av därtill sakkunnig person.

Kommerskollegium har i fråga om kartan anfört: Utmålskartorna borde upprättas i en för hela riket gemensam skala. För närvarande torde de flesta utmålsdesignationer uppgöras i skala 1:2000, men måste avvägandet av lämplig skala bliva beroende på hur stora utmål lagen komme att medgiva. Då de områden, som behövde inlösas till väg eller ledningar, ofta hade sådan utsträckning, att den omnämnda skalan måhända icke vore lämplig, borde det uppdragas åt kommerskollegium att fastställa skalor för ifrågakvarande kartor.

De sakkunniga anse det icke kunna åläggas sökanden att upprätta karta i större skala än 1:4000 över själva utmålsområdet. I fråga om de områden, som sökanden vill taga i anspråk för väg och ledningar, torde det vara lämpligast, att bergmästaren erhåller rätt att godkänna karta i den mindre skala, som i varje särskilt fall finnes lämplig. I förevarande punkt har därför upptagits stadganden av nu angivet innehåll.

Då, såsom framgår av senare upptagna stadganden angående tilldelande av utmål, de ställen, där inmutningsbart mineral vid undersökningsarbetet påträffats, bliva av särskild betydelse med avseende å utmålets utläggande samt vad i övrigt under undersökningsarbetet blivit utränt angående fyndighetens storlek, läge och utsträckning måste vara av intresse för utmålets bestämmande, synes det vara lämpligt, att nu angivna förhållanden å kartan särskilt utmärkas.

3) Denna punkt överensstämmer i huvudsak med 27 § 2 mom. 2) i 1919 års förslag med ett par mindre ändringar för utmärkande dels av att berättelsen icke behöves innehålla någon fullständig redogörelse för undersökningsarbetets fortgång utan endast över de därvid vunna resultaten, dels ock av att icke blott den utredning, som kan anses vara erforderlig för bedömande, huruvida förut-sättningarna för utmåls tilldelande föreligga, utan all förefintlig utredning, som kan vara av *betydelse* i nyssnämnda hänseende, skall förebringas.

4) Enligt 27 § 2 mom. 3) i 1919 års förslag skulle avskrift av ansökningen bifogas i lika många exemplar som antalet av de fastigheter, över vilka ut-målet skulle läggas, eller från vilka eljest mark skulle tagas i anspråk. Där- emot har icke meddelats något stadgande om skyldighet för sökanden att bifoga kopia av kartan eller avskrift av berättelsen över det utförda undersöknings- arbetet eller annan dylik utredning.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har erinrat, att det icke vore erforderligt, att personer, som endast komme att upplåta en obetydlig areal för väg eller kraftledning, erhöles avskrift av ansökningen. Stadgandet borde därför ändras därhän, att bergmästaren föranstaltade om avskrifter av ansökningen i den omfattning, han ansåge lämplig. Däremot kunde det vara behövt, att den, som i egenskap av jordägare inom utmålet ägde rätt att ingå som hälften- delägare i företaget, finge sig tillställd en kopia av kartan.

Även järnkontoret har framhållit behovet av att vederbörande jordägare får sig tillställd kopia av kartan, varför enligt järnkontorets mening utmålssök- anden borde vara pliktig att till bergmästaren ingiva dylika kopior i lika många exemplar som avskrifter av ansökningen.

Kommerskollegium har förklarar, att det vore väl motiverat, att den eller de jordägare, av vilka mark inom utmålet ifrågakomme till inlösen, på förhand genom en kartkopia finge kännedom härom.

De sakkunniga anse, att redan kommitténs förslag understundom kan innebära en alltför betungande skyldighet för utmålssökanden. Att därutöver ålägga sökanden att ingiva kopior av kartan samt avskrifter av övriga bilagor i den omfattning, som av järnkontoret blivit ifrågasatt, anse de sakkunniga icke skäligen böra ifrågakomma. Emellertid kan det icke förnekas, att det ofta är av större intresse för vederbörande sakägare att erhålla del av karta och bilagor än att få en avskrift av själva ansökningen. För att sakägarna må beredas tillfälle att taga del av samtliga ingivna handlingar, utan att sökanden samtidigt oskäligt må betungas, har föreslagits, att endast *en* avskrift av samtliga ansökningshandlingar, kartan inbegripen, behöves ingivas, vilken av- skrift sedermera, enligt vad framgår av 23 §, skall översändas till en av sakägarna för att hos honom vara för samtliga tillgänglig.

3 mom.

Det förekommer synnerligen ofta, att flera inmutningar tagas med inmutningscirkelarna berörande eller liggande i närheten av varandra, och plägar då oftast utmål samtidigt sökas för samtliga inmutningar. För att icke sökanden skall behöva ingiva särskild ansökan för varje dylik inmutning, har i förevarande moment medgivits sökanden rätt att för dylika inmutningar göra gemensam ansökning om utmål.

22 §.

I gällande gruvestadga finnes icke någon bestämmelse om komplettering av utmålsansökan, motsvarande den i 5 § gruvestadgan meddelade om fullständiggående av inmutningsansökan. Då emellertid behov av dylikt stadgande torde förefinnas, har, i likhet med vad skett i 1919 års förslag, ett stadgande i detta avseende upptagits.

Komplettering av ansökningen.

Den i 1919 års förslag givna bestämmelsen i ämnet, 28 §, innebär *skyldighet* för bergmästaren att, där någon ofullständighet i ansökningen föreligger eller någon ytterligare upplysning finnes erforderlig, förelägga sökanden att inom viss tid inkomma med felande handling eller erforderlig upplysning, varvid det äventyr skulle föreskrivas att, om föreläggandet försumrades, ansökningen skulle vara förfallen.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har i sitt yttrande uttalat, att han ansåge det föreslagna sättet för infordrande av tilläggsuppgift eller upplysning vara för bryskt, när sökanden därigenom riskerade att förlora inmutningsrätten med alla de kostnader, han kunde hava nedlagt å företaget; måhända ville bergmästaren endast erhålla någon mindre betydelsefull uppgift, och, om sökanden vore sjuk eller bortrest, då svarstiden utginge, kunde han endast för en dylik mindre väsentlig fråga förlora sin inmutningsrätt.

Svenska teknologföreningen har i sitt yttrande anført, att, om bergmästaren av de i övrigt fullständiga handlingarna trodde sig finna, att undersökningsarbetet icke vore tillräckligt för utmåls erhållande, han borde meddela sökanden detta jämte föreskrift eller råd om vad ytterligare borde göras i sådant hänseende. Föreningen har därför föreslagit ett tillägg till förevarande paragraf i nu angivet syfte.

Enligt de sakkunnigas mening är det varken möjligt eller lämpligt, att bergmästaren redan före utmålsförrättningen lämnar några sådana anvisningar, som teknologföreningen ifrågasatt. Först vid besök å platsen i samband med utmålsförrättningen kan bergmästaren erhålla fullständig kännedom om undersökningsarbetets resultat, och han bör då vara obunden av på förhand gjorda uttalanden i saken. Emellertid torde den i 1919 års förslag stadgade påföljden vara för sträng. Om utmålsansökningen ingives i så god tid, att den i 20 § föreskrivna tidsfristen ännu icke tilländagått, då den i föreläggandet stadgade tidpunkten inträffat, finnes icke anledning att ansökningen skall anses förfallen. Inkommer den infordrade uppgiften eller upplysningen inom den i 20 § bestämda tidsfristen, bör ansökningen anses hava inkommit i behörig ordning. Äventyret för försummelse i förevarande avseende har därför ändrats därhän, att ansökningen icke skall anses hava inkommit förrän den dag, då vad föreläggandet avser blivit fullgjort. I anledning av vad bergmästaren i Gävle-Dala distrikt erinrat må framhållas, att bergmästaren med den formulering, ifrågasvarande bestämmelse erhållit i de sakkunnigas förslag, icke är ovillkorligen skyldig meddela däri avsett föreläggande utan även i annan ordning kan införskaffa felande uppgift eller upplysning. Det bör sedan ankomma på bergmästarens eget omdöme att avgöra, huruvida det ena eller andra förfaringsättet bäst lämpar sig.

I likhet med vad skett i 7 § av föreliggande förslag, har skyldighet stadgats för bergmästaren att ombesörja, att sökanden erhåller del av föreläggandet.

Om utmålsförrättnings kungörande.

23 §.

Förrättnings utsätande och kungörande samt kallelser till sakägare.

Enligt 23 § i gällande gruvestadga skall i den ordning, som är för delgivning av stämning stadgad, särskild kallelse med uppgift om tiden och stället för förrättningen meddelas »jordens ägare» minst trettio dagar förut, varjämte kungörelse om förrättningen skall inom samma tid uppläsas i kyrkan till den socken eller församling, där utmålet kan komma att läggas, till efterrättelse för var och en annan, som kan anse sin rätt av förrättningen beroende.

Vad först angår det offentliga kungörandet av utmålsförrättning, så har i 30 § av 1919 års förslag föreslagits, att utöver kungörandet i kyrka även skulle införas kungörelse om förrättningen i posttidningen, de s. k. bergskungörelserna samt tidning inom orten.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har i sitt yttrande uttalat, att enligt hans mening kungörande i posttidningen och bergskungörelser vore onödigt.

Kommerskollegium har hänvisat till sitt förut återgivna uttalande till förmån för kungörande i kyrka samt annonsering i bergskungörelserna.

De sakkunniga hava liksom i fråga om kungörandet av mutsedel ansett tillräckligt, att det offentliga kungörandet av utmålsförrättningen sker på sätt av kommerskollegium föreslagits.

I 1919 år förslag har den i gruvestadgan föreskrivna kungörelsetiden av 30 dagar utsträckts till 45 dagar. I flera av de avgivna yttrandena har denna utsträckning ansetts onödig, och, då de sakkunniga äro av samma mening, har den nuvarande bestämmelsen bibehållits.

Under uttalande av att gruvestadgans bestämmelser om kallelsens delgivning med jordägarna å ena sidan vore alltför litet betryggande för den, som berördes av utmålsläggningen utan att vara jordägare, men å andra sidan vore alltför betungande, i det att den innefattade skyldighet att ombestyrja kallelsens delgivning med jordägaren personligen, har kommittén föreslagit den förändringen i fråga om sakägares inkallande, att utöver det föreskrivna offentliga kungörandet till varje sakägare skulle sändas kallelse i rekommenderat brev. De sakkunniga, som biträda kommitténs förslag i denna del, hava i 3 mom. av föreliggande paragraf upptagit bestämmelser om skyldighet för bergmästaren att översända kungörelsen till alla sakägare, som uppgivits i ansökningen eller eljest äro för bergmästaren kända. För att bergmästaren skall erhålla visshet om att kallelserna riktigt framkommit torde det vara lämpligt, att översändandet sker i rekommenderat brev med mottagningsbevis. Den avskrift av ansökningshandlingarna, som, enligt vad under 21 § redan blivit anförd, skall tillställas en av sakägarna, hava de sakkunniga ansett lämpligen böra tillsändas ägaren av den fastighet, å vilken inmutningspunkten resp. de flesta inmutningspunkterna äro belägna.

Enligt lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter förutsättes, att delägarna kunna utse syssloman för den gemensamma förvaltningen eller att annan förvaltare kan bli i särskild ordning av rätten utsedd. Där fråga är om sådan samfällad jord, som i nämnda lag avses, bör tydligen kallelsen resp. avskrift av ansökningshandlingarna tillsändas sysslomannen eller förvaltaren, varom stadgande i sista stycket av förevarande paragraf är upptaget.

24 §.

Enligt 33 § i 1919 års förslag skall ägare av mark, varöver utmålet är avsett att läggas, eller som är avsedd att tagas i anspråk för väg eller ledningar, vara pliktig att till bergmästaren uppgiva namn och hemvist på envar, som i avseende å marken beröres av den sökta utmålsläggningen, med förpliktelse för honom, om han underlåter vad sålunda stadgats och skada uppstår för sakägare, som saknat kännedom om utmålets utläggande, att hålla sådan sakägare skadeslös. Av kommitténs motiv framgår, att denna uppgiftsskyldighet för jordägaren skulle avse icke blott sådana sakägare, som härleda sin rätt från honom (innehavare av nyttjanderätts-, servituts- och avkomsträtt) utan även innehavarna av andra å hans mark belägna inmutade områden och utmål, som kunna beröras av den sökta utmålsläggningen.

*Jordägares
uppgifts-
skyldighet.*

Bergmästaren Asplund har icke upptagit förevarande bestämmelse i det till hans reservation fogade lagförslaget och har såsom motiv härför anført, att det borde tillkomma inmutaren och icke jordägaren att utreda och för bergmästaren tillkännagiva de personer, som berördes av den sökta utmålsläggningen.

Bergmästarna i västra och södra distrikten hava avstyrkt ifrågavarande bestämmelse.

Järnkontoret har framhållit, att det i många fall vore svårt för jordägaren att uppgiva andra inmutare och utmålsinnehavare och att jordägare icke kunde väntas förstå sin skyldighet härutinnan.

Svenska teknologföreningen har även uttalat, att den jordägaren ålagda uppgiftsskyldigheten vore för sträng och att den endast borde gälla nyttjanderätts- och servitutsberättigade; skadeståndsskyldigheten borde för övrigt endast inträda, om jordägaren visades hava ägt kännedom om att vederbörande komme att beröras av förrättningen.

De sakkunniga dela den i yttrandena uttalade meningen, att ifrågavarande bestämmelse innehåller alldeles för vittgående förpliktelser för jordägaren. Det finnes icke någon anledning, varför jordägaren skulle hava skyldighet att mer än inmutaren själv hålla reda på innehavare av andra gruvrättigheter, som kunna beröras av den sökta utmålsförrättningen. Å andra sidan är det fullt naturligt att jordägaren skall hava skyldighet för inmutaren uppgiva de rättsägare, vilkas rätt beror på upplåtelse från jordägaren (innehavare av nyttjanderätt, servitut och avkomsträtt). Inmutaren är för sin kännedom om dessa rättsägare i regel uteslutande hänvisad till de uppgifter, han om dem från jordägaren kan erhålla. Jordägaren bör därför hava skyldighet att, när inmutaren, för att kunna lämna föreskriven uppgift i inmutningsansökningen, därom framställer begäran, för honom uppgiva nämnda rättsägare. Samma skyldighet bör åvila jordägaren, därest förfrågan om sådan rättsägare framställes av bergmästaren.

Enligt 11 kap. 33 § vattenlagen, som innehåller med de nu föreliggande likartade bestämmelser, är jordägare, som underlåtit lämna föreskriven uppgift om innehavare av nyttjanderätt till fastigheten, skadeståndsskyldig endast under förutsättning att nyttjanderättshavaren saknar kännedom om att företaget eller åtgärden angår fastigheten samt jordägaren visas hava ägt dylik kännedom. Då de i detta lagrum för skadeståndsskyldighet uppställda förutsättningarna även torde böra gälla i det fall, varom här är fråga, har ifrågavarande bestämmelse omredigerats i överensstämmelse med nämnda lagrum.

25 §.

Denna paragraf motsvarar gruvestadgans 23 § sista stycket.

*Förfaran-
det, där kro-
nan är sak-
ägare eller
förrättnin-
gen eljest be-
rör det all-
männas rätt.*

Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande.

26 §.

Förrättningsman och vid förrättningen biträdande.

Första stycket i förevarande paragraf överensstämmer i huvudsak med 23 § första stycket gruvestadgan; dock har den i sistnämnda paragraf förekommande särskilda bestämmelsen, att, om utmålet skall läggas å stads grund, förrättningsmannen skall biträdas av två utav honom tillkallade, i staden bosatta män, ansetts kunna utgå, sedan i 6 kap. 4 § lagen om fastighetsbildning i stad den 12 maj 1917 föreskrivits, att inom varje stad skall finnas ett efter behovet anpassat antal gode män, minst två, valda för en tid av sex år av stadsfullmäktige eller allmän rådstuga.

Då även annan än lantmätare, exempelvis gruvingenjör, jägmästare eller geolog i särskilt fall kan erfordras såsom biträde vid förrättningen, har förändring i sådant syfte gjorts i ovannämnda bestämmelse i gruvestadgan.

28 §.

Verkan av sökandens eller sakägares utelvar.

Första stycket i ifrågavarande paragraf motsvarar första punkten i 24 § gruvestadgan. Då emellertid sökandens utelvar kan bero på laga förfall och den föreskrivna tiden för ingivande av ansökning om utmål kanske redan tilländagått, har det med hänsyn till de kostnader, som äro förbundna med utställande av ny förrättning, syntts billigt, att förrättningen må kunna utan ny ansökan företagas å senare dag, sedan förfallet upphört.

Enligt 24 § gruvestadgan andra punkten må, där annan part än sökanden eller ock allmänt ombud utelver, detta icke hindra förrättningens fortgång, där den blivit så »delgiven och kungjord», som i gruvestadgan föreskrives. Såsom villkor för förrättningens giltighet gäller således icke blott, att förrättningen blivit i behörig ordning kungjord utan även att »jordens ägare» blivit i därför föreskriven ordning personligen kallad till förrättningen. I 1919 års förslag har däremot såsom villkor för förrättningens giltighet endast uppställts, att det offentliga kungörandet i vederbörlig ordning ägt rum, var emot den omständigheten att sakägare icke fått del av honom tillsänd kallelse icke tillerkänts någon betydelse i förevarande avseende.

Kommerskollegium har, utan att dock framställa något direkt yrkande om ändring i nu nämnda hänseende, uttalat betänklighet mot, att utmålsförrättning skall var giltig, även om jordägaren, som kanske mycket allvarligt berördes av förrättningen, icke i behörig tid erhållit kallelse till densamma.

De sakkunniga, som dela nu anförda betänkligheter, hava icke funnit anledning frångå den grundsats, som, enligt vad förut nämnts, gäller enligt gruvestadgan. Därvid bör emellertid tydligt utmärkas, att icke blott ägare av den jord, där utmålet skall läggas, utan även ägarna av den mark, som i övrigt skall tagas i anspråk, ävensom andra sakägare skola hava på sätt lagen föreskriver kallats till förrättningen. Kommittén har såsom skäl för sin motsatta ståndpunkt åberopat de i vattenlagen meddelade föreskrifterna om kallelse till syneförrättning enligt nämnda lag. Utan att vilja bestrida, att vissa likheter finnas mellan utmålsförrättning och syneförrättning enligt vattenlagen, vilja de sakkunniga framhålla, att sakläget dock är väsentligt olika. Under det att vid en syneförrättning enligt vattenlagen i regel endast är fråga om sättet för utnyttjandet av en sökanden ensam tillhörig naturtillgång, grundar sig hela inmutningsförfarandet, utmålsläggningen däri inbegripen, på en av lagen medgiven och reglerad ockupations- och expropriationsrätt till vissa naturtillgångar jämte för deras utnyttjande erforderlig mark, varvid jordägaren äger rätt att inträda såsom likaberättigad delägare i företaget. Vidare är även att beakta, att de praktiska svårigheter, som onekligen förefinnas för att erhålla en

fullt noggrann kännedom om alla de sakägare, som kunna beröras av en enligt vattenlagen företagen syneförrättning, icke i samma mån göra sig gällande i fråga om sakägarna vid en utmålsförrättning. Oftast är där endast fråga om en jordägare, och, där mark skall tagas i anspråk från flera olika jordägare, möter i regel icke någon svårighet att närmare taga reda på dessa. Även innehavare av sådant intill det sökta utmålet beläget område, som enligt 31 § icke må för utmålet tagas i anspråk, har så viktiga intressen att bevaka, att utmålsförrättningen icke bör få företagas, förrän dylik sakägare i behörig ordning kallats till förrättningen.

En i viss mån annan ställning intaga de, som äga nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt till jord, som är avsedd att tagas i anspråk vid förrättningen. Om dylik sakägare icke skulle hava blivit kallad till förrättningen, synes det vara olämpligt, att dennas fortgång därav ovillkorligen skall hindras, och har därför i förevarande paragraf gjorts ett tillägg av innehåll att, om vederbörande jordägare åtager sig ansvaret för den skada, som genom ifrågavarande sakägares uteblivande kan förorsakas denne, och hans inkallande icke anses erforderligt, förrättningen må kunna omedelbart fortgå.

29 §.

Denna paragraf motsvarar 25 § gruvestadgan. I sistnämnda lagrum stadgas bl. a., att, där jäv mot förrättningsmannen godkännes, förrättningen skall upphöra. Då denna påföljd är onödigt sträng, enär genom förrättningens inställanden avsevärda olägenheter och kostnader vållas sökanden, har liksom i 1919 års förslag föreskrivits, att förrättningen i dylikt fall skall uppskjutas för att företagas å dag, till vilken ojävig förrättningsman kan hinna förordnas och inställa sig vid förrättningsstället. Om någon vid förrättningen biträddande sakkunnig finnes jävig, bör icke — såsom enligt 1919 års förslag — det ovillkorligen åligga bergmästaren att kalla annan i den jävades ställe. Den fördel, som den sakkunniges biträde är avsedd att medföra, torde nämligen ofta icke motsvara den olägenhet som inkallande av ny sakkunnig skulle föranleda. Det bör därför ankomma på bergmästaren att pröva huruvida förrättningen må fortgå utan att annan sakkunnig inkallas att biträda.

Förfarandet om bergmästaren eller någon vid förrättningen biträddande är jävig.

30 §.

I fråga om förutsättningarna för erhållande av utmål hänvisas till vad därom blivit sagt i den allmänna motiveringen. Däri beröres även frågan om storleken av utmålet. Enligt 26 § gruvestadgan skall inom däri angiven maximiareal av fyra hektar utmålets storlek bestämmas »i mån av inmutarens behov». Enligt 40 § i 1919 års förslag skulle utmålets storlek inom den enligt detta förslag angivna maximigränsen av 16 hektar bestämmas »efter behov och den i ansökningsom utmål uppgivna fyndighetens påvisade sträckning».

Bergmästaren Asplund har uti sin reservation till nyssnämnda förslag uttalat, att, då genom utmålets beviljande sökanden finge rätt att tillgodogöra sig icke blott de i mutsedeln eller utmålsansöknings angivna mineralen utan även alla andra inmutningsbara mineral, som funnes inom utmålet, det syntes oriktigt att vid bestämmande av dettas sträckning taga hänsyn endast till den »i ansökningsom utmål uppgivna» fyndighetens sträckning. På grund härav och under framhållande av att utmålet icke borde erhålla större utsträckning än som föranleddes av undersökningsarbetenas resultat, har Asplund ansett, att ifrågavarande paragraf borde så formuleras, att utmål skulle tilldelas inmutaren »efter behov och fyndighetens genom undersökningsarbetena påvisade sträckning».

Utmålets storlek och form.

Bergmästaren i västra distriktet har i sitt yttrande anfört, att, då det ej gärna vore tänkbart, att utmålet icke skulle kunna erhållas till större längd än

fyndighetens påvisade sträckning, de i 40 § förekommande orden »och den i ansökningen om utmål uppgivna fyndighetens påvisade sträckning» borde utgå. Om fyndigheten hade en flack fältstupning, borde lämpligt utrymme tilldelas inmutaren, så att man vid arbetet å fyndigheten icke snart komme utanför utmålsgränsen.

Svenska teknologföreningen har i sitt yttrande anfört, att, då bergmästaren borde vara oförhindrad att vid utmålsläggningen taga hänsyn till viss fyndighets sträckning, även om denna förbisettes i ansökningen eller möjligen upptäckts efter dennas ingivande, orden »den i ansökningen om utmål uppgivna» borde ur lagtexten utgå.

Såsom i de allmänna motiven anförts, är utmålet avsett att innesluta den fyndighet, som varit föremål för inmutning. Det i första hand normerande för utmålets storlek inom föreskriven maximigräns bör således vara fyndighetens utsträckning. Enligt de sakkunnigas mening är det emellertid icke lämpligt att uppställa alltför stränga fordringar på att fyndighetens utsträckning redan vid utmålsförrättningen fullständigt klarlägges från inmutarens sida. Det bör vara nog, att man med ledning av undersökningsarbetet kan med någon viss grad av sannolikhet sluta sig till, huru härmed förhåller sig. Av skäl, som utav Asplund och teknologföreningen blivit anförda, bör därvid hänsyn tagas till alla de förekomster av inmutningsbara mineral, som finnas inom inmutningsområdet, oavsett huruvida uppgift därom lämnats vid inmutningen eller i ansökningen om utmål. Med ledning av vad sålunda kan bli upplyst angående själva fyndigheten bör även beräknas, att inom utmålet må kunna rymmas de anläggningar, inmutaren inom detsamma kan behöva uppföra. I sistnämnda hänseende må emellertid erinras därom, att föreliggande förslag — såsom redan i den allmänna motiveringen blivit omnämnt — i väsentligt större utsträckning än gällande gruvestadga medger inmutaren rätt att *utanför* utmålet taga i anspråk mark för byggnader, upplag m. m. samt att följaktligen behovet av utrymme inom utmålet för dylikt ändamål icke kan beräknas bli så stort, som för närvarande är fallet.

I fråga om formen för utmålet innehåller 26 § gruvestadgan, att utmålet skall vara 200 meter i längd och bredd, men att under vissa angivna förutsättningar detsamma även kan utläggas i annan sträckning, blott kroklinjer och spetsiga vinklar i möjligaste mån undvikas och längden av utmålet, såvitt ske kan, ej överstiger dubbla bredden.

Det torde icke vara erforderligt att närmare ingå på de i 1919 års förslag meddelade bestämmelserna i detta ämne, när dessa utgå från helt andra förutsättningar än de sakkunnigas förslag (fyrSIDIGA inmutningsområden samt en maximistorlek på såväl inmutade områden som utmål av 16 hektar). Vad i de avgivna yttrandena anförts i anslutning till dessa bestämmelser torde av samma skäl icke heller behöva omnämnas.

Enligt de sakkunnigas mening finnes icke anledning att uppställa en kvadrat såsom ett normalutmål. Däremot bör såsom ovillkorlig fordran uppställas, att utmålet begränsas av räta linjer. Där ej annat på grund av tillstötande hinder eller annan omständighet påkallas, bör med hänsyn till önskvärdheten av ordning och reda i förhållandena utmålet helst vara fyrSIDIGT med räta vinklar, således en kvadrat eller rektangel. I fråga om den största tillåtna längden på utmålet synes, med hänsyn därtill att utmålets bredd kan vara olika på olika ställen, en föreskrift om viss maximilängd vara lämpligare än den nuvarande bestämmelsen om att längden icke må överstiga dubbla bredden. Såsom maximilängd för utmålet har därför föreslagits 280 meter, vilket ungefär motsvarar längden på den längsta rektangel, som enligt nuvarande bestämmelser kan erhållas.

Enligt 26 § gruvestadgan erfordras, att inmutningspunkten skall vara belägen inom utmålet. Denna fordran bör givetvis kvarstå, men bör därutöver även fordras, att inom utmålet faller minst ett blottningsställe, d. v. s. ett ställe där inmutningsbar fyndighet blir påvisad. Såsom redan förut i den allmänna motiveringen omnämnts, har från flera håll mot 1919 års förslag blivit anmärkt, att genom försvarsarbetets borttagande och genom de föreslagna stora inmutningsområdena och utmålen fyndigheternas behöriga undersökning kunde bliva åsidosatt. Denna farhåga torde icke vara oberättigad, men kan i viss mån undanröjas, därest — såsom föreliggande förslag innebär — endast en areal av högst fyra hektar tilldelas sökanden för varje inmutningsområde, inom vilket malm påvisats.

Sista stycket i förevarande paragraf motsvarar 27 § gruvestadgan.

31 §.

Första stycket av förevarande paragraf innehåller den i 26 § andra stycket gruvestadgan uttalade grundsatsen, att inmutningshinder, som förefanns redan då mutsedeln utfärdades, även skall utgöra hinder för utmåls utläggande. Av nämnda lagrum framgår icke, huruvida för att hindret skall gälla erfordras, att detsamma kvarstår vid utmålsförrättningen. Då emellertid uppenbarligen hänsyn icke bör tagas till hinder, som under mellantiden mellan inmutningen och utmålsläggningen försvunnit, har i förslaget uppställts fordran på att hindret, för att detsamma skall hava laga verkan, fortfarande skall föreligga vid utmålsförrättningen.

Hinder mot utmålets utläggande.

Av nyss anförda bestämmelse i gruvestadgan kunde man möjligen anse sig berättigad draga den slutsatsen, att ett hinder, uppkommet *efter* mutsedelns utfärdande, skulle sakna all betydelse för utmålets utläggande. En dylik slutsats torde emellertid icke vara berättigad såvitt angår *alla* inmutningshinder. Då denna fråga är av stor principiell vikt, må här lämnas en redogörelse för nu gällande bestämmelser. Då dessa förete en viss oklarhet — något som även föranlett olika meningar angående deras rätta tolkning — torde det även vara nödvändigt att något närmare beröra dessa bestämmelsers tillkomsthistoria.

Sedan, såsom framgår av bifogade historiska redogörelse, bergskollegium år 1848 avgivit ett förslag till ny gruvestadga och detta förslag remitterats till högsta domstolen för yttrande och därvid omarbetats, blev det sålunda omarbetade förslaget underställt rikets ständer, varefter detsamma i väsentligen oförändrat skick antogs och utfärdades såsom gruvestadga den 12 januari 1855.

Föremål för inmutning skulle enligt nämnda stadga vara en viss mineralanledning, vars belägenhet skulle noggrant angivas. Däremot finnas i stadgan icke begreppen inmutningspunkt och inmutat område, ehuru vissa motsvarigheter därtill förekomma. Enligt 2 § skulle, »om det ställe, där någon till inmutning lovgiven fyndighet anträffas», vore beläget på mindre avstånd än 100 famnar från vissa byggnader, tomtplats eller trädgård, inmutning icke vara tillåten utan tillstånd av vederbörande ägare och nyttjanderättshavare. Vidare skulle enligt andra stycket i samma paragraf inmutning ej få ske på mindre avstånd än 50 famnar från sådan »förut befintlig gruva», för vilken visst utmål ännu ej hunnit utläggas, såframt icke den äldre gruvans innehavare därtill samtyckt. Bortsett från den ovisshet i olika avseenden, som kan råda i fråga om rätta innebörden av uttrycket »förut befintlig gruva», torde meningen med sist återgivna bestämmelse i stort sett vara, att en inmutning skyddade vederbörande inmutare mot senare inmutning inom en omkrets med 50 famnars radie.

I fråga om utmåls anvisande föreskrevs i 31 § av 1855 års stadga, att efter gruvägarens behov skulle utläggas ett utmål, som för de flesta slags fyndig-

heter skulle utgöra 100 famnar i längd och bredd, varefter i samma paragraf tillades: »kunnande dock, der i anseende till sådant hinder, som i 2 § sagdt är, belägenheten så fordrar, eller grufägaren eljest det begär och fritt fält förefinnes, utmål till den bestämda vidden jämväl utläggas i annan sträckning, efter thy som lämpligt pröfvas, blott kroklinier och spetsiga vinklar i möjligaste mätto undvikas, samt längden af utmålet, så vidt ske kan, ej öfverstiger dubbla bredden».

I 32 § meddelades följande bestämmelse: »Finnes ej fritt och oinmutadt fält för så stort utmål, som grufägaren önskar och i 31 § medgifves, åtnöje han sig med det utrymme, som är att tillgå. Lag samma vare ock, om grufägaren under mer än ett år försummat att söka utmål, sedan anmälan derom enligt 26 § bort göras, och annan fyndighet under tiden blifvit i hans granskap inmutad; ägande bergmästaren i thy fall, att i afseende på utmål för begge grufägarne dem emellan jemka, som skäligt pröfvas.»

Vad först angår den i 32 § upptagna bestämmelsen, så kunde det ifrågasättas, att såsom »oinmutat fält» skulle räknas allt vad som icke kunde anses utgöra inmutat »ställe» i den bemärkelse detta ord användes i 2 §; med andra ord: en inmutning, som tillkommit senare än den, på grund av vilken utmål skulle läggas, skulle icke åtnjuta skydd gentemot denna inom den i 2 § omtalade omkretsen utan endast i fråga om själva det inmutade stället. I sistnämnda paragraf säges nämligen endast, att en vid inmutningens tillkomst »*förut* befintlig gruva», d. v. s. gruva, tillkommen på grund av *tidigare* inmutning, åtnjuter skydd inom den angivna omkretsen. Emellertid torde uttrycket »oinmutat *fält*» i 32 § häntyda på att dess motsats inmutat *fält* innefattar icke blott själva inmutningsstället utan även den skyddskrets, vartill inmutningen giver upphov. Man torde därför vara berättigad antaga, att fält, som upptages av omkretsen kring en dylik senare tillkommen inmutning, icke är att betrakta som »oinmutat». Fråga är då, om det sålunda mellankomna hindret bör gälla, hur än utmålet må läggas utanför den skyddskrets, som enligt 2 § tillkommer den inmutning, på grund av vilken utmålet sökes. Då i 31 § på tal om kvadratisk utmål icke göres något förbehåll för »fritt fält», kunde det nämligen synas, som om i dylikt fall den i 32 § meddelade regeln icke skulle äga tillämpning. Den kategoriska formuleringen i 32 § första punkten tyder dock på, att denna paragraf åsyftar uppställa såsom en allmängiltig grundsats, att en mellankommande inmutning bör utgöra hinder för utmålet läggande utanför egen skyddskrets och att således 32 § är att betrakta såsom ett undantag, hänförande sig till hela 31 §. Det skulle således icke hava någon betydelse, om inmutaren önskar utlägga sitt utmål i form av kvadrat eller giva detsamma annan form; han skulle under alla förhållanden vara bunden av regeln i 32 § att inmutat fält icke finge tagas i anspråk. Men icke blott ordalagen i 32 § utan även sakens natur torde tala för riktigheten av denna tolkning. Såsom förut nämnts, erhåller inmutaren genom inmutningen skydd gentemot senare inmutare inom en viss angiven omkrets. Då denna fixeras till en viss storlek, 50 famnar från inmutningsstället, måste häri ligga, att skydd mot senare inmutare icke förvärfvas på längre avstånd. Skulle den tidigare inmutaren hava frihet att oberoende av en senare tillkommen inmutning utlägga utmålet i det läge, han själv önskade, blott detsamma erhöle kvadratisk form, skulle en dylik rätt alldeles förrycka innebörden utav den åt inmutningen givna skyddskretsen.

Emellertid torde det icke vara alldeles utan grund, som begreppet fritt fält icke i 31 § angivits såsom förutsättning för tilldelande av kvadratisk utmål. Dettas areal är, såsom synes, så avpassad, att den motsvarar en omkring skyddsområdet omskriven kvadrat. Det torde därför ligga nära till hands att antaga, att lagens mening varit, att inmutaren, oberoende av senare tillkom-

men inmutning, alltid skulle hava rätt att för sin inmutning erhålla en omkring skyddskretsen omskriven kvadrat. En dylik innebörd av ifrågavarande lagstadgande torde vara fullt naturlig även i betraktande därav, att, då inmutaren äger bedriva försöksarbetet inom hela den angivna skyddskretsen, han även bör hava rätt att för sitt utmål taga hela denna krets i anspråk. Om den nu angivna tolkningen av 31 § i 1855 års stadga antages vara riktig, erhåller man — såsom redan blivit antytt — en förklaring, varför i 31 § fritt fält icke uppställts såsom villkor för utmålets utläggande i form av en kvadrat. Ett dylikt villkor skulle nämligen icke passa in på det kvadratiske utmål, som kan antagas hava varit avsett såsom normalutmål: en omkring skyddskretsen omskriven kvadrat.

Uti det år 1874 avgivna förslaget till ny gruvestadga meddelades utförliga bestämmelser i ifrågavarande ämne. Enligt förslaget skulle inmutaren genom inmutningen erhålla rätt till en cirkelformig arbetskrets med 400 fots radie från en viss angiven medelpunkt, inom vilken krets han skulle äga bedriva försöksarbetet, varjämte han gentemot senare inmutningar skulle vara skyddad inom en därfutanför belägen omkrets med 570 fots radie från samma medelpunkt. Dessa dubbla cirklar föreslogos i avsikt att tillförsäkra inmutaren möjligheten att, oberoende av senare tillkomna inmutningar, erhålla såsom utmål en omkring arbetskretsen omskriven kvadrat med hörnen förlagda åt vilket håll sökanden än önskade. Den yttre cirkeln, inneslutande det s. k. fridlysta området, hade nämligen anpassats så, att den skulle giva inmutaren möjlighet att inom densamma förlägga en omkring den inre cirkeln omskriven kvadrat. Såsom normalform för utmålet uppställdes en kvadrat med 800 fots sida och med inmutningspunkten mitt i utmålet; men avvikelse från denna regel om form och läge kunde äga rum, om omständigheterna därtill föranledde, och kunde utmålsgränsen falla utanför det fridlysta området, om fältet där vid tiden för utmålsläggningen vore till inmutning fritt.

Såsom synes, utgöra dessa regler i huvudsak endast en närmare utveckling av de grundsatser, varpå 1855 års gruvestadga torde hava vilat, och i motiven angives icke heller, att de skulle innebära någon principiell avvikelse därifrån.

1874 års förslag blev, såsom framgår av den historiska översikten, icke lagt till grund för 1884 års gruvestadga, vilken utgör en inom civildepartementet verkställd omarbetning av 1855 års stadga.

I 1884 års gruvestadga har den otydlighet, som vidlåde 1855 års stadga i fråga om beräkning av det genom inmutning erhållna arbets- och skyddsområdet, i viss mån försvunnit genom införande av begreppen inmutningspunkt och inmutat område. Emellertid hava stadgandena om utläggande av utmål, särskilt för det fall att utläggandet skulle komma i kollision med andra inmutningar, icke fått den avfattning, att deras innebörd med otvetydighet framgår.

26 § i 1884 års stadga motsvarar 31 § i 1855 års stadga, vars ordalag för övrigt mycket nära blivit följda. Med bortseende från att 1884 års stadga icke innehåller några bestämmelser om stenkol samt från några mindre viktiga formella ändringar, företer förstnämnda lagrum endast följande olikheter mot bestämmelserna i 1855 års stadga.

1) Måttet på det kvadratiske utmålet har ändrats, i det att sidan i det samma bestämts till 200 meter i stället för 100 famnar.

2) En uttrycklig fordran har uppställts på att inmutningspunkten alltid skall ligga inom utmålet.

3) Ett nytt stycke har tillagts av innehåll att vad i 3 § stadgas i avseende å hinder mot inmutning även skall gälla om utläggande av utmål, såframt hindret förefanns, då mutsedeln utfärdades. Däremot finnes icke alls upptagen någon bestämmelse, motsvarande 32 § i 1855 års stadga.

Frågan är nu, vilka slutsatser böra dragas av de förändringar, bestämmelserna i 1855 års stadga sålunda undergått. Motiven till 1884 års förslag, som äro mycket knapphändiga, innehålla icke någon redogörelse för förevarande ämne, och varken nämnda motiv eller förarbetena i övrigt lämna någon som helst upplysning i saken.

Följande olika tolkningsmöjligheter torde erbjuda sig.

1) Utmålet må, till vilken form och i vilket läge sökanden än önskar, utläggas utan hänsyn till senare inmutning, med iakttagande blott att inmutningspunkten för den inmutning, på grund av vilken utmål sökes, kommer inom utmålet.

2) *Kvadratisk* utmål må utläggas utan hänsyn till yngre inmutning med iakttagande av vad nyss sagts om inmutningspunktens läge. Vid utläggande av utmål »i annan sträckning» skall därutöver iakttagas, att fritt fält finnes.

3) 26 § i 1884 års gruvestadga har samma innebörd, som, enligt vad ovan utvecklats, bestämmelserna i 31 och 32 §§ i 1855 års stadga få anses äga.

Att förstnämnda tolkning icke var riktig torde vara uppenbart. I själva den omständigheten att inmutaren genom inmutningen förvärvat en gentemot senare inmutare gällande företrädesrätt till ett visst till sin storlek och form närmare angivet område (det inmutade området) ligger nämligen, att företrädesrätten i allmänhet icke gäller utöver det sålunda angivna området. Detta torde hava ansetts såsom en självfallen följd av bestämmelserna om inmutning och inmutat område, vilket förhållande måste hava varit förklaringen till att man ej upptagit stadgandet i 32 § i 1855 års stadga. Hade man med denna uteslutning avsett att giva 26 § den innebörd, som ovan under 1) blivit ifrågasatt, hade detta säkerligen kommit till uttryck i motiveringen, enär det ju skulle hava inneburit en mycket väsentlig ändring i de grundsatser i fråga om inmutningens rättsverkningar, varpå 1855 års stadga vilat. Inmutaren skulle ju, om den ifrågasatta tolkningen vore riktig, i verkligheten komma att behärska såsom skyddsområde ett väsentligt större område än det genom inmutningen uppkomna s. k. inmutade området.

Även beträffande den under 2) upptagna tolkningen torde gälla, att densamma skulle innebära ett väsentligt avsteg från de grundsatser i fråga om inmutningens rättsverkningar, varpå 1855 års stadga vilat. Ty om vid det kvadratiske utmålet utläggande blott behövde iakttagas, att inmutningspunkten fölle inom detsamma, skulle ju kvadraten i övrigt kunna så utläggas, att densamma toge i anspråk större delen av ett annat inmutningsområde. För övrigt kan även anmärkas, att det skulle innebära en stor inkonsekvens, om utmålet, endast därför att det utlades i kvadratisk form, finge omfatta senare tillkomna inmutningsområden, under det att sådant icke skulle vara tillåtet, därest utmålet erhöile annan sträckning; det kan ju nämligen mycket väl tänkas, att utmålet i förra fallet komme att taga en större del av det senare inmutningsområdet i anspråk än i det senare fallet. Icke heller den under 2) upptagna tolkningen kan således antagas vara riktig.

Med hänsyn såväl till sakens natur som till ifrågavarande bestämmelses tillkomsthistoria torde det i stället böra antagas, att denna har samma innebörd som 31 och 32 §§ i 1855 års stadga. Om mark utanför det inmutade området be- lagts med ny inmutning, må således området för denna icke tagas i anspråk i vidare mån, än som erfordras för utmålet utläggande i form av en kvadrat, omskriven omkring det inmutade område, för vilket utmål sökes, och med hörnen förlagda, såsom sökanden själv önskar.

I ovan givna redogörelse för nu gällande rätt och dess tillkomsthistoria har endast berörts den verkan, en senare tillkommen inmutning må hava i fråga om utmålet utläggande. Frågan är nu, huruvida annat hinder mot inmutningen,

tillkommet efter mutsedelns utfärdande, skall hava samma betydelse som en efter denna tidpunkt tillkommen inmutning. De skäl, som ovan blivit anförda till stöd för den ståndpunkten, att utmålet i allmänhet icke må sträckas utanför det inmutade området, såvitt därigenom skulle tagas i anspråk mark, belagd med senare inmutning, torde här icke äga giltighet. Såvitt angår förhållandet mellan olika inmutare inbördes, torde det, såsom förut sagts, ligga i sakens natur, att inmutningsområdet utgör gränsen för den uppkomna inmutningsrätten. Den mindre modifikation i nämnda grundsats, som antagits innefattas i nu gällande bestämmelser, gör ingen ändring härutinnan, då densamma närmast föranledes av den i lagen föreskrivna olika formen på inmutningsområde och utmål. Då det gäller rättsförhållandet mellan inmutaren och andra rättsägare, ställer sig saken något annorlunda. I detta avseende torde böra nämnas, att i en del rättsfall till bedömande förelegat, huruvida ett vid utmålsförrettningen förefintligt inmutningshinder av sådan beskaffenhet, som omförmäles i 3 § 2 mom. (byggnad, tomtplats eller dylikt), kunde anses utgöra hinder mot utmålets utläggande (se N. J. A. 1909 sid. 336; 1912 sid. 17 och 1914 sid. 533). Om därvid konstaterats, att *vid mutsedelns utfärdande* hinder mot inmutning icke funnits, har något hinder mot utmålets utläggande *icke i någon mån* ansetts föreligga. Det har således icke blivit ifrågasatt, att ett dylikt mellan inmutningen och utmålsläggningen tillkommet hinder skulle gälla i fråga om utmålets sträckande *utanför* det inmutade området.

De sakkunniga hava icke funnit anledning att frånga den grundsats, som, enligt vad ovan utvecklats, får antagas för närvarande gälla beträffande rättsförhållandet mellan olika inmutare. Huvudregeln bör således vara, att, såvitt angår utmålets utläggande utanför det inmutade området, icke må tagas i anspråk mark, som blivit belagd med någon nytillkommen inmutning. Denna regel bör gälla, vilken form än gives åt utmålet, dock med ett undantag i samma riktning, som för närvarande kan antagas gälla, och innebärande ovillkorlig rätt till en omkring det inmutade området omskriven kvadrat. Detta undantag kan, såsom redan blivit anmärkt, anses utgöra en naturlig konsekvens av det förhållandet att det inmutade området är ett cirkelformigt område, under det att utmålet skall begränsas av räta linjer. För att inmutaren skall hava möjlighet att få använda hela det inmutade området såsom utmål — han äger ju bedriva undersökningsarbetet inom hela det inmutade området — måste ju utmålsgränserna alltid komma att falla något utanför detta. Det bör därvid stå inmutaren fritt att förlägga de utanför det inmutade området fallande hörnen, såsom han själv önskar. Med hänsyn därtill att utmålet åt annat håll, än där en eventuell nytillkommen inmutning möter, kanske icke *kan* utläggas såsom en kvadrat eller att sökanden i varje fall icke önskar detta, torde såsom förutsättning för rätten att taga i anspråk mark utanför det inmutade området icke böra ovillkorligen gälla, att utmålet erhåller formen av en omkring nämnda område omskriven kvadrat. I stället bör i fråga om utmålets begränsning åt ett håll, där hinder av ifrågavarande slag möter, meddelas den föreskriften, att inmutaren oberoende av dylikt hinder äger sträcka utmålet utanför det inmutade området intill detta tangerande, mot varandra vinkelräta gränslinjer.

Ovan har blivit förutsatt, att den utanför det inmutade området tillkomna inmutningen icke erhållit något utmål utlagt. Är detta fallet, böra förhållandena gestalta sig på annat sätt. Det område, som redan utlagts såsom utmål, kan naturligtvis icke utläggas såsom utmål för annan inmutning, även om denna tillkommit tidigare. I den mån vid utläggandet av utmål för den senare tillkomna inmutningen ej tagits i anspråk någon del av den tidigare inmutningens inmutningsområde, har ju vid nämnda utläggande icke skett nå-

got intrång på någon då bestående rättighet. Att hänsyn skulle tagas till det utmål, som för den då befintliga inmutningen kunde tänkas komma att bli utlagt, synes icke rimligt.

Vad därefter angår den verkan, som bör tillerkännas ett efter mutsedelns utfärdande tillkommet hinder av annat slag än nytillkommen inmutning, så torde det vara riktigast och jämväl enklast, att därutinnan samma grundsatser komma till tillämpning som vid en mellankommen inmutning. Såsom skäl här för kan anföras, att utmålet ju egentligen endast är en närmare precisering av den genom inmutningen uppkomna inmutningsrätten och därför icke alltför mycket bör sträcka sig utanför inmutningsområdet, därest därigenom kollision med annans rätt skulle uppstå. Det står ju alltid inmutaren fritt att giva sin rätt större omfång genom att förskaffa sig ett flertal inmutningar. De sakkunniga hava således, såvitt angår utmålets utläggande utanför det inmutade området, icke gjort någon skillnad mellan hinder av olika slag.

32 §.

*Utläggande
av gemensamt utmål.*

Redan i de allmänna motiven har berörts den nyhet föreliggande förslag innehåller i fråga om sammanläggning av särskilda utmål till ett gemensamt utmål samt de skäl, som ansetts tala för att en dylik sammanläggning sker redan i samband med själva utmålsförrättningen.

I fråga om förutsättningarna för utläggande av gemensamt utmål må nämnas, att detta givetvis icke bör ifrågakomma i annat fall, än då de inmutade områdena ligga i närheten av varandra. Inmutningarna avse ju i dylikt fall icke olika fyndigheter utan äro endast avsedda att täcka en och samma fyndighet i dess helhet. Gemensamt utmål bör således först och främst komma i fråga, då inmutningsområdena skära eller tangera varandra. Men även beträffande ett inmutningsområde, som ligger på ett något längre avstånd från de övriga, kan det vara lämpligt, att möjlighet finnes att få detsamma inneslutet inom gemensamt utmål med övriga inmutningsområden. Förstnämnda inmutningsområde avser kanske endast en förgrening av samma fyndighet eller en mera avsides liggande körtel, där mineralen förekomma på detta sätt. Då emellertid ett inmutningsområde, som ligger så långt avlägset från övriga, att mellan detsamma och dessa kan placeras ett helt inmutningsområde, icke bör kunna få sammanläggas med övriga inmutningsområden till ett gemensamt utmål, har såsom förutsättning för tilldelande av gemensamt utmål uppställts, att inmutningsområdena, där de icke skära eller tangera varandra, måste ligga på mindre än 200 meters avstånd från varandra.

Beträffande varje inmutningsområde, som vid tilldelning av gemensamt utmål skall kunna komma i betraktande, måste förutsättningarna för utmål uppfyllas. Således måste inom varje sådant område inmutningsbara mineral påvisas i den omfattning och av den beskaffenhet, som enligt 2 § tredje stycket erfordras för tilldelande av utmål. Om denna fordran icke upprätthålles, kunde möjligheten att erhålla gemensamt utmål giva inmutaren anledning att efterätta undersökningsarbetet beträffande några av de inmutade områdena, en utveckling som icke vore lycklig.

Det finnes icke anledning att uppställa någon absolut maximigräns för storleken av gemensamt utmål, utan bör detsamma kunna utläggas till den storlek, vartill erhållna inmutningar och fyndighetens sträckning giva anledning. I fråga om sättet för bestämmande av den areal, som i förhållande till innehavda inmutningar må erhållas, hava olika möjligheter varit föremål för övervägande. Det är givetvis icke tillräckligt att meddela en föreskrift av det innehållet, att det gemensamma utmålets areal icke må överstiga den areal, som uppstår, om det enkla utmålets areal 4 hektar multipliceras med antalet inmutningsområden, när ju inmutningscirklarna kunna skära varandra och,

även om fordran på att blottningsställe skall förefinnas inom varje cirkel upprätthålles, cirkelarna kunna så placeras, att det blottningsställe faller inom ett flertal cirklar. Ett sätt, som varit föremål för prövning, är att först uträkna den sammanlagda yta, som upptages av inmutningscirkelarna, varvid eventuellt gemensamma delar endast beräknas en gång, samt att därefter så bestämma det gemensamma utmålets areal, att den förhåller sig till nyssnämnda yta på samma sätt som en omkring ett enkelt inmutningsområde omskriven kvadrat till ett dylikt inmutningsområde. Emot detta beräkningssätt kan emellertid göras den anmärkningen, att, då beräkning av cirkelytor och cirkelsegment icke torde falla sig lätt, särskilt som ju någon utmärkning på marken icke förekommer, detta beräkningssätt skulle såväl för bergmästaren som för vederbörande rättsägare stöta på praktiska svårigheter. Det synes därför enklare, att man för varje inmutningseirkel omskriver en kvadrat och så beräknar den sammanlagda yta, som upptages av dylika kvadrater, därvid liksom i förra fallet gemensamma delar endast en gång beräknas. Även om mot detta beräkningssätt i viss mån kan göras samma anmärkning som mot det nyss omnämnda, torde dock svårigheterna vid arealens uträkning bliva avsevärt mindre. Givetvis uppstå emellertid olika resultat alltefter sättet för förläggningen av de omskrivna kvadraterna. Såsom den naturligaste regeln härutinnan erbjuder sig, att kvadraterna förläggas så, att sidorna bliva vinkelräta mot resp. parallella med någon viss baslinje, vilken lämpligast bör förläggas i fyndighetens längdriktning. De sakkunniga hava därför i 32 § angivit detta sistnämnda beräkningssätt såsom normerande för det gemensamma utmålets areal.

Därav att arealen blivit bestämd på nyss angivet sätt följer emellertid icke, att utmålet skall sammanfalla med den figur, efter vilken arealen beräknas. Med det gemensamma utmålet åsyftas bl. a. just att bereda möjlighet för erhållande av en figur, med mindre invecklade gränslinjer än de, som vid särskilda inmutningsområden kunna uppstå. Gränserna böra således, såvitt ske kan, utjämnas och förenklas, varjämte även i viss mån en omläggning kan komma att ske. Därvid bör fyndighetens sträckning i främsta rummet vara avgörande. Att härutinnan fordra full klarläggning av de geologiska förhållandena kan naturligtvis icke komma i fråga utan bör det vara tillräckligt med de antaganden, som med stöd av gjorda malmblottningar eller eljest med någon sannolikhet kunna göras. Någon viss form på det gemensamma utmålet bör icke föreskrivas, utan bör formen vara helt beroende av förhållandena i varje särskilt fall. Dock bör ovillkorligen fordras, att gränslinjerna äro räta samt att inmutningspunkterna och de ställen, där inmutningsbar fyndighet påvisats, falla inom det gemensamma utmålet. Då någon föreskrift angående högsta längd eller bredd för det gemensamma utmålet icke upptagits, har det befunnits nödvändigt att utöver de fordringar, som nyss nämnts, föreskriva, att gränslinje för utmålet icke må vara belägen på längre avstånd än 250 meter från närmaste blottningsställe.

33 §.

Första stycket i denna paragraf motsvarar 28 § gruvestadgan. Då för det fall att flera jordägare finnas inom utmålet det för bedömning av dessas inbördes rättsförhållanden bör vara av betydelse, att redan vid utmålsföreläggningen gränsen mellan de olika jordområdena blir fastslagen, har liksom i 1919 års förslag i sista punkten av förevarande stycke upptagits en bestämmelse härom.

Enligt 30 § i 1 mom. gruvestadgan må gruvägaren själv bestämma, huru stort utrymme inom utmålet, som han ovan jord för sitt arbete behöver. Denna grundsats att inmutaren icke skall vara skyldig lösa marken inom hela ut-

*Utstakning
och kart-
läggning av
utmålet.*

målet bör alltjämt bestå. Med hänsyn till de särskilda förpliktelse, som åvila gruvägaren i fråga om det område, han ovan jord vill taga i anspråk, har liksom i 1919 års förslag tillagts, att dylikt område skall särskilt utstakas och inläggas å karta ävensom i protokollet anmärkas.

34 §.

Anvisande av mark utanför utmålet för upplag, anläggningar, väg, kraftledning m. m. Såsom i de allmänna motiven redan omnämnts, föreslås utvidgad rätt för gruvägaren att få sig anvisad mark utanför utmålet. Bestämmelser härom hava upptagits i förevarande paragraf. Med avseende å innehållet i denna må anmärkas följande.

Begreppet transportbana har ansetts skola omfatta alla anordningar för transport av gruvprodukter m. m., således såväl linbanor som järnvägsanläggningar. Vad de sistnämnda angår bör det vara utan betydelse, om järnvägen endast är en s. k. decauvillebana eller om densamma utgör en fast anläggning. Det förekommer understundom, att såsom utfartsväg från gruvan anlägges en järnväg med vanlig spårvidd, och bör även en dylik kunna inbegripas under ifrågakavarende stadgande. Är emellertid järnvägen avsedd att jämväl användas i allmän trafik, bör mark till densamma icke kunna anvisas enligt gruvestadgans regler utan böra i så fall bestämmelserna om expropriation äga tillämpning. I dylikt fall är vanligen fråga om ett företag av större omfattning, och, då i expropriationslagen medgives rätt att exproprieras mark till järnväg eller spårväg för allmän trafik, torde därmed hava avsetts, att för dylik anläggning tvångsupplåtelse av mark icke skall kunna ifrågakomma i annan ordning, än i expropriationslagen stadgas.

Enligt 32 § gruvestadgan äger gruvägaren få sig anvisad förutom väg jämväl plats åt de för gruvdriften erforderliga kraftledningar. Ehuru vid gruvestadgans utfärdande icke funnos några ledningar avsedda för kraftöverföring på elektrisk väg, ansågs dock denna bestämmelse tillämplig å dylika ledningar, när de senare kommo i bruk. Sedan lagen den 27 juni 1902 innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar tillkommit, uppstod emellertid tvekan, huruvida expropriation efter gruvestadgans regler kunde ifrågakomma för elektriska kraftledningar, särskilt sådana för vilkas utförande enligt nämnda lag krävdes Konungens tillstånd. Emellertid har uti ett rättsfall, som under år 1914 avgjorts av högsta domstolen (se N. J. A. 1914 sid. 557), uttalats, att mark till en för gruvdriften erforderlig elektrisk kraftledning kan anvisas enligt reglerna i gruvestadgan. Den, som enligt 2 § i 1902 års lag måste söka tillstånd till utförande av s. k. högspänningsledning (ledning med spänning överstigande 250 volt), plägar samtidigt härmed begära rätt till expropriation för ledningen enligt 1 § i lagen, och, där tillståndet enligt 2 § beviljas honom, erhåller han i regel också expropriationsrätt enligt 1 §. Ofta händer, att vederbörande icke behöver taga denna rätt i anspråk utan lyckas att med markägarna träffa godvillig uppgörelse om avstående av mark. Därest han icke lyckas härutinnan, har han enligt nu gällande regler möjlighet att bereda sig tvångsupplåtelse av erforderlig mark antingen med stöd av den honom av Kungl. Maj:t beviljade expropriationsrätten, i vilket fall 1902 års lag jämte allmänna expropriationslagen bliva tillämpliga, eller ock enligt föreskrifterna i gruvestadgan. Mellan dessa olika, honom till buds stående förfaringssätt bestå vissa icke oväsentliga skiljaktigheter. Enligt 1902 års lag skall ersättning givas efter värdet av den mark, som tages i anspråk eller det intrång, som förorsakas, med 50 % förhöjning, under det att enligt gruvestadgan ersättning endast skall utgå efter nämnda värde utan någon förhöjning. Vidare förefinnas även olikheter i fråga om sammansättningen av den nämnd, som bestämmer ersättningsbeloppet, samt i fråga om rätten att däremot full-

följa talan. Bestämmelser om förhöjning av ersättningsbeloppet är — enligt vad förarbetena till 1902 års lag utvisa — betingad därav, att expropriationsrätt införts även för ledningar avsedda för enskilda företag, och efter den ändring, som 1 § i 1902 års lag undergått under år 1920 i samband med tillkomsten av lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m., har uttryckligen stadgats, att förhöjningen i ersättningsbeloppet icke skall ifrågakomma för det fall att fastigheten skall användas för kronans räkning eller expropriation kan äga rum jämlikt allmänna expropriationslagen. Då en gruvanläggning onekligen har samma karaktär som de övriga enskilda företaget, för vilkas tillgodoseende expropriationsrätt enligt 1 § i 1902 års lag medgivits, synes det ligga närmast till hands att låta reglerna om avstående av mark för ledningar bliva desamma, antingen det gäller att tillgodose en gruvanläggnings eller en annan industriell anläggnings behov, och att således med andra ord icke i gruvestadgan giva särskilda bestämmelser angående expropriation av mark för ledningar, avsedda för gruvsdriftens behov. Härigenom skulle emellertid den rättighet att få mark anvisad till kraftledning, som för närvarande tillkommer innehavare av gruva, bli väsentligen inskränkt. Enligt 1902 års lag äger nämligen endast sådan industriell anläggning, som finnes vara *av större betydelse för det allmänna*, rätt till expropriation av mark för kraftledningar, under det att enligt gruvestadgan dylik rätt tillkommer *varje gruvföretag*, oavsett den betydelse det kan anses äga. Att inskränka på denna gruvägare sedan gammalt tillkommande rätt torde icke vara lämpligt. Gruvlagen bör således fortfarande innehålla en bestämmelse om rätt för gruvägaren att genom tvångsupplåtelse förvärva rätt till framdragande av kraftledningar.

Vad angår sättet för anvisande av mark till elektriska kraftledningar kunde det ifrågasättas att göra skillnad mellan å ena sidan sådana ledningar, för vilkas utförande kräves Konungens tillstånd, samt å andra sidan övriga elektriska kraftledningar och beträffande ledningar av förstnämnda slag låta de i 1902 års lag upptagna bestämmelserna och icke reglerna i gruvestadgan bli tillämpliga. En sådan åtskillnad skulle emellertid medföra vissa olägenheter. Så gott som alltid torde nämligen någon del av kraftledningen vara s. k. högspänningsledning, för vars utförande kräves Konungens tillstånd, och att olika regler skola gälla för olika delar av samma kraftledning kan icke vara lämpligt. Ej heller är det av sakens natur betingat att göra någon åtskillnad mellan å ena sidan sådana kraftledningar, i vilka någon del utgör högspänningsledning, samt å andra sidan sådana kraftledningar, där detta icke är fallet. Sättet för ledningarnas framdragande är ungefär detsamma, och ersättningsfrågorna måste bli likartade.

Om det således synes mindre lämpligt att i fråga om sättet för anvisande av mark göra någon åtskillnad mellan olika slag av elektriska kraftledningar, kunde det emellertid ifrågasättas att beträffande alla slags elektriska kraftledningar låta de i 1902 års lag meddelade regler bli tillämpliga. I dylikt fall skulle emellertid det alltid vara nödvändigt att hålla en särskild förrättning för bestämmande av markersättningen på grund av ledningens framdragande. Att detta skulle i hög grad fördyra kostnaderna för inmutaren ligger i öppen dag, då ju han hade att betala utöver de med utmålsförrättningen förenade kostnaderna även kostnader för den nämnd, som enligt expropriationslagen hade att bestämma ersättning i anledning av ledningens framdragande.

Med hänsyn till nu anmärkta förhållande och då nuvarande bestämmelser icke visat sig förenade med några olägenheter, torde desamma böra bibehållas.

I 32 § gruvestadgan talas endast om de kraftledningar, som äro erforderliga »för gruvsdriften». Till gruvsdriften bör hänföras allt det förfarande, som av-

ser gruvprodukternas brytning, uppföring, sovring och vidare behandling på mekanisk väg i avsikt att göra dem mera lämpade för förädling. Således hör under gruvdriften även anrikning (se N. J. A. 1912 sid. 9). Naturligtvis hör ej under gruvdriften gruvprodukternas behandling i masugn. Emellertid synes sistnämnda verksamhetsgren, där den drives i samband med gruvdriften, böra vara likställd med denna i avseende å rätt att utanför utmålet erhålla mark för byggnader, andra anläggningar, väg, transportbanor och ledning.

Även mark utanför utmålet, som vid utmålsförrättningen kan bliva anvisad för ändamål, varom i denna paragraf förmåles, bör utstakas, utmärkas å karta samt antecknas i protokollet, såsom stadgats i fråga om mark, som inom utmålet tages i anspråk. För utmärkande av att kartan över marken utanför utmålet icke behöver upprättas i samma skala som själva utmålskartan har i sista stycket av förevarande paragraf föreslagits en bestämmelse, att karta över dylik mark må upprättas i den skala, som för ändamålet prövas lämplig.

35 §.

Bestämmande av försvarsavgiftens storlek. Såsom framhålles i de allmänna motiven, har storleken av den årliga försvarsavgiften satts i relation till utmåtets storlek. Till följd härav har, liksom i 1919 års förslag, i förevarande paragraf intagits en bestämmelse att förrättningsmannen skall uträkna och i protokollet anteckna försvarsavgiftens belopp.

Om jordlösen och annan ersättning.

36—38 §§.

Grunderna för lösen och annan ersättning samt sättet för dess bestämmande. Gruvestadgan innehåller i 30, 31 och 33 §§ bestämmelser om jordlösen och annan ersättning. Vid utmåls tilldelande skall jordägaren först och främst erhålla lösen för mark inom utmålet, som av gruvägaren tages i anspråk för arbetet ovan jord. Lösen bestämmes vid utmålsläggningen. Sämjas ej parterna om beloppet, bestämmes lösen av förrättningsmannen och gode männen efter uppskattning av marken till det värde, annan mark av enahanda beskaffenhet och godhet i orten högst gäller, med beräkning att jordägaren ansvarar för räntor och utskylder av jorden. Lösen skall med visst undantag tillfalla jordägaren med förbindelse för denne, om jorden är åt annan till nyttjande upplåten, att hålla innehavaren skadeslös för den förlust, som genom mistningen av marken tillskyndas honom. Vidare skall gruvägaren giva full ersättning för skada och intrång, som drabbar jordens ägare eller innehavare på grund av utmålet. Beloppet bestämmes, där så äskas, vid utmålsförrättningen av förrättningsmannen och gode männen, utan hinder likväl för den, som har rätt till skadeersättning, att efter stämning till domstol särskilt utföra den talan, vartill han under grubarbetets fortgång kan finna sig befogad. Slutligen ankommer det på förrättningsmannen och gode männen att bestämma ersättning för väg och plats för kraftledning, som gruvägaren fått sig anvisad.

Såsom framgår av det nu sagda, skall enligt gruvestadgan lösen för mark gäldas till jordägaren, som i sin ordning skall hålla en eventuell innehavare av nyttjanderätt till marken skadeslös för förlusten av rätten. Denna grundsats torde, såsom i 1919 års kommittébetänkande framhålles, även hava tillämpats beträffande servitutshavare eller över huvud taget vilken sakrättsägare som helst. Förhållandet mellan å ena sidan jordägaren och övriga ersättningsberättigade samt å andra sidan den exproprierande kan, enligt vad expropriationskommittén yttrar i sitt år 1910 avgivna betänkande (sid. 136), antingen ordnas så, att alla ersättningsanspråk i avseende å jorden anses ingå i ägarens och ersättningen bestämmes i en enda summa, som sedan genom överenskommelse eller i händelse av tvist genom domstols i särskild rättegång meddelade beslut

fördelas mellan de olika rättsägarna, eller ock så, att jämte jordägaren de andra ersättningsberättigade eller flera eller färre av dem anses hava självständiga ersättningsanspråk mot den expropriation och få sina ersättningsbelopp bestämda fristående från varandra. Enligt expropriationskommitténs mening ägde det senare systemet avgjort företräde, enär det icke i allmänhet kunde sägas, att det värde, en fastighet ägde såsom fri från upplåtelser, sammanföle med ett i anledning av skedda upplåtelser skäligen nedsatt värde jämte de upplåtna rättigheternas tillhopalagda värden. Detta system har även kommit till användning såväl i expropriationslagen som i vattenlagen. Med anledning härav torde detsamma böra tillämpas även i fråga om den tvångsupplåtelse av mark, varom nu är fråga.

Enligt gruvestadgan (33 § andra stycket) skall, såsom ovan nämnts, utgå »ersättning» för väg samt plats för kraftledning, som anvisats gruvägaren. Det säges icke, huruvida denna ersättning skall utgå i form av lösen för marken eller såsom ersättning för förorsakat intrång. Emellertid torde väl med den formulering stadgandet fått hinder icke föreligga för att, alltefter graden av intrånget, föreskriva antingen, att marken helt skall lösas, eller att ersättning skall givas för intrånget. 1919 års förslag innehåller, att all mark utanför utmålet, som av gruvinnehavaren tages i anspråk, skall av honom lösas. Detta torde visserligen vara riktigt, såvitt angår mark, som tages i anspråk för byggnader och andra mera stadigvarande anläggningar eller för vägar och fasta järnvägsspår. Däremot torde det icke alltid vara nödvändigt att mark, som är avsedd för upplagsplats, helt lösas; upplaget är kanske endast avsett för en viss tid, och tvångsupplåtelsen behöver då icke sträcka sig längre, än behovet kräver. Vidare torde det icke heller vara nödvändigt, att all mark, över vilken exempelvis en kraftledning framgår, lösas. I detta hänseende torde kunna erinras därom, att enligt expropriationslagen, vilken skall tillämpas vid sådan expropriation, som enligt 1902 års lag kan hava medgivits för starkströmsledningar, tvångsupplåtelse i allmänhet endast förutsättes skola ske med nyttjanderätt. Det finnes icke anledning att beträffande de ledningar, varom här är fråga, tillämpa andra grundsatser. Därför har, i överensstämmelse med stadgandet i 12 § första stycket i expropriationslagen, beträffande mark utanför utmålet, som av gruvinnehavaren tages i anspråk för ändamål, som omförmåles i 34 §, föreslagits (se 36 § första stycket) att lösen skall erläggas, där marken helt tages i anspråk för ändamålet eller lider synnerligt men av upplåtelsen, under det att eljest endast skall betalas ersättning för skada eller intrång, som förorsakas.

36 och 37 §§ innehålla grunderna för bestämmandet av lösen och ersättning. Däri upptagna regler överensstämma i huvudsak med motsvarande bestämmelser i expropriations- och vattenlagarna. Stadgandet i 37 § 1 mom. tredje stycket har sin motsvarighet i 9 kap. 52 § vattenlagen. Beträffande innebörden av nämnda stadgande må här återgivas de motiv, som av vattenrättssakkunniga anförts för detsamma, vilket i deras förslag upptogs såsom § 69. »Såsom framgår av stadgandet i 69 § tredje stycket av de sakkunnigas förslag, kan den för innehavaren av en sådan särskild rättighet, varom nu är fråga, bestämda ersättningen under vissa förutsättningar komma att tagas i anspråk till gäldande av fordran, varför fastigheten häftar. Om och i vilken utsträckning detta må ske, är bland annat beroende av vilken värdeminskning fastigheten kan anses hava undergått, därigenom att från densamma upplåtits den ifrågavarande rättigheten. För avgörandet av denna fråga är uppenbarligen erforderligt, att fastigheten värderas med hänsyn såväl därtill, att besväret åvilar densamma, som ock till den eventualiteten, att detta icke varit förhållandet. I allmänhet torde den första av dessa uppskattningar innefattas i den, som måste företagas för att fastställa den till ägaren utgående ersättningen i egentlig mening, lik-

som den senare uppskattningen kommer att sammanfalla med den, som blir nödvändig för förhöjningens bestämmande. Därest de särskilda rättsägarna i avseende å fastigheten äro flera, kan det emellertid inträffa, att för tillämpning av fördelningsregeln i 69 § erfordras uppgift om fastighetens värde med eller utan allenast en viss av de sålunda förefintliga rättigheterna besvärande den samma, något varom upplysning icke kan hämtas från de värderingar, som ägt rum för att fastställa den till ägaren utgående ersättningen.»

Enligt 1919 års förslag skulle parterna icke hava frihet att med varandra överenskomma om ersättningsbeloppet. Denna grundsats torde hava föranletts därav, att ersättningsbeloppets bestämmande kan tänkas inverka på annans, närmast inteckningshavares, rätt. Oaktat med hänsyn till nu anförda omständighet det enligt expropriationslagen i allmänhet icke står parterna fritt att träffa överenskommelse om expropriationsersättningen, så torde de skäl, som föranlett denna grundsats, icke äga samma giltighet i fråga om de ersättningsfrågor, som enligt gruvlagen avgöras. Den mark, varom vid utmålsförrättningen är fråga, är i regel av ett relativt obetydligt värde, och ersättningssummorna äro därför i allmänhet små. Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har uti sitt över 1919 års förslag avgivna yttrande uppgjort en statistik över de ersättningsbelopp till jordägaren, som under åren 1917 och 1918 blivit bestämda vid förrättningar inom hans distrikt, varvid han anmärkt, att under nämnda båda år ersättningsbeloppen på grund av då rådande höga markvärden varit avsevärt högre än förut. Enligt nämnda statistik uppgingo 70 % av ersättningsbeloppen endast till belopp understigande 100 kronor. Under år 1917 uppgingo hälften och under 1918 34.5 % av de bestämda ersättningsbeloppen endast till 30 kronor eller därunder. Ersättningsbeloppens obetydlighet gör, att inteckningshavarna i regel icke hava något att erinra mot att jordägaren uppbär ersättningsbeloppen. Det torde därför saknas anledning att övergiva nu gällande grundsats om rätt för jordägaren och andra rättsägare att med utmålsökanden träffa uppgörelse angående beloppets storlek, i synnerhet som någon olägenhet härav icke alls försports.

I 46 § av 1919 års förslag har för den händelse envar av bergmästaren och gode männen i fråga om ersättningens bestämmande skulle hava sin särskilda mening föreskrivits, att bergmästarens mening skulle gälla. Med hänsyn därtill att ingen av förrättningsmännen blivit av part utsedd måste de samtliga anses vara fullt opartiska i saken. Det torde därför vara mindre riktigt att tillerkänna någons mening företräde framför en annans. Riktigast torde i stället vara att tillämpa den grundsatsen att, där pluralitet ej kan vinnas för någon viss mening, den mening skall gälla, till vilken jämkning kan ske.

I övrigt överensstämna de i dessa paragrafer upptagna bestämmelser i hudsak med motsvarande stadganden i kommittéförslaget, och hänvisa de sakkunniga till motiven därtill.

39 §.

Skada eller intrång, som icke förutsetts vid utmålsförrättningen. Med avseende å denna paragraf må anmärkas, att den skada eller det intrång, som icke förutsetts vid utmålsförrättningen, i allmänhet torde vara av sådan beskaffenhet, att bestämmandet av ersättning därför icke lämpligen bör ske i den uti gruvlagen stadgade ordningen samt att på grund härav, liksom i 33 § gruvstadgan, hänvisning ansetts böra ske till vederbörandes rätt att därom föra talan i vanlig ordning.

Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

40 §.

I gruvestadgan finnes icke meddelad någon bestämmelse om sättet för avkunnande av beslut i frågor, som höra till utmålsförrättningen. Emellertid torde det vara förutsatt, att dylika beslut skola muntligen avkunnas vid förrättningen och icke få endast genom protokollet delgivas parterna. Uttryckligt stadgande härom har intagits i första stycket av förevarande paragraf.

Avkunnande av beslut, tillhandahållande av protokoll samt kungörande av beslutet.

Enligt kungl. förordningen den 7 december 1883 angående expeditionslösen torde, då några särskilda regler i fråga om tillhandahållande av expeditioner enligt gruvestadgan icke meddelats, bergmästaren vara skyldig tillhandahålla protokoll över utmålsförrättning inom 6 dagar från den dag, besluten vid förrättningen blivit avkunnade. Med hänsyn därtill att utmålsförrättningarna till förminskande av kostnaderna ofta företagas i ett sammanhang, torde det ofta vara så gott som omöjligt för bergmästaren att inom ovannämnda tid tillhandahålla part avskrift av utmålsprotokollet. I andra stycket av förevarande paragraf har därför stadgats, att dylikt protokoll skall vara tillgängligt för sökanden, vilken ju författningsenligt är skyldig att lösa protokollet, inom 30 dagar efter förrättningens avslutande och för annan part inom 30 dagar efter framställd begäran.

För att sådana rättsägare, som tilläventyrs icke blivit kallade till förrättningen eller eljest erhållit kännedom om densamma, skola få tillfälle att, om deras rätt genom förrättningen blivit förnärad, däremot föra talan, har föreskrivits, att kungörelse om förrättningen skall införas i de s. k. bergskungörelserna.

41 §.

Enligt 34 § gruvestadgan skall, där någon vill klaga över förrättningsmannens beslut beträffande fråga huruvida den inmutade fyndigheten är föremål för inmutning eller ock över storleken eller sträckningen av det utmål, som blivit anvisat vid förrättningen, detta ske hos bergsöverstyrelsen, under det att, därest någon är missnöjd med beslut i andra frågor, som till utmålsförrättningen höra, talan därom skall instämmas till domstol.

Klagomål över beslut vid utmålsförrättning.

Denna uppdelning av klagomål över utmålsförrättningen på olika myndigheter har bibehållits i 1919 års förslag, och då nämnda uppdelning är motiverad av klagomålets olika art, har densamma bibehållits i föreliggande förslag. Mot formuleringen av 51 § första stycket i 1919 års förslag, vari klagomål hos bergsöverstyrelsen avhandlas, har uti flera avgivna yttranden anmärkts, att det däri använda uttryckssättet, vilket överensstämmer med 34 § i gruvestadgan, kunde giva anledning till missuppfattning samt att, då dylikt missuppfattning hittills ofta förekommit och föranlett, att klagomål med orätt anförts hos kommerskollegium, stadgandet borde förtydligas, så att därav klart framginge, att klagomål över storleken eller sträckningen av utmålet skulle prövas av kommerskollegium, endast då frågan gällde, huruvida utmålet i förhållande till fyndigheten erhållit den lämpligaste storleken och sträckningen. Med anledning härav har stadgandet i föreliggande förslag omedragerats, så att därav tydligt framgår, att kommerskollegium icke skall pröva en eventuell tvist angående huruvida ett inmutningshinder föreligger och den olika sträckning på utmålet, som därav kan föranledas.

I överensstämmelse med hemställan från bergmästaren i östra distriktet samt kommerskollegium har även föreslagits, att fråga om anvisande av mark utanför utmålet skall prövas av kommerskollegium, enär ju här föreligger ett uteslutande tekniskt spörsmål. I sistnämnda avseende bör kollegium givetvis

endast hava att pröva, huruvida och i vilken omfattning dylik mark må kunna anvisas, varemot eventuella i samband därmed stående ersättningsfrågor böra i händelse av tvist bliva föremål för domstols prövning.

Enligt i 34 och 70 §§ gruvestadgan meddelade bestämmelser skall såväl i fråga om besvärstalan hos kommerskollegium som beträffande klandertalan vid domstol tiden för talans anställande räknas från det vederbörande erhållit del av det beslut, mot vilket talan föres. Att tiden för talans anställande skall beräknas på sätt nyss sagts medför, att den, som fått utmålet utlagt, icke kan vara säker på att detsamma får orubbat äga bestånd, då ju en annan rättsägare när som helst och kanske i en avlägsen framtid kan komma att anställa talan mot förrättningen. En dylik möjlighet föreligger även för det fall att sakägaren blivit i vederbörlig ordning kallad till förrättningen men icke inställt sig vid densamma. Vidare är att märka, att det torde vara tvivelaktigt, huruvida andra inmutare och utmålsinnehavare, vilkas rätt genom förrättningen blivit kränkt, ens äro bundna av den klandertid, som i 70 § stadgas. Enligt 10 § 1 mom. är nämligen, där ny inmutning meddelats å äldre gruva, som uppgivits vara sönad, den tidigare inmutaren icke pliktig att för den senare vika, förrän han blivit dömd sin rätt förlustig. Att döma av motiven till detta lagrum, synes detsamma vara avsett att uttrycka den allmänna grundsatsen att tidigare inmutare icke är skyldig att vidtaga några särskilda åtgärder till bevarande av sin rätt gentemot den senare inmutaren. I nämnda motiv anföres nämligen, att, då andra inmutare icke erhöle kallelse till utmålsförrättningen, de rimligen icke kunde bliva genom densamma avstängda från sin rätt till talans anställande.

De sakkunniga anse det vara synnerligen angeläget, att utmålsförrättningen i så stor utsträckning, som visar sig möjligt, vinner rättskraft gentemot de sakägare, som därav kunna beröras. Detta är särskilt av betydelse, om inskrivning och inteckning av gruvrätt skall kunna komma till stånd. I detta syfte hava i föreliggande förslag upptagits bestämmelser om inkallande av sakägare i större omfattning, än för närvarande är fallet, och har i 28 § av förslaget föreskrivits, att, om förrättningen finnes beröra en sakägare, som icke i stadgad ordning blivit kallad till förrättningen, denna skall uppskjutas till annan dag för dylik sakägares inkallande. Vidare har i förslaget meddelats bestämmelser om förrättningens offentliga kungörande, i vilket avseende särskilt torde böra framhållas kungörandet i de s. k. bergskungörelserna, vilka kunna förväntas erhålla spridning bland gruvdriftens utövare och dem, som syssla med inmutningsverksamhet. Slutligen må nämnas, att enligt 40 § i förslaget meddelande om utmålets utläggande jämte en kort beskrivning över detsamma skall införas i bergskungörelserna. Genom dessa bestämmelser torde vara väl sorjt för att de sakägare, som kunna beröras av utmålsförrättningen, även bliva kallade till densamma eller åtminstone därom på något sätt erhålla kännedom.

Med hänsyn till nu nämnda förhållanden torde det låta sig göra att borttaga den nuvarande anordningen med räknande av besvärstiden från erhållen del av vid utmålsförrättningen meddelat beslut och att i stället låta utmålsförrättningen vinna rättskraft inom viss tid efter dess avslutande. Om vid utmålsförrättningen av misstag skulle hava tagits i anspråk område, som redan tidigare blivit för annan utlagt såsom utmål, finnes emellertid icke anledning att låta innehavaren av det äldre utmålet vika. Han bör således för bevarande av sin rätt icke vara bunden av någon viss klandertid.

I fråga om tiden för anförande av besvär hos kollegium innehåller gruvestadgan den bestämmelsen, att dylika besvär skola ingivas sist å trettionde dagen från delfäendet av det överklagade beslutet eller, där det gäller mål

från något av de fyra nordligaste länen, sist å fyrtiofemte dagen från del-fäendet. Någon anledning att göra åtskillnad mellan mål från olika län torde icke föreligga. Med hänsyn till den tidsutdräkt, som kan vara förenad med utfäendet av utmålsprotokoll och handlingar, bör en relativt lång besvärstid stadgas, i vilket hänseende 90 dagar från förrättningens avslutande torde vara tillfyllest.

Tiden för klander till domstol bör, såsom framhållits av kommerskollegium, utlöpa efter tiden för anförande av besvär hos kommerskollegium, enär man även för framtiden torde få räkna med att part felaktigt fullföljer talan hos kollegium. På grund härav och då det är av vikt, att klandertiden med hänsyn till andra sakägare tillmätas relativt lång, har densamma föreslagits till 180 dagar efter förrättningens avslutande.

Om utbetalning av ersättningsmedel.

42—44 §§.

I 31 § tredje och fjärde styckena gruvestadgan givas regler om sättet och tiden för erläggandet av lösen. Är marken intecknad och hava inteckningshavarna ej medgivit jordägaren rätt att lyfta lösesumman, skall beloppet nedsättas hos Konungens befallningshavande. Även i andra fall må gruvägaren, om han det hellre vill, nedsätta lösesumman.

I 1919 års kommittébetänkande har föreslagits, att lösen och annan ersättning *alltid* skall nedsättas hos Konungens befallningshavande. Vidare hava i förslaget i anslutning till motsvarande bestämmelser i expropriationslagen meddelats utförliga stadganden angående sättet för utbetalning av nedsatta medel.

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har i sitt yttrande uttalat, att förslaget bestämmelser i nu förevarande ämnen vore opraktiska och endast skulle föranleda ökat arbete och ökade kostnader. Ersättningsbeloppen vore i regel relativt betydliga och, om alla ersättningstagare, såsom föreslagits, skulle kallas till sammanträde inför Konungens befallningshavande för fördelningen, kunde utmålssökanden enbart i ersättning för inställelserna vid dylikt sammanträde få betala dubbelt så stort belopp som själva ersättningsbeloppen. Beträffande in-teckningar och servitut kunde man vanligen vid förrättningen få säkra upplysningar. Ersättningsbeloppen borde utbetalas vid själva förrättningen, utom då bergmästaren eller utmålssökanden önskade att de skulle nedsättas för vederbörandes räkning. I sistnämnda fall borde medlen insättas på bergmästarämbetets giroräkning i riksbanken för att, sedan klandertiden gått till ända, utbetalas till vederbörande genom bergmästarens försorg. Om fastig-heten vore in-tecknad för fordran och jordägaren vägrade lämna uppgift å in-teckningshavarna eller dessa medgäve jordägaren rätt att lyfta medlen, borde bergmästaren överlämna dem till Konungens befallningshavande för för-delning i den ordning, som gällde för fördelning av köpeskilling för utmät-ningsvis såld fast egendom.

Även bergmästaren i mellersta distriktet har uttalat, att den av kommittén föreslagna proceduren vore för omständlig, då fråga vore om små ersättnings-belopp. Då större markområde löstes, kunde det nog bliva till skada för in-teckningshavarna, om jordägaren disponerade lösesumman, men detta kunde bedömas av förrättningsmannen, som i tveksamma fall kunde ålägga sökanden att skaffa gravations- och taxeringsbevis.

Även svenska teknologföreningen har uttalat sig emot en vidlyftig apparat vid fördelning av ifrågavarande ersättningsbelopp under hänvisning till samma förhållanden, som av nyssnämnda båda bergmästare påpekats.

Om utbetalning av ersättningsmedel.

Kommerskollegium har yttrat, att de föreslagna bestämmelserna, då fråga vore om mindre belopp, vore onödigt stränga och ekonomiskt alltför betungande för utmålsökanden. Nu gällande bestämmelser vore därför enligt kollegii mening mera lämpade efter verkliga rådande förhållanden än de av kommittén föreslagna.

De sakkunniga dela den i de avgivna yttrandena framkomna uppfattningen att ifrågavarande bestämmelser såvitt möjligt böra förenklas, enär, såsom i annat sammanhang redan anförts, det här i regel rör sig om relativt obetydliga belopp. Detta framgår redan av det förhållandet att inteckningshavarna i allmänhet bruka medgiva utbetalning till jordägaren av honom tillkommande ersättningsbelopp. Å andra sidan kan man emellertid icke bortse därifrån, att fall kunna förekomma, då ersättningsbeloppen äro relativt stora, och att deras utbetalning därför kan menligt inverka på inteckningshavarnas rätt. Att, såsom från en bergmästares sida blivit ifrågasatt, till bergmästarens bedömande överlämna frågan, huruvida för jordägaren avsett ersättningsbelopp bör utbetalas till denne även för den händelse marken är in-tecknad, kan icke vara lämpligt. Liksom enligt gruvestadgan bör, där penninginteckningar finnas, jordägaren icke få lyfta honom tillkommande medel utan medgivande från inteckningshavarnas sida. Däremot synes det onödigt föreskriva, att de vid utmålsförrättningen fastställda ersättningsbeloppen alltid skola nedsättas hos Konungens befallningshavande. Liksom för närvarande är fallet, bör möjlighet finnas att ordna utbetalningen av ersättningen, utan att någon myndighet behöver därom besväras. Därför föreslås, att nedsättning hos Konungens befallningshavande, liksom enligt 31 § gruvestadgan, göres obligatorisk endast för det fall att inteckningshavarna icke medgivit jordägaren rätt att lyfta ersättningsbeloppet. Med hänsyn därtill att tvist kan föreligga angående bättre rätt till den fastighet, från vilken marken tagits i anspråk, eller att det eljest kan vara tvivelaktigt, vem rätten till ersättningen tillkommer, bör gruv-innehavaren alltid hava rätt att nedsätta ersättningen hos Konungens befallningshavande, om han det hellre vill.

Enligt 48 § expropriationslagen skall fastställd expropriationsersättning nedsättas inom nittio dagar från det rättens utslag, innefattande fastställelsen, vunnit laga kraft. I 31 § gruvestadgan, som föreskriver, att fastställd ersättning skall betalas inom nittio dagar efter utmålsförrättningens avslutande, nämnes icke något angående huru förhållas bör, därest klander mot förrättningen skulle förekomma. Emellertid torde man på grund av föreskriftens ovillkorliga natur böra antaga, att även i dylikt fall lösesumman skall erläggas inom nittio dagar från förrättningens avslutande. Det torde icke finnas anledning att frångå denna grundsats till förmån för den i expropriationslagen antagna. Expropriationsnämndens beslut angående expropriationsersättningens belopp kan visserligen på i lagen angivna formella grunder bli upphävt, men att så sker, torde kunna betraktas såsom ytterligt sällsynt. Bestämmelsen att ersättningen skall erläggas först inom viss tid efter det rättens fastställelseutslag vunnit laga kraft innebär därför så gott som undantagslöst endast ett framskjutande av ersättningens erläggande så lång tid, som åtgår för rättens prövning av nämndens beslut, jämte laga klagotid. Skulle emellertid samma grundsats komma till tillämpning i fråga om sådan ersättning, som vid utmålsförrättningen blivit bestämd, kunde detta innebära ett uppskjutande på många år av ersättningens erläggande, enär ju det vid utmålsförrättningen meddelade beslutet på materiella grunder kan bli föremål för klandertalan vid domstol, vilken kan fullföljas till högsta instans. Tiden för beloppets erläggande sammanhänger för övrigt med frågan om in-

mutarens rätt att taga i besittning den anvisade marken. I detta avseende torde 31 § gruvestadgan vila på den förutsättningen, att gruvnehavaren från och med utmålsförrättningens avslutande äger rätt att taga den anvisade marken i besittning. Därest, såsom också i föreliggande förslag skett, denna grundsats bibehålles, torde det vara lämpligt att även bibehålla stadgandet om ersättningsens erläggande inom viss tid från förrättningens avslutande, oberoende av eventuell däremot förd klandertalan.

Enligt 55 § expropriationslagen skall ränta å fastställd expropriationsersättning löpa från utgången av den tid, inom vilken ersättningen skall nedsättas hos Konungens befallningshavande; har fastigheten förut tagits i besittning, skall dock ränta löpa från tillträdesdagen. Då i 31 § gruvestadgan föreskrives, att ränta å fastställd lösesumma skall erläggas från den dag, då utmålsförrättningen blivit avslutad, torde detta stadgande vila på samma förutsättning som nyss anförda bestämmelse i expropriationslagen; gruvestadgan torde nämligen, såsom nyss nämnts, utgå därifrån, att gruvnehavaren från och med utmålsförrättningens avslutande äger rätt att taga i besittning den mark, som därvid blivit för gruvarbetet anvisad. Då föreliggande förslag utgår från samma förutsättning, torde nyssnämnda bestämmelse i gruvestadgan fortfarande böra bibehållas.

Beträffande sista stycket i 42 §, innehållande bestämmelser om vissa påföljder vid försummad inbetalning, hänvisas till vad härom yttrats i den allmänna motiveringen (Om förverkande av inmutningsrätten).

Vad angår sättet för utbetalning av hos Konungens befallningshavande nedsatta medel, så hava de härutinnan i 1919 års förslag meddelade bestämmelserna, vilka hämtats från expropriationslagen, blivit i de avgivna yttrandena i viss mån missuppfattade, i det att de med hänsyn till den avfattning, de erhållit, antagits innebära, att ett särskilt sammanträde för fördelning av ersättningsmedlen *alltid* skulle behöva hållas. Meningen torde hava varit, att ett dylikt sammanträde endast skulle behöva hållas för den händelse in-teckningshavarna icke medgivit utbetalning till jordägaren av denne tillkommande lösen eller annan ersättning. I dylikt fall måste givetvis ett fördelningssammanträde äga rum, något som även i 31 § gruvestadgan förutsättes. I föreliggande förslag har lagtexten omredigerats, så att med tydlighet framgår, att fördelningssammanträde endast erfordras för det fall att medlen skola fördelas i den ordning, som gäller beträffande köpeskillning för utmättningsvis såld fast egendom. Där detta icke är fallet, har Konungens befallningshavande endast att på anmälan tillhandahålla medlen åt den, som visar sig berättigad uppbära desamma.

Därest på grund av medgivande från in-teckningshavaren vederbörande markägare själv äger uppbära för honom avsedda medel, bör han tydligen, liksom vid lyftande av hos Konungens befallningshavande nedsatta medel, hava rätt att uppbära dem oberoende av en eventuell klandertalan mot förrättningen. Hava in-teckningshavarna däremot icke lämnat sådant medgivande, som nyss sagts, torde det, med hänsyn till de rättsverkningar i fråga om in-teckningsrättens omfattning, som en till in-teckningshavaren gjord utbetalning medför, vara olämpligt, att medlen fördelas till in-teckningshavarna, förrän det blivit alldeles klart, att någon sänkning i det fastställda beloppet icke kan komma i fråga.

I fråga om de regler, som skola tillämpas, därest ersättningsmedlen skola fördelas såsom köpeskillning för exekutivt såld fast egendom, är det icke tillräckligt med blott och bart en hänvisning till utsökningslagens bestämmelser i detta ämne. Liksom i expropriationslagen måste vissa supplerande regler meddelas. Så har skett i 44 § av förslaget. Innehållet i dessa regler över-

ensstämmer i allt väsentligt med motsvarande bestämmelser i 57 § av expropriationslagen. De skiljaktigheter från sistnämnda bestämmelser, som de förete, bero på de olikartade förhållandena vid den tvångsupplåtelse, varom här är fråga, bl. a. därpå att, medan enligt expropriationslagen den exproprierande förvärvar äganderätt till exproprierad fastighet, detta icke är fallet med mark, som tages i anspråk och löses enligt gruvlagen. Dylik mark besittes ju endast med samma rätt som själva gruvan; och rätten till densamma är, liksom rätten till gruvan, av lös egendoms natur.

Om förändringar med avseende å utmål.

45 §.

Om förändringar med avseende å utmål.

Enligt 37 § första stycket gruvestadgan må gruvägare, där han för sin gruvdrift önskar utvidgning av sitt utmål, därom göra ansökning hos bergsöverstyrelsen, som, i fall laga hinder ej möter och behovet sådant påkallar, äger förordna, att genom vederbörlig utmålsläggning tillökning i utmålet må tilldelas honom. Fråga om utvidgning av utmålet torde emellertid icke behöva underställas kommerskollegii prövning, utan kunna reglerna om erhållande av utmål omedelbart därå vinna tillämpning. Stadgande härom har upptagits i förevarande paragraf. Då det även bör stå gruvinnehavaren fritt att, om han finner det med sin fördel förenligt, erhålla minskning av utmålet, har även bestämmelse härom i denna paragraf upptagits.

Under hänvisning till bestämmelsen i 37 § andra stycket i gruvestadgan hava svenska teknologföreningen och kommerskollegium anmärkt, att, även då utmål utvidgades eller minskades, utmålsgränserna borde på djupet räknas lodräta. Då detta torde följa av den allmänna hänvisningen till stadgandena om erhållande av utmål, torde det icke vara erforderligt att här intaga någon bestämmelse av angivet innehåll.

I 1919 års förslag har med de nyss nämnda fallen jämställt det fall att gruvinnehavaren önskar reglering av utmålets gränser. I anslutning till hemställan av järnkontoret och kommerskollegium har, för tillgodoseende av det stundom förekommande behovet av ny utstakning av utmålets gränser, även en bestämmelse härom givits.

Enligt 38 § gruvestadgan äger bergsöverstyrelsen förordna, att särskilda utmål, som gränsa intill varandra, må varda, »för lättnad i arbetet och gemensam gruvdrift», sammanlagda till ett utmål. Detta stadgande har tillkommit, för att gruvinnehavaren må beredas lättnad i fullgörandet av honom åliggande arbetsskyldighet. Om, såsom föreliggande förslag innebär, arbetsskyldigheten borttages, uppstår fråga, huruvida anledning finnes att bibehålla ifrågavarande bestämmelse. Emellertid torde de skäl, som föranlett förslag om sammanläggning av utmål redan vid utmålsförrättningen, tala för att möjlighet finnes för sammanläggning av utmål, även där detta först efter utmålsförrättningen visar sig ändamålsenligt. Då det ansetts kunna överlämnas åt bergmästaren att avgöra, huruvida och på vad sätt i samband med utmålsförrättningens sammanläggning av utmål bör ske, bör han även hava samma befogenhet, när fråga härom först efter förrättningen uppkommer. Den sammanläggning, varom gruvestadgan talar, är endast en hopläggning av de särskilda utmålen, utan att någon förändring av dessas gränser därvid förekommer. Vid den sammanläggning, varom i förevarande paragraf talas, bör det emellertid liksom vid den sammanläggning, som i samband med utmålsförrättningen kan förekomma, även kunna ske jämkning av utmålsgränserna enligt de regler, som i 32 § föreskrivits; därvid bör givetvis såväl i nu nämnda som i andra avseenden i tillämpliga delar gälla, vad förut stadgats om sammanläggning av utmål i samband med utmålsförrättningen.

Andra stycket i förevarande paragraf motsvarar 35 § gruvestadgan.

Inom ett utmål kunna understundom finnas malmförekomster av olika slag. Såväl med hänsyn härtill som ock till det förhållandet att samägare inom ett utmål kunna vilja uppdelade detta sig emellan har upptagits ett stadgande, som möjliggör uppdelning av utmål. Dylik uppdelning bör emellertid icke äga rum i andra fall, än då särskilt behov därav föreligger, vilket lämpligast torde böra prövas av kommerskollegium. Huru vid uppdelningen skall förfaras, och i vad mån de om utmålsförrättning givna bestämmelserna skola äga tillämpning, torde kommerskollegium lämpligast böra föreskriva i samband med tillstånd till uppdelningen. Föreskrift av nu angivet innehåll har upptagits i sista stycket av förevarande paragraf.

5 kap. Om jordägares rätt till andel i eller avgäld av gruvföretag.

46 §.

1 mom.

Första och andra styckena motsvara 16 § gruvestadgan.

Bergmästaren i mellersta distriktet har i fråga om den i andra stycket uttalade principen, att, där flera jordägare finnas, de skola njuta jordägarandel var inom sitt ägovälde, uttalat, att det enligt hans mening vore rättvisare, om jordägarandelen fördelades på samtliga jordägare inom utmålet i proportion till vederbörandes jordareal; för detta förslag talade även praktiska skäl, i det att stora svårigheter mötte för beräkning av den malmkvantitet, som kunde brytas inom varje ägovälde.

Då emellertid detta förslag står i strid med de grundsatser i fråga om äganderätten till jorden, på vilka den svenska rätten vilar, synes det icke böra sättas i fråga att införa en dylik princip i lagstiftningen, även om vissa praktiska skäl kunna anföras för förslaget.

När i nyss anförda stadgande talas om flera jordägare med laga skillnad sig emellan, följer därav att, om endast sänjedelning föreligger, hänsyn icke skall tagas till därvid uppgjorda gränser mellan olika ägototter. Samtliga delägare av den sänjedelade marken äro således i förhållande till inmutaren endast att betrakta såsom *en* jordägare, och de hava att gemensamt fatta beslut angående frågan, huruvida jordägarandelen i dess helhet bör begagnas eller icke; de kunna härutinnan icke handla var för sig.

I detta sammanhang må beröras den ställning, delägarna i samfäll mark, på vilken förekommer ett gruvföretag, böra anses intaga. Jordägarandelen å dylik samfäll mark är att anse såsom en odelbar helhet, och reglerna uti lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga ägor och rättigheter blir tillämplig med avseende å frågan, huruvida och på vad sätt jordägarandelen bör begagnas. En enskild delägare i byalaget kan givetvis försälja sin andel i samfälligheten, i vilket fall den nya rättsinnehavaren inträder i den förre delägarrens rätt. Däremot torde en enskild delägare icke kunna särskilt avyttra den på hans andel i samfälligheten belöpande andelen av samfällighetens jordägarandel, ty enligt ovannämnda lag är det delägarna i samfälligheten, som äga disponera över jordägarandelen enligt de i lagen meddelade bestämmelserna.

Jordägarandel är att anse såsom en självständig rätt, vilken tillkommer den, som vid dess begagnande äger jorden. Den är således icke att betrakta såsom allenast ett tillbehör till själva jorden. Rätten i fråga kan således liksom varje annan förmögenhetsrätt å annan överlätas, och den kan av jordägaren

Vem jordägarandel skall tillkomma; andelens storlek.

bibehållas, oavsett om han avyttrar jorden. Då rättens transmissibilitet ligger i själva dess natur, torde det icke vara nödvändigt att detta kommer till uttryck i lagen. Däremot synes det vara lämpligt, att i lagen uttryckligen stadgas, att rätten kan innehavas utan samband med äganderätt till jorden. Ett sådant stadgande har därför upptagits såsom tredje stycke i detta moment.

2 mom.

Enligt 17 § gruvestadgan skall å kronojord, som under ständig besittningsrätt innehaves eller är till boställe anslagen, kronoåbon resp. boställsinnehavaren njuta jordägarens rätt till jordägarandel med rätt för honom att, om han begagnar jordägarandelen, sedermera behålla densamma såsom sin enskilda tillhörighet. Därjämte har tillagts, att till jord, som under ständig besittningsrätt innehaves, i detta hänseende skall hänföras även gruvskog. För bedömande av spørsmålet, huruvida dessa bestämmelser böra bibehållas, är det av vikt att särskilt behandla de olika slagen av kronojord, varom här kan bliva fråga.

1) »Kronojord, som under ständig besittningsrätt innehaves.»

Till denna kategori hör all den kronojord, som innehaves under s. k. stadgad åborätt, under vilken rätt kronohemman och kronolägenheter av följande slag innehavas:

- a) stubbe- och röjselektshemman,
- b) sämje- och stadgeheman,
- c) besittningsrätts- eller benådningshemman,
- d) kronorusthålls- och andra indelta hemman,
- e) kronobergsmanshemman,
- f) vanliga kronohemman, även kallade »kronan immediate behållne hemman»,
- g) krononybyggen.

För samtliga dessa slags hemman och lägenheter, vilka med avseende å uppkomstsättet skilja sig från varandra, gälla för närvarande i huvudsak ensartade regler. De innehavas av åbo med en rätt, som i mycket närmar sig äganderätt. Åborätten är ärftlig med en särskild arvsordning, i allmänhet (dock ej vid krononybyggen) begränsad intill syskonbarn eller dem, som äro i lika led med dessa. Åborätten kan överlätas, varvid dock lösningsrätt tillkommer den till åborättens övertagande berättigade. De huvudsakligaste bestämmelserna angående åborätten innehållas i k. förordningen den 21 februari 1789, genom vilken den ärftliga besittningsrätten infördes för de vanliga kronohemmanen, samt i k. brevet den 5 februari 1808 och kammarkollegii kungörelse den 29 i samma månad ävensom k. kungörelsen den 8 maj 1863.

I fråga om den rätt till jordägarandel, som för närvarande tillkommer innehavarna av dessa under ständig besittningsrätt innehavda hemman och lägenheter, läres icke föreligga anledning att företaga någon förändring. Åborättens natur av en ärftlig besittningsrätt utgör tillräckligt motiv för att dess innehavare även i fråga om rätt till jordägarandel i gruva skall vara jämställd med ägare av jord.

2) *Gruvskog.*

Som bekant hava i äldre tider av kronan upplåtits skogar till bergshanteringens utövare för tillgodoseende av bergsbrukets behov av virke, kol o. d. Med anledning av den till kronan utgående avgiften, rekognitionsavgift (så kallad enär den skulle erläggas »in recognitionem dominii»), kallades dessa skogar rekognitionsskogar. De till hyttor och hammarbruk anslagna skogarna, de egentliga rekognitionsskogarna, hava numera, till den del de bibehållits under re-

spektive verk, enligt särskilt därom utfärdade författningar blivit skattlagda och sålda till skatte. Om dessa skogar är således här icke fråga.

Vad däremot angår de till järngruvors understöd upplätta skogarna, så stadgades genom k. brevet den 29 januari 1824, offentliggjort genom bergskollegii cirkulär den 29 mars samma år, att dessa skogar finge bibehållas för de gruvors behov och nytta, åt vilka de varit upplätta, och på sätt ditills skett begagnas, så länge gruvorna bearbetades, samt att vanlig rekognitionsavgift skulle desamma åsättas och därefter årligen till staten utgöras. Det är dessa skogar, som falla under begreppet gruvskogar.

I fråga om förvaltningen av gruvskogarna, vilka i olikhet med de egentliga rekognitionsskogarna icke få skatteköpas, gäller k. förordningen den 27 maj 1898 angående förvaltning av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar, vilken förordning i huvudsak innehåller följande. Skogen skall stå under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning under överinseende av domänstyrelsen, som fastställer viss hushållningsplan. Nyttjanderättshavaren skall årligen hos bergmästaren anmäla sitt virkesbehov, varefter bergmästaren har att pröva det anmälda behovet med hänsyn dels till omfattningen av den rörelse, för vars understöd skogen upplåtits och andra utsyningsberättigades behov, dels ock till den avverkningstillgång, som för året finnes. Bergmästaren har att meddela beslut angående de slag och den mängd virke, som därefter får avverkas. Återstår, sedan de av bergmästaren godkända virkesbehoven blivit fyllda, någon ordinarie skogstillgång, som prövas icke vara erforderlig för fullande av nästföljande års behov, äger domänstyrelsen förordna om över-skottets försäljning i vederbörlig ordning.

Gruvskogar förekomma i rätt stor omfattning inom flera län, särskilt i Kopparbergs, Gävleborgs, Västmanlands, Uppsala, Södermanlands och Örebro län.

Enligt 1855 års gruvstadga, liksom enligt 1884 års stadga i dess ursprungliga lydelse, skulle kronan icke njuta jordägarandel i gruva för något slags kronojord. Där en besittningshavare av kronojorden fanns, skulle denne njuta jordägarandelen tillgodo, varemot i fråga om annan kronojord jordägarandelen skulle tillfalla inmutaren. Enligt den lydelse, ifrågavarande bestämmelse hade i 1855 års stadga, skulle å kronojord, som under ständig besittningsrätt innehades, vore till boställe anslagen eller blivit till brukning på viss tid uppläten, kronoåbon, boställsinnehavaren eller den, som eljest innehade nyttjanderätten, njuta jordägarandelen tillgodo, varemot å jord, som stode under kronans omedelbara förvaltning, samt å allmänning, som tillhörde kronan eller utgjorde föremål för avvittring, jordägarandelen skulle tillkomma inmutaren.

På 1860-talet förelåg till domstolarnas avgörande ett mål, däri frågan gällde, huruvida jordägarandel å gruvskog borde tillkomma innehavaren av skogen eller inmutaren. Sedan kommerskollegium lämnat en längre utredning angående tillkomsten och innebörden av ifrågavarande bestämmelse i 1855 års gruvstadga och därvid uttalat sin anslutning till den av innehavaren av gruvskogen hävdade uppfattningen, att rätten till jordägarandel borde tillkomma denne, blev målet av högsta domstolen avgjort i denna riktning. I motiveringen till domen säges, att ifrågavarande skog blivit gruvägaren tillförsäkrad, så länge gruvorna bearbetades, och icke finge hemfalla till kronans omedelbara förvaltning eller disposition i annan händelse än att densamma skulle finnas för gruvdrift obehövlig samt att skogen därför måste anses jämförlig med sådan kronans jord, som blivit under ständig besittnings- eller nyttjanderätt åt enskilda uppläten (se Naumanns tidskrift 1868, sid. 615). Under hänvisning till denna dom blev i det för 1884 års riksdag framlagda förslaget till ny gruvstadga inryckt den bestämmelse, som ovan återgivits och enligt vilken

gruvskog i ifrågavarande hänseende skulle hänföras till kronojord, som under ständig besittningsrätt innehades.

Den rätt, varmed innehavaren av en gruvskog innehar denna, skiljer sig väsentligen från den rätt, som tillkommer vederbörande innehavare med avseende å ett under stadgad åborätt innehaft hemman. Förstnämnda rätt är en i flera avseenden begränsad nyttjanderätt. Den innebär icke en nyttjanderätt till jorden såsom sådan med rätt att utöva alla jordägaren tillkommande befogenheter, utan endast en rätt till skogen å viss jord. Vidare äger den, till vilken ifrågavarande rätt upplåtits, endast nyttja skogen för ett visst angivet ändamål. När ändamålet icke längre finnes, d. v. s. gruvan eller verket nedlägges, upphör även rätten, och dess omfång begränsas av behovet hos den gruva eller det verk, för vars tillgodoseende rätten tillkommit. Nu anförda omständigheter torde tala för att gruvskog, såvitt angår rätten till jordägarandel, icke jämföras med under stadgad åborätt innehavd jord. Då emellertid enligt nu gällande lagstiftning gruvskogens innehavare är tillförsäkrad rätt till jordägarandel, uppstår fråga, huruvida en förändring i nu angiven riktning skulle innebära en inskränkning i en redan förvärvat rättighet. Så torde emellertid icke vara fallet. För denna fråga är innehållet i själva den upplåtelse, varpå rätten grundas, främst avgörande, och denna upplåtelse avsåg — såsom förut nämnts — endast rätt att nyttja skogen i viss angiven omfattning. Den omständigheten att enligt särskild lagbestämmelse innehavare av gruvskog tillerkänts jordägarandel kan icke anses grunda rätt till jordägarandel i andra fyndigheter än sådana, som blivit inmutade under den tid, lagen ägt bestånd. Då det således icke läres finnas något principiellt hinder i den nuvarande lagbestämmelsens tillvaro, har av skäl, som nyss anförts, föreslagits upphävande av rätten för innehavaren av gruvskog att njuta jordägarandel i en å skogen upptagen gruva.

3) *Boställsjord.*

De boställen, varom här kan vara fråga, äro:

a) Civilstatsboställen. Denna fordom så talrika grupp innefattar nu endast omkring 120 länsmansboställen samt ett häradsskrivarboställe.

b) Militieboställen. Dessa boställen hava numera så gott som fullständigt försvunnit i samband med under 1870-talet påbörjad löneroglering; ett och annat dylikt boställe disponeras dock ännu för innehavarens pensionering.

c) Ecklesiastika boställen. Detta är naturligtvis den ojämförligt största gruppen. 1910 års författningar om reglering av prästerskapets avlöning samt ecklesiastik boställsordning innehålla ju genomgripande förändringar på detta område. I den mån nyregleringar genomföras, blir boställsjorden uppdelad på olika slag: prästgården, bestående av bostadshus med uthus och trädgård och disponerad av befattningshavaren, samt det s. k. lönebostället, vars avkastning enligt lönerogleringslagen skall disponeras för avlöning av befattningshavare eller eventuellt i viss mån gå till kyrkofonden.

I den mån dessa nya föreskrifter vinna tillämpning, torde den prästerliga befattningshavaren icke kunna anses innehava mer än prästgården i detta ords nya bemärkelse såsom boställe. Om en fyndighet blir inmutad å dylik prästgård, förvärvat således innehavaren av prästgården enligt nuvarande bestämmelser i gruvestadgan jordägarandel i fyndigheten. Denna jordägarandel blir hans enskilda egendom, över vilken han enligt eget gottfinnande äger förfoga och som går i arv såsom annan egendom. Det kan anmärkas, att inmutning på prästgårds jord mera sällan torde kunna förekomma med hänsyn därtill att område inom visst avstånd från byggnad icke utan särskilt tillstånd må inmutas samt att dylikt tillstånd skall lämnas av den myndighet, som har att bevaka kronans intresse i fråga om boställsjord, d. v. s. kammarkollegium.

Skulle fyndighet inmutas å löneboställe, ställer sig saken annorlunda. Vid utarrendering av löneboställe enligt ecklesiastika boställsordningen brukar i utarrenderingen icke inbegripas rätt till jordägarandel i fyndighet, som må bliva inmutad å boställets jord, vadan arrendatorn icke förvärvar någon rätt till jordägarandel i dylik fyndighet. Några särskilda föreskrifter, huru förfaras skall med jordägarandel, som nu nämnts, finnas icke; med hänsyn till formuleringen i 1 § i kungörelsen den 20 oktober 1899 om begagnande av kronans jordägarandel i gruva, enligt vilken kronojord, som är till boställe anslagen, undantagits, torde ifrågavarande kungörelse icke bliva tillämplig å jordägarandel, varom nu är fråga. Det torde i stället tillkomma kammarkollegium såsom vårdare av kronans rätt till boställsjorden att bevaka den rätt till jordägarandel, som i anledning av inmutning å löneboställe tillkommer kronan. En eventuell avkastning av jordägarandel i fyndighet å löneboställe bör givetvis disponeras såsom annan avkastning av bostället och således gå till församlingen respektive kyrkofonden, beroende på om avkastningen erfordras eller icke för utfyllande av prästlönerna i församlingen efter den i löneregleringslagen föreskrivna utdebiteringen.

Vederbörande innehavares rätt till boställsjorden är uppenbarligen av en helt annan karaktär än den rätt, som i fråga om jord, innehavd under s. k. ständig besittningsrätt, tillkommer dennas innehavare. Förstnämnda innehavare besitter ju endast jorden på grund av sin tjänstbefattning och endast så länge denna varar. Vidare är bostället ju endast avsett att utgöra en bostadsförmån och, såvitt angår de kvarvarande boställena av större omfattning, inkomst av jordbruk. Om en fyndighet inmutas å boställsjorden, är det därför naturligtast, att boställsinnehavaren icke förvärvar någon rätt i denna fyndighet utan att rätten till jordägarandel tillkommer kronan och att en eventuell avkastning av jordägarandelen disponeras såsom annan avkastning av jorden i fråga.

Av nu anförda skäl hava de sakkunniga föreslagit upphävande av den rätt till jordägarandel, som för närvarande tillkommer innehavare av boställe.

47 §.

I fråga om anmälningstiden för begagnandet av jordägarandel hänvisas i huvudsak till vad därom blivit anfört i de allmänna motiven. Liksom i 1919 års förslag skall enligt förevarande förslag för anmälningstidens bestämmande två olika tidsfrister vara avgörande. Då jordägaren alltid bör hava tillfälle att följa arbetet vid gruvan någon viss tid, för att han skall kunna bilda sig ett omdöme om lämpligheten av att begagna jordägarandelen, har fordran uppställts på att regelbunden brytning skall hava pågått under en tid av minst sex månader samt att jordägaren på förhand blivit underrättad om brytningens påbörjande. Om efter sådan underrättelse regelbunden brytning pågått under nu angiven tid, har jordägaren att göra anmälan sist inom en månad härefter. Med hänsyn till svårigheten att bestämma, när en regelbunden brytning »börjat», för det fall att den kanske strax därefter avbrytes, har det nämligen syntts de sakkunniga lämpligt att uppställa fordran på att arbetet verkligen pågått under den angivna tidrymden. Givetvis kan ett helt tillfälligt avbrott icke betaga brytningen karaktären av att vara regelbunden.

I fråga om sättet för ifrågavarande anmälan har det ansetts lämpligt föreslå den förändrade ordningen, att jordägaren gör anmälan till bergmästaren. Det kan nämligen i vissa fall vara förenat med svårighet för jordägaren att taga reda på, vem som innehar inmutarens rätt. Det behöver ju icke vara den, som uttagit mutsedeln, och kanske icke heller den, som verkställt undersökningsarbetet, och med vilken jordägaren i anledning därav kommit i beröring. Men icke blott hänsynen till jordägarens trygghet har föranlett förslaget till

*Anmälan om
begagnande
av jord-
ägarandel.*

ifrågavarande förändring i sättet för anmälan. Det bör vara av vikt för bergmästaren, att han äger kännedom om vem som innehar eller äger del i gruvan och i denna egenskap kan vara ansvarig för gruvdriften. Han bör därför redan från början få vetskap om jordägarens inträde i företaget.

Sista stycket i förevarande paragraf motsvarar ett stadgande uti 19 § gruvestadgan, ehuru det förstnämnda har större räckvidd, vilket föranledes därav, att skyldighet att till jordägaren göra anmälan föreskrives icke blott i det fall att gruvarbetet efter utmålsläggningen inkommer på jordägarens mark utan även för det fall att gruvarbetet redan dessförinnan där pågått.

48 §.

Jordägarens delaktighet i företaget. Motsvarighet till innehållet i denna paragraf finnes i 18 § gruvestadgan. Den skiljer sig i huvudsak från sistnämnda lagrum endast därutinnan att, om inmutaren erhållit utmål, jordägarens delaktighet i gruvföretaget icke skall börja förrän från och med ingången av det kalenderår, som infaller näst efter det anmälan skett. Såsom i de allmänna motiven anförts, torde praktiska skäl tala för att jordägarens delaktighet räknas efter kalenderår, och har anmälningstiden också, enligt vad 47 § utvisar, blivit bestämd därefter.

49 §.

1 mom.

Jordägarens skyldighet att utgiva lösen för andel i anläggningar m. m. Enligt 18 § gruvestadgan är jordägare, som inträder i företaget, skyldig att i förhållande till sin begagnade jordägarandel ersätta värdet av för arbetet nödiga och nyttiga byggnader, redskap och förråd, som dessförinnan blivit anskaffade, varjämte i 30 § 2 mom. stadgas, att, om jordägaren för större eller mindre andel ingått i gruvföretaget, den honom tillkommande lösen för mark inom utmålet i förhållande därefter skall minskas. Någon uttrycklig bestämmelse, huru förfaras skall med ersättning, som kan ifrågakomma för mark utanför utmålet, som upplåtits för gruvdriften, finnes icke, men gruvestadgan torde antagligen utgå därifrån att dylik ersättning är att betrakta såsom kostnader för arbetets bedrivande efter utmålsläggningen, vadan jordägaren jämlikt 18 § skall hava att i förhållande till sin begagnade jordägarandel deltaga i dylika kostnader.

I 1919 års förslag har utöver de stadganden, som sålunda för närvarande gälla, föreskrivits, att jordägaren skall vara skyldig att i förhållande till sin begagnade jordägarandel även deltaga i kostnad för tillredning av mineraltillgångar, som vid jordägarens inträde i gruvföretaget ligga färdiga till brytning.

Ingenjörsvetenskapsakademien och järnkontoret hava i sina över förslaget avgivna yttranden framhållit, att vid tiden för jordägarens inträde dyrbara schaktsänkningar och andra förberedande gruvarbeten kunna vara mycket långt avancerade, utan att mineraltillgångarna därför kunde sägas ligga färdiga till brytning. Enligt förslaget skulle jordägaren icke vara skyldig deltaga i dylika kostnader, under det att han, om han inträdde några månader senare, då arbetena i fråga voro avslutade, skulle vara skyldig därtill. En så obillig bestämmelse måste, enligt vad i yttrandena framhållits, nödvändigtvis bidraga till att förlama gruvarbetet under hela den tid, möjlighet för jordägaren förefunnas att göra anmälan om jordägarandelens begagnande.

De sakkunniga, som finna denna anmärkning befogad, hava i sitt förslag förändrat ifrågavarande bestämmelse därhän, att jordägaren skall vara skyldig deltaga i kostnaderna för efter utmålsförrättningen utförda tillredningsarbeten, som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift. Att endast sådana tillredningsarbeten, som utförts efter utmålsläggningen, ansetts böra ifrågakomma, beror därpå, att principen om att inmutaren ensam har att bära alla undersökningskostnader ansetts böra bibehållas.

Beträffande jordägarens ersättningsskyldighet i övrigt har icke någon förändring i nu gällande bestämmelser föreslagits utan hava dessa endast i vissa avseenden förtydligats. Härutinnan må erinras därom, att uttrycket »nödiga och nyttiga» utbyts mot »nödiga *eller* nyttiga», enär det förstnämnda uttrycket lätt torde kunna missuppfattas såsom innebärande en fordran på att egendomen alltid måste vara nödig i detta ords egentliga bemärkelse för att ersättningsskyldighet skall föreligga, något som icke torde vara meningen. Vidare må nämnas, att, om inmutningen avsett en sönad gruva och gamla anläggningar av ett eller annat slag förut funnits i gruvan, jordägaren givetvis icke bör vara skyldig att inlösa sig i dylika anläggningar, något som utmärkts därigenom att endast av inmutaren anskaffad egendom eller nedlagd kostnad skall ersättas.

2 mom.

Enligt andra stycket i 18 § gruvestadgan skall, om tvist uppstår »om beloppet av den ersättning jordägaren bör giva», saken prövas i den ordning, som stadgas i 12 § gruvestadgan. Detta innebär rätt för den ersättningsberättigade att få saken prövad antingen av domstol eller av skiljemän, i vilket sistnämnda fall den med skiljedomen missnöjde äger att på materiella grunder klandra skiljedomen vid domstol och där vidare fullfölja saken. Enligt 71 § sista stycket i 1919 års förslag skall tvist om vilken egendom eller kostnad jordägaren har att ersätta prövas av domstol, varemot tvist om beloppet av ersättningen skall prövas av skiljemän, med rätt dock i sistnämnda fall för den med skiljedomen missnöjde att på sätt nyss nämnts fullfölja saken till domstol. Såsom skäl för denna uppdelning anföres i motiven, att tiden för anmälan om jordägarens inträde i gruvföretaget avsevärt framflyttats.

Med hänsyn till sistnämnda omständighet kan man visserligen utgå därifrån, att vid jordägarens inträde i gruvföretaget anläggningar och tillredningsarbeten i regel skola förekomma i större omfattning än vad nu är fallet och att därför ersättningsfrågorna kunna bliva av mera invecklad beskaffenhet. På grund härav kunde det förefalla, som om domstol vore mera ägnad att pröva frågan för vilken egendom eller kostnad ersättning skall utgå. Emellertid torde det i många fall vara synnerligen svårt och oftast för övrigt mindre ändamålsenligt att skilja denna fråga från bestämmandet av ersättningsbeloppet. Då det t. ex. gäller att avgöra, i vad mån en inträdande jordägare, som endast äger en del av jorden inom utmälet, skall deltaga i kostnaderna för utförda anläggningar och tillredningsarbeten, kan frågan om hans ersättningsskyldighet härutinnan naturligtvis teoretiskt sett uppdelas i en prövning, huruvida ersättning överhuvud taget skall givas för viss anläggning eller viss kostnad, samt, därest ersättning finnes böra utgå, en prövning, efter vilka grunder och med vilket belopp ersättning bör givas. Det är emellertid icke blott den förstnämnda prövningen, som kan sägas vara av mera rättslig natur. Vid avgörandet efter vilka grunder ersättning bör givas för anläggningar eller kostnader gäller det att pröva anläggningens eller kostnadens nytta för gruvarbetet å jordägarens mark, och denna prövning blir avgörande såväl för frågan huruvida som beträffande frågan efter vilka grunder ersättning bör givas. Vidare må anmärkas, att samtliga ifrågavarande spörsmål för sin prövning ofta torde kräva besiktning på platsen av särskilt sakkunniga personer. Med hänsyn till vad nu anföres och då en uppdelning av ersättningsfrågan på sätt kommittén föreslagit synes medföra ökade kostnader för parterna, bör det stå parterna öppet att, där de så hellre vilja, få ersättningsfrågan i hela dess vidd prövad av skiljemän. Å andra sidan bör den ersättningsberättigade, om han det hellre vill, äga rätt att draga ersättningsfrågan inför domstols prövning. Har han valt förstnämnda väg, böra parterna vara bundna av skiljemännens utslag, vilket sålunda endast på de i skiljemannalagen upptagna formella grunder bör kunna klandras vid domstol.

*Jordägarens
rätt till av-
gåld.*

I fråga om denna paragraf kan i huvusak hänvisas till de allmänna motiven. Enligt 1919 års kommittéföreläggning skulle den kronan tillkommande avgäld av gruvföretag å kronojord icke börja utgå förrän från och med fjärde året efter utmålsläggningen. Kommittén har såsom motiv härför anført, att de inkomster, som under de första åren tilläventyrs kunde inflyta, i regel åtginge för tillrednings- och planeringsarbeten samt för skapande av nya anläggningar.

Det må vara sant, att det i regel erfordras åtskilliga år, innan ett gruvföretag kommer i full drift och ger någon avkastning. Skulle emellertid förhållandet vara så, att på grund av rådande konjunkturer avkastning erhålles redan under de första åren, torde det icke vara riktigt, att jordägaren endast därför att gruvföretaget är nytt skall vara i avsaknad av andel i vinsten å detsamma. De tillredningsarbeten, som under de första åren särskilt måste utföras, skola för övrigt, enligt vad framgår av nästföljande paragraf, avdragas såsom årsomkostnad. I detta sammanhang må även erinras därom att, om denna bestämmelse kunde vara fullt berättigad uti kommittéföreläggningen, enligt vilket upplåtelsestiden var satt så kort som till trettio år, det med den väsentligt längre tid, under vilken gruvägaren enligt föreläggningen är tillförsäkrad ovillkorlig rätt till fyndigheten, icke finnes samma skäl att från avgäldsplikt undantaga någon viss period i början av företagens tillvaro.

Enligt 109 § i 1919 års kommittéföreläggning må kronan med utmålsinnehavaren kunna träffa överenskommelse om avgäldens utgörande under ett eller flera år med visst belopp. De sakkunniga hava icke i sitt förslag upptagit någon motsvarande bestämmelse. Detta beror emellertid icke på att en dylik avtalsfrihet enligt de sakkunnigas mening icke bör ifrågakomma. Då avgälden härrör ur ett rent privaträttsligt förhållande mellan inmutare och jordägare, bör man tvärtom utgå från att parterna hava frihet att avtala icke blott om avgäldens utgörande med visst belopp utan även om dess beräkning efter helt andra grunder, exempelvis efter viss procent å malmens bruttovärde. Ja hinder torde icke föreligga för att, om parterna äro därom ense, rättsförhållandet mellan jordägare och inmutare så ordnas, att jordägaren för viss tid tager avgäld och sedan inträder såsom delägare i företaget eller tvärtom. Det är icke nödvändigt att i lagen erinra om en dylik avtalsfrihet för parterna, enär densamma följer av den allmänna rättsgrundsatsen om parterers fria dispositionsrätt över en rättighet av förmögenhetsrättslig natur. För övrigt skulle en dylik erinran vara mindre lämplig ur den synpunkten, att därav kunde dragas den felaktiga slutsatsen, att alla andra stadganden i lagen, där fri dispositionsrätt icke blivit part uttryckligen tillerkänd, skulle vara av tvingande natur.

51 §.

*Beräkning
av den vinst,
å vilken av-
gålden skall
utgå.*

Huvudgrunderna för beräkning av avgälden hava redan berörts uti de allmänna motiven. Emellertid torde de i denna paragraf upptagna reglerna i åtskilliga avseenden kräva närmare förklaring.

Vad först angår sättet för beräkning av bruttoinkomsten av företaget, så skulle enligt 1919 års förslag denna beräknas efter saluvärdet på arbetsplatsen av alla inom utmälet vunna samt *under det gångna året försälda eller bortförda produkter*, varemot hänsyn icke skulle tagas till lagerbehållningen av dylika produkter vid årets början och slut. Från nämnda saluvärde skulle därefter avdragas alla *till samma år hänförliga omkostnader*.

Mot denna bestämmelse har erinran framställts av bergmästaren i västra distriktet samt av ingenjörsvetenskapsakademien och järnkontoret, vilka samtliga framhållit, att det angivna beräkningssättet icke vore riktigt.

Den sålunda framställda anmärkningen är fullt befogad. Vid beräkning av

bruttoinkomsten kan man förfara på olika sätt. Man kan, såsom kommittén gjort, bortse från in- och utgående lagerbehållning och endast taga hänsyn till de produkter, som under ett visst år blivit försålda eller bortförda, men då måste man såsom omkostnader beräkna, icke de omkostnader, som hänföra sig till det *år*, under vilket försäljningen eller bortförandet skett, utan omkostnaderna för just de *produkter*, som blivit försålda respektive bortförda. Om man däremot, såsom kommittén gjort, såsom omkostnader avdrager de till *samma år* hänförliga kostnaderna, kommer man till uppenbart felaktiga resultat. Om t. ex. årligen i en gruva brytas 10,000 ton malm till ett försäljningsvärde av 10 kronor per ton och för en brytningskostnad av 7 kronor per ton samt de under två år brutna malmkvantiteterna säljas först under det andra året, skulle med det i kommittéförslaget föreskrivna beräkningssättet nettovinsten för det andra året komma att utgöra 130,000 kronor eller skillnaden mellan försäljningsvärdet 200,000 kronor och omkostnaderna för andra året 70,000 kronor, under det att den verkliga nettovinsten är 60,000 kronor eller skillnaden mellan försäljningsvärdet 200,000 kronor och omkostnaderna för hela den försålda kvantiteten 140,000 kronor. Om man endast utgår från de gjorda försäljningarna, måste man således beräkna de omkostnader, som hänföra sig just till de försålda produkterna.

Emellertid möter det givetvis stora svårigheter att beräkna de omkostnader, som belöpa å vissa försålda produkter, och hela det nu nämnda beräkningssättet bör därför icke komma till användning. Det torde i stället vara lämpligare att göra beräkningen av nettovinsten på det sätt, att, sedan försäljningsvärdet av de under året försålda eller bortförda produkterna uträknats, hänsyn tages till de förändringar i lagerbehållningen, som kunna hava inträffat under året, så att, om vid jämförelse mellan behållningen av brutna produkter vid årets början och behållningen därav vid årets slut en värdeökning uppkommit, denna ökning lägges till årets försäljningssumma, under det att, därest en värdeminskning inträffat, försäljningssumman minskas därmed, samt att därefter omkostnaderna för ifrågavarande år avdragas. Vid detta beräkningssätt, som står i överensstämmelse med allmän affärsrutym, blir det fullt riktigt, att avdraget för omkostnader sker på sätt nyss angivits. För att icke gruvägaren skall komma att få utgiva avgäld för produkter, som icke blivit av honom avyttrade, eller allenast för en å produkterna inträffad värdeökning, har föreslagits, att lagerbehållningen vid årets början och årets slut skall beräknas efter kostnaderna för produkternas utvinnande.

Vid beräkning av produkternas försäljningsvärde torde man icke under alla förhållanden kunna utgå från de bokförda försäljningssummorna, enär dessa ju äro beroende på villkoren för försäljningen, bl. a. i fråga om platsen för varans avlämnande samt huruvida kredit lämnats. Det för jordägaren avgörande värdet bör givetvis vara produkternas saluvärde på själva arbetsplatsen, beräknat vid kontant försäljning, och det har därför föreslagits, att detta värde skall tagas såsom utgångspunkt vid beräkningen. På vad sätt denna verkställes blir ju en praktisk fråga. Därvid kan naturligtvis priset i exporthamn bilda utgångspunkt för beräkningen och avdrag göras för fraktkostnaderna. På samma sätt kan, där kredit lämnats, lätteligen beräknas varornas saluvärde, därest köpet skulle hava skett kontant.

Det torde vara synnerligen vanligt, att avtal träffas om försäljning med successiv leverans, och är det med hänsyn härtill riktigast, att vid beräkning av den under året försålda kvantiteten hänsyn endast tages till de partier, som blivit »avlämnade» i den bemärkelse köplagen använder detta uttryck.

Understundom inträffar, att brutna produkter av gruvägaren föras till annan upplagsplats t. ex. till en exporthamn för att där uppläggas för gruvägarens egen räkning. Dylika partier böra givetvis betraktas såsom ineliggande la-

ger, i den mån leverans icke skett. Hava produkterna, utan att försäljning skett, bortförts för att komma till användning inom en av gruvägaren själv bedriven förädlingsverksamhet, böra de däremot jämnställas med försålda och avlämnade produkter och skola således i och med att desamma blivit från gruvan bortförda tagas med i beräkningen tillsammans med de försålda produkterna.

Under begreppet gruvdrift i den bemärkelse gruvestadgan använder detta ord (jfr N. J. A. 1916:561 och 1912 sid. 9) torde falla såväl själva brytningen som ock den beredning på mekanisk väg, malmen sedermera kan vid gruvan undergå. Dit hör således skrädningen och sovringen, vare sig denna sker för hand eller på mekanisk väg efter förutgången krossning. Till gruvdriften hör vidare anrikningsförfarandet, som ju endast är en mera invecklad procedur för skiljandet av de malmhaltiga partiklarna från övriga mineral. Den vid anrikning utvunna produkten, även om denna förekommer såsom ett fint pulver, är således att anse såsom malm. Med utgångspunkt från detta betraktelsesätt gäller det att beräkna värdet på de mineraliska produkter, som utvunnits under till gruvdrift hänförlig verksamhet i det tillstånd, vari de efter vid gruvan undergången behandling verksamma sig.

I fråga om de kostnader, som för beräkning av nettovinsten böra avdragas, har i huvudsak kommittéförslaget blivit följt.

Beträffande *punkt 1)* må anmärkas, att densamma omredigerats, enär i 1919 års förslag en sammanblandning skett av å ena sidan de olika slags arbeten, vars kostnader böra avdragas, och å andra sidan de olika slag av kostnader, som därvid kunna förekomma.

I fråga om *punkt 2)* må till en början anmärkas, att syftemålet med bestämelsen om att avdrag för allmänna omkostnader endast må ske i den mån dessa stå i rimligt förhållande till omfattningen av gruvdriften, såsom i 1919 års kommittéförslag framhållits, är att förhindra, att exempelvis alltför högt tilltagna avlöningsförmåner eller tantième må kunna till jordägarens förfång påföras företaget. Att avdrag icke medgivits för ränta å upplånat kapital sammanhänger med det sätt, varpå ränta beräknas på det i företaget nedlagda kapitalet och hänvisas till vad därom nedan under punkt 5) anföres.

Punkt 3). Då jordägaren givetvis är skyldig att skatta för den avgäld, han kan hava erhållit av företaget, och gruvägaren är berättigad att såsom omkostnad i sin deklaration till beskattning avdraga nämnda avgäld, bör gruvägaren icke äga rätt att såsom en omkostnad avdraga den skatt, han för sin inkomst av gruvarbetet fått erlägga. Däremot bör skatt, som beräknas å den till gruvdriften hörande egendomen anses såsom en omkostnad för gruvdriften, vilken i form av avdrag från bruttointkomsten jämväl bör drabba jordägaren.

Under *punkt 4)* har medgivits avdrag för värdeminskning å byggnader och anläggningar, maskiner, redskap och inventarier. Att i lagen föreskriva någon viss avskrivningsprocent såsom skäligen torde icke vara lämpligt utan torde, såsom kommittén framhållit, avskrivningen böra beräknas i enlighet med den inom hanteringen rådande praxis. Avskrivningen bör göras å tillgångarnas ursprungliga anskaffningsvärde och beräknas med hänsyn såväl till den förslitning, som egendomen undergår, som ock till den tid, varunder egendomen kan komma till användning för sitt ändamål. Med sistnämnda uttryck har särskilt avsetts, att avskrivningen å exempelvis mera fasta anläggningar i gruvan bör beräknas med hänsyn till den tid, under vilken brytning pågår av den mineraltillgång, för vars utvinnande ifrågavarande anläggningar äro avsedda. Avskrivningen bör således beräknas med hänsyn icke blott till under året inträffad värdeminskning utan även till egendomens varaktighet.

Att även lagret av ineliggande förbrukningsartiklar för gruvdriften (såsom bränsle och sprängämnen o. d.), därest värdeminskning därå inträffat, bör vara

föremål för däremot svarande avskrivning ligger i sakens natur och överensstämmer med de föreskrifter, aktiebolagslagen härutinnan innehåller (56 §).

Punkt 5). Såsom redan i den allmänna motiveringen blivit anført, anse de sakkunniga, att gruvägaren bör vara berättigad att såsom omkostnader avdraga ränta på sitt i företaget nedlagda kapital. I fråga om sättet för beräkning av detta avdrag kunna givetvis olika möjligheter ifrågakomma. Att man därvid icke utan vidare kan taga till utgångspunkt företagets balansräkning, följer redan därav, att, såsom i den allmänna motiveringen nämnts, bland tillgångarna icke får inräknas det belopp, som blivit erlagt för själva fyndigheten. Det kunde ifrågasättas att vid beräkning av det egna kapitalet så förfara, att först värdering skedde av de för gruvdriften avsedda tillgångarna, oberäknat nyssnämnda värde för själva fyndigheten, samt att det egna kapitalet ansåges utgöra skillnaden mellan det vid denna värdering erhållna beloppet och det för företaget upplånta kapitalet. Vid detta beräkningssätt skulle företagaren givetvis vara berättigad att såsom en omkostnad avdraga ränta på upplånat kapital. Emellertid synes det nu ifrågasätta beräkningssättet mindre lämpligt, särskilt med hänsyn till svårigheten att bestämma det främmande kapitalet i de fall, då en del av detta kan hava använts just för inköp av själva fyndigheten. Man torde även mot ifrågavarande beräkningssätt kunna invända, att sättet för företagets finansiering, d. v. s. i vad mån främmande eller eget kapital därtill användes, och de lånevillkor, gruvägaren vid sin upplåning av främmande kapital är underkastad, icke böra hava någon inverkan på jordägarens rätt. Det är därför naturligast, att, såsom även skett i kommittéförslaget, lämna frågan om en uppdelning av det i gruvföretaget nedlagda kapitalet i främmande och eget kapital helt åsido och i stället endast beräkna värdet av de till gruvdriften hänförliga tillgångarna och giva gruvägaren rätt att å dessas sammanlagda värde tillgodoräkna sig ränta. En given följd av detta beräkningssätt blir, att gruvägaren icke är berättigad att såsom särskild omkostnad avdraga erlagd ränta å för företaget upplånat kapital.

Enligt den formulering, ifrågavarande punkt hade i kommittéförslaget, skulle ränta beräknas »å samtliga till gruvdriften hänförliga tillgångar». Detta uttryckssätt synes såtillvida mindre lämpligt, som man torde sväva i ovisshet om, huruvida därunder även bör innefattas värdet av själva fyndigheten, vilket värde ju, såsom redan nämnts, icke bör medräknas. Då det även i övrigt kan vara ovisst, huruvida en viss tillgång, exempelvis en fordran, ett banktillgodohavande, en kassabehållning, bör anses hänförlig till gruvdriften, torde det vara lämpligast, att i lagen uttryckligen angivas de tillgångar, å vilkas värde ränta skall beräknas. Att därvid själva anläggningarna för gruvan och all annan egendom, som är avsedd för stadigvarande bruk i gruvdriften, skola anses såsom i företaget nedlagt kapital, är uppenbart. Såsom sådant bör även medräknas lager av utvunna produkter och förbrukningsartiklar. Fordringar för försålda produkter, vilka ju motsvara lagret av osålda dylika och kunna sägas ersätta detta, böra även medräknas. Däremot bör detta icke vara fallet i fråga om banktillgodohavanden och kassabehållningar, ty de äro närmast hänförliga till företagets finansförvaltning och icke till själva gruvrörelsen såsom sådana.

Beträffande den tidpunkt, vid vilken värdering av ovannämnda tillgångar bör ske, så vore det givetvis, enär under årets lopp en förändring av tillgångarna äger rum, riktigtast att göra värderingen dels i början av året och dels i slutet av detsamma och eventuellt även vid någon eller några tidpunkter under året samt att därefter taga medeltalet av de erhållna värderingsresultaten. Då emellertid ett dylikt beräkningssätt skulle bliva alltför invecklat, torde det för ifrågavarande ändamål vara lämpligast, att endast *en* värdering sker. Då det vidare icke gärna kan ifrågasättas att anställa en särskild värdering vid mitten av året, och då värdet vid slutet av året, vilket vid normal drift torde kunna

beräknas vara högst, därför icke lämpligen bör komma i fråga, hava de sakkunniga ansett lämpligast att utgå från tillgångarnas värde vid årets början.

I 1919 års förslag har i fråga om sättet för tillgångarnas värdering hänvisats till de bestämmelser, som härom meddelas i aktiebolagslagen. Även de sakkunniga anse dessa bestämmelser väl ägnade att komma till tillämpning i ifrågasvarande fall, varvid dock en modifikation i visst avseende bör ske. Enligt 56 § andra punkten i aktiebolagslagen må andra tillgångar än sådana, som äro avsedda för stadigvarande bruk, upptagas till högre värde, än som motsvarar kostnaderna för deras anskaffning eller tillverkning, så framt särskilda omständigheter kunna anses lämna fog härför och dessa i balansräkningen fullständigt angivas. Denna bestämmelse har avseende å värdering av lager. Detta bör emellertid icke under några förhållanden kunna upptagas till högre belopp, än som motsvarar kostnaderna för produkternas utvinning, ty liksom gruvägaren vid beräkning av nettovinsten icke är pliktig att betala avgäld på den eventuella skillnaden mellan de ineliggande brutna produkternas saluvärde vid årets slut och utvinningskostnaden för dessa, så bör å andra sidan gruvägaren icke heller vara berättigad att vid beräkning av ränta å det i företaget nedlagda kapitalet upptaga lagret av brutna produkter till högre värde, än som motsvarar kostnaden för deras utvinning. Är värdet av de brutna produkterna vid årets slut lägre än utvinningskostnaden för desamma, bör lagret upptagas till nämnda lägre värde, vilket följer såväl av föreskrift i 56 § punkt 1 aktiebolagslagen som ock av den under punkt 3 i förevarande paragraf upptagna bestämmelsen om avskrivning av lagret till nämnda lägre värde.

Om ett gruvföretag gått med förlust, uppstår fråga, huruvida gruvägaren skall vara berättigad att avdraga nämnda förlust på den vinst, som eventuellt senare kan uppkomma. En dylik rätt för gruvägaren har icke föreslagits, och detta av följande skäl. Vid motiverande av förslaget, att jordägaren, därest han åtnöjes med att taga avgäld av företaget, icke får åtnjuta mer än hälften av den vinst, som eljest skulle tillgodokommit honom, har hänvisats till det förhållandet att gruvägaren stode risken av den förlust, som å företaget kunde uppkomma. Om nu gruvägaren erhöle rätt att avdraga en inträffad förlust å ett kommande års vinst, skulle detta i viss mån innebära ett överflyttande på jordägaren av den risk, som gruvägaren ansetts bära bära, något som ju alldeles skulle rubba de olika delägarnas ställning till företaget.

Kommerskollegium har, med hänsyn därtill att tillrednings- och undersökningsarbeten vore tämligen ojämnt fördelade på olika år och att kostnaderna för dylika arbeten därför kunde förorsaka rätt betydande ojämnhet i företagets avkastning, föreslagit, att avgälden skulle beräknas efter den nettovinst, som i medeltal kunde uppkomma under flera år, exempelvis de fem senast förflutna åren. Genom detta beräkningssätt vunne man enligt kollegii uppfattning den fördelen, att avgäldens belopp bleve mindre variabelt och på förhand kunde approximativt beräknas, ehuru nog någon minskning i statens inkomster kunde beräknas uppstå. Gruvägaren erhöle vid detta beräkningssätt även den förmånen, att en under något enstaka år uppkommen förlust komme att medverka till sänkande av avgälden, vilket enligt kollegii mening billigheten fordrade.

De sakkunniga kunna icke biträda detta kommerskollegii förslag. Konjunkturen på malm- och metallmarknaderna äro som bekant synnerligen växlande. På några års högkonjunktur med stark omsättning och höga priser kan följa en period av lågkonjunktur med svag omsättning och fallande priser. Om nu den under en lågkonjunktursperiod utgående avgälden skulle beräknas efter medeltalet av nettovinsten under högkonjunkturen, bleve det säkert mycket svårt för gruvindustrin att bära en dylik avgäld, under det att å andra sidan en efter lågkonjunktursperiodens nettovinst beräknad avgäld komme att framstå såsom en obetydlighet under en högkonjunktursperiod. Därtill kommer, att genom av-

gäldsberäkningens framflyttning fem år efter början av det år, för vilket avgäld först skulle beräknas, jordägaren alltför länge kunde bliva i avsaknad av andel i en tilläventyrs vinstgivande gruvrörelse. Med hänsyn till nu nämnda förhållanden samt till vad förut anförts angående ifrågasatt avdrag för inträffad förlust, har det ansetts vara lämpligast, att varje år betraktas såsom ett helt för sig, som får bära sin avgäld resp. sin förlust.

52—53 §§.

Enligt 1919 års förslag, vars bestämmelser i fråga om avgäld ju endast gällde gruvföretag å kronojord, skulle den kronan såsom jordägare tillkommande avgälden till beloppet bestämmas av en för varje särskild gruva tillsatt gruvnämnd, som skulle bestå av bergmästaren såsom ordförande samt två ledamöter, av vilka den ene skulle utses av Konungens befallningshavande i det län, där utmålet vore beläget, och den andre av utmålsinnehavaren.

Järnkotoret har emot den föreslagna anordningen med en gruvnämnd för varje särskild gruvanläggning anmärkt, att densamma komme att bliva alltför dyrbar för gruvägaren. Det vore enligt järnkotorets mening lämpligare att gruvnämnden vore gemensam för alla gruvanläggningar inom ett län eller ett bergmästardistrikt.

Räkenskaper samt tablå över årsresultat och avgäldens beräkning. Avgäldens bestämmande av nämnd, där jordägaren det påkallar.

Enligt förevarande förslag kunna bestämmelserna om avgäld bliva tillämpliga även å gruvföretag på enskild jord, och förhållandet mellan gruvägaren och jordägaren måste således anses vara av helt privaträttslig natur. Det är därför naturligt, att man så mycket som möjligt söker lita till de intresserade parternas förmåga och vilja att utan inblandning av någon myndighet göra upp sitt mellanhavande beträffande avgälden. Detta synes så mycket mera angeläget, som det kan befaras, att, därest avgäldens prövning av gruvnämnd skulle göras obligatorisk, den tilltänkte ordföranden i nämnden, vederbörande bergmästare, skulle komma att aldeles oskäligt betungas av en mångfald ärenden av denna art, något som kunde vara ägnat att menligt inverka på de arbetsuppgifter i övrigt, som åligga honom. Förslaget innehåller därför, att avgäld skall bestämmas av särskild nämnd först i det fall att jordägaren icke åtnöjes med det avgäldsbelopp, som han av gruvägaren erhållit. För att emellertid denna anordning skall kunna genomföras, är det nödvändigt, att jordägaren sättes i tillfälle att erhålla del av de beräkningsgrunder, efter vilka avgälden uträknats, samt att han därvid får till sitt förfogande det material, som kan vara erforderligt för kontrollerande av att avgälden beräknats i enlighet med lagens föreskrifter. I detta syfte har föreslagits, att gruvägaren skall för varje år tillställa jordägaren en tablå över driftsresultatet för föregående år och sättet för beräkning av den avgäld, som eventuellt skall utgå. Denna tablå skall enligt föreskrift i 52 § innehålla fullständiga uppgifter angående de i 51 § föreskrivna beräkningsgrunderna. För att största möjliga fullständighet och åskådlighet må vinnas, har det ansetts lämpligt, att tablåen upprättas enligt särskilt formulär, fastställt av kommerskollegium, varjämte föreskrift meddelats, att tablåen skall åtföljas av räkenskapsutdrag, analysbevis och andra handlingar till styrkande av de i tablåen lämnade uppgifterna. Idkare av gruvdrift är icke i denna egenskap skyldig att föra böcker över sin rörelse, där icke dylik skyldighet eljest på grund av stadgande i lag åligger vederbörande. Då emellertid avgäldens beräkning förutsätter, att räkenskaper över företaget föras, innehållande fullständiga upplysningar om de förhållanden, som enligt 51 § skola läggas till grund för avgäldens beräkning, hava de sakkunniga i 52 § första stycket upptagit stadgande härom.

Enligt 110 § i 1919 års förslag skulle, sedan vederbörande gruvnämnd fastställt avgälden, denna erläggas till kronan senast den 31 december året efter det, som avgälden avsåge. Om, såsom föreliggande förslag innebär, nämnden

skall taga befattning med avgäldens bestämmande endast i händelse av att jordägaren påkallar nämndens prövning, saknas anledning att generellt medgiva en så lång tidsfrist för avgäldens erläggande. Då skattedeklaration för föregående år icke under några förhållanden må avgivas senare än inom utgången av april månad följande år och för deklarations avgivande företagens räkenskaper måste vara i det skick, att därur kunna erhållas nödiga uppgifter för avgäldens beräkning, hava de sakkunniga föreslagit, att avgälden, åtföljd av ovannämnda tablå med därtill hörande handlingar, skall till jordägaren lämnas senast den 30 april året efter det år, avgälden avser.

I fråga om sammansättningen av nämnden har, såsom redan blivit antytt, föreslagits, att vederbörande bergmästare skall däri vara ordförande, såvitt angår gruvföretag inom hans distrikt, samt att övriga två ledamöter skola utses av vederbörande parter själva för varje särskilt fall, då nämndens prövning påkallas. Där kronan är delägare, tillkommer det givetvis den myndighet, som har att bevaka kronans gruvägarintressen, att utse ledamot i nämnden för kronans räkning.

Beträffande sättet för påkallande av nämndens prövning har, såsom framgår av andra och tredje styckena i 53 §, föreslagits, att detta skall äga rum genom en anmälan dels till inmutaren och dels till vederbörande bergmästare i dennes egenskap av ordförande i nämnden, varjämte i övrigt skiljemannalagens regler förklarats skola tillämpas i fråga om sättet för utseendet av ledamot, som skall av part utses, samt beträffande jäv.

54 §.

Första stycket i förevarande paragraf, vilket icke har någon motsvarighet i 1919 års förslag, har införts för att garantera, att ärende, som hänskjutes till nämnden, blir föremål för muntlig förhandling i närvaro av vederbörande parter.

Andra stycket, som motsvarar 103 § fjärde stycket i 1919 års förslag, skiljer sig från detta genom föreskrift att, om varje ledamot har sin särskilda mening, den mening skall gälla, till vilken enligt allmänt tillämpade regler för omröstning till dom jämkning kan ske, samt att, först om de olika meningarna äro av den beskaffenhet, att jämkning ej kan äga rum, ordförandens röst skall vara utslagsgivande.

Då enligt föreliggande förslag gruvnämndens karaktär i viss mån förändrats till skiljenämnd, som endast träder i funktion i händelse vederbörande avgäldsberättigade det påkallar, kunde det förefalla, som om frågan om skyldigheten att gälda kostnader för handläggningen vid nämnden borde bedömas efter samma grundsatser, som gälla i fråga om kostnader vid skiljenämnd, och att således parterna i allmänhet finge stå var sina kostnader och lika dela kostnaderna för själva nämndens sammanträde. Detta vore emellertid icke billigt mot den avgäldsberättigade. Denne är nämligen väsentligen hänvisad till av gruvägaren lämnade uppgifter, vilkas riktighet och fullständighet han ofta kan hava svårt att kontrollera. Det bör därför stå den avgäldsberättigade öppet att i allmänhet, utan att behöva riskera betala några kostnader härför, få avgäldsberäkningen prövad av opartisk myndighet. Å andra sidan bör emellertid förhindras, att nämndens prövning alldeles utan skäl påkallas. Detta skulle givetvis vara fallet, om den till jordägaren lämnade utredningen är fullständig och av densamma framgår, att erbjuden avgäld rätteligen beräknats. Med hänsyn härtill har föreslagits, att kostnaderna för nämndens sammanträde i regel skola gäldas av inmutaren ensam, men att denna regel dock icke skall äga tillämpning, där jordägaren uppenbarligen utan skäl dragit frågan under nämndens prövning. Huru kostnaderna i sistnämnda fall skola bestridas, blir beroende på nämndens prövning.

55 §.

De sakkunniga hava i likhet med kommittén föreslagit, att, där part icke åtnöjes med gruvnämndens beslut, han skall äga att däröver anföra besvär hos en för hela riket gemensam prövningsnämnd, bestående av en utav Konungen utsedd ordförande samt två andra ledamöter, utsedda den ene av kommerskollegium och den andre av fullmäktige i järnkontoret. Det har vidare ansetts lämpligt att i förslaget intaga bestämmelser om utseende av suppleanter för ledamöterna i prövningsnämnden samt om jäv för ledamot i densamma.

Besvär över nämndens beslut till en särskild prövningsnämnd.

56 §.

Enligt 108 § i 1919 års förslag skulle i händelse av missnöje med gruvnämndens beslut anmälan därom ske hos motparten. Då det synes mera överensstämma med besvär förfarandets natur att besvär anföras hos vederbörande myndighet, och, då man icke kan utgå från att prövningsnämnden, vars beslut mera sällan torde bliva påkallat, skall hava någon särskild expedition för allmänheten, har föreslagits, att besvären skola ingivas till ordföranden i nämnden, bergmästaren, samt att denne därefter skall hava att insända besvären jämte övriga handlingar i ärendet till prövningsnämnden.

Handläggning av besvärstörande hos prövningsnämnden.

I fråga om besvärstiden innehöll 1919 års förslag, att besvär skulle anföras inom nittio dagar från erhållen del av nämndens beslut. Då sextio dagar från nämnda tidpunkt torde vara tillfyllest, har förslaget ändrats i denna riktning.

Beträffande handläggningen av ärende, som blivit hänskjutet till prövningsnämndens avgörande, torde det icke vara erforderligt, att muntlig förhandling äger rum, och hava de sakkunniga därför endast föreslagit bestämmelser med avseende å ärendets handläggning i för besvärsmål vedertagen ordning, varvid obligatorisk kommunikation med motparten föreskrivits.

I 108 § tredje stycket i 1919 års förslag föreskrevs, att gruvnämndens beslut utan hinder av anförda besvär skulle verkställas såsom lagakraftägande dom. Detta var helt naturligt med den ställning, gruvnämnden enligt detta förslag intog, i det att densamma ju alltid skulle pröva och bestämma avgäldens belopp. Då enligt föreliggande förslag gruvägaren har att i första hand redovisa och erlagga en viss avgäld till jordägaren och gruvnämnden således får befattning med saken först i händelse av att jordägaren icke åtnöjes med det belopp, han kan hava fått, synes ej vara skäl att låta annat av gruvnämnden meddelat beslut än det, som vunnit laga kraft, kunna gå i verkställighet. Nyssnämnda stadgande har därför icke upptagits i föreliggande förslag.

58 och 59 §§.

Givetvis kan det tänkas inträffa, att gruvägaren eftersätter sin skyldighet enligt 52 § att tillställa jordägaren honom tillkommande avgäld och kanske ej ens lämnar någon tablå över resultatet med därtill hörande handlingar. De sakkunniga hava haft under omprövning, huruvida skyldigheten att tillställa jordägaren nyssnämnda tablå skulle förbindas med straffbestämmelse för urensläthet härutinnan men hava icke ansett tillräckliga skäl härför föreligga. I stället har i förevarande paragraf åt gruvnämnden inrymmts befogenhet att införskaffa nödiga handlingar för bedömande av frågan, huruvida och med vilket belopp avgäld bör utgå, varjämte nämnden även erhållit rätt att anställa inspektion på platsen.

Nämnds rätt att infördräkenskap m. m. Straffbestämmelser vid tredska samt i händelse av oriktiga uppgifter.

Straffbestämmelser hava däremot i 59 § meddelats såväl för det fall att gruvägaren tredskas lämna nämnden begärda uppgifter eller att underkasta sig besiktning som ock för den händelse i räkenskaperna eller eljest oriktiga eller vilseledande uppgifter lämnats rörande omständighet, som är av betydelse för avgäldens beräkning.

*Påföljd vid
försummelse
att betala
avgäld.*

Enligt 110 § i 1919 års förslag skulle försummelse att betala avgäld å där-
för föreskriven förfallodag föranleda skyldighet för utmålsinnehavaren att er-
lägga, förutom ränta, ett särskilt tillägg, uppgående till den i förslaget före-
skrivna minimiavgäld, d. v. s. belopp motsvarande försvarsavgift för gruvan.
Vidare skulle, om utmålsinnehavaren försummade att inom två och en halv
månad efter avgäldens förfallodag erlägga denna med ränta och nyssnämnda
tillägg, gruvan vara sönad, därest ej anstånd med betalningen erhöles.

Då ju de sakkunnigas förslag skall äga tillämpning även å gruvföretag på
enskild jord, synes det med avseende å gruvor å enskild jord mindre lämpligt,
att försummelse att i rätt tid erlägga föreskriven avgäld skall föranleda skyl-
dighet att betala en särskild tilläggsavgäld. Vad åter angår de fall, då kro-
nan är jordägare, må anmärkas, att enligt föreliggande förslag vid sidan av
föreskriven avgäld alltid skall utgå en viss fast avgift till kronan för inmut-
ningsrätten, motsvarande enligt nu gällande lag utgående försvarsavgift. Med
hänsyn till nu anmärkta förhållanden synes det varken lämpligt eller erforder-
ligt, att försummelse att erlägga avgäld skall föranleda skyldighet att betala
särskild tilläggsavgäld.

Vad angår den i förslaget stadgade påföljd av gruvans sönande, så har det
icke ansetts lämpligt att föreslå en dylik påföljd. Avgälden till jordägaren är
ju att betrakta såsom en ersättning för att gruvägaren får nyttja jordägarens
andel i fyndigheten. Gruvägarens underlåtenhet att betala avgälden bör där-
för icke föranleda mera, än att gruvägaren förlorar rätten till denna andel.
Däremot bör gruvägarens rätt till inmutarandelen i fyndigheten icke därav röna
någon inverkan. Tveksamhet kan råda, huru förhållas bör med byggnader och
andra anläggningar, som blivit av gruvägaren uppförda. Emellertid torde det
vara med rättvisa och billighet mest överensstämmande, att jordägaren, om han
vill återtaga jordägarandelen, skall vara skyldig erlägga lösen för på nämnda
andel belöpande del i anläggningarna och att såväl i detta avseende som i öv-
rigt de i 49 § meddelade regler skola tillämpas. Det kan förtjäna framhållas,
att inlösningsskyldigheten enligt nyssnämnda lagrum endast avser anläggning-
gar, som äro nödiga eller nyttiga för fortsatta gruvdrift, samt att inlösningen
skall ske efter det värde, egendomen har vid jordägarens inträde.

Förverkande bör naturligtvis endast ifrågakomma för det fall att gruväga-
ren underlåter betala en avgäld, som blivit till beloppet bestämd. Detta är
givetvis fallet, där gruvägaren själv beräknat avgälden till visst belopp i den av
honom uppgjorda tablån eller där överenskommelse med jordägaren träffats
om avgäldens utgörande med visst bestämt belopp. Där något av dessa fall
icke är för handen, måste avgäldsfrågan först hava prövats av nämnd och av-
gäldsbeloppet hava blivit av nämnd slutligen avgjort.

En viss respittid, innan påföljden kan inträda, bör medgivas jordägaren. I
detta avseende torde sextio dagar kunna anses tillfyllest.

Jordägarandelens förverkande bör icke vara en ipso jure inträdande påföljd
av gruvägarens försummelse att erlägga avgäld utan bör endast ifrågakomma
i händelse jordägaren det påfordrar. För att icke förhållandena i detta avseende
skola under en längre tid hållas svävande, har föreslagits, att gruvägaren inom
en tid av fyra månader efter det hans rätt att återtaga jordägarandelen inträtt
har att göra nämnda rätt gällande. Det må påpekas, att jordägaren givetvis,
oberoende av huruvida han vill återtaga jordägarandelen eller icke, är berättigad
att utfå och i exekutiv ordning kan uttaga honom tillkommande avgäld för
den tid, gruvägaren använt jordägarandelen i fyndigheten.

6 kap. Om rätt till brytning inom utmålet.

61 §.

Första stycket i denna paragraf överensstämmer med bestämmelsen i 8 § *Rätt till in-*
mutnings-
bara mine-
ral.
 gruvestadgan, såvitt den avser rätten till brytning inom utmålet; med hänsyn
 därtill att vissa inskränkningar i fråga om förfoganderätten över brutna pro-
 dukter med stöd av bestämmelserna i 11 kap. kunna meddelas har emellertid en
 erinran ansetts böra göras om att dylika inskränkningar kunna förekomma.

Med ordet »gruvinnehavaren», som förekommer i denna paragraf liksom i
 ett flertal följande, avses den, som innehar gruvan, vare sig detta är inmutaren
 ensam, emedan jordägaren icke inträtt såsom delägare i företaget, eller inmu-
 taren och jordägaren tillsammans.

Såsom framgår av 3 kap., har inmutarens rätt att under undersökningstiden
 bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral blivit bestämt begränsad. Det
 torde kunna inträffa, att, då utmålet skall läggas, produkter finnas, som brutits
 under undersökningstiden, men som icke blivit föremål för sådant tillgodogö-
 rande, som då är tillåtet. Detta kan mycket väl äga rum, utan att brytningsrät-
 ten blivit överskriden, ty på grund av fyndighetens beskaffenhet kan det vara
 omöjligt, att inskränka brytningen till att avse allenast den obetydliga kvan-
 titet, som sedan kan behöva undersökas. Inmutaren kan vidare hava verkställt
 en provbrytning i avsikt att utröna fyndighetens beskaffenhet och mäktighet,
 något vartill han givetvis måste vara berättigad, utan att han sedermera har
 anledning att låta alla de utvunna produkterna undergå provanalysering eller
 provanrikning. Det kunde ifrågasättas, om ej dylika från undersökningstiden
 kvarblivna produkter lämpligast borde jämföras med obrutna delar av fyndig-
 heten och att således inmutaren ensam skulle äga att tillgodogöra sig dem, intill
 dess jordägaren kunde komma att inträda i företaget. En dylik anordning
 skulle emellertid lätt kunna föranleda missbruk och göra de i 3 kap. meddelade
 bestämmelserna, varigenom en sträng åtskillnad gjorts mellan undersöknings-
 arbete och egentligt gruvarbete, tämligen illusoriska. Det har därför synts
 riktigast, att jordägaren erhåller rätt att, oberoende av huruvida han vill ingå
 i företaget eller icke, mot erläggande av ersättning för brytnings- och uppford-
 ringskostnader utfå sin andel i de produkter, som under undersökningstiden
 kunna hava brutits. Bestämmelse härom har meddelats i andra stycket av
 förevarande paragraf.

62 §.

I föreliggande paragraf regleras gruvinnehavarens rätt att bryta och till-
 godogöra sig inom utmålet befintliga icke inmutningsbara mineral. Dessa be-
 stämmelser överensstämma i huvudsak med andra och tredje styckena i 8 §
 gruvestadgan. För att missbruk av rätten att bryta icke inmutningsbara mine-
 ral icke må äga rum, har det ansetts lämpligt att uttryckligen föreskriva —
 något som för övrigt torde stå i överensstämmelse med 8 § gruvestadgan —
 att gruvinnehavaren skall äga rätt att bryta icke inmutningsbara mineral, endast
 i den mån sådant är erforderligt för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i
 fråga om *de inmutningsbara mineralen*. Gruvinnehavaren är således icke be-
 rättigad att bryta icke inmutningsbara mineral, därest brytningen av dessa mi-
 neral på grund av deras värdefullhet (exempelvis kalksten e. d.) skulle framstå
 såsom »ändamålsenlig» ur den synpunkten, att densamma skulle ekonomiskt
 sett upphjälpa utnyttjandet av de inmutningsbara mineralen, så att driften i
 dess helhet bleve vinstgivande.

Enligt 14 § 2 mom. i föreliggande förslag äger inmutaren under undersök-
 ningstiden bryta icke inmutningsbara ämnen, i den mån sådant är erforderligt

*Rätt med
 avseende å
 icke inmut-
 ningsbara
 ämnen.*

för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande, men äger han av det sålunda brutna endast använda, vad för själva undersökningsarbetet å fyndigheten behöves (exempelvis såsom byggnadsmaterial för gruvanläggningar). Däremot äger inmutaren icke rätt att under undersökningstiden på annat sätt tillgodogöra sig därunder brutna icke inmutningsbara mineral, utan är skyldig att låta dem ligga för jordägarens räkning. I fråga om vad sålunda vid utmålsläggningen kan finnas kvarliggande av icke inmutningsbara mineral böra samma regler gälla som beträffande användningen av icke inmutningsbara mineral, som brutits efter det utmålet blivit lagt. Bestämmelser i detta avseende hava upptagits i andra stycket av förevarande paragraf, i huvudsak överensstämmande med 8 § andra stycket gruvestadgan. Vissa förändringar hava emellertid vidtagits, för vilka i korthet må redogöras.

Till en början har det i gruvestadgan förekommande uttrycket, att inmutaren av brutna icke inmutningsbara ämnen må använda vad »för gruvdriftens ändamål» behöves blivit utbytt mot det i 1919 års kommittéförslag använda uttrycket att gruvinnehavaren av nämnda mineraliska ämnen må använda vad »vid grubarbetet» behöves. Förstnämnda uttryck har nämligen, såsom kommittén framhållit, på en del håll missuppfattats såsom innebärande ett medgivande att använda brutna icke inmutningsbara ämnen även i de fall, då sådant ur *ekonomisk* synpunkt framstår såsom övervägande lämpligt. Svenska teknologföreningen har i sitt yttrande över 1919 års förslag mot den sålunda föreslagna förändringen anmärkt, att det icke finnes skäl att göra inmutarens rätt till icke inmutningsbara mineral snävare än för närvarande. Med anledning härav må emellertid erinras, att uti det i gruvestadgan använda uttrycket säkerligen icke kan inläggas någon vidsträcktare innebörd än uti det i 1919 års förslag förekommande uttrycket. I 1855 års gruvestadga meddelades icke alls några regler angående rätten till icke inmutningsbara mineral. Sådana regler meddelades däremot uti 43 och 70 §§ i 1874 års förslag, vilka bestämmelser sedermera fingo tjäna såsom förebild för 8 § i 1884 års stadga. Av motiven framgår, att bestämmelserna hämtats från 1865 års preussiska gruvlag, enligt vilken gruvägaren hade rätt att använda icke inmutningsbara mineral »zu Zwecke seines Betriebes». I sakens natur ligger, att man vid bedömande, huruvida de brutna mineralen kunna erfordras för gruvdriftens ändamål, endast har att taga hänsyn till den gruvdrift, vartill gruvägaren genom inmutningen erhållit rätt. Så har även motsvarande stadgande i den preussiska gruvlagen blivit tillämpat.

Enligt 8 § gruvestadgan har jordägaren rätt att utbekomma de icke inmutningsbara mineral, som icke blivit av gruvägaren använda, mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfodringskostnader. Detta uttryck synes icke vara fullt lämpligt, när därunder efter ordalagen icke falla övriga kostnader, som kunna hava nedlagts å ifrågavarande produkter (sovrings- och anrikningskostnader) och ej heller de allmänna omkostnaderna för gruvdriften. Vad angår kostnader av sistnämnda slag, torde de i viss mån även böra falla på de icke inmutningsbara mineralen, varvid fördelningen lämpligen bör äga rum efter produkternas inbördes värden. Med hänsyn till nu anmärkta förhållanden har ifrågavarande stadgande ändrats därhän, att enligt detsamma ersättning skall lämnas för alla å ifrågavarande mineral av gruvinnehavaren nedlagda kostnader.

Enligt 8 § gruvestadgan äger jordägaren avhämta de icke inmutningsbara mineral, som av gruvägaren icke använts, inom ett år efter tillsägelse, om inmutningspunkten är belägen i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län, men eljest inom sextio dagar efter tillsägelse. I 1919 års förslag har avhämtningstiden blivit satt till ett år efter tillsägelse för hela riket. Då anledning torde saknas att fastställa olika tider för olika delar av landet

och en tid av sex månader efter tillsägelse torde vara lämplig, har föreslagits, att jordägaren inom sistnämnda tid skall äga avhämta ifrågavarande ämnen med rätt för gruvägaren att tillgodogöra sig vad sålunda icke av jordägaren avhämtas.

63 §.

Med inmutning av sönad gruva följer enligt 9 § gruvestadgan rätt till varp, som finnes inom det inmutade området eller utmålet och ej genom inmutning enligt äldre författning är särskilt försvarat. Denna grundsats att inmutningen medför rätt även till varp, i den mån detta innehåller inmutningsbara mineral, bör bibehållas. Beträffande i varpet förekommande icke inmutningsbara ämnen skola givetvis de i 62 § meddelade regler tillämpas. Av dessa följer, att den nye inmutaren icke har rätt att få ersättning för de kostnader, som nedlagts av den, som före förverkandet innehade rätten till gruvan.

Ovannämnda i 9 § föreskrivna undantag sammanhänger med det förhållandet, att enligt 1855 års stadga varp kunde särskilt för sig vara föremål för inmutning. Då man med säkerhet kan utgå därifrån, att för närvarande icke finnes någon på grund av dylik inmutning ännu bestående rättighet, finnes icke anledning att bibehålla undantaget i fråga.

Enligt vad framgår av 67 § i förslaget, skall innehavare av gruva, till vilken rätten förverkats, äga att inom en viss tid efter förverkandet avhämta ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mineral. En erinran om denna bestämmelse har ansetts böra göras i denna paragraf.

64 §.

Enligt 30 § 1 mom. andra stycket må inmutaren icke å inlöst område uppföra andra byggnader än sådana, som erfordras för gruvdriften. Denna bestämmelse torde vara ett uttryck för den allmänna grundsatsen, som icke blivit uttryckligen uttalad men likväl får anses gälla, att utmålet icke i något avseende må användas för annat ändamål än gruvdriften, detta ord taget i den bemärkelse, vari det förekommer i 51 § (se motiven till denna paragraf). Genom inmutningen förvärfvas ju icke någon äganderätt till fyndigheten utan endast en rätt att bryta och tillgodogöra sig mineralen inom visst område. Icke heller är det expropriationsförfarande, varigenom mark för arbetet löses, att jämställa med vanligt expropriationsförfarande, i det att gruvägaren därigenom endast förvärfvar dispositionsrätt till marken under den tid, hans rätt till gruvan äger bestånd. Med hänsyn till dessa förhållanden är det därför naturligt, att han får disponera utmålet endast för gruvdriften. Icke sällan förekommer, att gruvägaren i omedelbar anslutning till gruvdriften bedriver verksamhet för gruvproduktens vidare förädling på metallurgisk väg. Då i dylikt fall vissa anläggningar kunna vara gemensamma för hela verksamheten och, även där så ej är fallet, anledning torde saknas att skilja på anläggningar för de olika grenarna av verksamheten, innehåller förslaget den bestämmelsen, att gruvinnehavaren må nytja utmålet även för i samband med gruvdriften stående verksamhet för produktens tillgodogörande.

Mot den i 63 § av 1919 års förslag upptagna bestämmelsen, att utmålsinnehavaren icke ägde använda utmålet i dagen eller under jord för annat ändamål än *gruvarbetet*, har järnkontoret i sitt yttrande över förslaget anmärkt, att ifrågavarande paragraf möjligen kunde tolkas i den riktningen, att utmålet icke skulle få användas i större utsträckning, än som betingades av brytningen just inom *samma utmål*.

I detta avseende må erinras, att i rättspraxis förelegat ett fall, vari frågan gällde, huruvida en gruvinnehavare, som innehade flera intill varandra liggande utmål, ägde rätt att å ett av utmålen uppföra byggnader, som huvudsakligen

Rätten till varp.

Gruvinnehavarens rätt att i övrigt använda utmålet.

avsågo driften inom ett av de andra utmålen. Högsta domstolen ansåg, att, då de ifrågasatta byggnaderna erfordrades för gruvdrift, den omständigheten att de huvudsakligen tjänade driften inom ett annat utmål icke borde tillmätas någon betydelse (se N. J. A. 1912 sid. 9). Även om med hänsyn till den av högsta domstolen sålunda uttalade grundsatsen någon fara för att ifrågavarande bestämmelse kan tolkas i den av järnkontoret befarade riktningen knappast torde förefinnas, har det syntts lämpligt att på det sätt förtydliga detsamma, att ordet »gruvarbetet» utbyts mot »gruvarbete».

Jämväl till andra stycket i förevarande paragraf finnes motsvarighet i 30 § gruvestadgan.

Beträffande tredje stycket hänvisas till vad i motiveringen till 5 § punkt 6 och 13 § tredje stycket anförts.

7 kap. Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

65 §.

Försvarsavgiftens belopp och sättet för dess erläggande.

Första stycket i denna paragraf motsvarar 64 § i 1919 års förslag och företer olikhet mot denna dels beträffande sättet för avgiftens beräkning, dels ock därutinnan, att bestämmelserna om rätt för vederbörande jordägare att njuta andel i avgiften borttagits. I båda dessa avseenden hänvisas till vad om försvarsavgiften yttrats i den allmänna motiveringen.

I överensstämmelse med förslag av järnkontoret har föreskrivits, att, där utmålet icke innehåller jämnt antal hektar, avgift skall utgå även för överskjutande del av hektar.

Såväl enligt gruvestadgan som enligt 1919 års förslag skall försvarsavgift erläggas till Konungens befallningshavande. Då försvarsavgiftens erläggande är avgörande för gruvrättens bestånd, är det givetvis av synnerlig vikt, att bergmästaren får kännedom därom. Det enklaste synes därför vara, att avgiften i stället erlägges till bergmästaren, som för övrigt äger den bästa sak- och personkännedomen i ifrågavarande angelägenheter. För att bergmästarens uppberedsverksamhet skall bli på lämpligaste sätt ordnad, har föreslagits, att avgiftens erläggande åtföljes av anmälan i två exemplar, av vilket det ena av bergmästaren förses med stämpel till belopp, motsvarande försvarsavgiften.

Försvarsavgiften torde enligt såväl gruvestadgan som 1919 års förslag vara avsedd att utgå i efterskott. Med hänsyn till den förändrade natur, försvarsavgiften i förevarande förslag erhållit, har densamma i stället ansetts böra utgå i förskott.

66 §.

Påföljd vid försummelse att betala försvarsavgift.

Förevarande paragraf motsvarar 66 § i 1919 års förslag, vars bestämmelser emellertid kunnat förenklas med hänsyn till den i föregående paragraf föreslagna förändringen i fråga om sättet för avgiftens inbetalande.

Enligt 66 § i 1919 års förslag skulle, om avgiften icke betalades inom föreskriven tid, densamma utgå med dubbelt belopp. Denna påföljd synes vara för sträng; i stället har föreslagits avgiftens ökning med en tiondedel.

I övrigt hänvisas till vad i den allmänna motiveringen anförts om påföljd vid försummelse att betala försvarsavgift.

67 §.

Rätten, i händelse av förverkande, till brutna mineral, anläggningar

I 1855 års gruvestadga meddelades utförliga bestämmelser angående sättet för övergivande av gruva. Om gruvägaren hade för avsikt att nedlägga gruvdriften, skulle han därom göra anmälan hos bergmästaren, varefter kungörelse härom skulle ske, med rätt för den, som inom viss tid först hos bergmästaren anmälde sig till gruvarbetets övertagande och fortsättande, att utan ersättning

komma i besittning av själva fyndigheten jämte de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader (förtimringar och förstämplingar samt vandringar) och att i viss ordning tillösa sig övriga till gruvan hörande vatten- och berguppfördringsverk, byggnader, maskinerier och redskap. Om på grund av försummad gruvdrift gruvan bleve sönad och ägaren förty dömdes skyldig att avträda densamma till en ny inmutare, skulle den senare likaledes äga rätt att utan ersättning övertaga resp. tillösa sig egendom, som nyss nämnts. I båda dessa fall skulle den nye innehavaren äga rätt att övertaga gruvan med samma rättigheter och förbindelser i hänseende till utmål och gruvdrift, vilka förre ägaren innehåft, därest inom ett år efter det rätten till gruvans övertagande inträtt gruvarbetet ånyo påbörjades. Skedde däremot icke detta, skulle all den mark, som varit till förre inmutaren avstådd, hemfalla till grundägaren.

Det egentliga syftemålet med dessa bestämmelser torde hava varit att uppmuntra till nedlagda gruvors återupptagande. 1874 års kommitté uttalade emellertid, att då varje gruvägare, innan han nedlade en gruva, av sitt eget intresse vore manad att söka framskaffa spekulanter, som kunde vara hågade att övertaga företaget och lämna den avträdande gruvägaren någon ersättning, man med visshet kunde antaga, att i de fall, då detta icke lyckades, lagens bestämmelser i syfte att uppmuntra till företagets återupptagande skulle bliva vanmäktiga. Kommittén ansåg det därför leda till största enkelhet och reda, om lagen med uteslutande av alla bestämmelser i nämnda syfte konsekvent genomförde den grundsatsen att gruva, som blivit övergiven eller genom sönande förverkats, skulle anses lika med fritt och omutat fält så att, när densamma ånyo inmutades, jordägaren skulle komma i samma ställning till inmutaren som till varje inmutare av ny gruva, i följd varav jordägaren, utan avseende därpå om han varit delaktig i det nedlagda företaget eller icke, hade rätt att med nye inmutaren deltaga i gruvans återupptagande så ock vore berättigad att för mark, som till nye inmutaren avträddes, erhålla lösen, även om han redan av förre gruvägaren erhållit lösen för samma mark. För genomförande av denna grundsats fann kommittén, som ansåg att frågan om inlösande av de inventarier, som avträdande gruvägaren icke vore skyldig kvarlämna vid gruvan, finge bero på frivillig överenskommelse med den tillträdande gruvägaren, andra lagstadganden i ämnet icke erforderliga än dem, som innefattades uti de i 67 och 145 §§ av kommitténs förslag upptagna. I den förra paragrafen stadgas, att, när gruva övergives eller sönas, den därtill begagnade marken skall återfalla till jordägaren utan ersättning. I 145 § stadgas, att, om gruvan övergives eller sönas, de i densamma för dess styrka och bestånd verkställda byggnaderna utan lösen skola tillfalla den, som sedermera i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande.

Uti motiven till det för 1884 års riksdag framlagda förslaget till ny gruvestadga återgävos ovannämnda uttalanden av 1874 års kommitté och blevo uti 48 § av förslaget ovannämnda bestämmelser i 1874 års kommittéförslag sammanförda, i samband varmed, dock utan att något särskilt skäl därför anfördes, en omredigering såtillvida ägde rum, att, utom den till gruvägaren upplåtna marken, även jordägarandelen i gruvan förklarades vid gruvans sönande skola hemfalla till jordägaren utan ersättning. Att dessa ord tillagts torde hava berott på att man tydligt ville framhålla, att något övertagande av gruvan »med samma rättigheter och förbindelser i hänseende till utmål och gruvdrift, vilka förre ägaren innehåft», icke skulle ifrågakomma, utan att jordägaren, oberoende av huruvida han förut deltagit i gruvdriften eller icke, skulle vara berättigad till jordägarandel, därest ny inmutning ägde rum. Däremot torde det icke vara berättigat att i nämnda stadgande inlägga den innebörden, att jordägarandelen skulle, oaktat gruvan sönats, bestå såsom en självständig rätt. Med inmutningsrättens upphörande försvinna alla de rättigheter, som knyta sig till den-

samma, och således även den rätt till andel i gruvföretaget, som tillkommit vederbörande jordägare på grund av dennes anmälan om begagnande av jordägarandel. Såsom i motiven till 1884 års stadga anföres, blir efter sönandet gruvan att anse såsom »fritt och omutat fält». Beträffande rätten till själva fyndigheten bliva förhållandena således endast återförda till det läge, vari de befunno sig före inmutningens tillkomst. I den mån jordägaren kan anses berättigad att utan inmutning tillgodogöra sig mineralen i sin jord, äger han således rätt att, intill dess ny inmutning kan komma att ske, ensam utnyttja den sönade gruvan. Verkställer annan ny inmutning, blir den, som äger jorden vid den tid, då ny anmälan om jordägarandelens begagnande kan komma att ske, berättigad att njuta jordägarandel i fyndigheten.

Att när rätten till gruvan förverkats, förhållandena, såvitt angår rätten till själva fyndigheten, bliva återförda till samma läge som före inmutningen ligger i sakens natur och särskilt stadgande härom torde lika litet som beträffande rätten till en fyndighet, som aldrig varit föremål för inmutning, vara erforderligt. Då den nuvarande bestämmelsen att vid gruvans sönande jordägarandelen skall hemfalla till jordägaren, såsom redan blivit antytt, kan föranleda den oriktiga uppfattningen att jordägarandelen skulle bestå såsom en självständig rätt, synes densamma icke böra bibehållas, så mycket mindre som ju jordägaren, tills ny inmutning sker, äger förfoga över *fyndigheten i dess helhet*.

Vid förverkandet kunna tilläventyrs finnas brutna mineral kvarliggande i gruvan. Dessa böra följa fyndigheten och således i och med förverkandet tillfalla jordägaren. Då de icke höra till jorden, torde uttryckligt stadgande härmed böra meddelas.

Vidare gäller det att fastslå rättsförhållandena i fråga om de i gruvan verkställda byggnaderna och andra anläggningar, uppfordrad malm och för gruvdriften upplåten mark.

Vad anläggningarna angår, så torde den sedan gammalt i svensk rätt gällande grundsatsen, att förstämplingar och förtimringar i gruvan skola anses som inrättningar för vandring upp och ned i gruvan skola anses som oskiljaktiga beståndsdelar av gruvan, alltjämt böra bibehållas. I fråga om övriga byggnader och anläggningar, vare sig de finnas ovan eller under jord, finnas för närvarande icke några bestämmelser. Man torde därav vara berättigad draga den slutsatsen, att vederbörande gruvinnehavare äger att, i den mån det låter sig göra, fritt förfoga över dem. Det kunde ifrågasättas att stadga skyldighet för gruvinnehavaren att kvarlämna dem med rätt för honom att, om gruvan återupptages, därför åtnjuta lösen. Då man emellertid måste utgå från, att gruvan icke förverkas under andra förhållanden, än då gruvinnehavaren gjort allt vad i hans makt stått för att få rörelsen av annan övertagen, skulle det icke vara med billighet överensstämmande att till en oviss framtid överlämna gruvinnehavarens möjlighet att på något sätt tillgodogöra sig de anläggningar, som tilläventyrs kunna finnas i gruvan. Å andra sidan kan det icke vara lämpligt, att förre gruvinnehavarens rätt till anläggningarna skall för all framtid äga bestånd. De sakkunniga hava ansett lämpligt så begränsa förre gruvinnehavarens rätt i nämnda hänseende, att han skall äga att inom två år efter förverkandet bortföra egendom av nu ifrågavarande slag, vilken, i den mån den ej bortföres, tillfaller vederbörande jordägare.

Vad därefter angår förre gruvinnehavarens rätt till uppfordrade mineral, så innehåller 48 § gruvestadgan den bestämmelsen, att ur gruvan uppfordrad »malm» må kunna för ägarens räkning under två år därefter avgiftsfritt kvarligga å marken. Innebörden av denna bestämmelse är tydligen icke blott att malmen får avgiftsfritt kvarligga under den angivna tiden utan även att, om den icke inom nämnda tid avhämtas, gruvägaren förlorar all rätt till malmen. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, tillämpas i allt fall bestämmelsen på detta sätt.

Svenska teknologföreningen har i sitt yttrande framhållit, att det med hänsyn till ordalydelsen av ifrågavarande bestämmelse kunde vara tveksamt, huruvida malmhaltiga sylthopar eller anrikningsbart varp finge räknas till sådan malm, som enligt ifrågavarande stadgande under två år finge kvarligga, och har därför föreslagit ett tillägg för att även dylika malmhaltiga ämnen må under den angivna tiden få kvarlämnas.

Det torde vara omöjligt att uppdraga någon bestämd gräns mellan malm och varp. Det, som vid en tidpunkt är att betrakta såsom varp, kan vid en annan tidpunkt på grund av förbättrade utvinningsmetoder vara att anse såsom en användbar malm. Enligt det allmänna språkbruket menas med varp sådana mineraliska ämnen, som gruvinnehavaren, vid det tillfälle då desamma blivit upplagda, icke avsett för vidare behandling. Om emellertid möjlighet härtill på grund av förändrade förhållanden skulle föreligga, finnes icke anledning fränkänna gruvinnehavaren rätt att utnyttja ifrågavarande ämnen, vilka ju genom hans arbete blivit uppfordrade och i varje fall under den tid gruvrättigheten ägt bestånd omfattats av denna. Den förre gruvinnehavarens ifrågavarande rätt bör följaktligen avse alla uppfordrade inmutningsbara mineral, som finnas inom utmälet eller till detsamma hörande mark.

Vad slutligen beträffar den för gruvdriften upplåtna marken, så har denna — såsom förut nämnts — icke upplåtits med äganderätt utan endast med rätt att nyttja densamma, så länge gruvdriften äger bestånd. Det är därför naturligt, att, när rätten till gruvan förverkas, marken skall återfalla till jordägaren och givetvis till den, som äger jorden vid tillfället för förverkandet.

8 kap. Om samäganderätt i gruva.

I 60 § av 1855 års gruvestadga meddelades en del bestämmelser för det fall, att »flere personer, utgörande ett bolag, efter vissa lotter uti samma gruverörelse deltaga». I nämnda paragraf hänvisades till de särskilda bolagsregler, som kunde vara mellan delägarna upprättade, varjämte föreskrift lämnades om sättet för bolagsstämmans sammankallande och om påföljden av deläggarens underlåtenhet att i behörig tid inbetala vid bolagsstämma beslutat tillskott. Däremot gävos icke några regler, huru förhållas borde med den samäganderätt, som uppkommer, därigenom att jordägaren begagnar sig av sin jordägarandel. Med utgångspunkt från att inmutare och jordägare i dylikt fall vore att betrakta som två likaberättigade delägare i företaget upptog 1874 års kommittéförslag bestämmelser, avsedda att äga tillämpning jämväl å det delägarskap, som rådde mellan inmutare och jordägare. Med anledning av framkomna anmärkningar mot vissa i sistnämnda förslag upptagna bestämmelser i förevarande ämne blevo dessa omarbetade (varom mera nedan) men principen, att rättsförhållandet mellan jordägare och inmutare skulle falla under ifrågavarande bestämmelser, kom till uttryck i 1884 års gruvestadga.

De i 1884 års gruvestadga meddelade bestämmelserna om samäganderätt i gruva äga således tillämpning å sammanslutningar av rätt olika art, nämligen dels den på grund av lagens stadganden uppkomna gemenskapen mellan inmutare och jordägare och dels sådana sammanslutningar, som uppkommit genom något mellan delägarna slutet bolagsavtal. Sammanslutningar av sistnämnda slag finnas i mycket stor omfattning, särskilt mellan ägarna av förädlingsverk, vilka sedan gammalt varit delägare i gruvor och från dessa fått sitt malmbehov tillgodosett.

Då förevarande förslag liksom 1884 års gruvestadga utgår från att jordägare skall hava rättighet att med inmutaren deltaga i grubarbetet, och således

tillskapar en sammanslutning, som icke grundar sig på avtal mellan delägarna, torde det icke vara tillräckligt att hänvisa till de olika slag av särskilt bildade rättssubjekt, som i övrigt av den svenska rätten erkännas, utan måste lagstiftningen giva särskilda regler angående de inbördes rättsförhållandena mellan delägarna i en dylik på grund av lagens stadgande uppkommen sammanslutning. Då vidare de i 1895 års lag om handelsbolag och enkla bolag meddelade bestämmelser icke lämpa sig för den särskilda verksamhetsart, som gemensam gruvrörelse innebär, torde det även vara av vikt, att för de sammanslutningar på detta område, som uppkommit på frivillighetens väg, regler finnas, som kunna tillämpas, där ej särskilt avtal angående delägarnas inbördes rättsförhållanden kommit till stånd. Ett kapitel om samäganderätt i gruva måste således alljämt finnas i gruvlagen.

Efter dessa allmänna anmärkningar övergå de sakkunniga till de särskilda bestämmelserna i kapitlet.

68 §.

Tillämpligheten av bestämmelserna i förevarande kapitel.

Uti 67 § gruvestadgan föreskrives, att, om delägarna i gruvan bildat bolag med varandra och särskilda mellan delägarna upprättade bolagsregler innehålla andra bestämmelser än de i förevarande kapitel upptagna, dessa bestämmelser skola lända till efterrättelse. Denna princip, att de i lagen meddelade rätts-satserna endast äro av dispositiv natur, bör bibehållas, så mycket mer som man torde kunna utgå från att, där fråga är om en gruvdrift av någon betydighet, delägarna säkerligen finna med sin fördel förenligt att tillskapa en fastare sammanslutning än den, som samäganderätt enligt gruvestadgan innebär, och därvid bliva i tillfälle att träffa de närmare bestämmelser om inbördes rättigheter och skyldigheter, som bäst lämpa sig för det särskilda fallet. Då de i 67 § gruvestadgan använda ordalagen lätt kunna föranleda den tolkningen, att delägarna endast för den händelse de bildat ett bolag av sådant slag, som av lagstiftningen erkännes såsom särskilt rättssubjekt, skulle kunna träffa överenskommelse om andra grunder för sin verksamhet än de i lagen upptagna — vilket uppenbarligen icke är meningen —, har nämnda bestämmelse omredigerats på sätt framgår av förevarande paragraf.

Nu gällande undantag från delägarnas avtalsfrihet: att gruvföreståndare alltid skall utses, bör kvarstå. Då denne bör hava befogenhet att — oberoende av vad därom må avtalas — från delägarna infordra tillskott, som erfordras för erläggande av försvarsavgift eller för iakttagande av föreskrift, meddelad enligt bestämmelser i kapitlet om tillsyn över gruvdriften, har den ändringen vidtagits i 67 § gruvestadgan, att även den paragraf, som giver bergmästaren befogenhet härtill (70 §), erhållit karaktär av tvingande rättsbud.

Det ligger i sakens natur, att den avtalsfrihet, som enligt 68 § tillkommer delägarna, icke blott gäller lagens bestämmelser i deras helhet utan även på det sätt kan komma till användning, att delägarna i någon viss punkt besluta om avvikelse från de i lagen meddelade bestämmelserna.

Uti det av bergmästaren i mellersta distriktet över 1919 års förslag avgivna yttrandet har denne framhållit önskvärdheten av att i gruvlagen intoges bestämmelser, varigenom gruvbolagen erhöles karaktären av verkliga rättssubjekt.

Innan detta förslag upptages till behandling, må lämnas en kort redogörelse för nu gällande rättsregler i ämnet.

Nu existerande sammanslutningar, fallande under begreppet samäganderätt i gruva, äro, såsom förut anmärkts, antingen sammanslutningar, uppkomna därigenom att vederbörande jordägare begagnat sin jordägarandel och därmed blivit delägare i gruvan, eller ock bolag, slutna mellan flera, som fått del i samma gruva. I fråga om den rättsliga karaktären av sistnämnda slags sam-

manslutningar, vilka vanligen benämnas gruvbolag, har, enligt vad de sakkunniga inhämtat, olika uppfattning gjort sig gällande. Detta har särskilt kommit till uttryck vid sökande av lagfart å fast egendom. Under det att i vissa domsagor lagfart beviljats för gruvbolag, åtminstone sådana som bildats före tillkomsten av 1895 års bolagslagstiftning, anses åter i andra domsagor, att lagfart icke kan beviljas för själva gruvbolaget utan endast för delägarna i detsamma. Utan att göra något uttalande i denna fråga vilja de sakkunniga framhålla, att, även om gruvbolagen skulle anses hänförliga till enkla bolag och således såsom sådana icke skulle kunna förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter eller inför domstol kära eller svara, de ju genom inregistrering i handelsregistret kunna förvärva dylik befogenhet, i vilket fall bolaget är att anse såsom handelsbolag. I detta sammanhang må emellertid anmärkas, att, oaktat dylik registrering sker, gruvestadgans bestämmelser i allt fall bliva normerande, ty enligt 55 § i lagen om handelsbolag och enkla bolag har ändring icke gjorts i vad om bolag för verksamhet av visst slag eljest i lag eller författning stadgats. Om således särskilda bolagsregler finnas av annat innehåll än de i gruvestadgan meddelade bestämmelser, skola dessa särskilda bolagsregler enligt 67 § gruvestadgan lända till efterrättelse, varemot, i den mån sådana bolagsregler icke finnas i de ämnen, som avhandlas i gruvestadgan, däri meddelade bestämmelser och icke de i handelsbolagslagen upptagna skola gälla.

Då således, enligt vad framgår av det nu anförda, ett gruvbolag, d. v. s. en sådan sammanslutning, som uppkommit genom *avtal* mellan delägarna för visst företag eller för fortsatt verksamhet, redan enligt nu gällande rätt torde genom inregistrering kunna förvärva rättskapacitet såsom juridisk person, återstår att se, om det kan vara erforderligt, att även en sammanslutning av annan art, närmast egendomsgemenskapen mellan inmutare och jordägare, erhåller möjlighet att förvärva rättskapacitet. De sakkunniga hålla före, att så icke är fallet. Gemenskapen mellan jordägare och inmutare torde vara ett typiskt fall av egendomsgemenskap under samegendom. Inmutare och jordägare äro på grund av lagens stadgande samägare i fyndigheten, varjämte lagen uppställer vissa regler om skyldighet för den i företaget inträdande jordägaren att inlösa sig i de för fyndighetens utnyttjande uppförda anläggningar. Även såvitt angår den fortsatta verksamheten, torde lagen utgå från, att delägarna äro samägare i den egendom, som för densamma anskaffas. Vid nu anförda förhållande och då något särskilt behov av att egendomsgemenskapen mellan inmutare och jordägare erhåller möjlighet att förvärva rättskapacitet icke torde föreligga, hava de sakkunniga icke funnit anledning att föreslå några bestämmelser i det av ovan nämnda bergmästare angivna syftet. Härvid må emellertid framhållas, att, om mellan jordägare och inmutare träffas ett uttryckligt avtal av den art, att detsamma kan anses utgöra grundval för deras gemensamma fortsatta verksamhet, ett enkelt bolag mellan dem torde komma till stånd, varefter å sammanslutningen blir tillämpligt vad ovan sagts angående sammanslutningar, tillkomna genom avtal.

69 §.

Ifrågavarande paragraf överensstämmer helt med 61 § gruvestadgan och 73 § i 1919 års förslag.

Gruvföreståndare.

70 §.

Denna paragraf, som motsvarar 62 § gruvestadgan och 74 § i 1919 års förslag, företeer ej annan avvikelse från den förstnämnda, än som betingas av försvarsarbetets avskaffande och ersättande med försvarsavgift till staten.

Gruvföreståndares rätt att införda vissa tillskott.

Utlysande av gruvstämma och kallelse till densamma.

I gruvestadgan meddelas icke någon uttrycklig bestämmelse angående frågan huru ofta gruvstämma skall hållas, men tydligen måste sådan äga rum minst en gång om året, enär enligt 61 § gruvföreståndare skall utses årligen. I första stycket av förevarande paragraf har uttryckligt stadgande meddelats, att gruvstämma skall hållas minst en gång om året samt angående vad därvid skall förekomma.

Enligt 63 § gruvestadgan må gruvstämma utlysas av gruvföreståndaren så ock av ägare till minst hälften i gruvan. Då delägarna kunna hava överenskommit om viss tid för stämmans hållande, har det ansetts lämpligt föreskriva, att stämman skall utlysas å tid, som kan hava bestämts av delägarna, eller då gruvföreståndaren eljest finner erforderligt utlysa stämma. Gruvestadgens fordran, att delägare skall äga minst hälften i gruvan för att hava rätt utlysa stämma, synes vara för sträng och icke överensstämmande med de principer om minoritetens rätt, varpå exempelvis gällande aktiebolagslagstiftning vilar. Att tillerkänna ägare till endast en obetydlig lott i gruvan rätt att utlysa stämma torde å andra sidan icke vara riktigt. Såsom en lämplig medelväg har föreslagits, att ägare till minst en fjärdedel i gruvan skola hava rätt att få stämma utlyst, vilket lämpligast bör ske genom gruvföreståndaren.

Om gruvföreståndare icke finnes, kan enligt 63 § gruvestadgan endast den, som äger minst hälften i gruvan, utlysa stämma. För att icke med stöd av ett dylikt stadgande utseende av gruvföreståndare skall kunna obehörigen hindras, torde det vara lämpligt tillerkänna varje delägare rätt att utlysa stämma, då gruvföreståndare ej finnes.

I fråga om sättet för kallelsen innehåller 63 § gruvestadgan, att kallelsen antingen skall skriftligen tillställas delägarna eller ock införas i posttidningen och två gånger uppläsa i kyrkan. Enligt 75 § i 1919 års förslag skulle kallelsen alltid ske både genom skrivelse till vederbörande delägare och genom kungörelse i posttidningen och bergskungörelserna.

I några av de över sistnämnda förslag avgivna yttrandena har anmärkts, att kallelsens införande i tidning icke erfordrades, där alla delägare vore till namn och adress kända.

De sakkunniga, som dela sistnämnda uppfattning, hava avfattat sista stycket i förevarande paragraf i överensstämmelse därmed, med iakttagande av att i stället för kungörelse i posttidningen föreskrivits uppläsande i kyrka.

Denna paragraf motsvarar 64 § gruvestadgan, men då, enligt vad framgår av det under följande paragrafer anförda, en betydelsefull ändring föreslås beträffande beslut uti de i dessa paragrafer avhandlade frågor, har förevarande paragraf omredigerats och hänvisning skett till vad i sistnämnda paragrafer stadgas.

Enligt 64 § gruvestadgan skall val av gruvföreståndare vid olika rösttal avgöras genom lottning, varemot i 1919 års förslag föreskrevs, att i dylikt fall bergmästaren skulle utse gruvföreståndare. Enligt de sakkunnigas mening bör bergmästaren icke inblandas i ifrågavarande angelägenhet, vilken närmast berör delägarnas inre förhållanden, enär därigenom hans ställning av opartisk övervakare av gruvdriften kan äventyras; den nuvarande bestämmelsen om valets avgörande genom lottning synes därför vara att föredraga.

Gruvestadgan innehåller icke någon bestämmelse, huru i händelse av lika rösttal sådan fråga skall avgöras, som varken gäller val eller omfattningen av brytningen (varom avhandlas i 66 § gruvestadgan). Till fyllande av denna lucka har föreslagits, att fråga av dylik beskaffenhet i händelse av lika rösttal skall avgöras genom ordförandens utslagsröst.

Delägarnas rösttal; beslut i andra frågor än de i 73—75 §§ omför-mälda.

73—76 §§.

Den viktigaste angelägenheten vid gruvstämma torde i allmänhet vara att bestämma omfattningen av brytningen och de tillskott, som därför erfordras. Då väsentliga ändringar i gällande rätts bestämmelser i dessa ämnen föreslås, torde något närmare böra redogöras för dessa bestämmelser och deras tillkomsthistoria jämte de skäl, som varit avgörande för de framlagda ändringsförslagen.

Beslut angående brytningens omfattning och därav föranledda bestämmelser.

Enligt 60 § i 1855 års gruvstadga skulle de tillskott för gruvsrörelsens bedrivande, som beslutades vid allmän bolagsstämma, av delägarna ovägerligen betalas inom den därför utsatta tiden, varjämte i samma paragraf tillades, att, om någon delägare uteblev med sitt tillskott och ej heller erlade detsamma inom två månader från den dag, han om betalningens fullgörande blivit bevisligen erinrad, han skulle vara förlustig sina gruvlotter jämte därtill hörande andel i byggnader, inventarier och effekter, vilket allt skulle hemfalla till bolaget, varemot han för gruvan eller bergverket tillhörande hemmanslägenheter eller annan jordegendom skulle av bolaget njuta full ersättning efter värdering, där ej om beloppet överenskommelse kunde träffas.

Denna bestämmelse innebär tydligen, att en majoritet av delägare skulle äga fatta beslut om brytningens bedrivande i viss omfattning och om därför erforderliga tillskott med förpliktelse för andra delägare att, om de ville behålla sina lotter i företaget, deltaga i brytningen i samma omfattning och, efter sina lotter räknat, bidra med enahanda tillskott. Däremot meddelades i 1855 års stadga icke några bestämmelser, huru förfaras borde för det fall att några delägare ville bryta mera och andra mindre och rösterna å ömse sidor vore lika.

I 1874 års kommittéförslag bibehölls i huvudsak ovannämnda föreskrifter om skyldighet för delägare att inbetala tillskott, som blivit genom en pluralitet å stämma beslutade, samt om påföljden av försummad inbetalning. I fråga om det fall, att några delägare ville tillskjuta mera, andra mindre och rösterna å ömse sidor vore lika, yttrade kommittén: I dylikt fall syntes det ej vara lämpligt att tillägga vare sig den ena eller andra meningen ett avgörande vitsord. I ett gruvbolag av två delägare med lika lotter vore det icke billigt, att den ene skulle kunna tvinga den andre att inskränka brytningen till den minsta möjliga omfattning. Å andra sidan åter vore det änu vådligare och kunde leda till verklig orättvisa, om den, som hade större kapital till sitt förfogande, hade makt att efter gottfinnande bestämma tillskottet huru stort som helst, varigenom det kunde bliva omöjligt för den mindre bemedlade meddelägaren att bevara sin rätt till delaktighet i företaget. Kommittén hade ej kunnat utfinna något lämpligare sätt att här skilja mellan de olika meningarna än att tillåta den, som ville för bolagets räkning fortsätta arbetet i den större omfattningen, att för sådant ändamål förskjuta penningar till fyllnad i den andre delägarens tillskott mot rättighet att, sedan penningarna blivit i företaget nedlagda, för sin härigenom uppkomna fordran söka betalning ur den andres andel i den gemensamma egendomen och avkastningen därav, men icke ur hans enskilda tillgångar. Kommittén föreslog därför ett stadgande av följande lydelse (168 §):

»Vilja några delegare tillskjuta mera, andra mindre, och äro rösterna å ömse sidor lika många, då må de delegare, som önska, att arbetet skall för bolagets räkning fortsättas i den större omfattningen, för sådant ändamål förskjuta penningar till fyllnad i de öfriges tillskott; dock skola de, för hvad de sålunda få att fordra hos de öfrige delegarne, hålla sig allenast till desses andelar i bolagets egendom och afkastningen deraf, men icke till deras enskilda egendom, såvida icke särskildt aftal om förskottets lemnande eller om betalning deraf skett.»

Mot det sålunda föreslagna stadgandet framställdes emellertid erinringar av kommerskollegium med flera, som fingo yttra sig över 1874 års förslag. Då detta sedan föredrogs inför högsta domstolen, anmärkte även tre i granskningen

deltagande justitieråd, att stadgandet lätt kunde leda till den mot billighet och rättvisa stridande påföljd, att gruvägare, som ej ville eller hade förmåga att driva gruvarbetet i den större omfattning, som av hans meddelägare önskades, komme att icke allenast sakna all avkomst av sina även på en vinstgivande gruvrörelse nedlagda kostnader under en möjligen ganska lång tid eller tills de senares utlagda förskott blivit betäckta utan ock till och med gå förlustig hela sin andel i bolagets egendom; dessa tre justitieråd kunde därför icke förorda stadgandet till antagande.

I det förslag till ny gruvestadga, som framlades för 1884 års riksdag, behölls principen om majoritetsbeslut såsom bindande för övriga delägare på sätt 1855 års stadga och 1874 års förslag innehöll. I fråga om det fall, då liklottiga delägare hade olika meningar om brytningen, yttrades i motiven till förslaget: Föreskrifter i detta avseende vore oundgängligen nödvändiga särskilt av det skäl att, då jordägaren skulle erhålla hälften i gruvan, förhållandet i allmänhet, åtminstone till en början, måste vara, att delägarna hade lika stora andelar. Lösningen erbjöde emellertid stora svårigheter. Lämpligt och med inmutningsrätten förenligt kunde det icke vara, att den ene delägaren skulle kunna efter godtycke hindra den andre att bearbeta gruvan. Å andra sidan åter skulle den ene delägaren, om honom tillätes att efter gottfinnande bestämma över brytningen och det därför erforderliga tillskott, kunna sätta detta tillskott så högt, att den mindre bemedlade delägaren vore ur stånd att erlagga detsamma och således berövades sin andel i gruvan. Förslaget hade därför i detta fall så jämkat mellan delägarna, att den, som önskade den större brytningen, väl hade vitsord men ock skulle ensam förskjuta tillskott, som utöver behovet för den mindre brytningen erfordrades, utan rätt att för förskottet hålla sig till annan egendom än den vunna malmen. En sådan bestämmelse torde, på samma gång den skyddade mot övergrepp å den kapitalstarkares sida, tillika innebära kontroll därå, att annan brytning i allmänhet icke komme till stånd, än som vore ekonomiskt berättigad.

Den sålunda föreslagna bestämmelsen ingick sedermera såsom 66 § i gällande gruvestadga.

De sakkunniga hava tagit under ingående prövning, huruvida nu gällande bestämmelser i förevarande ämne kunna anses fullt ändamålsenliga. Först må förutskickas den erinran, att det givetvis icke går att meddela bestämmelser, som kunna lämpa sig för alla olika fall. Lagstiftningen måste inskränka sig till att giva vissa allmänna föreskrifter, som kunna anses stå i överensstämmelse med gällande rättsgrundsatser och innebära ett rättvist och lämpligt avvägande mellan olika intressen. Såsom redan förut anmärkts, bör det stå delägarna fritt att genom särskilt avtal ordna frågan om inbördes rättigheter och skyldigheter med avseende å brytningen på annat sätt, än som innefattas i lagens föreskrifter. De sakkunniga äro även övertygade att, där fråga är om drivande av ett gruvföretag av större omfattning, det skall visa sig nödvändigt icke blott att välja en fastare organisationsform än samäganderätten erbjuder utan även att ordna de olika intressernas rättigheter och skyldigheter med avseende å utvunna produkter m. m. på ett för företaget såsom sådant mera fast och betryggande sätt. För det fall att dylik överenskommelse icke träffas är det emellertid av synnerlig vikt, att lagens bestämmelser få ett sådant innehåll, att de kunna anses motsvara de behov, delägare under samäganderätt hava av en rättslig reglering av sina förhållanden. I detta avseende hava de sakkunniga närmast i tankarna förhållandet mellan inmutare och jordägare, där den sistnämnde anmält sig till begagnande av sin jordägarandel. Då enligt förevarande förslag kronan äger att i vanlig ordning begagna jordägarandel i fyndigheter å kronojord, komma ifrågavarande bestämmelser, där ej överenskommelse träf-

fas om annan organisationsform eller andra regler för delägarnas inbördes förhållanden, att även bliva av betydelse för kronans vidkommande i fråga om fyndigheter å kronojord.

Efter dessa allmänna erinringar vilja de sakkunniga i korthet utveckla de grundsatser, på vilka förevarande förslag i denna fråga vilar.

Såsom redan förut nämnts, gäller enligt 1884 års gruvestadga — liksom enligt 1855 års stadga —, att en majoritet av delägare äger bestämma omfattningen av brytningen med skyldighet för övriga delägare att, vid risk att eljest förlora sina lotter i gruvan, delta i brytningen och göra därtill erforderliga tillskott i samma omfattning, i förhållande till lottens storlek räknat, som majoriteten beslutat. Denna grundsats torde, åtminstone såvitt angår kostnader till anläggningar eller andra kostnader av kapitalnatur, knappast stå i god överensstämmelse med de principer, på vilka bolagslagstiftningen vilar. Om för utvidgning av ett aktiebolags rörelse erfordras ökning av aktiekapitalet, är en aktieägare väl berättigad att delta i nyemissionen men, om han icke gör det, förlorar han icke sin rätt enligt de aktier, han redan äger. Likaledes gäller enligt 13 och 47 §§ i lagen om handelsbolag och enkla bolag, att delägare i dylika bolag icke är pliktig att på yrkande av övriga bolagsmän tillskjuta något utöver sin avtalade insats. Denna grundsats om delägars rätt att, oberoende av vad övriga delägare kunna besluta, endast delta i rörelsen i den omfattning han själv önskar synes böra komma till uttryck även på förevarande område.

Införandet av principen att delägare icke behöver delta i större brytning än han själv önskar bör icke föranleda, att varje delägare skall äga rätt att bryta så mycket han själv önskar. En rätt för en delägare, som endast äger en mindre del i en gruva, att för sin del uttaga vad han önskar skulle nämligen — även om de övriga delägarna få rätt att uttaga en efter storleken av sina lotter lika kvantitet eller att efter sina lotter erhålla del i den behållning, som kan uppstå å gruvrörelsen — göra intrång å de övriga delägarnas uppenbara rätt att få bestämma, huruvida gruvan överhuvudtaget bör brytas och i vilken omfattning detta högst må ske. Det torde således icke föreligga anledning föreslå någon ändring i nu gällande grundsatser, att delägare icke må verkställa större brytning än andra delägare, där han ej äger majoritet i gruvan eller åtminstone disponerar över halva rösttalet i densamma. Enligt nu gällande bestämmelser skall detta bedömas efter det rösttal samtliga vid gruvstämman i omröstningen deltagande delägare disponera. För att icke möjlighet skall finnas för delägare, som ej själv äger hälften i gruvan, att genom överrumpling åstadkomma ett beslut, stridande mot övriga delägars intressen, synes det vara mera betryggande, att vitsordet att bestämma brytningens omfattning får bero av vederbörandes rösttal icke i förhållande till de närvarande delägarnas rösttal utan i förhållande till samtliga delägars rösttal. Då det kan finnas delägare, som, utan att själva vilja delta i en större brytning, dock icke hava något att erinra mot att sådan genom annan delägars åtgörande kommer till stånd, har med nyss återgivna fall jämställts det fall, att medgivande till den större brytningen lämnas av andra delägare, som tillsammans med den för den större brytningen röstande delägaren äga minst hälften i gruvan.

När i det föregående talats om att vissa delägare rösta för större brytning än andra delägare, förutsättes givetvis, att, där icke alla delägarna hava lika stora lotter i gruvan, full jämförbarhet mellan de olika meningarna först måste erhållas. Detta sker genom en uträkning, hur mycket av den kvantitet, för vilken varje delägare röstat, belöper å en enhet i det lott-tal, till vilket samtliga lotter kunna förvandlas. Om exempelvis A äger $\frac{1}{3}$, B $\frac{1}{4}$, C $\frac{1}{6}$ och D $\frac{1}{4}$, kunna dessa lotter förvandlas till tolfedelar, varefter är att uträkna, hur myc-

73 §.
Regler för
beslut angående omfattningen av brytningen.

ket å $\frac{1}{12}$ belöper av den kvantitet, för vilken varje delägare röstat. Om flera olika meningar föreligga, kunna flera olika omröstningar få anställas, varvid givetvis början måste göras med den delägarers mening, som önskar den största brytningen, och sedan fortsättas med den mening, som avser närmast mindre brytning, o. s. v., tills beslut enligt förutnämnda regler kommer till stånd.

Det bör därefter stå varje delägare fritt att för sin lott räknat deltaga brytningen i samma omfattning som, på sätt nyss sagts, beslutats av minst hälften av delägarna, liksom å andra sidan, såsom redan nämnts, ingen delägare bör vara skyldig deltaga i brytningen för större kvantitet än han själv önskar.

Då fyndigheten tillhör alla delägarna med andel för envar i förhållande till hans lott, måste naturligtvis den brytning, som enligt ovannämnda regler verkställs, anses utförd å samtliga delägarers lotter. Det förhållandet att en delägare eller några delägare deltaga i brytningen i större omfattning än andra, i förhållande till lotterna räknat, kan icke verka ändring häri, även om denna omständighet naturligtvis är av betydelse för frågan om delägarnas skyldighet att göra tillskott till gruvsdriften. Huruvida och i vad mån delägare har rätt till den behållning, som uppstår å vad å hans lott sålunda brytes, blir beroende av hans skyldighet att bidraga till de tillskott, som gjorts av de delägare, vilka verkställt brytningen — något varom stadgas i 75 §.

74 §.

Sedan enligt de i 73 § givna regler blivit klart, i vilken omfattning brytningen skall bedrivas, gäller det att avgöra, i vad mån delägarna därtill skola göra tillskott, vilken fråga regleras av 74 §. Härvid måste skillnad göras mellan kostnader av olika slag. Driftskostnaderna för året, i vilka givetvis även bör inräknas avskrivning å anläggningar, böra uppenbarligen tillskjutas av de i brytningen deltagande i förhållande till de kvantiteter, varmed de deltaga i brytningen. Är det åter fråga om kostnader till anläggningar eller andra kostnader, som icke äro att hänföra till driftskostnader för året, kan det icke vara med rättvisa och billighet överensstämmande, att tillskott därtill under alla förhållanden skola göras i samma proportion, som bör gälla för driftskostnader. Om nämligen anläggnings- eller andra därmed jämställda kostnader förut blivit nedlagda å företaget samt delägarna icke bidragit därtill i förhållande till lotterna i gruvan, bör, när fråga uppkommer om nya kostnader av ifrågavarande slag, en utjämning ske på det sätt, att gamla och nya kostnader sammanslås och fördelas på de i brytningen deltagande i samma förhållande som driftskostnaderna, varefter envar har att tillskjuta skillnaden mellan vad på honom belöper och det belopp, varmed han förut bidragit till sådana kostnader. Såsom dylika bidrag skola givetvis räknas såväl direkta tillskott som ock de belopp, som eljest skulle tillkommit vederbörande delägare men som jämlikt 75 § tagits i anspråk av annan delägare till täckande av ett gjort utlägg.

75 §.

Om någon delägare på grund av vad i 74 § stadgats kommit att göra tillskott, som överskjuter vad å honom i förhållande till hans lott i gruvan skolat belöpa av samtliga tillskott, uppstår fråga, i vad mån han gentemot övriga delägare skall hava fordringsrätt för vad han sålunda tillskjutit utöver det å hans lott belöpande. Om man tillerkände förstnämnde delägare en vanlig fordringsrätt gentemot de övriga, skulle detta innebära ett fullständigt upphävande av förutberörda grundsats att ingen delägare skall vara skyldig deltaga i brytningen i större omfattning än han själv önskar, varför detta icke kan komma i fråga. Då tillskottet avsett driftskostnader för året, finnes icke anledning avvika från den nu gällande i 66 § gruvestadgan uttryckta grundsatsen, att delägaren för sin fordran endast äger hålla sig till den malm, som brytes å annan delägarers lott utöver den kvantitet, varmed denne själv deltagar. Vad i motiven till 1884 års stadga anförts därom att denna bestämmelse, på samma

*Regler an-
gående till-
skott till
driftskost-
nader och
anläggning-
gar m. m.*

*Delägarers
rätt till er-
sättning för
tillskott ut-
över vad i
förhållande
till lotten i
gruvan be-
löpt.*

gång den skyddar mot övergrepp å den kapitalstarkares sida, tillika innebär kontroll därå att endast ekonomiskt berättigad brytning kommer till stånd, äger fortfarande giltighet. Den omständigheten, att vederbörande företagare måste räkna med att själv få bära en å brytningen uppkommande förlust, måste nämligen verka återhållande på igångsättande av en brytning, vars ekonomiska utbyte är tvivelaktigt.

Om således nu gällande grundsats att delägare för vad han tillskjutit utöver det å hans lott belöpande endast äger hålla sig till den å annan delägars lott brutna malm, i vars brytning denne icke deltager, är väl motiverad, då det gäller tillskott för driftskostnader, torde detta icke gälla beträffande tillskott till anläggningar eller andra kostnader, som icke kunna hänföras till driftskostnader för året. Då i 66 § gruvestadgan icke göres någon skillnad mellan kostnader av sistnämnda slag, vilka för korthetens skull kunna kallas anläggningskostnader, å ena, samt driftskostnader, å andra sidan, torde man få utgå från att stadgandet även gäller tillskott till anläggningskostnader. Möjligen kunde denna bestämmelse vara lämpad för de förhållanden, som rådde vid gruvestadgans tillkomst; anläggningarna för gruvdrift voro då icke alls av den omfattning, som nu är fallet. Men då fråga är om uppförande av de mera betydande anläggningar, som äro erforderliga vid nutida gruvdrift, är det alldeles uppenbart, att en bestämmelse sådan som den nu gällande icke passar. Det är nämligen i dylikt fall föga antagligt, att anläggningskostnaderna kunna täckas av vinsten på årsbrytningen. Med en bestämmelse sådan som den nuvarande blir följden endast den, att några anläggningar icke komma till stånd och att därmed även en planerad utvidgning av brytningen förfaller.

Nuvarande bestämmelse är, såvitt angår anläggningskostnader, icke blott mindre lämplig, den är även mindre rättvis. Gruvestadgan torde utgå från att anläggningarna äro att anse såsom gruvans tillhörigheter i den meningen, att samtliga delägare från anläggningarnas tillkomst äro att anse såsom ägare till dem med andel däri i samma förhållande som lotterna i gruvan. Detta torde gälla, även om delägarna icke i förhållande till sina lotter i gruvan bidragit till kostnaderna för anläggningarna. Förevarande förslag innehåller icke någon ändring härutinnan. Det torde nämligen vara av vikt, att gruvan så mycket som möjligt bibehålles såsom en rättslig enhet, vartill kommer, att det skulle möta mycket stora praktiska svårigheter, om bekostandet av exempelvis en tillbyggnad eller en förändring av en anläggning skulle konstituera äganderätt till en viss del av anläggningen i fråga. Om nu grundsatsen, att äganderätten till anläggningarna skall tillkomma delägarna efter deras lott i gruvan, bibehålles, torde det vara nödvändigt, att den, som bekostat anläggningarna, beredes ökad möjlighet att därför erhålla gottgörelse av övriga delägare. Att tillerkänna vederbörande en vanlig fordringsrätt för det belopp han tillskjutit till anläggningen utöver vad å honom efter hans lott skolat belöpa kan av skäl, som redan anförts, icke komma i fråga. Det bör endast vara gruvans framtida avkastning, som därtill skall lämna ersättning. I berörda hänseende bör den tillskjutande delägaren icke vara uteslutande hänvisad till den av honom under samma år å övriga delägars lotter brutna malmen utan även kunna göra sig betäckt ur den malm, som i övrigt brytes å de andra delägarnas lotter, vare sig dessa själva deltaga i brytningen eller den tillskjutande delägaren verkställer densamma. För att emellertid icke en kanske alltför kostsam anläggning skall kunna betunga övriga delägare under obegränsad framtid, har föreslagits en begränsning av ersättningsrätten så tillvida, att, där ej annorlunda mellan delägarna avtalats, all fordringsrätt upphör för det belopp, som icke blivit ersatt under en tid av femton år, medräknat det år, under vilket tillskottet erlagts.

I fråga om sättet för uttagandet av den tillskjutande delägens fordran hos

meddelägare innehåller 66 § andra stycket i gruvestadgan den bestämmelsen, att sådan delägare äger till säkerhet för sin fordran hålla malmen kvar och därav, efter tillsägelse till meddelägarna, låta å offentlig auktion sälja vad till betäckande av förskottet erfordras. Denna bestämmelse är så tillvida olämplig, att malmens utbudande på auktion är förenat med vissa olägenheter. Bortsett från den omständigheten att anordnandet av en dylik auktion alltid medför besvär och kostnader, är detta förfarande olämpligt framför allt ur den synpunkten, att den delägare, som brutit malmen, kommer att länge sväva i ovisshet, huruvida han överhuvudtaget kan få disponera den eller ej. Vederbörande delägare bör därför hava rätt att till saluvärdet övertaga all den malm, ur vilken han äger göra sig betäckt för sin fordran på grund av tillskott. I den mån malmens saluvärde överstiger vad delägaren äger därur utfå, skall han naturligen till den delägare, å vars lott den brutits, redovisa skillnaden.

76 §.

Påföljd vid underlåtenhet att betala enligt 70 § infördrat tillskott.

Med införandet av principen att ingen delägare skall vara pliktig deltaga i brytningen i större omfattning, än han själv önskar, följer även, att bestämmelsen i 65 § gruvestadgan måste undergå förändring. Den i detta lagrum stadgade påföljden av gruvlottens förverkande bör endast inträda för det fall, att delägaren underlåter erlægga sådant tillskott, som erfordras för betalning av försvarsavgift eller för iakttagande av föreskrift, som enligt bestämmelse i 10 kap. om tillsyn över gruvdriften kan hava meddelats av bergsöverstyrelsen eller bergsstatstjänsteman; och har stadgande härom upptagits i 76 § av förslaget. Om delägare underlåter betala tillskott, som enligt 74 § första stycket åligger honom, men brytningen icke minskas i motsvarande mån, uppkommer sådant förhållande, som avhandlas i 75 §, och där givna regler bliva då att tillämpa.

Enligt 65 § gruvestadgan förverkar den delägare, som underlåter betala där omförmålda tillskott, »sin lott i gruvan och dess tillhörigheter». Enligt den lydelse motsvarande bestämmelse (60 §) hade i 1855 års gruvestadga, skulle vederbörande delägare förverka sin gruvlott »jämte därtill hörande andel i byggnader, inventarier och effekter». Enligt 1874 års förslag, vars 167 § i motiven angives upptaga då gällande bestämmelser i ämnet huvudsakligen i oförändrat skick, skulle den delägare, som underlåte betala honom åliggande tillskott till övriga delägare, förverka »sin lott i bolaget och dess tillhörigheter». Då 65 § i det för 1884 års riksdag framlagda förslaget fick sin nuvarande lydelse, sades bestämmelserna däri vara »i huvudsak oförändrade». Man torde således få utgå ifrån, att under begreppet »gruvans tillhörigheter» innefattas i huvudsak detsamma, som utsäges i 1855 års stadga. Det synes emellertid vara lämpligt, att det uttryckligen utsäges, vilken egendom påföljden drabbar. I detta hänseende föreslås endast den avvikelser från den i 1855 års stadga uppräknade egendomen, att därur uteslutes »effekten», d. v. s. brutna produkter. Visserligen torde i gruvor, varom här är fråga, i allmänhet icke finnas några brutna produkter av något värde, men det torde dock vara principiellt riktigtast, att dylika produkter uteslutas från påföljden av förverkande. Där fråga är om en gruva, till vilken vederbörande delägare icke önskar bevara sin rätt, är nämnda påföljd samtidigt en förmån; det är då naturligast, att delägaren får mot varandra väga, å ena sidan, värdet av gruvan med vad därtill hör i anläggningar och annan egendom för framtida drift samt, å andra sidan, den erforderliga försvarsavgiften. Värdet av redan brutna produkter böra därvid icke komma i betraktande.

Den i 65 § gruvestadgan kronan medgivna särskilda anståndstiden infördes år 1899 i samband med då beslutade ändringar i gruvestadgan. Såsom motiv härför anförde chefen för civildepartementet vid framläggande av förslaget för 1894 års riksdag i huvudsak följande: Det måste undvikas, att en arrendator

av kronans jordägarandel genom försummelse att inbetala tillskott föranledde jordägarandelens hemfallande till övriga delägare; denna fara vore så mycket större, som arrendatorn kunde tänkas handla i hemligt samförstånd med övriga delägare. Man kunde visserligen hänvisa därtill, att staten, vilken såsom ägare av jordägarandelen finge mottaga i 65 § föreskriven anmaning och ytterligare erinran om tillskottets inbetalning, följaktligen komme i tillfälle att, innan det vore för sent, själv fullgöra inbetalningen; men man finge å andra sidan icke förbise, att staten för att draga fördel av denna utväg skulle nödgas både att vidkännas tillskottet utan visshet om framtida gottgörelse därför och att under någon tid, till dess nytt arrendeavtal kunnat träffas, omedelbart delta i gruvdriften. Det vore därför nödigt att åt kronan förbehålla en särskild anståndstid, tillräckligt lång för att i regel, där gruvan hade något egentligt värde, en ny arrendator kunde erhållas.

Då enligt förevarande förslag påföljden av förverkande icke skall inträda i andra fall, än då delägaren försummat göra tillskott, som erfordras för försvarsavgift eller för iakttagande av myndighets föreskrifter angående gruvdriften, har kronan givetvis icke så stort behov av en särskild anståndstid. Då emellertid vad vid tillkomsten av denna bestämmelse anfördes till stöd för densamma icke helt förlorat sin giltighet, torde den fortfarande böra kvarstå.

9 kap. Om övergång av rätt till gruva.

77—79 §§.

Givetvis är det ej möjligt för bergmästaren att utöva den honom åliggande tillsyn utan att äga kännedom om vilken är ägare av gruvan och ansvarig för ordningen vid gruvdriften. Därför föreskrives ock i 56 § gruvestadgan, att, då rätt till inmutad eller bearbetad mineralfyndighet övergått å annan, nye ägaren skall vid bot av tio kronor inom nittio dagar därefter hos bergmästaren därom göra anmälan.

Då av nyss angivna skäl bergmästaren även bör få kännedom om delägare i gruvan eller den, som kan hava nyttjanderätt till densamma, hava de sakkunniga, i likhet med 1916 års kommitté, föreslagit utsträckning av anmälningsplikten till att jämväl avse de fall, då andel i gruva övergått å ny innehavare, eller då nyttjanderätt till gruva eller andel däri blivit för viss tid å annan upplåten eller å ny innehavare övergått. Enär jordägare, som vill begagna sin jordägarandel, enligt 47 § i föreliggande förslag har att göra därför föreskriven anmälan till bergmästaren, behöver någon ytterligare anmälan från jordägarens sida icke ske, vadan stadgande motsvarande 80 § sista stycket i 1919 års förslag icke blir behövt.

Beträffande frågan om anmälningsplikt bör föreligga, då äkta make får rätt till gruva sig tillskiftad, ävensom i fråga om sättet för beräkning av anmälningstiden vid arv hava de sakkunniga ansett sig böra följa den avfattning, 1 och 2 §§ i lagfartsförordningen erhållit enligt lag den 11 juni 1920.

Den i gruvestadgan föreskrivna anmälningsplikten har ej sällan blivit efter-satt, vartill väl i sin mån bidragit den ringa straffpåföljden. De sakkunniga föreslå därför höjning av straffmaximum, så att strafflatituden blir från tio till ethundra kronors böter.

Emellertid torde man icke böra stanna härvid. Frånsett den oreda och oordning, som en försummelse att göra anmälan medför, har underlåtenheten att anmäla överlåtelse av mutsedel i viss mån visat sig medföra missförhållanden i form av osund handel med mutsedlar. Ej heller kan någon kontroll upprätthållas över att icke gruvor förvärfvas av den, som enligt lagen den 30 maj 1916 angående inskränkning i rätten att förvärva fast egendom m. m. är obehörig

Skyldighet att anmäla övergång av rätt till gruva samt påföljder vid underlåtenhet därav.

därtill. På grund av dessa förhållanden har i 12 § av 1918 års provisoriska lag, innefattande särskilda bestämmelser om rätten till inmutning inom vissa län, upptagits ett stadgande av innehåll, att överlåtelse av inmutningsrätt icke är giltig, med mindre bergmästaren å mutsedeln gjort anteckning om överlåtelsen, för vilket ändamål mutsedeln skall bifogas vid anmälan enligt 56 § gruvestadgan.

Att helt stävja osund handel med mineralfyndigheter, vilkas värde ofta är tvivelaktigt, torde, såsom även framhölls av chefen för justitiedepartementet vid framläggande av 1918 års lag, icke vara möjligt ens genom att såsom förut-sättning för överlåtelses giltighet fordra särskilt tillstånd — en åtgärd, som för övrigt skulle betaga inmutningsrätten det väsentliga av dess rättsliga karaktär. Emellertid torde en bestämmelse sådan som den i 1918 års lag upptagna vara ägnad att i sin mån bidra till förminskande av anmärkta olägenhet och har därför — i likhet med vad skett i 1919 års förslag — en dylik bestämmelse upptagits i 78 § av föreliggande förslag.

Enligt 12 § i 1918 års lag är överlåtelsen icke giltig, med mindre bergmästaren å *mutsedeln gjort anteckning* om överlåtelsen, varemot enligt 1919 års förslag överlåtelsens giltighet knutits vid *anmälan* om överlåtelsen. Bergmästaren Asplund har reserverat sig beträffande sistnämnda bestämmelse under yrkande att densamma måtte erhålla samma lydelse som 12 § i 1918 års lag; och har bergmästaren i västra distriktet instämt i denna reservation.

De sakkunniga finna den lydelse, ifrågavarande bestämmelse fått i 1918 års lag, avgjort vara att föredraga, särskilt av det skäl, att bergmästaren, sedan han fått anmälan, har att pröva, huruvida den nye ägaren enligt 1916 års lag är behörig att förvärva fyndigheten. I sakens natur ligger även, att en bestämmelse, som föreskriver att överlåtelsens giltighet är beroende av en anteckning å själva mutsedeln, måste vara mera effektiv i det angivna syftet att förhindra osund handel med mutsedlar.

10 kap. Om tillsyn över gruvdriften.

80 §.

Enligt 23 § i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd utövas tillsyn å efterlevnaden av nämnda lag och med stöd av densamma meddelade föreskrifter av yrkesinspektörer, bergmästare, underinspektörer och kommunala tillsynsorgan, allt under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, som utgöres av socialstyrelsen. I berörda lagrum regleras också de särskilda tillsynsorganens verksamhetsfält. Vad bergmästarna angår, omfattar deras tillsyn enligt nämnda lagrum och en den 5 december 1919 utfärdad kungörelse bearbetning av inmutningsbara fyndigheter och stenkolsfyndigheter samt annat bergverksarbete ävensom de utvunna produkternas upp- och framforsling samt deras invid fyndorten försiggående skrädning, anrikning och brikettering samt därstädes belägna, för bedrivandet av nu nämnda slag av arbeten avsedda verk och inrättningar. Genom lagen om arbetarskydd hava icke de bestämmelser i gruvestadgan upphävts, som röra arbetsmanskapets trygghet mot olycksfall, utan i arbetarskyddslagens övergångsbestämmelser har tvärtom uttryckligen angivits, att samma lag ej verkar rubbning i de bestämmelser, vilka i lag eller författning finnas givna i ämne, varom i arbetarskyddslagen är stadgat, och vilka icke genom samma lag blivit uttryckligen upphävda.

På grund härav hava bergmästarna en dubbel ställning: de kunna nämligen i frågor, som röra arbetarskydd, tillämpa såväl gruvestadgan som lagen om arbetarskydd; härvidlag hava de valfrihet, så att i alldeles analoga fall en bergmästare kan handla den ena gången med stöd av gruvestadgan och den

Bergmästarens skyldighet att vaka över säkerheten vid gruvdriften.

andra med stöd av lagen om arbetarskydd, och allteftersom bergmästaren tillämpar gruvestadgan eller arbetarskyddslagen, sorterar han under olika högre myndigheter, i det förra fallet under kommerskollegium och i det senare under socialstyrelsen. Proceduren är också helt olika i det ena och det andra fallet. Enligt gruvestadgan meddelar bergmästaren föreskrift, vilken vederbörande gruvägare är vid ansvarspåföljd skyldig att ställa sig till efterriktelse, för såvitt han icke genom besvär hos bergsöverstyrelsen kan få densamma upphävd. Enligt arbetarskyddslagen kan bergmästaren däremot icke meddela ovillkorlig föreskrift utan endast tillhandagå med upplysningar, råd och anvisningar. Bergmästaren kan således icke enligt arbetarskyddslagen tvinga arbetsgivaren att vidtaga viss åtgärd eller utföra viss anstalt. Finner han sådant nödigt, har han att anmäla förhållandet hos länsstyrelsen, som kan meddela förbud för arbetsgivaren att bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller arbetsmetod utan att hava vidtagit av länsstyrelsen vid förbudets meddelande angiven åtgärd. Över länsstyrelsens beslut föres talan direkt hos Kungl. Maj:t. Gruvestadgan och arbetarskyddslagen täcka emellertid icke varandra. Den senare har vida större omfattning, i vilket avseende särskilt må erinras om bestämmelserna angående minderårigas och kvinnors användande i arbete.

Den obestriddliga oegentlighet, som denna bergmästarnas dubbelställning innebär, var icke förbisedd vid arbetarskyddslagens tillkomst. Lagrådet gjorde nämligen anmärkning i detta avseende och hemställde, att antingen de i gruvestadgan jämte lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter upptagna bestämmelser, som avsåge beredande av trygghet åt arbetarna, inarbetades i det till lagrådet remitterade förslaget till lag om arbetarskydd eller ock att det uttryckligen utsades, att sistnämnda lag icke skulle äga tillämpning med avseende å den tillsyn, som omförmäldes i gruvestadgan och stenkolslagen. — Föredragande departementschefen friherre A. Th. Adelsvärd ansåg sig emellertid icke kunna tillmötesgå denna hemställan och anförde därom huvudsakligen: Den förra av de utav lagrådet föreslagna utvägarna skulle påkalla en avsevärd omarbetning av gruvestadgan jämte stenkolslagen och skulle vidare tillföra lagen om arbetarskydd en del specialbestämmelser, vilka ej komme att stämma väl överens med lagens allmängiltiga karaktär. Dessutom skulle ett dylikt inarbetande medföra befogenhet för bergmästarna att, när det gällde gruvarbetets säkerhet, meddela förelägganden vid äventyr av straffpåföljd — detta i olikhet med vad som skulle gälla ej blott för övriga tillsynsorgan utan även för bergmästarna själva i avseende å andra områden för deras tillsyn. I fråga om den andra utvägen kunde ifrågasättas, huruvida det verkligen låte sig göra att avskilja tillsynen å gruvarbetet från arbetarskyddslagens tillämpning utan att tillika undantaga detta arbete från tillämpningen av lagens reella skyddsbestämmelser i avseende å arbetets säkerhet — en åtgärd, som från skydds synpunkt måste anses betänkelig, enär dessa bestämmelser vore mer vittgående än säkerhetsföreskrifterna i författningarna rörande gruvdriften. Men även ett avskiljande allenast av tillsynen skulle medföra avsevärda olägenheter. Därigenom skulle nämligen tillsynen i avseende å gruvarbetets säkerhet komma att sortera under en annan överordnad myndighet, och jämväl i detta fall skulle vissa i lagen om arbetarskydd upptagna anordningar, såsom de i 26 och 31 §§ omförmälda, ej komma gruvarbetet till godo. För tillsynsorganen, som skulle hava att tillämpa än den ena och än den andra lagstiftningen, och detta på närgränsande och stundom likartade områden, komme väl också ifrågavarande anordning att medföra åtskilliga svårigheter.

De bestämmelser angående arbetarskydd, som finnas upptagna i gruvestadgan, kommo därför att kvarstå i oförändrat skick och hava således giltighet vid sidan av lagen om arbetarskydd.

1916 års kommitté, som haft under öfvervägande, huruvida förändring borde ske i den sålunda förekommande dubbla legislativa behandlingen av arbetarskyddet inom gruvhanteringen, har emellertid ansett, att den nuvarande anordningen borde bibehållas.

De sakkunniga hava även kommit till samma resultat och vilja såsom skäl härför anföra följande.

Till en början må betonas, att den omständigheten att den *lokala* tillsynsmyndigheten, bergmästare med biträde av gruvingenjör, är densamma enligt gruvestadgan och enligt arbetarskyddslagen givetvis föranleder, att vid den praktiska tillämpningen några svårigheter i allmänhet icke förekomma. Emellertid måste det naturligtvis tillses, att den chefsmyndighet, under vilken bergmästarna skola lyda, blir den lämpligaste. Därutinnan må särskilt framhållas, att exempelvis i de fall, då åtgärd, som kräves för tryggnad av gruvans framtida bestånd, samtidigt är nödvändig för arbetarnas skyddande mot olycksfall, det givetvis icke bör ifrågakomma, att eventuella besvär över bergmästarens beslut i ämnet komma under handläggning hos olika myndigheter. Självfallet är, att frågor, som röra gruvans framtida bestånd — liksom ärenden över huvud taget angående malmhushållningen — böra höra under centralorganet för frågor angående gruvhanteringen, d. v. s. kommerskollegium, och då bör även samma åtgärds behövlighet ur arbetarskyddssynpunkt samtidigt komma under bedömande.

Enligt gruvestadgan har bergmästaren, såsom redan förut nämnts, befogenhet att meddela bestämda föreskrifter om vidtagande av åtgärder för beredande av trygghet åt arbetarna och har han tillika befogenhet att, där gruvarbetet medför synnerlig våda för arbetarna eller uppenbar fara för gruvans bestånd, förbjuda gruvarbetets fortsättande. Med hänsyn till den särskilda fara, som är förbunden med gruvarbete i jämförelse med annan industriell verksamhet, bör det icke komma i fråga att rubba något på dessa bestämmelser. Då bergmästaren finner anledning meddela föreskrifter av nu angiven art, föreligger i allmänhet en fråga, vars bedömande kräver speciellt gruvteknisk insikt och som därför riktigt bör, i händelse av besvär, prövas av kommerskollegium, som i dylika frågor måste antagas vara mera sakkunnig än socialstyrelsen.

Å andra sidan har, särskilt vid ett modernt gruvföretag, den maskinella utrustningen för själva gruvdriften blivit av allt större omfattning, varjämte i samband med gruvdriften numera uppföras byggnader och anläggningar av olika slag: maskinhus, kraftstation, anrikningsverk och dylikt. Frågan huruvida i dylika byggnader och anläggningar samt beträffande den maskinella utrustningen i övrigt i arbetarskyddshänseende lämpliga anordningar blivit träffade bör bedömas ur alldeles samma synpunkter, som när det gäller att bedöma ändamålsenligheten av motsvarande anordningar i vanliga industriella anläggningar. Chefsmyndigheten bör därför om möjligt vara densamma. Detta torde vara så mycket mera påkallat, som den närmaste tillsynen lagts under annan myndighet än den allmänna lokala tillsynsmyndigheten, yrkesinspektörerna.

Även i fråga om sättet för utövande av tillsyn i sist omnämnda avseenden synas de nuvarande bestämmelserna vara ändamålsenliga. Om bergmästaren anser en viss anordning böra vidtagas i exempelvis någon byggnad, anläggning eller maskin i ändamål att bereda trygghet åt arbetarna, torde det i regel vara lämpligast, att bergmästaren liksom vederbörande yrkesinspektör endast lämnar råd och anvisningar i berörda hänseende samt att meddelande av bindande föreläggande förbehålles någon överordnad myndighet, under det att bergmästaren av skäl, som ovan angivits, bör hava rätt att meddela bindande föreskrift, då det gäller anstalt vid själva gruvbrytningen och vad därmed äger omedelbart samband.

Den nuvarande anordningen, enligt vilken bergmästaren har möjlighet att vid

sin tillsyn använda olika tillvägagångssätt och därvid, alltefter det sätt han använder, står under tillsyn av olika myndigheter, torde således icke vara ägnad att medföra några svårigheter vid tillämpningen utan synes tvärtom vara den ändamålsenligaste med hänsyn såväl till själva verksamhetens olika natur som till de övervakande myndigheternas kompetens. Den omständigheten, att svårigheter vid tillämpningen icke vederligen yppat sig, torde för övrigt utgöra tillräckligt skäl för bibehållande av det nuvarande systemet.

Såsom flera gånger framhållits, giver gruvestadgan bergmästaren en vidsträcktare myndighet vid utövande av den tillsyn, som åligger honom. Det torde då även böra tillses, att denna vidsträcktare myndighet icke tillkommer honom i andra fall, än då sådant kräves av gruvarbetets särskilda art. Den tillsyn, som utövas enligt gruvestadgan eller den nya lag, som kan komma att ersätta denna, bör således endast avse gruvarbete i mera inskränkt och egentlig bemärkelse, d. v. s. arbetet med mineralens brytning och uppföring. I nära samband därmed ur säkerhetssynpunkt stå givetvis arbeten, som eljest utföras i gruvan, såsom anläggnings- och reparationsarbeten. Tillsynen enligt 80 § har därför begränsats att avse, att arbeten av nu angiven art bedrivs på sådant sätt, att nödig trygghet beredes arbetarna.

Det i 51 § gruvestadgan meddelade och i 83 § av 1919 års förslag upptagna stadgandet om avsättande av erforderliga pelare och band samt anbringande av nödiga timringar och förstämplingar har icke ansetts erforderligt att bibehålla, utan har detsamma ersatts med en allmän föreskrift, att till förekommande av olycksfall genom ras lämpliga anstalter skola vidtagas. Enligt 55 § gruvestadgan är det belagt med straff att utan bergmästarens tillstånd bryta de för gruvans styrka och bestånd avsatta pelare och band eller för sådant ändamål verkställa byggnader (stämplingar). Denna bestämmelse synes icke böra bibehållas. Det kan nämligen visa sig lämpligt, att pelare, band eller stämplingar, som en gång blivit för gruvans styrka och bestånd avsatta eller anordnade, sedermera vid övergång från öppen brytning till annat brytningssätt borttagas, antingen för utnyttjande av mineraltillgångarna eller i annat syfte. Om detta borttagande sker på ett sätt, som icke äventyrar gruvans bestånd i övrigt eller tillträde till gruvans obrutna delar eller arbetarnas säkerhet, synes däremot icke vara något att erinra; och att för åtgärdens vidtagande kräva bergmästarens tillstånd torde icke vara erforderligt. Om nu anförda bestämmelse i 55 § gruvestadgan icke bör bibehållas, torde detsamma böra gälla i fråga om den återgivna bestämmelsen i 51 § gruvestadgan.

Med hänsyn därtill, att gruvlagen icke innehåller uttömmande bestämmelser i fråga om beredande av trygghet åt arbetarna, har det ansetts lämpligt att i sista stycket av förevarande paragraf göra en hänvisning till de bestämmelser i ämnet, som innehållas i lagen om arbetarskydd.

81 §.

Enligt 50 § i gällande gruvstadga skall bergverksstyrelsen utöva sådan tillsyn, att icke genom sättet för gruvbrytningen gruvans framtida bestånd äventyras. Enligt 51 § skall i avseende å gruvbrytningen särskilt iakttagas bland annat, att de schakt och orter hållas öppna, som leda till gruvans obrutna delar, samt att lösbrutet berg icke utan tillstånd av bergmästaren nedstjälpes eller kvarlämnas i gruvan, därest det icke skall användas vid igensättningsarbete, varjämte i sistnämnda paragraf stadgas, att sönad gruva icke utan bergmästarens tillstånd må igenfyllas.

De sakkunniga hava ansett dessa stadganden böra undergå förändring i åtskilliga avseenden.

Till en början föreslås utsträckning av den enligt gruvestadgan bergmästaren

Bergmästarens skyldighet att vaka över gruvans framtida bestånd och att misshushållning med mineraltillgången ej äger rum.

tillkommande rätten att vaka över gruvans framtida bestånd till att även i viss mån gälla sättet för hushållningen med mineraltillgången och hänvisas i detta avseende till vad därom blivit anfört i den allmänna motiveringen.

Ovan återgivna bestämmelse i 51 § gruvestadgan att, då arbetet bedrivs med igensättning, de schakt och orter skola hållas öppna, som leda till gruvans obrutna delar, torde i den form, den nu förekommer, icke så väl passa in på moderna brytningsmetoder och har därför något omredigerats. Brytning med igensättning i den bemärkelse uttrycket användes i gruvestadgan förekommer numera endast undantagsvis. Bestämmelsen, att schakt och orter, som leda till gruvans obrutna delar, skola hållas öppna, bör dock givetvis kvarstå och gälla, vilken brytningsmetod än må förekomma. »Schakt» har utbyttits mot »utfraktsvägar» såsom även omfattande de vägar för utfrakt inom och från gruvan, som varken kunna kallas schakt eller orter. Det bör icke vara något hinder för att tillfälligt avstänga ifrågakvarnande utfraktsvägar och orter eller att låta dem vattenfyllas, medan arbete pågår på annat håll, blott anordningarna äro sådana, att malm-tillgången utan svårighet kan bli tillgänglig genom avstängningens borttagande eller läns-pumpning. Då det icke finnes anledning att lägga hinder i vägen för igenfyllning av andra delar av gruvan än de, som innehålla obruten malm, — vare sig rätten till gruvan äger bestånd eller sönats — hava övriga i 51 § gruvestadgan förekommande, ovan återgivna stadganden omredigerats på sätt framgår av sista punkten i andra stycket av förevarande paragraf.

82 §.

Bergmästarens rätt att föreskriva vissa anstalters vidtagande samt i vissa fall att inställa arbetet.

Den i 52 § gruvestadgan förekommande bestämmelsen om rätt för bergmästaren att vid utövande av den honom åliggande tillsynen över gruvdriften föreskriva vidtagande av anstalt, som finnes erforderlig för något av de ändamål, vars iakttagande bergmästaren skall bevaka, har upptagits i förevarande paragraf med ett tillägg, enligt vilket bergmästarens föreskrift även kan ifrågakomma, då det föreligger en sådan misshushållning med malm, som enligt 81 § icke må äga rum. Det kan givetvis understundom vara lämpligt, att bergmästarens föreskrift får formen av ett förbud mot arbetets bedrivande på visst sätt eller av ett påbudande av ett visst närmare angivet sätt för arbetets bedrivande, i båda fallen utan att någon viss anstalt företages. För möjliggörande härav har i första stycket av förevarande paragraf tillagts en punkt, enligt vilken bergmästaren har rätt att i samma syfte, som förut nämnts, meddela annan föreskrift i fråga om grubarbetets bedrivande.

Såsom andra stycke i förevarande paragraf har upptagits den i 53 § gruvestadgan förekommande bestämmelsen om rätt för bergmästaren att i vissa fall förbjuda arbetets fortsättande.

83 §.

Gruvingsjörers befogenhet med avseende å tillsynen.

Enligt 23 § i lagen om arbetarskydd ankommer på Konungen att bestämma, i vilken ordning gruvingsjörer har att utöva befogenhet, som enligt nämnda lag tillkommer bergmästare. Då detsamma lämpligen synes böra gälla i fråga om den tillsyn, som utövas enligt gruvlagen, har i förevarande paragraf upptagits ett liknande stadgande.

84 §.

Kommerskollegium skall hava överinseende över tillsynen.

I likhet med vad fallet är i arbetarskyddslagen, bör det uttryckligen stadgas, att kommerskollegium har att utöva överinseende över den av bergmästare och gruvingsjörer utövade tillsyn. Kollegium bör därvid hava rätt att meddela allmänna bestämmelser för de lokala tillsynsorganen med avseende å sättet för utövande av deras tillsyn samt att jämväl i övrigt meddela de föreskrifter

för underlydande organ, som prövas erforderliga vid överinseendet över att de fullgöra sina skyldigheter.

Har bergmästare (eller gruvingenjör) med stöd av 82 § meddelat någon föreskrift angående vidtagande av viss anstalt för gruvdriften eller eljest angående sättet för arbetets bedrivande och kommer ärendet genom besvär under kommerskollegii prövning, bör givetvis kollegium äga rätt att, där så finnes lämpligt, meddela annan föreskrift i stället för den överklagade. Detta följer av 102 §, enligt vilken kommerskollegium har att pröva ärende, i vilket besvär anförts mot bergmästarens beslut.

85 §.

Bestämmelsen i första stycket motsvarar 50 § andra stycket gruvestadgan, ehuru straffmaximum ansetts lämpligen böra höjas från nuvarande femhundra kronor till tvåtusen kronor.

Straffbestämmelser.

Under 80 § ha redan angivits de skäl, som ansetts tala för ett uteslutande av den i 55 § gruvestadgan förekommande bestämmelsen om straff för den, som utan bergmästarens tillstånd bryter avsatta pelare och band eller rubbar stämplingar i gruvan. Däremot bör det vara straffbelagt att utan bergmästarens tillstånd igenlägga utfraktsväg eller ort, som leder till gruvans *obrutna delar*. Någon anledning att hava olika straffsatser, beroende på om rätten till gruvan äger bestånd eller icke eller om gruvan är under arbete eller icke, — såsom i 1919 års betänkande föreslagits — synes icke föreligga. Åtgärdens straffvärdighet torde nämligen icke i första hand vara beroende på nu nämnda omständigheter.

86 §.

I fråga om denna paragraf må, utöver vad i den allmänna motiveringen anförts, här erinras om de förpliktelser, som åligga vederbörande arbetsgivare enligt lagen den 25 april 1919 angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av natthärbärgen åt arbetarna m. m. samt enligt lagen den 19 juni 1919 om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna natthärbärgen åt flottningsarbetarna. Dessa lagar innehålla endast föreskrifter om härbärgen d. v. s. rent tillfälliga bostäder. På grund av nämnda arbetens natur har annat icke heller varit erforderligt. Annorlunda förhåller det sig med gruvarbetet, som är mera knutet till en bestämd plats och, sedan verklig gruvdrift kommit till stånd, i regel även är av stadigvarande natur. Där så är fallet och gruvan ligger så avlägset från bebyggd ort, att arbetarna icke kunna vara där bosatta, bör arbetsgivaren vara skyldig sörja för att arbetarna erhålla tillgång till bostad. I fråga om beskaffenheten av denna bör hänsyn tagas till de förhållanden, som allmänneligen råda å orten. Förpliknelsen har icke ansetts böra avse någon viss upplåtelseform.

Skyldighet att i vissa fall sörja för bostäder åt arbetarna.

Stundom förekommer, att arbetarna endast vissa tider uppehålla sig vid gruvan och äro bosatta å annan ort; för sådana arbetare bör arbetsgivaren, även om gruvan är avlägset belägen från bebyggd ort, icke vara skyldig anskaffa annat än en rent tillfällig bostad. Detsamma bör givetvis gälla, så länge undersökningsarbetet pågår eller arbetet eljest är av tillfällig art.

87 §.

Förevarande paragraf motsvarar 57 § gruvestadgan samt 86 § i 1919 års kommittéförslag. I fråga om densamma må anmärkas följande.

Gruvkarta

Enligt 57 § gruvestadgan samt 86 § av 1919 års kommittéförslag föreligger icke skyldighet att upprätta karta över andra gruvor än sådana, som erhållit utmål och äro under arbete.

Kommerskollegium har däremot erinrat, att kartläggning i en del fall kunde

vara erforderlig även före utmåls anvisande och att således karta borde, oavsett om gruvan erhållit utmål eller icke, finnas över varje bearbetad gruva.

Under kristiden blevo en del gruvor upptagna och bearbetade redan före utmålsläggningen och några av dessa hunno antagligen även nedläggas, innan karta blev upprättad. Det torde närmast vara dessa förhållanden, som föranlett kommerskollegii hemställan. Emellertid må framhållas, att sådana förhållanden som de nu skildrade icke gärna kunna uppkomma, om föreliggande förslag upphöjes till lag. Enligt detta liksom enligt 1919 års förslag göres en skarp skillnad mellan undersökningsarbete, å ena, samt verkligt gruvarbete, å andra sidan, och det är förbjudet att före utmålsläggningen bedriva verkligt gruvarbete. Vid nu anförda förhållanden och då kommerskollegii förslag skulle föranleda onödiga kostnader för företag av liten omfattning, som kanske aldrig komma över undersökningsstadiet, hava de sakkunniga icke ansett någon förändring av nuvarande bestämmelse i ämnet påkallad.

Enligt 57 § gruvestadgan skola nya gruvarbeten inläggas å kartan sist inom påföljande årets utgång. I 1919 års kommittébetänkande har framhållits, att i gruvestadgan icke meddelats någon föreskrift i fråga om tiden för inmätning av nya arbeten och att därför mellan inmätningarna kunde förflyta i det närmaste två år, och har på grund härav föreslagits en föreskrift, att inmätning av nya gruvarbeten oavkortligen skulle ske inom ett år. Däremot innehåller kommitténs förslag icke någon viss tid, inom vilken nya gruvarbeten skulle efter verkställd mätning inläggas å karta. Av motiven framgår, att det varit kommitténs avsikt, att kommerskollegium skulle äga att meddela närmare föreskrifter i systerörda avseende.

Uti några av de angivna yttrandena har anmärkts, att den av kommittén föreslagna bestämmelsen om inläggning av nya gruvarbeten å karta vore alltför obestämd. Kommerskollegium har därvid anført, att man antingen kunde fastställa en viss maximitid, t. ex. tre månader efter mätningens avslutande, inom vilken kartan skulle vara kompletterad, eller ock låta gruvestadgans bestämmelse att nya gruvarbeten sist inom påföljande årets utgång skulle inläggas å karta i huvudsak kvarstå oförändrad.

De sakkunniga anse sistnämnda alternativ vara att föredraga. För gruvinnehavaren är det av vikt, att han icke blir bunden av föreskrifter om vissa tider, inom vilka de olika arbetena böra utföras; inmätning och kartläggning av de delar av gruvan, där arbetet bedrives, bör ske minst en gång varje kalenderår, men bör gruvinnehavaren hava frihet att välja den tidpunkt på året, då det med hänsyn till andra arbeten bäst passar att göra mätningar och kartläggningar. I allmänhet torde det ställa sig lämpligt, att mätning- och kartläggningsarbetena utföras under någon viss gemensam tidsperiod, vilken det ena året kan vara lämpligt förlägga till *en* tid av året; det andra året till en annan.

Bergmästaren Asplund har i sin reservation till 1919 års kommittébetänkande uttalat, att kartan borde upprättas i tre exemplar för att vederbörande bergmästare även skulle få ett exemplar därav. Detta förslag har biträtts av järnkontoret, under det att bergmästaren i västra distriktet ansett det vara tillräckligt, att det stadgades skyldighet för gruvinnehavaren att insända sitt exemplar av kartan till bergmästaren för kortare tid.

Emot sistnämnda förslag kan anmärkas, att kartan alltid bör finnas vid gruvan. Å andra sidan är bergmästaren, för att han skall kunna rätt fullgöra de skyldigheter i fråga om tillsynen, som åligga honom, i behov av gruvkartor, å vilka han kan följa gruvföretagens utveckling. Med hänsyn härtill och då det i allmänhet icke torde vålla gruvinnehavaren någon kostnad av betydelse att taga två kopior av kartan i stället för — såsom för närvarande — endast en, torde Asplunds förslag i detta avseende vara att föredraga.

Enligt 57 § gruvestadgan äger bergmästaren, om gruvägaren försummar föreskriften om upprättande av karta, låta å hans bekostnad upprätta eller komplettera karta. Denna föreskrift har oförändrad influtit i 86 § i 1919 års kommittéförslag.

Bergmästaren i östra distriktet har i sitt yttrande över det sistnämnda framhållit, att den stadgade påföljden för underlåtenhet att upprätta karta icke vore tillräcklig, i det att bergmästaren löpte risken att själv få vidkännas kostnaden för kartläggningen.

Även järnkotoret har ansett den stadgade påföljden för underlåtenhet att upprätta eller komplettera karta böra i någon mån skärfas.

I anslutning till den uppfattning, som sålunda kommit till uttryck, hava de sakkunniga föreslagit ett stadgande, enligt vilket bergmästaren skall äga att — i likhet med vad fallet är vid försummelse att insända statistiska uppgifter — vid vite förelägga den försumlige att inom viss tid inkomma med karta eller förskott till kostnader för kartans upprättande genom bergmästarens försorg.

88 §.

Bergmästaren i västra distriktet har i sitt över 1919 års förslag avgivna yttrande anfört, att 86 § i förslaget borde kompletteras med en bestämmelse därom, att gruva icke finge utan bergmästarens tillstånd nedläggas förrän gruvan blivit inmätt.

Förbud mot nedläggande av gruva utan mätning och kartläggning.

Kommerskollegium har även i sitt yttrande framhållit, att det, i synnerhet vid gruvor som endast kortare tid vore i arbete, kunde inträffa, att gruvägaren icke låte utföra och bergmästaren icke hunne föranstalta om verkställande av mätning, innan gruvarbetet nedlagts och gruvan börjat fyllas med vatten, samt att det därför i lagen borde stadgas straffpåföljd för underlåtenhet att mäta gruva före driftens och länshållningens inställande.

Då detta förslag måste anses välgrundat, har i förevarande paragraf intagits ett stadgande i angivet syfte.

89 §.

Denna paragraf motsvarar 58 § gruvestadgan och 87 § i 1919 års förslag samt skiljer sig från förstnämnda paragraf allenast därutinnan, att ansvarspåföljden vid underlåtenhet att insända uppgift inom föreskriven tid ansetts böra höjas från tio till tjugufem kronors böter samt att det högsta vite, som må utsättas, bestämts till tvåhundra kronor i stället för, såsom för närvarande, sjuttiofem kronor.

Statistiska uppgifter.

90 §.

Enligt kungl. skrivelse den 6 februari 1885 åligger det bergmästaren att särskilt för varje till bergmästaredistriktet hörande län föra dels *dagbok* över varje till bergmästaren inkommen ansökning om mutsedel å fyndighet inom länet med uppgift om år och dag, då ansökningen inkom, samt de åtgärder och beslut av bergmästaren, vartill ansökningen föranlett, dels *gruvmatrikel* eller förteckning över alla inom länet befintliga gruvanläggningar, vari för varje anläggning antecknas de åtgärder, som av bergmästaren å tjänstens vägnar i avseende å anläggningen vidtagas, samt annat, som i fråga om anläggningen förekommer av beskaffenhet att böra i matrikeln införas.

Gruvregister.

I 1919 års kommittéförslag har anmärkts, att ifrågavarande anteckningsböcker icke fylla behovet, och har kommittén därför (i 92 §) föreslagit, att bergmästaren skulle föra en *särskild gruvbok*, vari för varje inmutat område eller utmål skulle göras anteckning om *alla* av bergmästaren och andra myndigheter meddelade beslut och vidtagna åtgärder angående gruvan ävensom beräffande andra omständigheter, som äro av betydelse för bedömande av rätten

till gruvan. Kommittén har nämligen funnit en dylik bok vara ett oeftergivligt villkor för genomförande av den nya lagstiftning, kommittén föreslagit, och därvid särskilt framhållit, att denna byggde på en noggrann registrering av varje inmutat område eller utmål, förutan vilken bergmästaren icke vore istånd att fullgöra honom åliggande skyldigheter med avseende å inmutningsansökningars prövning, utmåls utläggning o. s. v.

Järnkotoret, som i sitt yttrande förklarar, att förslaget om särskild gruvbok vore synnerligen lämpligt, har därjämte tillagt, att boken borde föras i två olika avdelningar; en för inmutade områden och en för utmål, av vilka den förra kunde göras mindre fullständig och närmast såsom ett mera utförligt register till akterna.

Kommerskollegium har i sitt yttrande framhållit, att på grund av det stora antal inmutningar, som endast hade en rent tillfällig betydelse, det avsedda registret icke borde uppläggas i bokform utan snarare enligt kortsystem.

De sakkunniga dela kommitténs uppfattning om lämpligheten och behovet av ett utförligt register över beviljade inmutningar och lagda utmål. Först därigenom erhåller bergmästaren en klar och fullständig översikt över gruvföretagen inom sitt distrikt samt ett fast underlag vid prövning av på honom ankommande ärenden. Även för jordägaren och annan, som kan hava intresse av uppgifter angående gruvan, skulle registret bliva av värde, i det att de där lätt kunde erhålla tillförlitliga upplysningar angående gruvan. De av järnkotoret och kommerskollegium uttalade önskemål i fråga om registrets förändring torde kunna vinna beaktande vid avfattande av de närmare bestämmelser angående registrets innehåll, som förutsatts skola utfärdas av Konungen.

För att gruvregistret skall fylla sitt ändamål måste, såsom framgår av vad ovan anförts, jämväl beslut av annan myndighet än bergmästaren antecknas i detsamma. Fördenskull har i sista stycket av förevarande paragraf intagit ett stadgande om åläggande för en var myndighet, som meddelat beslut, varom anteckning bör göras i gruvregistret, att så snart ske kan meddela bergmästaren underrättelse om beslutet.

11 kap. Om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning.

91 §.

Den utsträckning, i vilken åläggande av ifrågavarande slag må meddelas.

I fråga om innehållet i denna paragraf hänvisas till den allmänna motivering. Det må endast anmärkas, att, ehuru gruvinnehavaren av skäl, som där angivits, endast kan förpliktas att avstå en viss andel av den brytning, som kan komma att äga rum, och således icke kan tvingas att bryta gruvan i viss omfattning, gruvinnehavaren kanske är villig att med förbrukaren träffa avtal om leverans av någon bestämd årlig kvantitet. Ett dylikt avtal blir naturligtvis såsom varje annat avtal förbindande för gruvinnehavaren.

92 §.

Förfarandet i ärende, som avses i 91 §.

Förevarande paragraf innehåller vissa närmare regler angående förfarandet i sådant ärende, som avses i 91 §. Föreskrifter huru ansökning bör göras och vad detsamma bör innehålla böra meddelas i administrativ ordning, vartill i första stycket av förevarande paragraf hänvisas.

Att beslut i ärendet icke bör meddelas, utan att gruvinnehavaren blivit i tillfälle att yttra sig däröver, ligger i sakens natur men har dock ansetts böra uttryckligen stadgas.

Givetvis är det angeläget, att frågan om avstående av malm till inhemsk förbrukning så ordnas, att staten icke ådrager sig något ansvar i ekonomiskt avseende. I detta syfte har i förevarande paragraf såsom förutsättning för

gruvinnehavarens skyldighet att avstå den andel av brytningen, som i Konungens beslut föreskrives, uppställts, att den förbrukare, som anmält sig till erhållande av andelen i fråga, till gruvinnehavaren avgiver köpeanbud därå. Då leveransplikten kan avse en längre tid, bör gruvinnehavaren även vara berättigad kräva, att antaglig säkerhet för betalningen ställes, och har därför även detta uppställts såsom en förutsättning för gruvinnehavarens leveransplikt. Man torde kunna antaga, att i de flesta fall köpeavtal kommer att träffas mellan förbrukaren och gruvinnehavaren. Om så sker, blir givetvis detta avtal uteslutande normerande för kontrahenternas inbördes rättigheter och förpliktelser.

Emellertid måste man räkna med möjligheten att gruvinnehavaren och förbrukaren icke kunna enas angående de närmare villkoren för avståendet. Då Konungens beslut i ärendet, vilket till sin rättsliga karaktär närmast är att jämställa med ett av Konungen lämnat medgivande till expropriation, icke utan stöd av särskilda i lag meddelade bestämmelser kan mot gruvinnehavaren göras gällande, måste bestämmelse meddelas, huru i dylikt fall tvivstefrågan skall lösas. Att låta saken bliva föremål för behandling i ordning, motsvarande den, som gäller för expropriationsärende, torde icke vara lämpligt med hänsyn till ärendenas helt olika art. I förevarande fall torde det i allmänhet komma att gälla ett bedömande, huruvida den erbjudna säkerheten kan anses tillfyllest, eller ett fastställande av det inhemska marknadspriset å varan. Då den prövningsnämnd, som har att i händelse av besvär bestämma jordägaren tillkommande avgäld av gruvföretag, på grund av sin sammansättning torde vara väl skickad att avgöra spörsmål av förevarande slag, har föreslagits, att, där gruvinnehavaren och förbrukaren icke kunna enas om villkoren för avståendet, den av dem, som önskar det, skall vara berättigad hänskjuta frågan till omförmälda prövningsnämnd, samt att denna nämnd skall äga föreskriva de villkor, på vilka avståendet skall äga rum.

93 §.

I fråga om innehållet i denna paragraf hänvisas till den allmänna motivering.

Deltagande i överenskommelse om uppehållande på konstlat sätt av det inhemska priset å gruvprodukter.

12 kap. Om rätt för kronan att övertaga gruva.

94 §.

Beträffande innehållet i denna paragraf hänvisas till den allmänna motivering.

Den tid, vid vilken rätten att övertaga gruvan inträder.

95 §.

Enligt 114 § i 1919 års förslag skulle, om kronan ville övertaga gruva, underrättelse därom lämnas utmålsinnehavaren senast under fjärde året före tidpunkten för övertagandet. Då underrättelsen kunde lämnas i slutet av nämnda år, innebar detta, att uppsägningstiden kunde bliva endast tre år. Då denna tid torde vara för kort, har, i överensstämmelse med 1910 års förslag, föreskrivits, att uppsägning skall ske minst fem år i förväg.

Underrättelse till gruvinnehavaren och sättet för sakens vidare fullföljd.

I fråga om sättet för sakens vidare fullföljd har upptagits den i 1919 års förslag efter mönster av expropriations- och vattenlagarna föreslagna anord-

ningen, att saken skall instämmas till domstol. Likaså har, för att kronan redan på ett tidigt stadium må fatta definitiv ståndpunkt i saken, nämnda under rättelse såtillvida gjorts bindande för kronan, att, sedan den lämnats, gruvinnehavaren fått rätt att påkalla sakens fullföljd genom stämning till domstol. För att i samband med driftens fortsättande stående frågor må kunna i tid ordnas och svårigheter i form av driftsinställelse icke må uppkomma, har föreslagits, att stämningen för sakens fullföljande skall sökas minst ett år före den för övertagandet bestämda tidpunkten.

96 §.

Såsom i den allmänna motiveringen anförts, är kronans rätt att övertaga gruvan avsedd att utgöra en inskränkning i den genom inmutningen uppkomna rätten. Det ligger därför i sakens natur, att, om kronan vill övertaga gruvan, själva fyndigheten skall tillfalla kronan utan ersättning. Detsamma bör gälla om de brutna inmutningsbara mineral, som vid övertagandet tilläventyrs kunna finnas kvar i gruvan. Då de i gruvan för dess styrka och bestånd verkställda byggnader (stämplingar) samt inrättningarna för vandring upp och ned i gruvan äro att betrakta som oskiljaktiga tillhörigheter till denna, bör även dylik egendom utan ersättning tillfalla kronan vid övertagandet.

Med avseende å egendom av annat slag är förhållandet annorlunda. I överensstämmelse med de principer, som kommit till uttryck i vattenlagens bestämmelser om kronans lösningsrätt, bör vid övertagande av gruva lösen givas för värdet av de för gruvan gjorda anläggningar. Denna princip ligger till grund för såväl 1910 års förslag som 1919 års förslag, vilket sistnämnda i detta avseende väsentligen bygger på 1910 års förslag. Enligt 113 § i 1919 års förslag skall kronan sålunda äga rätt att mot lösen för egendomens fulla värde övertaga alla för gruvan gjorda anläggningar ävensom för gruvdriften anskaffade inventarier, redskap, förråd eller annat dylikt samt vara *pliktig* att inlösa sådan egendom, i den mån densamma är för fortsatt gruvdrift nödig eller nyttig.

Bergmästaren i västra distriktet har i sitt yttrande över 1919 års förslag framhållit, att, då kronan icke vore *pliktig* inlösa anläggningar och annan för gruvdriften anskaffad egendom annat än i den mån egendomen vore för fortsatt gruvdrift nödig eller nyttig, kronan i själva verket hade oinskränkt rätt att bestämma, vilken egendom kronan ville övertaga, när det stode i kronans fria skön att avgöra, i vilken omfattning den fortsatta gruvdriften skulle bedrivas. Då emellertid kronan vore *berättigad* övertaga alla anläggningar och annan för gruvdriften anskaffad egendom och utmålsinnehavaren icke hade rätt att utan Konungens medgivande bortföra den egendom, kronan ägde rätt att övertaga, komme kronan i själva verket att hava alla rättigheter men inga skyldigheter, och utmålsinnehavaren icke att äga möjlighet att förmånligt realisera sin egendom, innan kronan bestämt sig.

Även järnkontoret har framhållit, att utsträckningen av kronans lösningsplikt icke borde vara beroende av, huruvida kronan avsåge att driva gruvan i större eller mindre omfattning än förut. Ehuru detta tydligen icke varit meningen med ovannämnda bestämmelse i 113 § av 1919 års förslag, borde dock ett klarare uttryckssätt användas.

Kommerskollegium har framställt samma anmärkning mot ifrågavarande stadgande.

De sålunda framställda anmärkningarna äro enligt de sakkunnigas mening berättigade, och i förevarande förslag har därför ifrågavarande bestämmelse omredigerats. Den ledande synpunkten har därvid varit, att å ena sidan kronan icke bör vara skyldig att lösa anläggningar, vilkas storlek och beskaffenhet icke motiveras av kända mineraltillgångar, men att å andra sidan kronan icke skall kunna undandraga sig lösningsskyldighet under förebärande att driften skall

*Egendom,
som utan el-
ler mot lösen
tillfaller
kronan.*

inskränkas, därest anläggningarna motsvara det behov, som förelåg vid gruvans övertagande, och de kända malmtillgångarna motivera driftens uppehållande i oförändrad omfattning. Frågan om egendomens betydelse för fortsatt gruvdrift i nu angiven omfattning bör vara avgörande icke blott för spørsmålet *hurvida* kronan är skyldig lösa egendomen, utan även då det gäller att bestämma *det värde*, efter vilket inlösningen skall ske.

I anledning av en del framställda anmärkningar i fråga om den i 113 § av 1919 års förslag förekommande uppräkningsverk av egendom, som kronan äger övertaga, har i förslaget vissa förändringar vidtagits. För att det icke skall råda något tvivel om att anrikningsverk äro hänförliga till ifrågavarande slags egendom, har sålunda uttrycklig bestämmelse härom upptagits. Likaså har det även ansetts lämpligt, att agglomereringsverk jämföras med anläggningar för anrikning. Där agglomereringsförfarande äger rum, måste nämligen det samma anses stå i så nära samband med gruvdriften, att, om gruvan övertages av kronan, de därför uppförda anläggningarna även böra medfölja.

97 §.

Då kronan vid övertagande av gruva är berättigad att lösa all i föregående paragraf upptagen egendom, bör kronan även hava garanti för att all sådan egendom finnes kvar vid gruvan vid tiden för övertagandet, och innehåller därför förevarande paragraf liksom 115 § i 1919 års förslag ett förbud mot egendomens bortförande. Härmed har ansetts böra jämföras ett förstörande eller rubbning av egendomen i fråga.

Förbud att förstöra, bortföra eller rubba i 96 § angiven egendom.

98 §.

I fråga om det rättsliga förfarandet vid kronans övertagande av gruva bör, såsom redan blivit antytt, de regler, som meddelas i expropriationslagen, tillämpas. Vissa avvikelser därifrån hava emellertid ansetts lämpliga i syfte att ge parterna större inflytande å sammansättningen av den nämnd, som har att bestämma lösesumman. Så har vardera parten fått rätt att utse två personer i stället för, som enligt expropriationslagen, endast en, varvid domstolens rätt att utse ledamot inskränkts till det fall att part utan styrkt laga förfall underlåter att utse ledamot. Vidare är enligt förslaget parts valrätt icke inskränkt till de av vederbörande landsting enligt 23 § i expropriationslagen utsedda personerna. Denna avvikelse har gjorts med hänsyn därtill att värderingen av gruvanläggningarna kan kräva särskild sakkunskap, som tilläventyrs ej finnes företrädd bland de personer, som av landstinget utsetts att vara valbara till ledamöter i expropriationsnämnd.

Expropriationslagen tillämplig i fråga om egendomens övertagande.

99 §.

Då det ju kan förekomma, att kronan icke önskar och icke heller är skyldig inlösa alla anläggningar eller annan egendom, som finnes vid gruvan, bör gruvinnehavaren äga möjlighet att borttaga eller träffa särskild överenskommelse angående den egendom, som ej blivit enligt i detta kapitel meddelade regler övertagen av kronan. Därför har i förevarande paragraf åt förre gruvinnehavaren inrymts befogenhet att under en tid av två år från övertagandet hava egendomen avgiftsfritt kvar å platsen. Detsamma synes böra gälla i fråga om brutna och uppfordrade mineraliska produkter.

Rätt att hava icke övertagen egendom kvar å platsen under viss tid.

100 §.

Enligt 36 § i 1910 års förslag skulle, om beviljat gruvdriftstillstånd efter uppsägning från kronans sida upphörde, kronan vara skyldig att, om vid tillståndets upphörande mineraltillgångar föreläge blottade och tillredda, ersätta tillståndsinnehavaren fyra femtedelar av kostnaden för blottläggning och till-

Skyldighet för gruvinnehavaren att under viss tid före

*övertagan-
det utföra
blottnings-
och tillred-
ningsarbe-
ten.*

redning samt även utgiva särskild gottgörelse för den nettobehållning, som kunde beräknas uppstå av de sålunda blottade och tillredda mineraltillgångarna. Denna bestämmelse synes vara mindre ändamålsenlig dels ur den synpunkten att svårigheter givetvis måste uppstå för beräkning av nyssnämnda netto-behållning, dels därför att kronan icke får något inflytande beträffande de tillredningsarbeten, som böra utföras. På grund härav har i förevarande förslag, liksom i 1919 års förslag, upptagits en bestämmelse, enligt vilken gruv-innehavaren är skyldig att, sedan kronan tillkännagivit sin avsikt att övertaga gruvan, i den utsträckning kronan fordrar mot ersättning utföra de blottnings- och tillredningsarbeten, som erfordras för gruvarbetets fortsättande i samma omfattning som dittills. Det må framhållas, att en bestämmelse av liknande beskaffenhet finnes i den franska gruvlagen av år 1919. Närmare anvisningar i fråga om dylika arbetens utförande torde komma att meddelas av den myndighet, som vid tidpunkten för övertagandet har att bevaka kronans gruvägar-intressen.

101 §.

*Jordägarens
rätt till av-
gäld efter
övertagan-
det.*

Om kronan skulle begagna sig av sin lösningsrätt, uppstår fråga, vilken inverkan detta bör hava på jordägarens ställning. Då jordägarens rätt till jordägarandel i fyndighet å hans mark ytterst grundar sig på äganderätt till jorden och därmed rätt till själva mineralen, bör jordägarens rätt till fyndig-heten icke i likhet med den genom inmutningen uppkomna rätten helt för-svinna, om gruvan skulle övergå i kronans ägo. Om jordägaren valt avgäld, bör hans rätt till denna alltjämt äga bestånd endast med den skillnaden, att kronan får utgöra avgälden. Har jordägaren begagnat sin jordägarandel, kunde det ifrågasättas, att han alltjämt skulle bibehållas vid denna. En dylik ovillkorlig rätt för jordägaren skulle emellertid lätt kunna bli ett alltför stort hinder för kronan vid genomförande av de förändringar med avseende å driften, som kunna befinnas önskvärda. Jordägarens rätt torde bli väl tillgodosedd, om han, för den händelse kronan övertager gruvan, får sin del-ägarrätt i företaget utbytt mot en rätt till avgäld att utgå enligt de härom meddelade regler. Bestämmelser i detta avseende hava upptagits i 101 § av förslaget.

13 kap. Särskilda bestämmelser.

102 §.

*Sättet för
överklagan-
de av vissa
av bergmä-
stare medde-
lade beslut.*

I 11 och 41 §§ av förevarande förslag hava meddelats bestämmelser angående sättet för överklagande av bergmästarens beslut över inmutningsansökning eller under utmålsförrättningen vidtagen åtgärd eller meddelat beslut. Även i andra avseenden har bergmästaren enligt gruvlagen rätt att meddela beslut, t. ex. enligt 15 § samt åtskilliga stadganden i 10 kap. I fråga om sättet för överklagande av dylika av bergmästaren meddelade beslut har i förevarande paragraf meddelats en bestämmelse, som i huvudsak överensstämmer med 70 § gruvstadgan. Då anledning torde saknas att, eftersom besvärstiden räknas från delfäendet, stadga olika besvärstider för olika län, har den för flertalet län i 70 § gruvstadgan föreskrivna besvärstiden av trettio dagar från delfäendet fått gälla för hela riket.

103 §.

*Forum i ci-
vilmål enligt
gruvlagen.*

I rättspraxis har (se N. J. A. 1891 sid. 137 och 1895 sid. 100) uttalats den grundsatsen, att mål angående bättre rätt till gruva skola instämmas till den rätt, inom vars domvärjo gruvan är belägen, vilket ansetts följa av den i 10 kap. 14 § rättegångsbalken meddelade forumsregeln. Då denna praxis torde böra lagfästas och samma forumsregel bör gälla för alla civila mål, som skola

bedömas enligt gruvlagen, har en bestämmelse i detta syfte upptagits i förevarande paragraf.

104 §.

Enligt 13 § 1 mom. gruvestadgan åligger det inmutaren att viss tid, innan något arbete börjas inom det inmutade området, lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln till vederbörande jordägare och nyttjanderättshavare; såsom påföljd vid underlåtenhet härav har stadgats inmutningsrättens förlust och ansvar såsom för åverkan. I rättspraxis (se N. J. A. 1905 sid. 556 och 1915 sid. 201) har det ansetts endast tillkomma jordägare och nyttjanderättshavare och icke ny inmutare att påkalla tillämpning av påföljden om inmutningsrättens förlust. I förevarande förslag har påföljden av inmutningsrättens förlust borttagits och har i stället i 16 § av förslaget stadgats särskilt ansvar för inmutare, som påbörjar undersökningsarbete, innan han fullgjort vissa i 12 § av förslaget föreskrivna åtgärder till skyddande av jordägarens rätt, bl. a. delgivning viss tid före arbetets påbörjande. I överensstämmelse med de grundsatser, som, enligt vad ovan angivits, kommit till uttryck i rättspraxis, ävensom med 24 kap. 15 § strafflagen, enligt vilken åverkan, där brottet endast förnärmar enskild persons rätt, icke må åtalas av annan än målsägande, har i första punkten av förevarande paragraf föreskrivits, att förbrytelse, som omförmäles i ovannämnda 16 §, där densamma endast förnärmar enskild persons rätt, icke må åtalas av annan än målsägande.

Åtalsrätt i fråga om förbrytelser enligt gruvlagen.

I 59 § av förevarande förslag meddelas straffbestämmelser för tredska av gruvinnehavare att vid anfordran fullgöra vissa i 58 § honom ålagda skyldigheter vid bestämmande av avgäld samt för lämnande mot bättre vetande av oriktiga eller vilseledande uppgifter i detta avseende. I den mån dessa förbrytelser endast beröra enskild jordägares rätt, bör det tillkomma denne att bestämma, huruvida åtal skall ske eller icke. Med hänsyn till förbrytelsernas karaktär bör dock den enskilde jordägaren hava den förmånen, att åtalet må utföras av allmän åklagare. Därför har föreslagits, att förbrytelse av nu nämnd beskaffenhet må av allmän åklagare åtalas, endast där densamma hos honom av målsägande anges till åtal.

I övrigt upptagas i förevarande förslag straffbestämmelser dels i 77 § för försummelse att anmäla övergång av rätt till gruva eller andel däri, dels i åtskilliga paragrafer i 10 kap. om tillsyn över gruvdriften och dels slutligen i 93 § för deltagande i överenskommelse, som avser uppehållande på konstlat sätt av prisen på gruvprodukter på den inhemska marknaden. Med avseende å en del av dessa förbrytelser, till vilka motsvarighet finnes i 6 kap. av gruvestadgan, föreskrives i 60 § av denna, att överträdelse må av allmän åklagare åtalas, där den av bergstjänsteman eller målsägande till åtal anges. Den angivelse från bergstjänstemans sida, varom här talas, är icke att betrakta såsom en angivelse i processrättslig mening utan är endast en anmälan från en statsmyndighet till en annan. Med hänsyn till ifrågavarande förbrytelsernas karaktär bör för allmän åklagares åtalsrätt icke heller fordras angivelse av någon särskild målsägare, där sådan kan finnas. Samtliga nu nämnda förbrytelser böra därför under alla förhållanden höra under allmänt åtal.

Övergångsbestämmelser.

105—106 §§.

Då tidpunkten för ansöknings ingivande till bergmästaren är avgörande för uppkomsten av inmutningsrätten, torde såsom allmän grundsats böra gälla, att med avseende å de gruvrättigheter, som uppkommit genom en före den nya lagens ikraftträdande gjord ansökning, äldre rätt skall äga tillämpning.

Från denna allmänna grundsats böra emellertid i flera viktiga avseenden undantag göras. Beträffande de i detta hänseende i 106 § meddelade bestämmelserna må anmärkas följande.

Punkt 1—4. Såsom i den allmänna motiveringen anförts, hava de sakkunniga i likhet med kommittén ansett angeläget, att den genom inmutning uppkomna gruvrättigheten till sin rättsliga karaktär göres mera fast, än för närvarande är fallet, och därför föreslagit uteslutande av en del i gruvestadgan meddelade bestämmelser, enligt vilka inmutningsrätten kan förloras. Den förmån, som uteslutandet av nämnda påföljd innebär, torde även böra komma de inmutare tillgodo, som verkställt inmutning före den nya lagens ikraftträdande, och hava stadganden härom därför upptagits i 1) — 4) punkterna.

Punkt 6. Då 1884 års gruvestadga utfärdades, blevo de i denna meddelade bestämmelserna angående arbetsskyldigheten gällande även i fråga om redan bestående gruvföretag. Denna princip torde även nu böra komma till tillämpning, så mycket mer som avskaffandet av arbetsskyldigheten utgör ett led i nyssberörda strävanden att göra gruvrättigheten mera fast, än för närvarande är fallet. De i 7 kap. av förevarande förslag meddelade bestämmelserna om försvarsavgift innebära emellertid i vissa avseenden en skärpning av nu gällande regler. Så är till en början att märka, att försvarsavgift skall erläggas, även om gruvan bearbetas. Denna olikhet i förhållande till nu gällande rätt är av särskild betydelse med hänsyn därtill, att de flesta gruvföretag enligt 40 § gruvestadgan erhållit tillstånd att inom något eller några utmål fullgöra försvarsarbete för ett flertal intill varandra gränsande utmål. Vidare skall enligt förslaget avgiften i sin helhet tillfalla kronan, vilket för det fall att gruvinnehavaren själv är jordägare innebär, att han icke såsom för närvarande får betala allenast halv avgift. Slutligen må anmärkas, att många utmål förekomma, som icke hava den i lagen medgivna maximistorleken av fyra hektar. Med hänsyn till nu nämnda omständigheter föreslås, att för äldre gruvrättigheter försvarsavgiften sättes till ett lägre belopp än det, som enligt de i förslaget meddelade regler skall utgå. Enligt dessa regler skall avgiften beräknas efter utmålets areal. Då emellertid flertalet äldre utmål icke äro officiellt uppmätta och en särskild uppmätning av kostnadsskäl icke bör komma i fråga, hava de sakkunniga ansett en enhetlig avgift, lika för alla utmål, lämpligast och föreslå i detta avseende ett belopp av tjufem kronor för varje utmål. Oaktat sin relativa obetydlighet torde detta belopp för större gruvföretag, som ofta innehava hundratals utmål, komma att medföra icke obetydligt ökade kostnader för gruvdriften. Med hänsyn till den säkerhet i fråga om gruvrättighetens bestånd, som ligger i det föreslagna systemet, torde den föreslagna avgiften dock vara fullt berättigad.

Nyss har anmärkts, att det ofta förekommer, att gruvinnehavare får tillstånd att inom ett eller några utmål fullgöra arbetsskyldigheten för flera intill varandra gränsande utmål. Dylikt tillstånd plägar ofta av kommerskollegium meddelas för längre tid. Det kunde ifrågasättas att för den tid, dylikt tillstånd meddelats, låta gruvinnehavaren fullgöra försvar för gruvan på sätt tillståndet innebär, oavsett om en del av denna tid skulle falla efter den nya lagens ikraftträdande. De sakkunniga vilja emellertid icke föreslå ett dylikt undantag, enär detsamma skulle innebära en av förhållandenas natur icke motiverad olikhet mot det fall att gruvägaren endast har ett utmål, i vilket fall han ju, även om han bedriver gruvarbete inom detsamma, efter den nya lagens ikraftträdande har att erlägga försvarsavgift.

I punkt 6) hava i övrigt upptagits vissa närmare regler angående huru förfaras bör för det fall att arbetsskyldighet fullgjorts eller vilostånd erhållits för tid, fallande efter den nya lagens ikraftträdande.

Punkt 9. Enligt 10 § 2 mom. i 1884 års gruvestadga är, då mutsedel meddelats å äldre gruva, som uppgivits vara sönad, förre innehavaren icke skyldig att för den nye inmutaren vika, innan han blivit dömd sin rätt förlustig, varjämte föreskrivits, att i sådan tvist klander mot den, som innehar gruvan, icke skall gälla, där det grundas å försummelse eller annat förhållande, som ägt rum för längre tid tillbaka än andra kalenderåret före klandrets instämmande. Sistnämnda bestämmelse har, såsom järnkontoret påpekat i sitt över 1919 års förslag avgivna yttrande, missbrukats, i det att en inmutare, som i anledning av försummat försvar redan förlorat sin rätt till gruvan, genom inbetalande av försvarsavgifter sökt ånyo uppliva sin rätt. För att dylikt missbruk av bestämmelsen i fråga icke framdeles må äga rum, anse de sakkunniga angeläget, att bestämmelsen, vilken icke har någon motsvarighet i förslaget, så snart som möjligt bringas ur tillämpning. De sakkunniga hava därför föreslagit, att bestämmelsen icke må tillämpas, där ej den äldre inmutaren redan vid den nya lagens ikraftträdande ägt åberopa densamma till skydd för sin rätt.

107 §.

Lagen den 31 maj 1918, innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, innehåller dels ett förbud mot inmutning av järnmalm å kronojord inom de tre nordligaste länen, dels ock vissa inskränkningar, avsedda att gälla i fråga om inmutning, som för annan än kronans räkning sökes å inmutningsbar fyndighet av annat slag än järnmalmsfyndighet, belägen å kronojord inom nämnda län. 1918 års lag har endast provisorisk karaktär och plägar erhålla förlängd giltighet för ett år i sänder. De sakkunniga utgå från, att lagens giltighetstid upphör, då ny definitiv gruvlagstiftning träder i kraft. Det återstår därför endast att meddela vissa regler i fråga om de inmutningar, som tillkommit under lagens giltighetstid.

Enligt 4 § i 1918 års lag skall inmutaren vara underkastad de förändrade bestämmelser, som genom ny gruvlagstiftning kunna bli fastställda och hava avseende å rätten att nyttja den genom inmutningen uppkomna gruvanläggningen eller gruvdriftens bedrivande å densamma, varvid emellertid föreskrivits, att inmutarens skyldighet i nämnda hänseende icke skall inträda, förrän tjugu år förflutit från mutsedelns utfärdande. Av motiven framgår, att med denna bestämmelse avsetts att göra det möjligt att i ett eventuellt nytt system inordna gruvanläggningar, uppkomna enligt bestämmelserna i den provisoriska lagen. Bortsett från 11 kap., vilket, såsom framgår av 108 §, är avsett att tillämpas å alla enligt äldre författningar uppkomna gruvföretag, innehåller emellertid förevarande förslag icke andra inskränkande bestämmelser i fråga om rätten att nyttja gruvanläggning än de i 12 kap. meddelade bestämmelserna om rätt för kronan att övertaga gruva. Endast i sistberörda avseende behöver således bestämmelse meddelas beträffande gruvor, inmutade enligt 1918 års lag. Vad angår den tid, efter vilken kronans lösningsrätt skall inträda, kunde det med hänsyn till ovannämnda stadgandes ordalydelse ifrågasättas, att den i 94 § av förslaget stadgade tiden skulle börja löpa först efter utgången av 20 år från mutsedelns utfärdande. Då emellertid andra inskränkningar efter de tjugu årens förlopp icke åläggas gruvinnehavaren och den tid, efter vilkens förlopp kronans lösningsrätt inträder, enligt de sakkunnigas förslag är så lång som 60 år, torde anledning icke föreligga att låta innehavare av gruva, inmutad enligt 1918 års lag, komma i åtnjutande av en än längre ovillkorlig upplåtelsestid.

Enligt 5 § i 1918 års lag äger inmutaren icke tillgodogöra sig den järnmalm, som må finnas inom det inmutade området eller utmålet. Denna bestämmelse, som givetvis föranletts av det i 1 § av lagen stadgade inmutningsförbudet å järnmalm, är mycket hinderlig för ordnande av en rationell gruvdrift. Järnmalm förekommer nämligen ofta tillsammans med andra inmutningsbara mineral, särskilt svavelkis, och att järnmalmen får brytas och tillgodogöras i samband med dessa övriga inmutningsbara mineral kan vara förutsättningen för att fyndigheten, ekonomiskt sett, skall vara brytvärd. Då enligt de sakkunnigas förslag inmutning av järnmalm skall få äga rum, synes det icke vara lämpligt att för gruvrättigheter, som tillkommit enligt 1918 års lag, vidare uppehålla en särställning i detta avseende utan bör innehavaren av en dylik gruvrättighet hava rätt att tillgodogöra sig fyndigheten i dess helhet, så mycket mer som vid tillkomsten av 1918 års lag torde hava förutsatts, att ny lagstiftning i dess helhet skulle komma att tillämpas å fyndigheter, inmutade enligt 1918 års lag. En dylik utvidgning av inmutarens rätt innebär givetvis en viss minskning av kronans rätt. Emellertid må framhållas, att kronan ju har möjlighet att genom begagnande av jordägarandelen till hälften med inmutaren deltaga i gruvarbetet och att detta, därest det får anordnas utan hänsyn till ifrågasvarande för fyndighetens ändamålsenliga utnyttjande hinderliga bestämmelse, har större utsikt att bliva vinstgivande.

Bestämmelserna i 6 § av 1918 års lag, enligt vilka kronan erhållit förlängd tid för anmälan om jordägarandelens begagnande, äro av synnerlig vikt för kronan och böra givetvis fortfarande äga tillämpning för de inmutningar, som tillkommit enligt 1918 års lag. Med denna paragraf sammanhänger andra stycket i 7 §, vilket därför även bör fortfarande gälla.

Stadgandena i 7 § första och tredje styckena samt 11 § föranleddes av de vid tiden för lagens tillkomst rådande förhållandena. Med hänsyn till bristen på vissa metaller gällde det att snarast få upptäckta fyndigheter under brytning; och därför inskränktes tiden, inom vilken utmål skulle sökas, och föreskrevs att försvar för gruvan under viss tid icke finge fullgöras genom erläggande avgift. De sakkunniga, som i ett under mars 1922 avgivit betänkande med förslag till ny lag, avsedd att ersätta 1918 års lag, föreslagit upphävande av nyssberörda stadganden, anse, att det icke finnes anledning att uppehålla dem ens för de gruvrättigheter, som redan uppkommit enligt 1918 års lag och föreslå därför nu deras omedelbara upphävande.

Vad angår stadgandena i 9 och 10 §§ så torde det vara lämpligast, att dessa på det sätt bringas ur tillämpning, att såväl kronan och annan ersättningsberättigad som inmutaren själv få rätt att, så snart den nya lagen trätt i kraft påkalla förrättning för fastställande av lösen och ersättning enligt denna lag i stället för de årliga avgifterna.

12 § i 1918 års lag har sin motsvarighet i 78 § av de sakkunnigas förslag, vilket sistnämnda stadgande, med hänsyn till önskvärd enhetlighet, i stället bör tillämpas.

108 §.

För att de i 11 kap. av förslaget meddelade bestämmelserna skola kunna bliva av verklig praktisk betydelse är det av synnerlig vikt, att desamma kunna tillämpas även å äldre gruvföretag. Ur rättslig synpunkt torde icke föreligga något hinder i detta avseende, då ju det avstående av malm, varom i 91 och 92 §§ avhandlas, närmast är att jämställa med ett expropriationsförfarande mot full ersättning för den vara, som avstås. De sakkunniga hava därför föreslagit, att 11 kap. i förslaget skall äga tillämpning jämväl å gruvföretag, som uppkommit i enlighet med äldre lagstiftning.

Reservationer.

Särskilt yttrande av C. I. Asplund.

Gruvlagstiftningssakkunniga hava i sitt nu framlagda förslag till *gruvlag* enligt min uppfattning i stort sett endast uppfyllt ett par av de förutsättningar, som vid deras tillkallande angåvos av Kungl. Maj:t uti statsrådsprotokollet av den 6 februari 1920, nämligen dels, att den nya lagstiftningen borde vara enhetlig för fyndigheter å kronojord och å enskild jord, dels att jordägarnas berättigade intressen borde ägnas erforderlig hänsyn. Däremot hava sakkunniga icke beaktat Kungl. Maj:ts direktiv, att *den nya lagstiftningen borde grundas antingen på ett rent koncessionssystem eller ett blandat koncessions- och inmutningssystem, som på ett bättre sätt än det nuvarande inmutningssystemet tillgodoser det allmänna intresset av att landets malmtillgångar på lämpligaste sätt tillvaratagas och utnyttjas.*

Det av sakkunnigas majoritet framlagda förslaget skiljer sig från det hittills tillämpade inmutningssystemet, fränsett en rad tekniska förbättringar, i princip huvudsakligen i två avseenden, däri en viss inskränkning göres uti inmutarens nuvarande fria och till tiden obegränsade dispositionsrätt till fyndigheten. Dels stadgas skyldighet för gruvinnehavaren att till inhemsk förbrukare avstå en del av årligen bruten malm av visst slag, vilken andel dock, i synnerhet under de första åren synes vara satt alltför obetydlig för att vara till verklig nytta, åtminstone då det icke är fråga om en mycket betydande årsproduktion av malm från viss fyndighet. Dels medgives kronan lösningsrätt till gruvanläggning, som inträder första gången sextio år efter utmålsläggningen, och, om den ej då användes, återkommer vart tjugonde år därefter. Denna tid av sextio år torde, då rätten till årlig brytning gjorts fullkomligt obegränsad, i regeln, då det ej är fråga om fyndigheter av samma storleksordning som de större lappländska malmfälten, Grängesberg m. fl. större fält, vara fullt tillräcklig att med de ökade möjligheter till forcerad brytning, som numera förefinnas, bereda en tilltagsen inmutare tillfälle att göra slut på malmtillgången, innan kronans lösningsrätt inträder, ett förhållande, som gör hela lösningsrätten utan komplement av begränsad brytningsrätt praktiskt taget nästan värdelös.

Dessa båda bestämmelser kunna ingalunda, enligt min uppfattning, i nämnvärd mån tillgodose de av Kungl. Maj:t uppställda fordringarna på en ny gruvlagstiftning, att *nyupptäckta fyndigheter i högre grad och mera direkt bringas under det allmännas inflytande, varigenom större möjlighet beredes att förebygga ett ur samhällelig synpunkt oekonomiskt förlösande av landets mineral-skatter samt att främja uppkomsten och utvecklingen av en inhemsk förädlingsindustri* — krav, till vilka även riksdagen givit sin fulla anslutning senast i sin skrivelse till Kungl. Maj:t av år 1916 (nr 99).

Under sådana förhållanden har jag, oaktat jag anser det framlagda förslaget i övrigt innehålla tekniska förbättringar av stort värde, i viktiga punkter icke kunnat ansluta mig till detsamma, utan ansett det vara mera i överensstäm-

melse med ovan angivna direktiv att i huvudsak bibehålla min i reservation till 1916 års gruvlagstiftningskommittés 1919 avgivna betänkande angivna ståndpunkt, där densamma skiljer sig i sak från sakkunnigas förslag.

Det förslag till gruvlag jag här reservationsvis framlägger innehåller följande viktigare avvikelser från detta.

Då borttagandet av varje arbetsskyldighet och dennas ersättande med en försvarsavgift, som börjar först efter utmålsläggningen, medför en stark frestelse, om rätten till ommutning lämnas obesuren, att hellre verkställa sådan upprepede gånger, varvid faran av tredje mellankommande kan elimineras t. ex. genom att inmutaren låter ett flertal vänner samtidigt begära inmutning, än påkosta dyrbara undersökningsarbeten för utmåls erhållande, föreslår jag i 5 § 8), att endast kronan har rätt att under de två första åren efter det en fyndighet förverkats, erhålla ny mutsedel å densamma, en bestämmelse, som går i samma riktning som 1919 års förslag, men icke är av så odiös natur som detta, vilket förutsatte, att kommerskollegium under den tid förre inmutaren saknade rätt göra ommutning skull kunna giva annan enskild rätt därtill. Blotta möjligheten, att kronan, med de resurser den har i geologiska undersökningen och bergsstatens tjänstemän, skulle kunna komma emellan, torde kunna förmå de flesta inmutare att göra sitt bästa för att redan vid första inmutandet fullfölja arbetet till utmåls erhållande, och samtidigt skulle kronan beredas tillfälle att omintetgöra de ännu betänkligare ommutningar, varigenom gruvinnehavare viss tid, innan kronans lösningsrätt inträder, skulle kunna göra denna rätt fullkomligt illusorisk.

I 50 § föreslår jag att, där enskild jordägare ej inom bestämd tidsfrist anmäler sig till begagnande av sin jordägarandel, kronan skall äga att begagna densamma mot erläggande av jordägaren för sådant fall tillkommande avgäld samt att, om kronan ej begagnar denna rätt eller ej inom bestämd tidsfrist tar kronan som jordägare tillkommande jordägarandel i bruk, denna rätt skall återkomma första gången om tjugu år och, om den ej heller då tages i bruk, vart tionde år därefter. Genom denna anordning, som ger kronan möjligheter att rätt snart disponera hälften av ett stort antal fyndigheter (konsekventast hade kanske varit att, såsom antydes i herr Bernhard Erikssons särskilda yttrande helt och hållet förbehålla kronan även den enskilde jordägarens andel med rätt för honom till avgäld), har jag ansett det möjligt att beträffande kronans lösningsrätt till hela gruvanläggningen utsträcka tiden till fyrtio år från utmålsläggningen i stället för av 1916 års kommitté föreslagna trettio år, med samma rätt, där den ej tages i bruk, återkommande vart tionde år därefter.

I konsekvens med den uppfattning, som legat till grund även för sakkunnigas majoritet, då den föreslagit, att med kronans lösningsrätt ej skall följa skyldighet att betala något för fyndighetens naturvärde utan endast för nyttiga anläggningar, har jag i 101 § föreslagit, att, om kronan ej fyrtio år efter utmålsläggningen begagnar sin lösningsrätt, avgäld därefter skall utgå till kronan såväl för inmutare- som för jordägarandelen, där denna ej begagnas av kronan.

I malmhushållningens och malmförädlingens intresse har jag föreslagit följande viktigare avvikelser från sakkunnigas förslag:

1916 års kommittéförslag om begränsad brytningsrätt å kronojord utan särskilt tillstånd av Konungen föreslår jag att tillämpas även för fyndigheter å enskild jord, men har jag med hänsyn till av kommerskollegium framställda anmärkningar undantagit från medräknande berg, som brutits utanför själva fyndigheten i schakt, orter el. dyl., för erhållande av igensättningsberg samt för tryggande av arbetarnas säkerhet och gruvans bestånd samt i stället nedsatt maximikvantiteten från tjugufemtusen till tjugutusen ton berg årligen. Vid tillstånd till större brytning skall denna så avpassas, att efter tillståndets upp-

hörande tillräckliga, kända malmtillgångar återstå för möjliggörande av fortsatt gruvsdrift i oförminskad omfattning. I övrigt skola villkor uppställas för tillgodoseende av det inhemska malmbehovet och arbetarnas bostadsbehov m. fl. anordningar.

Till ytterligare underlättande av en för den inhemska förbrukningen gynnsam malmhushållning föreslås, att export av malm ej må äga rum utan Konungens tillstånd, varvid dock nödig hänsyn bör tagas till redan existerande export och träffade avtal därom. Det torde vara mycket lämpligare och verka mindre odiöst att använda sig av ett licenssystem än att, som i 1910 års koncessionsförslag stadgades, ingripa genom förbud i vissa fall, då en export visade sig hava skadliga verkningar.

Då jag anser de av sakkunnigas majoritet föreslagna procenttal, efter vilka gruvinnehavare är skyldig avstå malm av sin brytning för täckande av inhemska förbrukares behov, alltför låga, har jag föreslagit höjda sådana, med rätt för gruvinnehavaren att vid behov få öka brytningen för att kunna leverera det som begäres, om tillgångarna och övriga omständigheter det medgiva. Tillika har jag föreslagit till förekommande av skadlig fältspärning, som lätt kan genomföras, att utmåslagd fyndighet, som ej inom tio år från utmåsläggningen blir föremål för normal brytning, under vissa omständigheter må kunna tvångsvis tagas i bruk för viss tid för tillgodoseende av inhemska malmbehov under garanti, att gruvinnehavaren själv bekommer all vinst och har rätt att när som helst övertaga driften.

Under hänvisning i övrigt till bifogade speciella motivering får jag härmed som min särskilda mening anföra, att sakkunnigas förslag borde haft den lydelse, som återfinnes här nedan. Luleå den 31 juli 1923.

C. I. Asplund.

Förslag till gruvlag.

(Oförändrade paragrafer ej återgivna; oförändrade stycken transumerade; förändringar kursiverade, likaså tillägg.)

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Envar äger, där ej eljest — — — — — mineralfyndighet, som innehåller:

- 1) malm till någon av följande metaller, — — — — — antimon och arsenik, dock ej sjö- och myrmalm.
- 2) svavelkis, magnetkis, grafit, apatit och magnesit.

2 §.

Den som vill erhålla — — — — — hos bergmästaren.

Bifalles ansökningen — — — — — inmutningsbara mineral.

Visas, att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande — — — — — mineral av i 1 § angivet slag, som lämpar sig för teknisk bearbetning — — — — — tillgodogöra sig inmutningsbara mineral.

3 §. (Lika med sakkunniga.)

2 KAP.

Om inmutning.

4 §. (Lika med sakkunniga.)

5 §.

Inmutningspunkten må icke vara belägen å, ej heller inmutat område omfattas:

- 1) sådan kronan tillhörig jord — — — — — statsgruvefält;
- 2) sådant kronan tillhörigt område — — — — — nationalpark;
- 3) befästningsområde eller område utanför detta till den utsträckning Konungen bestämmer;
- 4) kyrkogård eller begravningsplats;
- 5) område på mindre avstånd än trettio meter från sådan järnväg eller kanal — — — — — ytterkant;
- 6) område beläget på mindre avstånd än 100 meter, i horisontalplanet räknat, från boningshus eller — — — — — uppförts för gruvsdrift;
- 7) område, som upptages av elektrisk kraftstation — — — — — eller anläggningen;
- 8) område, vartill annan på grund av stadgandet i 3 § första stycket äger företrädesrätt, så ock förut inmutat område eller utlagt utmål, såvida rätten därtill, då den nya ansökningen inkommer, äger bestånd *eller efter dess upphörande icke mera än två år förflutit; kronan dock obetaget att när som helst efter sådan rätts upphörande verkställa ny inmutning å ifrågavarande område.*

6 §.

1 mom. Ansökning om inmutningsrätt — — — — — är belägen.

2 mom. I ansökningen skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, hemvist och yrke;
- 2) mineralanledningens art;
- 3) fastighet, församling eller län, där det område ansökningen avser är beläget, varvid skall angivas *såväl ägaren av marken inom det inmutade området som den, vilken med nyttjanderätt innehar sådan mark samt om möjligt fastighetens beteckning i jord- eller fastighetsregister, där sådant är för orten upplagt;*
- 4) inmutningspunktens belägenhet — — — — — ej kan uppstå;
- 5) huruvida sökanden veterligen — — — — — inmutningsrätt icke må beviljas;
- 6) huruvida inom det område, ansökningen avser, sökanden veterligen finnes fyndighet, vilken tidigare varit föremål för rätt på grund av inmutning, samt, där så är förhållandet, huruvida rätten förfallit *tidigare än två år före den dag* den nya inmutningsrätten sökes, ävensom fyndighetens förut åsatta benämning samt vad i övrigt kan tjäna till upplysning om den äldre inmutningsrätten;

7) förslag till benämning å det inmutade området.

3 mom. Vid ansökningen foga sökanden:

- 1) karta eller kartskiss — — — — — icke må beviljas;
- 2) där jämlikt 5 § 6) — — — — — medgivande lämnats;
- 3) där sökanden är svenskt bolag — — — — — verkställa inmutningen;
- 4) förskott till stämpel — — — — — i 10 § stadgas.

7 §. (Lika med sakkunniga.)

8 §. (Lika med sakkunniga.)

9 §. (Lika med sakkunniga.)

10 §.

Bergmästaren skall ofördröjligen i rekommenderat brev, *varå mottagningsbevis begäres, insända avskrift av mutsedeln såväl till det inmutade områdets ägare som ock till den, som med nyttjanderätt innehar och brukar området. Sedan mottagningsbeviset inkommit, översände bergmästaren ofördröjligen det-samma jämte mutsedeln i rekommenderat brev med posten till inmutaren, där denne ej låter avhämta handlingarna.*

Det åligger därjämte bergmästaren att ofördröjligen sända meddelande om mutsedeln och dess innehåll dels till vederbörande pastorsämbete för uppläsande, så snart ske kan, i kyrkan i den församling, inom vilken det inmutade området är beläget, dels ock till bergskungörelserna för meddelandets införande däri.

11 §.

1 mom. Är sökanden missnöjd med bergmästarens beslut över ansökningen om inmutningsrätt, må talan mot beslutet föras hos kommerskollegium, genom besvär, vilka vid talans förlust skola dit ingivas före klockan tolv å *fyrtio-femte* dagen efter det sökanden fått del av beslutet.

2 mom. *Klander av annan än sökanden mot beviljad mutsedel skall, för att kunna upptagas till prövning, anmälas sist vid utmålsförrättningen; ägande dock den, vars rätt blivit förnärmat, att dessförinnan, när han vill, få all verkan av mutsedeln upphävd genom klagan hos kommerskollegium, om den inmutade fyndigheten ej är föremål för inmutning enligt 1 §, men eljest efter stämning vid domstol i orten.*

Där fråga är om att inmutningsrätt beviljats i strid med bestämmelse i 5 § 1), 2) eller 3), vare ock allmän åklagare berättigad föra talan vid domstol, som nyss sagts.

3 KAP.

Om undersökningsarbete.

12 §.

Sedan inmutaren erhållit mutsedel jämte bevis, att jordägaren och, i förekommande fall, nyttjanderättsinnehavare mottagit avskrift av mutsedeln, äge inmutaren, i den ordning och med de inskränkingar här nedan stadgas, bedriva undersökningsarbete, varom i 2 § andra stycket förmäles, ävensom begagna eller anläggva väg till och inom det inmutade området.

Det åligger inmutaren — — — — inmutningspunkten är belägen.

13 §.

Undersökningsarbetet må allenast bestå — — — — minsta möjliga skada förorsakas.

Å det inmutade området må inmutaren icke utan tillstånd av jordens innehavare uppföra andra byggnader än sådana, som äro erforderliga för undersökningsarbetets bedrivande.

Arbete i dagen — — — — uppförts för gruvdrift.

14 §. (Lika med sakkunniga.)

15 §. (Lika med sakkunniga.)

16 §.

Påbörjar inmutaren undersökningsarbetet, innan han *erhållit mutesedel jämte bevis, som i 12 § 1 stycket sägs*, så ock fullgjort vad honom enligt *samma paragrafs andra stycke* åligger, eller åsidosätter han av bergmästaren jämlikt 15 § meddelad föreskrift, straffes han med böter från och med tio till och med två-tusen kronor. Inmutaren have ock till jordägaren förverkat de produkter, som han olovligen brutit, eller ersätte, där dessa icke längre finnas i behåll, deras värde i brutet skick.

Har arbetet påbörjats — — — — — i nämnda paragraf stadgas.

Har inmutaren inom — — — — — på inmutarens bekostnad.

17 §. (Lika med sakkunniga.)

18 §. (Lika med sakkunniga.)

19 §.

Det undersökningsarbete — — — — — förlängning av undersökningstiden erhålles.

Har undersökningsarbetet på grund av tvist, som avser inmutningsrättens bestånd ———, under någon del av undersökningstiden icke bedrivits, äger inmutaren, därest han före utgången av nämnda tid därom hos bergmästaren gör ansökan, erhålla förlängning av undersökningstiden med lika lång tid som den, varunder arbetet på grund av tvisten icke bedrivits.

Ådagalägger inmutaren, att arbetet på grund av markens beskaffenhet, — — — — — vitsordad av två ojäviga personer.

Är ansökan om utmål — — — — — slutligen prövats.

4 KAP.

Om erhållande av utmål och förändring av utmål.**Om ansökning om utmål.**

20 §. (Lika med sakkunniga.)

21 §. (Lika med sakkunniga.)

22 §. (Lika med sakkunniga.)

Om utmålsförrättnings kungörande.

23 §. (Lika med sakkunniga.)

24 §. (Lika med sakkunniga.)

25 §. (Lika med sakkunniga.)

Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande.

26 §. (Lika med sakkunniga.)

27 §. (Lika med sakkunniga.)

28 §.

Utebliver sökanden från förrättningen, varde den inställd, och ankomme dess företagande sedan på ny ansökan inom den tid, som i 20 § är föreskriven för ansökning om utmål. (Fortsättningen av stycket utgår.)

Utebliver annan sakägare eller allmänt ombud, vare det ej hinder för förrätt-

ningens fortgång, där kungörelsen offentliggjorts samt delgivits sakägaren på sätt och inom tid före förrättningen, som i 23 och 25 §§ stadgas.

Finnes förrättningen beröra sakägare, — — — — — inkallande icke anses erforderligt.

29 §. (Lika med sakkunniga.)

30 §. (Lika med sakkunniga.)

31 §. (Lika med sakkunniga.)

32 §.

Innehar sökanden flera varandra berörande eller på mindre avstånd än 200 meter från varandra liggande inmutade områden, beträffande vilka, enligt vad vid förrättningen visas, de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för tilldelande av utmål blivit uppfyllda, *skall* för sådana inmutade områden, därest belägenheten det medger, i stället för särskilda utmål ————— utläggas ett gemensamt utmål. Dettas yttinnehåll må icke *överstiga den areal, som upptages av en kring ifrågavarande inmutade områden* omskriven, rätlinig, rätvinklig figur med sidor vinkelräta mot eller parallella med en i fyndighetens längdriktning dragen baslinje. I övrigt skall i fråga om dylikt gemensamt utmål i stället för vad i 30 § andra stycket gälla: *att* det skall utläggas med räta gränslinjer i den form, vartill fyndighetens sannolika sträckning giver anledning; *att* alla inmutningspunkter för de inmutade områdena jämte inom desamma belägna ställen, *varifrån prov* av inmutningsbar fyndighet påvisats, skola falla inom det gemensamma utmålet *samt att* gränslinje för detta icke må vara belägen på längre avstånd än 250 meter från det närmaste av nyssnämnda ställen.

33 §. (Lika med sakkunniga.)

34 §. (Lika med sakkunniga.)

35 §. (Lika med sakkunniga.)

Om jordlösen och annan ersättning.

36 §. (Lika med sakkunniga.)

37 §. (Lika med sakkunniga.)

38 §. (Lika med sakkunniga.)

39 §. (Lika med sakkunniga.)

Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

40 §. (Lika med sakkunniga.)

41 §.

1 mom. Är någon missnöjd med — — — — — beslut, som överklagas.

Har klaganden underlåtit — — — — — förlorat sin talan.

2 mom. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut vid utmålsförrättningen i annan fråga än de i 1 mom. omförmälda, instämme sin talan därom, vid äventyr av dess förlust, sist till den rättegångsdag i stad eller det allmänna ting eller tingssammanträde på landet, som infaller *näst efter ett år från det han av beslutet erhållit del.*

3 mom. *Har vid utmålsförrättning utmål blivit helt eller till viss del utlagt över äldre inmutat område eller utmål, till vilket rätten ännu äger bestånd, vare*

det förstnämnda utmålet i den del ogiltigt, om innehavaren av det äldre inmutade området eller utmålet därom framställer yrkande, medan hans rätt fortfarande äger bestånd.

Om utbetalning av ersättningsmedel.

42 §. (Lika med sakkunniga.)

43 §. (Lika med sakkunniga.)

44 §. (Lika med sakkunniga.)

Om förändringar med avseende å utmål.

45 §.

Önskas, sedan utmål erhållits, — — — — i detta kapitel stadgas.

Samma lag vare, om — — — — anvisad mark utanför utmålet.

Sedan utmål, tilldelat efter äldre författning, blivit tillökadt enligt denna paragraf, skola gränserna för utmålet på djupet räknas lodräta, så vitt det utan intrång för äldre utmål kan ske. Sammanlägges sådant utmål med utmål, som tilldelats efter denna lag, skola därefter för hela det gemensamma utmålet bestämmelserna i denna lag i full utsträckning bliva gällande efter de utgångspunkter, som gälla för det tidigast inmutade av de sammanlagda utmälen, som tilldelats efter denna lag.

5 KAP.

Om jordägares rätt till andel i eller avgäld av gruvföretag.

46 §.

1 mom. Jordägaren vare berättigad njuta andel med högst hälften i gruvföretag å hans mark. Sådan andel kallas jordägarandel.

Äro inom ett inmutat område eller utmål flera jordägare, njute de, om laga skillnad finnes dem emellan, jordägarandel var inom sitt ägovälde, men eljest så stor del av hela jordägarandelen inom det oskiftade området, som motsvarar deras andel i detta.

Jordägarandel, som av jordägaren begagnas, må innehavas utan samband med äganderätten till jorden, så länge rätten till gruvan behörigen försvaras.

2 mom. Å kronan tillhörig jord, som — — — — jordägaren enligt denna lag åligger.

Jordägarandel, som av åbo begagnas, må av honom behållas såsom hans enskilda tillhörighet, så länge rätten till gruvan behörigen försvaras.

47 §.

Jordägaren må, sedan mutsedel blivit utfärdad, när han vill inom nedan angivna tid anmäla sig till begagnande av sin jordägarandel. Anmälan skall ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbart mineral pågått inom jordägarens ägovälde under en tid av sex månader efter det underrättelse om påbörjande av sådan brytning, som det enligt 80 § andra stycket åligger inmutaren att meddela bergmästaren, av denne i rekommenderat brev sänts till jordägaren; dock må sådan anmälan alltid kunna ske inom två år från utgången av det kalenderår, under vilket utmålsförrättningen avslutats.

Anmälan om begagnande av sådan jordägarandel skall inom tid, som i första stycket sägs, ske skriftligen hos bergmästaren, vilken det åligger att omedelbart i rekommenderat brev med posten därom underrätta inmutaren eller den, till vilken, enligt anteckning i gruvregistret, inmutningsrätten övergått.

Tillgodogör sig inmutaren brutna produkter, innan underrättelse om påbörjande av regelbunden brytning meddelats bergmästaren, have han till den jordägare, inom vilkens ägovälde produkterna brutits, förbrutit produkterna eller ersätte deras saluvärde i brutet skick, i den mån de icke längre finnas i behåll.

48 §. (Lika med sakkunniga.)

49 §.

1 mom. Jordägare, som anmält sig till begagnande av jordägarandel, vare pliktig att i förhållande därtill vid sitt inträde i företaget till inmutaren utgiva ersättning för dessförinnan av honom anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av följande slag, nämligen:

1) byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som äro nödiga och nyttiga för fortsatt gruvdrift, efter det värde egendomen har vid jordägarens inträde.

2) de belopp, som inmutaren jämlikt 36 § utgivit i jordlösen och ersättning;

3) kostnaderna för efter utmålsförrättningen utförda tillredningsarbeten, som äro nödiga och nyttiga för fortsatt gruvdrift (schaktsänkning, ortdrivning och dylikt).

2 mom. Uppstår tvist, om vilken egendom eller kostnad jordägare har att ersätta, fördelningsgrunderna för ersättningen eller om beloppet av densamma, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

Jordägaren njute icke desto mindre under tiden sin andel i anläggningen, där han ställer säkerhet för ersättningen.

50 §.

1 mom. Annan än kronan tillkommande jordägarandel, om vars begagnande anmälan icke skett inom den i 47 § stadgade tidsfrist, tillfalle kronan mot förpliktelse för kronan eller, där annan tillgodonjuter kronans rätt, för denne att för tiden från och med första kalenderåret efter det under vilket nämnda frist utgått, till och med fjortonde kalenderåret efter det, under vilket utmålsförrättningen avslutats, till jordägaren eller den, till vilken dennes rätt kan hava övergått, erlagga en årlig avgäld, uppgående till tjugufem procent av den nettovinst, som, beräknad på sätt i 51 § sägs, under året uppkommit å gruvföretaget, i den mån det avsett jordägarens ägovälde.

2 mom. Har kronan, beträffande jordägarandel, varom sägs i 1 mom., icke inom ett år efter utgången av den i 47 § stadgade tidsfrist eller, beträffande kronan såsom jordägare tillkommande jordägarandel, icke inom sagda tidsfrist hos bergmästaren gjort anmälan om jordägarandelens begagnande för egen eller arrendators del, äger inmutaren njuta jordägarandelen till godo mot förpliktelse för honom att erlagga avgäld, som i 1 mom. sägs, under den i samma moment stadgade tid till jordägaren eller dennes rättsinnehavare samt därefter till kronan; dock med rätt för kronan att, därest anmälan därom göres minst ett år i förväg hos bergmästaren, som ofördröjligen skall tillställa inmutaren densamma, återbekomma jordägarandelen vid utgången av tjugonde kalenderåret efter det, under vilket utmålsförrättningen avslutats. Har kronan vid nämnda tid ej begagnat sin rätt att återbekomma jordägarandelen, skall rätten därtill stå kronan öppen vid utgången av vart tionde år därefter, därest anmälan därom göres minst ett år i förväg hos bergmästaren.

Då kronan, på sätt ovan sägs, återbekommer jordägarandel av inmutare, skall beträffande ersättning till denne för av honom bekostade anläggningar, som äro nödiga och nyttiga för fortsatt gruvdrift, i den mån dessa belöpa å jordägarandelen, gälla i tillämpliga delar, vad i 49 § stadgas. Har jordägarandelen varit utarrenderad, skall därom gälla vad i arrendeavtalet är stadgat.

51 §. (Lika med sakkunniga.)

52 §. (Lika med sakkunniga.)

53 §.

Åtnöjes icke jordägaren — — — — — parten utser en.

Påkallandet av nämndens avgörande — — — — — jordägarens val av ledamot i nämnden.

I fråga om utseende i övrigt av sådan ledamot i nämnden, som skall av part utses, samt jäv mot ledamot i nämnden gälle, vad i lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 är stadgat. Är bergmästaren jävig *eller eljest förhindrad*, förordne kommerskollegium annan lämplig person i hans ställe.

54 §. (Lika med sakkunniga.)

55 §. (Lika med sakkunniga.)

56 §. (Lika med sakkunniga.)

57 §. (Lika med sakkunniga.)

58 §. (Lika med sakkunniga.)

59 §. (Lika med sakkunniga.)

60 §.

Försummar avgäldsgivaren att inom sextio dagar efter förfallodagen erlægga avgäld, som enligt den i 52 § omnämnda tablan skall utgå eller genom en *avgäldstagaren* träffad överenskommelse blivit till visst belopp bestämd, jämte ränta därå, eller att inom sextio dagar efter det nämndens beslut om avgälden vunnit laga kraft eller prövningsnämndens beslut blivit *avgäldsgivaren* tillställt, erlægga utdömt belopp jämte ränta, *skall* ändå att avgiften sedermera erlägges, jordägarandelen i fyndigheten *jämte därå belöpande andel i de för gruvdriften uppförda byggnader och andra anläggningar hemfalla till kronan, därest anmälan därom göres hos bergmästaren inom fyra månader* efter det förenämnda tidsfrist gått till ända. (Återstoden utgår.)

6 KAP.

Om rätt till brytning inom utmålet.

61 §.

1 mom. (motsvarar sakkunnigas 61 och 63 §§). Sedan utmål blivit anvisat, äga *de, som hava del i fyndigheten (gruvinnehavaren)*, med de villkor och inskränkingar denna lag innehåller, rätt *framför andra* att i den utsträckning, som enligt 62 § medges, *bedriva gruvarbete för tillgodogörande* av inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral av olika slag.

Under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineral, *i den mån* de icke blivit enligt 14 § använda, *så ock sådana*, som finnas inom utmålet och härröra från äldre gruvbrytning, i den mån desamma icke enligt vad i 67 § stadgas, må av förre gruvinnehavaren bortföras, må inmutaren, sedan utmål blivit lagt, tillgodogöra sig, dock med rätt för jordägaren att, därest han inom *den tid, som i 47 § stadgas för anmälan om begagnande av jordägarandel, hos inmutaren* gör anmälan därom, bekomma hälften av de inom hans ägovälde brutna mineralen, *vad beträffar de under undersökningstiden brutna likväl först* efter erläggande av å desamma belöpande andel i kostnader för mineralens brytning och uppföring.

2 mom. (saknas hos sakkunniga). *De mineral gruvinnehavaren sålunda äger tillgodogöra sig, må icke såsom råvara exporteras i större utsträckning än Konungen på särskild ansökan eller i samband med tillstånd till viss, större årlig brytning enligt 62 § kan finna skäligt medgiva.*

3 mom. (motsvarar sakkunnigas 62 §). *Gruvinnehavaren må inom utmålet bryta icke inmutningsbara — — — — i fråga om de inmutningsbara mineralen.*

Av de icke inmutningsbara mineraliska ämnen — — — — sex månader efter tillsägelse.

Uppstår tvist om beloppet av den gottgörelse, varom nu är sagt, gånge med bestämmandet därav såsom i 18 § stadgas; ————— och varde tiden för avhämtandet räknad från det gottgörelsens belopp blivit slutligen bestämt.

4 mom. (saknas hos sakkunniga, motsv. 9 § i gruvestadgan). *Varp, som genom inmutning, enligt äldre författning är särskilt försvarat, må gruvinnehavaren ej tillgodogöra sig.*

(63 § ingår i 61 § 1 mom. i reservationen.)

5 mom. (motsvarar sakkunnigas 64 §). *Gruvinnehavare må ej använda annat område i dagen, än det han inlöst, och är skyldig att omkring detsamma ensam hålla den stängsel, som är nödig. Sådant område så ock utmålet under jord må ej användas för annat ändamål än gruvarbete och därmed i samband stående verksamhet för produkternas tillgodogörande.*

Vad i 13 § tredje stycket stadgas om hinder för bedrivande av undersökningsarbete i dagen på mindre avstånd än 200 meter från vissa byggnader, tomtplats och trädgård, skall ock gälla i fråga om arbete i dagen inom utmålet.

62 §. (Utan motsvarighet hos sakkunniga, motsv. 96 och 98 §§ i 1919 års förslag)

1 mom. *Inom ett utmål eller flera sådana, som ligga varandra så nära, att de kunna gemensamt bearbetas, må icke utan Konungens särskilda tillstånd årligen brytas mera än högst tjugutusen ton berg och inmutningsbara mineral tillsammans, däri dock ej inräknat sådant ofyndigt berg, som brytes utanför själva fyndigheten i schakt, orter och dylikt, för erhållande av igensättningsberg eller för tryggande av arbetarnas säkerhet och gruvans bestånd.*

2 mom. *Ansökan om tillstånd, som i 1 mom. sägs, skall göras hos Konungen och bör innehålla:*

1) *där regelbunden brytning förut påbörjats, redogörelse för gruvföretagets dittillsvarande utveckling med angivande av såväl de kvantiteter inmutningsbara mineral, som årligen brutits, som ock vad därav årligen försålts eller utlämnats för inhemsk förbrukning och för export;*

2) *uppgifter angående antalet vid företaget anställda arbetare samt angående bostäder och andra anordningar för deras behov;*

3) *den kvantitet inmutningsbara mineral, sökanden önskar årligen bryta samt det antal år, under vilka denna brytning är avsedd att bedrivas, jämte plan för gruvarbetets bedrivande under denna tid, innefattande uppgifter om nödiga nyanläggningar, ökat arbetarantal, nya kommunikationsanläggningar m. m., som är av vikt för bedömande av den ökade brytningens betydelse för det allmänna;*

4) *uppgifter, huruvida och i vilken omfattning sökanden önskar försälja eller utlämna inmutningsbara mineral för export.*

Vid ansökningen foga sökanden:

1) *handlingar, utvisande sökandens rätt till ifrågavarande utmål samt, där gruva innehaves under samäganderätt och icke samtliga delägare äro sökande, bevis att ansökningen om ökad brytningsrätt beslutats å gruvstämma av delägare, som tillsammans innehava minst hälften i gruvan;*

2) kartor över utmälen, varå fyndighetens läge, storlek och sträckning ävensom schakt, byggnader och övriga anläggningar äro utmärkta;

3) utredning över tillgången av inmutningsbara mineral av olika slag och beskaffenhet, deras användbarhet för inhemsk industri samt avsättningsmöjligheterna för desamma;

4) handlingar till styrkande, att sökanden äger förmåga att ändamålsenligt bedriva det i ansökningen avsedda gruvarbetet och att nödiga tillgångar därtill stå till hans förfogande.

63 §. (Saknas hos sakkunniga, motsv. 99 § i 1919 års förslag.)

1 mom. Tillstånd till viss årlig brytning av större omfattning än i 62 § 1 mom. sägs må av Konungen beviljas för tiden till den närmast infallande tidpunkt, då kronan enligt 94 § äger rätt att övertaga gruvan, eller för den längre tid, dock ej överstigande fyrtio år, som för visst fall kan finnas skälig. Den sammanlagda kvantitet inmutningsbara mineral, som under den medgivna tiden må brytas, skall i allmänhet ställas i sådant förhållande till den genom utredning konstaterade totala tillgången, att efter tillståndets upphörande tillräckliga kvantiteter återstå för möjliggörande av fortsatt gruvsdrift av dittillsvarande omfattning.

2 mom. Då fråga om sådant tillstånd, som i 1 mom. sägs, avgöres, skall i främsta rummet tagas hänsyn till behovet hos inhemska förbrukare av mineral av ifrågavarande slag såväl för tillfället som för framtiden. I sådant syfte, så ock för tillgodoseende av arbetarnas behov av bostäder och andra anordningar, må Konungen fastställa de särskilda villkor, som prövas erforderliga utöver vad i denna lag sägs.

3 mom. Begär gruvinnehavare, i samband med ansökan enligt 62 § 2 mom. eller ock särskilt, rätt att i viss omfattning försälja eller utlämna inmutningsbara mineral för export, äger Konungen, i den mån i 2 mom. omförmälda hänsyn till landets eget behov ej kränkes, lämna tillstånd till viss export, varvid dock må kunna föreskrivas särskilda villkor, utöver vad i denna lag sägs, dels angående gruvinnehavarens skyldighet att, i den mån det sedermera kan påkallas för tillgodoseende av inhemsk förbrukares behov, avstå viss del av den till export medgivna kvantiteten, dels angående kronans framtida inlösen av gruvan.

64 §. (Saknas hos sakkunniga, motsv. 97 § i 1919 års förslag.)

1 mom. Överskrider gruvinnehavare något år den honom enligt 62 § 1 mom. tillkommande eller genom Konungens tillstånd medgivna rätten till viss årlig brytning, vare hans brytningsrätt för följande året minskad med den kvantitet, varmed brytningsrätten överskridits.

Har gruvinnehavare utöver den honom för visst år medgiva brytning brutit och uppfordrat mera än tjugoprocent av densamma, have han till kronan förbrutit, vad av den brutna och uppfordrade mängden överstiger sagda procentsats eller ersätte kronan det förbrutnas saluvärde, i den mån det ej längre finnes i behåll.

Har gruvinnehavare under ett eller flera år utöver den för samma tid medgivna brytning brutit och uppfordrat så mycket, att det sammanlagda överskottet minst motsvarar den honom enligt 62 § 1 mom. tillkommande eller genom Konungens tillstånd medgivna brytningen för ett år, varde på talan vid domstol gruvan med utmål och tillhörigheter förklarad förverkad till kronan. Talan, som nu sagts, skall vid äventyr av talerättens förlust instämmas sist före utgången av andra kalenderåret efter det, under vilket det sammanlagda överskottet uppnått angivna myckenhet.

2 mom. Överskrider gruvinnehavare enligt 63 § 3 mom. medgiven exporträtt,

straffes med böter från och med etthundra till och med tiotusen kronor och have till kronan förbrutit det han olovligen utfört eller ersätte dess saluvärde å exportplatsen, samt vare dessutom förlustig den medgivna exporträtten. Saknar gruvinnehavare helt och hållet tillstånd till export från ifrågavarande fyndighet eller har han olovligen exporterat så mycket att överskottet uppgår till mera än den myckenhet han erhållit rätt att årligen exportera, straffes, såsom ovan sägs, och have dessutom till kronan förverkat gruvan med utmål och tillhörigheter, därest talan vid domstol däröver instämmes inom tid, som i 1 mom. tredje stycket sägs.

Varder olovlig export icke omedelbart efter tillsägelse från kommerskollegium, bergmästaren eller tullmyndighet inställd, äge kommerskollegium eller bergmästaren förbjuda gruvarbetet; och stånde sådant förbud fast, intill dess på förd klagan annorlunda varder förordnat av högre myndighet.

7 KAP.

Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

65 §.

Det åligger *inmutare* och gruvinnehavare, vare sig arbete bedrivs eller icke, att till staten erlægga en årlig försvarsavgift, som för varje *inmutat område utgår med fyrtio kronor från och med andra kalenderåret efter det, under vilket mutsedel utfärdats, och för utmål utgår med tio kronor* för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal från och med första kalenderåret efter det, under vilket utmålsförrättningen avslutats.

Visas vid utmålsförrättningen, att nyttigt undersökningsarbete blivit inom visst inmutat område utfört för en kostnad, motsvarande minst summan av de avgifter, som för området i fråga erlagts före förrättningen, må, därest utmål beviljas för området, bergmästaren kunna medgiva, att de erlagda avgifterna få räknas inmutaren till godo såsom förskott å de försvarsavgifter, som skola utgå för utmålet.

Avgiften skall förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år inbetalas till bergmästaren samt vara åtföljd av anmälan i två exemplar, vilken skall innehålla uppgift om *inmutarens* eller gruvinnehavarens eller, där flera delägare i gruvan finnas, gruvföreståndarens namn och hemvist.

Det åligger bergmästaren att ofördröjligen återsända det ena exemplaret av anmälan, försett med stämpel motsvarande inbetalt belopp samt anteckning om dagen för inbetalningen.

66 §.

Försummar *inmutare* eller gruvinnehavare, att inom tid, som i 65 § sägs, erlægga däri stadgade försvarsavgift, skall han senast den 1 mars påföljande år till bergmästaren inbetala avgiften, ökad med en tiondel, vid äventyr om det försummas, att rätten till det *inmutade området eller gruvan* förverkas.

Det åligger bergmästaren att senast den 15 januari i rekommenderat brev med posten till den i gruvregistret antecknade *inmutaren eller innehavaren* av gruvan eller anmäld gruvföreståndare översända påminnelse om avgiftens erläggande med angivande av det belopp, som skall inbetalas, samt äventyret, om det försummas.

Varder rätten till *inmutat område eller gruva* förverkad, skall bergmästaren omedelbart därom göra anteckning i gruvregistret samt i rekommenderat brev med posten sända meddelande därom dels till *inmutaren eller gruvinnehavaren* dels ock till kommerskollegium, som har att taga i övervägande, huruvida fyn-

digheten bör med begagnande av kronans i 5 § 8) medgivna företrädesrätt för kronans räkning inmutas.

67 §.

Då rätt till *inmutat område eller gruva* förverkats, vare *inmutaren eller gruvinnehavaren* förlustig all rätt dels till de vid tiden för förverkandet inom det *inmutade området eller utmålet* befintliga, icke uppfordrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan *samt i gruvan inbyggda uppforderingsverk*, dels ock till den mark, som inom eller utanför utmålet blivit för gruvsdriften upplåten.

För gruvsdriften gjorda anläggningar — — — — — hava gruvinnehavaren förlorat all rätt.

Jordägarandel i förverkad gruva, så ock mark, som inom eller utanför utmålet blivit för gruvsdriften upplåten samt egendom, som enligt andra stycket förverkats, tillfalle den, som vid tiden för förverkandet äger den jord, i eller på vilken egendom finnes. Sker ny inmutning, gälle i fråga om rätten till brutna inmutningsbara mineral och till jordägarandel, vad därom i denna lag stadgas, och skall med rätten till fyndigheten följa rätt till för gruvans styrka och bestånd ————— verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan samt i gruvan inbyggda uppforderingsverk.

8 KAP.

Om samäganderätt i gruva.

68 §. (Lika med sakkunniga.)

69 §.

Det åligger delägarna att för gruvans förvaltning årligen utse en gruvföreståndare, som har att vid stadgad påföljd iakttaga vad i 10 kap. i denna lag bestämmes. Gruvföreståndare kan endast den vara, som är svensk undersåte och bosatt i riket *samt, där under hans förvaltning står gruva, som är föremål för regelbunden brytning, besitter härför nödiga tekniska och ekonomiska insikter.*

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren *inom trettio dagar.* Sker ej sådan anmälan eller har obehörig person utsetts till gruvföreståndare, är varje delägare ansvarig, såsom vore han gruvans föreståndare.

70 §.

Gruvföreståndaren äger från delägarna infordra tillskott, som äro av nöden för erläggande av försvarsavgift, så ock för iakttagande av föreskrifter, som enligt bestämmelse i 10 kap. meddelas av kommerskollegium eller bergsstatstjänsteman, *eller som jämlikt 74 § blivit å gruvstämman beslutat, där ej annorlunda överenskommits.*

71 §. (Lika med sakkunniga.)

72 §. (Lika med sakkunniga.)

73 §.

Om för visst år någon delägare — — — — — minst hälften i gruvan förenat sig.

Överstiger summan av de för varje delägars räkning medgivna brytningskvantiteterna den årliga brytning, som enligt 62 § 1 mom. eller genom Konungens särskilda tillstånd enligt 63 § 1 mom. är medgiven för fyndigheten, skall

den tillåtna brytningskvantiteten fördelas mellan delägarna i förhållande till deras gruvlotter, med iakttagande dock, att ingen tilldelas större kvantitet än som för honom förut bestämts. Uppstår vid denna fördelning överskott, skall detta efter enahanda grunder fördelas mellan dem, som erhållit mindre än för dem förut bestämts.

Har den bestämda brytningskvantiteten ej kunnat under året brytas, skall den brutna kvantiteten fördelas mellan delägarna enligt nyss angivna grunder.

Vad delägare bryter utöver — — — — behållning enligt vad i 75 § stadgas.

74 §.

1 mom. Delägarna vare pliktiga att i förhållande till den andel i årsbrytningen, som för var och en av dem blivit i enlighet med 73 § bestämd, erlægga de tillskott, som äro erforderliga för bestridande av driftskostnaderna för året.

2 mom. Erfordras för gruvdriftens bedrivande i den omfattning, som enligt 73 § blivit bestämd — — — — tillskott för bestridande av nämnda kostnader; och skola dessa tillskott beräknas på sätt, som nedan sägs, med hänsyn till delägarnas förut gjorda tillskott till samma slags kostnader.

Sedan till summan av varje delägares under de fjorton närmast föregående kalenderåren gjorda tillskott för ovannämnda ändamål, i den mån dessa icke blivit ersatta enligt 75 §, lagts den för samma ändamål för året beslutade uttazeringen och summan fördelats å varje delägare i förhållande till hans andel i årsbrytningen, skall varje delägare tillskjuta skillnaden mellan å honom belöpande andel av nämnda summa och hans förgjorda, ej amorterade tillskott.

Är för någon delägare sistnämnda tillskott högre, njute han för överskottet jämte sex procent ränta därå, i den mån detsamma icke faller inom den på hans lott i gruvan belöpande andel av samtliga delägares icke amorterade tillskott, förmånsrätt till ersättning ur de närmast följande fjorton årens behållning å gruvbrytningen, beräknad enligt 75 §.

3 mom. Visar sig efter den beslutade brytningens påbörjande behov av ytterligare tillskott för densammas genomförande, skall beslut därom fattas i den ordning ovan föreskrivits.

75 §.

Avräkning mellan delägarna angående den för deras räkning brutna malmen och gjorda tillskott skall årligen ske enligt följande grunder:

Delägare vare skyldig mottaga hela den för hans räkning brutna malmkvantiteten och skall debiteras för densamma efter saluvärdet å den plats, där malmen avhämtas av delägarna, beräknat vid kontant försäljning vid brytningsårets slut, om malmen då kvarligger, men eljest vid den tid, då den avhämtats.

Såsom behållning räknas skillnaden mellan nämnda saluvärde och den verkliga driftskostnaden för året, inberäknat frakt till avhämtningsplatsen m. m.

Skulle denna kostnad överstiga saluvärdet å malmen, skola delägarna debiteras för skillnaden och där förut enligt 74 § 1 mom. gjorda tillskott för årets driftskostnad ej täcka den verkliga kostnaden, till gruvföreståndaren omedelbart inbetala, vad häruti brister.

Uppstår behållning, skall densamma användas i följande ordning:

Först skall gäldas ränta och kapital å sådant tillskott, som enligt 74 § 2 mom. tredje stycket njuter förmånsrätt uti behållningen;

därefter skall utgå intill sex procent ränta och sist likformig amortering av samtliga delägares återstående tillskott enligt 74 § 2 mom.;

återstår, sedan alla tillskott för anläggningskostnader blivit amorterade, ytterligare behållning, skall denna utdelas till delägarna i förhållande till deras lott i gruvan.

76 §. (Lika med sakkunniga.)

9 KAP.

Om övergång av rätt till gruva.

77 §. (Lika med sakkunniga.)

78 §. (Lika med sakkunniga.)

79 §. (Lika med sakkunniga.)

10 KAP.

Om tillsyn över gruvdriften.

80 §. (Saknas i sakkunnigas förslag.)

För gruva, som är föremål för regelbunden brytning skall, evad bestämmelserna i 8 kap. om samäganderätt i gruva äro tillämpliga eller ej, före brytningens igångsättande finnas utsedd gruvföreståndare, som har att vid stadgad påföljd iakttaga, vad i detta kapitel föreskrives och som uppfyller de i 69 § uppställda fordringar.

Anmälan om påbörjande av regelbunden brytning skall omedelbart göras hos bergmästaren och vara åtföljd av uppgift om gruvföreståndarens namn och hemvist samt av handlingar, utvisande hans kompetens, där ej sådana uppgifter förut lämnats bergmästaren. Vid nedläggande av gruvdrift för längre tid än två månader skall anmälan likaledes omedelbart göras till bergmästaren.

81 §. (Sakkunnigas 80 och 81 §§.)

1 mom. (Lika med sakkunnigas 80 § oförändrad.)

2 mom. (Lika med sakkunnigas 81 § oförändrad.)

82 §.

Finner bergmästaren nödigt, att i gruva anstalt — — — — — misshushållning med malm, som omförmäles i 81 § 2 mom., äger bergmästaren förelägga — — — — — föreskrifter i fråga om grubarbetets bedrivande.

Medför grubarbete synnerlig våda — — — — — anlita kronobetjäningens biträde.

83 §.

Konungen äger förordna, i vilken ordning gruvingenjör har att utöva befogenhet, som enligt 81—82 §§ tillkommer bergmästare.

84 §.

Kommerskollegium skall hava överinseende över den av bergmästare och gruvingenjörer enligt 81—83 §§ utövade tillsyn samt äger med avseende därå meddela de föreskrifter, som finnas erforderliga.

85 §.

Den som icke ställer sig till — — — — — tvåtusen kronor.

Samma lag vare, där någon i gruva — — — — — till gruvans obrutna delar.

Den, som icke fullgör, vad i 80 § stadgas, straffes med böter från och med tio till och med tvåhundra kronor och stånde personligen ansvar som vore han gruvans föreståndare, för vad enligt detta kapitel åligger gruvinnehavare.

86 §.

Finnes ej så nära gruvan bebyggd ort, som erbjuder fullt tillräcklig tillgång på bostäder, att det skäligen kan påfordras, att arbetarna skola vara där bo-

sätta, vare gruvinnehavaren från det regelbunden brytning påbörjats, pliktig sörja för, att arbetarna vid eller i närheten av arbetsstället erhålla tillgång till efter familjens storlek och arbetarens behov av ostörd vila samt efter hygienens krav anpassade bostäder och andra anordningar.

Medan undersökningsarbetet pågår — — — — — fordringar på en tillfällig bostad.

Tillsyn å efterlevnaden av — — — — — äga motsvarande tillämpning.

87 §. (Lika med sakkunniga.)

88 §. (Lika med sakkunniga.)

89 §. (Lika med sakkunniga.)

90 §. (Lika med sakkunniga.)

11 KAP.

Om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning.

91 §.

1 mom. För tillgodoseende av inhemsk förbrukares behov äger Konungen föreskriva, att innehavare av gruva, i vilken regelbunden brytning pågår, skall under viss tid till sådan förbrukare avstå viss del av årligen exporterad myckenhet av behöfligt inmutningsbart mineral till därå vid leveransen gällande inhemskt marknadspris å orten samt på villkor i övrigt, som stå i överensstämmelse med rådande handelsbruk. Nämnda del må, i mån av förbrukarens behov, årligen utgöra, räknat från det års utgång, då föreskriften lämnats:

från och med andra kalenderåret högst femton procent;

från och med femte kalenderåret högst fyrtio procent; samt

från och med tionde kalenderåret högst åttio procent

av den vid tiden för föreskriftens meddelande under ett år exporterade myckenheten av det inmutningsbara mineral förbrukaren önskar erhålla.

I de fall, då exporten ej kan minskas i nyss angivna utsträckning utan att medföra större förlust för gruvinnehavaren eller där förbrukarens behov ej varder täckt genom exportminskningen och ej heller kan täckas från annat håll, må, i den mån fyndighetens tillgång på efterfrågat inmutningsbart mineral det medgiver, tillstånd meddelas till erforderlig ökning av den årliga brytningen. Äro större nyanläggningar härför nödiga, vare förbrukaren pliktig förskjuta vad som erfordras och skall i fråga om tillskottets beräkning och ersättande i tillämpliga delar gälla, vad i 74 och 75 §§ stadgas.

2 mom. Har å viss utmålslagd fyndighet regelbunden brytning icke kommit till stånd inom tio år från utgången av det år, då utmålsförrättningen avslutats, eller har brytningen nedlagts eller bedrives den i obetydlig omfattning i förhållande till gruvans tillgång på efterfrågat mineral, och vägrar gruvinnehavaren att igångsätta eller i erforderlig utsträckning utöka brytningen för tillgodoseende av sagda behov, äger Konungen, där ej fyndigheten prövas i sin helhet böra utgöra en nödvändig reserv för gruvinnehavarens egen inhemsk förbrukning eller för inhemsk specialtillverkning, föreskriva, att brytning må av kronan eller inhemsk förbrukare igångsättas eller utökas med viss årlig kvantitet; och skola därvid, vare sig gruvinnehavaren deltar i brytningen eller ej, tillämpas bestämmelserna i 8 kap. om samäganderätt i gruva, varvid kronan eller den inhemske förbrukaren skola hava rösträtt såsom ägde de hälften i gruvan, dock att de ej äga att ur den enligt 75 § beräknade behållningen tillgodogöra sig mera än som motsvarar deras tillskott enligt 74 § 2 mom., med

ränta; all därutöver befintlig behållning såväl som gjorda anläggningar, i den mån, därför gjorda tillskott blivit amorterade, tillhöra dock gruvinnehavaren ensam. När gruvinnehavaren så begär, skall han hava rätt att helt övertaga brytningen, med skyldighet dock för honom att till det inhemska marknadspriset å orten därefter leverera den kvantitet inmutningsbart mineral, som kronan eller inhemska förbrukare förbehållits rätt att bekomma, men ej ännu erhållit; och må vid betalningen avdrag få göras från enligt 75 § beräknad behållning för enligt 74 § 2 mom. av kronan eller förbrukaren gjorda tillskott, som ännu ej amorterats.

Där avgäld enligt 50 eller 101 § skall utgå, åligger det den, som bryter gruvan, att gälda densamma med rätt för honom att påföra beloppet årets driftskostnader.

92 §.

Den, som med stöd av 91 § — — — — — kan varda stadgat.

Innan Konungens beslut i ärendet meddelas, skall gruvinnehavaren lämnas tillfälle yttra sig.

Såsom förutsättning för gruvinnehavarens skyldighet enligt 91 § 1 mom. att avstå i Konungens beslut föreskriven myckenhet inmutningsbart mineral, skall gälla, att förbrukaren — — — — — antaglig säkerhet.

Kunna gruvinnehavaren och förbrukaren — — — — — laga kraft ägande dom.

93 §. (Lika med sakkunniga.)

12 KAP.

Om rätt för kronan att övertaga gruva.

94 §.

Kronan vare berättigad att vid utgången av *fyrtionde* kalenderåret efter det, under vilket förrättningen förklarats avslutad, på villkor, som nedan i detta kapitel stadgas, övertaga gruvan med dess tillhörigheter.

Har kronan ej vid nämnda tidpunkt begagnat sin rätt att övertaga gruvan, skall rätten därtill stå kronan öppen vid utgången av vart *tionde* år därefter.

Har kronan övertagit gruva, varifrån inhemska förbrukare förut erhållit inmutningsbart mineral av visst slag, skola dessa äga företrädesrätt för framtiden att, i den mån återstående tillgångar det medgiva, bekomma minst samma kvantiteter av ifrågavarande slag som före övertagandet till gällande inhemska marknadspris å orten, dock ej understigande produktionskostnaderna.

95 §. (Lika med sakkunniga.)

96 §.

Där gruva övertages av kronan — — — — — ävensom inrättningar för vändringar upp och ned i gruvan samt i densamma inbyggda uppfordringsverk utan lösen tillfalla kronan.

Ovriga för gruvdriften gjorda anläggningar, såsom gruvbyggnader, verkstäder och kraftstationer med installerat maskineri, anriknings- och agglomereringsverk, för gruvpersonalen avsedda bostäder och andra lokaler, kraft- och andra ledningar, spårvägsanläggningar och transportbanor, ävensom för gruvdriften anskaffade inventarier, redskap och förråd äge kronan rätt att inlösa; och vare kronan på yrkande av gruvinnehavaren pliktig inlösa sådan egendom i den mån egendomen är nödig och nyttig för fortsatt gruvdrift i den omfattning, som betingas av avsättningsmöjligheterna inom landet och kända

återstående mineraltillgångar. Lösen erlægges efter egendomens dåvarande värde för fortsatt gruvdrift.

Kronan vare och pliktig återgälda det, som utgivits i lösen för mark inom utmålet eller för sådan utanför utmålet belägen mark, som jämlikt 34 § anvisats, *i den mån densamma är för fortsatt gruvdrift behövlig.*

97 §. (Lika med sakkunniga.)

98 §. (Lika med sakkunniga.)

99 §. (Lika med sakkunniga.)

100 §. (Lika med sakkunniga.)

101 §.

Varder gruva icke övertagen av kronan vid utgången av fyrtionde kalenderåret efter det, varunder utmålsförrättningen förklarats avslutad, skall för tiden därefter, intill dess övertagandet sedermera äger rum, dels för inmutarens andel, dels ock därest jordägarandelen tillgodonjutes av annan än kronan, för denna andel av vederbörande innehavare till kronan erläggas en årlig avgäld enligt 50 §, utgörande för vardera andelen tjugufem procent av den nettovinst, beräknad på sätt i 51 § sägs, som under året uppkommit på gruvföretaget; och skola i övrigt bestämmelserna i 52—60 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

13 KAP.

Särskilda bestämmelser.

102 §.

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må klagan över bergmästares enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid talans förlust skola dit ingivas sist före klockan tolv å *fyrtiofemte* dagen från delfäendet av det beslut, som överklagas.

103 §. (Lika med sakkunniga.)

104 §. (Lika med sakkunniga.)

Övergångsbestämmelser.

105 §.

Denna lag träder i kraft den

På ansökan om inmutningsrätt, som inkommer efter det denna lag promulgerats, må mutsedel icke utfärdas förrän efter lagens ikraftträdande och skola beträffande den gruvanläggning och de rättsförhållanden, som därav uppstå, bestämmelserna i denna lag tillämpas i full utsträckning. Avser ansökan förut inmutad fyndighet, som före lagens ikraftträdande sönats genom underlåtet fullgörande av något, som enligt då gällande författning ålegat inmutaren, må ny mutsedel ej utfärdas för annan än kronan, därest ansökan inkommit tidigare än två år efter lagens ikraftträdande.

Genom denna lag upphävas gruvestadgan den 16 maj 1884 och lagen den 31 maj 1918, innefattande vissa bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län (här nedan betecknade »gruvestadgan» och »1918 års lag»), i den mån icke genom här nedan meddelade bestämmelser annorlunda föreskrives.

Har före denna lags ikraftträdande *mutsedel utfärdats* eller utmål utlagts, skola med avseende på *den gruvanläggning och de rättsförhållanden*, som i anledning därav uppkommit, i *nedan angivna avscenden* bestämmelserna i gruvestadgan och 1918 års lag lända till efterrättelse i stället för bestämmelserna i denna lag, därvid beträffande enligt äldre författning uppkomna rättsförhållanden vad i 36, 49 och 69 §§ i gruvestadgan föreskrives fortfarande skall gälla.

1) *Har ansökan om mutsedel inkommit till bergmästaren före denna lags promulgerande, må följande enligt denna lag inmutningsbara mineral icke av inmutaren tillgodogöras:*

Vanadinmalm;

Apatit och magnesit, därest ej fyndigheten är belägen å sådan kronojord, som står under kronans omedelbara förvaltning eller blivit för kronans räkning på viss tid åt annan upplåten och därjämte ansökan om mutsedel ingivits efter utgången av år 1901;

Järnmalm, därest inmutning beviljats enligt 2 § i 1918 års lag, skolande i sådant fall vad i 1 och 5 §§ av nämnda lag stadgas fortfarande gälla.

2) *Som hinder mot inmutning, försöksarbete och utmål skall, där mutsedel utfärdats före denna lags ikraftträdande, fortfarande gälla, vad därom stadgas i 3 och 11 §§ samt 26 § andra stycket av gruvestadgan.*

3) *Vad i samma gruvestadga föreskrives, i 6 § 4:o om mutsedels kungörande i kyrka samt i 13 § 1 mom. om överlämnande av bestyrkt avskrift av mutsedel till jordägare och nyttjanderättshavare, genom inmutarens försorg, skall gälla beträffande mutsedel, som utfärdats före denna lags ikraftträdande, så ock där stadgade påföljd av inmutningsrättens förlust.*

4) *Uppstår efter den nya lagens ikraftträdande tvist, huruvida äldre inmutare förlorat sin inmutningsrätt på grund av underlåtenhet att fullgöra något, som enligt förut gällande författning ålegat honom vid äventyr av inmutningsrättens förlust, skall bestämmelsen i 10 § 2 mom. gruvestadgan, att klander emot den, som gruva innehar, icke skall gälla, där det grundas på försummelse eller annat förhållande, som ägt rum för längre tid tillbaka än andra kalenderåret före klandrets instämmande, fortfarande tillämpas.*

(Resten utgår, se stycket 9 i sakkunnigas förslag.)

5) *Har före denna lags ikraftträdande anmälan gjorts om begagnande av jordägarandel, eller har den i 18 § sista stycket eller 19 § gruvestadgan eller i 6 § första stycket 1918 års lag för sådan anmälan föreskrivna tidsfrist gått till ända, skola bestämmelserna i 3 kap. gruvestadgan om jordägarandel i gruva tillämpas i stället för 5 kap. denna lag om jordägars rätt till andel i eller avgäld av gruvföretag (46—60 §§); dock att, där på grund av bestämmelserna i 17 § tredje stycket gruvestadgan eller 6 § andra stycket 1918 års lag inmutare njuter kronan tillkommande jordägarandel till godo med skyldighet för honom att från utgången av tjugonde kalenderåret efter utmålsläggningen vara underkastad de bestämmelser om rätt för kronan att själv begagna jordägarandelen, vilka då må vara gällande, bestämmelserna i 5 kap. denna lag, sedan sistnämnda tid inträtt, skola äga tillämpning med iakttagande, att i 52 § 2 mom. omförmäld anmälan till bergmästaren om begagnande av sådan kronan tillkommande jordägarandel icke i något fall behöver göras förrän inom två år från denna lags ikraftträdande.*

6) *Har inmutning beviljats enligt 2 § i 1918 års lag, skall gälla, vad i nämnda lag stadgas dels i 7 § beträffande den tid, inom vilken det arbete, som erfordras för utmåls anvisande, skall vara utfört och ansökan om utmål ingiven, dels ock i 8 § beträffande förbud mot utmåls utläggande på annan mark än*

som avses i 1918 års lag, såvida ej inmutaren medgiver, att förevarande lag må beträffande ifrågavarande fyndighet i full utsträckning tillämpas.

Har utmål före denna lags ikraftträdande blivit lagt för fyndighet, som ovan sagts, äger såväl inmutaren som kronan och annan ersättningsberättigad påkalla förrättning för fastställande av lösen för den mark inmutaren tagit i anspråk, och av den ersättning inmutaren i öfrigt har att erlægga. Med avseende å rätten till ersättning och lösen samt ersättningsbeloppets fastställande och betalande skola bestämmelserna i förevarande lag tillämpas. I fråga om förrättningens verkställande skall i tillämpliga delar gälla, vad i förevarande lag stadgas om utmålsförrättning (se 107 § 3 stycket, sakkunnigas förslag).

7) Försvarsavgift enligt 65 § i denna lag skall utgå från och med denna lags ikraftträdande för utmål, som då finnes utlagt, samt från och med andra kalenderåret därefter för inmutat område, varå mutsedel utfärdats före lagens ikraftträdande; dock behöver försvarsavgift icke erläggas för sådan tid efter lagens ikraftträdande, för vilken i enlighet med bestämmelserna i gruvestadgan arbetsskyldighet fullgjorts, försvarsavgift enligt 41 § erlagts eller vilostånd eller förlängt vilostånd beviljats före lagens ikraftträdande.

Insändes försvarsavgift för sådant utmål, för vilket uppgifter rörande fullgjord arbetsskyldighet, inbetald avgift eller åtnjutet vilostånd för de två sista åren före denna lags ikraftträdande eller den kortare tid utmålet förefunnits icke föreligga hos bergmästaren, skola sådana uppgifter bifogas avgiften eller, där så ej skett, efter anfordran av bergmästaren senast den 1 nästkommande mars vara insända, vid äventyr, att gruvan eljest behandlas som sönad, att försvarsavgiften icke mottages och att anteckning i gruvregistret förvägras.

8) I fråga om tillämpningen av 8 kap. i denna lag om samäganderätt i gruva, för fyndighet, för vilken förut tillämpats bestämmelserna i 7 kap. gruvestadgan om samäganderätt i gruva, skall iakttagas, att delägare i gruva för tillskott till gruvdriften, som gjorts före denna lags ikraftträdande, efter samma tid icke skall äga vidsträcktare rätt till ersättning ur behållningen av brytningen, än han skulle haft, om gruvestadgan fortfarande tillämpats.

107 §.

1 mom. Bestämmelserna i 62 §, 63 § 1 och 2 mom. samt 64 § 1 mom. i den mån de avse begränsning av den ovillkorliga brytningsrätten och stadga särskilt tillstånd för större årlig brytning, skola ej äga tillämpning å fyndighet, å vilken mutsedel utfärdats före denna lags ikraftträdande.

2 mom. Bestämmelserna i denna lags 12 kap. om rätt för kronan att övertaga gruva skola ej tillämpas beträffande gruvrättighet, som tillkommit före denna lags ikraftträdande, därest icke densamma grundar sig på mutsedel, som beviljats på grund av 2 § i 1918 års lag och i sådant fall först sedan tjugu år förflutit från mutsedelns utfärdande.

108 §.

Bestämmelserna i 11 kap. i denna lag om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning skola äga tillämpning jämväl å gruvföretag, som uppkommit i enlighet med äldre lagstiftning, likaså bestämmelserna i 61 § 2 mom., 63 § 3 mom. och 64 § 2 mom. om särskilt tillstånd för viss årlig export av inmutningsbara mineral av visst slag; dock må mot gruvinnehavares bestående större inskränkning i export, som pågått före denna lags ikraftträdande, icke göras än med högst de i 91 § denna lag angivna procenttal av den export, som ägt rum kalenderåret närmast före sagda tid; ej heller må ändring utan andra partens medgivande göras i de exportavtal, som med riksdagens godkännande av Konungen avslutats.

Speciell motivering.

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Lika väl som under 1) skrives »antimon och arsenik» bör det under 2) heta »apatit och magnesit» i stället för »apatit eller magnesit».

2 §.

Då uttrycket »mineral, av i 1 § angivet slag, som lämpar sig för teknisk bearbetning» i sig innesluter såväl begreppet malm, som åsyftas i 1 § 1), som även mineral, som åsyftas i 1 § 2), synes uttrycket »malm eller mineral av i 1 § angivet slag» böra förkortas till »mineral av i 1 § angivet slag». Även de längre fram i lagen förekommande uttrycken »malm eller annat inmutningsbart mineral» synas lämpligast böra förkortas till »inmutningsbart mineral».

3 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

2 kap. Om inmutning.

4 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

5 §.

I likhet med 1916 års gruvlagstiftningskommitté hava sakkunniga borttagit arbetskyldigheten och i stället infört en försvarsavgift, som emellertid enligt majoritetens mening ej bör utgå förrän från och med första kalenderåret efter det, då utmålsförrättningen avslutats. I känsla av att en inmutare, som ej hade allvarliga avsikter att verkställa undersökningsarbete och få utmål, utan främst åsyftade att göra affär med minsta omkostnader på mutsedlar, skulle kunna utnyttja en obeskuren rätt att ånyo inmuta sin fyndighet till mutsedelsjobberi, hade kommittén i sitt 1919 avgivna förslag till gruvlag upptagit en bestämmelse, att om en fyndighet förverkades, skulle under ett år efter förverkandet ingen hava rätt att erhålla ny mutsedel å fyndigheten, därest ej kommerskollegium funne för gott medgiva förre inmutaren eller någon annan som kollegium kunde finna mera kvalificerad, rätt att erhålla ny mutsedel. I min reservation till ifrågavarande gruvlagsförslag sökte jag finna ett skydd mot missbruk av inmutningsrätten i form av upprepade ommutningar uti den av mig föreslagna bestämmelsen, att inmutare av förut inmutad fyndighet skulle bekomma endast en tredjedel i stället för hälften samt jordägaren och kronan var sin tredjedel.

Sakkunnigas majoritet har ej tänkt sig något annat skydd mot missbruk av inmutningsrätten till ommutningar än den risk inmutaren löper, att någon utomstående passar på vid ommutningen, varvid, om båda komma på samma dag med sin ansökan, de erhålla vardera hälften av inmutarerrätten. Denna risk kan emellertid till större delen bortelimineras därigenom, att förre inmutaren anmodar ett flertal av sina vänner eller meddelägare att var för sig samtidigt med honom omedelbart efter den förra inmutningsrättens förverkande inlämna mutansökningar, som med flit göras ofullständiga och få förfalla, om ingen utomstående samma dag inkommer med ansökan å den ifrågavarande fyndigheten, men eljest kompletteras, då inmutningsrätten endast till en ringa bråk-

del kan komma på främmande hand (metoden har vid flera tillfällen praktiserats med framgång).

Ett sådant systematiskt ommutande, som under nu gällande gruvestadga är mycket vanligt, är givetvis till stor skada, såväl då det gäller fyndigheter av värde, vilka därigenom undandragas verkligt undersökningsarbete och möjlighet till exploatering, som även då det är fråga om värdelösa fyndigheter, som få bilda grund för fortsatt mutsedelsjobberi, då deras värdelöshet aldrig blir fullt konstaterad genom undersökningar. Men den betänkligaste konsekvensen ligger därunder, att genom öppen rätt till omedelbar ommutning kan den lösningsrätt för kronan till fyndighet efter viss tid, som även sakkunnigas majoritet föreslagit, göras fullkomligt illusorisk, om nämligen vederbörande gruvinnehavare skulle beredas möjlighet att några år förrän sagda lösningsrätt inträder genom underlåten inbetalning av försvarsavgift förverka gruvan och omedelbart, under iakttagande av ovan antydda försiktighetsmått, ånyo inmutas densamma, själv eller, om han så föredrar, genom bulvan. Enligt majoritetens förslag skulle kronans lösningsrätt med bibehållande av rätt till omedelbar ommutning för varje gång kunna framflyttas 50 å 60 år framåt och sålunda bliva fullkomligt värdelös.

Då den av mig föreslagna bestämmelsen om inmutares rätt vid ommutning till endast en tredjedel av fyndigheten icke mottagits med gillande från något håll, har jag ingen anledning att vidare hålla på detta förslag. I stället har jag funnit mig böra föreslå en åtgärd i den riktning 1916 års kommitté föreslagit. Jag har nämligen under 3 § 8) bland hinder för inmutning upptagit förut inmutad fyndighet, till vilken rätten icke förverkats tidigare än två år, förrän den nya ansökningen om inmutning inkommer. Under denna tid skulle kronan hava ensamrätt att verkställa inmutning å fyndigheten i fråga. Begagnades icke denna rätt, skulle rätten till inmutning efter de två åren åter stå öppen för enskilda. Därigenom förtages det mindre tilltalande i kommitténs förslag, som låg dels däri, att kommerskollegium skulle pröva de inmutningssökandes värdighet i avseende på rätten att före »fridlysningstidens» utgång verkställa ny inmutning, en prövning, som icke finge förekomma, om samma personer efter denna tid begärde ny inmutning på samma fyndighet, dels däri, att hela bestämmelsen kunde kringgåas genom användande av bulvaner för ommutningen, och att hela prövningen sannolikt skulle bliva en formalitet utan sakligt underlag. Genom den av mig nu föreslagna bestämmelsen gives det däremot tid och tillfälle för de sakkunniga tjänstemän staten har till sitt förfogande uti kommerskollegii bergsbyrå, bergsstaten och Sveriges geologiska undersökning, att planmässigt och utan fördyrande forceering av arbetet pröva och vid behov verkställa besiktningar för bedömande, huruvida vissa förverkade fyndigheter böra för kronans räkning inmutas eller, där jobberi i större utsträckning förekommit å uppenbarligen värdelösa fyndigheter, eventuellt undantagas från inmutning av enskilda, varigenom allmänheten kunde besparas frestelser från jobbares sida att kasta bort penningar på omöjliga företag och inmutareföretagsamheten införas på sundare banor. Någon allmän besiktning av flertalet sönade fyndigheter behövde säkerligen icke påkostas, då deras värdelöshet i många fall säkert vore känd och i andra kunde förmodas av kända geologiska förhållanden i trakten. Men blotta möjligheten, att kronan skulle kunna under de två fridlysningsåren inmuta en sönad fyndighet och därigenom avskära möjligheten för den förre inmutaren att erhålla ny mutsedel, skulle förvisso sporra varje inmutare, som hade någon tilltro till sin fyndighet, att göra det mesta möjliga för att blotta malm för utmåls erhållande inom föreskriven tid, vilken med hänsyn till möjligheten att få densamma förlängd med två år, således inalles till fem år från inmutandet, måste anses för tillräckligt i varje fall, då god vilja finnes. Det är således ingalunda nödvändigt, att kronan

skulle kosta på ett vidlyftigt undersökningsarbete på likt och oliket och lägga sig till med en massa tivelaktiga fyndigheter, ett gott resultat kan säkert vinnas genom blotta hotet om kronans ingripande i aktuella fall. Detta gäller givetvis sådana fyndigheter, som ej hunnit till utmålsstadiet eller blivit föremål för regelbunden gruvsdrift. Beträffande utmålslagda fyndigheter är ju kännedomen bättre och avgörandet från kronans sida lättare. Sin största betydelse ekonomiskt sett får emellertid bestämmelsen för kronan däruti, att kronan kan skydda sin lösningsrätt för successiv framflyttning genom ommutning av den fyndighet, för vilken lösningstiden närmar sig.

6 §; 10 §; 12 §.

I 6 § 2 mom. 3) har inskjutits en sats, att i mutansökning skall även angivas »såväl ägaren av marken inom det inmutade området som den, vilken med nyttjanderätt innehar sådan mark», vilket tillägg är en konsekvens av den ändring, som påyrkas i 10 och 12 §§ här nedan.

I 10 § föreslås tillägget att »bergmästaren skall ofördröjligen i rekommenderat brev, varå mottagningsbevis begäres, insända avskrift av mutsedeln såväl till det inmutade områdets ägare som ock till den, som med nyttjanderätt innehar och brukar området» samt att sedan mottagningsbeviset inkommit detsamma jämte mutsedeln skall ofördröjligen sändas till inmutaren.

I 12 § föreslås borttagande av första stycket om inmutares skyldighet att minst fjorton dagar, innan något arbete inom det inmutade området påbörjas, lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln till såväl det inmutade områdets ägare som eventuellt nyttjanderättsinnehavare samt dettas ersättande med en förklaring att »sedan inmutaren erhållit mutsedel jämte bevis, att jordägaren och, i förekommande fall, nyttjanderättsinnehavaren mottagit avskrift av mutsedeln, skall inmutaren äga att bedriva undersökningsarbete, varom i 2 § andra stycket förmåles, ävensom begagna och anlägga väg till och inom det inmutade området». (Sista satsen hitflyttad från 13 §.)

Jordägaren kan, såsom innehavare av halva rätten till fyndigheten, med fullt fog göra anspråk på att utan dröjsmål få kännedom om mutsedel, som utfärdats å fyndighet på hans mark. Enligt nu gällande bestämmelser blir detta krav rätt väl tillgodosett därigenom, att inmutaren riskerar att förlora inmutningsrätten, om han ej fjorton dagar före arbetets påbörjande lämnar avskrift av mutsedeln till jordägaren och likaledes, om han ej inom åtta månader (inom de fyra nordligaste länen inom ett år) från mutsedelns utfärdande påbörjar arbetet. Enligt sakkunnigas förslag kan däremot arbetets påbörjande utan någon påföljd uppskjutas i det närmaste tre år från mutsedelns utfärdande, och försummelse att dessförinnan delgiva jordägaren mutsedeln har icke till påföljd inmutningsrättens förlust utan endast, att arbetet kan bli inställt, vilken ofarliga eventualitet ingalunda kan skrämja en inmutare, som kanske har intresse av att i det längsta hålla sin meddelägare jordägaren i okunnighet om fyndighetens tillvaro och beskaffenhet, att i förväg fullgöra delgivningsplikten. Så länge jordägaren är ovetande om mutsedelns tillvaro eller pågående arbete, kan ju icke heller några åtgärder för arbetets inställande förväntas från hans sida. Sannolikt skulle i många fall, då jordägaren ej är boende i närheten av fyndigheten, denne icke förrän genom kallelse till utmålsförrättningen få kännedom om inmutningens tillvaro, vilket givetvis blir till nackdel för honom, då han har att vid förrättningen taga ståndpunkt till frågan, om han bör medgiva utmål eller ej på gjorda malmbloppningar.

Har inmutningen tillkommit i syfte att göra affär med mutsedeln utan påkostande från inmutarens sida av något arbete, så försittes, om jordägaren ej snart efter inmutandet erhåller kännedom om fyndighetens tillvaro, möjligheten, att jordägaren skulle kunna taga initiativ för undersökning av densamma.

Genom det av mig föreslagna förfaringssättet, att bergmästaren omedelbart efter mutsedelns utfärdande sänder avskrift av densamma till jordägaren, vilket är mycket mera maktpåliggande än mutsedelns kungörande i kyrka och i »bergskungörelserna», som ju skall anförtros åt bergmästaren, blir jordägaren snarast möjligt underrättad om fyndighetens tillvaro och beredes tillika inmutaren fördelen att tidigare än enligt sakkunnigas förslag få rätt att påbörja arbetet, varjämte bergmästaren får bestämd kunskap om och kan göra anteckning i gruvregistret, att innehavaren av den andra hälften i fyndigheten verkligen har fått kännedom om densamma.

Det har invänts, att inmutaren skulle i många fall hava svårare att taga reda på jordägarens namn än på hemmansbeteckning enligt jord- eller fastighetsregistret. I de flesta fall torde emellertid motsatsen föreligga, t. ex. då inmutning göres å bolags mark, som ofta består av flera olika hemmansdelar, som gränsa intill varandra. I varje fall har ju inmutaren rätt att få sig skälig tid tillmätt efter mutansökningens ingivande att komplettera densamma i berörda hänseende; och då han även enligt sakkunnigas förslag är skyldig att taga reda på den rätte jordägaren och delgiva honom avskrift av mutsedeln minst fjorton dagar förrän arbetet påbörjas, så kan han ju lika gärna fullgöra detta före mutsedelns utfärdande och få jordägarens namn antecknat å mutsedeln, av vilken han i varje fall ej får draga någon fördel, förrän delgivningen till jordägaren är verkställd.

Då den tid, som åtgår för avskriftens översändande till jordägaren och mottagningsbevisets återkomst till bergmästaren och vidarebefordran till inmutaren väl torde närma sig fjorton dagar, synes man kunna medgiva inmutaren att omedelbart efter mottagandet av mutsedel och mottagningsbevis påbörja arbetet.

7 §; 8 §; 9 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

11 §.

Enligt den ordalydelse sakkunniga givit denna paragraf skulle annan rättsägare än sökanden, om han vill ha mutsedel undanröjd, vara tvungen att senast trettio dagar efter mutsedelns utfärdande anföra besvär, om han framställer yrkande enligt 9 § 2 mom. 2), men eljest kunna dröja ända till utmålsförrättningen med förande av talan. Då något motiv för en sådan skillnad icke torde kunna presteras och det hela för övrigt snarare torde bero på ett förbiseende vid omformuleringen av motsvarande stadgande i nuvarande gruvstadga än på en medveten önskan att ändra bestämmelserna i antydd riktning, har jag i min reservation upptagit 2 mom. av denna paragraf i samma ordalydelse som 10 § 1 mom. tredje stycket gruvstadgan, vilken synes mig vara lämpligare både i sak och form.

Besvärstiden till kommerskollegium för sökande, som vill klaga över bergmästares beslut i anledning av ansökan, har jag föreslagit till fyrtiofem dagar, såsom för närvarande beträffande de fyra nordligaste länen är stadgat; då jag icke kan finna anledning att göra denna tid kortare, men å andra sidan anser, att den bör vara lika inom hela riket.

3 kap. Om undersökningsarbete.

13 §.

Såsom förut omnämnts har från denna paragrafs andra stycke till 12 § första stycket flyttats bestämmelsen om rätt för inmutaren att begagna och anlägga väg till och inom det inmutade området, vilket har sin motsvarighet i 11 § första stycket gruvstadgan.

14 §; 15 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

16 §.

Endast en ändrad formulering på grund av förut omnämnt ändringsyrkande av 12 § första stycket.

17 §; 18 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

19 §.

Om tvist icke avser inmutningsrättens bestånd utan endast dess omfattning, varmed torde åsyftas det fall, att tvisten endast gäller en viss del av det inmutade området, som icke innesluter hela fyndigheten och där inmutningspunkten icke befinner sig, synes det vara onödigt att medgiva inmutaren befielse från att inom det oomtvistade området bedriva undersökningsarbetet inom den tid gruvlagen föreskriver. Jag har därför uteslutit orden »eller omfattning» å andra raden i andra stycket av denna paragraf.

4 kap. Om erhållande av utmål och förändring av utmål.

20 §; 21 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

22 §; 23 §; 24 §; 25 §; 26 §; 27 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

28 §.

Här hava sakkunniga infört en nyhet, i det de velat tillerkänna sökanden rätt att utan ny ansökan få förrättningen sedermera företagen, därest han kan visa, att han haft laga förfall för sin frånvaro från kungjord förrättnings påbörjande. Jag har icke ansett det möjligt att medgiva sökanden en sådan rätt utan att samtidigt medgiva andra sakägare motsvarande rätt, men detta hava sakkunniga icke velat vara med om. Då emellertid onekligen ifrågavarande medgivande kan giva tillfälle till en hel del krångel och försök att utan trängande skäl fördröja förrättningen från parter å ömse sidor (även sökanden kan tänkas hava intresse härav, om han t. ex. ej har hunnit blotta malm i tillräcklig utsträckning för utmåls beviljande) och då särskilt sökanden, som ju vanligen har arbetskrafter å fältet, åtminstone för hantlangning vid förrättningen, icke torde hava någon svårighet att finna ett ombud, i fall han skulle bliva förhindrad att inställa sig vid förrättningens början, och då det slutligen för det fall att sökandens personliga närvaro är absolut nödvändig, det icke torde möta hinder att få förrättningen ajournerad, tills sökanden kunnat personligen inställa sig, har jag ansett det riktigast att bibehålla nuvarande bestämmelser och alltså att ur sakkunnigas förslag stryka det tillägg, som i denna paragrafs första stycke gjorts om laga förfall för sökanden.

29 §; 30 §; 31 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

32 §.

Jag har ansett uttrycket »den areal, som sammanlagt tages i anspråk, därest omkring varje inmutat område omskrives en rätlinig, rätvinklig figur,» vara oklar, då man skulle kunna tolka detsamma så, att för varje inmutat område, för vilket förutsättningarna för erhållande av utmål blivit uppfyllda, skulle kunna beviljas en omskriven kvadrat, alltså fyra hektar, vilket ingalunda varit sakkunnigas mening. Jag har därför föreslagit en ändring av uttrycket till »den areal, som upptages av en kring ifrågavarande inmutade områden omskriven rätlinig, rätvinklig figur». Skulle de inmutade områdena upptaga ett ringformigt område, bör givetvis den omskrivna figuren även bliva ringformig, d. v. s. i densammans areal bör ej inräknas den yta, som inneslutes av de inuti »ringen» dragna tangenterna. Beträffande denna paragraf inskränker sig min olika mening alltså till att gälla formuleringen.

33 §; 34§; 35 §; 36 §; 37 §; 38 §; 39 §; 40 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

41 §.

Sakkunniga hava lagt mycket stor vikt vid, att utmålsförrättningen i största möjliga utsträckning och så snart som möjligt må vinna rättskraft gent emot de sakägare, som därav kunna beröras, de må nu hava blivit uppgivna och kallade såsom sådana eller icke. I detta syfte har dels besvärstiden, såvitt angår beslut, som faller under domstols prövning, förkortats från ett till ett halvt år och skall räknas, liksom även besvärstid för beslut, som skall prövas av kommerskollegium, icke såsom nu från det klaganden erhållit del av beslutet, utan från förrättningens avslutande. Undantag har endast gjorts beträffande innehavare av äldre utmål, över vilket det nya utmålet kan hava blivit utlagt. Sådan sakägare befrias från skyldigheten att instämma klander mot förrättningen för bevarande av sin rätt.

Sakkunniga synas i denna sin strävan hava slagit över så mycket, att deras förslag skulle skapa en vida större osäkerhet i rättsförhållandena än vad fallet är med nu gällande bestämmelser i fråga om besvärstiden m. m. En yngre inmutare skulle enligt deras förslag kunna sättas i tillfälle att tillskansa sig en äldre inmutares ännu icke utmålslagda fyndighet, som kanske från dennes sida vore föremål för en mycket samvetsgrann och därför mera tidsödande undersökning, medan den yngre inmutaren däremot skulle strax efter inmutandet kanske söka utmål till och med på av den andre gjorda malmblotningar. Antag, att utmålsansökan från den yngre inmutaren kommer i sådan tid, att förrättningen kommer att äga rum på hösten, sedan den äldre avslutat sina arbeten för året och lämnat platsen, vilken kanske är belägen avsides från bebodda trakter. Då den äldre inmutares tillvaro sannolikt icke uppgives av sökanden, kan förrättningen komma att äga rum, utan att den äldre inmutaren har en aning därom. Även om den äldre inmutningens tillvaro skulle vara känd för bergmästaren, torde det, om ej den yngre inmutaren valt sin inmutningspunkts bestämning i anslutning till den äldres, vara osannolikt, att bergmästaren på egen hand skall kunna konstatera deras inbördes läge, och då blir sannolikt utmål utlagt för den yngre inmutaren samt, om sakkunnigas förslag skulle vinna bifall, laga kraftvunnet nästa vår, så att den äldre inmutaren, då han återkommer för att fortsätta sina på hösten avbrutna undersökningar, finner sig hava förlorat rätten till sin fyndighet, utan att själv på minsta sätt hava orsakat dess förverkande.

Man måste ihågkomma, att det är utmålssökanden själv, som uppger andra sakägare, och det kan icke vara riktigt att låta en kanske med flit utesluten sakägare, som ej haft tillfälle föra sin talan vid förrättningen, utan vidare förlora sin rätt. Vad beträffar äldre inmutare, förfaller ju inmutningsrätten efter tre år, om han då ej begärt utmål eller ock förlängning av undersöknings-tiden, vadan en yngre inmutare bör inom tre år från det hans egen mutsedel ut färdats vara säkerställd gent emot okända äldre inmutare, d. v. s. om utmålet lagts två år efter inmutandet, inom ett år efter utmålsläggningen. Någon anledning att genom besvärshöjningar i enlighet med sakkunnigas förslag ytterligare förkorta tiden för äldre inmutares rätt, synes icke förefinnas.

I fråga om kända sakägare har ju den, som erhållit utmål, för den händelse att han vill hava fastställelse avgjord beträffande visst beslut berörande någon av de sakägare, som icke varit närvarande vid förrättningen, i sin hand möjligheten att genom en enkel delgivning av protokollsutdrag rörande beslutet till ifrågavarande sakägare vinna sitt syfte, sedan därpå följande besvärstid utlupit. Där gruvinnehavare önskar utredning, huruvida hans utmål kan till någon del falla inom gällande äldre inmutat område eller utmål, torde sådan kunna erhållas, om han begär detta i samband med ansökan om utmål och med angivande av alla för honom kända data, som erfordras härför.

Då det kan dröja en avsevärd tid, innan kommerskollegii utslag å besvär över viss utmålsförrättning kan föreligga och detsamma ofta kan innefatta en hänvisning till sakens fullföljande vid domstol, anser jag det synnerligen olämpligt att förkorta nu gällande besvärstid till domstol, i synnerhet som sakkunniga, fullt riktigt för övrigt, förlängt besvärstiden till kommerskollegium från fyrtio-fem till nittio dagar, varigenom endast nittio dagar skulle skilja mellan de olika besvärstiderna. Jag har därför bibehållit den nuvarande bestämmelsen om ett års besvärstid till domstol, räknat från den dag, då klaganden erhållit del av det beslut, som överklagas. Därjämte har jag till paragrafen fogat ett 3 mom. av innehåll, att utmål skall till den del detsamma sedermera kan befinnas hava blivit utlagt över äldre inmutat område eller utmål, till vilket rätten vid tiden för utmålsläggningen ägt bestånd, vara ogiltigt, såvida innehavaren av det äldre inmutade området eller utmålet därom framställer yrkande, medan ännu hans rätt äger bestånd.

42 §; 43 §; 44 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

45 §.

Då förslag tidigare framställt om ökning av maximiarealen för utmål, har som skäl alltid anförts önskvärheten att under ett och samma utmål kunna inrymma en malmförekomst av ordinär omfattning. Sakkunnigas förslag är i detta hänseende smidigare än 1916 års kommittés, i det avseendet att utmålets storlek ständigt skall rätta sig efter malmförekomstens utsträckning, även om denna är mycket stor, utan att dock utmål för en mindre fyndighet medgives till större vidd än enligt nuvarande bestämmelser kan ske. Det synes då ganska inkonsekvent att införa en bestämmelse om rätt för gruvinnehavare att få sitt utmål uppdelat i flera, så att man åter skulle kunna på en och samma malmförekomst erhålla flera utmål. Har man, såsom jag föreslagit, begränsad brytningsrätt, blir ett dylikt medgivande ännu olämpligare.

Som skäl för ett medgivande till uppdelning av ett utmål har man tänkt sig den möjligheten, att utom den malm gruvinnehavaren speciellt har intresse utav kan inom samma utmål finnas en helt annan malm, som han föredrar att obruten avyttra åt annan person, eller också att samägare inom ett utmål kunna vilja

dela upp detta sinsemellan. Sakkunniga hava alldeles förbisett den omständigheten, att medan utmålets och givetvis även de genom delningen uppkomna utmålsdelarnas gränser skola räknas lodräta mot djupet, så bilda malmerna där- emot i regeln en sned vinkel mot lodlinjen såväl i strykningsriktningen (i fält) som *vinkelrätt mot denna*. För att kunna genomföra en uppdelning av ett utmål på sådant sätt, att av två olika inom detsamma befintliga malmsorter vardera kommer inom sin utmålsdel även mot djupet, fordras sålunda icke blott att malmerna förekomma i helt och hållet skilda ansamlingar, utan även att de varken i fält eller åt sidan få stupa, den ena malmen in under den andras utgående; ett förekomstsätt, som om det över huvud någonsin uppträder inom ett och samma utmål, måste betraktas såsom fullständigt unikt. Och vad beträffar rätten för samägare att få uppdelas utmål sig emellan, så synes det till en början skola möta stora svårigheter att få en rättvis uppdelning av malmtillgångarna inom de olika delarna på grund av malmernas vanliga donläge såväl i fält som åt sidan. Och för visso skulle även i andra hänseenden stor oreda uppstå genom en sådan delning. Slutligen synes det, om det någon gång skulle finnas lämpligt, att brytningen inom ett utmål uppdelas på flera olika gruvföretag, icke bliva svårare att genomföra detta utan uppdelning av utmålet, än vad fallet är, när inom samma utmål finnas flera jordägare med laga skillnad sig emellan, vilka begagna jordägarandelen var inom sitt ägovälde och där inmutaren, om bestämmelserna i 8 kap. denna lag om samäganderätt i gruva tillämpas, måste deltaga i gruvarbetet med var och en av jordägarna för sig i skilda gruvbolag.

Jag har därför och särskilt med hänsyn till de av mig föreslagna bestämmelserna om begränsad brytningsrätt strukit sista stycket i sakkunnigas förslag till 45 §.

I stället har som nytt stycke intagits en bestämmelse, som har sin motsvarighet i 37 § andra stycket av nu gällande gruvstadga, nämligen att för utmål, tilldelat efter äldre författning, skola, sedan det utökats enligt denna paragraf, gränserna på djupet räknas lodräta, såvitt det kan ske utan intrång för äldre utmål. Slutligen har föreslagits, att om sådant utmål sammanlægges med utmål, tilldelat enligt denna lag, skola bestämmelserna i densamma tillämpas i full utsträckning för hela det gemensamma utmålet efter den tidsberäkning, som gäller för det tidigast lagda av de yngre utmälen.

5 kap. Om jordägares rätt till andel i eller avgäld av gruvföretag.

46 §.

I motiven till denna paragrafs första mom. hava sakkunniga uttalat, att delägare i endast sänjedelad eller i samfälld mark äro i förhållande till inmutare å sådan mark att betrakta såsom *en enda* jordägare och att de hava att gemensamt fatta beslut angående frågan, huruvida jordägarandelen bör begagnas i dess helhet eller icke, samt att en enskild jordägare visserligen kunde sälja sin andel i samfälligheten, i vilket fall den nye rättsinnehavaren inträdde i den förre delägarrens rätt, men ingalunda särskilt avyttra den på hans andel i samfälligheten belöpande andelen i samfällighetens jordägarandel.

Denna uppfattning kan jag icke alls dela. Medan enligt sakkunnigas enhälligt beslutade formulering av sista stycket fastslås, att jordägarandel, som av jordägaren begagnas, må innehavas utan samband med äganderätten till jorden, tillämpas sakkunnigas majoritet tydligen en motsatt åskådning beträffande delägarrens i samfällighet rätt, enligt vad som framgår av ovan citerade del av motiveringen. Jag har ej heller kunnat finna att den av sakkunniga åberopade lagen

om bysamfälligheter ger stöd åt den av sakkunniga hysta uppfattningen. Då i 5 § av sagda lag föreskrives, att delägare ej må, utan att han därtill samtyckt, påföras kostnad, överstigande hans del i avkastningen, kan jag ej finna, att t. ex. tillskott enligt 74 § 2 mom. för nya gruvanläggningar, vilket skall erläggas av samfällighet, som med majoritet beslutat deltaga i brytningen i viss utsträckning för visst år, men vilket ej kan påföras årets driftskostnader, skall kunna uttagas av de delägare i samfälligheten, som röstat mot deltagande i brytningen. Sakkunnigas förslag måste i varje fall leda till en förskräcklig oreda och till ett tvång mot minoriteten bland de samfällda jordägarna, som minoriteten å en gruvstämma är skyddad mot enligt bestämmelserna i denna lags 8 kap. om samäganderätt i gruva. Det skulle å ena sidan tvinga enskilda jordbrukare, som äro i minoritet, mot deras vilja och övertygelse in på allsköns äventyrligheter, för vilka jordägare med laga skillnad sig emellan enligt bestämmelserna i detta och nyssnämnda 8 kapitel av denna lag kunna skydda sig; å andra sidan skulle en mindre nogräknad inmutare kunna genom uppgörelse med något över hälften av delägarna i samfälligheten tvinga de övriga delägarna att avstå sin jordägarandel. Oaktat inom norra bergmästaredistriktet hundratal utmål finnas utlagda å samfällid byamark, förekommer, såvitt jag vet, intet enda fall, där delägarna på annat sätt än individuellt anmält sig för begagnande av på deras lott i samfälligheten belöpande andel och alla av mig kända uppgörelser med sådana jordägare äro även ingångna direkt med var och en av dem personligen, aldrig med hela byalaget som enhet. (Däremot har jordägarandel i fyndighet å häradsallmänning bibehållits odelad av allmänningsdelägarna, då sådan mark ej får skiftas och delägarna ej äga individuell nyttjanderätt till jorden utan endast åtnjuta vissa förmåner av inkomsten från samfälligheten.)

Jag kan heller icke finna annat, än att om man betraktar jordägarandel såsom lösgjord från jorden i samma ögonblick, som den tages i bruk, så föreligger intet som helst hinder, att varje delägare direkt tager på honom belöpande andel i bruk för egen del och för densamma deltager direkt i gruvstämmor, i brytningen o. s. v. Enligt sakkunniga skulle det ju bliva på sätt och vis dubbla gruvstämmor, först en mellan delägarna i jordägarandelen och sedan en ny tillsammans med inmutaren. Jag har alltså i 1 mom. andra stycket tillfogat orden: *»men eljest så stor del av hela jordägarandelen inom det oskiftade området, som motsvarar deras andel i detta».*

Till de sista styckena i båda momenten har jag gjort ett förtydligande tillägg, *»så länge rätten till gruvan behörigen försvaras».* Jag anser detta av nöden, emedan uppgörelser om jordägarandel inom viss mark antingen för viss fyndighet därinom eller ock generellt för alla inom markområdet befintliga fyndigheter mycket ofta slutas att gälla såväl med avseende på redan verkställd inmutning som i framtiden tillkommande, en uppgörelse som givetvis icke gäller, om jorden i fråga, då den nya inmutningen göres, har en annan innehavare, som ej i sin fångeshandling har förbehåll intaget, att uppgörelsen om jordägarandel i framtida inmutningar skall gälla även mot honom. Rätten till jordägarandel, som under det mutsedeln äger gällande kraft kan vandra ur hand i hand, återvänder ju, i enlighet med 67 § i denna lag till jorden och dess dåvarande innehavare i samma ögonblick inmutningsrätten förverkas och kan av denne tagas i bruk, när ny inmutning sker, oavsett på vems hand den upphörda gamla rätten befinnes.

47 §.

I 80 § andra stycket har jag föreslagit åläggande för den, som påbörjar regelbunden gruvdrift, dels att utse kompetent gruvföreståndare, dels att omedelbart

göra anmälan om påbörjandet till bergmästaren. Vid sådant förhållande anser jag det lämpligare, att bergmästaren till den såsom jordägare anmälde omedelbarligen lämnar underrättelse om sådan anmälan, än att inmutaren gör anmälan direkt till jordägaren, då genom det förra förfarings sättet det icke så lätt torde förekomma, att anmälan göres, utan att verklig, regelbunden gruvdrift påbörjats, varigenom den jordägaren tillkommande tidsfrist att anmäla sig för jordägarandelens begagnande kunde obehörigen förkortas och han gå miste om sin rätt att få ledning av resultaten från verklig gruvdrift å fyndigheten för sitt ställningstagande till frågan, om han bör begagna sin jordägarandel eller icke.

I andra stycket har endast till förtydligande efter ordet »anmälan» inskjutits »om begagnande av sådan jordägarandel» skall »inom tid, som i första stycket sägs», då ju förut talats även om en annan slags anmälan.

I tredje stycket har jag ändrat den av sakkunnigas majoritet föreslagna bestämmelsen om påföljd för brytning, innan underrättelse om dess påbörjande lämnats, till att påföljden skall inträda endast för det fall, att inmutaren före anmälan tillgodogör sig brutna produkter. Det synes nämligen vara synnerligen svårt att avgöra precis i vilket ögonblick regelbunden brytning börjar och att kunna göra gällande, att vad som dessförinnan lössprängts ur berget under förberedande arbeten, som måste föregå den regelbundna brytningen, icke också kan rubriceras som brytning. En brytning torde icke kunna sägas hava blivit regelbunden utan att hava föregåtts av någon slags »regelbunden brytning», varvid tvist kunde uppstå, huruvida därvid brutna produkter icke borde vara förverkade till jordägaren.

Helt visst är det till fördel för jordägaren, att icke något onödigt hinder lägges i vägen för själva brytningen, och det är fullt betryggande, ekonomiskt sett, för honom, om blott tillgodogörandet av malmen icke börjar förrän anmälan skett.

48 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

49 §.

Sakkunniga hava ändrat bestämmelsen i nuvarande gruvstadga om jordägararens skyldighet att ersätta på hans andel belöpande värde av de för arbetet (både) *nödiga och nyttiga* byggnader, redskap och förråd, som före hans inträde i företaget blivit anskaffade, till att omfatta (antingen) *nödiga eller nyttiga* byggnader m. m. Då en anläggning mycket väl kan vara nyttig för gruvdriften utan att vara nödig, den kan till och med vara *nyttig men överflödig*, innebär förändringen en enligt mitt tycke olämplig utvidgning av jordägararens inlösningsskyldighet, som borttager ett förut befintligt och i många fall nyttigt tvång för inmutaren att iakttaga mått i anläggningar för gruvdriften. Jag har därför i mitt förslag bibehållit gruvstadgans uttryck *nödiga och nyttiga* såväl i 49 § som i analoga fall i 50 § sista stycket och i 96 § i 12 kap, om rätt för kronan att övertaga gruva.

Till 2 mom. har vidare gjorts ett tillägg, motsvarande 18 § andra stycket gruvstadgan, som ej har motsvarighet i sakkunnigas förslag, nämligen att då tvist om ersättning uppstått, skall jordägaren under tiden tills densamma blivit avgjord njuta sin andel i anläggningen till godo, där han ställer säkerhet för ersättningen.

50 §.

I 17 § tredje stycket av gällande gruvstadga föreskrives, att om kronan ej inom föreskriven tidsfrist anmäler sig till begagnande av sin jordägarandel,

inmutaren skall njuta densamma till godo mot erläggande av viss avgäld; dock att inmutaren från utgången av tjugonde året efter utmålsläggningen är skyldig att vara underkastad de bestämmelser om rätt för kronan att själv begagna jordägarandelen, vilka då må vara gällande.

Ehuru ovannämnda lagrum synes förutsätta, att i en blivande gruvlagstiftning skola intagas bestämmelser, om huru med sådan jordägarandel i äldre fyndighet skall förfaras, hava sakkunniga icke föreslagit några sådana vare sig i själva lagen eller i övergångsbestämmelserna. Den i 106 § gjorda bestämmelsen, att 1884 års gruvestadga skall med vissa undantag, bland vilka ifrågavarande angelägenhet icke finnes upptagen, tillämpas beträffande fyndighet, för vilken utmål lagts före denna lags ikraftträdande, kan ej innebära någon lösning av frågan. Sakkunniga hava ej heller särskilt angivit, huru förfaras bör för framtiden med kronan tillkommande jordägarandel i fyndighet, som inmutas efter denna lags ikraftträdande, om densamma ej inom den i 47 § stadgade tidsfrist av kronan anmäles till begagnande, utan torde de anse, att för sådant fall jordägarandelen skall definitivt tillfalla inmutaren. Då jag anser, att såväl beträffande äldre som enligt denna lag inmutade fyndigheter, frågan om sådan kronan tillkommande jordägarandels disponerande för framtiden måste bliva ordnad uti den blivande gruvlagen och att kronan ej heller beträffande det senare slaget fyndigheter bör sättas i en sämre ställning än nu gällande bestämmelser inefatta, har jag intagit sådana dels uti övergångsbestämmelserna beträffande äldre fyndigheter dels i förevarande paragraf beträffande framtida inmutningar. I 106 § 5) föreslår jag sålunda, att för sådan jordägarandel, som äsyftas i 17 § tredje stycket gruvestadgan, skola bestämmelserna i 5 kap. denna lag om jordägares rätt till andel i eller avgäld av gruvföretag, sedan tjugu år förflutit från utmålsläggningen, tillämpas med iakttagande, att anmälan om begagnande av sådan jordägarandel för kronans räkning icke i något fall behöver göras förrän inom två år från denna lags ikraftträdande. I förevarande paragraf har jag i analogi med de citerade bestämmelserna i 17 § tredje stycket gruvestadgan föreslagit, att där kronan icke inom stadgad tidsfrist (enligt 47 §) anmält sig för jordägarandels begagnande, skall denna tillgodonjutas av inmutaren intill utgången av tjugonde kalenderåret efter det, varunder utmålsförrättningen avslutats. Har kronan icke minst ett år före utgången av denna tid gjort anmälan om begagnande av jordägarandelen, må inmutaren fortsätta att mot avgäld tillgodonjuta densamma i ytterligare tio år, för varje gång anmälan icke minst ett år före den förlängda tidens utgång göres.

Då ingen anledning förefinnes att medgiva inmutare å jord, där annan än kronan har rätt till jordägarandel, större förmåner beträffande rätten att tillgodonjuta sådan andel, som ej anmäles för begagnande inom den i 47 § stadgade tidsfrist, och då å andra sidan den enskilde jordägaren, sedan han en gång bestämt sig för att taga avgäld i stället för att aktivt deltaga i gruvdriften för sin andel väl knappast kan finna med sin fördel förenligt, att senare, då tiden för kronans lösningsrätt till gruvan kommit betydligt närmare, taga jordägarandelen i bruk, har jag icke ansett det lämpligt att för den enskilde jordägaren föreslå någon rätt att efter viss tid återbekomma jordägarandel, som icke begagnats. I stället har jag ansett, att kronan bör tillerkännas rätt att mot erläggande av avgäld till jordägaren för den tid, som återstår, tills kronans lösningsrätt inträder för första gången, taga sådan andel i bruk, såvitt anmälan därom göres inom ett år från utgången av den tidsfrist, som varit gällande för den enskildes anmälan om ifrågavarande jordägarandels begagnande. Skulle kronan ej taga denna rätt i bruk inom sagda tid, skall jordägarandelen tillgodonjutas av inmutaren till utgången av tjugonde kalenderåret efter det, då utmålsförrättningen avslutats, varefter kronans rätt återkommer på de tider, som ovan sagts beträffande kronans egna jordägarandelar.

Jag har genom denna utvidgade rätt för kronan att utnyttja av enskild jordägare icke begagnade jordägarandelar sökt finna en utväg att kunna gå med på någon förlängning utöver av 1916 års kommitté föreslagna tid av trettio år från utmålsläggningen räknat, då kronans lösningsrätt till gruvanläggningen inträder. Kronan skulle ju härigenom beredas möjlighet att i flera fall även beträffande fyndigheter å enskild jord få hälftenrätt på ett jämförelsevis tidigt stadium. Jag har under förutsättning, att ifrågavarande rätt för kronan beträffande obegagnad enskild jordägarandel medges, samt att densamma, om den ej begagnas inom föreslagen tidsfrist, liksom även rätten till kronans jordägarandelar i fyndigheter på kronojord, återkommer vid utgången av tjugonde kalenderåret efter det, varunder utmålsförrättningen avslutats, samt om rätten ej heller då tages i bruk, vart tionde år därefter, ansett mig kunna vara med om att framskjuta tiden för kronans lösningsrätt till gruvan i övrigt till fyrtio år från utgången av det år, varunder utmålsförrättningen avslutats.

Ovan antydda bestämmelser äro intagna i 50 § 1 och 2 mom. I det första momentet har jag även föreslagit en begränsning av den enskilde jordägarens rätt till avgäld till fyrtio år efter utmålsläggningen med stöd av samma princip, enligt vilken även sakkunniga velat fränkänna såväl inmutare som enskild jordägare någon som helst rätt till ersättning för kvarvarande malmtillgångar, då kronan övertager gruva enligt vad i 12 kap. denna lag stadgas. I sista stycket av 2 mom. har jag föreslagit, att vid kronans övertagande av gruva skall i tillämpliga delar beträffande ersättning till inmutare gälla, vad i 49 § stadgas om ersättning vid jordägares inträde i gruvföretag.

51 §; 52 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

53 §.

Här har endast gjorts ett tillägg, att kommerskollegium skall utse lämplig person i bergmästarens ställe icke blott när denne är jävig, utan även när han eljest är förhindrad.

54 §; 55 §; 56 §; 57 §; 58 §; 59 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

60 §.

På grund av bestämmelserna i 50 § enligt mitt förslag kan det inträffa, att det icke blir gruvinnehavaren utan kronan eller arrendator av utav kronan övertagen jordägarandel, som har att erlægga avgäld, och icke alltid jordägaren utan ibland dennes rättsinnehavare, som uppbär avgäld, och har jag därför utbytt »gruvinnehavaren» och »jordägaren» mot resp. »avgäldsgivaren» och »avgäldstagaren».

Då i 50 § föreslås, att kronan har rätt till jordägarandel, som av enskild jordägare icke begagnas, har i analogi härmed den av sakkunniga stadgade påföljd för försummat erläggande av avgäld, att jordägarandelen hemfaller till jordägaren, ändrats till att densamma skall hemfalla till kronan. Då blotta förlusten av jordägarandelen icke synes vara nog sträng påföljd för den inmutare, som icke kan förmås att till jordägaren redovisa ens hälften av på dennes andel intjänad nettovinst, har jag tillagt »jämte därå belöpande andel i de för gruvdriften uppförda byggnader och övriga anläggningar». På grund härav bör sista meningen i första stycket utgå.

6 kap. Om rätt till brytning inom utmälet.

61 §.

Då de bestämmelser om begränsad, ovillkorlig brytningsrätt och om särskild tillstånd för brytning därutöver samt för export av malm, varom nämnts i den allmänna motiveringen, böra införas i detta kapitel, har jag för att kunna göra detta utan ökning av antalet paragrafer, sammanfört de bestämmelser, som motsvara 61, 62, 63 och 64 §§ i sakkunnigas förslag, uti denna 61 §, som uppdelats i fem olika moment, varav 2 och 4 mom. sakna motsvarighet hos sakkunniga.

1 mom. motsvarar sålunda sakkunnigas 61 och 63 §§ och gäller rätten för gruvinnehavaren att bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral inom utmälet. Till förtydligande av begreppet »gruvinnehavaren» hava inskjutits orden »*de som hava del i fyndigheten*», således både inmutare och innehavare av jordägarandelen eller dessas rättsinnehavare. Uttrycket »uteslutande rätt att bryta» har utbytts mot »*rätt framför andra*», vilket senare är i överensstämmelse med ordalydelsen i 1 § i denna lag.

Orden »*i den utsträckning, som enligt 62 § medgives*» hava inskjutits på grund av i denna paragraf stadgade begränsade brytningsrätt; orden »att bryta och tillgodogöra sig» hava utbytts mot »*att bedriva gruvarbete för tillgodogörande av*», vilket uttryck är vidare och mera sammanfaller med rättens omfattning än det förra uttrycket. Slutligen har uttrycket »*alla inmutningsbara mineral*» utbytts mot »*inmutningsbara mineral av olika slag*» emedan ordet »*alla*» kan tagas både kvalitativt och kvantitativt, vilket senare icke är meningen med lagen, eftersom inmutningsrätten är tidsbegränsad genom kronans lösningsrätt och gruvinnehavaren således icke kan göra någon rätt gällande till därefter kvarvarande, ännu obrutna mineral.

I andra stycket av 1 mom. hava sammanförts bestämmelserna i sakkunnigas 61 § andra stycket samt i 63 § om rätt för inmutaren att tillgodogöra sig dels av honom under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineral, dels ock sådana, som härröra från äldre gruvbrytning, i den mån de icke må av förre gruvinnehavaren bortföras, med förbehåll dock för jordägaren att få efter anmälan bekomma hälften av mineralen. Beträffande tidsfristen för denna anmälan har ändring gjorts från av sakkunniga föreslagna »sex månader efter det utmålsförrättningen avslutats» till »*den tid som i 47 § stadgas för anmälan om begagnande av jordägarandel*». Det synes mig nämligen icke finnas skäl för att bevilja inmutaren större eller tidigare rätt till dessa produkter än som i 47 § tredje stycket medgives beträffande efter utmålsläggningen men före anmälan om påbörjande av regelbunden brytning brutna produkter.

I 2 mom. av 61 § har föreslagits något, som ej har motsvarighet i sakkunnigas förslag, nämligen att de inmutningsbara mineral, gruvinnehavaren enligt 1 mom. äger tillgodogöra sig icke må såsom råvara exporteras i större utsträckning än Konungen kan finna skäligt medgiva. Se vidare under 63 §.

3 mom. avhandlar rätten för inmutaren att bryta, använda och tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineral och motsvarar sakkunnigas 62 §. I denna paragrafs tredje stycke förekommande bestämmelse att vid tvist om beloppet av gottgörelse för brytningskostnader parterna skola stå var sina kostnader för skiljedomsförfarandet m. m. har jag uteslutit, då jag anser att jordägaren även här bör vara befriad från sådana kostnader, där han ej uppenbarligen utan skäl påkallat skiljedomen.

I 4 mom. har upptagits ett stadgande, motsvarande 9 § i gruvestadgan, att »*varp, som genom inmutning enligt äldre författning är särskilt försvarat, må*

gruvinnnehavaren ej tillgodogöra sig», vilket antagligen på grund av förbiseende ej upptagits i sakkunnigas förslag.

5 mom. motsvarar sakkunnigas 64 § med en omkastning av första och andra styckena.

62 §.

Denna paragraf innefattar i 1 mom. bestämmelse om den årliga kvantitet berg gruvinnnehavare äger utan särskilt tillstånd av Konungen årligen högst bryta inom ett utmål eller flera sådana, som ligga varandra så nära, att de kunna gemensamt bearbetas. Med anledning av kommerskollegii erinringar i dess utlåtande över 1919 års förslag till gruvlag, har jag föreslagit att från medräknande i den tillåtna brytningen skall undantagas ofyndigt berg, som brytes utanför fyndigheten, i schakt, orter och dylikt, för erhållande av igensättningsberg och för tryggande av arbetarnas säkerhet och gruvans bestånd (brytning av hängväggs- och liggväggsberg, rensning av gruvväggar och dylikt). Med hänsyn till denna begränsning har maximikvantiteten nedsatts från tjugufemtusen till tjugutusen ton berg. Härigenom har å ena sidan hänsyn tagits till den invändningen, att en begränsning av brytningsrätten, som medräknade allt brutet berg, skulle giva anledning till en för gruvans bestånd och arbetarnas säkerhet farlig rovdrift, där man skulle söka åtkomma endast malmen; å andra sidan har brytningsrätten något nedsatts för fyndigheter, som giva en hög malmprocent och en värdefull malm och därigenom en viss utjämning åstadkommits gent emot fyndigheter med större gråbergsbrytning och fattigare malm. Stadgandet torde ej möta svårigheter att tillämpa, då numera i statistiska uppgifterna om gruvdriften skillnad skall göras mellan inom och utom fyndigheten brutet berg.

För att närmare belysa räckvidden av den maximibegränsning, som föreslagits för den ovillkorliga brytningsrätten har jag undersökt, huru en maximibegränsning av den årliga brytning, som får äga rum inom ett malmfält utan särskilt tillstånd av Konungen, till 20,000 ton inom fyndigheten brutet berg och malm tillsammans skulle verka, om den tillämpades på alla de järnmalmsfält, som året 1920 voro föremål för brytning och redovisats i bergsverksstatistiken för sagda år i tabell 1.

Därvid har befunnits, att av 99 olika järnmalmsfält med en sammanlagd brytning av 6,400,689 ton malm och berg inom resp. fyndigheter, hava uti 40 stycken, alltså 40.4 % av hela antalet, brutits mera än 20,000 ton i varje och i alla de 40 tillsammans 5,839,656 ton eller 91.1 % av hela brytningen berg och malm inom samtliga fyndigheter. Ur dessa 40 malmfält hava utvunnits tillsammans 5,001,889 ton direkt användbar malm och anrikningsmalm tillsammans eller 92.5 % av hela malmbrytningen, som 1920 utgjorde 5,405,921 ton. De med malmfångst år 1920 arbetade järngruveutmålen utgjorde 323 stycken, motsvarande endast 10.1 % av samtliga 3,276 järngruveutmål.

Nu komma i själva verket inga redan inmutade malmfält att drabbas av den föreslagna bestämmelsen. Om man skulle göra det i och för sig osannolika antagandet, att under exempelvis fyrtio år efter den nya lagens ikraftträdande skulle påträffas, inmutas och tagas under arbete ett lika stort antal järnmalmsfält som de under 1920 brutna, och att brytningen inom de olika fälten skulle taga motsvarande dimensioner som malmbrytningen 1920, så skulle dock i medeltal icke krävas mera än en licens för högre brytning för vart och ett av de fyrtio åren, men staten skulle i alla fall kunna hålla en reglerande hand över mera än 90 % av brytningskvantiteten. Det hela vilar ju på ett rent antagande, som dock måste anses ligga betydligt över det maximum av nyupptäckta och framför allt av från början nyupptagna och under regelbunden bryt-

ning försatta järnmalsfyndigheter, som man kan antaga kunna uppnås under en mycket lång framtid. Men desto säkrare kan man vara därpå, såväl att ett antagande av en sådan maximering med licenser för högre brytning ingalunda behöver förutsätta tillkomsten av någon ny statsinstitution, som även å andra sidan att, nationalekonomiskt sett, staten kan med den föreslagna maximigränsen utöva ett mycket betydelsefullt inflytande på malmhushållningen beträffande nya fyndigheter.

I övrigt får jag hänvisa till vad i 1916 års gruvlagstiftningskommittés motivering anförts i saken.

I 2 mom. givas bestämmelser, vad ansökan till Konungen om viss årlig brytning av större omfattning än enligt 1 mom. medgives skall innehålla och vilka handlingar, som skola åtfölja densamma. Noggrann utredning om malmtillgången samt om de olika malmkvaliteter som förekomma, liksom även om deras användbarhet för inhemsk industri samt avsättningsmöjligheterna för desamma, är givetvis en förutsättning för fixerandet såväl av den årliga brytning, som kan medgivas, och den tid, varunder densamma må pågå, som även av den kvantitet, som må kunna exporteras utan skada för den inhemska industrin. Lika så måste bevis presteras, att sökanden äger förmåga att ändamålsenligt bedriva det avsedda gruvarbetet och att han till sitt förfogande har därför nödiga medel. Då enligt bestämmelserna i 73 § för anställande av viss brytning i gruva, som innehaves under samäganderätt, fordras, att minst hälften av delägarna, efter andel räknat, därom förena sig, måste bevis företes, att beslut fattats å gruvstämman med minst hälften av delägarnas sammanlagda röstetal att ingiva ansökan om den ökade brytningsrätten.

63 §.

Denna § innehåller i 1 mom. de villkor, under vilka tillstånd till viss årlig brytning utöver i 62 § 1 mom. givna begränsning må beviljas, och i 2 mom. de synpunkter, som i främsta rummet böra vara bestämmande vid avgörande av ansökan. 3 mom. handlar om beviljande av viss årlig export.

Till stöd för den föreslagna exportregleringen åberopas, utöver vad som anförts uti inledningen till detta yttrande samt under 91 och 108 §§, dels motiveringen till 1909 års Kungl. proposition nr 119 angående bland annat förslag till vissa bestämmelser angående gruvdrift å kronojord, vari föreslogs rätt för Konungen att förbjuda eller begränsa export av järnmalm, dels ock vad jag anförts i saken i mitt särskilda yttrande till 1916 års gruvlagstiftningskommittés betänkande och i därvid fogade bilagor.

64 §.

Denna paragraf innehåller stadgande om de påföljder, vilka drabba den, som verkställer större årlig brytning (1 mom.) eller större export (2 mom.) än han erhållit tillstånd till. Beträffande överskridande av brytningen har tagits hänsyn till, att tillfälligtvis ett överskridande kan hava ägt rum utan avsikt eller att brytningen gått bättre än man vid planens uppgörande beräknat och att därför ett inställande av brytningen mot slutet av året kunde bli nödvändigt om någon marginal för ett enstaka års brytning ej finnes. Därför har en marginal av tjugu procent av den tillåtna årsbrytningen medgivits, under förutsättning, att brytningen för kommande år i motsvarande grad minskas. Bryter gruv innehavare mera än tjugu procent utöver medgiven brytning, har han förverkat överskottet till kronan, går överskjutande brytning för ett eller flera år tillsammans upp till mera än en hel årsbrytning utöver den för samma tid medgivna sammanlagda brytningen, tillkommer utöver malmens förverkande även, att

gruvinnehavaren till kronan förverkar gruvan och dess tillhörigheter, därest talan instämnes före utgången av andra kalenderåret efter det, varunder överskottet över den medgivna brytningen uppnått angivna myckenhet.

Överskrides medgiven rätt till export, blir straffet böter och dessutom förverkas värdet av det exporterade till kronan, beräknat efter malmens saluvärde i exporthamn eller annan plats, varifrån malmen utförts ur riket, varjämte rätten till vidare export indrages. Har export skett utan något tillstånd alls eller överstiger exporten under ett eller flera år tillsammans den för samma tid medgivna exporten med mera än den för ett år medgivna exportkvantiteten, tillkommer till ovanstående påföljder dessutom, att gruvinnehavaren till kronan förverkar gruvan med tillhörigheter. Fortsättes olovlig export, oaktat förbud från kommerskollegium, bergmästaren eller tullmyndighet meddelats, åger kommerskollegium eller bergmästaren förbjuda grubarbetets fortsättande.

7 kap. Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

65 §.

Genom att helt borttaga arbetsskyldigheten och införa försvarsavgift först från och med kalenderåret efter det, varunder utmålsförrättningen avslutats, hava sakkunniga gjort det möjligt för en inmutare, som ej har för avsikt att själv igångsätta gruvdrift, utan antingen åsyftar att göra affär på mutsedeln eller önskar hava fyndigheten som reserv, att i tre år innehava rätten till fyndigheten utan minsta prestationer utöver kostnaden för mutsedeln. Han behöver icke ens besöka eller låta besöka fyndigheten under hela tiden och icke heller behöver han delgiva jordägaren avskrift av mutsedeln. Skulle han dessutom, såsom sakkunniga föreslagit, kunna få verkställa ny inmutning omedelbart sedan den gamla rätten förverkats genom underlåten malmblootning och underlåtenhet att ingiva utmålsansökan inom föreskriven tid, så kunde faktiskt, med iakttagande av sådana försiktighetsåtgärder vid ommutning, som antytts i motiveringen till 5 § här förut, rätten till fyndigheten ligga i hans händer i många år utan andra utgifter för honom än kostnaden för en ny mutsedel vart tredje år. För varje ommutning skulle också tiden, då kronans lösningsrätt inträder, framflyttas tre år. En sådan inmutare, som ej dreves av önskan att igångsätta gruvdrift, skulle ej hava något verkligt intresse att erhålla utmål å fyndigheten, då ju, efter erhållande härav, skyldigheten att åtminstone erlagga försvarsavgift skulle inträda; och dessutom skulle ju därefter tiden, då kronans lösningsrätt inträder, icke längre kunna oupphörligen framskjutas.

Nu kan ju möjligen gent emot det av mig gjorda förslaget, att försvarsavgift skall utgå redan från och med andra kalenderåret efter det år, varunder mutsedeln utfärdats, invändas, att detta skulle öka svårigheterna och kostnaderna för att blotta malm och bedriva ordentliga undersökningsarbeten, som åligga en inmutare, som verkligen är angelägen att snart få gruvdrift till stånd på sin inmutade fyndighet. Då försvarsavgiften för inmutat område satts till endast fyrtio kronor per år äro ju icke kostnaderna för densamma så avskräckande. För övrigt finnes ju för inmutaren ett helt kalenderår jämte återstoden av det år, varunder mutsedeln utfärdats, disponibla för malmblootning, om han vill forcera denna och söka utmål innan skyldigheten att börja erlagga försvarsavgift inträder. Och slutligen har jag i andra stycket av 65 § i anledning av ett utav bergmästaren Kjellberg i hans yttrande över 1919 års gruvlagsförslag framställt förslag infört en bestämmelse, att om vid utmålsförrättningen visas, att nyttigt undersökningsarbete utförts för en kostnad överstigande de försvarsavgifter, som dessförinnan blivit erlagda för det inmutade området, må, därest

utmål beviljas för området, bergmästaren kunna medgiva, att de erlagda avgifterna få räknas inmutaren till godo såsom förskott å de försvarsavgifter, som sedermera skola utgå för utmålet. Däruti torde också ligga en viss sporre för inmutaren att söka åstadkomma, att utmål erhålles, då därigenom några års befrielse från försvarsavgift vinnas.

66 §.

I denna paragraf förekommer utom en del redaktionella ändringar på grund därav, att även inmutare skall erlägga försvarsavgift, endast ett par tillägg i tredje stycket, nämligen att bergmästaren skall dels i gruvregistret göra anteckning, då fyndighet förverkats, dels insända meddelande därom till kommerskollegium, som har att taga i övertvägande, huruvida fyndigheten bör med beaktande av kronans i 5 § 8) medgivna företrädesrätt för kronans räkning inmutas.

Kommerskollegium har här blivit nämnt, då för närvarande ingen särskild myndighet finnes tillsatt för förvaltningen av kronans gruvegendom. När en sådan förvaltning kommer till stånd (och nödvändigheten härav torde icke kunna bortresoneras), blir det givetvis lämpligast att åt denna myndighet anförtro bevakandet av kronans intressen i detta fall med tillhjälp av de sakkunniga arbetskrafter kronan har att tillgå i kommerskollegii bergsbyrå, bergsstaten och Sveriges geologiska undersökning.

67 §.

I första stycket ha endast orden »*inmutat område eller*» å två ställen och »*inmutaren eller*» å ett ställe inskjutits på grund av ändringen i 65 § rörande försvarsavgift för inmutat område.

Sista stycket har omändrats till överensstämmelse med nuvarande gruvestadga. Det har tillagts, att jordägarandel i förverkad gruva skall tillfalla den, som vid tiden för förverkandet äger den jord, i vilken fyndigheten är belägen, samt att beträffande sådan jordägarandel skall, då ny inmutning sker, gälla vad därom i denna lag stadgas. Däremot har det icke såsom i sakkunnigas förslag utsagts, att inom utmålet befintliga, icke uppfordrade inmutningsbara mineral, de för gruvans styrka och bestånd under jord verkställda byggnader eller inrättningar för vandring upp och ned i gruvan böra tillfalla jordägaren, då ju sådant bör tillkomma en blivande inmutare. En sådan deklaration överensstämmer för övrigt icke med sakkunnigas eljest intagna ståndpunkt att icke ingå på frågan om vilken som är rätte ägaren av icke inmutade, inmutningsbara mineral i jorden.

Då intet skäl kan anföras för att medgiva den, som förverkat en gruva, att bortföra några som helst byggnader, som äro verkställda för gruvans styrka och bestånd (synpunkterna för deras bibehållande äro ju för alla desamma, att gruvan skall kunna efter förverkandet utan fara sättas i gång av annan inmutare), har jag uteslutit orden »under jord» framför »verkställda byggnader». I sista stycket har jag dessutom gjort tillägg, att i gruva inbyggda uppfordringsverk skola medfölja rätten till ny inmutning, då dessa i modern gruvdrift motsvara »vandringar upp och ned i gruvan» eller ock, vad vattenuppfordringen beträffar, äro nödvändiga för att ny inmutare må beredas tillträde till gruvans vattenfyllda delar.

Samma tillägg bör även göras i första stycket i paragrafen. Första stycket skulle därefter komma att lyda sålunda: Då rätt till *inmutat område* eller gruva förverkats, vare *inmutaren eller* gruvnehavaren förlustig all rätt dels till de vid tiden för förverkandet inom *det inmutade området eller* utmålet befintli-

ga, icke uppfordrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan *samt i gruvan inbyggda uppforderingsverk*, dels ock till den mark, som inom eller utanför utmälet blivit för gruvedriften upplåten.

8 kap. Om samäganderätt i gruva.

68 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

69 §.

I utlåtande över 1919 års förslag till gruvlag har bergmästaren Dahlblom hävdadt, att föreståndare för gruva, som vore under arbete, skulle besitta sakkunskap i de vid gruvedriften förekommande arbeten och att val av gruvföreståndare borde anmälas senast inom trettio dagar efter valets förrättande, varefter bergmästaren skulle äga pröva kompetensen hos den utsedde, med rätt dock för vederbörande att hos bergsöverstyrelsen anföra besvär över bergmästarens beslut. Dylika fordringar vore uppställda i utländsk gruvlagstiftning.

Då även jag anser det nödvändigt, att kompetent gruvföreståndare finnes vid gruva, som är föremål för regelbunden brytning såväl med hänsyn till arbetarnas säkerhet och gruvans bestånd som till förekommande av misshushållning med malmen m. m. samt i fråga om gruva, där flera äro delägare, med hänsyn även till den ekonomiska förvaltningen, så har jag till första stycket av förevarande paragraf gjort följande tillägg: »*samt, där under hans förvaltning står gruva, som är föremål för regelbunden brytning, besitter härför nödiga tekniska och ekonomiska insikter*». I andra stycket har tillagts, att anmälan om val av gruvföreståndare skall göras hos bergmästaren inom trettio dagar, då det synes vara nödigt att jämväl den tid, inom vilken anmälan skall vara gjord, fixeras i lagen.

Är gruvan föremål för regelbunden brytning, gälla givetvis de strängare bestämmelser om anmälningsskyldighet och straffpåföljd för försummelse härutinnan, som finnas i 10 kap. om tillsyn över gruvedriften, 80 och 85 §§.

70 §.

I denna paragraf hava sakkunniga troligen av förbiseende bibehållit nuvarande gruvestadgas benämning, »bergsöverstyrelsen», som eljest blivit ersatt med »kommerskollegium». Ehuru jag, särskilt sedan kommerskollegium fått sig uppdraget förvaltningen av viss kronans gruvegendom, vilket uppdrag efter hand torde komma att väsentligt utvidgas, varigenom kollegium alltså rätt ofta kommer att representera part i ärenden, som tillhöra kollegii handläggning i dess egenskap av bergsöverstyrelse, fortfarande anser sistnämnda term böra bibehållas, har jag dock föredragit, att här i konsekvensens namn yrka användande av termen »kommerskollegium», då en reservation för återinförande av »bergsöverstyrelsen» överallt i lagen skulle nödvändiggöra ändringar i alltför många paragrafer.

Till gruvföreståndares i denna paragraf uppräknade befogenheter har jag velat tillägga, att gruvinnehavaren jämväl äger infordra tillskott, som jämlikt 74 § blivit å gruvstämma beslutade, där ej annorlunda överenskommits. Om delägarna ej kunna enas om förvaltningen av den gemensamma egendomen, synes det nödvändigt, att stadgande gives om vem som äger inkassera beslutade tillskott och torde då den i lagen föreskrivna förvaltaren av denna egendom vara den lämpligaste.

71 §; 72 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

73 §.

På grund av det av mig framlagda förslaget till begränsad brytningsrätt har det syntts mig nödvändigt, att till denna paragraf fogas bestämmelser, på vad sätt den reduktion å den för olika delägare avsedda brytningen skall företagas, som kan bli nödvändig för det fall, att summan av de för varje delägars räkning medgivna brytningskvantiteterna överstiger den för gruvan medgivna årliga brytningen. Motsvarande bestämmelser synas vara nödiga även för det fall, att den å gruvstämman beslutade brytningskvantiteten icke kan under året brytas, och borde sådana bestämmelser följaktligen hava intagits även i sakkunnigmajoritetens förslag.

Då varje delägare har rätt att bekomma så stor andel av brytningen, som motsvarar hans lott i gruvan och då därför den brist i den beslutade brytningen, som tilläventyrs uppstår genom den enligt lagen begränsade eller på grund av »force majeure» nedsatta brytningen, i främsta rummet bör drabba de delägare, som begärt att få bryta mera än på deras lott belöper av den möjliga brytningen, synes tilldelningen av disponibel malm böra göras i den ordning, att först erhåller varje delägare den på hans andel i gruvan belöpande malm, dock ej mera än vad för honom förut å gruvstämman bestämts. Uppstår härvid överskott av malm, fördelas detta efter enahanda grunder emellan dem, som vid första fördelningen erhållit mindre än för dem bestämts å gruvstämman.

Bestämmelser med ovan antydda innehåll hava av mig tillfogats paragrafen på ett andra och ett tredje stycke beträffande reduktion av brytningen resp. på grund av den begränsade brytningsrätten eller på grund av genom andra omständigheter minskad årsbrytning.

74 § och 75 §.

Då även sakkunniga i 73 § göra viss delägars rätt att på sin lott bryta viss kvantitet malm beroende på medgivande från delägare, vilkas andelar uppgå till minst hälften i gruvan, däri inberäknat ifrågavarande delägars lott, synes uttrycket i första stycket av 74 § »kvantiteter, för vilka de anmält sig vilja deltaga i brytningen», vara vilseledande. Jag har ansett saken bliva riktigare uttryckt sålunda, att delägarnas tillskott böra stå i förhållande till *»den andel i årsbrytningen, som för var och en av dem blivit i enlighet med 73 § bestämd»*, varigenom tillskotten sättas i förhållande till den malmkvantitet varje delägare enligt gruvstämmans beslut har rätt erhålla.

I andra stycket av paragrafen hava sakkunniga föreskrivit, att i regeln tillskott även för anläggningar och andra utgifter, som icke äro att hänföra till driftskostnader för året, skola göras i samma förhållande, som ovan sagts, eller efter varje delägars andel i brytningen, men att »därest kostnader av ifrågavarande slag förut blivit nedlagda, till vilka delägarna icke bidragit i förhållande till sina lotter i gruvan, beloppet av dessa kostnader med avdrag av i driftskostnader ingående avskrivning skall sammanläggas med det för året erforderliga beloppet samt den uppkomna summan fördelas å delägarna i det förhållande, som i första stycket sägs, varefter varje delägare har att tillskjuta vad av nämnda summa å honom belöper med avdrag av det belopp, varmed han förut bidragit till kostnader av ifrågavarande slag».

Då delägars tillskott för anläggningar m. m. måste anses medföra en viss fordringsrätt för dem hos företaget eller hos övriga delägare, är det till en början svårt att förstå, varför denna fordringsrätt skall minskas med den avskrivning

å anläggningarna, som kan hava upptagits i för året uttaxerade driftskostnader; ty det är väl icke meningen att de belopp, som uttaxeras för dessa avskrivningar, skola direkt användas till avbetalning av delägars utöver lotten i gruvan gjorda tillskott? Däremot synes det, från sakkunnigmajoritetens ståndpunkt sett, hava bort föreskrivas, att avdrag från förut gjorda tillskott skall göras för den behållning utöver driftskostnaderna för året, som viss delägare åtnjutit å den på annan delägars lott av honom brutna malmen. Av den citerade bestämmelsen framgår icke heller, huruvida, där tillskott förut gjorts i annat förhållande än efter lott i gruvan, samtliga tillskott av alla delägare skola medräknas vid bestämmande av de nya tillskotten eller endast de utöver lotten i gruvan överskjutande tillskott, som vissa delägare förut gjort. De båda alternativa tolkningarna giva högst olika resultat vid ifrågavarande beräkningar. Slutligen giver sakkunnigas formulering av 75 § vid handen, dels att ränta icke får tillgodoräknas delägare för förut gjorda tillskott, som överstiger hans andel i brytningen, utan endast i den mån tillskottet överstiger vad som belöper på hans lott i gruvan av samtliga tillskott, dels att endast för överskott av sistnämnda slag erhålles fordringsrätt i den brutna malmen, dock ej i annan malm än den som brytes å andra delägars lotter i gruvan, vilkas dittills gjorda tillskott ej uppgå till deras gruvlotter motsvarande andel.

Dessa bestämmelser kunna leda till högst underliga och orättvisa konsekvenser. Därigenom får exempelvis en delägare A, som i vad på honom ankommer, vill reservera malm för framtida behov och därför icke bryter något eller endast en mindre kvantitet, motsvarande förbrukningen vid hans eget förädlingsverk, ingen som helst räntegottgörelse för det kapital han förut nedlagt uti anläggningar och tillredningsarbeten m. m., vilka utnyttjas av den andre delägaren B, vare sig i form av kontant ersättning eller genom ökat tillgodohavande i anläggningen. Den andre delägaren B däremot får tillgodogöra sig hela den behållning, som uppstår å den på hans lott brutna malmen, utan att för densamma behöva vidkännas någon avräkning på sina tillskott för anläggningar m. m. samt får därutöver av behållningen å den malm han bryter på B:s lott gottskriva sig icke blott amortering utan även ränta på de tillskott han gjort utöver *sin lott i gruvan*, även om alla hans tillskott icke på långt när motsvara *hans andel i brytningen*. Detta står i skarp motsats till den i övrigt även av sakkunniga godkända principen, att den delägare, som önskar än större brytning än som belöper å hans lott, skall ensam stå alla kostnader och all risk för denna större brytning. Nu gällande gruvstadgas bestämmelse om rätt för den som gjort större tillskott att hålla sig till den på annan delägars lott brutna malmen är begränsad endast till den för tillfället överenskomna brytningen och kommer därför i realiteten att mera gynna än skada den andres rätt. Om man däremot i likhet med sakkunniga utsträcker rätten att taga betalning för ränta och amortering ur övermalmen för det större tillskottet ända till femton år framåt, blir däremot den delägare, som icke till fullo utnyttjar sin gruvlott, mycket orättvist behandlad, om man icke ändrar bestämmelsen så, att ränta och amortering å icke ersatta tillskott för anläggningar m. m. lägges å hela den utvunna malm mängden och gottgöres alla sådana tillskott i lika proportion.

Jämför man sakkunnigas lagtext i 75 §:ens första stycke senare delen med deras motivering, finner man, att om B gjort tillskott utöver sin lott för anläggningar m. m., skall han äga rätt att »till saluvärdet *overtaga*» icke blott den malm han själv bryter på meddelägren A:s lott utan även, intill dess det överskjutande tillskottet blivit till fullo ersatt jämte ränta, all malm, som denne för egen räkning bryter å sin lott. Alltså om exportören B finner sig vilja för sin del utöka brytningen till en mycket stor omfattning, så nödgas han visserligen först ensam bekosta för den ökade brytningen nödiga nyanläggningar, men samtidigt medgives han rätt att fråntaga A all malm, som brytes för A:s

räkning och som kanske är absolut nödvändig för drivandet av A:s förädlingsindustri, ända tills de dyrbara merkostnaderna för den större brytningen för A:s vidkommande blivit gäldade av den på A:s lott brutna malmen. A får ej ens till saluvärdet lösa till sig av den på hans lott fallande malmen den del, han å gruvstämman förbehållit sig att för egen räkning bryta, utan kan tvingas, om han ej kan undvara malmen, att på en gång tillskjuta hela den på hans gruvlott belöpande delen av de för den större brytningen avsedda nyanläggningarna. Det är klart, att sådana bestämmelser skulle i hög grad skada en sund malmushållning och en försiktig utveckling av nya gruvföretag samt gynna äventyrliga spekulationer i ett hastigt utbrytande av kanske ofta mycket överskattade malmtillgångar.

Mycket enklare och mera rättvist synes frågan bliva löst, om man även be-
träffande tillskott för anläggningar m. m. konsekvent tillämpar regeln, att å ena sidan tillskotten av de olika delägarna tillsammans med deras förut gjorda, ej amorterade tillskott skola ställas i relation till varje delägares *andel i brytningen*, och å andra sidan, att delägarna skola i avräkning sinsemellan debiteras för all behållning å saluvärdet utöver driftskostnaden för året, som belöper å den malm, som var och en erhåller, samt gottskrivas dels för räntor å av dem förut gjorda tillskott för anläggningar m. m. i den mån de ej blivit ersatta, dels för likprocentig amortering å sagda tillskott, varefter eventuellt återstående behållning fördelas mellan delägarna efter lott i gruvan. Härvidlag behöves alltså ingen delägare i gruva, som brytes med vinst, förlora ränta å förut gjorda tillskott för gruvdriften eller ens gå förlustig å hans lott belöpande andel av fyndighetens naturvärde, vare sig han bryter för minst hela lotten eller för endast en mindre del av densamma, men å andra sidan får han ej taga någon malm ur gruvan för underpris, så länge ej alla tillskott äro amorterade, d. v. s. han måste i den mån det behövs för täckande av meddeläggares tillskott eller rätt till vinstandel, kontant till gruvföretaget inbetala, förutom den verkliga driftskostnad, som belöper å av honom erhållen malm, även erforderligt belopp av därutöver belöpande saluvärde å malmen i den mån överskottet överskjuter å hans tillskott belöpande ränta och amortering jämte å hans egen gruvlott fallande nettovinst. Inga av de här ovan påvisade olägenheter, som kunna uppstå med de av sakkunniga förordade bestämmelserna, äro att befara med sådana beräkningsgrunder, som jag föreslagit.

För att närmare åskådliggöra innebörden av de av mig förordade bestämmelserna har jag i efterföljande tabell lämnat ett par exempel på avräkning mellan två hälftendelägare i ett gruvföretag, A och B. Det antages, att varderas icke amorterade tillskott vid avräkningens början utgör 50,000 kronor, att malmens saluvärde per ton utöver driftskostnaden under de fem första åren utgör 2 kronor samt under de fem därpå följande åren kronor 1:20. I alternativ I bryter A gruvan ensam de åtta första åren medan B deltagar i halva brytningen under nionde och tionde åren, i fallet II deltaga båda i brytningen hela tiden, så att båda efter tio år erhållit lika mycket malm, ehuru A bryter mera under de fem första åren, då nettovinsten är 2 kronor per ton, och B mera under de fem sista åren, då vinsten endast är kronor 1:20 per ton malm. Av uppställningen framgår, att varderas tillskott står i förhållande till den andel de bekomma av malmen, att de båda erhålla ränta och proportionell amortering å sina tillskott samt att sedan tillskotten äro slutamorterade, nettovinsten fördelas mellan delägarna i proportion till deras lott i gruvan. Slutresultatet blir i alla fallen lika och bådars rätt såväl att bekomma lika vinst av lika lotter som att få behålla den malm var och en av dem begärt att få bryta för sin räkning har blivit fullt tillgodosedd. Varderas sammanlagda utgiftsposter å ena och inkomstposter å andra sidan visa även en procentuell fördelning, som oaktat det mycket varierande förhållande, som antagits mellan deras årliga brytning, när-

mar sig samma förhållande, som summan av vardera erhållen malm vid båda tioårsperiodernas slut.

Om en delägarers förut gjorda, icke amorterade tillskott för anläggningar m. m. uppgår till högre belopp än som motsvarar hans andel i brytningen under ett följande år, bör han givetvis erhålla förmånsrätt för överskottet jämte ränta därå framför andra tillskott av samma slag. Dock har jag härvid ansett nödigt göra det förbehåll, som finnes intaget i 74 § 2 mom. tredje stycket: »*År för någon delägare sistnämnda tillskott högre, njute han för överskottet jämte sex procent ränta därå, i den mån detsamma icke faller inom den på hans lott i gruvan belöpande andel av samtliga delägarers icke amorterade tillskott, förmånsrätt till ersättning ur de närmast följande fjorton årens behållning å gruvbrytningen, beräknad enligt 75 §.*» Genom detta förbehåll förhindras nämligen delägare, som själv varit med och genomdrivit stora anläggningar vid ett gruvföretag, från att, om detta sedermera visar sig bliva mindre givande, till förfång för andra delägare, som fortsätta med den mindre givande brytningen, med förmånsrätt återbekomma sina egna tillskott för anläggningar m. m., vilket han utan nämnda förbehåll skulle kunna ernå genom att icke längre deltaga i gruvdriften.

Stode en sådan förmånsrätt även beträffande tillskott, som falla inom den på respektive gruvlotter belöpande andel, öppen för den enskilde delägaren, skulle kanske ofta gruvföretag komma att nedläggas, så snart utsikterna för en avsevärd vinst i framtiden skulle förminska.

76 §.

Beträffande bestämmelserna i andra stycket kan det ifrågasättas, huruvida densamma har så stor betydelse, då en minoritet å gruvstämma icke längre kan tvingas att deltaga i större brytning och i större anläggningar än den själv önskar. Om en delägare har genomfört en ekonomiskt icke bärig ökning av gruvdriften och därav föranledda anläggningar, kan det medföra ökade risker för övriga delägare, om han kunde undandraga sig betalningsansvaret genom att överlämna sin lott i gruvan. Men man får väl antaga, att vederbörande gruvföreståndare nog tillser, särskilt i sådana mera riskfyllda fall, att inga för gruvföretaget ekonomiskt förpliktande åtgärder vidtagas, förrän beslutade tillskott blivit erlagda, och att, om beräkningarna ej hålla streck, gruvstämman får tillfälle fatta beslut om ytterligare tillskott.

9 kap. Om övergång av rätt till gruva.

77, 78, 79 §§.

Lika med sakkunnigas förslag.

10 kap. Om tillsyn över gruvdriften.

80 §.

Motsvarande finnes ej i sakkunnigas förslag.

Av motiveringen till 69 § framgår, att kompetent gruvföreståndare (= ansvarig för gruvdriften) är lika nödvändig vid en gruva, som befinner sig under regelbunden brytning, vare sig bestämmelserna i kapitlet om samäganderätt i gruva äro tillämpliga eller ej.

I likhet med vad bergmästaren Nordqvist föreslagit i sitt yttrande över 1916 års gruvlagstiftningskommittés betänkande, har jag i andra stycket upp-

Malmvärde pr ton utöver driftskostnaden 1:a—5:e åren 2:— kr. 6:e—10:e » 1:20 »			A (hälften)			
			U t g i f t e r			
Brytningsår	Fördelning av årsbrytningen		Tillskott	Ränteutgiftsaldo	Utbetalat till B	Behållning utöver amorterade anläggningar.
	A	B				
<i>I. A bryter ensam 8 år.</i>						
	ton	ton	kronor	kronor	kronor	kronor
Äldre tillskott			50,000			
Första året	20,000	0	100,000	9,000	10,000	
Andra året	30,000	0	32,000	9,660	12,647	
Tredje året	40,000	0	27,760	9,064	14,319	
Fjärde året	50,000	0	34,960	7,765	13,727	
Femte året	50,000	0	31,000	4,914	10,884	
1:a—5:e åren	190,000	0	275,720	40,403	61,577	2,300
	100 %	0 %	86.4 %			50 %
Sjätte året	50,000	0	100,000	5,862	0	
Sjunde året	50,000	0	54,000	5,854	0	
Åttonde året	50,000	0	14,000	3,445	0	
Nionde året	25,000	25,000	0	52	0	
Tionde året	25,000	25,000	15,000		0	
6:e—10:e åren	200,000	50,000	183,000	15,213	0	44,655
	80 %	20 %	92.1 %			50 %
1:a—10:e åren	390,000	50,000	458,720	55,616	61,577	46,955
	88.6 %	11.4 %	88.3 %			50 %
<i>II. A bryter mera 5 år, därefter B mera</i>						
	ton	ton	kronor	kronor	kronor	kronor
Äldre tillskott			50,000			
Första året	15,000	5,000	100,000	9,000		
Andra året	20,000	10,000	7,000	8,160		
Tredje året	25,000	15,000	10,840	6,900		
Fjärde året	30,000	20,000	18,100	5,400		
Femte året	25,000	25,000	9,600	2,700		
1:a—5:e åren	115,000	75,000	195,540	32,160		2,300
	60.5 %	39.5 %	60.7 %			50 %
Sjätte året	10,000	40,000	20,000	1,062		
Sjunde året	15,000	35,000	20,800	1,654		
Åttonde året	30,000	20,000	14,000	1,513	8,263	
Nionde året	25,000	25,000	0		73	
Tionde året	25,000	25,000	15,000			
6:e—10:e åren	105,000	145,000	69,800	4,229	8,336	44,655
	42.0 %	58.0 %	37.3 %			50 %
1:a—10:e åren	220,000	220,000	265,340	36,889	8,336	46,955
	50.0 %	50.0 %	52.0 %			50 %

delägare)				B (hälftendelägare)								
Inkomster				Utgifter				Inkomster				
Erhållet malmvärde utöver driftskostnad		Kontant av B	Räntekomst saldo	Tillskott	Ränteutgift saldo	Utbetalt till A	Behållning utöver amorterade anläggningar.	Erhållet malmvärde utöver driftskostnad		Kontant av A	Räntekomst saldo	
å egen lott i gruvan	å B:s lott i gruvan							å egen lott i gruvan	å A:s lott i gruvan			
kronor	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor	kronor	
20,000	20,000			50,000	0	3,000		0	0	10,000		
30,000	30,000				0	2,580				12,647		
40,000	40,000				0	1,976				14,319		
50,000	50,000				0	1,235				13,727		
50,000	50,000				0	486	2,300			10,884		
190,000	190,000			50,000	9,277	0	2,300	0	0	61,577		
86.0 %				13.6 %				50 %	14.0 %			
30,000	30,000			0	0	0		0	0		138	
30,000	30,000			0	0	0		0	0		146	
30,000	30,000			0	0	0		0	0		156	
30,000		1,908		0	0	1,908		30,000	0		164	
30,000			960	15,000	0			30,000	0		960	
150,000	90,000	1,908	960	15,000	0	1,908	44,655	60,000	0	0	1,563	
77.8 %				7.9 %				50 %	22.2 %			
340,000	280,000	1,908	960	65,000	9,277	1,908	46,955	60,000	0	61,577	1,563	
83.5 %				11.7 %				50 %	16.5 %			
20,000	10,000			50,000	0	3,000		10,000				
30,000	10,000			25,000	4,080			20,000				
40,000	10,000			16,920	4,140			30,000				
50,000	10,000			16,860	3,600			40,000				
50,000				21,400	2,700			50,000				
190,000	40,000			130,180	17,520		2,300	150,000				
60.5 %				39.3 %				50 %	39.5 %			
12,000				80,000	4,662			30,000	18,000			
18,000				33,200	4,054			30,000	12,000			
30,000	6,000			0	1,777			24,000		8,263		
30,000			60	0				30,000		73	52	
30,000			960	15,000				30,000			960	
120,000	6,000		1,020	128,200	10,493		44,655	144,000	30,000	8,336	1,012	
40.9 %				62.7 %				50 %	59.1 %			
310,000	46,000		1,020	258,380	28,013		46,955	294,000	30,000	8,336	1,012	
51.7 %				48.0 %				50 %	48.3 %			

tagit en bestämmelse, att anmälan om påbörjande av regelbunden brytning skall omedelbart göras hos bergmästaren, likaså anmälan om gruvdriftens nedläggande för längre tid än 2 månader. Angående innebörden av den förstnämnda anmälan hänvisas till motiveringen för 47 §.

81 §.

För att undvika ändring av antalet paragrafer har jag här sammanfört sakkunnigas 80 och 81 §§, den förra i 1 mom., den senare i 2 mom., båda i för övrigt oförändrat skick.

82, 83 och 84 §§.

Här hava endast paragrafnummer i texten på grund av närmast föregående paragrafändringar blivit ändrade enligt reservationens paragrafnummer.

85 §.

På grund av den tillkomna bestämmelsen i 80 § om gruvföreståndares utseende och anmälan därom till bergmästaren, har här införts en vitesbestämmelse för försummelse härutinnan.

86 §.

Då jag icke kunnat finna sakkunnigas formulering av denna paragraf tillfredsställande för tillgodoseende av gruvarbetarnas bostadsbehov, har jag skärpt densamma så, att där ej nära gruvan finnes bebyggd ort, som erbjuder fullt tillräcklig tillgång till bostäder, är gruvinnehavaren pliktig sörja för, att arbetarna vid eller i närheten av arbetsstället erhålla tillgång till *efter familjens storlek och arbetarens behov av ostörd vila samt efter hygienens krav avpassade bostäder och andra anordningar*. Sakkunnigas korta formulering »en efter ortens förhållanden avpassad bostad» är alltför svävande. Gäller det t. ex. en fyndighet i lappmarkernas mera okultiverade trakter, så kunna knappast där brukliga bostäder, vare sig lapparnas primitiva kåtor eller den bofasta befolkningens bostäder, anses lämpade för gruvarbetarnas behov, när det gäller stadigvarande (regelbunden) gruvdrift. På grund av arbetets art och det ofta förekommande nattarbetet måste särskilda krav ställas på bostäderna såväl i hygieniskt avseende som ifråga om tillräckligt utrymme för beredande åt nattarbetare av vila under dagen, ostörd av övriga familjemedlemmar. Särskilt torde böra beaktas, att anordningar böra träffas för undvikande av det s. k. inneboende-systemet.

Utom själva arbetarbostäderna behövas också andra anordningar vid gruvan för torkning och förvaring av gruvkläder, för tvättning och badning m. m., varjämte lokaler för kooperativ handelsförening, läse- och samlingssalar m. m. kunna bliva behövliga, då det är fråga om påbörjande av regelbunden gruvdrift å förut ej bebyggda orter.

Om det däremot endast är fråga om tillfälliga arbeten för undersökning av fyndigheten el. dyl., torde gruvinnehavaren icke skäligen kunna åläggas mera än tillhandahållande av tillfälliga bostäder, såsom t. ex. för skogsarbetare är brukligt. Jag har därför i paragrafen inskjutit orden, »*från det regelbunden brytning påbörjats*» mellan »gruvinnehavaren» och »pliktig sörja för».

87, 88, 89 och 90 §§.

Lika med sakkunnigas förslag.

11 kap. Om tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning.

91 §.

För tillgodoseende av inhemsk förbrukares malmbehov hava sakkunniga föreslagit, att gruvinnehavaren efter Konungens föreskrift skall vara skyldig avstå från och med andra kalenderåret högst tio, från och med femte året högst 25 och från och med tionde året högst 50 % av den årligen utvunna myckenheten av den malm eller det inmutningsbara mineral, förbrukaren önskar erhålla, försåvitt densamma icke *uteslutande* användes för förädling inom riket, i varje fall dock med nödig hänsyn tagen till gruvinnehavarens eller förutvarande avnämares behov av malmen för förädling inom riket.

Lå jag anser sistnämnda behov böra tillerkännas absolut företräde framför nytillkomna sådana, har jag föreslagit en sådan formulering, att ingen skyldighet må åläggas gruvinnehavare att avstå malm, som brytes för inhemsk förädling vid annat verk än rekvirentens, utan att skyldigheten skall hänföra sig till den malm, som är föremål för export. Å andra sidan synas mig emellertid de av sakkunniga föreslagna procenttalen resp. tio, tjugufem och femtio procent, särskilt vad beträffar de för de första tio åren gällande, vara alltför låga i fråga om en fyndighet med ordinär malmproduktion, för att kunna ens tillnärmelsevis fylla ett modernt förädlingsverks malmbehov. Jag har därför föreslagit procenttalens ökning till resp. femton, fyrtio och åttio procent av den vid tiden för föreskriftens meddelande under ett år exporterade myckenheten av det inmutningsbara mineral förbrukaren önskar erhålla. Genom att beräkna procenten på ett visst års brytning har jag velat giva förbrukaren en fast utgångspunkt att räkna med i fråga om årlig malmleverans, vilket han icke erhåller enligt sakkunnigas förslag, som endast tillförsäkrar honom en viss procent av brytningen sådan denna blir för varje kommande år, enligt vad gruvinnehavaren kan finna för gott besluta.

För att icke bereda en malmexportör svårigheter och förluster vid den in-skränkning av exporten, som blir en följd av inhemsk malmförbrukares rekvisitioner, har jag infört en del i sakkunnigas förslag icke förekommande bestämmelser, som medgiva honom rätt till erforderlig ökning av den årliga brytningen i den mån fyndighetens tillgång på efterfrågat mineral det medgiver. Å andra sidan har jag sökt trygga den inhemska malmförädlarens rätt att till vid leveransen gällande inhemskt marknadspris å orten bekomma nödig malm, även för det fall att gruvinnehavaren vägrar att i erforderlig utsträckning inom medgiven ram utöka brytningen för sagda behovs tillgodoseende, eller att igångsätta gruvdrift vid gruva som nedlagts eller icke inom tio år från utmålsläggningen satts under regelbunden brytning. Jag har nämligen i denna paragrafs andra moment föreslagit, att för sådant fall Konungen, där ej fyndigheten prövas i sin helhet böra utgöra en nödvändig reserv för gruvinnehavarens egen inhemska förbrukning eller för inhemsk specialtillverkning, äger föreskriva, att brytning må av kronan eller inhemsk förbrukare igångsättas eller utökas med viss årlig kvantitet, samt att därvid, vare sig gruvinnehavaren deltagar i brytningen eller ej skola tillämpas bestämmelserna i 8 kap. om samäganderätt i gruva. Sålunda skola kronan eller den inhemska förbrukaren hava rösträtt å gruvstämma, såsom ägde de hälften i gruvan, men icke äga rätt att ur den enligt 75 § beräknade behållningen tillgodogöra sig mera än som motsvarar deras tillskott enligt 74 § 2 mom. med ränta; all därutöver befintlig behållning såväl som gjorda anläggningar, i den mån därför gjorda tillskott blivit amorterade, tillhöra dock gruvinnehavaren ensam. När gruvinnehavaren så begär, skall han hava rätt att helt övertaga brytningen, med skyldighet dock för honom att till det inhemska marknadspriset å orten därefter leverera den kvantitet inmutningsbart mineral,

som kronan eller inhemsk förbrukare förbehållits rätt att bekomma men ej ännu erhållit. Vid betalningen för malmen må avdrag få göras från enligt 75 § beräknad behållning för enligt 74 § 2 mom. av kronan eller förbrukaren gjorda tillskott med ränta, som ännu ej amorterats. Skall avgäld utgå till jordägaren enligt 50 § eller till kronan enligt 101 §, åligger det den, som bryter gruvan, att gälda densamma med rätt för honom att påföra beloppet årets driftskostnader.

För det fall att på grund av åläggande att tillhandahålla inhemsk förbrukare malm, gruvinnehavare nödgas öka brytningen och större nyanläggningar däri-genom bliva nödiga, skall förbrukaren vara pliktig förskjuta vad som erfordras, varvid skall gälla vad i 74 och 75 §§ stadgas om tillskottets beräkande och ersättande såsom vore förbrukaren delägare i gruvan.

92 §.

Då tredje stycket endast bör gälla för det fall, som avhandlas i 1 mom av 91 § enligt dess ordalydelse i min reservation, har jag till detta stycke tillagt resp. omskrivit de understrukna orden: Såsom förutsättning för gruvinnehavarens skyldighet enligt 91 § 1 mom. att avstå i *Konungens beslut föreskriven myckenhet inmutningsbart mineral* — — —.

93 §.

Lika med sakkunniga.

12 kap. Om rätt för kronan att övertaga gruva.

94 §.

I fråga om den tidpunkt, då kronans rätt att inlösa gruvföretag skulle inträda, kan jag under inga förhållanden följa sakkunnigas förslag om 60 år, även om sakkunniga hade ställt sig på min ståndpunkt i fråga om skydd mot ommutningar, utan vilket kronans rätt till inlösen kan bliva fullkomligt betydelselös, i fråga om kronans rätt till avgäld även för fyndigheter å enskild jord efter den tid lösningsrätten inträtt, även om densamma ej blivit begagnad, och i fråga om kronans rätt att övertaga enskild jordägarandel, som ej begagnas av jordägaren inom stadg tid, m. fl. andra förmåner för kronan, som sakkunniga ej velat medgiva. Emellertid har jag med hänsyn till dessa av mig påyrkade bestämmelser till kronans förmån ansett mig kunna frångå den ståndpunkt beträffande tiden för kronans lösningsrätt jag jämte alla övriga ledamöter i 1916 års kommitté intagit, nämligen trettio år, och föreslå nämnda tidpunkt till fyrtio år från utmålsläggningen med samma rätt, där den ej tages i bruk, återkommande vart *tionde* år därefter i stället för av sakkunniga föreslagna vart tjugonde år därefter.

Ehuru det icke torde behöva befaras, att efter kronans övertagande av gruva, varifrån inhemska förbrukare förut erhållit inmutningsbart mineral av visst slag, sådan förbrukares malmfångst för framtiden skall försvåras, har jag dock ansett lämpligt föreslå ett tillägg till denna paragraf, innefattande företrädesrätt för sådan förbrukare för framtiden att i den mån återstående tillgångar det medgiva, bekomma minst samma kvantiteter av ifrågavarande slag som före kronans övertagande av gruvan samt till gällande inhemskt marknadspris å orten, dock ej till pris, understigande produktionskostnaderna.

95 §.

Lika med sakkunnigas förslag.

96 §.

Bland de byggnader och inrättningar, som vid gruvas övertagande böra utan lösen tillfalla kronan, har jag upptagit »i *gruvan inbyggda uppforderingsverk*» i analogi med vad som skett i 67 §, till vars motivering jag ber att få hänvisa.

Sakkunniga anse, att kronan bör vara »pliktig inlösa sådan egendom, som är nödig eller nyttig för fortsatt gruvdrift i *oförändrad* omfattning, där sådan betingas av kända mineraltillgångar». Jag vill i stället för uttrycket »nödig eller nyttig» även här liksom i 49 §, till vars motivering jag hänvisar, använda nu gällande gruvstadgas uttryck »nödig och nyttig». I öfrigt har jag ansett ovanstående citerade uttryck böra förtydligas och preciseras till — — gruvdrift i den omfattning, *som betingas av avsättningsmöjligheterna inom landet och av kända återstående mineraltillgångar*». Jag utgår nämligen därifrån, att medgiven exporträtt ej bör hava beviljats utöver den tid då kronans lösningsrätt inträder samt att denna senare rätt i allmänhet kommer att begagnas, då det gäller att bevara viss malmtillgång åt den inhemska förädlingen.

Kronans skyldighet att lösa mark anser jag endast böra gälla sådan mark, som är för fortsatt gruvdrift behöflig.

97, 98, 99 och 100 §§.

Lika med sakkunnigas förslag.

101 §.

I denna paragraf hava de sakkunniga gjort sig skyldiga till den inkonsekvensen att vilja tillerkänna jordägare, som i stället för att deltaga i gruvdriften valt att taga avgäld enligt 5 kap., rätt att, även efter det kronan övertagit gruva av inmutaren, bekomma samma avgäld från kronan, medan beträffande en jordägare, som deltagit i gruvdriften, av sakkunniga föreslagits samma bestämmelse, som gäller för inmutaren, nämligen att fyndighetens naturvärde tillfaller kronan utan någon som helst ersättning. Då avgälden är att betrakta direkt såsom en avkomst av jordägarens andel i fyndighetens naturvärde, har jag ansett konsekvensen kräva, ej mindre att till enskild jordägare utgående avgäld, efter det kronans lösningsrätt första gången inträtt, skall tillfalla kronan i stället för den enskilde jordägaren, även om kronan icke begagnat sin lösningsrätt, än även, att för den händelse, gruva icke övertages av kronan, såväl för inmutarandel som för jordägarandel vilken begagnas av annan än kronan, skall från den tid lösningsrätten första gången inträder, således från utgången av fjortonde året efter utmålsförrättningens avslutande, till kronan utgå avgäld, motsvarande den i 50 § bestämda avgäld med för vardera andelen 25 procent av nettovinsten, beräknad enligt 51 §.

Jag har därför uteslutit den av sakkunniga föreslagna paragrafen och i stället infört en paragraf med motsvarande nummer och innehållande ovan angivna bestämmelser.

13 kap. Särskilda bestämmelser.

102 §.

Jag har ansett lämpligare att utsträcka den nuvarande för de norrländska länen gällande besvärstiden till kommerskollegium, fjrtiofem dagar, att gälla för hela riket än att, såsom sakkunniga, förkorta densamma till endast trettio dagar, vilket i många fall torde vara för knappt tilltaget.

103 och 104 §§.

Lika med sakkunnigas förslag.

Övergångsbestämmelser.

På grund av den korta tidsfristen för lagförslagets färdigställande hava inga gemensamma överläggningar rörande övergångsbestämmelserna kunnat äga rum mellan sakkunniga, vilket givetvis måste hava till följd, att skiljaktiga meningar i dessa rätt svåra frågor måst kvarstå osammanjämkade i högre grad än fallet behövt vara, om tillräcklig tid för gemensam behandling stått sakkunniga till buds. Jag har till en början icke kunnat acceptera den föreslagna form, som ligger till grund för övergångsbestämmelsernas avfattning. Sakkunniga hava enligt min mening invecklat saken mer än behövt genom att, sedan 1884 års gruvestadga i 105 § förklarats upphävd, densamma i nästa paragraf åter förklaras med vissa uppräknade undantag, i vilkas ställe sättas motsvarande bestämmelser i den nya lagen, skola gälla beträffande, icke blott före den nya lagens ikraftträdande utfärdade mutsedlar och lagda utmål, utan även i fråga om fyndigheter å vilka mutansökan ingivits före sagda tid, utan att likväl mutsedlar utfärdats. Härigenom hava sakkunniga kommit att å äldre inmutare och inmutningsökande lämna en rad för dem värdefulla eftergifter och lättnader, utan att i vederlag krävts motsvarande, i förhållande till äldre bestämmelser skärpta åligganden. Så har enligt 106 § följande lättnader beviljats äldre inmutare:

1) Befrielse från skyldighet att låta kungöra mutsedel i kyrkan.

2), 3), 4) och 6) befrielse från påföljd av inmutningsrättens förlust såväl vid försummad delgivning av mutsedel till jordägaren som vid försummelse att inom viss tid påbörja och utföra försvarsarbete eller att inom viss tid erlægga lösen för mark inom utmål. I dess ställe erlægges försvarsavgift med endast tjugufem kronor, medan nytillkommande inmutare hava att erlægga fyrtio kronor årligen.

5) Ökning av utmål kan fås, utan att nya gruvlagen i övrigt tillämpas å det tillökade utmålet. Sammanslagning av utmål kan beviljas direkt av bergmästaren.

Däremot hava sakkunniga i punkt 9) infört en för äldre inmutare högst ogynnsam bestämmelse, som dessutom är absolut oförenlig med den i den nya lagen eljest mycket utpräglade tendensen att söka åstadkomma en ökad visshet, huruvida en viss gruvrättighet består eller blivit förverkad, då de upphävt den hittills gällande tvååriga preskriptionstiden i fråga om förverkande av gruvrättighet enligt nuvarande gruvstadga genom försummelse, som ägt rum senare än två år före den nya lagens ikraftträdande. Härigenom blir ju varje äldre inmutare för all framtid underkastad en ständig risk för trakasserier från personer, som vilja göra gällande, att någon gång under dessa två år en försummelse mot den gamla gruvestadgan av 1884 gjorts, som skulle medföra inmutningsrättens förlust, en omständighet, som kan komma att i hög grad försvåra t. ex. kreditgivning för en eljest värdefull malmyndighets tillgodogörande.

I fråga om 1918 års lag hava sakkunniga gjort äldre inmutare medgivanden, som icke synas förenliga med statens intressen och icke heller tillämpats vid föregående tillfällen, då förändringar gjorts i fråga om inmutningsrättens omfång. När t. ex. genom lagen den 5 juli 1901 apatit och magnesit gjordes inmutningsbara å viss kronojord, förklarades detta icke tillämpligt å andra inmutningar än sådana, som söktes efter 1901 års utgång, då lagen trädde i kraft, såvida ej ansökan gjorts för kronans egen räkning. Rent praktiskt är förslaget att låta den, som före den nya lagens ikraftträdande erhållit inmutning enligt 1918 års lag, erhålla rätt till även järnmalm, som enligt sagda lag förbehållits kronan, för kronans intressen skadligt, då ett flertal utmål å fyndigheter, som innehålla järnmalm såsom huvudmalm, beviljats å densamma åtföljande sva-velkis, endast under den uttryckliga förutsättningen, att varken järnmalm eller

ens järnmalmshaltigt berg finge bortföras från utmålet, förrän särskild uppgörelse med kronan träffats. Detta förbehåll har ansetts så säkert och kronans rätt till järnmalmen så klar, att man ansett det förmånligare för kronan att stödja sig på denna rätt än att anmäla sig för jordägarandelens begagnande. Således skulle, om kronan här skänkte inmutningsrätt till järnmalm åt äldre inmutare enligt 1918 års lag, kronan samtidigt gå förlustig sin jordägarandel i järnmalmsfyndigheter, som av 1917 års malmkommission förklarats vara brytvärda (i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1919).

Då jag anser samma förfarande, som vid ikraftträdandet av 1901 års lag böra tillämpas även i fråga om denna nya lag, i vad den avser utvidgning av inmutningsrättens omfattning till nya mineral, har jag i min reservation i 106 § punkt 1) gjort undantag beträffande inmutning, som begärts före den nya lagens promulgerande, varigenom från inmutningsrätt undantagits vanadin, apatit och magnesit, där ej fyndigheten är belägen å sådan kronojord, som står under kronans omedelbara förvaltning eller blivit för kronans räkning på viss tid å annan upplåten och därjämte ansökan om mutsedel ingivits efter utgången av år 1901, samt järnmalm, därest inmutning beviljats enligt 2 § i 1918 års lag, i vilket fall vad som stadgas i 1 och 5 §§ av nämnda lag, fortfarande skall gälla.

105 §.

I paragrafens sista stycke har jag tillfogat, att även 1918 års lag skall upphävas efter den nya lagens ikraftträdande, i den mån icke i vissa fall annorlunda föreskrives.

För att förhindra att omedelbart efter den nya lagens antagande och bekantgörande men före dess ikraftträdande massinmutningar skola företagas i syfte att erhålla rätt enligt nuvarande bestämmelser till förut kända eller förmodade malmfyndigheter, vilket skulle i viss grad förtaga nyttan av den nya lagen, har jag i denna paragrafs andra stycke föreslagit, att på ansökan om inmutningsrätt, som inkommer efter lagens promulgerande, mutsedel icke må utfärdas förrän efter lagens ikraftträdande, samt att för sådant fall lagens bestämmelser skola tillämpas i full utsträckning. Beträffande förut inmutad fyndighet, som före lagens ikraftträdande sönats, må ny mutsedel ej utfärdas för annan än kronan, därest ansökan inkommit tidigare än två år efter lagens ikraftträdande. Därigenom är ett ytterligare hinder satt för det vanliga oskicket att i massa verkställa inmutning av äldre fyndigheter, då en förändring i gruvlagen förestår, som skulle giva mindre förmåner åt en inmutare efter lagens ikraftträdande.

Under den tid, som förflyter från lagens promulgerande till dess ikraftträdande, böra alla före promulgerandet inkomna ansökningar hinna expedieras, så att inga mutsedlar behöva utfärdas efter lagens ikraftträdande, för vilka icke den nya lagen i sin helhet är tillämplig, vilket innebär en stor fördel framför sakkunnigas förslag, att från lagens tillämplighetsområde undantaga även där efter utfärdade mutsedlar, om blott ansökan inkommit före ikraftträdandet. Ett ännu effektivare sätt att förekomma osund inmutningsverksamhet vore emellertid att strax före eller samtidigt med framläggandet för riksdagen av det nya gruvlagförslaget suspendera inmutningsrätten för enskilda, intill dess den nya lagen blivit antagen och trätt i kraft. Ett sådant förslag torde emellertid icke lämpligen böra upptagas till behandling i detta sammanhang.

106 §.

I stället för sakkunnigas av mig förut kritiserade tillvägagångssätt beträffande äldre inmutares förhållande till den nya lagen, har jag här föreslagit, att den nya lagen skall gälla även för äldre inmutningsrätt med de undantag, som

äro nödvändiga för bibehållande av genom densamma redan medgivna rättigheter beträffande förfoganderätten till fyndigheten, varvid jag utgått ifrån, att inmutares skyldigheter och rättigheter i övrigt enligt nya lagen tillsammans ungefär motsvara dem, som han haft enligt nu gällande gruvstadga. Även om någon skulle kunna göra gällande, att detta icke helt och hållet är fallet, torde skillnaden icke gå utöver, vad den enskilde i allmänhet kan anses skyldig underkasta sig, om det av statsmakterna beslutas.

I fråga om rättsförhållanden, som uppkommit enligt äldre författning än 1884 års gruvestadga anser jag, att förutom av sakkunniga omnämnda 36 och 69 §§ även 49 § i nämnda stadga, som avser de enligt äldre författning inmutade sjö- och myrimalmsintäkter samt gruve- och slaggvarp, fortfarande bör gälla.

I övrigt bör i fråga om mutsedlar, utfärdade före den nya lagens ikraftträdande 1884 års gruvestadga fortfarande gälla beträffande följande:

1) Vanadinmalm får ej av inmutaren tillgodogöras, ej heller apatit och magnetit, därest ej fyndigheten är belägen å sådan kronojord, som står under kronans omedelbara förvaltning eller blivit för kronans räkning på viss tid åt annan överlåten och därjämte ansökan om mutsedel ingivits efter utgången av år 1901, ej heller järnmalm, därest inmutning beviljats enligt 1918 års lag.

2) Beträffande hinder mot inmutning, försöksarbete och utmål skola 3 och 11 §§ samt 26 § andra stycket gruvestadgan fortfarande gälla.

3) Beträffande sättet för mutsedels kungörande och delgivning till jordägare samt påföljd för försummelse skall gälla vad i gruvestadgans 6 § 4:o, 13 § 1 mom. stadgas.

4) Uppstår tvist, huruvida äldre inmutare förlorat sin inmutningsrätt på grund av underlåtenhet att verkställa något som enligt förut gällande författning ålegat honom vid äventyr av inmutningsrättens förlust, skall bestämmelsen i 10 § 2 mom. gruvestadgan om tvåårig preskriptionstid fortfarande gälla. Den genom sakkunnigas rakt motsatta förslag åsyftade möjligheten att avklippa det hittills ibland använda förfaringssättet att genom exempelvis inbetalning av försvarsavgift under ett par år återuppliva gamla för länge sedan förverkade gruvrättigheter, vinnes direkt ur den nya lagen därigenom, att sådan rätt definitivt förfaller enligt 66 §, då försvarsavgift icke erlagts inom tid, som stadgas i 65 §. Då för övrigt kronan medgivits ensamrätt till inmutning av äldre fyndighet, som förut varit inmutad, men sönats, under två års tid från lagens ikraftträdande räknat, är ett återupptagande av sådan fyndighet ytterligare försvårat.

5) Har jordägarandel redan tagits i bruk eller på grund av försummad anmälan inom tid, som stadgas i 18 § sista stycket eller 19 § gruvestadgan eller i 6 § första stycket 1918 års lag, tillfallit inmutaren, skola gruvestadgans bestämmelser i 3 kap. om jordägarandel i gruva tillämpas; dock måste förbehåll göras för det fall, att inmutare njuter kronan tillkommande jordägarandel till godo enligt 17 § tredje stycket gruvestadgan eller 6 § andra stycket 1918 års lag, att bestämmelserna i 5 kap. av den nya lagen skola tillämpas i fråga om rätt för kronan att själv begagna jordägarandelen från utgången av tjugonde kalenderåret efter utmålsläggningen, med iakttagande därav, att i 52 § 2 mom. omförmäld anmälan till bergmästaren om begagnande av sådan kronan tillkommande jordägarandel icke i något fall behöver göras förrän inom två år från denna lags ikraftträdande. Stadgande härom anser jag icke kunna undvikas i den nya lagen eller åtminstone i övergångsbestämmelserna, enär sådant tydligen förutsättes enligt ordalagen i 17 § tredje stycket gruvestadgan. Se vidare motiveringen till 50 §.

6) Beträffande inmutning, som beviljats enligt 2 § i 1918 års lag böra givetvis denna lags bestämmelser beträffande tiden för malmblottnings och utmålsansökans ingivande (7 §) samt förbud för utmålsläggande på annan mark än

som avses i 1918 års lag tillämpas, såvida ej inmutaren i alla avseenden är villig underkasta sig den nya lagens bestämmelser, således avstår från rätten att under tjugu år från utmålsläggningen räknat, vara befriad därifrån. Den korta fristen för malmblotning var nämligen en huvudförutsättning för inmutningsrättens frigivande å kronojord enligt 1918 års lag, som tillkom för att framlocka nya gruvföretag å andra malmer än järnmalm.

7) Den av sakkunniga föreslagna nedsättningen av försvarsavgiften för äldre gruvrättighet från 40 till 25 kronor, anser jag icke av omständigheterna påkallad, då så stora förmåner mot nuvarande stadganden i form av ökad trygghet för gruvrättighetens bestånd och ökat skydd mot trakasserier från andra inmutare i övrigt beredas genom den nya lagen. Givetvis bör dock icke försvarsavgift utgå för den tid efter lagens ikraftträdande, för vilken enligt nu gällande gruvstadga gruva försvarats genom arbete, försvarsavgift eller medgivet vilostånd.

Om någon efter lagens ikraftträdande genom att erlægga försvarsavgift söker återuppliva utmål, för vilket uppgifter om fullgjord arbetsskyldighet, inbetald försvarsavgift eller åtnjutet vilostånd för de två sista åren eller den kortare tid utmålet förefunnits, icke blivit ingivna till bergmästaren, skola sådana uppgifter bifogas avgiften eller, där så ej skett, efter anfordran av bergmästaren senast den 1 nästkommande mars vara insända, vid äventyr, att gruvan eljest behandlas såsom sönad, att försvarsavgiften icke mottages och att anteckning av utmålet i gruvregistret förvägras. Genom denna bestämmelse kan något återupplivande i löndom icke äga rum, utan bevis om utmålets försvar under de sista två åren måste presteras och kronan får tillfälle att, där bevisen icke visa sig hållbara, genom inmutning och påvisande av sönandet förhindra ett återupplivande, i fall omständigheterna påkalla ett sådant förfarande.

8) Gruvdelägares rätt till ersättning för å annan delägares lott gjorda tillskott ur av honom för året bruten malm, kan givetvis, där tillskottet gjorts före den nya lagens ikraftträdande, icke göras gällande i större utsträckning än 1884 års gruvstadga eller särskild överenskommelse medgiver, således ej enligt den nya lagen utsträckas ända till fjorton år framåt.

107 §.

I denna paragrafs första moment föreskrives, att för fyndighet, varå mutsedel utfärdats före denna lags ikraftträdande, begränsning av brytningsrätten och stadgande om särskilt tillstånd för större årlig brytning enligt den nya lagen icke är gällande. I andra momentet stadgas, att kronans rätt att övertaga gruva ej får tillämpas på före lagens ikraftträdande tillkommen gruvrättighet, därest icke densamma grundar sig på mutsedel, som utfärdats enligt 2 § i 1918 års lag, och i sådant fall först sedan tjugu år förflutit efter mutsedelns utfärdande.

108 §.

Här har gjorts ett tillägg, härrörande av den i min reservation föreslagna bestämmelsen om särskilt tillstånd för viss årlig export av inmutningsbara mineral av visst slag, vilken jag anser böra kunna tillämpas även på äldre gruvrättigheter, då exportreglering i allmänhet ligger inom statsmakternas beslutanderätt, oavsett om sådan förut tillämpats eller ej beträffande ifrågavarande fyndigheter. Dock har jag ansett förbehåll böra göras, att den exportkvantitet, som exporterats före denna lags ikraftträdande, ej mot gruvnehavares bestridande må minskas med mera än de i 91 § angivna maximiprocenttal samt att ej heller ändring utan andra partens medgivande må göras i de exportavtal, som med riksdagens godkännande av Konungen avslutats med svenska gruvnehavare (t. ex. Grängesbergensbolaget med dotterbolag).

Särskilt yttrande av Bernh. Eriksson.

Till de sakkunnigas förslag beträffande principerna för en ny gruvlagstiftning har jag icke kunnat ansluta mig. I likhet med de sakkunnigas flertal anser jag, att en för gruvor å såväl krono- som enskild jord i allt väsentligt lika lagstiftning bör komma till stånd, men i olikhet med majoriteten håller jag före, att denna lagstiftning bör utgå ifrån att alla inmutningsbara mineraler skola falla inom statens intresseområde.

Denna princip är sedan långt tillbaka i tiden gällande inom ett flertal av Europas länder. I Frankrike, Belgien, Holland, Spanien och Portugal erfordras statskoncession för att idka gruvdrift och staten bestämmer villkoren. Varken jordägaren eller upptäckaren har någon lagligen fastslagen företrädesrätt till gruvdriften. I Tyskland gäller däremot den konsekvent genomförda fria inmutningsrätten, men jordägarens delägarrätt har helt försvunnit och han har endast rätt till ersättning för liden skada. I Norge har jordägaren rätt att deltaga i gruvan med en tiondel och för regelmässig gruvdrift erfordras koncession av regeringen.

Frågan om i Sverige består ett gruvregale d. v. s. att staten är ägare till mineralrikedomar, vare sig de finnas i statens egen jord eller enskildas, torde icke inom rättsvetenskapen vara så nekande besvarad som de sakkunniga förmena. Justitierådet Östergren framhöll sålunda inom högsta domstolen vid behandling av 1874 års förslag till ny gruvstadga, »att det aldrig, så vitt han kände, kunde bevisas, att jordägaren ursprungligen varit ägare av de å hans grund befintliga mineralerna. Däremot vore det ett faktum, att kronan av ålder haft överhöghetsrätt till bergverken i riket. Från denna överhöghetsrätt torde tillräcklig rättsgrund för inmutningsrätten kunna hämtas och inmutningsrätten har just uppkommit därigenom att kronan på inmutaren överlätit en del av sin rätt. Då jämväl jordägarrätten till gruvor måste härledas från överlåtelse av kronan, hade den icke bättre grund än inmutningsrätten och kunde således icke kränkas av denna.»

Som i den uti de sakkunnigas betänkande lämnade översikten över den svenska gruvlagstiftningens historia framgår, har kronan under medeltiden kraftigt gjort sina anspråk beträffande bergverken gällande. Och detta särskilt under 1500- och 1600-talen, då i flera kungliga brev och författningar uttalas, att gruvorna »lydde till kronan» eller vore »kronans regalverk». Belysande för dåtidens uppfattning är Gustav Vasas bekanta brev till bergsmännen på Norskog den 27 mars 1551, däri det heter, att »all malmberg i Sverige lyda till Sveriges krona och icke till någre bergsmäns- eller bondehemman». Under den följande tiden stödde sig alla författningar om bergsbrukets ordnande på uppfattningen om kronan som ägare av mineralerna. I den s. k. bergsordningen av den 6 juli 1649, vilken gällde alla järngruvor i järnbergslagerna, uttalades sålunda, att alla gruvor, av vad slags malm och metall de vore, skulle räknas och hållas för kronans regalverk, vilket dock så skulle förstås, att de bergsmän, som förmådde göra kronan tillbörlig tiondel och rättighet samt allt grubarbete utan tredska förrättade, skulle njuta och behålla sina anparter odrivna, så länge de utgjorde till kronan dess tionde och rättighet och grubarbetet tillbörligen förrättade. I fråga om nyupptäckta järnstreck stadgades, att upptäckaren skulle bekomma »sin del», jordägaren en del, varefter andel skulle tillkomma »vem som giver kronan dess tiondejärn därav». Slutligen skulle det vara kronan förbehållet att bestämma, huru stor del hon ville hava för eget bruk i varje

gruva, antingen en tredjedel eller en fjärdedel. Huru stor andel skulle tillkomma övriga intressenter, säges däremot icke.

På 1700-talet började emellertid även i vårt land samma uppfattning som i Tyskland om bergsbrukets friförklaring att göra sig gällande, och som ett uttryck för denna uppfattning får 1723 års förordning betraktas. I denna förordning uttalas, att ordet regale därefter ej borde annorlunda förstås än att, om någon antingen skulle fördölja och nedtysta eller ock ej vilja bearbeta för riket gagneliga metaller, skulle bergskollegiet äga att privilegiera och upplåta sådana gruvor åt dem, som håg, lust och förmögenhet ägde desamma vid sin rätta drift efter bergsvis och under bergskollegiets inseende och administration uppehålla och fortsätta. Och genom 1757 års förordning infördes det ännu gällande stadgande, att upptäckaren och jordägaren skulle njuta hälften vardera i nyupptäckt fyndighet. Detta stadgande är otvivelaktligen ett utflöde av kronans regalrätt. Jordägaren får icke förbjuda andra att upptäcka och bearbeta fyndighet å hans mark och själv måste han uppträda som upptäckare och iakttaga formerna för inmutning och utmålsläggning för att, med andras uteslutande, få bearbeta sådan fyndighet.

Huruvida ett kronans bergsregale finnes i vårt land är dock icke i detta sammanhang av särskild betydelse. Har kronan i en gången tid ägt att disponera över upptäckta fyndigheter och sedan stadgat jordägarens rätt till fyndighet å hans grund till halva fyndigheten läser kronan i vår tid med samma rätt kunna ytterligare inskränka eller ock helt borttaga även jordägarens återstående rätt till ännu icke upptäckt fyndighet.

Några berättigade skäl varför jordägaren och icke kronan skulle äga att tillgodogöra sig å enskild mark nyupptäckta mineralfynd förefinnes icke. Fruktarna av det arbete, som nedlagts på jordens odling och förbättrande, bör tillfalla odlaren, men till de naturvärden, som äro gömda i jordägarens mark, är han icke mera berättigad än övriga samhällsmedlemmar. En liknande uppfattning har även framhållits av justitierådet Marks von Würtemberg, då han vid föredragning inom högsta domstolen av 1910 års förslag till lag om ändrad lydelse av gruvstadgan yttrade:

»Många hava emellertid ställt sig bestämt avvisande gentemot tanken att tillerkänna staten förfoganderätt till ännu oupptäckta eller obrukade fyndigheter å enskilt område, i det de ansett en lagändring i denna riktning innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordäganderätten. Denna uppfattning kan jag för min del icke biträda, och med hänsyn till spörsmålets sammanhang med det till behandling föreliggande ämnet anser jag det ej vara ur vägen att här angiva grunderna för min mening i detta hänseende.

Vad beträffar fyndighet, som ännu är fullkomligt okänd, läser väl näppe- ligen något berättigat intresse kunna kränkas därigenom, att en ny lag frånkänner jordägaren den andel i fyndigheten, som enligt förutvarande lag skulle tillkommit honom, därest fyndigheten blivit upptäckt under sistnämnda lags giltighetstid. Lika litet som från allmänrättsliga synpunkter något skulle kunna med fog invändas mot en lagstiftning, vilken t. ex. minskade eller avskaffade jordägarens andel i nedgrävd skatt eller bottenfynd, som anträffades å hans ägor, lika litet synes grundsatsen om välförvärvade privaträttigheters skyddande lida något verkligt avbräck genom en lagstiftningsåtgärd, sådan som den, varom här är tal.

Beträffande åter redan kända eller förmodade, men likväl icke under bruk varande fyndigheter — framför allt sönade gruvor — kunde det snarare synas, som om en lagändring i antydd riktning skulle leda till rättskränkning. Icke heller detta torde emellertid vara riktigt. Den rätt jordägaren skulle gå förlustig är ej efter gällande lagstiftning ovillkorlig utan går i händelse inmutning från annan sida förlorad, om den ej göres gällande under gruvarbetets

början. Då således jordägaren redan nu vid äventyr av rättsförlust kan tvingas att göra rättigheten gällande å en av hans eget bestämmande alldeles oberoende tidpunkt, kommer en ny lag, varigenom jordägarandelen i ännu ej inmutade gruvor tillägges staten, i själva verket knappast att innebära annan ändring i jordägarens ställning, än att tiden för den nya lagens ikraftträdande kommer att i stället för de i nu gällande gruvstadga bestämda tider utgöra sluttermin för jordägarrättens utövande; och, om övergångstiden göres någorlunda rymlig, torde i varje fall, där en känd fyndighet besitter något verkligt värde, jordägaren hava tillfälle att genom inmutning för egen räkning eller andras intresserande för frågan tillgodose sina intressen i avseende å fyndigheten.

En annan fråga är, huruvida tillräckligt vägende skäl föreligga för en så genomgripande omgestaltning av gruvlagstiftningen som den av mig nu berörda.

Jag skall här icke söka att från socialpolitisk eller näringspolitisk synpunkt ingå på dessa spörsmål. Men från rättslig synpunkt kan jag ej underlåta att uttala tvivelsmål, huruvida en lagstiftning, som lämnar enskilda möjlighet att tillägna sig ännu okända mineraltillgångar av måhända oberäkneligt värde, verkligen står i överensstämmelse med det rådande rättsmedvetandet. Anledning synes mig ej saknas att antaga motsatsen, ej heller torde det vara ur vägen att i lagstiftningen taga hänsyn till möjligheten av, att nya mineraltillgångar av högst betydande värde kunna upptäckas å enskild mark eller tekniska metoder uppfinnas, som förläna högt värde åt tillgångar, vilka nu ej kunna tillgodogöras. Skulle på dylik väg stora rikedomar komma att hopa sig å enskilda händer, kan det befaras, att det allmänna tänkesättet skulle starkt reagera, måhända icke så mycket mot den lagstiftning, vilken lett till dylika förhållande, som mot det sakläge den framkallat; och det vore under dylika omständigheter kanske ej alldeles visst, att detta sakläge komme att från statens sida respekteras.»

Den hittills i vårt land gällande gruvrätten med fri inmutning och därmed tillerkänd okontrollerad äganderätt till fyndigheter medför påtagliga missförhållanden och är stridande mot en vitt utbredd uppfattning. Ett uttryck härför äro de successivt viddagna inskränkningarna i inmutningsrätten. Ett första steg i denna riktning togs av statsmakterna år 1886 genom borttagande av inmutningsrätten och införande av koncession efter franskt mönster för eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter. År 1889 utfärdades kungörelse, att i mutsedeln å odisponerad kronojord skulle intagas förbehåll om rätt för kronan att deltaga i grubarbetet enligt blivande lagstiftning. En sådan lagstiftning kom till stånd 1899. År 1902 upphävdes inmutningsrätten för annan än kronans räkning å kronojord i de tre nordligaste länen, och från 1907 har enahanda förbud gällt även för Västerbottens och Jämtlands län.

Vidare kan erinras om den uppgörelse, som av staten träffats om delägarskap i gruvbolaget och lösningsrätt av Kiruna och Gällivara malmfält.

Vid 1909 och 1910 års riksdagar framlade Kungl. Maj:t förslag om ny ordning för gruvdrift å kronojord. Enligt dessa förslag kunde av bergmästaren meddelas tillstånd till undersökning av mineralfyndighet (s. k. skärpningstillstånd), på i huvudsak samma sätt som vid inmutning. Med skärpningstillståndet följde icke såsom vid inmutning rätt att av bergmästaren få sitt utmål anvisat, utan skärparen var för rätten till fortsatt bearbetning av fyndigheten hänvisad att begära särskilt gruvdriftstillstånd av Kungl. Maj:t, men hade skärparen ovillkorlig rätt att erhålla sådant tillstånd under förutsättning att vissa allmänna villkor blivit uppfyllda. Förslaget förutsatte icke, att särskilda koncessionsvillkor skulle vid gruvdriftstillståndets meddelande fastställas, i vidare mån än att Kungl. Maj:t skulle kunna föreskriva, att ur fyndigheten vunnen järnmalm icke eller allenast i viss omfattning finge såsom råvara exporteras ur landet. Gruvdriftstillstånd skulle kunna förvärfvas även av den, som

icke innehade skärpningstillstånd, men i sådant fall fanns icke någon ovillkorlig rätt för den förstkommande att erhålla tillstånd, utan Kungl. Maj:t prövade efter omständigheterna, huruvida sådant tillstånd skulle givas. Den, som innehade gruvsdriftstillstånd, skulle vara skyldig att till kronan erlägga en årlig avgäld. Enligt 1909 års förslag skulle avgälden utgå med 3 % av saluvärdet på arbetsplatsen av alla brutna och försålda eller bortförda mineraliska produkter. Enligt 1910 års förslag skulle åter avgälden utgå med 20 % af den beräknade nettovinsten av gruvföretaget. Kronan skulle äga rätt att efter viss tid uppsäga gruvsdriftstillståndet att upphöra 5 år efter uppsägelsen. I 1909 års förslag var denna tid bestämd till 15 år och i 1910 års förslag till 25 år. Då gruvsdriftstillstånd efter uppsägning upphörde, skulle kronan hava såväl rätt som skyldighet att inlösa vissa av tillståndshavaren gjorda anläggningar samt lämna viss ersättning för blottad malm.

Mot detta förslag, som dock icke vann riksdagens bifall, framfördes inga väsentligare invändningar från bergshanteringens målsmän. Andra kammaren beslöt samtidigt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om övervägande, huruvida och under vilka villkor inmutningsrätten skulle jämväl på enskild mark kunna upphävas och ersättas med ett annat väsentligen på koncession byggt system för tillgodogörande av mineralier med iakttagande tillika av behörig hänsyn jämväl till jordägarens och upptäckarens berättigade intressen.

De sakkunnigas föreliggande förslag innebär ett bibehållande av inmutningssystemet å enskild jord och återinförande av inmutningsrätten å sådan kronojord, där den nu är förbjuden för annan än kronan. I förslaget har införts förbud mot monopolistiska sammanslutningar till förhöjande av priset å gruvprodukter, skyldighet för gruvägaren att avstå viss malm till inhemsk förbrukare, och skyldighet att till kronan utan lösen avstå fyndigheten efter 60 år, men med skyldighet för kronan att inlösa alla byggnader, maskiner och anläggningar. Dessa jämkningar på den fria inmutningsrättens idé måste betraktas som en eftergift åt de allt högljuddare kraven på samhällelig kontroll över dessa naturvärden. Men vad som föreslås kan ingalunda anses undanröja de brister, som vidlåda det nuvarande systemet.

Som skäl för bibehållande av inmutningssystemet anföres den lockelse detta innebär för efterforskande och undersökning av nya malmförekomster. Om koncession skall införas såsom villkor för rätt att utnyttja en fyndighet, anses detta medföra stora administrativa svårigheter, varjämte koncessionssystemet förmenas innebära ett visst osäkerhetsmoment beträffande tillämpningen. Det framhålles vidare som en förtjänst hos inmutningssystemet, att med detsamma icke kan göras någon skillnad på person; den, som gjort en upptäckt, han må besitta erforderliga resurser för den nyupptäckta fyndighetens utnyttjande eller icke, tillförsäkras av lagen en rätt till fyndigheten och han äger sedan, på sätt han kan finna lämpligast, tillgodogöra sin upptäckt.

Helt naturligt är, att båda dessa system för mineralfyndigheters tillgodogörande ha sina fördelar och sina brister. Det kan icke förnekas, att ett system, som ger fyndighetens upptäckare fri och okontrollerad äganderätt till upptäckten, stimulerar till fyndigheters eftersökande. Men å andra sidan måste häremot vägas alla de nackdelar, detta förhållande skapar. Därigenom utlämnas malmförekomsterna, enligt sakkunnigas förslag även de å kronojord, till okontrollerad exploatering, med därav följande mutsedelsjobberi, gruvspekulation och möjlighet för enskilda kapitalister eller kapitalsammanslutningar att för egen vinning tillgodogöra sig även de största och värdefullaste fyndigheter.

Vad detta system i sådant avseende innebär därom utgöra Kiruna, Gällivara och Grängesberg ett talande vittnesbörd. Hade inmutningsrätten icke gällt i vårt land, är det möjligt, att dessa gruvfält icke redan nu nått den utveckling i driften, som där råder, men ingen vill väl påstå, att dessa fyndigheter utan

den fria inmutningsrätten kommit att bli utnyttjade. Antingen genom att upplåta tillgodogörandet till enskilda genom lämnad koncession eller genom direkt statsdrift hade utan tvivel gruvsdrift kommit till stånd. Kiruna och Gällivara värdefulla fyndigheter överföras visserligen, enligt träffade överenskommelser, i sinom tid till kronan, men denna överenskommelse har kunnat åstadkommas endast därigenom att staten äger den järnväg, på vilken malmen utfraktas och varigenom staten kunnat föra en restriktiv befraktningspolitik. Hade dessa fyndigheter varit belägna i närheten av kusten eller vid enskild järnväg, hade staten icke förmått träffa den uppgörelse, som skett. Häremot kan invändas, att detta exempel icke kommer att återupprepas, då med all sannolikhet inga särdeles stora eller värdefulla fyndigheter vidare komma att upptäckas. Däröm sväva vi emellertid i okunnighet. Ingenjörsvetenskapsakademien framhåller sålunda, att landet tämligen säkert gömmer stora, ännu okända mineralförekomster av brytvärd natur samt att varje år nya fynd komma i dagen även inom våra mest bebyggda bergslager, som dock under alla tider blivit genomsökta, och de sakkunniga erinra om de betydelsefulla upptäckter, som under den allra senaste tiden blivit gjorda inom Västerbottens län. Men även om inga tillnärmelsevis liknande malmförekomster vidare komma att upptäckas, kan det dock icke vara tillbörligt, att vinsten av jordens mineraler överlämnas till enskilda medborgare.

Starka ekonomiska sammanslutningar kunna med stöd av en sådan lagstiftning inköpa inmutningar och gruvor i obegränsad omfattning och utan kontroll från samhällets sida antingen upptaga en omfattande gruvrörelse eller låta fyndigheterna ligga obrutna. Därigenom kunna de, utan att komma i kontakt med de sakkunnigas förslag till förbud mot konstlad prisförhöjning, skapa sig en monopolställning beträffande mera sparsamt förekommande malmkvaliteter. Någon fara i sådant avseende föreligger nog icke inom den närmaste tiden, men vad veta vi om huru förhållandena kunna utveckla sig i framtiden. Utvecklingen i Tyskland beträffande monopolisering av kolfyndigheterna är i detta fall ganska belysande. Enligt 1865 års lag voro stenkol, stensalt och en del andra för framställning av gödningsämnen lämpliga salter föremål för fri inmutning. Särskilt vad stenkolen angår hade detta lett till allvarliga missförhållanden, i det att vissa ekonomiska sammanslutningar voro på väg att skapa sig monopolställning på kolmarknaden. En del bolag, som uteslutande ägnade sig åt borrhningar efter kol, skaffade sig inmutningar å kollagren i hela distrikt, varefter inmutningarna såldes till kolsyndikatet, som således kom att helt behärska marknaden. För att råda bot på dessa förhållanden förbjöds 1905 genom en provisorisk lag vidare inmutning av stenkolen och stensalter under en tid av 2 år i avbidan på en ny lagstiftning härom. En dylik kom också tillstånd 1907, enligt vilken det förbehålles staten ensam att utnyttja stenkol, stensalt och vissa andra salter.

I Sverige ha statsmakterna, icke för att förhindra monopolisering av malmförsäljningen utan för tillvaratagande av andra viktiga statsintressen, förbjudit, på samma sätt som i Tyskland, i avbidan på ny lagstiftning i ämnet, inmutning för enskilda å viss jord. Den dåvarande högkonservativa tyska riksdagen avlöste provisoriet genom en lag, som på *enskild* jord förbehöll staten fyndigheterna. De sakkunnigas majoritet föreslår också en lag, som hos oss skall avlösa det provisoriska inmutningsförbudet men detta skall ske genom ett återinförande på *kronojord* av den fria inmutningsrätten.

Den förtjänst, som de sakkunniga finna hos inmutningssystemet i det förhållande att den, som upptäckt en fyndighet, tillförsäkras, oavsett om personliga eller ekonomiska förutsättningar för uppgiften föreligga, förfogande- och äganderätt till densamma är för den ekonomiskt svage upptäckaren i regel av mindre värde, men frammanar uppenbara missförhållanden. Då upptäckaren

icke äger för uppgiften nödiga resurser, måste han avbryta undersökningsarbetet, så snart fyndigheten blottats så pass, att utmål kan erhållas. Han söker sedan sälja fyndigheten eller ock sätter han i gång ett föga bärkraftigt gruvföretag. Söker han, som i regel är fallet, att försälja fyndigheten, får han, till följe av den bristfälliga undersökningen och bristande affärsförbindelser, en ringa ersättning även för en måhända värdefull gruva.

Under högkonjunkturer igångsattes helt planlöst ett flertal för det normala malmbehovet fullständigt onödiga gruvföretag. I brist på nödigt kapital anordnas driften primitivt och av denna anledning eller i brist på socialt intresse eftersätts de nödvändigaste anordningarna för arbetarnas bekvämlighet. I andra fall utföras däremot större förberedelsearbeten än som varit behöfligt; arbetarbostäder uppföras i stor omfattning och en stor arbetsstyrka bosätter sig på platsen, varför kommunen med upplånade medel måste uppföra kostsamma skolhusbyggnader och lösa andra kommunen vidkommande uppgifter. Så snart lågkonjunkturer åter börja inträda och även tidigare upphör arbetet. Arbetarna få söka sig till andra platser och, om verklig arbetsbrist råder, får kommunen träda till för familjernas underhållande. Gruvföretaget var överflödigt, det borde aldrig ha kommit till stånd. Dessa gruvföretag hava i regel icke vare sig nationalekonomiskt eller privatekonomiskt berättigande. Malmfyndighetens utnyttjande skulle ha sparats, till dess behov av malmen föreligger.

Detta må nu vara riktigt, säga systemets försvarare, men samma missgrepp begås inom alla näringsgrenar. Detta är emellertid icke alldeles jämförbara förhållanden. Om en överflödigt fabriksanläggning åstadkommes i en stad eller annan bebyggd ort, är det naturligtvis slöseri med kapital, om fabriken måste nedläggas, men de sociala verkningarna bli mindre. Arbetarna ha lättare att där erhålla annan sysselsättning, och för kommunen har förhållandet föga inverkan. Ett gruvföretag åter är i allmänhet beläget i en undangömd trakt, måhända långt bort i fjällen eller i en avlägsen skogsbygd. De sociala verkningarna bli där av helt annan art vid arbetets upphörande och för den föga bärkraftiga kommunen får åtgärden svåra efterverkningar. I känsla av att arbetarnas bostadsförhållanden vid gruvanläggningarna borde efterses ha också de sakkunniga föreslagit ett stadgande om eftersyn i sådant hänseende. Detta stadgande blir dock vid ekonomiskt svaga företag skäligen värdelöst. Tillåter lagstiftningen igångsättande av gruvarbete, utan att nödigt kapital för bostadsbygge står till förfogande, lär det sedan icke vara möjligt att med framgång ålägga anskaffande av bostäder. I en sådan situation kan ett åläggande om bostadsbygge innebära det samma som företagets nedläggande och då är åtgärden skäligen meningslös. Tillåter samhället enskilda att utnyttja förekommande malmer, är det minsta, som bör krävas, att företaget ordnas så, att de vid företaget anställda, som äro sysselsatta i ett ansträngande och farligt arbete, få en någorlunda tryggad ställning med ordnade bostads- och samhällsförhållanden. Behovet av malm är i vårt land ingalunda så stort, att lagstiftningen behöver stimulera fram nya icke bärkraftiga företag. Då sådant behov föreligger, uppkomma säkerligen de nödvändiga förutsättningarna för bärkraftiga företag.

En annan olägenhet med det okontrollerade tillgodogörandet av malmföretagerna är den obehindrade malmexporten. De sakkunniga hålla före, att detta förhållande icke innebär några menliga inverknings för vårt land. Som skäl för denna uppfattning framhålles, att inom den nuvarande Bergslagen finnas betydande tillgångar av fosforfattig malm och att av den 1916 brutna fosforfattiga malmen omkring 80 % förbrukades inom landet samt att av den mera fosforhaltiga malmen vårt land äger mycket stora tillgångar. Det framhålles vidare, att, även om en inhemsk järnhantering för förädling av den mera

fosforrika malmen skulle komma till stånd, en dylik industri av konkurrensskäl icke torde kunna arbeta på export. Även om detta förhållande för närvarande är omöjligt att ändra, veta vi emellertid ingenting om hur förhållandena i detta avseende, i en icke allt för långt avlägsen framtid, kunna komma att gestalta sig. Den elektriska smältningsmetoden kan i sig bära fröet till en fullständig revolution på järntillverkningens område. I Norrland ha vi de stora malmerna och de väldiga vattenfallen, naturtillgångar, varigenom vårt land i en framtid kan bli konkurrenskraftigt nog att fylla stora delar av det övriga Europas järnbehov.

Men även om, som sannolikt är, vårt lands malmtillgångar tåla den nuvarande exporten, innebär icke detta något löfte om att icke exporten kan ökas i en omfattning, som kan bli allvarligt betänklig. Även de sakkunniga vilja icke helt förneka, att behov av en reglering på detta område kan inställa sig, men anse, att detta problem bör behandlas för sig utan samband med den nya gruvlagstiftningen. De framhålla, att möjlighet förefinnes att genom ett särskilt exportförbud, vilket bleve tillämpligt även å de fyndigheter, som redan bearbetas, reglera malmhushållningen. Teoretiskt är denna invändning riktig, men fråga är, om den vägen är praktiskt framkomlig. Om järnmalmsexporten skulle taga en för vårt land betänklig omfattning, har statsmakten givetvis möjlighet att inskränka eller helt förbjuda vidare export, men det är föga sannolikt, att de länder, som invant sig att köpa den svenska malmen och som inställt sin järntillverkning med tanke på denna malm, utan vidare skulle finna sig i en sådan tingens ordning. Till detta kommer det synnerligen olämpliga uti att först tillåta en obegränsad och okontrollerad export, som framlockat stora gruvanläggningar med ett sammanförande av en stor, fast arbetarstam och därför tillskapade kommunala förhållanden, för att sedan strypa till dessa företags livsbetingelse.

Det är vidare ingalunda så säkert, att en ökad malmexport under alla omständigheter är lycklig ur vare sig nationalekonomisk eller privatekonomisk synpunkt. Det kan vara så, att genom upptagande av malmexport från nya gruvor utbudet på den utländska marknaden av någon viss malmkvalitet ökas så pass avsevärt, att den ökade försäljningen tillfölje av lägre försäljningspriser icke ger större behållning. Enligt avtalet mellan staten och Luossavaara—Kirunavaara Aktiebolag överlämnades vid avtalets ingående till staten ett flertal gruvor och inmutningar i Norrbotten. Vid denna överlåtelse förband sig staten att icke före inlösningen av Kiruna och Gällivara malmfält vid dessa gruvor upptaga malmbrytning för export. Genom detta avtal är malmfältsbolaget skyddat för konkurrens från staten på den utländska malmmarknaden. Om nu staten 1937 eller vid annan tidpunkt övertager de lappländska malmfälten, kan staten ha behov av konkurrensskydd lika väl som det enskilda bolaget. Även om detta medgives, torde komma att invändas, att staten kan ordna denna angelägenhet, då utfraktningen från en nyupptäckt malmförekost, varifrån konkurrensen skulle komma, måste ordnas genom statsmakternas medverkan. Nu är detta likväl icke alldeles visst. Det är icke uteslutet, att en sådan fyndighet är så belägen, att för utfraktning icke erfordras koncession för ny järnvägsanläggning. Men även om detta skulle vara förhållandet, ligger det någonting motbjudande uti att staten eventuellt skulle nödgas hindra tillkomsten av en järnvägsanläggning för att dymedelst skydda sina intressen vid malmexporten.

Vårt lands skogar kunna genom överdriven export förminska, men de förnyas genom återväxt. Vid en överdriven export av för vår järnhanterings framtid behövlig malm sker ingen återväxt. Malmen är för alltid borta. Hur man än ser på saken, synes omsorgen om framtiden uppfordra statsmakterna att hålla sin kontrollerande uppmärksamhet fäst vid denna företeelse.

Efter min mening är det vid utarbetande av ny gruvlag av vikt tillse, att järnhanterings utveckling befrämjas, men å andra sidan bör tillses, att staten för fyndighet å såväl krono- som enskild jord i behöflig omfattning äger utöva kontroll i avseende å fyndighetens bearbetande och tillgodogörande samt av dess nyttiggörande drager skälig fördel, och detta kan jag icke finna vara möjligt med bibehållande av det fria inmutningssystemet.

Inmutnings- eller koncessionssystem: Som av den till de sakkunnigas be-
tänkande fogade redogörelsen över den utländska lagstiftningen på detta område framgår, tillämpas för tillgodogörande av mineralfyndigheter ett rent konces-
sionssystem i Frankrike, Belgien, Holland, Portugal och Spanien, ett modifie-
rat koncessionssystem i Rumänien, Grekland och Norge samt rent inmutnings-
system i Tyskland.

Koncessionssystem efter franskt mönster, som hos oss tillämpas beträffande stenkolsfyndigheter, har den stora fördelen, att statsmakten vid varje särskilt tillfälle är fri och obunden att, utan hänsyn till upptäckare eller jordägare, upplåta rätten till bearbetande av en fyndighet åt den, som i varje särskilt fall finnes lämpligast och vill åtaga sig de särskilda förpliktelser, som i det speciella fallet synas önskliga ur det allmännas synpunkt. Systemet synes vara väl lämpat för stenkolsfyndigheter men innebär avsevärda olägenheter vid tillämpningen å andra fyndigheter. Om samma bestämmelser skulle tillämpas för övriga fyndigheter, som de vilka i vårt land gälla för upptäckta stenkolsfyndigheter, skulle den enskilde upptäckarens möjlighet att undersöka sitt fynd på ett onödigt sätt försvåras och myndigheterna komma att belastas med ett stort antal ärenden, som vore av ringa eller ingen praktisk betydelse.

Inmutningssystemets fördelar framträda genom enkelheten i tillämpningen och den eggelse till nya fyndigheters upptäckande, som anses ligga i ägande- och förfoganderätten över fyndigheten. Ett efter franskt mönster ordnat konces-
sionssystem torde icke vara lämpligt i vårt land och den fria inmutnings-
rätten har visat sig vara behäftad med så allvarliga nackdelar, att densamma bör övergivnas. Varje land bör avpassa sin lagstiftning efter föreliggande behov och, i den mån det är möjligt för ernående av de önskemål man vill uppnå, med anknytning till förut gällande lagstiftning. Vid övervägande av de olika system, som tillämpas i andra länders gruvlagstiftning, och i vårt land förut framkomna förslag till ordnande av denna angelägenhet har det synt mig, att man bör kunna finna en för vårt land i det hela tillfredsställande lagstiftning genom att tillämpa ett modifierat inmutningssystem, eller rättare ett system med fri skärpningsrätt för fyndighets undersökande och ett modifierat konces-
sionssystem för den egentliga gruvdriften — ett system som i väsentliga av-
seenden ansluter sig till 1910 års proposition.

Enligt denna tankegång bör de sakkunnigas förslag till bestämmelser i 1—3 kap. om inmutning och försöksarbete i huvudsak bibehållas. Inmutningsbe-
greppet bör dock så modifieras, att rätten till inmutning endast innebär en
rätt för inmutaren att framför andra företaga undersökningsarbete och försöks-
brytning. För att inskränka koncessionsförfarandet till sådana fyndigheter,
där verklig anledning till påbörjande av gruvdrift kan förefinnas, bör inmuta-
ren vara berättigad att inom det inmutade området företaga viss provbrytning
och äga att tillgodogöra sig därvid utvunna produkter. För den egentliga gruv-
brytningen bör fordras av konungen meddelad koncession. Upptäckaren av
fyndighet — inmutaren — bör erhålla företrädesrätt till koncession, om han
uppfyller för koncessions erhållande stadgade förutsättningar och är villig un-
derkasta sig de villkor för koncessions erhållande, som uppställas. Söker in-
mutare före undersökningstidens utgång koncession å fyndighet å enskild jord,
bör han vara berättigad erhålla densamma. Avser ansökningen kronojord, bör

ävenledes ansökningen beviljas, därest icke fyndighetens tillgodogörande förbehålles kronan. Sökes koncession av annan än inmutaren, bör bero på Konungens prövning, om koncessionen skall meddelas eller icke. Erhåller icke inmutaren koncession, bör han av den, som får koncessionen, vara berättigad till ersättning för med undersökningsarbetet förenade kostnader samt skälig ersättning för själva upptäckten. Koncession torde böra lämnas på obestämd tid med rätt för kronan att utan ersättning övertaga själva fyndigheten efter viss tid och med skyldighet att inlösa byggnader och maskiner. Vid koncessionens beviljande bör Konungen äga att föreskriva de villkor, som kunna vara behövliga för tillgodoseende av det allmännas, bergshanteringens och de anställdas berättigade intressen.

Den förnämsta fördelen med den fria inmutningsrätten anses ligga i den lockelse till nya fyndigheters eftersökande, som äganderätten till fyndigheten innebär.

Vid denna frågas prövning får man dock icke förbise, att upptäckarens möjlighet att med vinst tillgodogöra sig påträffade mineralfynd är med den fria inmutningsrätten ingalunda så säkerställd, som man i allmänhet föreställer sig. En mindre bemedlad person, som upptäcker en fyndighet, har i regel icke tillräckliga ekonomiska resurser att utföra för fyndighetens bedömande nödiga undersökningsarbeten. Antingen säljer han mutsedeln, varigenom den skadliga och enstämmigt klandrade mutsedelshandeln uppkommer, eller ock utför han så mycket undersökningsarbete, att utmål erhålles. Någon egentlig gruvdrift mäktar han icke igångsätta. Sedan utmål erhållits, utför han endast strängt nödvändiga försvarsarbeten och söker att få sälja fyndigheten. Med de bristfälliga undersökningsarbeten, han förmått utföra, får han ofta, även för en värdefull fyndighet, vid försäljning endast en ringa ersättning. Om i stället inmutare, som icke själv förmår igångsätta gruvdrift, i lagstiftningen tillerkännes rätt till gottgörelse för undersökningsarbeten och upptäckt, kan förhållandet mellan honom och den, som tillgodogör sig fyndigheten, ordnas vid koncessionens meddelande. Upptäckaren får då stöd av statsmakten vid sin uppgörelse. Enligt 1909 och 1910 års propositioner förlorade upptäckaren all rätt till fyndigheten, om han icke ägde stadgade förutsättningar för erhållande av gruvdriftstillstånd. Sådana bestämmelser synas dock vara obilliga mot upptäckaren. Har inmutare av fyndighet under den för undersökningsarbete bestämda tiden blottat fyndighet men sedan icke uppfyller villkoren för erhållande av koncession, är rättvist, att han av annan, som inom viss tid t. ex. 10 år erhåller koncession, undfår ersättning. Med sådana bestämmelser kan på goda grunder ifrågasättas, om icke den mindre bemedlade upptäckaren har utsikt till rikligare och rättvisare ersättning för sitt arbete och sitt fynd, än ofta nu är förhållandet. Är detta antagande riktigt, bör också lockelsen till nya fyndigheters eftersökande icke bliva mindre med en sådan lagstiftning än med nuvarande system.

Det kan icke skäligen begäras av en enskild ledamot, att han skall reservationsvis framlägga ett fullständigt utarbetat lagförslag. När slutna lagtext är sålunda icke något definitivt förslag till lag utan endast ett utkast till bestämmelser i de principiella frågorna.

Huruvida, med en begränsning av inmutningsrättens omfattning till att gälla endast rätt framför andra att anställa undersökningsarbeten och till viss företrädesrätt att erhålla koncession, benämningen inmutning bör utbytas mot den måhända riktigare benämningen skärpningstillstånd, är en fråga, som i detta sammanhang är utan betydelse.

Om inmutning: Enligt gällande gruvstadga förbjödes inmutning å förut inmutat område samt å utmål, så länge rättigheten till området eller utmålet

blivit behörigen försvarat. I 1909 och 1910 års förslag till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndighet å kronojord föreslogs, att det skulle tillkomma bergsöverstyrelsen att efter omständigheterna pröva, huruvida skärpningstillstånd finge meddelas å område, som förut varit men icke längre vore föremål för dylikt tillstånd eller gruvdriftstillstånd. Ändamålet med detta stadgande var att förekomma jobberi med tillståndsbevisen. Gruvlagstiftningskommittén framhöll beträffande denna fråga, att det ända från tillkomsten av 1884 års gruvstadga varit ett överklagat missförhållande, att vederbörande inmutare icke företaga erforderliga undersökningsarbeten i ändamål att sedan erhålla utmål, utan försöka förskaffa sig vinst på inmutningarna endast genom att avyttra mutsedlarna. För att förhindra inmutningsrättens förlust på grund av underlåtenhet att i rätt tid påbörja arbete eller söka utmål, praktisera dessa spekulanter att tid efter annan skaffa sig ny mutsedel för samma fyndighet. Ifrågavarande bestämmelse i 1909 och 1910 års förslag avsåg nu att förhindra ett upprepande av detta missförhållande för så vitt anginge skärpningstillstånden. Kommittén upptog förslaget i modifierad form och föreslog, att under ett år efter sedan inmutning förfallit ny inmutning icke skulle få ånyo ske beträffande samma område, utan att bergsöverstyrelsen därtill givit tillstånd.

De sakkunniga hava icke upptagit detta kommitténs förslag. De skäl, som av de sakkunniga anförts för denna mening, kan jag dock icke finna vara övertygande. Även med ett bibehållande av den fria inmutningsrätten är det av största vikt, att mutsedelshandeln effektivt stävjas och att upprepade ommutningar, varigenom undersökning av fyndigheten eller påbörjande av gruvdrift under oöverskådlig framtid kan uppskjutas, förhindras, vilket icke läser kunna ske utan genom stadgande i en eller annan form motsvarande vad som föreslogs i 1909 och 1910 års förslag. Utgår man ifrån, som i denna reservation, att en fyndighets upptäckare skall tillförsäkras viss förmånsställning vid sökande av rätt till gruvdrift och att, om annan erhåller sådan rätt, statsmakten skall medverka till att han erhåller skälig belöning, talar även detta för att fyndighet, som söns, icke må ånyo inmutas. Av dessa skäl föreslås ett tillägg till 5 § innefattande förbud för inmutning av område, som förut varit men ej längre är föremål för inmutning, utmålsläggning eller gruvdriftstillstånd.

Av bergmästaren i Gävle-Dala distrikt har framhållits, att det vore rimligt, att ny inmutning erhöles, när vederbörande icke inom föreskriven tid lyckats blotta fyndigheten, så att utmål kunnat tilldelas. Att fall kunna förekomma, då inmutare, även med vilja och avsikt att undersöka fyndigheten, i brist på ekonomiska resurser eller andra omständigheter, icke inom föreskriven tid förmått fullfölja denna avsikt läser icke kunna förnekas, men den ytterligare undersökningstid, som han då kunde behöva, borde lämnas efter ansökan av bergmästaren eller av kommerskollegium och icke genom möjlighet till ommutning med de missbruk, denna möjlighet medför. Efter min mening bör inmutning med därav följande rätt till provbrytning och förmånsställning vid sökande av gruvdriftstillstånd endast få ske å område, som icke förut varit inmutat. Undersökning av sönad inmutning eller gruva bör dock icke förhindras, men bör vid undersökningstillstånds lämnande prövas, huruvida några särskilda villkor eller förbehåll bör uppställas, och bör därför, liksom i 1909 och 1910 års proposition föreslogs, tillståndet lämnas av kommerskollegium.

Föreslagen rätt till viss provbrytning: Som redan framhållits, bör koncession för gruvdrift icke krävas för verkställande av provbrytning. Denna provbrytning har till syfte att från det mera omständliga koncessionsförfarandet utmönstra förekommande obetydliga mineralförekomster och att giva inmutare av större fyndighet möjlighet att före koncessionsansökans ingivande under-

söka, om fyndigheten är brytvärd. I den norska koncessionslagen är gruvägaren medgivet att för provdrift, som endast har till syfte en undersökning av fyndigheten för att bedöma dess brytvärdighet, utan koncession årligen bryta 1,000 kubikmeter berg, och större provbrytning kan medgivas av vederbörande regeringsdepartement. I vilken omfattning sådan provbrytning hos oss bör medgivas är i väsentlig mån en lämplighetsfråga. Ur de synpunkter som motivera koncessionsförfarandet för regelmässig gruvdrift, kan en ganska betydande provbrytning medgivas, utan att dessa intressen trädas för nära. Utgår man ifrån, som synes skäligt, att inmutaren må äga att tillgodogöra sig under arbetet brutna mineraler, utan att därför betala avgäld vare sig till kronan eller jordägaren, bör detta förhållande dock måhända påkalla en snävare gräns för tillåten brytning eller för brutna mineraliska produkters tillgodogörande, än vad i annat fall kunde vara medgivet. Huruvida den för brytning medgivna kvantiteten bör bestämmas, som i Norge, i kubikmeter brutet berg eller i visst antal ton malm eller om den brutna malmens värde må uppgå till ett visst bestämt belopp, är ävenledes utslutande en lämplighetsfråga. För det syfte, som med begränsningen avses, är en i olika fall något större eller mindre brytning icke av någon avsevärdare betydelse. Det kan därför icke vara av avgörande betydelse, vilket sätt för brytningens begränsning som väljes.

Det sätt, som tillämpas i Norge, att begränsa brytningen till viss kubikmassa, oavsett om det brutna berget är fyndigt eller ofyndigt, är enkelt och lätt kontrollerbart, men därigenom erhålles icke något mått på den omfattning, vari malm verkligen utvunnits. Genom denna bestämmelse begränsas även själva undersökningsarbetet, vilket icke är avsett. Detta bör i stället stimuleras. En begränsning av den medgivna brytningen i antal ton malm har den olägenheten att, då ett slag av malm kan vara mycket värdefullare än ett annat slag, därigenom kan komma att uppstå en betydande olikhet i omfattningen av medgiven provbrytning mellan skilda företag. Utan att hava någon bestämd uppfattning i frågan föreslår jag, att den medgivna brytningen begränsas till en viss värdesumma av den brutna malmen och nämnes förslagsvis 10,000 kronor, vilket belopp torde ungefärligen motsvara ett försäljningsvärde vid gruvan av 1,000 ton järnmalm.

Även om lagstiftningen tillerkänner staten och jordägaren avgäld eller del i företagets vinst, synas inga berättigade invändningar kunna göras mot, att den, som bedriver försöksarbetet, ensam får tillgodogöra sig de därunder brutna mineralierna. Vad jordägaren beträffar, lärer även med nu gällande gruvstadga, under första tiden av gruvans bearbetning, ingen vinst för honom vara att påräkna.

Om inmutare under den medgivna undersökningstiden blottat fyndighet men önskar genom provbrytning ytterligare undersöka fyndigheten för att utrona densamma brytvärdhet, bör sådan kunna medgivas, utan sökande av särskilt tillstånd, endast efter anmälan till bergmästaren. Det kan ävenledes tänkas att, sedan i lagen för normala fall bestämd provbrytningsbegränsning tillgodogjorts, tillstånd till ytterligare provbrytning kunde meddelas av kommerskollegium. En bestämmelse i sådant syfte torde icke kunna förtaga innebörden i koncessionslagstiftningen, om kommerskollegium endast medgäve fortsatt provbrytning i sådana fall, då det vore sannolikt, att fyndigheten icke vore av någon större mäktighet och därför utan koncessionstillstånd utan olägenhet kunde få tillgodogöras.

Om gruvdriftstillstånd (koncession): Grundas en ny gruvlagstiftning på inmutningsrätt för undersökningsarbete och koncession för gruvdriften, kräves likväl, att, innan den egentliga gruvdriften påbörjas, det för gruvdrift med-

givna området utmärkes på marken och för anläggningen behövlig mark anvisas. Denna förrättning torde lämpligast böra utföras av bergmästaren och med tillämpning av föreslagen ordning för erhållande av utmål. Om utmålsläggning skulle företagas, innan koncession å gruvdrift erhållits, skulle, med av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna för fyndighetens försvarande, fyndigheten kunna komma att ligga spärrad för gruvdrift under 60 år från utmålsläggningen eller till den tid, då staten ägde att övertaga densamma. Staten skulle sålunda stå maktlös mot enskilda fyndighetsinnehavare, som av ett eller annat skäl uppköpt nyupptäckta fyndigheter och efter utmålsläggningen, utan att bedriva gruvdrift, försvara äganderätten genom att betala försvarsavgift. Ett av syftena med koncessionslagen, att vid behov av malm tvinga gruvinnehavare att bearbeta sin gruva, skulle därigenom gå förlorat. Vore det av särskilda skäl behöfligt, att utmålsläggning föreginge ansökan om koncession, kunde visserligen rätten att få behålla inmutningen göras beroende på om koncession söktes och erhöles inom viss tid. Det enda skäl, som synes tala för en sådan ordning, är, att äganderättsförhållandena till den mark, varom fråga är, därigenom kunde bättre utredas, men att av denna anledning föreskriva utmålsläggning för en fyndighet, varå sedan den, som sökt utmålsläggning, måhända icke får koncession å gruvdrift, kan icke vara påkallat, om koncessionsansökan noga kungöres, så att eventuella erinringar kunna av sakägare framställas och bli föremål för prövning i samband med eller före prövningen av ansökan. I koncessionsakten kan dessutom icke vara behöfligt angiva det koncessionerade områdets storlek eller gränser, utan bör detta kunna bestämmas vid utmålsläggningen.

För kronan gälla nu samma villkor och bestämmelser för förvärvande av fyndighet och för gruvdrift som för enskilda medborgare. Denna ordning synes i fortsättningen i tillämpliga avseenden, utom beträffande koncessionsförfarandet, böra bibehållas. De regler för gruvdriften och därmed sammanhängande förhållanden, som, vid kronans övertagande av gruva eller igångsättande av gruvdrift, kunna vara behöfliga, läser nog statsmakten komma att giva utan särskilt stadgande om koncession.

Villkor för behörighet att erhålla koncession: Rättigheten att få tillgoda-göra sig värdefulla mineralfyndigheter bör icke få utgöra ett spekulationsobjekt utan endast lämnas företagare med vilja och förmåga att bedriva gruvarbete.

Denna uppfattning gör sig även gällande i andra länder. För erhållande av gruvkoncession kräves sålunda i Frankrike, att vederbörande styrker, att han äger kompetens och att han förfogar över tillräckliga medel för gruvarbetets bedrivande samt för betalning av de avgifter och de ersättningsbelopp, som genom koncessionsakten påläggas honom. Beträffande erhållande av gruvdriftskoncession stadgas i Norge, att det som regel bör ställas som betingelse, om det är ett aktiesällskap, att sällskapets grundkapital, när regelmässig gruvdrift begynner, skall utgöra minst en tredjedel av omkostnaderna för förvärvet av gruvan och för uppförande av nödiga anläggningar. Vidare kan uppställas det villkor, att sällskapet ställer betryggande säkerhet för ett belopp, som anses tillräckligt för regelmässig drift under tre månader.

I 1909 och 1910 års proposition föreslogs, att sökande av gruvdriftstillstånd skulle styrka, att arbetet av honom kunde ändamålsenligt utföras och att nödiga tillgångar därtill stode till hans förfogande.

Mot ett sådant villkor kan göras den erinran, att en ekonomiskt svag upptäckare därigenom urständsättes att erhålla tillstånd till bedrivande av gruvarbete. Den fördel av upptäckten, som en ekonomiskt svag upptäckare erhåller genom ovillkorlig rätt till gruvdriftstillstånd, är dock, som förut framhållits, ofta av mindre verkligt värde för honom. Hans intresse torde bättre kunna

tillvaratagas genom ovillkorlig rätt till skälig ersättning av den, som erhåller koncession för gruvedriften.

Att såsom i Norge i själva lagen stadga visst minimikapital torde dock icke vara ändamålsenligt. Ett stadgande i lagen motsvarande 1909 och 1910 års förslag bör vara tillfyllest och må sedan i varje särskilt fall prövas, om nödiga förutsättningar i detta avseende föreligga.

Företrädesrätt till koncession: I de länder, där det rena koncessionssystemet tillämpas, åtnjuter upptäckaren icke någon företrädesrätt till erhållande av koncession och i Norge är regeringen icke skyldig lämna gruvinnehavaren koncession på gruvedriften men är å andra sidan förhindrad att ge koncession åt någon annan. Givetvis vore en under alla förhållanden fri och obunden prövning av koncessionsansökan ur statens synpunkt att föredraga. Den stimulans till nya fyndigheters eftersökande och undersökande, som kan ligga i förvisningen, att under stadgade förutsättningar vara berättigad till erhållande av gruvedriftstillstånd, bör dock icke, utan att det är alldeles nödvändigt, släppas.

I 1909 och 1910 års proposition föreslogs, att innehavare av skärpningsstillstånd, som var behörig att erhålla gruvedriftstillstånd och som före skärpningstidens utgång sökte sådant tillstånd, skulle, därest han i övrigt uppfyllde för erhållande av gruvedriftstillstånd stadgade villkor, erhålla sådant. Söktes gruvedriftstillstånd i annan ordning, skulle bero på Konungens prövning, huruvida sådant tillstånd skulle givas. De då föreslagna bestämmelserna synas, med ett par förändringar, vara lämpliga för en enhetlig lagstiftning i frågan.

Det kan sålunda vara tveksamt, om en ovillkorlig rätt att erhålla koncession för gruvedriften bör tillkomma annan än upptäckaren-inmutaren. Har inmutaren genom utförda undersökningsarbeten visat, att inom det inmutade området finnes brytvärd fyndighet av i 1 § angivet slag, bör han, om han uppfyller för koncessions erhållande stadgade förutsättningar och är villig underkasta sig vid meddelande av koncession stadgade villkor, äga ovillkorlig rätt till erhållande av koncession. Har han däremot överlåtit inmutningsrätten till annan, föreligger icke för staten samma intresse att genom meddelande av rätt till gruvbrytning belöna upptäckaren. Det må vara sant, att, om med mutsedeln följer ett givet löfte om koncession för gruvedriften, inmutaren måhända kan betinga sig en bättre betalning vid mutsedelns överlåtande än eljest, men å andra sidan uppmuntras därigenom mutsedelshandeln till förfång för ett verkligt rationellt bedrivet undersökningsarbete. Utan att vilja underskatta det värde, som för upptäckaren kan ligga däri att mutsedeln kan överlåtas med samma rätt till koncession för gruvedriften, som inmutaren själv är tillförsäkrad, anser jag likväl såväl principiella som praktiska skäl tala emot ett sådant medgivande.

Även i ett annat avseende bör den i 1909 och 1910 års förslag medgivna ovillkorliga rätten till erhållande av gruvedriftstillstånd inskränkas. Även om man utgår ifrån, att den vanligaste formen för en nyupptäckt fyndighets tillgodogörande blir, att densammas bearbetning överlämnas till enskilda företagare, kan dock viss fyndighet av den anledning att den påträffats i närheten av statsgruvefält eller att den innehåller ett sällsynt mineral eller av annan anledning finnes böra tillgodogöras genom kronans försorg. Anser man, att en ny gruvlag bör utgå ifrån, att alla inmutningsbara mineralier skola falla inom statens intresseområde, läser icke några principiella erinringar kunna göras emot, att staten förbehåller sig tillgodogörandet av sådana fyndigheter, som prövas, ur det allmännas synpunkt, böra förbehållas kronan. Principiellt sett borde denna regel gälla för fyndigheter å såväl krono- som enskild jord. Med hänsyn till den i vårt land hittills rådande uppfattningen på gruvrättens område föreslås emellertid, att berörda förbehåll endast skall avse fyndighet å

kronojord. Mot berörda stadgande kommer helt visst att invändas, att intresset för nya fyndigheters eftersökande och undersökande kommer att slappas, om inmutaren befarar, att kronan möjligen kan komma att förbehålla sig rätten till fyndighetens tillgodogörande. Självfallet är dock, att kostnaden för fyndighetens undersökande skall av kronan till fullo gäldas och inmutaren därjämte erhålla skälig ersättning för fyndighetens upptäckande. Därigenom torde upptäckaren vara tillförsäkrad sådan ersättning för sin möda och sitt arbete, att farhågan för bristande intresse för fyndigheters eftersökande säkerligen är omotiverad.

I av 1907 års sakkunniga utarbetade förslag till bestämmelser för avtal mellan staten och den, som erhöle arbetstillstånd för bearbetande av fyndighet å kronojord, föreslogs, att, då arbetstillstånd meddelades annan än den, som först anmält fyndigheten, anmälaren-upptäckaren skulle erhålla ersättning med 1,500 kronor av den, som erhöle arbetstillstånd. Då 1909 och 1910 års proposition i ämnet föreslog en viss rätt för upptäckare, som förskaffat sig skärpningstillstånd, att erhålla gruvdriftstillstånd, ansågs icke nödigt att bibehålla detta stadgande. I motion nr 48 i första kammaren vid 1910 års riksdag kritiserade dåvarande disponenten vid Gällivara malmfält N. W. Bosæus propositionen i denna del och anförde bl. a.: »På grund av det sagda och för att i högre grad än enligt föreliggande förslag uppmuntra till sökande av malmfyndighet å kronans jord, vore skäl bibehålla förenämnda bestämmelse — nämligen bestämmelsen i 1907 års förslag om penningbelöning åt upptäckaren — t. ex. på sådant sätt, att om, sedan skärpningsedel för någon utfärdats för nyupptäckt fyndighet, gruvdriftstillstånd därå åt annan meddelas inom tio år, sedan skärpningssedeln utfärdades, skulle den, som erhåller gruvdriftstillstånd, innan tillståndsbeviset till honom utlämnas, vara skyldig att till förmån för förenämnda upptäckare eller dennes rättssinnehavare hos Konungens befallningshavande i länet deponera 1,500 kr. jämte 300 kr. i ersättning för varje år av skärpningstiden, varunder författningstillståndet utöfningssedeln utförts, eller ock styrka, att denne med samma belopp förut gottgjorts.»

Oavsett vilken ståndpunkt man intar till frågan, huru rätt till fyndighets tillgodogörande skall erhållas, lära alla vara ense om vikten av, att fyndighets upptäckare erhålla ersättning för undersökningsarbete och belöning för upptäckten. Den tanke, som i detta syfte framfördes i nämnda motion, synes angiva ett sätt för frågans ordnande, som är värt beaktande. Att, som såväl 1907 års sakkunniga som motionären tänkt sig, stadga som belöning en bestämd lika stor penningssumma för alla fyndigheter oavsett deras belägenhet eller värde i övrigt lärer dock icke vara lämpligt, utan bör gottgörelsens storlek i varje särskilt fall prövas i sammanhang med beviljande av koncession för gruvdriften.

I lagen tillförsäkrad gottgörelse till upptäckaren torde dock icke böra givas annan än den inmutare, som genom undersökningsarbete visat, att inom det koncessionerade området finnes fyndighet, innehållande malm eller mineral av i 1 § angivet slag. Endast inmutning av visst område, vilket sedermera, utan att något egentligt undersökningsarbete utförts, sönats, bör icke anses kunna grunda rätt till gottgörelse. Mot nu föreslagna bestämmelser kan den invändningen göras, att frågan om vem som är en fyndighets upptäckare i vissa fall kan vara svår att avgöra, då flera påstå sig vara upptäckare, och att tvist om huruvida upptäckaren verkligen utfört föreskrivet undersökningsarbete lätt kan uppstå, om flera år förflutit från det en inmutning sönats till dess annan å samma område erhåller koncession å gruvdrift. Frågan om vem som är upptäckaren av en fyndighet lärer icke kunna bedömas efter andra grunder än de sakkunniga föreslagit. Utgår man sålunda ifrån att inmutaren även är upptäckare synes inga svårigheter böra uppstå i förstnämnda avseende. Svårare kan vara för inmutaren att, sedan någon längre tid förflutit, bevisa, mot eventuellt bestridan-

de, att han utfört föreskrivet undersökningsarbete. Har inmutaren utfört undersökningsarbete och visat, att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande malm eller mineral av i 1 § angivet slag, men mäktar icke fortsätta undersökningsarbetet, tills det kan konstateras, att fyndigheten med sannolikhet kan göras till föremål för gruvdrift, eller förmår han icke erhålla koncession å gruvdrift, läser han nog, innan inmutningen sönas, föranstalta om undersökning av kompetent person för att såmedelst skaffa ojävigt bevis för sakförhållandet. Det kan även ordnas så, att han tillerkännes rätt att för sådan besiktning på egen bekostnad anlita bergmästaren eller annan bergstatstjänsteman.

Koncessionstidens längd: I 1907 års förslag till grunder för upplåtande av fyndighet å kronojord föreslogs, att arbetsperioden efter undersökningsarbetets avslutande skulle omfatta en tid av högst 45 år. Efter upplåtelsetidens utgång skulle de i gruvan för dess styrka och bestånd verkställda byggnader utan lösen tillfalla kronan. Övriga för gruvdriften eller därmed i sammanhang stående verksamhet anskaffade maskiner, byggnader och anläggningar, skulle kronan vara berättigade att inlösa.

I 1909 års proposition föreslogs, att gruvdriftstillstånd skulle lämnas utan begränsning av tiden men att Konungen skulle äga att efter 15 år uppsäga gruvdriftstillståndet att upphöra 5 år därefter. Vid gruvdriftstillståndets upphörande skulle själva fyndigheten jämte i gruvan befintliga för dess styrka och bestånd verkställda byggnader utan lösen tillfalla kronan. Kronan skulle vara skyldig att inlösa för fyndighetens bearbetande anskaffade maskiner och övriga anläggningar. Vidare skulle kronan, därest vid gruvdriftstillståndets upphörande mineraltillgångar föreläge blottade och tillredda, ersätta tillståndshavaren härför nedlagda kostnader samt utgiva en femtedel av den nettobehållning, som dessa mineraltillgångar beräknades komma att lämna under de närmaste 10 åren.

Som skäl för detta förslag anfördes i propositionen följande: »Gruvdriftstillstånd skall enligt förslaget gälla utan begränsning i tiden men med rätt för kronan att efter vissa år mot lösen återtaga den upplåtna gruvan.

En sådan anordning torde från flera synpunkter vara fördelaktigare än den form för upplåtelser, nämligen för viss längre tid, som i 1907 års förslag upptagits. Såvitt även i framtiden den åsikten förbliver rådande att staten ej lämpligen bör själv befatta sig med gruvdrift, kommer stadgande om uppsägningsrätten tvivelsutan att endast i undantagsfall tillämpas, och torde följaktligen de gjorda upplåtelseerna i allmänhet komma att utan avbrott bestå. Således undvikes i det stora hela de olägenheter, i nationalekonomiskt hänseende, som, på sätt ovan anmärkts, skulle bliva en följd av systemet med upplåtelser på bestämd tid. För övrigt har genom avfattning av inlösningsbestämmelserna sörjts för, att, i händelse uppsägning äger rum, de för den framtida gruvbrytningen nödiga tillredningsarbetena icke skola underlätas, vadan även i sådant fall något avsevärdare avbrott i gruvrörelsen icke synes behöva befaras. Skulle åter i en framtid den åsikt vinna insteg, att staten själv bör övertaga driften av sina gruvor eller åtminstone vissa av dem, har enligt förslaget kronan, sedan 15 år av uppsägelse tiden tilländagått, tillfälle att, närhelst kronan önskar, efter en uppsägelse tid dock av 5 år, komma i besittning av en upplåten gruva. Enligt 1907 års förslag åter skulle kronan, om den av en eller annan anledning funnit önskvärt erhålla förfoganderätten till en upplåten gruva, nödgas måhända i flera tiotal år vänta på att få gruvan i sina händer. Den fördel för staten, som kan tyckas ligga däri att den i senare fallet bekommer gruvan utan lösen, torde mer än väl uppvägas av förmånen att, närhelst det anses lämpligt, kunna återtaga en upplåten gruva.»

I 1910 års proposition med i övrigt i detta avseende likartade bestämmelser framflyttades den tid, efter vilken gruvdriftstillståndet skulle kunna uppsägas, till 25 år. Som skäl för denna förlängning av uppsägelsetiden åberopades följande yttrande av de för utredning av frågan om brutto- eller nettoavgäld särskilt tillkallade sakkunniga. »Även i ett annat avseende torde i följd av vad nu föreslagits angående avgäldens utgående ändring böra ske i bestämmelserna om kronans inlösningsrätt, nämligen i fråga om den tid från gruvdriftstillståndets meddelande, efter vilken kronan äger rätt att uppsäga det samma. Den tid, 20 år, under vilken enligt förslaget tillståndshavaren är ovillkorligt berättigad behålla gruvan är givetvis ur synpunkten av gruvnäringens uppmuntran väl kort.» — — »Tiden synes oss följaktligen böra kunna förlängas med åtminstone 10 år.»

Enligt vad gruvlagstiftningskommittén föreslog, skulle kronan, om uppsägning skedde 4 år förut, äga att övertaga gruvan efter 30 år från utmåsläggningen. Vid övertagandet skulle kronan vara skyldig inlösa för gruvdriften gjorda anläggningar i samma omfattning som enligt 1909 och 1910 års förslag och ersätta kostnaden för efter tillsägelse utförda blottnings- och tillredningsarbeten men icke utgiva någon del av den blottade malmens värde.

Vägande skäl kunna anföras såväl för systemet med en viss bestämd upplåtelse tid, vid vars utgång fyndighet och anläggningar utan lösen tillfalla staten, som för de i 1909 och 1910 års proposition och av 1916 års kommitté föreslagna bestämmelserna.

Om brytningsrätten till en fyndighet upplåtes på viss bestämd tid, tvingas statsmakterna vid koncessionstidens utgång att taga ställning till frågan om förnyelse av upplåtelsen eller icke. Och om fyndighet och byggnader utan lösen tillfalla staten, underlättar detta övertagandet.

Då koncessionären under koncessionstiden, förutom skälig vinst å företaget, ävenledes bör kunna bortamortera utförda anläggningar och fyndigheten vid koncessionens meddelande i regel icke är närmare känd, påkallas härav en jämförelsevis lång koncessionstid. Koncessionstiden för de för oss viktigaste fyndigheterna är i Frankrike 99 år och i Norge 50 år. I Norge begränsas vad som utan lösen tillfaller staten närmast till fyndigheten samt gruvmaskineri och därtill hörande byggnader. Även om alla maskiner, byggnader och övriga anläggningar vid koncessionstidens utgång utan lösen tillfalla staten, är därmed icke givet, att värdet av denna egendom är så betydande. Man kan befara att under senare delen av koncessionstiden föga kommer att bekostas på anläggningarnas underhåll, varför såväl maskiner som byggnader kunna vara i hög grad förslitna.

Även med fullt erkännande av de obestriddliga fördelar, som detta system i flera avseenden erbjuder, synes dock vad i 1909 års proposition anfördes om vikten av, att staten inom kort tid äger att förfoga över fyndigheterna, vara värt beaktande. Det vill synas att ett koncessionssystem, som ger staten möjlighet att efter en relativt kort tid övertaga fyndigheten och inlösa byggnader och övriga anläggningar, skulle vara ur statens synpunkt att förorda.

Den tid på 60 år, som de sakkunniga föreslagit, innan kronans lösningsrätt skulle inträda, är dock alldeles för orimligt lång. I de över kommitténs förslag avgivna yttrandena har heller icke påyrkats en så lång tid. Kommerskollegium anser sålunda den föreslagna tiden för inträdande av kronans lösningsrätt vara väl kort, men antyder ingalunda, att tiden borde fördubblas. Därest staten vid övertagande skall inlösa maskiner och byggnader, bör en tidsperiod av 25 år, innan kronans lösningsrätt inträder, vara tillräcklig. Beträffande inlösningsförfarandet och omfattningen av den egendom, som vid den koncessionerade fyndighetens övertagande skall inlösas, ansluter jag mig utom i en detalj till de sakkunnigas förslag. Med hänsyn till att koncessionshavare, som tillika

är ägare av den mark, varå gruvan är belägen, på grund därav icke behövt påkalla anvisande av mark för nödiga anläggningar, bör stadgas, att kronan vid övertagande av gruva skall äga att inlösa jämväl den mark, koncessionsinnehavaren själv äger och använder för gruvdriften.

Koncessionsvillkor: Ett av önskemålen med kravet på koncession för gruvdrift är att därigenom bereda statsmakten möjlighet att genom uppställande av villkor för rättighetens utnyttjande tillvarata och befordra sådana samhälleliga och enskilda intressen, som behöva statsmaktens stöd. Syftet med uppställande av särskilda villkor är icke att söka hindra företagets sunda utveckling eller att lägga onödiga och tyngande band på verksamheten. Det kan dock icke förnekas, att särskilda föreskrifter för ett företags bedrivande i viss mån alltid komma att kännas besvärande. Det måste därför vara angeläget tillse, att i varje särskilt fall koncessionsförbehållen göras så mjuka som är möjligt för åstadkommande av det avsedda syftet.

I en koncessionslag kan lagstiftaren tillämpa två olika sätt för att giva den administrativa makten den behöfliga fullmakten till reglerande ingripande. Lagstiftaren kan använda den metod, som använts i Norge, där i lagen synnerligen minutiöst uppräknats alla förbehåll av social natur, som kunna vara behöfliga och må uppställas. Lagstiftaren kan även, som gruvlagstiftningskommittén föreslog för meddelande av koncession å större brytning än 25,000 ton årligen, endast föreskriva, att, om tillstånd lämnas, fastställas av Konungen de särskilda villkor för tillståndets åtnjutande, som må finnas erforderliga utöver vad i lagen stadgas. Denna senare utväg är den enklaste och för tillämpningen bekvämaste. Riksdagen torde dock icke vara villig, vid antagande av en koncessionslag, att alldeles lämna frågan om koncessionsvillkoren öppna.

Skall i lagen någon antydning göras om koncessionsvillkoren, kan detta icke gärna ske i den form att i lagen föreskrives, vilka villkor som skola uppställas. Detta måste prövas i varje särskilt fall, enär förhållandena och behov av särskilda föreskrifter i ena eller andra avseendet alltid komma att bli väsentligen olika. I lagen kan följaktligen icke angivas annat än de villkor, som må föreskrivas. I det närslutna lagutkastet ha antytts de villkor, som i lagen borde upptagas.

Mot gruvlagstiftningskommitténs förslag att i lagen föreskriva en viss medgiven maximibrytning har av hörda myndigheter och de sakkunniga gjorts vägande erinringar. Delvis av samma skäl som de sakkunniga anfört, men även av andra skäl, uttalades av mig i den till kommitténs betänkande fogade reservationen tvivel om bestämmelsens lämplighet. Även om, på sätt kommittén föreslog, en för alla fyndigheter lika fixerad maximibrytning icke är lämplig, synes dock för vissa fyndigheter en sådan begränsning både vara möjlig att föreskriva och behöflig.

Upplåtes tillgodogörandet av en malmförekomst till ett järnverk, som ämnar använda malmen i egen drift, bör överhuvud få koncessionsförbehåll göras. Det föreligger i regel för järnbrukens vidkommande icke några behov av mera omfattande kontrollföreskrifter och särskilt icke i detta avseende.

Föreskrift om maximibrytning torde närmast vara påkallad i de fall, då koncessions sökanden saknar de nödvändiga ekonomiska förutsättningarna för de anordningar, som äro behöfliga vid en större drift å en från bebyggd ort avlägsen plats. För en begränsad jämförelsevis mindre brytning kan en fyndighet upplåtas till en sökande, som av antydda skäl icke bör erhålla tillstånd, om mera omfattande anläggningar av bostäder m. m. kunna vara påkallade. Även av andra skäl, t. ex. för att förhindra en alltför hastig utbrytning av en mera sparsamt förekommande mineral eller att förhindra, att befarad rovdrift företages, bör viss maximibrytning kunna föreskrivas. I de sakkunnigas betänkan-

de har framhållits de stora tekniska svårigheter, som för ett sådant villkors genomförande erbjuda sig. Jag vill icke förringa de framhållna svårigheterna; emellertid synes en för varje förekommande fall särskilt avpassad bestämmelse kunna åstadkommas, som är möjlig att tillämpa.

I 1910 års proposition föreslogs, att den, som erhöle gruvdriftstillstånd å fyndighet å kronojord, skulle erlägga till kronan en årlig avgäld av 20 % å nettovinsten. Nettoinkomsten var dock annorlunda beräknad i detta förslag än i gruvlagstiftningskommitténs och de sakkunnigas förslag, varför direkt jämförelse icke låter sig göra. Nämnda kommitté föreslog en avgäld av 25 % å nettovinsten. De sakkunniga föreslå nu, att, om jordägaren icke deltagar i gruvarbetet, han av gruvägaren skall uppbära en årlig avgäld uppgående till 25 % av företagens nettovinst. Utgår man ifrån, som i annat sammanhang föreslagits, att jordägaren skall erhålla i avgäld endast 10 % av nettovinsten kan 15 % av denna vinst förbehållas kronan, utan att gruvägaren blir hårdare betungad, än vad de sakkunniga föreslagit.

Med de regler för beräkning av nettovinsten, som de sakkunniga föreslagit och för vilka välgrundade skäl synas föreligga, kan man tycka, att staten borde ha större andel i företagens nettovinst och detta vore säkerligen riktigt, om icke gruvägaren vore underkastad, som i denna reservation föreslås, att utan ersättning få avstå gruvan efter 25 år.

Mot en i lagen föreskriven lika avgäld för alla gruvföretag kan likväl invändningar med visst berättigande göras. Avser gruvdriften en svårbelägen eller mindre brytvärd malm eller skall den brutna malmen användas vid gruv-innehavarens järnverk, kunna skäl föreligga, då det är ett allmänt intresse, att en relativt mindre eller ingen avgäld erlägges. Det kan häremot erinras, att avgälden skall utgå endast på nettoöverskottet och att det därför icke bör för någon gruvägare möta svårighet att erlägga lika avgäld som övriga företagare. Men om det är så, att gruvföretaget eller det järnverk, som förädlar malmen, gått med förlust under ett flertal år och det sedermera under ett eller annat år tillfälligtvis uppstått vinst, kan hela denna vinst vara behövlig för säkerställande av företagens framtida driftsmöjlighet. Det är av vikt, att staten erhåller sin del i den vinst, som uppstår vid en fyndighets tillgodogörande, men för detta intresse får icke eftersättas möjligheten att söka stimulera fram nya önskvärda företag eller att bistå företag, som äro i en särskilt betryckt ställning. Av samma anledning torde i vårt land, liksom i motsvarande lagstiftning i vissa andra länder, Konungen, då särskilda skäl föreligga, böra äga att nedsätta den i koncessionsakten bestämda avgälden.

Att vid koncessions meddelande bestämma för hela den tid, gruvdriftstillståndet kan komma att vara, den avgäld, som skall utgå, kan icke vara tillräddig. Enligt den norska koncessionslagen bestämmas avgälden endast för en tid av 10 år, varefter nyreglering skall ske. Denna tidsperiod torde dock vara väl kort. En lämplig tidsperiod synes vara 25 år. Efter denna tids förlopp har kronan möjlighet att övertaga gruvan. Sker icke övertagande, kan en nyreglering av avgälden vara berättigad.

Som förut antytts, innehåller den norska koncessionslagen ytterligt detaljerade föreskrifter till tryggande av de anställdas och kommunens intressen. Ett flertal av de i den norska lagen medtagna föreskrifterna avser emellertid antingen frågor, som i annan ordning hos oss äro föremål för statligt övervakande och reglerande, eller ock sådana förhållanden, som icke äro lämpliga i vårt land. Det i närslutna lagutkast i sådant avseende upptagna stadgandet angiver de frågor, som i vårt land i en lagstiftning av denna art närmast kräva att vid koncessions meddelande regleras.

Om jordägarens rätt till avgäld från gruvföretaget: Enligt nu gällande

gruvstadga är jordägarandelen ingalunda för jordägaren så värdefull, som mången förmenar. Jordägaren skall nämligen sist vid utmålsförrättningen anmäla, om han vill tillgodonjuta sin jordägarandel och i sådant fall deltaga med hälften i kostnaden för gruvarbetet. I allmänhet torde vid utmålsförrättningen fyndigheten varit så föga känd och resultatet av gruvdriften så osäkert, att jordägaren icke velat ikläda sig den risk, som följt med arbetets bedrivande varför han utan ersättning eller endast mot en ringa gottgörelse avstått från sin jordägarandel, eller också har han varit så ekonomiskt svag, att han icke förmått anskaffa det för deltagande behöfliga kapitalet. Med de strängare krav på undersökningsarbetet före utmålsläggningen, som de sakkunniga förordade, bör kunna förväntas en bättre möjlighet för jordägaren att bedöma fyndighetens värde än vad hittills varit förhållandet, och genom att tillförsäkra honom 25 % av företagens nettoavkastning, om han icke vill deltaga i gruvarbetet, har hans ställning än ytterligare stärkts.

Därest detta förslag blir lag, är fråga om de enskilda jordägarna i något annat land ha en så förmånlig ställning i detta avseende. I England och Förenta staterna gäller visserligen, att jordägaren ensam har äganderätten till upptäckt fyndighet å sin mark, men, då han väl i regel, utan att fyndigheten är närmare känd, överlåter tillgodogörandet åt annan, är icke säkert, att han i allmänhet kan tillförsäkra sig så stor del av företagens avkastning. Enligt den franska gruvlagen äger jordägaren av koncessionären åtnjuta en i koncessionsurkunden bestämd avgäld. För kolgruvor brukar denna avgäld utgå med en viss kvotdel av den brutna kolkvantiteten. För andra gruvor utgår avgälden vanligen efter storleken av det koncederade området med ett belopp, som vanligen ej överstiger 10 centimes per hektar, för fyndigheter av vissa mindre vanliga metaller har dock avgälden satts till högre belopp, ända till 50 franc per hektar. I Belgien erhåller jordägaren dels en fast avgift, som icke må understiga 25 centimes per hektar av koncessionsområdet, och dels en proportionell avgift, från 1 till 3 procent av gruvans nettoavkastning. I Portugal är jordägaren tillförsäkrad en viss avgäld av fyndighetens avkastning, som uppgår till hälften av avgiften till staten, vilken utgår med dels en fast avgift efter koncessionsområdets storlek och dels en proportionell avgift på nettoavkastningen, vilken sistnämnda avgift må uppgå till högst 5 % på denna. I Spanien tillerkänner lagstiftningen icke jordägaren någon delaktighet i upptäckt fyndighet å hans jord eller avgäld av gruvbrytningen. Den rumäniska gruvlagen tillerkänner statsmyndigheten rätt att, för den händelse jordägaren icke undersöker eller bearbetar fyndighet å hans mark, lämna koncession härå åt annan. Jordägaren är då berättigad till en årlig avgäld om 3 % av gruvans nettoavkastning. I Grekland skall koncessionsinnehavaren betala till staten en avgift å 5 % av gruvans nettovinst, vidare 1 % till gruvarbetarnas kassa samt 5 % av den därefter återstående nettovinsten till jordägaren. Enligt de gamla tyska bergsordningarna fick jordägaren vissa andelar, i allmänhet motsvarande $\frac{1}{32}$ — $\frac{1}{64}$ i gruvan, varvid emellertid särskild ersättning för skada och intrång ej förekom. I den preussiska gruvlagen från 1865 har jordägarens delägarrätt helt försvunnit och utbytts mot en rätt till ersättning för liden skada. I Norge äger jordägaren på grund av sin jordägarrätt att endast deltaga i gruvan med $\frac{1}{10}$.

Utgår man från den uppfattningen att alla upptäckta fyndigheter höra kronan till, är principiellt sett jordägaren icke berättigad att njuta någon del i fyndigheten. Men även med en sådan åskådning kan, med hänsyn till den hos oss sedan långa tider rådande uppfattningen, jordägaren böra tillförsäkras någon del av den vinst, som uppstår vid fyndighetens tillgodogörande. Godtages ett sådant betraktelsesätt, kan jag dock omöjligen ansluta mig till de sakkunnigas förslag beträffande vinstandelens storlek. Tillförsäkras jord-

ägaren i lagen en viss del av nettovinsten, är detta i och för sig en större fördel för honom, än om han äger att med flerdubbelt större andel deltaga i gruvdriften. Genom att tillförsäkras viss del av nettoavkastningen slipper han undan alla de riskmoment, som äro förenade med ett direkt deltagande i arbetet. Medgives jordägaren att uppbära någon del av gruvföretagets avkastning, blir det sedan en skälighets- och lämplighetsfråga att bestämma storleken av hans andel. Bestämmas denna till 10 % av företagets nettoavkastning, synes emellertid jordägaren bliva väl tillgodosedd.

I motsats till de sakkunnigas majoritet kan jag icke finna några som helst berättigade skäl för att jordägaren skulle uppbära del i vinsten, sedan kronan övertagit gruvan. Icke kan väl det finnas större anledning för staten att dela med sig av uppstående överskott å gruvdriften till jordägaren än till koncessionären. Har den senare fått avstå fyndigheten utan vederlag lärer väl jordägaren icke kunna anses vara berättigad till en fördelaktigare ställning.

Övergångsbestämmelser: Ett omarbetande av de sakkunnigas förslag till gruvlag enligt de principer, som i denna reservation antyts, måste ävenledes medföra en genomgående omarbetning av övergångsbestämmelserna. Att i detta sammanhang närmare ingå på dessa bestämmelser torde dock icke vara påkallat.

Även om spörsmål, som beröra frågan om ett överförande till statens disposition, i den mån så kan befinnas vara önskvärt, av redan med gruvdrift belagda malmförekomster, är en särskild fråga, som bör upptagas i annat sammanhang, lär dock, vid antagande av en ny lagstiftning på detta område, böra upptagas till ordentligt övervägande, om icke lagen bör omfatta sådana fyndigheter, som före lagens ikraftträdande inmutats men som icke blivit belagda med regelmässigt gruvarbete. Utan en sådan bestämmelse kan befaras, att under den närmaste tiden före lagens ikraftträdande fyndigheters efterspanande och inmutning kommer att företagas i en så stor omfattning, att därigenom de med de nya lagbestämmelserna avsedda syftemålen i betänklig grad komma att ointetgöras.

Utkast till ändringar i sakkunnigas förslag till gruvlag.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Envar äger, där ej eljest enligt lag hinder däremot möter, genom inmutning erhålla rätt framför andra att, på de villkor och med de inskränkningar, som i denna lag stadgas, undersöka sådan å egen eller annans grund belägen mineralfyndighet, som innehåller:

1) malm till någon av följande metaller, nämligen guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanadin, molybden, wolfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock ej sjö- och myrmalm;

2) svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

2 §.

Den som vill erhålla sådan rätt, som omförmäles i 1 § (inmutningsrätt), har att i den ordning, som i andra kapitlet stadgas, göra skriftlig ansökning därom hos bergmästaren.

Bifalles ansökningen, skall bergmästaren utfärda *mutsedel*; och äger sökanden (*inmutaren*) därefter inom det område, som i mutsedeln anvisas (*inmutat område*), anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral.

3 §.

Lika med sakkunnigas 3 §.

2 KAP.

Om inmutning.

4 §.

Lika med sakkunnigas 4 §.

5 §.

Inmutningspunkten må icke vara belägen å, ej heller inmutat område omfatta:

1—8 lika med sakkunnigas förslag.

9) område, som förut varit men ej längre är föremål för rätt på grund av inmutning, utmåsläggning eller gruvdriftstillstånd.

6—11 §§.

Lika med sakkunnigas 6—11 §§.

3 KAP.

Om undersökningsarbete.

12—13 §§.

Lika med sakkunnigas 12—13 §§.

14 §.

1 *mom.* Under arbetet brutna inmutningsbara mineral må inmutaren icke använda på annat sätt eller i större omfattning, än som är nödvändigt för undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Därvid utvunna produkter äger inmutaren fritt tillgodogöra sig.

Därest för vinnande av kännedom om fyndighetens storlek eller brytvärdhet viss provbrytning kan vara behöfelig, må inmutaren, efter anmälan till bergmästaren, därjämte tillgodogöra sig vid provbrytningen brutna inmutningsbara mineral till ett värde beräknat efter saluvärdet å platsen av högst tio tusen kronor.

2 *mom.* Lika med sakkunnigas förslag.

15 §.

Inmutaren vare skyldig underkasta sig de föreskrifter, som på jordägarens begäran eller med anledning av anmälan enligt 14 § kunna meddelas av bergmästaren för kontroll därav, att inmutaren icke överskrider den rätt, som enligt 13 § första stycket och 14 § tillkommer honom.

16 §.

Påbörjar inmutaren undersökningsarbetet, innan han fullgjort vad honom enligt 12 § åligger, eller åsidosätter han av bergmästaren jämlikt 15 § meddelad föreskrift, straffes han med böter från och med tio till och med tvåtusen kronor.

Inmutaren have ock till kronan förverkat de produkter, som han olovligen brutit, eller ersätte, där dessa icke längre finnas i behåll, deras värde i brutet skick.

Andra och tredje styckena lika med sakkunnigas förslag.

17—18 §§.

Lika med sakkunnigas 17—18 §§.

19 §.

Första—tredje styckena i huvudsak lika med sakkunnigas förslag i 19 §.

Är ansökning om förlängning av undersökningstiden vid dennas utgång beroende på prövning, må undersökningsarbetet fortgå, intill dess ansökningen slutligen prövats.

20 §.

Tillstånd att anställa undersökningsarbete å område, som omförmäles i 5 § 9), meddelas efter prövning av föreliggande omständigheter av kommerskollegium. Meddelas sådant tillstånd gälle i tillämpliga delar vad i 12—18 §§ är stadgat samt därutöver de särskilda bestämmelser, som kommerskollegium kan finna nödigt meddela.

4 KAP.

Om gruvdriftstillstånd.

21 §.

Rättighet att i större omfattning än vad i 14 § sägs bearbeta och tillgodogöra sig i 1 § angiven fyndighet, är för annan än kronan beroende på särskilt tillstånd (koncession), som meddelas av Konungen.

Koncession må ej meddelas annan än i Sverige bosatt svensk undersåte eller handelsbolag, ekonomisk förening eller aktiebolag, som jämlikt lag den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag äger förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, och som visar, att arbetet av sökanden kan ändamålsenligt utföras och att nödiga tillgångar därtill stå till hans förfogande.

Har kronan inmutat fyndighet, skall för rätt att tillgodogöra sig denna icke erfordras sådant tillstånd, som i första stycket sägs.

22 §.

1 mom. Ansökan om koncession skall göras skriftligen och till bergmästaren ingivas eller i betalt brev med posten insändas och innehålla uppgift om:

- 1) sökandens namn, hemvist och yrke;
- 2) fastighet, församling och län, där de områden äro belägna, som ansökan avser eller som sökanden därutöver jämlikt 39 § önskar taga i anspråk; skolande, där jord- eller fastighetsregister för orten är upplagt, därvid angivas fastighets beteckning i samma register;
- 3) de personers namn och hemvist, vilka äro ägare av de under 2) angivna jordområden eller därtill hava nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt;
- 4) huruvida omedelbart intill det med ansökningen avsedda området finnes område, varå enligt 36 § utmål ej må utläggas, samt, där fråga är om sådant område, varom sägs i 5 § 5)—8), namn och hemvist på den, som innehar dylikt område;
- 5) uppgift om den omfattning, vari sökanden har för avsikt att driva gruvbrytningen.

2 mom. Vid ansökningen foga sökanden:

1) där sökanden icke själv verkställt inmutningen och icke förut hos bergmästaren visat behörighet att här i riket idka gruvdrift, handlingar, utvisande att sökanden äger sådan behörighet;

2) karta över de under 1 mom. 2) angivna jordområden jämte erforderlig beskrivning, vilka handlingar skola vara upprättade av lantmätare, bergstats tjänsteman eller annan sakkunnig person; skolande av kartan, vilken i fråga om utmålet skall vara utförd i skala om minst 1:4000 samt såvitt angår mark, som endast är avsedd för väg, transportbana eller ledning, må vara upprättad i därför lämplig skala, jämte tillhörande beskrivning tydligt framgå områdenas geografiska belägenhet, tillstötande gränser för de i 1 mom. 4) avsedda områden, inmutningspunktens läge, de ställen, där inmutningsbart mineral påträffats, samt övriga för sökanden kända förhållanden, som äro av betydelse för bedömmande av fyndighetens storlek, läge och utsträckning;

3) utredning, som visar att inom det ansökta området finnes fyndighet, innehållande malm eller mineral av i 1 § angivet slag, som lämpar sig för teknisk bearbetning och som förekommer i sådan myckenhet, att fyndigheten med sannolikhet kan göras till föremål för gruvdrift;

4) i det fall att koncession sökes av inmutaren, uppgift om den mutsedel, på vilken inmutningsrätten grundas, samt berättelse över de utförda undersökningsarbetena;

5) handlingar, som styrka, att arbetet kan av sökanden ändamålsenligt utföras och att nödiga tillgångar därtill stå till hans förfogande; samt

6) bestyrkt avskrift av ansökningen jämte därvid fogade handlingar.

2 mom. Där sökanden samtidigt vill söka koncession å flera intill varandra gränsande inmutningar må för samtliga dessa göras en gemensam ansökning.

23 §.

1 mom. Finner bergmästaren ansökningshandlingarna ofullständiga eller någon ytterligare upplysning erforderlig, äger bergmästaren förelägga sökanden att inom viss skäligen tid inkomma med felande handling eller erforderlig upplysning, vid äventyr, om det försummas, att ansökningen icke anses hava inkommit förrän den dag, då vad föreläggandet avser blivit fullgjort, vilket äventyr skall intagas i beslutet. Beslutet skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev med posten.

2 mom. Äro ansökningshandlingarna fullständiga, eller varder vad därutinnan eller eljest brister inom förelagd tid fullgjort, låte bergmästaren inom fjorton dagar därefter i kyrkan till den församling, där de i 22 § 1 mom. 2) angivna områden äro belägna, ävensom i bergskungörelserna kungöra ansökningen med föreläggande av viss tid, minst tre och högst fem månader efter kungörelsens datum, inom vilken den, som anser sin rätt vara av frågan beroende, bör hos bergmästaren skriftligen anföra vad han till bevarande av sin rätt aktar nödigt. Såvitt gäller område inom Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län, skall tiden för föreläggandet innefatta åtminstone två av månaderna maj—september, och må alltså, i den mån härför är nödigt, tiden utsträckas utöver vad nyss nämnts.

3 mom. Det åligger därjämte bergmästaren att i rekommenderat brev med mottagningsbevis översända kungörelsen såväl till sökanden som till de sakägare, vilka jämlikt 22 § 1 mom. 3) och 4) uppgivits i ansökningen eller eljest äro för bergmästaren kända.

Bestyrkt avskrift av ansökningshandlingarna skall för att hållas tillgänglig för sakägarna samtidigt med kungörelsen översändas till ägaren av den fastighet, å vilken inmutningspunkten är belägen, eller, där för flera inmutade områden gemensam ansökning om koncession göres, de flesta inmutningspunkterna

äro belägna. Underrättelse om var avskriften av ansökningshandlingarna sålunda finnes tillgänglig skall intagas i kungörelsen.

Är jord, som beröres av ansöknigen, samfällad för helt skifteslag eller eljest för flera fastigheter, skall kungörelsen samt, där avskrift av ansökningshandlingarna skall tillställas jordens ägare, jämväl nämnda avskrift sändas till sysslomannen eller förvaltaren av den samfällda egendomen eller, där sådan ej är för bergmästaren känd, till en av delägarna för att vara för dem alla tillgänglig.

4 mom. Är kronan sådan sakägare, som jämlikt 23 § 3 mom. skall erhålla del av kungörelsen, skall denna inom tid, som i nämnda lagrum sägs, översändas till Konungens befallningshavande i det län, där inmutningspunkten är belägen.

24 §.

Ägare av sådant jordområde, som i 22 § 1 mom. 2) sägs, vare pliktig att, då inmutaren för lämnande av stadgad uppgift i koncessionsansöknigen eller ock bergmästaren därom framställer begäran, utan dröjsmål uppgiva namn och hemvist på envar, som till området har nyttjanderätt, servitut eller avkomsträtt.

25 §.

Efter utgången av den i kungörelsen utsatta tid skall bergmästaren, vilken det åligger att genom besök på platsen skaffa sig kännedom om den fyndighet, varom fråga är, skyndsamt insända samtliga handlingar jämte eget utlåtande till Konungen.

Kostnaden för kungörandet och bergmästarens besök på platsen skall gäldas av sökanden; och vare han pliktig att, där bergmästaren det fordrar, samma kostnad inom förelagd tid förskjuta, vid äventyr, om den tid försittes, att ansöknigen anses förfallen, vilken påföljd bör i föreläggandet intagas.

26 §.

1 mom. Har inmutaren, varmed i detta moment endast förstås den, som verkställt inmutningen, i vederbörlig ordning före undersökningstidens utgång sökt koncession, eller har han, då bergmästaren avslagit ansökan om förlängning av undersökningstiden, och detta beslut givits senare än trettio dagar före undersökningstidens utgång, inom trettio dagar efter det beslutet om avslag givits ingivit ansökan om koncession, och visas, att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande malm eller mineral av i 1 § angivet slag, som lämpar sig för teknisk bearbetning och som förekommer i sådan myckenhet, att fyndigheten med sannolikhet kan göras till föremål för gruvdrift, skall inmutaren, därest han uppfyller de för koncessions erhållande i 21 § föreskrivna villkor och är villig underkasta sig de villkor för koncessionens åtnjutande, som jämlikt 27 § må kurna föreskrivas, erhålla koncession å gruvdrift inom det område, som vid utmålsförrättningen anvisas.

Avser ansöknigen på kronojord belägen fyndighet skall det dock tillkomma Konungen att pröva, huruvida i stället för koncessions meddelande fyndighetens tillgodogörande skall förbehållas kronan; och vare i dylikt fall inmutaren berättigad till skälig gottgörelse för fyndighetens upptäckande samt den, som bekostat utförda undersökningsarbeten, berättigad till ersättning för alla därmed förenade kostnader.

2 mom. Göres eljest ansökan om koncession, prövar Konungen efter omständigheterna, huruvida koncession må meddelas.

3 mom. Har annan än inmutaren eller dennes rättsinnehavare erhållit koncession, vare denne, såvida han genom utförda undersökningsarbeten visat, att inom det koncessionerade området finnes fyndighet, innehållande malm eller mineral av i 1 § angivet slag och därest icke mera än tio år förflutit från mutsedelns utfärdande, berättigad att av den, som erhåller koncession, undfå en i

koncessionsakten bestämd gottgörelse för det utförda undersökningsarbetet och fyndighetens upptäckande.

27 §.

Vid meddelande av koncession fastställs av Konungen de särskilda villkor för koncessionens åtnjutande, som i varje särskilt fall må erfordras utöver vad i denna lag stadgas.

I sådant avseende må föreskrivas:

1. att regelmässig gruvdrift skall igångsättas inom viss i koncessionsakten bestämd tid;
2. att inom det koncessionerade området icke må årligen eller under viss längre tidsperiod brytas mera än en viss kvantitet; därest på grund av nyupptäckt tillgång på malm inom området eller av annan omständighet skäl därtill kan föreligga, må på särskild ansökan den sålunda bestämda maximikvantiteten förhöjas för den tid, vartill omständigheterna giva anledning;
3. att malm, som ur fyndigheten vinnes, icke eller allenast i viss omfattning må såsom råvara exporteras ur landet;
4. de ytterligare bestämmelser, som utöver vad i 11 kap. stadgas, må vara påkallade för tillgodoseende av inhemsk förbrukares behov av malm eller annat inmutningsbart mineral;
5. att koncessionsinnehavare skall till kronan erlägga en årlig avgäld (royalty), som för de första tjugufem åren efter koncessionens meddelande skall utgå med högst femton procent av företagets nettovinst beräknad på sätt i 52 § stadgas, och sedermera skall utgå med den procent av nämnda nettoinkomst, som då av Konungen bestämmes.

Konungen vare dock obetaget att, på särskild ansökan, när skäl därtill äro, för viss tid medgiva koncessionsinnehavaren befrielse från eller nedsättning i den vid koncessionens beviljande stadgade avgälden;

6. de ytterligare bestämmelser, som, utöver vad i denna lag eller eljest stadgas, må kunna vara behövlige för att förekomma olycksfall och ohälsa i arbetet, för arbetarnas förseende med sunda och rymliga bostäder eller mark till egna hem, för beredande på platsen av läkar- och sjukvård samt tillgång till bad eller för anskaffande av lämplig samlingslokal för föreningsmöten och offentliga sammankomster samt lokal för bedrivande av kooperativ handelsrörelse;
7. de ytterligare villkor, som kunna vara påkallade för tillvaratagande av allmänna eller vid företaget anställda personers eller bergshanteringsens berättigade intressen.

28 §.

Den, som erhållit koncession, äger uteslutande rätt att, på de villkor och med de inskränkningar, för var tid gällande lag stadgar och den givna koncessionsakten innehåller, inom det område, koncessionen omfattar, bearbeta och tillgodogöra sig alla mineraliska ämnen av den i 1 § omförmälda beskaffenhet, vilka inom det upplåttna området anträffas.

29 §.

1 mom. Efter Konungens medgivande kan meddelad koncession övertagas av annan, som är behörig till erhållande av koncession. Ansökan om övertagande av koncession skall ingivas till bergmästaren och innehålla i 22 § 1 mom. 1) och 5) samt 2 mom. 1) och 5) omförmälda uppgifter. Bergmästaren åligger att skyndsamt insända den inkomna ansökan jämte eget utlåtande till Konungen.

Vid meddelande av tillstånd att övertaga koncession må Konungen fastställa de särskilda villkor för koncessionens åtnjutande, som utöver vad kon-

cessionsakten innehåller må vara erforderliga för ändamål, som omförmålas i 27 §.

2 mom. Eftersätter koncessionshavaren för koncessions åtnjutande stadgade villkor, vare koncessionen förverkad. Har ej, då koncessionshavaren avlidit eller blivit försatt i konkurs, anmälan om övertagandet av koncessionen gjorts inom sex månader, räknat från dödsfallet eller den offentliga stämningens utfärdande, eller har övertagandet icke av Konungen godkänts, skall koncessionen upphöra sex månader efter det anmälan senast bort ske.

Detsamma skall gälla, där koncessionshavaren upphört att vara svensk undersåte eller flyttat utrikes och ej inom sex månader därefter göres anmälan, att koncessionen överlåtits åt annan, eller Konungen ej godkänner överlåtelsen.

5 KAP.

Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggning.

30 §.

Det område, varå koncession erhållits (utmål), skall av bergmästaren anvisas. Vid utmålsförrättning skall bergmästaren biträdas av två gode män, vilka av honom utses bland dem, som i orten äro valda till gode män vid lantmäteriförrättning, så ock, där så anses nödigt, av lantmätare, bergstats-tjänsteman eller annan sakkunnig person, som förordnas av Konungens befallningshavande.

Mot bergmästaren och de vid förrättningen biträdande gälle de i rättegångsbalken stadgade jäv mot domare i allmänhet.

31 §.

Omedelbart efter sedan bergmästaren erhållit kännedom om att koncession meddelats skall han utsätta ärendet att, så fort ske kan och tjänlig årstid är för handen, förekomma vid förrättning på stället, ävensom om tid och ställe för förrättningen utfärda kungörelse.

Bergmästaren foge anstalt därom, att kungörelsen minst trettio dagar före utmålsförrättningen genom vederbörande pastorsämbetes försorg uppläses i kyrkan i den församling, där den fyndighet, varå koncession erhållits, är belägen.

Det åligger därjämte bergmästaren att i rekommenderat brev med mottagningsbevis översända kungörelsen såväl till koncessionshavaren som till de sakägare, vilka beröras av utmålsförrättningen.

32—34 §§.

I huvudsak lika med sakkunnigas 27—29 §§.

35 §.

Vid förrättningen äger koncessionshavaren, där ej eljest enligt denna lag hinder däremot möter, efter fyndighetens sannolika sträckning erhålla ett utmål om högst fyra hektar, i horisontalplanet räknat.

Andra och tredje styckena lika med sakkunnigas 30 §.

36—50 §§.

I huvudsak lika med sakkunnigas 31—45 §§.

6 KAP.

Om jordägares rätt till avgäld från gruvföretag.

51 §.

1 mom. Ägare av jord, varå gruva är belägen, vare från och med året efter utmålsförrättningen berättigad att, utan deltagande i kostnaden för arbetet, av koncessionshavaren erhålla en årlig avgäld av tio procent av den nettovinst, som, beräknad på sätt i 52 § sägs, under året uppkommit å gruvföretaget, i den mån det avsett jordägarens ägovälde.

Äro inom ett utmål flera jordägare med laga skillnad sig emellan, njute de avgäld var inom sitt ägovälde.

2 mom. Varder gruva jämlikt 68 § övertagen av kronan, skall för tiden efter övertagandet avgäld till jordägaren icke utgå.

3 mom. Om kronan bedriver gruvdrift å fyndighet å enskild jord, vare jordägare berättigad erhålla i mom. 1 omförmälda avgäld under de första tjugufem åren efter utmålsförrättningen.

4 mom. Å kronan tillhörig jord, som innehaves under stadgad åborätt, njute kronan avgälden.

52—65 §§.

I huvudsak lika med sakkunnigas 51—64 §§.

8 KAP.

Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

66—67 §§.

I huvudsak lika med sakkunnigas 65—66 §§.

68 §.

Första och andra styckena lika med sakkunnigas förslag 67 §.

Egendom, som enligt första och andra styckena förverkats, tillfaller kronan.

9 KAP.

Om rätt för kronan att övertaga gruva.

69 §.

1 mom. Då koncession blivit förverkad eller efter av innehavaren gjord uppsägning eller eljest utan uppsägning från kronans sida upphör, tillfaller gruvan kronan.

2 mom. Kronan vare dessutom berättigad att efter uppsägning på villkor, som nedan i detta kapitel stadgas, övertaga gruvan med dess tillhörigheter vid utgången av tjugufemte kalenderåret efter det år, under vilket koncessionen meddelats.

Har kronan ej vid nämnda tidpunkt begagnat sin rätt att övertaga gruvan, skall rätten därtill stå kronan öppen vid utgången av vart tionde år därefter.

70 §.

Vill kronan genom uppsägning av koncessionen övertaga gruva, skall under rättelse därom meddelas koncessionshavaren senast fem år före den för övertagandet bestämda tidpunkten samt frågan därefter minst ett år före sistnämnda

tidpunkt fullföljas genom ansökan om stämning till domstolen i den ort, där utmålet är beläget. Har kronan å tid, som nyss sagts, underrättat koncessionshavaren, att kronan vill övertaga gruvan, äge ock koncessionshavaren att i enahanda ordning fullfölja frågan.

Varder ej underrättelse å föreskriven tid lämnad koncessionshavaren eller varder efter sådan underrättelse frågan icke från någondera sidan i stadgad ordning fullföljd, vare frågan om gruvans övertagande för den gången förfallen.

71 §.

Där gruva enligt bestämmelserna i 69 § 1 mom. tillfaller eller enligt samma § 2 mom. övertages av kronan, skola dels själva fyndigheten jämte brutna men icke uppfordrade mineraliska produkter, dels ock de i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader ävensom inrättningar för vandring upp och ned i gruvan utan lösen tillfalla kronan.

Ovriga för gruvan gjorda anläggningar, såsom gruvbyggnader, verkstäder och kraftstationer med installerat maskineri, anriknings- och agglomereringsverk, för gruvpersonalen avsedda bostäder och andra lokaler, kraft- och andra ledningar, spårvägsanläggningar och transportbanor, ävensom för gruvdriften anskaffade inventarier, redskap och förråd äge kronan rätt att inlösa; och vare kronan, då övertagande sker enligt 69 § 2 mom., på yrkande av koncessionshavaren pliktig inlösa sådan egendom, i den mån egendomen är nödig eller nyttig för fortsatt gruvdrift i oförändrad omfattning, där sådan betingas av kända mineraltillgångar. Lösen erlægges efter egendomens dåvarande värde för fortsatt gruvdrift.

Kronan vare ock berättigad inlösa sådan koncessionshavaren tillhörig mark, som användes för vid gruvan gjorda anläggningar eller till tomter för bostäder åt vid anläggningen sysselsatta arbetare och andra befattningshavare, även om denna mark icke hör till utmålet eller är sådan utanför utmålet belägen mark, som jämlikt 39 § anvisats.

Kronan vare ock, då övertagande sker enligt 69 § 2 mom., pliktig återgålda vad som utgivits i lösen för mark inom utmålet eller för sådan utanför utmålet belägen mark, som jämlikt 39 § anvisats.

72 §.

Då gruva jämlikt 69 § 1 mom. tillfaller kronan eller då underrättelse, som i 70 § sägs, lämnats koncessionshavaren, vare koncessionshavaren förbjudet att utan Konungens medgivande förstöra, bortföra eller rubba de i 71 § första stycket upptagna byggnader och inrättningar eller egendom, som kronan enligt 71 § andra stycket äger inlösa, vid äventyr, om sådant ändock sker, att koncessionshavaren skall vara skyldig ersätta all härigenom uppkommande skada och förlust.

73 §.

Tillfaller gruva enligt vad i 69 § 1 mom. sägs, kronan, skall i brist av åsamjande inlösningsbeloppet för i 71 § andra stycket omförmälda egendom, i den ordning lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 stadgar, bestämmas av fem personer, av vilka Konungen utser två, koncessionshavaren två och de sålunda utsedda tillkalla den femte, ägande kommerskollegium utöva den befogenhet att utse skiljeman, som enligt lagen tillkommer överexekutor.

Skall gruva jämlikt 69 § 2 mom. övertagas av kronan, äge vad i lagen om expropriation är stadgat motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna paragraf finnes särskilt föreskrivet.

Twist angående vad vid gruvans övertagande enligt 71 § första stycket utan lösen skall tillfalla kronan eller angående vilken egendom kronan enligt 71 §

andra och tredje stycket har rätt eller skyldighet att lösa eller angående vad kronan enligt 71 § fjärde stycket är pliktig återgålda koncessionshavaren skall prövas av domstolen.

Det belopp, kronan jämlikt 71 § andra och tredje styckena har att gälda i lösen för där omförmälda egendom, skall bestämmas av nämnden. Där ej parterna enligt vad därom för expropriation finnes stadgat överenskomma om, vilka personer skola delta i nämnden, skall denna bestå av vederbörande ordförande i expropriationsnämnd såsom ordförande samt fyra ledamöter, av vilka vardera parten äger utse två; underlåter part utan styrkt laga förfall att fullgöra valet, välje rätten i hans ställe. Ledamot i nämnden skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må till ledamot utses den, som ej råder över sig och sin egendom eller är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller blivit dömd ovärdig att föra annans talan inför rätta.

74—75 §§.

I huvudsak lika med sakkunnigas 99—100 §§.

76—101 §§.

I huvudsak lika med sakkunnigas 68—93 §§.

102—104 §§.

Lika med sakkunnigas 102—104 §§.

Övergångsbestämmelserna omarbetas.

Särskilt yttrande av Jakob Pettersson.

Såsom i den allmänna motiveringen närmare utvecklats, beror bestämmandet av den tid, efter vars förlopp kronan erhåller rätt att övertaga nyupptagen gruva, lika väl som denna rätts innehåll i övrigt, på vad som ur allmänna synpunkter kan befinnas lämpligt. Härvid bör visserligen å ena sidan tillses, att upplåtelse tiden icke sättes så *kort*, att den ej bereder gruvinnehavaren möjlighet att amortera det kapital han kan hava nedlagt på förvärvandet av rätten till fyndigheten. Men å andra sidan bör ej heller upplåtelse tiden göras *längre* än som är nödvändigt för tillgodoseende av nyssnämnda syfte. Det är nämligen i det allmännas intresse av vikt, att möjligheten för staten att erhålla ökat inflytande över malmhushållningen icke uppskjutes längre än som kan visas vara nödvändigt.

Sistnämnda synpunkt har enligt mitt förmenande ej tillräckligt beaktats av de sakkunnigas majoritet vid deras överbägande av ifrågavarande spørsmål, och resultatet har därför blivit, att upplåtelse tiden i förslaget blivit något för lång. Även jag anser, att den av 1919 års kommitté föreslagna upplåtelse tiden av 30 år var för kort. Detta har också framhållits av ingenjörsvetenskapsakademien, järnkantoret och kommerskollegium i deras över 1919 års förslag avgivna yttranden. Men i dessa yttranden förekommer icke något, som antyder, att bemälda sakkunniga korporationer och ämbetsverk haft för avsikt att påfordra eller tillstyrka en *fördubbling* av den sålunda föreslagna tiden. Ingenjörsvetenskapsakademien uttalar sålunda visserligen å ena sidan, att upplåtelse tiden lämpligen bör göras lika lång som kronans för vattenfall och strömfall enligt förordningen den 11 juni 1915, d. v. s. 50 år för utbyggd och 55 år för outbyggd naturtillgång, men föreslår å andra sidan, att den i 112 § av 1919 års förslag bestämda tidpunkten ändras till *40:e kalenderåret*.

Järnkontoret anser på anförda skäl, att upplåtelseiden ej bör sättas lägre än till 40 år, motsvarande den tid, efter vilken kronan kan påkalla inlösen av vattenkraftsanläggning.

Kommerskollegium slutligen uttalar endast att »det synes kunna ifrågasättas, huruvida icke här föreslagen tid av 30 år, efter vilken kronan är berättigad att lösa till sig gruva, är väl kort o. s. v.»

Om det hade gällt att nu bestämma upplåtelseiden endast för gruvor, upptagna å odisponerad kronojord, skulle, med stöd av här ovan åberopade utlåtanden, en tid av 40 år väl låtit försvara sig. Då lagen emellertid är avsedd att gälla lika för gruvor å enskild jord och för gruvor å kronojord och då, vad de förra beträffar, införandet av ifrågavarande institut innebär en viss inskränkning i den enskilde jordägarens rätt, lär det få anses riktigt att upplåtelseiden något utsträcker utöver vad som enligt ovan angivna synpunkter strängt taget kan anses nödvändigt. Det har därför synt mig lämpligt att i detta avseende upptaga den i Norge gällande upplåtelseiden av 50 år, mot vilken vederligen några allvarliga invändningar i detta land icke blivit framställda. Jag har således inom de sakkunniga föreslagit, att 94 § i förslaget skulle erhålla följande lydelse:

»Kronan vare berättigad att vid utgången av femtionde kalenderåret efter det, under vilket utmålsförrättningen förklarats avslutad, på villkor, som nedan i detta kapitel stadgas, övertaga gruvan med dess tillhörigheter.

Har kronan ej vid nämnda tidpunkt begagnat sin rätt att övertaga gruvan, skall rätten därtill stå kronan öppen vid utgången av vart tjugonde år därefter.»

Jakob Pettersson.

Särskilt yttrande av Arvid Johansson.

I fråga om rätt för kronan att övertaga gruva ingår i de sakkunnigas förslag den bestämmelsen att kronan skall vara berättigad att vid utgången av sextionde kalenderåret efter det, under vilket utmålsförrättningen förklarats avslutad, på villkor, som i 11 kapitlet stadgas, övertaga gruvan med dess tillhörigheter. De villkor, som förbundits med denna tidsbegränsning av inmutningsrätten, inrymma emellertid icke några bestämmelser angående förutsättningarna för kronans lösningsrätt, utan röra endast sättet för övertagandet och den därmed förknippade ekonomiska uppgörelsen.

En inlösningsrätt utan begränsning innebär enligt undertecknads mening en rubbning i det av ålder bestående sambandet mellan gruvan och förbrukaren av malmen, gällande detta särskilt våra kvalitetsjärnmalmer såsom underlag för tillverkningen av de högsta järn- och stålqualiteterna på världsmarknaden. Det är en gammal erfarenhet i vårt lands järnhantering, att järnets kvalitet är beroende av ej blott malmens renhet från oarter såsom svavel och fosfor utan även av den malmen åtföljande bergartens förekomstsätt, sammansättning och egenskaper. Detta intima samband mellan järnmalmen och det ur densamma framställda järnet framhölls redan av Rinman i hans klassiska arbeten rörande järn- och stålförädlingen. Om också den moderna metallurgien kunnat i viss grad förklara den av Rinman starkt framhållna skillnaden mellan järn, tillverkat av olika malmer, genom den insikt man numera äger om särskilt svavlets och fosfors inverkan på järnets egenskaper och möjligheten att exakt bestämma halten av dessa oarter hos en malm, äro nutida erfarna järn- och ståltillverkare av samma uppfattning som hävdas av Rinman, när han säger: »Så säkert det är, at järnets egenskaper kunna genom smältnings- och tilverknings-sättet, eller genom

konsten, förändras, så långt at en del oartat jern kan blifwa godt och brukeligt: så ofelbart är det ock, at det ändå, under alla konstens förändringar, behåller något af sit naturliga lynne, efter ordspråket, at konsten gör något, men naturen det mästa: så framt icke orimlig påkostnad derå skulle göras. I anseende dertil upkommer, efter malm-arternes olika egenskaper, en annan jern sorternas indelning, som äfwen är nödig at känna, och hwaraf man sedan, utan jernets besiktning någorlunda kan dömma om des art och förhållande uti wissa arbeten. Detta förhållande fick sitt uttryck däri, att varje hytta och hammare förordnades att hava en särskild stämpel. Och än i dag söker varje om sin kvalitet och marknad mån järntillverkare tillse att som underlag för tillverkningen läggas vissa bestämda malmer med karaktären av huvudmalmer i den beskickning, som avblåses i masugnen, detta vare sig det rör sig om det gamla välljärnet i form av lancashire eller wallon eller modern ståltillverkning enligt bessemer- och martinmetoderna. Förbrukaren, exempelwis en ståltillverkare eller tillverkare av färdiga stålvaror i Sheffield, Solingen m. fl. medelpunkter för gammal, på vid erfarenhet grundad stålförädling, vill också alltjämt i det svenska järnets och stålets stämpel hava en borgen för, att han emottager en produkt, som alltid håller sig inom ramen av hans krav på den färdiga varans kvalitet och icke rubbar den på det ingående materialets egenskaper utbyggda tillverkningsmetoden. För den del av vår järntillverkning, som arbetar på kvalitet, har det därför varit och är ett alltjämt bestående intresse att för avsevärd tid framåt säkerställa sitt behov av sådana malmer, på vilka deras kvalitet är uppbyggd, och att upptaga eller bedriva brytningen av desamma på sätt, som betingas av marknadsläget för deras järn- och stålprodukter.

Under erinran om dessa förhållanden anser undertecknad, att inga lagstiftningsåtgärder böra vidtagas, som inrymma möjligheten av intrång i den förädlade inhemska järnindustriens genom inmutningsrätten befästade rätt att för all framtid tillgodogöra sig en viss malm. Inlösningsrätten bör därför icke gälla för sådana malmer, vilka använts och användas för den inhemska malmförädlingen. Den möjlighet till reglering av malmhushållningen, som de sakkunniga vilja förbehålla kronan genom att åt kronan förbehålla lösningsrätt till alla fyndigheter torde icke bliva av behovet påkallad för annat ändamål än för eventuell reglering av malmexporten, alldenstund den inhemska malmförbrukarens behov av viss malm ju i de sakkunnigas förslag blivit i erforderlig och rimlig utsträckning säkerställt genom införandet av bestämmelsen om skyldighet för gruvägare att avstå sådan åt den inhemska malmförädlingen. I motiveringen för den förutsättningslösa inlösningsrätten har majoriteten av de sakkunniga framhållit såsom uteslutet, att denna statens rätt skulle användas till förfång för den inhemska förädlingen utan skulle tillämpas endast i fråga om fyndigheter av större omfattning, enär staten icke torde hava något intresse att övertaga eller ingripa reglerande i fråga om andra fyndigheter. Denna uppfattning mildrar givetwis lagens räckvidd, om inlösningsrättens tillämpning bygges på enbart sakliga skäl. Men härför finnas inga garantier, utan det låter väl tänka sig att den politiska uppfattningen, då en inlösnings av viss gruva är aktuell, är sådan, att staten kommer att av principiella skäl begagna sin i lagen givna rätt att bliva ägare av gruvan i fråga. Om också den förutvarande ägaren eller malmförbrukarna bliva tillförsäkrade rätt att fortsätta tillgodogörandet av fyndigheten för sin egen räkning i inhemska förädlingsverk, kommer helt visst staten att kräva en viss royalty för den brutna malmen, vilket blir en extra beskattning för den förutvarande ägaren, alldenstund han fått avstå från fyndigheten utan ersättning för dess värde. I denna form kommer inlösningsrätten alltid att bliva till förfång för den inhemska malmförädlingen, då den ökar dess omkostnader och därigenom minskar dess ekonomiska bärkraft.

Det är vidare ingalunda uteslutet, att inlösningsrätten tvärt emot majoritetens

av de sakkunniga uppfattning kommer att mindre gå ut över de stora fyndigheterna än de smärre. Bortsett från att större gruvor vid kraftig brytning uppnått ett avsevärt djup, då kronans inlösningsrätt inträder, kommer lösen för byggnader m. m. att vid dessa betinga så ansenliga kostnader, att kronan nog i regel tvekar att begagna sin rätt. I gruvor, vilka brytas enbart för den inhemska förädlingen, torde man kunna förutsätta, att brytningen går långsammare, och att sålunda vid inlösningsrättens inträdande avsevärda malmkvantiteter ännu äro obrutna. Och då lösen för byggnader m. m. här rör sig om ett lägre belopp än vid de stora på export arbetande gruvföretagen, kan en inlösnings av en dylik gruva ställa sig ekonomiskt synnerligen gynnsam för staten. Mest kännbart kan statens inlösningsrätt träffa en inhemsk malmförädlare, som av omtanke för sitt framtida malmbehov förvärvat fyndigheter, vilka under en tid få ligga obrutna antingen i avvaktan på att en annan fyndighet av samma kvalitet blir utbruten eller icke kan längre ekonomiskt tillgodogöras, eller också av det skäl, att nödiga kommunikationer saknas. Exempel skulle i detta fall kunna anföras ur verkligheten, där en malm avprovats av ett järnverk med resultat, att fyndigheten vid lägligt tillfälle inköpts av verket i fråga, men legat obruten under mera än tio år i avvaktan på ordnandet av kommunikationerna till gruvan. Med en inlösningsrätt, som löper från utmålsförrättningens avslutande, kommer gruvägarens möjlighet att utnyttja en dylik fyndighet att kraftigt beskäras till förmån för kronan.

Malmhushållningens problem i fråga om de av våra fyndigheter, som användas enbart för inhemsk förädling, synes undertecknad icke kunna lösas bättre än under nuvarande förhållanden med dess med inmutningsrätten förenade obegränsade äganderätt. Våra icke så rikligt tillmätta tillgångar av fosforren järnmalm i mellersta Sverige brytas i en jämn omfattning, betingad av vår egen och världsmarknadens behov av svenskt kvalitetsmaterial, och upptäckten av nya fyndigheter sporrar av det intresse järnverken hava att skaffa sig malm för framtida behov, även om det härför nedlagda kapitalet får ligga räntelöst en kortare eller längre tid. En inlösningsrätt, även om den blott undantagsvis blir begagnad, kommer alltid att vila som ett otrygghetsmoment över den svenska järnhanteringen och kanske alldeles särskilt verka till olust i fråga om uppsökandet av nya fyndigheter för framtida behov. I längden kan detta komma att verka menligt på vår kvalitetsjärntillverkning i mån den alltfört måste till väsentlig del utbyggas på de mellansvenska malmerna.

Undertecknad är därför av den uppfattningen att en i en ny gruvlag i malmhushållningssyfte intagen bestämmelse om rätt för kronan att övertaga gruva icke bör gälla sådana fyndigheter, vilka uteslutande tillgodogjorts vid inhemska förädlingsverk. Enligt min mening bör därför 94 § hava följande lydelse:

94 §.

Kronan vare berättigad — — — — dess tillhörigheter.

Sådan rätt skall dock icke tillkomma kronan, därest den ur gruvan kunna malmen under hela tiden före det nämnda rätt skulle hava inträtt uteslutande använts för inhemsk förädling.

Har kronan ej vid nämnda tidpunkt begagnat kronan tillkommande rätt att övertaga gruvan eller har på grund av stadgandet i andra stycket sådan rätt då icke tillkommit kronan, skall kronan vid utgången av vart tjugonde år där- efter äga rätt att övertaga gruvan, varvid dock, därest vid ifrågavarande tidpunkt sådant fall är för handen, som i andra stycket sägs, rätt att övertaga gruvan icke skall tillkomma kronan.

Stockholm den 26 juni 1923.

Arvid Johansson.

Särskilt yttrande av Jakob Pettersson och Gunnar Bendz.

Enligt 101 § i de sakkunnigas förslag skall, om kronan övertager gruva, jordägare, som förut åtnjutit avgäld av gruvföretaget, jämväl för tiden efter övertagandet äga uppbara sådan, varjämte jordägare, som begagnat sin jordägarandel i fyndigheten, för tiden efter övertagandet skall få denna sin andel utbytt mot en rätt till avgäld av kronan.

Majoritetens förslag i detta hänseende kunna undertecknade icke biträda. Jordägarens rätt till mineralen i hans jord är icke en äganderätt i vanlig mening. Den har sedan gammalt varit underkastad väsentliga inskränkningar, föranledda av allmänna intressen, vilka sistnämnda till sin art varit olika alltefter den åskådning på det ekonomiska området, som under olika tider gjort sig gällande. Om det nu, såsom i den allmänna motiveringen blivit anført, anses angeläget, att åt det allmänna bereda möjlighet att efter viss tid från en gruvrättighets uppkomst övertaga gruvan eller att med stöd av en dylik rätt bereda sig större inflytande över malmhushållningen, så synes det oss icke vara riktigt, att jordägarens ställning skall utgöra ett hinder för förverkligande av den rätt, som sålunda blivit kronan tillerkänd. Att detta skulle bliva fallet, därest kronan vore pliktig att även efter gruvans övertagande för all framtid erlagga avgäld till jordägaren, synes oss uppenbart.

Vidare må framhållas, att innehållet av jordägarens rätt även enligt nu gällande lag är helt beroende på de bestämmelser, som i denna meddelas. I detta hänseende må erinras, att lagen visserligen tillerkänner jordägaren rätt att till hälften med inmutaren deltaga i gruvarbetet men att å andra sidan bestämmelser meddelats, som högst väsentligt kringskära denna jordägarens delägarrätt. Den viktigaste bestämmelsen i detta avseende är stadgandet om skyldighet för jordägaren att inom viss tid, senast vid utmålsförrättningen, anmäla sig till begagnande av jordägarandelen, vid äventyr att han eljest helt förlorar sin andel till inmutaren. Jordägarens rätt till mineralen blir således, för det fall att annan verkställer inmutning, utbytt mot en av lagen närmare reglerad delägarrätt i den genom inmutningen uppkomna rättigheten.

Vid nu anförda förhållanden synes oss ur rättslig synpunkt intet kunna vara att erinra mot att i lagen meddelas bestämmelser, varigenom med avseende å efter lagens ikraftträdande uppkomna gruvrättigheter jordägarens rätt blir underkastad samma begränsning till tiden som inmutarens. Denna begränsning inträffar ju för övrigt endast för det fall att kronan tager i anspråk sin rätt att övertaga gruvan.

Slutligen må erinras, att jordägarens rätt i de sakkunnigas förslag blivit synnerligen väl tillgodosedd. Jordägaren har nämligen fått en väsentligt längre tid för sin anmälan om begagnande av jordägarandel och, om han icke inom denna tid anmäler sig till jordägarandelens begagnande, går han icke, såsom enligt nu gällande lag, helt förlustig sin rätt utan får sin delägarrätt utbytt mot en rätt till avgäld av gruvföretaget. Dessa två nu nämnda förändringar torde vara av mycket stor praktisk betydelse för jordägaren, i det att han erhåller väsentligt större möjlighet än för närvarande att bedöma, huruvida han bör ingå i företaget, eller att, där han icke önskar detta, på annat sätt draga ekonomisk fördel av sin jordägarrätt. Den utvidgning av jordägarens rätt, som förslaget sålunda i detta avseende innebär, torde fullt uppväga den inskränkning i jordägarrätten, som kan föranledas av att denna, i likhet med inmutarens rätt, kan bliva begränsad till tiden.

Vi anse följaktligen, att, om kronan övertager gruvan, jordägarens rätt till själva fyndigheten bör, i likhet med inmutarens, upphöra. Detta bör gälla, vare sig jordägaren varit delägare i företaget eller av detsamma åtnjutit avgäld. Då jordägaren i förra fallet inbegripes under begreppet gruvinnehavare, följer av 96 §, att han därmed att kronan övertager gruvan förlorar sin rätt till fyndigheten med vad därtill enligt första stycket i nämnda paragraf räknas. För den händelse jordägaren åtnjutit avgäld av gruvföretaget, måste, därest denna avgäldsrätt skall upphöra, uttryckligt stadgande därom meddelas.

Om kronan genom inmutning förskaffat sig rätt till fyndighet å enskild jord, föreligger icke något behov för kronan att övertaga gruvan. Detta förhållande bör emellertid icke inverka på jordägarens rättsställning, utan bör hans rätt till avgäld upphöra vid den tidpunkt, då kronan, om annan verkställt inmutningen, skulle ägt övertaga gruvan.

Enligt vår mening bör därför 101 § i förslaget hava följande lydelse:

101 §.

Varder gruva, enligt vad ovan i detta kapitel är stadgat, övertagen av kronan, skall för tiden efter övertagandet avgäld till jordägaren icke utgå.

Har kronan verkställt inmutning av fyndighet å enskild jord, skall, där kronan vid utgången av femtionde kalenderåret efter det, under vilket utmålsförrättningen förklarats avslutad, fortfarande innehar fyndigheten, efter nämnda tidpunkt avgäld till jordägaren icke utgå.

Jakob Pettersson.

Gunnar Bendz.

Historisk redogörelse för gruvlagstiftningsfrågans behandling åren 1889—1923.

Avdelning I. 1889—1899.

Frågan om rätt för kronan till jordägarandel i fyndighet å kronojord.

Utvecklingen intill
1884

Till en början må lämnas en kort översikt över den äldre lagstiftningens ståndpunkt i fråga om fyndigheter å kronojord.

Så länge uppfattningen om kronans regalrätt till mineralfyndigheterna satte sin prägel på gruvlagstiftningen, torde kronans rätt praktiskt taget hava varit ungefär densamma i fråga om fyndigheter å kronojord och fyndigheter å annan jord. För båda slagen av fyndigheter innebar kronans rätt i främsta rummet en rätt till ränta av eller del i avkastningen av gruvan. Övriga utflöden av regalrätten såsom kronans rätt att övertaga eller eljest disponera över en fyndighet, för vilken arbetskyldighet försumrades eller kronans tionde icke erlades, torde även hava varit enahanda, vare sig fyndigheten varit belägen å kronojord eller icke. När det gällde inrymmande av rätt till en nyupptäckt fyndighet, förefanns dock en skillnad mellan fyndighet å kronojord och fyndighet å annan jord, enär anspråk från enskild jordägares sida i första fallet vore ur räkningen. Detta berörde emellertid närmast rättsförhållandet mellan upptäckare och enskild jordägare. Kronans ställning av jordägare i fråga om fyndigheterna å kronojord var således relativt litet betonad, och kronan hade icke i denna sin egenskap några egentliga förmåner av fyndigheterna å kronojord.

I den mån kronan fann med sin fördel förenligt att inrymma ökade rättigheter å upptäckaren, gällde detta även fyndigheterna å kronojord. I 1637 års generalprivilegium stadgades, att den, som funne och utvisade något metall- eller mineralstreck på kronans ägor eller allmänning och själv icke ville eller kunde det på frihet upptaga, skulle särdeles nådigt därför rekompenseras. — Upptäckaren skulle således i första hand äga själv tillgodogöra sig fyndet mot att giva kronan tionde, därvid han dock skulle tillgodonjuta de vanliga sex frihetsåren. I 1649 års generalprivilegium blevo ytterligare förmåner tillförsäkrade upptäckaren. Där stadgades nämligen, att, om upptäckaren icke hade så stor förmögenhet, att han av egna medel kunde upptaga och fortsätta driften, skulle han antingen erhålla någon längre tids frihet från tionde eller ock njuta någon försträckning av kronans därtill anordnade medel.

I 1723 års förordning gävos mera fasta och för kronan bindande regler angående upptäckarens och jordägarens inbördes rättigheter. Som regalrätten därmed praktiskt taget försvann, var det naturligt, att de allmänna reglerna angående upptäckarens och jordägarens inbördes rättigheter även blevo tillämpliga å fyndigheter på kronojord samt att kronan i fråga om dessa fyndigheter kom att tillgodonjuta en på dess jordägarerätt grundad rätt. Då enligt de allmänna reglerna upptäckaren erhöll ovillkorlig rätt till $\frac{1}{4}$ eller, när fråga var om guld- och saltyndigheter, $\frac{1}{2}$ av den upptäckta fyndigheten samt jordägaren till återstoden, tillkom kronan således $\frac{3}{4}$ resp. $\frac{1}{2}$ av fyndigheterna å

kronojord. I fråga om kronojord, som var upplåten under åborätt, skulle dock den särskilda regeln gälla, att åbon ägde deltaga för så stor del han förmådde i utnyttjande av en fyndighet, som han själv upptäckt å hemmanets mark, varjämte han även för sig, hustru och efterkommande skulle tillgodonjuta vissa andra förmåner.

Då upptäckarens andel enligt 1757 års förordning utvidgades till $\frac{1}{2}$ av alla fyndigheter, led kronans jordägareandel motsvarande minskning och uppgick således aldrig till mer än $\frac{1}{2}$.

Kronan gjorde emellertid under denna tid föga bruk av sin jordägareandel utan plögade nästan alltid avstå densamma till inmutaren resp. innehavaren av nyttjanderätten. Detta förhållande blev slutligen lagfäst av 1855 års gruvestadga, enligt vilken kronans jordägareandel skulle tillkomma å odisponerad kronojord inmutaren samt på kronojord, upplåten under ständig besittningsrätt, såsom boställe eller under arrenderätt: åbon, boställsinnehavaren resp. arrendatorn. Denna bestämmelse bibehölls i 1884 års gruvestadga.

Redan kort efter utfärdande av 1884 års gruvestadga bragtes frågan om kronans jordägareandel på tal. Med anledning av en vid 1889 års riksdag väckt motion anhöll riksdagen i skrivelse den 15 maj 1889, att Kungl. Maj:t täcktes taga i överbägande, huruvida det kunde lända till fördel för kronan att å kronojord, som icke under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen eller blivit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, kronan tillerkändes rätt att till hälften med inmutaren deltaga i gruvarbetet och den därav fallande vinsten.

Med denna sin hemställan avsåg riksdagen i första hand att åt staten vinna större inflytande på och möjlighet till kontroll över bergshanteringen, ehuru riksdagen naturligen därvid icke förbisåg, att av den ifrågasatta anordningen även skulle följa den fördelen att kronan skulle av fyndigheterna å sin mark erhålla direkt inkomst.

Sålunda anfördes i skrivelsen bl. a., att det, med avseende å de stora rikedomar, som landet ägde uti malmfyndigheter, särskilt i de nordligaste delarna av Norrland, syntes vara av yttersta vikt, att dessa malmfyndigheters bearbetande och tillgodogörande verkställdes med största omsorg och följdriktighet samt på ett sådant sätt, att kommande generationer därav utan onödiga uppoffringar finge nytta, ävensom att statens intressen i övrigt i vidsträcktaste mån — så vitt möjligt och lämpligt vore — bleve tillgodosedda, vadan staten borde vara i tillfälle att med uppmärksamhet och framgång verka i denna riktning. I sammanhang härmed framhölls, att, om det ock måste förutsättas, att staten ej kunde eller borde ingå i industriella företag, överlättandet av statens jordägareandel emot malmören, arrende eller annorledes komme att föranleda såväl ekonomiska fördelar som framför allt möjlighet att vid upplåtelse och i övrigt iakttaga statens intressen. En ändring i den bestämmelse i gällande gruvestadga, enligt vilken kronan till förmån för inmutaren avsågt sig jordägareandelen till malmfyndigheter, som inmutades å sådan kronans mark, vilken ej åt annan upplåtits, vore därför av behovet påkallad.

Kungl. Maj:t anbefallde kammarkollegium och kommerskollegium att utlåta sig över innehållet i denna riksdagens framställning. För att emellertid åt en blivande lagändring bereda så mycket större verksamhet och i avvaktan på de infortrade utlåtandena, utfärdades den 19 augusti 1889 en kungl. kungörelse, innehållande provisoriska bestämmelser till skyddande av kronans rätt. Sålunda förordnades dels att i mutsedel, som bleve utfärdad å fyndighet, belägen å kronojord, som icke under ständig besittningsrätt innehades eller vore till boställe anslagen eller blivit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, tills vidare skulle, om inmutningsansökningen gjorts efter dagen

1889 års
riksdags-
skrivelse.

K. k. den 19
aug. 1889.

för kungörelsens utfärdande, intagas förbehåll om skyldighet för inmutaren att vara underkastad de förändrade bestämmelser om rätt för kronan att deltaga i gruvarbetet och den därav fallande vinsten, som genom ny lagstiftning kunde bliva gällande, och dels att för fyndighet, därå inmutning under sådant förbehåll erhållits, utmål tills vidare icke finge anvisas.

Riksdagens skrivelse den 20 maj 1890. 1889 års kungörelse, som var avsedd att gälla endast en kortare tid till dess närmare bestämmelser i de nyuppkomna frågorna hunnit utfärdas, upphävdes först år 1899 genom den då utfärdade lagen om ändringar i gruvestadgan.

Visserligen avgåvo kammarkollegium och kommerskollegium redan den 17 december 1890 gemensamt underdånigt utlåtande över 1889 års riksdagsskrivelse. Frågan hade emellertid redan därförut kommit i väsentligt annat läge, som nödvändiggjorde ytterligare utredning för frågans lösning. *Under den 20 maj 1890 hade nämligen en ny riksdagsskrivelse* avlåtits rörande förändrad gruvlagstiftning. I denna skrivelse anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag om sådan ändring i gruvestadgan, att malm och andra mineralfyndigheter, vilka efter förändringens fastställande bleve upptäckta å kronojord, som ej vore under ständig besittningsrätt upplåten, måtte på det för staten gagneligaste sätt kunna disponeras. Under det sålunda uttryckta önskningsmålet innefattades först och främst att, på sätt redan näst föregående års riksdag hemställt, staten måtte tillförsäkras möjlighet att vid inmutning av malmfyndigheter å kronojord komma i åtnjutande av de med grubbrytningen förenade fördelar.

För denna ändring ansåg riksdagen kunna åberopas, förutom de redan i 1889 års skrivelse anförda grunder, åtskilliga från den sistförflutna tidens erfarenhet hämtade skäl; särskilt hade intresset hos enskilda att söka komma i besittning av den kända ymniga tillgången på malmfyndigheter inom Norrbottens län visat sig tilltaga, i samma mån som utsikterna till lättade kommunikationer och förbättrade avsättningsvillkor börjat ljusna; och det vore utrett, att de rika malmfyndigheterna inom övre Norrland måste i en snar framtid bliva av den största betydelse för fyllande av de större järnproducerande ländernas behov av köpmalm.

Förutom den sålunda ifrågasatta omarbetningen av bestämmelserna rörande inmutningsbara mineralier å kronojord omfattade emellertid riksdagens hemställan även ändring av stadgandena rörande icke inmutningsbara mineralier.

Sålunda anfördes bl. a.: »Då flera dylika icke inmutningsbara mineralier äga ett sådant handelsvärde, att de bliva föremål för lönande gruvdrift, synes det även ligga i det allmännas intresse att i gruvestadgan införa sådana bestämmelser för nämnda fyndigheters bearbetande, även om de förekomma enbart och utan sammanhang med malmfyndighet, att deras eftersökande och upptäckande därigenom uppmuntras.»

Slutligen hemställde riksdagen om vissa andra ändringar i gruvlagstiftningen, däribland särskilt om inskränkning i utlänningars rätt att här i landet besitta gruvor och idka gruvdrift.

Riksdagen syntes sålunda hava tänkt sig en ganska ingående omarbetning av den gällande gruvestadgan.

1893 års förslag. Den 20 juni 1890 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommerskollegium att — sedan vederbörande föredragande av bergsärenden i samråd med utsedda kommitterade utarbetat förslag till lagbestämmelser i det syfte, som riksdagen i dess skrivelse angivit, samt brukssocietetens fullmäktige i järnkontoret lämnats tillfälle avgiva yttrande över de upprättade förslagen — till Kungl. Maj:t inkomma med underdånigt utlåtande i ämnet.

Betänkande och förslag i ämnet avgåvos sedermera *dels* i juni 1891 av kommitterades flertal (bruksägaren Berndes, bruksägaren Lundeberg och bergmästaren Lundström) samt av kommitteranden borgmästaren Hultberg, *dels* i september 1892 av föredraganden för bergsärenden kommerserådet Nordström, *dels* av fullmäktige i järnkontoret den 14 februari 1893 och *dels* slutligen av kommerskollegium den 15 juni 1893.

De sålunda avgivna betänkandena behandlade samtliga de i 1890 års riksdagsskrivelse upptagna spörsmål.

Angående huvudfrågan eller tillvaratagande av kronans rätt och fördel beträffande inmutningsbara fyndigheter å kronojord, så hade under det utredningsarbete, som sålunda ägt rum, två från varandra alldeles skiljaktiga system till lösning av frågan framställts.

Enligt det ena systemet, föreslaget av borgmästaren Hultberg, skulle inmutningsrätten å kronojord, som ej vore under ständig besittningsrätt upplåten, upphävas, och i stället den, som önskade bearbeta å sådan jord anträffad mineralfyndighet, hava att hos Kungl. Maj:t anhålla om koncession å fyndigheten, då Kungl. Maj:t skulle i varje fall pröva ansökningen och bestämma villkoren för koncessionen (*koncessionssystemet*). Kungl. Maj:t skulle därvid, utan att vara bunden av prioritet i ansökningen eller annan omständighet, äga bestämma, vilken av flera sökande skulle givas företräde; dock att den, som visade sig hava upptäckt fyndigheten, skulle vara berättigad att, om annan erhöle koncession, av denne undfå skäligen gottgörelse, vars belopp skulle bestämmas i koncessionen. I koncessionen skulle vidare bl. a. utsättas en viss årlig avgift, som koncessionsinnehavaren hade att till kronan erlægga, vilken avgift kunde, efter omständigheterna, bestämmas i förhållande till värdet och myckenheten av vunnit mineral eller till rörelsens avkomst eller på annat sätt.

Såsom skäl för sitt förslag anförde borgmästare Hultberg: »Vilka åsikter man än må hysa i avseende å inmutningsrätten, faller det genast i ögonen, att den utesluter staten från dispositionsrätten till malmfyndigheterna i deras helhet. Inmutaren skall alltid erhålla en viss del, utgörande enligt våra lagbestämmelser å enskild jord hälften. Endast den övriga delen kan komma under statens disposition. Med bibehållande av inmutningsrätten skulle således det i riksdagens skrivelse uppställda mål kunna uppnås allenast delvis eller högst till hälften, vilket förhållande ensamt är, efter min uppfattning, ett fullt avgörande skäl att i förevarande fall frånga inmutningsrätten.

Men även beträffande den andel av malmerna, vilken vid inmutning kunde förbehållas åt staten, torde några fördelar för staten icke kunna göras i verkligheten gällande.

Endera skulle nämligen staten begagna sin hälft eller sin jordägareandel själv och sålunda för egen räkning idka gruvdrift i varje särskild gruva, eller ock kunde staten till annan försälja eller upplåta denna sin rätt. Att staten för egen räkning deltog i gruvbyggnaden är emellertid icke ifrågasatt, vadan detta alternativ kan lämnas ur räkningen. Försäljning åter låter sig ej praktiskt utföras. Återstår sålunda upplåtelse till enskild person av statens jordägareandel. Häremot möta dock svårigheter av den betydighet, att någon tillfredsställande lösning av frågan på denna väg säkerligen icke kan vinnas. Vid utmålsläggningen för en gruva, då enligt gällande lagstiftning jordägaren sist skall anmäla sig till deltagande i grubarbetet, är det i allmänhet för staten icke möjligt, ens genom inrättande för ändamålet av en hel ny ämbetsmannakår, att om fyndighetens beskaffenhet vinna sådan upplysning, att staten kan ur synpunkten av rättighetens bortarrenderande, bestämma sig för begagnande av sin jordägarerätt och åtaga sig därmed förenade förpliktelser och möjliga förluster.

Att åter under en för ändamålet erforderlig tid uppskjuta endera utmålsläggningen eller fatalietiden för anmälan om jordäganderättens begagnande, skulle i förra fallet paralysera företaget under årtal, då några större kostnader icke med trygghet kunna nedläggas, innan utmål erhållits, och i senare fallet lägga den risk, som vid varje gruvanläggning är för hand vid arbetets början, innan visshet vunnits om fyndighetens brytvärdhet, så uteslutande på inmutaren att hela ändamålet med inmutning eller uppmuntran till uppdragande och be arbetande av mineralier, ginge förlorad. Staten skulle således antingen icke anmäla sig till utövande av sin jordägandeandel — och då vore ju lagförändringen ändamålslös — eller också anmäla sig med äventyrande att icke kunna få sin sålunda vunna rätt till enskild person upplåten. Det hela komme därför tvivelsutan att sluta därmed, att staten icke begagnade sig av sin rätt såsom jordägare. Ett bevis härför och, såsom det vill synas, ett gällande sådant, finnes i det förhållande, att under hela den tid intill 1855, då rätt till jordägandeandelen i gruvor tillkom staten, densamma veterligen icke någonsin begagnat sig av denna sin rätt.

Om således det huvudsakliga resultat, vartill riksdagen med lagändringen velat komma, icke kan vinnas genom en lagstiftning på inmutningsrättens grund; så visar sig därjämte, att denna rätt ej heller är förenlig med de övriga önskningsmål i fråga om gruvlagstiftningen, som i riksdagens skrivelse framhållas.

Med tillämpning av koncessionssystemet finge staten den mest oinskränkta dispositionsrätt över sina malmer. Den kunde, eftersom det vore gagneligast, själv förfoga över malmerna, eller upplåta dem till annan och därvid välja personerna och bestämma sådana villkor, att verklig fördel bereddes staten genom upplåtelsen. Även de värdefulla mineralier, som icke varit inmutningsbara, kunde likaväl som de sistnämnda göras till föremål för upplåtande och eftersökande. Slutligen är det endast genom detta system, som faran för gruvfältens övergång i utländska händer kan, om icke helt och hållet förebyggas, så åtminstone väsentligen minskas, då staten lämnade koncessionen endast till lämpliga personer och förbehölle sig att överlåtelse av koncession vore beroende på medgivande från statens sida.

Medelst införande av koncessionssystemet för kronojord, som icke under ständigt besittningsrätt innehaves, skulle således i möjligaste mån vinnas alla de önskningsmål, som riksdagen i sin skrivelse framställt. Mot detta system åter lär rimligen annan förändring icke kunna göras, än att därigenom eftersökande av mineralfyndigheter skulle röna mindre uppmuntran än då inmutningsrätt finnes. Visserligen är det sant, att på grund av inmutningsrätt, för vilken äganderätten får vika, envar, vare sig han har avsikt och förmåga att idka verklig gruvdrift eller icke, äger sätta sig i besittning av huru många gruvfält som helst, såvida de icke äro förut inmutade, med skyldighet allenast att å enskild jord avstå hälften till jordägaren. Men då man icke kan tänka sig annat, än att, där rättsförhållandena icke hindrade, staten i allmänhet skulle åt den, som visade duglighet och tillgångar för företaget, lämna koncession för tillgodogörande av en upptäckt fyndighet, så lär bland personer av sist antydda slag den mening vid tillämpning av koncessionssystemet snart bliva rådande, att man därunder med lika goda förhoppningar om framgång kan ägna sig åt mineraliers uppsökande och bearbetande, som vid inmutning. Och en given uppmuntran för företagsamheten ligger däri, att koncessionsinnehavaren får ensam bestämma över arbetet och icke är hänvisad till tvungen och svärreglerad samverksamhet med annan, såsom vid inmutning i regeln är förhållandet.»

De övriga kommitterade, fullmäktige i järnkontoret och kommerskollegium ansågo, att man skulle *bibehålla inmutningssystemet* även å kronojorden, till-

erkänna kronan rätt till jordägareandel och anvisa ett lämpligt sätt för denna rätts utövning och tillgodogörande.

Såsom motivering för dess förordnande av inmutningssystemets bibehållande anförde *Kommittémajoriteten*:

»Inmutningsrätten, som är gammal och beprövad i vårt land och föranlett tillkomsten av de flesta utav våra bearbetade gruvor, har varit en så mäktigt hävstång för bergsbrukets utveckling samt så invuxit i allmänna föreställnings-sättet, att, då för några år sedan det ifrågasattes att allmänt borttaga densamma, detta mötte ett ytterst häftigt motstånd icke allenast av den bergsbruksidkande, utan även av den jordbrukande befolkningen i mellersta Sveriges bergslager; varföre det icke synes oss tillrådligt att vidtaga någon rubbning eller inskränkning av densamma. Det skulle dessutom, enligt vår åsikt, vara både oriktigt och mindre välbetänt att, med bibehållande av inmutningsrätten i övrigt, upphäva densamma på kronojord, som icke är under ständig besittningsrätt upplåten; oriktigt, ty kronan skulle härigenom fritaga sig från den skyldighet, som ålåg varje annan jordägare i riket, att vara underkastad det intrång i äganderätten, som inmutningsrätten medför, ett fullkomligt omotiverat undantag, som icke ur några rättsgrunder lär kunna försvaras; och mindre välbetänt, ty vid det förhållande att de flesta kronomarker utan ständig besittningsrätt äro belägna i de norra länen, skulle det bliva i dessa de vidsträcktaste, glesast befolkade och antagligen på malmfyndigheter rikaste delarna i vårt land, som inmutningsrätten skulle upphöra eller just på de orter, där denna rätt otvivelaktigt borde komma att medföra de största fördelarna genom att befordra och utbreda bergshanteringen, denna odlingens föregångare, vilken efter vad en av våra största historieskrivare vitsordat, 'brutit bygd inom en stor del av vårt land'. Med riktig uppfattning av denna inmutningsrätts vikt hava och från Norrland kraftiga protester låtit sig förnimma mot en till och med endast tillfällig inskränkning i inmutningsrätten. Koncessionssystemet skulle dessutom innebära en, såsom oss synes, alltför häftig övergång från en ytterlighet till en annan, i det en upptäckare av malmfyndighet på kronojord från att vara tillförsäkrad hela rätten till denna fyndighet, enligt detta system skulle betagas all rätt till densamma och därmed berövas en förmån, som han gentemot varje annan jordägare finge tillgodonjuta. Visserligen vore meningen, att upptäckaren av fyndigheten skulle av den, som erhöle koncession å bearbetande av densamma, bekomma 'skäligen gottgörelse', vars belopp skulle i koncessionen bestämmas, men det ligger i öppen dag, att denna ersättning aldrig kan innebära samma lockelse till eftersökande av malmfyndigheter som vissheten att åtminstone till hälften bliva ägare till dessa; ty då fyndighetens verkliga värde icke kan vara känt vid koncessionens meddelande, lär det icke låta sig göra att bestämma gottgörelsen i något förhållande till upptäckstens värde, varföre den också i allmänhet torde bliva föga avsevärd. Vid detta förhållande och då erhållandet av koncession måste bliva förenat med tidsödande, besvärliga och i hög grad kostsamma åtgärder, då den sökande aldrig på förhand kan bliva förvissad att bliva innehavare av koncessionen, eller, i händelse den bliver honom beviljad, om villkoren därför, och då ett koncessionssystem alltid kan befaras eller åtminstone misstänkas giva anledning till godtycke, torde med fullt fog kunna antagas, att under sådana förhållanden icke många skola bry sig om att offra tid, krafter och penningar på malmfyndigheters eftersökande, och att koncessionssystemet sålunda icke på samma sätt som inmutningsrätten skall kunna befordra malmfyndigheters upptäckande.

Då villkoren för koncessionen skola bestämmas redan vid densammas beviljande och innan någon undersökning till ledning för malmfyndighetens bedömande ägt rum, lära ganska stora svårigheter möta att så bestämma dessa villkor, att man icke äventyrar å ena sidan att göra dem så stränga, att de

förkväva och omöjliggöra fyndighetens bearbetande eller å den andra så lindriga, att de föga motsvara de fördelar koncessionsinnehavaren erhållit; och då koncessionen för att kunna locka till spekulation måste lämnas för längre tid, möter härutinnan hinder för vidtagande av rättelse i sålunda illa avvägda villkor för koncessionen.

De förmåner koncessionssystemet förmenas medföra, nämligen att innebära möjlighet för kronan att se sig för åt vem koncessionen gives, att bestämma, att koncessionen icke finge utan tillstånd av Kungl. Maj:t överflyttas på annan person, samt att i övrigt giva de föreskrifter i avseende på brytningen av fyndigheterna, som kunde finnas vara av omständigheterna i varje fall påkallade, äro vid närmare granskning mera skenbara än verkliga. Att kronan vid koncessionens meddelande skulle bliva i tillfälle att se sig för åt vem koncessionen gives, innebär icke med nödvändighet eller ens med någon högre grad av visshet, att koncessionen skall komma att meddelas åt den lämpligaste, men väl skola misstankar, att sidoinflytande och mannamån härvid gjort sig gällande, lätt uppkomma. Icke heller skulle koncessionen kunna förhindra, att gruvföretaget på omvägar komme i andra händer och till sitt bedrivande bleve beroende av andra än koncessionsinnehavaren.

Möjligheten för kronan att i varje särskilt fall giva föreskrifter i avseende å brytningen m. m. torde kunna anses av mycket tvivelaktigt värde och lärer icke kunna anses av större behov påkallad för bearbetandet av fyndigheter å kronomark än för sådana å enskildas ägor. De föreskrifter, som avse en ändamålsenlig hushållning med gruvorna, kunna och böra göras gällande för alla, genom att stadgas i allmän författning.

Koncessionssystemet, tillämpat på våra malmfyndigheter, är dessutom hos oss helt och hållet nytt och obeprövat, och om det kunnat utan kända olägenheter användas för de skånska stenskolsfyndigheterna, bevisar detta intet för dess lämplighet för våra malmfyndigheter. De förra förekomma i vågräta eller nära vågräta, över stora rymder sträckta lager samt äro omgivna av vissa för dessa lager egendomliga bergarter; de senare åter uppträda vanligen i lodräta eller mycket brant stupande lager och vända således endast en kant mot jordytan samt kunna åtföljas av flera olika slag av bergarter. De äro således betydligt svårare att upptäcka; och eftersättandet och bearbetandet av fyndigheter med så olika förekomst måste naturligtvis ske på olika sätt.»

I fråga om det sätt, på vilket kronan borde utöva och tillgodogöra sig sin jordägareandel, voro meningarna delade. De framställda förslagen voro i huvudsak byggda på ettdera av två system. Antingen skulle inmutaren såsom hittills tillgodonjuta jordägareandelen men med förbindelse att såsom gottgörelse för denna förmån till kronan utgiva en enligt lagbestämda grunder beräknad avgäld (*avgäldssystemet*) eller ock skulle inmutarens lott liksom på enskild jord inskränkas till hälften i gruvan och kronan tillgodogöra sig jordägareandelen genom att emot en på avtal beroende avgift upplåta sin lott till inmutaren eller annan (*arrendesystemet*).

Med avseende på förstnämnda system gjorde sig olika möjligheter gällande i fråga om grunderna för avgäldens beräkning och sättet för dess utgörande. Antingen kunde avgälden utgå i viss bråkdel av den brutna malmen eller av dess värde, d. v. s. av bruttoinkomsten eller ock kunde den beräknas efter nettoinkomsten.

Kommittémajoriteten anslöt sig till *arrendesystemet*, men inom densamma gjorde sig olika meningar gällande i fråga om dess tillämpning. Anhängarna av arrendesystemet funno det vara angeläget att utfinna ett sätt, varigenom kronan kunde vinna sådan insikt om fyndigheternas värde, att en utarrendering av andelen på lämpliga villkor skulle kunna ske. I sådant hänseende föreslogo

Kommitterades flertal (Berndes, Lundeberg och Lundström) *dels* att kronan först fem år efter det att utmålsläggningen ägt rum skulle vara *skyldig* att anmäla, om kronan ville tillgodogöra sig jordägareandelen, dock med rätt för kronan att när som helst dessförinnan göra sådan anmälan, fastän jämväl då tillträdet av jordägareandelen icke skulle få ske förr än efter de fem årens utgång, *dels* att arbetsskyldigheten för fyndigheter, inmutade å kronomark av meranämnda slag, skulle under de fem åren fullgöras med dubbelt mot eljest stadgat belopp, *dels* att erläggandet av avgift enligt 41 § gruvestadgan och meddelandet av vilostånd enligt § 42 i fråga om samma fyndigheter skulle under sagda tid förbjudas.

Kommerserådet Nordström ansåg för sin del lämpligaste sättet för genomförandet av arrendesystemet vara, att i instruktion för den eller de myndigheter, som komma att handlägga hithörande ärenden, föreskrevs, att kronans rätt till jordägareandel endast då borde begagnas, när omständigheterna otvetydigt ådagalade, icke blott att företaget vore av sådan betydelse och sådant värde, att kronan för sin del däri kunde erhålla en avsevärd fördel utan även att möjlighet funnes att beräkna en lämplig avgift för jordägareandelens överlåtande. På sådant sätt skulle enligt kommerserådet Nordströms mening så mycket som möjligt minskas de omkostnader, risker och anspråk, vilka syntes honom vara omöjliga för staten att helt och hållet undvika utan uppgivande av det i riksdagens skrivelse angivna önskemålet.

Med avseende å arrende villkoren anförde kommitterades flertal:

»Denna utarrendering kunde ske antingen mot en viss bestämd avgift i penningar (royalty) för ur gruvorna uppfordrad viss vikt malm, mot en viss viktandel av den ur gruvorna uppfordrade malm, eller mot ett visst av gruvebrytningen oberoende årligt arrende,

dessa olika sätt att användas vart för sig eller i förening med varandra.

Vidkommande arrende mot penningavgift för den uppfordrade malmen, vore detta sätt för kronan det enklaste, då kronans åtgörande härvid kunde inskränkas huvudsakligen till att verkställa uppbörden av belöpande likvider samt att kontrollera riktigheten av uppgifterna om den brutna malmkvantiteten ävensom att kontraktsbestämmelserna efterlevdes. Med avseende härfpå vore nog detta sätt det lämpligaste, men då marknadsförhållanden och lokala sådana understundom kunna föranleda, att det skulle bliva obekvämt för den, som spekulerar på kronans jordägareandel att, åtminstone under första tiden av en gruvas bearbetande, utan ekonomisk olägenhet verkställa kontanta likvider, i synnerhet om desamma, såsom ofta torde komma att inträffa, borde erläggas innan malmen hunnit realiseras, torde det böra överlämnas åt den myndighet, som får med arrendeavtalets uppgörande att befatta sig, att även bestämma, huruvida en viss del av den brutna malmen må i stället för kontanta penningar få under längre eller kortare tid av arrendeperioden erläggas. Härav skulle följden visserligen bli, att kronan erhöle en hel del malmer upplagda för sin räkning vid gruvorna samt således nödgades såväl bokföra som även i sinom tid försälja denna malm, men om arrendeavgiftens utgörande in natura huvudsakligen tillämpas såsom undantag, lära några avsevärda svårigheter icke yppa sig vare sig för bokföringen eller försäljningen samt ifrågavarande anordning icke komma att medföra större olägenhet än förhållandet är med bokförandet och redovisandet av andra kronan tillhöriga inventarier och åbyggnader på dess domäner eller vid försäljning av virke från kronans skogar.

Erläggande under någon kortare tid av arrendeavgift utan hänsyn till gruvebrytningens omfång torde väl ock någon gång av en spekulant ifrågasättas under förhållanden, som göra, att kronan bör medgiva sådant, och det lär för den skull böra överlåtas åt de myndigheter, som få med arrendeavtalet att göra, att i så fall även härom ingå.

Såsom allmän regel synes den, som bliver innehavare av kronans jordägareandel genom arrende, böra tillförbindas att under arrendetiden årligen i gruvan verkställa minst så mycket arbete, som av inmutaren där utföres, ävensom att vederbörligen inbetala på gruvestämman beslutade, på honom belöpande förlager.

I avseende på tiden för arrenden av kronans jordägarerätt hava vi ansett densamma böra begränsas till viss tid, förslagsvis 15 år för varje gång.»

*Yttranden
över 1893 års
förslag.*

Kommittémajoritetens förslag i fråga om sättet för jordägareandelens utnyttjande vann icke anslutning inom järnkontorets fullmäktige och kommerskollegium, vilka båda förordade *avgäldssystem*. *Fullmäktige i järnkontoret* föreslog i detta hänseende dels en avgäld, utgående efter viss procent av nettoavkastningen, vilken procent inom ett maximum av 10 procent skulle fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande K. B., dels ock en fix årlig avgift för varje inmutat område eller utmål av 50 kronor; om avgälden i nettoavkastningen överstege sistnämnda avgift, skulle dock vederbörande få njuta avdrag för avgiftens hela belopp.

Kommerskollegium avstyrkte varje fast avgift och förordade en avgäld, beräknad å nettoinkomsten. Såsom nettoinkomst borde dock endast anses den behållning, som uppstode efter avdrag av 6 % ränta å det i företaget nedlagda kapitalet, och avgälden kunde i så fall beräknas till 25 å 30 % av denna behållning. Gruvidkaren borde vara pliktig föra räkenskapsböcker över sin rörelse och på anfordran tillhandahålla dem för den myndighet, som finge i uppdrag att kontrollera och uppbara avgälden.

Sedan ärendet remitterats till *Högsta domstolen* för yttrande, anmärkte samtliga de i granskningen deltagande justitieråden dels att även boställshavare borde bibehållas vid rätten till jordägareandel för fyndigheter å boställets mark och dels att de av kommerskollegium föreslagna grunderna för avgäldens beräkning vore alltför svävande för att ej vid tillämpningen föranleda svårigheter.

*1894 års re-
geringsför-
slag och dess
behandling i
riksdagen.*

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 9 mars 1894 av dåvarande *chefen för civildepartementet, statsrådet Groll*. Denne uttalade sig för att med bibehållande av inmutningssystemet tillerkänna kronan jordägareandel i fyndigheterna å kronojord, som icke var upplåten under ständig besittningsrätt eller till boställe. I fråga om sättet för tillgodogörande av kronans jordägareandel ansåg han, att avgäldssystemet borde lämnas åsido och frågans lösning sökas i enligt med arrendesystemet. Såsom skäl härför anförde han bl. a., *att* man med avgäldssystemet endast kunde vinna det ena av de utav riksdagen uppställda huvudändamålen: inkomst för kronan av fyndigheterna å kronojord, under det att man med arrendesystemet även kunde uppnå det andra huvudändamålet: vidgat inflytande över gruvföretagen, eftersom möjlighet funnes att i upplåtelsevillkoren vid varje tillfälle upptaga de bestämmelser, som kunde finnas erforderliga; *samt att*, då avgiften, såsom vid arrendesystemet vore möjligt, bestämdes för varje särskilt fall, den kunde bättre avpassas efter föreliggande förhållanden och giva större inkomst än om den skulle genom en allmän regel så fastställas, att den icke i fråga om någon gruva bleve tryckande, varjämte av samma skäl även formen för och kontrollen å avgiftens utgörande bättre kunde lämpas efter omständigheterna. Departementschefen framlade därför ett på arrendesystemet byggt förslag.

I fråga om sättet för systemets tillämpning anförde departementschefen, att man borde försöka befria staten från kostnaderna, besväret och ansvaret med de undersökningar, som erfordrades för ett beslut att begagna rätten till jordägareandel, vidare även från nödvändigheten att under första tiden omedelbart del-

taga i gruvdriften samt, såvitt möjligt, från svårigheten att riktigt bestämma arrendeavgiften.

Enligt förslaget skulle kronan redan innan tiden för anmälan om jordägareandelens begagnande gått till ända genom infordrande av anbud utvärdera möjligheten att utarrendera kronans lott. Statens första åtgärd vore därför att infordra arrendeansbud, och detta borde i regel ske inom kort tid efter mutsedelns utfärdande. Den tid, inom vilken anbud skulle ingivas, skulle sättas tillräckligt lång för att spekulanter skulle hava tillfälle dels att, såvitt möjligt, taga kännedom om den inmutade fyndighetens art och värde, dels att genom bildande av associationer eller eljest försäkra sig om nödigt kapital. För att möjliggöra ett dylikt arrendesystem fordrades emellertid en del ändringar i gruvestadgan (17, 22 och 65 §§). Sålunda föreslogs, att utmål skulle förklaras ej få utan Kungl. Maj:ts tillstånd läggas å kronojord, där jordägareandelen tillkomme kronan, förrän två år efter det att avskrift av mutsedeln blivit till Kungl. Maj:ts befallningshavande ingiven (22 §). Vidare borde, för att det skulle undvikas, att kronans lott genom försummelse av arrendatorn att inbetala tillskott hemfölla till övriga delägare i gruvan, åt kronan förbehållas en särskild anståndstid av ett år utöver de förutvarande 60 dagarna för tillskotts inbetalande (65 §).

I *proposition (nr 47) till 1894 års riksdag* inhämtade Kungl. Maj:t riksdagens yttrande över de sålunda uppgjorda förslagen, varjämte Kungl. Maj:t (i proposition nr 48) föreslog riksdagen att, därest riksdagen i huvudsak godkände de ifrågasatta ändringarna av 17, 22 och 65 §§ i gruvestadgan, medgiva, att Kungl. Maj:t tills vidare ägde i den ordning, som av Kungl. Maj:t närmare bestämdes, ej mindre att åt svenske män, mot årlig avgift och under de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t fastställde, under en tid för varje gång av högst trettio år upplåta begagnandet av den kronan tillkommande jordägareandel i gruva, med rätt därjämte för den, som erhållit upplåtelsen, att vid upplåtelsetidens utgång äga företräde till jordägareandelens övertagande även för en förnyad upplåtelse, därest sådan ifrågakomme, än även att, om ingen funnes, som vore villig eller kunde övertaga begagnandet av jordägareandelen efter omständigheterna i varje särskilt fall antingen vidtagna erforderliga åtgärder för bevarande åt kronan av jordägareandelen eller ock låta rätten till densamma förfalla.

Lagutskottet hemställde i sitt utlåtande (nr 70) att propositionen måtte godkännas. Inom båda kamrarna höjdes röster mot det föreslagna arrendesystemet och till förmån för ett avgäldssystem. I första kammaren segrade Kungl. Maj:ts förslag, varemot detsamma föll i andra kammaren. Av debatten där framgår att skälet för avslag var att man föredrog ett avgäldssystem.

I den skrivelse (nr 127), vari riksdagen anmälde frågans fall, uttalades, att riksdagen ansett propositionen om ändring i gruvestadgan innefatta ett ämne, därom riksdagen ägde att för sin del besluta.

Sedan frågan sålunda för denna gång fallit, kom 1889 års kungörelse att alltjämt gälla.

Ärendet upptogs icke ånyo förrän 1897, då kommerskollegium anbefalldes avgiva yttrande, huruvida vid avfattande av förslag till ändring i gruvestadgan i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som innefattades i propositionen till 1894 års riksdag, någon ändring i de särskilda bestämmelserna i sagda förslag syntes vara erforderlig.

Kommerskollegium avgav yttrande den 5 oktober s. å., i vilket yttrande kollegium, som ansåg de i propositionen upptagna bestämmelserna kunna bibehållas oförändrade, rörande verkningarna av 1889 års kungörelse anförde bl. a.: att mutsedlar med sådant förbehåll, som omförmåles uti kungörelsen, utfärdats huvudsakligen inom det norra bergmästaredistriktet; att, enligt upplysning av

Kommerskollegii yttrande 1897.

bergmästaren i detta distrikt, mutsedlar med sådant förbehåll blivt intill den 9 september 1897 utfärdade inom distriktet till följande antal, nämligen: å nyupptäckta fyndigheter 501 och å före den 19 augusti 1889 kända fyndigheter 904, eller tillsammans 1,405 mutsedlar, därav 277 avsett förnyad inmutning av fyndigheter, för vilka mutsedlar redan en eller flera gånger med nämnda förbehåll utgivits; att bergmästaren vidare meddelat, att ansökningar om utmål för 210 inmutade fyndigheter icke kunnat av honom på grund av bestämmelsen i 1889 års kungörelse bifallas; samt att klagomål över samma kungörelse dels i form av besvär och ansökningar, dels ock under hand i enskilda framställningar vid olika tillfällen försports.

Kungl. prop. 1898 och dess behandling i riksdagen. Med anledning av vad sålunda förekommit blev 1894 års förslag, sedan det samma jämlikt 87 § regeringsformen remitterats till Högsta domstolen för yttrande, i form av civillag, men i övrigt i så gott som oförändrat skick förelagt 1898 års riksdag (prop. nr 29), varjämte även i särskild proposition (nr 30) hemställdes om riksdagens medgivande till upplåtande på arrende under högst 30 år av kronans jordägareandel.

I ärendet väcktes *tre motioner* med yrkande om användande av avgäldssystemet i olika former.

I en av herr *Branting* väckt motion (nr 155) hemställdes, att inmutaren måtte komma i åtnjutande av kronans jordägareandel mot en å den brutna malmens värde utgående årlig avgäld, vars storlek bestämdes av riksdagen i samma ordning som för bevillningar.

I en av herr *Kardell* väckt motion (nr 172) hemställdes även om tillämpning av avgäldssystemet med en viss royalty å den brutna malmen, vilken royalty borde bestämmas särskilt för varje gruvföretag men från vilken gruvägaren borde åtnjuta befrielse åtminstone under de fem första åren.

Slutligen yrkades i en tredje motion av herrar *Dahlstedt och Kronlund* (nr 213), att ett avgäldssystem å nettovinsten enligt kommerskollegii ursprungliga förslag måtte tillämpas, dock att avgälden icke borde utgå med mer än 20 % av nettovinsten, beräknad efter avdrag av 6 % å anläggningsskapitalet.

Sammansatta stats- och lagutskottet yttrade i utlåtande (nr 7): I fråga om sättet för tillgodogörande av kronans jordägareandel vilade propositionerna å ena sidan samt motionerna å den andra på sinsemellan skiljaktiga grundsatser. Denna principiella skiljaktighet hänförde sig mindre till frågan, huruvida staten borde tillgodogöra sig sin anpart i gruvföretag enligt arrendesystemet eller enligt avgäldssystemet. Olikheten gällde framför allt spörsmålet, huruvida staten skulle för framtiden behålla i sin hand äganderätten till sin anpart i gruvan eller om staten skulle frånhända sig denna och överlåta den till inmutaren. Kungl. Maj:ts förslag vore byggt på den förra av dessa båda olika grundsatser. Motionerna däremot syntes samtliga utgå från den meningen, att staten skulle frånhända sig sin andel i gruvorna, allenast förbehållande sig en viss intäkt från desamma. Det syntes med skäl kunna sättas i fråga, om ej grundtanken i den kungl. prop. vore att föredraga. Blev den grundsatsen fastslagen genom lagstiftningen, att i de gruvföretag, om vilka vore fråga, statens jordägareandel tillkomme inmutaren, låt vara mot avgäld, hade staten därmed avskurit sig möjligheten att i framtiden ingripa bestämmande vid gruvföretag, i vilka staten dock från början ägt hälften. Förhållandet kunde tänkas uppstå, då det för staten kunde befinnas önskvärt att hava möjligheten öppen för ett mera fritt och efter olika förhållanden mera lämpat ingripande och reglerande än det, som — sedan äganderätten till statens jordägareandel väl vore avhänd — kunde stå staten till buds. Den tanken, att staten borde behålla äganderätten och den framtida dispositionsrätten till sin jordägareandel,

kunde emellertid genomföras på ett sätt, som i det väsentliga anslöte sig till avgäldssystemet, vilket enligt utskottets mening hade företräde framför arrendesystemet. Utskottet förordade därför, att statens andel för en viss bestämd tidsperiod tillades inmutaren på sådant sätt, att han skulle hava icke blott rättighet utan även skyldighet — om han ville bearbeta gruvan — att för den bestämda perioden övertaga andelen mot utgörande av en viss, till sina grunder fastställd avgäld.

Då i fråga om sättet för avgäldens beräkning närmare utredning borde verkställas, hemställde utskottet, att riksdagen ville, med avslag å propositionerna, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke frågan om tillgodogörande av statens jordägareandel kunde lösas i nu angiven riktning samt efter utredning härutinnan till nästa riksdag avgiva nytt förslag i ämnet.

Vad utskottet sålunda hemställt bifölls av båda kamrarna; och avläts den beslutade riksdagsskrivelsen den 12 maj 1898 under nr 98.

Över 1898 års riksdagsskrivelse inhämtades yttrande av kommerskollegium, som avgav ett på avgäldssystemet byggt förslag, enligt vilket avgälden skulle utgå för 30 år efter viss av riksdagen bestämd procent, högst 25 %, av nettovinsten, beräknad på sätt förut föreslagits. *Kommerskollegii förslag 1898.*

Högsta domstolen avstyrkte emellertid enhälligt det föreslagna sättet för avgäldens beräkning, vilket domstolen fann leda till en mängd angivna svårigheter vid tillämpningen.

Då ärendet den 24 februari 1899 anmäldes i statsrådet, anförde *chefen för justitiedepartementet, statsrådet Annerstedt* bland annat: De erinringar, som Högsta domstolen förut framställt mot kommerskollegii redan 1893 framställda förslag att beräkna avgälden efter nettoavkastningen, försvagades icke därav att inmutarens rätt att nyttja jordägareandelen i det nu föreliggande förslaget inskränktes till viss tid. Det låge för övrigt i öppen dag, att detta sätt för avgäldens beräkning skulle kräva så vidlyftiga bestämmelser och så stor administrativ apparat, att de icke skulle stå i riktigt förhållande till ändamålet. Grundsatsen om tidsbegränsning av inmutarens rätt till jordägareandelen medgäve fasthellre, att avgälden bestämdes på ett sätt, som icke fordrade invecklade föreskrifter eller förvaltningsåtgärder. Med hänsyn hårtill förordade departementschefen avgäldens beräkning på samma sätt som för stenkolsfyndigheter eller till $\frac{1}{75}$ av den brutna malmens värde. I fråga om tidsperioden för inmutarens nyttjanderätt till jordägareandelen föreslog departementschefen en gemensam period av 30 år från lagens ikraftträdande. *Kungl. prop. till 1899 års riksdag.*

En i enlighet med nu angivna grunder utarbetad proposition framlades även för 1899 års riksdag (nr 50).

Sammansatt stats- och lagutskott avgav utlåtande (nr 10) och yttrade däri bland annat: Utskottet föreställde sig, att riksdagens avslag å de på arrendesystemet grundade propositionerna till 1894 och 1898 års riksdagar samt riksdagens uttalande i 1898 års skrivelse i väsentlig mån föranletts därav att, om vid utbudandet av kronans jordägareandel ingen arrendator anmälde sig och staten ej heller själv ville tillgodogöra sig densamma, jordägareandelen för alltid gått förlorad för staten. Genom det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget hade visserligen en dylik förlust för staten förebyggts. Utskottet funne emellertid den av Kungl. Maj:t föreslagna avgälden väl lågt beräknad samt ansåge, att en större inkomst skulle kunna beredas staten genom antagande av en utav vissa motionärer föreslagna kombination av arrende- och avgäldssystemen. Om i första hand anlätades utarrendering av jordägareandelen, torde nämligen i all-

mänhet en väsentligen högre ränteavgift kunna erhållas vid fri konkurrens mellan flera spekulanter. Skulle emellertid av en eller annan anledning någon arrendator icke erhållas, komme staten i allt fall att tillgodonjuta avgäld å $\frac{1}{75}$ av den brutna malmens värde. Utskottet kunde icke biträde Kungl. Maj:ts förslag om en gemensam tidpunkt för upphörande av samtliga inmutares rätt att nyttja jordägareandelen, vilket skulle föranleda, att de, vilkas inmutning skedde under något av närmaste åren före 1930, komme i en synnerligen ogynnsam ställning i jämförelse med tidigare inmutare. För undvikande av denna olägenhet borde en till lika antal år beräknad period tillförsäkras varje enskild inmutare, som komme i åtnjutande av jordägareandelen, och föreslog utskottet, att denna period bestämdes till 20 år från utmålsläggningen. Vidare föreslog utskottet, att riksdagen måtte för tiden intill nästkommande lagtima riksdag medgiva, att Kungl. Maj:t ägde mot årlig avgift under de villkor i övrigt Kungl. Maj:t fastställde under en tid för varje gång av högst tjugu år upplåta begagnandet av kronans jordägareandel.

Utskottets förslag antogs av riksdagen, som i skrivelse nr 151 anmälde sitt beslut.

Lagen i ämnet, avseende ändring i bl. a. 17, 22 och 65 §§ av gruvestadgan, utfärdades den 20 oktober 1899. Samma dag utfärdades *kungörelse* angående begagnande av kronans jordägareandel i gruva.

Enligt nämnda kungörelse skall kronans jordägareandel utbjudas på arrende å offentlig auktion, som hålles inför K. B. Utarrenderingen skall, där ej särskilda omständigheter föranleda kortare arrendetid, ske för en tid av 19 kalenderår utöver det år, varunder arrendet tager sin början. Arrendeavgiften skall utgå i penningar och för varje kalenderår motsvara viss del av värdet av brutna och uppfordrade inmutningsbara ämnen. I allmänhet får anbud ej antagas, där det ej lyder å minst $\frac{1}{50}$ av detta värde. Kommer arrendeavtal ej till stånd, skall, där ej Konungen för särskilt fall annorlunda förordnar, jordägareandelen icke begagnas av kronan, därvid enligt lagen inmutaren njuter densamma till godo med förpliktelse att betala den lagbestämda avgälden: $\frac{1}{75}$ av värdet av brutna och uppfordrade inmutningsbara ämnen.

Dessa båda, den 20 oktober 1899 utfärdade författningar, varigenom 1899 års kungörelse upphävdes, äro i huvudsak fortfarande gällande, varjämte det av 1899 års riksdag åt Kungl. Maj:t lämnade medgivande att för tiden intill nästa års riksdag utarrendera jordägareandelen sedermera årligen förnyats, för tiden till den 15 maj påföljande år.

Med utfärdandet av dessa författningar avslutades första skedet av det lagstiftningsarbete, som hade till ändamål att tillförsäkra staten möjlighet »att vid inmutning av malmfyndigheter å kronojord komma i åtnjutande av de med gruvbrytningen förenade fördelar». Den ledande synpunkten hade därvid varit, att staten ej borde sätta sig i bättre ställning än andra jordägare, och staten hade ock i överensstämmelse därmed nöjt sig med att återtaga sin jordägareandel och meddela bestämmelser om dess tillgodogörande.

Avdelning II. 1902—1923.

**Frågan om upphävande eller inskränkning av inmutningsrätten å kronojord
m. m.**

Icke långt efter det frågan om kronans jordägareandel vunnit sin lösning uppkom fråga om ej inmutningsrätten åtminstone inom Norrbottens län borde upphävas. Närmaste anledningen härtill var, att den provisoriska lagstiftning-

gen enligt 1889 års kungörelse framkallat en del missförhållanden vid inmutningsrättens användande.

Med anledning härav anbefallde Kungl. Maj:t i brev den 28 februari 1902 *kommerskollegium* att, efter hörande av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län samt bergmästaren i norra distriktet, inkomma med utlåtande, huruvida och i vilken omfattning inmutningsrätten syntes kollegium böra upphävas eller tills vidare suspenderas.

I det kungl. brevet anfördes bl. a., att i betraktande av det stora antal inmutningar, som redan föreläge, torde en sådan åtgärd för en längre tid framåt icke kunna befaras medföra avsevärt hinder mot malmrikedomens tillgodogörande.

K. B. i *Norrbottens län* (landshövding Bergström) avgav yttrande den 27 mars 1902, därvid K. B. tillstyrkte upphävande av inmutningsrätten beträffande järnmalm i Norrbottens län såväl å enskild jord som kronojord.

K. B:s i
Norrbottens
län yttrande
1902.

Såsom *motivering* härför anförde K. B.: I mellersta Sverige hade bergsbruksidkarna ett mycket stort intresse av att nya järnmalmgruvor upptäcktes och bearbetades, från vilka de kunde erhålla en välbehöblig tillökning i de malmtillgångar, som erfordrades för ökad tillverkning av ett gott tackjärn. I Norrbotten föreläge icke något dylikt intresse från bergsbruksidkarnas sida, enär största delen av den inom Norrbotten befintliga järnmalmen icke lämpade sig för den svenska järntillverkningen utan vore avsedd för export. Det viktigaste skälet för inmutningsrätten: att bergshanteringen icke kunde undvara densamma för att få sitt behov av malm fyllt, föreläge därför icke med avseende å Norrbottens järnmalmer. Då det icke heller från det allmännas sida vore önskvärt och nyttigt, att den norrländska malmen brötes i större utsträckning, funnes icke heller från det allmännas sida någon särskild anledning att uppmuntra till uppletande av nya järnmalmfyndigheter. För övrigt hade flera missbruk av inmutningsrätten inrotat sig. Så t. ex. förekomme det ofta, att samma person i stället för att fullgöra föreskriven arbetsskyldighet år efter år inmutade samma fyndighet. Dessa inmutare hade ej för avsikt att bearbeta fyndigheterna utan endast att behålla dem, tills det lyckades att med vinst överlåta fyndigheterna. Vidare förekomme det i stor utsträckning, att personer uttoge inmutning på förut inmutade fyndigheter i tanke att föregående inmutare möjligen försummat någon förpliktelse för bevarande av sin rätt samt i avsikt att tilltvinga sig ersättning. Mutsedlar vore vidare föremål för en osund spekulation och handel, varjämte slutligen det ej sällan förekomme, att betydelsefulla fyndigheter till skada för svenska intressen komme i utländska händer. Nu anmärkta missförhållanden hade närmast visat sig i fråga om järnmalmfyndigheterna.

Kommerskollegium, som avgav sitt yttrande i april 1902, var ej av samma mening som K. B. utan avstyrkte upphävande av inmutningsrätten, därvid kollegium bl. a. anförde: De anmärkta missförhållandena med ommutningar och inmutningar av annans fyndighet vore icke särskilt utmärkande för Norrbotten utan hade förekommit sedan lång tid tillbaka i alla trakter, där gruvdrift idkades. De kunde i viss mån avhjälpas genom att ny mutsedel vägrades, där uppenbarligen den gamla ännu ägde giltighet. Vad angående den överklagade mutsedelshandeln, så vore denna en övergående natur, förorsakad av de stora upptäckterna av järnmalm och därav följande stegrat intresse från allmänhetens sida. Det genom 1889 års kungörelse stadgade förbudet mot utmåls anvisande hade otvivelaktigt verkat hämmande på utvecklingen av bergverksindustrien och bidragit till de överklagade missförhållandena. Då mera ordnade förhållanden inträtt, kunde det även antagas, att missförhållandena gjorde sig betydligt mindre gällande. Kollegium ansåge därför, att några tillräckligt talande skäl ej föreläge för inskränkning i inmutningsrätten och ville så mycket mindre förorda en sådan åtgärd, som enligt kollegii uppfattning

Kommers-
kollegii ytt-
rande 1902.

denna icke kunde vidtagas utan åsidosättande av det intresse, i vars tillgodo-seende inmutningsrätten hade sitt berättigande. Ur synpunkten av industriens intresse talade allt för att söka upptäcka nya tillgångar på fosforfria malmer. Det detaljerade letandet efter malmfyndigheter inom Norrbottens fjälltrakter borde därför ohämmat fortgå men som en sporre därtill fordrades inmutningsrättens bibehållande.

1902 års
riksdag.
Provisoriskt
inmutnings-
förbud för
Norrbottens
län.

Innan Kungl. Maj:t hunnit åtgöra något i frågan, bragtes densamma genom motioner (av herr Bohnstedt F. K. nr 44 och herr Lindhagen A. K. nr 204) inför 1902 års riksdag. I motionerna åberopades Konungens befallningshavandes yttrande och föreslogs med anledning av vad Konungens befallningshavande anfört, att en lag skulle antagas av innehåll, att inom Norrbottens län endast för kronans räkning inmutning finge ske å kronojord, som ej vore under ständig besittningsrätt upplåten eller till boställe anslagen, och borde denna lag gälla tills vidare.

Med hänsyn till de ovan omförmälta och av K. B. relaterade missförhållandena tillstyrktes motionerna av sammansatta stats- och lagutskottet i utlåtande nr 10, varefter riksdagen antog lag om förbud mot inmutning å kronojord i Norrbottens län att i avvaktan på definitiv lagstiftning gälla till den 15 maj 1903. Den av riksdagen antagna lagen promulgerades den 6 juni 1902.

Ehuru såväl riksdagen som utskottet i sin skrivelse icke åberopade andra grunder för sitt beslut än de angivna, av 1889 års kungörelse föranledda missförhållandena, gjorde sig dock under frågans behandling även andra stats- och nationalekonomiska synpunkter gällande.

Under debatten i första kammaren yttrades en farhåga, att det, som en talare uttryckte sig, skulle gå för fort med utvecklingen av Norrbottens rikedomar och innebörden härav synes hava varit en oro, att en obehindrad exploatering av de norrländska järnmalmfyndigheterna skulle dels medföra att malmföråden i större utsträckning än som vore önskligt bleve exporterade med den påföljd, att den inhemska järntillverkningen i en framtid kunde komma att lida brist på malmtillgång, dels föranleda att priset på järnmalm trycktes ned till gagn allenast för utländska förbrukare, dels slutligen locka till begynnande av gruvföretag, som saknade betingelser till framgång. (Lundeberg.)

Måhända kunde man också i vad under den nämnda debatten anfördes skönja tecken till den uppfattning, att malmrikedomarna i Norrbottens län, varest ju jorden till största delen tillhör kronan, borde, i stället för att överlämnas till exploatering åt enskilda, förbehållas åt staten själv och brytas för dess räkning. (de Laval.)

De sålunda anförda skälen för en ändrad lagstiftning rörande järnmalmfyndigheterna i Norrland torde i icke ringa mån bidragit till att jämväl 1902 års provisoriska lagstiftning — liksom fallet varit med 1889 års — kom att behålla väsentligt längre giltighet än från början avsetts. I avvaktan på erforderlig utredning förlängdes nämligen lagens giltighetstid år från år, därvid, allt under det utredningen pågick, de anförda nationalekonomiska intressena tilldrogo sig allt större uppmärksamhet och slutligen allmänt ansågos vara av den vikt, att de påkallade en förändring av lagstiftningen rörande uppsökande och tillgodogörande av malmfyndigheter å kronojord i dess helhet.

Då Kungl. Maj:t efter av riksdagen godkänd proposition den 11 maj 1903 förordnade en förlängd giltighet av omförmällda lag av den 6 juni 1902, beslöt Kungl. Maj:t tillika anbefalla kommerskollegium att, efter Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavandes och bergmästares hörande och sedan chefen för Sveriges geologiska undersökning lämnats tillfälle att yttra sig, avgiva underdånigt utlåtande dels huruvida i följd av inskränkningen i inmutningsrätten

olägenheter visat sig uppkomma eller framdeles kunde vara att befara, dels ock i fråga om de ändringar, som, under förutsättning att inmutningsrätten inom Norrbottens län fortfarande bleve föremål för särskilda lagbestämmelser, borde med avseende å tillämpningsområdet eller eljest vidtagas i ovanberörda föreskrifter, ävensom angående de åtgärder i övrigt, vilka under sagda förutsättning kunde erfordras i syfte att mineralfyndigheter å kronojord blev på ett för det allmännas intresse tillfredsställande sätt bearbetade.

Kommerskollegii utlåtande jämte övriga infortrade yttranden inkommo under år 1904.

K. B. i Norrbottens län tillstyrkte, att inmutningsrätten å kronojord inom Norrbottens län definitivt upphävdes, dock endast i fråga om järnmalm. 1904 års utredning.

K. B. ansåg, att ett verkligt intresse att lämna inmutningsrätten oinskränkt icke längre förefunnes beträffande järnmalm, emedan man med fog kunde förutsätta, att avsevärda förekomster av järnmalm icke vidare kunde väntas bliva upptäckta, varemot man av inmutningsrättens frigivande kunde befara ett upprepande av de missbruk här förut omnämns. I fråga om andra mineral än järnmalm vore enligt befallningshavandens mening förhållandet helt annorlunda. Förekomsten inom länet av andra mineral än järnmalm vore mycket ofullständigt känd och för avhjälpande av denna brist vore inmutningsrättens bibehållande det bästa medlet.

Samtliga övriga myndigheter, som yttrat sig i frågan, avstyrkte inmutningsrättens upphävande.

Kommerskollegium anförde bl. a., att det endast under inmutningssystemet kunde väntas, att länets malmtillgångar bleve utforskade och kända, medan koncessionssystemet icke förmådde egga till samma verksamhet i sådant hänseende samt efter kollegii tanke eftersökande genom statens försorg näppeligen läte sig utföra i en omfattning ens tillnärmelsevis med den, som det enskilda intresset mäktade framkalla. Vad nu anförts gällde ej mindre malmfyndigheter i allmänhet än även järnmalsfyndigheter, och det vore av stor betydelse, att forskningarna efter fosforhaltig järnmalm bedrevs inom Norrbottens län.

Med hänsyn till utredningens resultat gjorde sig en viss tvekan gällande i fråga om vidtagande över huvud av några definitiva åtgärder. Sedan under år 1904 lagen av år 1902 prolongerats till den 15 maj 1905, hemställde Kungl. Maj:t i proposition till 1905 års riksdag (nr 123) om förlängning av lagens giltighetstid ända till den 15 maj 1908.

Föredragande departementschefen (Berger) anförde därvid bl. a.:

»De skäl, som kommerskollegium anført emot inmutningsrättens definitiva upphävande inom Norrbottens län, synas mig förtjäna beaktande. Å andra sidan framgår av utredningen, att meningarna äro delade i frågan, om inmutningsrättens frigivande under nuvarande förhållanden skulle föranleda ett upprepande av de missbruk, som givit anledning till den provisoriska lagen. Vid detta förhållande och då anledningarna till de farhågor, som vid den provisoriska lagens behandling framträdde inom första kammaren, säkerligen äro oförändrade, synes det mig vara mest tillrådligt, att tills vidare något definitivt beslut i frågan ej fattas utan att det provisoriska tillståndet ytterligare förlänges på någon tid.»

Riksdagen ansåg emellertid, när utredningen vore avslutad, skäl ej förefigga att under ännu några år undanskjuta den definitiva lagstiftningen samt beslöt för sin del förlängning av lagens giltighetstid endast till påföljande år.

Det oaktat gjordes dock intet vidare åt saken förrän den 27 april 1906, då frågan om prolongation av 1902 års lag ånyo förekom i statsrådet. Dåvarande chefen för justitiedepartementet statsminister Staaff, uttalade, att största bety-

delse borde tilläggas farhågan, att genom inmutningssystemets upphävande de enskildas intresse att efterspana malmfyndigheter skulle komma att minskas samt att följden därav kunde bliva, att Norrbottens malmtillgångar ej bleve utforskade och kända. Detta spörsmål vore av så stor vikt, att definitivt beslut i ämnet icke borde fattas, innan fullständig utredning ägt rum, huruvida det vid upphävande av inmutningsrätten vore möjligt att på annat sätt giva upp täckare av malmfyndigheter sådan uppmuntran, att den enskilda företagsamheten fortfarande lockades att ägna sig åt eftersökande av malmer. Under avvaktan på denna utredning, som borde ske genom särskilt tillkallade personer, borde 1902 års provisoriska lag förlängas, varom proposition (nr 148) avlätts till 1906 års riksdag. Lagen förlängdes därefter till 1907.

1907 års sakkunnigeförslag.

För att verkställa den ifrågavarande utredningen tillkallades såsom sakkunniga dåvarande landshövdingen Nordström, kommerserådet Hübner och bergmästaren Norelius, vilka avgåvo betänkande med förslag den 7 februari 1907.

I detta betänkande hava de sakkunniga till en början såsom sin personliga mening uttalat, att de ansåge inmutningsrätten vara av den största betydelse för den svenska bergshanteringen genom den lätthet att erhålla malmer, den beredde, och den sporre till uppletande av sådana, som den innebure. Genom inmutningsrätten befrämjades för övrigt icke blott bergshanteringen utan jämväl hela landets utveckling, i det att obefolkade och öde bygder öppnades för arbete och kolonisation. De missförhållanden, som givit anledning till ifrågavarande provisoriska lagstiftning, framträdde ofta vid uppåtgående konjunkturen på metallmarknaden; och då i allt fall deras förekomst till stor del vore att tillskriva det genom 1889 års kungörelse meddelade förbudet mot utmål, syntes de enligt de sakkunnigas mening icke vara av beskaffenhet att föranleda inmutningsrättens upphävande.

De sakkunniga framlade därefter förslag till bestämmelser rörande tillgodogörande av fyndigheter å kronojord, byggt på annan grund än inmutningssystem. Förslaget innebar att, i överensstämmelse med det sätt, varpå i vissa fall redan förfarits vid fyndigheters upplåtande åt enskilda, riksdagen skulle medgiva Kungl. Maj:t att åt enskilda personer för viss tid och enligt vissa av riksdagen godkända allmänna grunder meddela upplåtelse av rätt att bearbeta fyndigheter å kronojord, därvid Kungl. Maj:t skulle äga att, efter prövning i varje särskilt fall, bestämma de närmare villkoren för upplåtelsen, därest sådan över huvud taget ansåges böra äga rum. Anledning syntes icke föreligga att göra någon åtskillnad mellan mineralfyndigheter, inmutningsbara enligt gruvestadgan, och andra mineralfyndigheter och borde de föreslagna bestämmelserna avse ej blott Norrbottens län eller några vissa län i Norrland utan hela landet.

Om man än kunde vänta, att annorstädes icke funnes så värdefulla fyndigheter som i Norrbottens län, syntes dock förhållandena icke betingade olika lagstiftning i förevarande hänseende beträffande de olika länen. Man ernådde en större konsekvens i lagstiftningen, om enahanda bestämmelser gällde all kronojord av ifrågavarande slag.

Vidare skulle enligt förslaget upplåtelse (arbetstillstånd), som icke finge omfatta ett område överstigande 50 hektar, innefatta två perioder, en försöksperiod om 3 år, avsedd för fyndighetens undersökning, och en arbetsperiod om högst 45 år. Inom nu angivna gränser skulle Kungl. Maj:t äga bestämma såväl storleken av arbetsområdet som arbetsperiodens längd; och hade Kungl. Maj:t i övrigt att föreskriva de villkor beträffande avgäldens storlek eller dylikt, som kunde finnas lämpliga. Avgälden skulle utgå efter värdet av alla inom området vunna mineraliska ämnen till i allmänhet minst en trettiofjärdedel av samma värde. Den, som upptäckt en förut okänd fyndighet, skulle äga

en viss företrädesrätt att erhålla arbetstillstånd, därest Konungen över huvud funne upplåtelse böra ske, och för den händelse dylikt tillstånd bleve annan meddelat, vore han berättigad till en belöning av 1,500 kronor, att erläggas av denne.

Beträffande det sålunda uppgjorda förslaget framhöllo de sakkunniga, att däri upptagna bestämmelser syntes böra verka ej så litet uppmuntrande till nya fyndigheters uppsökande. Den klass av upptäckare, som vore den talrikaste, nämligen personer, som antingen tillfälligtvis upptäckte en fyndighet eller i hopp om vinst genom omedelbar försäljning eftersökte sådana, skulle erhålla en kontant belöning, i regel överstigande vad vederbörande kunde erhålla för en mutsedel; och då en upptäckare, som själv önskade bearbeta en upptäckt fyndighet, skulle erhålla en viss företrädesrätt till arbetstillstånd, syntes förslaget även för dylika upptäckare innebära en viss eggelse till nya fyndigheters efterforskande.

Över detta förslag hava yttranden avgivits av K. B. i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, bergmästaren i norra distriktet, professorn Walfrid Petersson, fullmäktige i järnkantoret och kommerskollegium.

*Yttranden
över 1907 års
förslag.*

Av de sålunda hörda uttalade sig endast K. B. i Norrbottens och Jämtlands län för ett definitivt upphävande av inmutningsrätten å kronojord. Under vidhållande av sin förut i frågan uttalade mening förklarade K. B. i Norrbottens län sig fortfarande anse det gäneligast, att inmutningsrätten fullständigt upphävdes beträffande järnmalm, åtminstone inom Norrbottens län. Några olägenheter av den sedan 1902 bestående provisoriska lagstiftningen hade icke, såvitt anginge järnmalmsfyndigheter, blivit försporda. Beträffande andra fyndigheter hade däremot många uttalanden och klagomål framkommit däröver, att sådana ej fått inmutas. Det föreliggande förslaget vore i huvudsakligaste delar mycket gott och tillfredsställande.

Bergmästaren i norra distriktet ansåg, att vid föregående utredningar så starka skäl förebragts för inmutningsrättens bibehållande, att något upphävande av denna rätt vare sig helt eller delvis ej borde sättas i fråga. I allt fall vore frågan för sent väckt, enär säkerligen malmkomplexer av större betydelse ej vidare stode att upptäcka.

Professor Petersson ansåg, att de föreslagna förmånerna för upptäckaren i många fall icke stode i rimligt förhållande till de svårigheter och kostnader, som i regel vore förknippade med malmsökande. Vidare innefattade det föreliggande förslaget icke någon uppmuntran till utnyttjande av fyndigheter, som förr ansetts värdelösa men som genom förbättrad teknik nu kunde bliva användbara. Endast en relativt obetydlig del av Norrland hade varit föremål för så detaljerad undersökning, att man med bestämdhet kunde yttra sig om utsikterna till nya malmfynd. Den möjligheten syntes därför icke utesluten, att med den närmare kännedomen om de geologiska förhållandena malmfyndigheter av olika slag komma att upptäckas.

Även fullmäktige i järnkantoret ansågo, att inmutningsrättens upphävande skulle lända till skada för gruvhanteringen. Kronan kunde såsom jordägare komma i åtnjutande av skälig ekonomisk vinst av sina mineralskatter men kronan borde, i stället för att utarrendera jordägareandelen eller upplåta den mot avgäld till inmutaren, själv deltaga i gruvarbetet. De överklagade missförhållandena i Norrbotten voro delvis av övergående art, delvis sådana, att de icke kunde förhindras med ett annat system än inmutningsrätten. De föreslagna bestämmelserna till förmån för upptäckaren inneburo icke samma eggelse till efterforskande av nya fyndigheter som inmutningssystemet. Järngruvorna i de gamla bergslagsdistrikten vore redan hårt anlitade, och då lappländsk malm av viss beskaffenhet med fördel kunde användas vid mellersta

Sveriges järnbruk, vore upptäckande av nya fyndigheter, innehållande dylik malm, av utomordentlig betydelse för den svenska järnhanteringen. Även med avseende å järnmalmsexporten vore upptäckande av nya sådana fyndigheter av stor betydelse; för att kunna tillse, att malmexporten bleve ordnad med hänsyn till landets tillgång, vore det av synnerlig betydelse att så noggrant som möjligt äga kännedom om denna. Då det sålunda ej blott för bergs hanteringen utan även för hela landets utveckling vore av största vikt att uppmuntra till letande efter nya värderika fyndigheter och inmutningsrätten vore den bästa sporen därtill, avstyrkte fullmäktige upphävande av inmutningsrätten och att föreliggande förslag lades till grund för lagstiftning i ämnet.

Kommerskollegium ansåg sig vid bedömande av de sakkunnigas förslag böra utgå från förutsättningen av inmutningsrättens upphävande. Upphävandet borde emellertid ej omfatta endast Norrbottens län utan åtminstone Västerbottens och Jämtlands län, där kronan även ägde betydliga jordområden. Beträffande förslagens bestämmelser i övrigt uttalade kollegium, att detta nog kunde locka till efterforskande av mineralfyndigheter. Kollegium föreslog emellertid vissa detaljändringar.

1907 års riksdag. Inmutningsförbudet utsträcker till Västerbottens och Jämtlands län.

Den närmaste följden av 1907 års förslag blev endast, att Kungl. Maj:t i proposition om förlängning av 1902 års lag till 1907 års riksdag (nr 120) föreslog det provisoriska inmutningsförbudets utsträckande till Västerbottens och Jämtlands län, vilket även bifölls av riksdagen, varefter ny lag i ämnet utfärdades den 19 april 1907. Denna lag förnyades sedermera år från år, tills den ersattes av 1918 års lag.

1908 års sakkunnigeförslag.

Med anledning av de anmärkningar, som gjorts mot 1907 års förslag, särskilt beträffande dess förmåga att verka uppmuntrande i fråga om efterforskandet och bearbetandet av mineralfyndigheter, utarbetades under år 1908 inom justitiedepartementet med biträde av tillkallade sakkunniga nya förslag i ämnet, omfattande dels förslag om upphävande av inmutningsrätten å kronojord (ändring i 1, 3, 8, 17, 22, 44, 49 och 65 §§ gruvestadgan) och dels förslag till bestämmelser angående undersökning (skärpning) och tillgodogörande (gruvdrift) av mineralfyndighet å viss kronojord.

Såsom ledande synpunkter för detta förslag angåvos: De med avseende å inmutning gällande regler borde tjäna till förebild, så långt med bevarandet av kronans äganderätt till fyndigheterna vore förenligt. Förslaget skulle sålunda upptaga bestämmelser, som dels gjorde det möjligt för envar svensk medborgare att utan större omgång eller kostnad vinna rätt att bedriva undersökningsarbete, dels ock gäve den, som vid undersökning funnit fyndighet vara arbetsvärd, en viss rätt att på bestämda villkor erhålla tillstånd till densamma tillgodogörande. Dyligt tillstånd skulle givas utan inskränkning i tiden men med rätt för staten att efter viss tid inlösa gruvanläggningen.

Bestämmelserna angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndigheter å kronojord, vilka skulle ersätta inmutningsrätten, voro avsedda att tillämpas i fråga om den odisponerade kronojorden inom *hela* landet. De skulle — i motsats till 1907 års förslag — endast avse inmutningsbara fyndigheter. Bestämmelserna i fråga inneburo i huvudsak följande: I stället för systemet med inmutning föreslogs ett annat system, enligt vilket rätt till anställande av arbete för undersökning av fyndighet (*skärpningstillstånd*) och rätt till tillgodogörande av fyndighet (*gruvdriftstillstånd*) skulle tillkomma enskilda enligt vissa bestämda grunder. De uppställda förutsättningarna för skärpningstillstånd, vilket skulle meddelas av bergmästaren, voro i sak desamma

som villkoren för erhållande av mutsedel enligt gruvestadgan. Skärpningstillstånd skulle dock ej få beviljas å område, som i särskild ordning förklarades för statsgruvefält. Innehavare av skärpningstillstånd skulle äga, om han fullgjorde den honom åliggande arbetskyldigheten och ej bröte mot meddelade föreskrifter, företrädesrätt till erhållande av gruvdriftstillstånd, som meddelades av Kungl. Maj:t. Erhållet tillstånd skulle enligt förslaget fortvara utan uppsägningsrätt från kronans sida under 15 år från meddelandet. Efter nämnda tids förlopp kunde uppsägning ske, i vilket fall tillståndet skulle upphöra vid utgången av femte kalenderåret efter det, varunder uppsägning skett. Om tillståndet upphörde på grund av uppsägning från kronans sida, skulle kronan vara skyldig dels lösa maskiner och byggnader m. m. efter deras värde, dels därutöver utgiva ersättning för verkställda tillredningsarbeten samt särskild gottgörelse, motsvarande $\frac{1}{5}$ av den netto-behållning, som redan blottade och tillredda malmtillgångar under en tidrymd av högst 10 år kunde beräknas lämna. För upplåtelsen skulle tillståndshavaren till staten erlægga dels en årlig jordskyld, beräknad efter den upplåtna markens värde, och dels en årlig avgäld (royalty) utgående å saluvärdet på arbetsplatsen av alla inom det upplåtna området vunna, av tillståndshavaren från arbetsplatsen försålda eller bortförda produkter. Avgälden skulle, därest skärpningstillstånd föregått gruvdriftstillståndet, utgå med 3 % å nämnda saluvärde samt eljest utgå med den procent å detta saluvärde, som konungen bestämde. Slutligen hade i förslaget intagits bestämmelse därom, att Konungen ägde vid tillståndets meddelande föreskriva, att järnmalm, som vunnas ur fyndigheter, icke eller endast i viss omfattning finge exporteras ur landet såsom råvara.

Över detta 1908 års förslag avgåvos yttranden av kommerskollegium, K. B. i Norrbottens län, samtliga bergmästare, professorn Petersson, fullmäktige i järnkontoret och gruvingenjören i mellersta distriktet. *Yttranden över 1908 års förslag.*

Kommerskollegium, fullmäktige i järnkontoret och professor Petersson framhöllo, i likhet med vissa av bergmästarna, att, under förutsättning av inmutningsrättens upphävande, de föreslagna bestämmelserna syntes ägnade att läggas till grund för lagstiftning, men att en fullständig revision av gruvestadgan, med bibehållande av inmutningsrätten å all jord, vore att föredraga. K. B. i Norrbottens län ansåg förslaget erbjuda många och stora företräden framför inmutningssystemet.

Ärendet anmäldes i statsråd den 4 december 1908 av dåvarande *chefen för justitiedepartementet* statsrådet *Albert Petersson*. Denna angav till en början sin ställning till frågan om den grund, varpå nuvarande gruvlagstiftning måste anses vila. Han yttrade därvid bl. a., att kronan redan genom utfärdandet av 1723 års förordning torde hava eftergivit sin regalrätt samt att det i alla händelser vore otvivelaktigt, att den nuvarande svenska gruvlagstiftningen vilade på den uppfattningen, att äganderätt till mineralfyndighet tillkomme ägaren av jorden och att inmutningsrätten utgjorde en inskränkning i jordägarens rätt, som staten med begagnande av sin höghetsrätt funnit sig böra stadga på grund av samhällets intresse i mineralens tillgodogörande. *Chefens för justitiedepartementet yttrande den 4 december 1908.*

Departementschefen uttalade vidare, att en ändring i lagstiftningen, varigenom staten — såsom från vissa håll föreslagits — tillerkändes äganderätt till mineralierna å privat jord samt rätt att för egen räkning förfoga över desamma, enligt hans mening skulle innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordäganderätten. Skäl av så tvingande natur, att de skulle motivera ett dylikt ingrepp, föreläge ingalunda. Vad åter anginge frågan, huruvida ej möjligen från andra synpunkter vore lämpligt, att — såsom även föreslagits — inmutningsrätten å enskild jord upphävdes och, utan att staten trädde i den enskilde

jordägarens ställe, ersattes med ett annat system, exempelvis ett koncessions-system, likartat med det för stenkolshyndigheter gällande, så föreläge ej anledning att upptaga denna fråga till behandling i samband med den nu förevarande om upphävande av inmutningsrätten å kronojord, när den sistnämnda frågan därmed skulle fördröjas och för övrigt utgångspunkterna vore olika.

Departementschefen övergick därefter till frågan om upphävande av inmutningsrätten å kronojord. Han uttalade sig för ett dylikt upphävande och anförde såsom skäl härför bl. a.: Sedan tiden för den provisoriska lagens antagande hade man kommit till allt klarare insikt om nödvändigheten för staten att äga visst inflytande över malmbyggningen och malmexporten och om nödvändigheten att hindra, det värdefullare svenska gruvor falla i utlänningars händer, med hänsyn vartill statsmakterna jämväl funnit sig föranlåtna att genom köp förvärva åtskilliga av de stora gruvfälten i Norrbotten. Av denna gruvpolitik syntes såsom en oavvislig konsekvens följa, att staten, då så utan förnärmande av annans rätt kunde ske, genom lagstiftningen bibehölls vid äganderätten till mineralhyndigheterna å kronans mark. Om nämligen nyssnämnda intressen ansåges vara av den betydelse, att staten för deras tillvaratagande borde även till höga pris förvärva sig gruvor från enskilda, betingade samma intressen än mera ändring i en lagstiftning, varigenom envar tillerkändes rätt att medelst inmutning avhända kronan den äganderätt till å dess mark befintliga hyndigheter, som tvivelsutan principiellt tillkomme kronan såsom jordägare. Såsom en ytterligare fördel av statens bibehållande vid äganderätten till ifrågavarande hyndigheter torde också böra räknas, att kronan därigenom säkerligen skulle kunna vinna större direkta inkomster än vad den vore i tillfälle att draga av den rätt till jordägareandel, som enligt nuvarande lagstiftning tillkomme kronan, och att sålunda avkastningen av dessa hyndigheter i större utsträckning komme alla statsborgare till godo.

I fråga om sättet för utnyttjande av hyndigheterna å kronojord yttrade departementschefen bl. a.: Gruvföretag vore förenade med ansenlig risk, och om det i allmänhet vore olämpligt, att staten själv dreve näringsfång, syntes därför staten än mindre böra idka gruvdrift. De hyndigheter å kronans mark, vartill kronan i följd av inmutningsrättens upphävande vunne rätt, borde i stället upplåtas till bearbetande åt enskilda. Å andra sidan borde dessa upplåtelser givas under en form, som möjliggjorde att staten, där så skulle finnas lämpligt, för egen räkning övertog hyndigheterna. Det system, som därvid skulle komma till användning, borde uppfylla huvudsakligen följande fordringar, i den mån de kunde låta sig förenas: 1) systemet skulle erbjuda avsevärda lockelser till efterforskande och bearbetande av hyndigheter å kronojord; 2) gruvinnehavarna borde föranledas till rationell byggnad av gruvorna; 3) staten måste sättas i tillfälle öva inseende över gruvorna och, då så funnes böra ske, inflytande över malmexporten; 4) och staten borde erhålla en skälig avkastning av sina gruvor.

Koncessionsystemet, sådant det kommit till användning i 1886 års lag om stenkolshyndigheter, uppfyllde icke dessa fordringar. Vad anginge 1907 års förslag, så syntes ej heller i detta förslag nämnda fordringar hava blivit tillräckligt iakttagna. Då enligt 1907 års förslag upptäckaren av en hyndighet ej skulle äga någon ovillkorlig rätt att få arbetstillstånd, innebure systemet icke någon synnerlig uppmuntran till efterforskande av hyndigheter. Enligt nämnda förslag skulle vidare avtalet mellan kronan och den enskilde om arbetstillstånd ingås, innan ännu den sistnämnde fått tillfälle att undersöka hyndigheten, vilket vore olämpligt, när den enskilde hade svårighet att, innan närmare kännedom om hyndigheten vunnits, bereda sig ekonomiskt underlag för gruvrörelsen och vidtagna eljest erforderliga åtgärder. Det vore vidare antagligt, att bestämmelsen om upplåtelseernas inskränkande till viss från början fixerad

tid skulle föranleda eftersättande av nödvändiga arbeten under senare delen av upplåtelse tiden. Slutligen skulle staten säkerligen icke kunna erhålla så stor inkomst av gruvorna på kronojord, när de skulle upplåtas, innan ännu någon egentlig kännedom om gruvans närmare beskaffenhet vunnits.

De olägenheter, som sålunda syntes förknippade med 1907 års förslag, skulle enligt departementschefens mening undvikas genom en ordning i huvudsaklig överensstämmelse med 1908 års förslag. Detta sistnämnda förslag blev därför med en del mindre ändringar enligt departementschefens hemställan remitterat till högsta domstolen för utlåtande.

Inom högsta domstolen förekommo följande uttalanden av mera allmänt intresse:

Justitierådet friherre Marks von Würtemberg ansåg det böra tagas i närmare övervägande, huruvida icke i stället för nuvarande bestämmelser om inmutning å enskild jord och jordägarens rätt att taga del i inmutad fyndighet borde träda en lagstiftning, byggd på grundvalen av statens rätt att för sin räkning förfoga över hittills oupptäckta eller eljest obrukade mineralfyndigheter å enskild jord. En dylik omgestaltning av lagstiftningen ansåge han ej leda till någon rättskränkning. Skulle någon sannolikhet föreligga för att en reform av lagstiftningen i antydd riktning kunde under en närmare framtid komma till stånd, vore det anledning betvivla lämpligheten av att till fristående behandling upptaga frågan i vad den rörde fyndigheter å kronojord, i synnerhet som lagstiftningen angående fyndigheter å enskild jord ägde så mycket gemensamt med lagstiftningen i vad den rörde kronojord, att en enhetlig legislativ behandling vore så gott som nödvändig.

Till motivering av sin ståndpunkt i rättsfrågan anförde friherre Marks von Würtemberg: »Många hava ställt sig bestämt avvisande gentemot tanken att tillerkänna staten förfoganderätt till ännu oupptäckta eller obrukade fyndigheter å enskilt område, i det att de ansett en lagändring i denna riktning innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordäganderätten. Denna uppfattning kan jag för min del icke biträda, och med hänsyn till spörsmålets sammanhang med det till behandling föreliggande ämnet anser jag det ej vara ur vägen att här angiva grunderna för min mening i detta hänseende.

Vad beträffar fyndighet, som ännu är fullkomligt okänd, lärer väl näppe- ligen något berättigat intresse kunna kränkas därigenom, att en ny lag från- känner jordägaren den andel i fyndigheten, som enligt förutvarande lag skulle tillkommit honom, därest fyndigheten blivit upptäckt under sistnämnda lags giltighetstid. Lika litet som från allmänrättsliga synpunkter något skulle med fog invändas mot en lagstiftning, vilken t. ex. minskade eller avskaffade jordägarens andel i nedgrävd skatt eller bottenfynd, som anträffades å hans ägor, lika litet synes grundsatsen om välförvärvade privaträttigheters skyd- dande lida något verkligt avbräck genom en lagstiftningsåtgärd, sådan som den, varom här är tal.

Beträffande åter redan kända eller förmodade men likväl icke under bruk varande fyndigheter — framför allt sönade gruvor — kunde det snarare synas, som om en lagändring i antydd riktning skulle leda till rättskränkning. Icke heller detta torde emellertid vara riktigt. Den rätt jordägaren skulle gå för- lustig är ej efter gällande lagstiftning ovillkorlig utan går i händelse av in- mutning från annans sida förlorad, om den ej göres gällande under gruvarbetets början. Då således jordägaren redan nu vid äventyr av rättsförlust kan tvingas att göra rättigheten gällande å en av hans eget bestämmande alldeles oberoende tidpunkt, kommer en ny lag, varigenom jordägareandelen i ännu ej inmutade gruvor tillägges staten, i själva verket knappast att innebära annan ändring i jordägarens ställning, än att tiden för den nya lagens ikraftträdande kommer att i stället för de i nu gällande gruvestadga bestämda tider utgöra sluttermin

*Högsta dom-
stolen om det
remitterade
förslaget.*

för jordägarerättens utövande; och om övergångstiden göres någorlunda rymlig, torde i varje fall, där en känd fyndighet besitter något verkligt värde, jordägaren hava tillfälle att genom inmutning för egen räkning eller andras intresserande för frågan tillgodose sina intressen i avseende å fyndigheten.

En annan fråga är, huruvida tillräckligt vägande skäl föreligga för en så genomgripande omgestaltung av gruvlagstiftningen som den av mig nu berörda.

Jag skall här icke söka att från socialpolitisk eller näringspolitisk synpunkt ingå på detta spörsmål. Men från rättslig ståndpunkt kan jag ej underlåta att uttala tvivelsmål, huruvida en lagstiftning, som lämnar enskilda möjlighet att tillägna sig ännu okända mineraltillgångar av måhända oberäkneligt värde, verkligen står i överensstämmelse med det rådande rättsmedvetandet. Anledning synes mig ej saknas att antaga motsatsen; ej heller torde det vara ur vägen att i lagstiftningen taga hänsyn till möjligheten av, att nya mineraltillgångar av högst betydande värde kunna upptäckas å enskild mark eller tekniska metoder uppfinnas, som förläna högt värde åt tillgångar, vilka nu ej kunna tillgodogöras. Skulle på dylik väg stora rikedomar komma att hopa sig å enskilda händer, kan det befaras, att det allmänna tänkesättet skulle starkt reagera, måhända icke så mycket mot den lagstiftning, vilken lett till dylika förhållanden, som mot det sakläge den framkallat; och det vore under dylika omständigheter kanske ej alldeles visst, att detta sakläge komme att från statens sida respekteras. Skulle emellertid staten drivas till att, direkt eller på omvägar, till sin fördel inkräkta på rättigheter, som enskilda under hägnet av statens egen lagstiftning vunnit, måste sådant leda till ett betänkligt nedsättande av lagens och samhällsordningens helgd. Att staten såsom rättens handhavare bör främst av alla söka undvika löftesbrott och avhålla sig från löften, vilka ej under alla omständigheter kunna infrias, lärer ligga i öppen dag.»

En annan ledamot av högsta domstolen, *justitierådet Silfverstolpe*, anmärkte, att, om den föreslagna anordningen genomfördes, det bleve tre helt olika slags system i gruvlagstiftningen: ett grundat på inmutning och jordägareandel och gällande inmutningsbara fyndigheter å enskild jord samt kronojord under ständigt besittningsrätt eller anslagen till boställe; ett annat grundat å nyttjanderättsupplåtelse och gällande samma slags fyndigheter å odisponerad kronojord och slutligen ett tredje grundat å koncession och gällande stenkolsfyndigheter å all slags jord. Den mångfald av system och urkunder, som komme att förekomma, måste otvivelaktigt inverka menligt på gruvlagstiftningens följdriktighet och överskådlighet och kunde även föranleda svårigheter vid bestämmelsernas tillämpning, särskilt i de fall, då gruvor av olika slag komme att gränsa intill varandra. Med hänsyn härtill ansåge han, att den föreliggande frågan borde upptagas först i samband med en allmän revision av gruvstadgan.

I övrigt framställdes av olika ledamöter i högsta domstolen en del detaljmärkningar mot förslagets särskilda bestämmelser.

*Departementschefens
yttrande den
19 mars 1909.*

Frågan anmäldes ånyo i statsråd den 19 mars 1909, varvid *justitieministern (statsrådet Albert Petersson)* yttrade sig i anledning av de inom högsta domstolen gjorda uttalandena.

Gentemot justitierådet friherre Marks von Würtemberg uttalade departementschefen, att den svenska lagstiftningen tvivelsutan vilade på den uppfattningen, att jordägarerätten principiellt innefattade även alla i jorden befintliga mineralier, och detta givetvis oberoende av, huruvida deras förekomst vore känd eller okänd och att således en förändring av gruvlagstiftningen i den av friherre Marks von Würtemberg antydda riktningen skulle innebära en i princip ingalunda oviktig inskränkning av de befogenheter, som för närvarande innefattades i äganderätten till jord. Huruvida åter de skäl, som förebragts för angivna

omgestaltning av gruvlagstiftningen, vore av den betydelse, att de finge anses göra en dylik inskränkning berättigad, därom kunde naturligtvis olika meningar råda. Att i detta sammanhang närmare ingå på denna fråga, vore enligt departementschefens mening onödigt; det vore nog att hänvisa därtill, att tanken på en så genomgripande omläggning av vår gruvlagstiftning som den ifrågasatta säkerligen ej för närvarande uppbyres av den allmänna rättsuppfattningen.

1908 års förslag blev därför, sedan i anledning av detaljanmärkningarna inom Högsta domstolen några ytterligare ändringar blivit däri vidtagna, i fyra särskilda propositioner (nr 119—122) framlagt för 1909 års riksdag.

I en inom andra kammaren väckt motion nr 112 hemställde herr Lindhagen m. fl., att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om övervägande, i vad mån och under vilka villkor genom lag borde stadgas *koncession* för förvärv och utnyttjande av gruvor, samt framläggande snarast möjligt av det lagförslag, vartill detta övervägande kunde föranleda; samt i avvaktan på nämnda lagstiftning för sin del antaga provisoriskt en lag om, att Konungens tillstånd i vissa fall erfordrades i angivna avseenden. I motiveringen till denna motion uttalade motionärerna bl. a., att regalrätten enligt deras mening fortfarande låge till grund för den svenska gruvlagstiftningen, varför ett utbyte av inmutning mot koncessionssystemet ur privaträttslig synpunkt icke innebure någon fullständig nyhet utan blott en förändring i det sätt, varpå staten använde sin regalrätt, samt att ett verkligt behov förefunnes för en dylik förändring i lagstiftningen, i det att stora statsintressen funnes att bevaka i fråga om utnyttjande av mineralfyndigheterna, vilka aldrig kunde komma till sin rätt genom den fria inmutningen.

1909 års
riksdag.

Sammansatt stats- och lagutskott, till vilket propositionerna och motionen hänvisades, hemställde i sitt utlåtande (nr 5), att lagen om ändrad lydelse av angivna §§ i gruvestadgan måtte av riksdagen antagas, d. v. s. inmutningsrätten å odisponerad kronojord upphävas. Beträffande förslaget till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndighet å viss kronojord anförde däremot utskottet, att, då förslag angående de områden, vilka borde såsom statsgruvefält förklaras, icke vore att motse förrän vid 1910 års riksdag, utskottet ej kunde finna lämpligt att för det dåvarande förorda några bestämmelser av den art som i det föreliggande förslaget omförmäldes. Utskottet hemställde därför, att samma förslag icke för det dåvarande måtte av riksdagen bifallas. I motiveringen uttalade emellertid utskottet, att en omständighet i förslaget tilldragit sig utskottets uppmärksamhet, nämligen att royaltyn skulle utgå med viss procent av *bruttoavkastningen*. Ehuru vad Högsta domstolen anført mot royaltyns baserande på nettoavkastningen utan tvivel vore beaktansvärt, ville det dock synas utskottet, som om å andra sidan ur rättvisans och billighetens synpunkt royaltyns bestämmande i förhållande till nettoavkastningen vore riktigtast. Utskottet ansåg det därför vara önskvärt, att Kungl. Maj:t ville, innan förslaget ånyo förelades riksdagen, taga i förnyat övervägande, huruvida ett system, enligt vilket royaltyn bestämdes efter *nettoavkastningen*, kunde vara i praktiken genomförbart.

I fråga om den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen hänvisade utskottet till departementschefens uttalande angående regalrättens upphörande samt den svenska gruvlagstiftningens grundprincip och förklarade sig dela den av departementschefen uttalade meningen, att en ändring i lagstiftningen, varigenom staten tillerkändes äganderätt till mineralierna å privat jord samt rätt att för egen räkning förfoga över desamma, otvivelaktigt skulle innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordäganderätten; någon lagstiftning i sådant syfte kunde utskottet sålunda ej förorda. Vad anginge frågan, huruvida ej möjligen

från andra synpunkter vore lämpligt, att inmutningsrätten å enskild jord upphävdes och, utan att staten trädde i den enskilde jordägarens ställe, ersattes med annat system, exempelvis ett koncessionsförfarande, så tilltrorde sig ej utskottet att därutinnan göra något bestämt uttalande. Emellertid ville det synas utskottet lämpligast, att, då uppfattningen i denna fråga vore ganska växlande, densamma borde anstå i avvaktan på verkningarna av det föreslagna upphävandet av inmutningsrätten å den odisponerade kronojorden.

Herr *Lindhagen* reserverade sig under hemställan att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida och under vilka villkor inmutningsrätten borde upphävas även å enskild jord och ersättas med ett annat system för mineralens tillgodogörande.

Vad utskottet hemställt i fråga om propositionen med bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndigheter å kronojord samt i fråga om den av herr *Lindhagen* m. fl. väckta motionen blev av *riksdagen* bifallet. Dock samlade herr *Lindhagens* reservation en rätt stor minoritet i andra kammaren. Beträffande de föreslagna ändringarna i gruvestadgan, d. v. s. inmutningsrättens upphävande, stannade kamrarna i olika beslut: Andra kammaren biföll även i denna del utskottets hemställan om antagande av kungl. propositionen, varemot första kammaren avslag denna.

Under debatten i första kammaren framhölls särskilt av flera talare (bl. a. herrar *Trygger* och *Afzelius*), att inmutningsrätten ej borde upphävas utan att man visste vad som skulle sättas i stället och att följaktligen, då förslaget till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndighet å viss kronojord ej upptoges till prövning, ej heller ifrågavarande lagförslag borde antagas.

I riksdagens skrivelse den 11 maj 1909, varigenom riksdagens beslut i dessa frågor anmäldes, inflöt även uttalandet om förnyat övervägande av frågan om royaltyns bestämmande efter nettoavkastningen.

Utredningen
1909—10.

I anledning av vad riksdagen sålunda anförde bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla sakkunniga att inom departementet verkställa utredning i det av riksdagen angivna hänseende och i sammanhang därmed underkasta de i fråga om kronans inlösningsrätt föreslagna bestämmelserna en förnyad granskning. De sakkunniga, *Gustaf Appelberg*, *P. M. Carlberg*, *G. A. Granström*, *Nils Hedberg* och *O. V. Lundberg*, avgåvo yttrande den 22 december 1909, i vilket de förklarade sig ej kunna förorda sådana bestämmelser, enligt vilka avgälden skulle komma att utgå efter den nettovinst, som ett gruvföretag i det särskilda fallet verkligen lämnat. Då emellertid de största svårigheterna vid bestämmande av den verkliga nettoavkastningen icke bestode i konstaterande av de direkta brytningskostnaderna utan i beräkning av förvaltningskostnader samt det kapital, å vilket gruvnehavaren skulle få tillgodoräkna sig ränta, samt förvaltningskostnader och ränta, enligt vad gjorda beräkningar givit vid handen, ungefärligen uppginge till $\frac{1}{3}$ av brytningskostnaderna, föreslogo de sakkunniga, att avgälden skulle utgå å den nettovinst, som kunde beräknas uppstå, efter avdrag av beloppet för brytningskostnaderna, ökat med $\frac{1}{3}$ samt att avgälden sattes till 20 procent av den sålunda beräknade nettoinkomsten.

Under hänvisning till att kronans intresse av en kort upplåtelseid för att kunna reglera en tilläventyrs för ringa avgäld väsentligt försvagats genom det av de sakkunniga nu föreslagna sättet för avgäldens beräkning, uttalade de sakkunniga vidare, att upplåtelseiden borde förlängas med 10 år, således till 25 år med rätt för kronan att därefter uppsäga tillståndet att upphöra 5 år efter uppsägningen.

Sedermera den 15 januari 1910 inkom ett av landshövdingen K. J. Bergström och professor Petersson efter uppdrag uppgjort förslag angående områden, vilka borde avsättas såsom statsgruvefält ävensom gränserna för dessa områden.

Efter det 1909 års förslag till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande av mineralfyndighet å viss kronojord omarbetas till överensstämmelse med de sakkunnigas förslag om avgäldens bestämmande efter på visst sätt beräknad nettovinst samt förlängd upplåtelseid, framlades för 1910 års riksdag i särskilda propositioner (nr 50—53) ej mindre sistnämnda författningsförslag än även förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 3, 8, 10, 17, 22, 44 och 65 §§ gruvestadgan ävensom förslag angående utläggande av vissa statsgruvefält m. m.

I väckta motioner yrkades dels, å ena sidan, att lagen om inmutningsrätten skulle gälla endast de tre nordligaste länen (herr Magnusson) och dels att inmutningsrätten i dess helhet såväl å kronojord som å enskild jord måtte ersättas med koncessionssystem (herr Lindhagen m. fl.).

Sammansatta lag- och jordbruksutskottet avgav den 29 april 1910 utlåtande i saken (nr 1).

Utskottet behandlade först den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen och anförde angående denna: Gruvindustrien hade enligt sin natur alltid varit av riskabel beskaffenhet. Med de stora uppoffringar och dryga omkostnader, som, ofta utan motsvarande vinst, vore förenade med densamma, fordrades det därför en stark uppmuntran för den enskilde för att han skulle driva den och stå risken därför. Lagstiftningen måste även sörja för att de metaller och mineralier, ett land kunde gömma, ej förbleve förborgade skatter utan att näringslivet och befolkningen och därmed samhället i dess helhet finge tillgodonjuta dem. Det innebure därför en fara att så kringskära bearbetarens och upptäckarens rätt, som motionärerna syntes önska. Bergverksindustriens utveckling vore i väsentlig grad att tillskriva principen om upptäckarens rätt och om fri konkurrens i fråga om denna rätt. Från sakkunnigt håll hade också inmutningssystemet vunnit erkännande. Vid nu anförda förhållande vore det icke tillrädligt att åtgärder vidtoges för införande i hela landet av ett alldeles nytt system, såsom i motionen yrkades. Ett sådant steg skulle enligt utskottets mening även, vad den enskilda jorden anginge, stå i strid mot den från gammal tid sig härledande uppfattningen om jordägarens rätt i ifrågavarande avseende, varå den nuvarande gruvlagstiftningen vilade. Utskottet avstyrkte därför ifrågavarande motion.

Utskottet övergick därefter till propositionerna. Utskottet förklarade därvid visserligen till en början, att de principer, som kommit till uttryck i de förevarande förslagen, syntes i det hela tillfredsställande, när man ville upphäva inmutningsrätten. Med möjligheten att bereda staten inseende över samt skälig avkastning av gruvor på kronojord förenade det föreslagna systemet en av inmutningssystemets huvudsakliga fördelar, nämligen att genom den utsikt det öppnade för upphittaren av en fyndighet att få njuta densamma till godo erbjuda en verklig lockelse till efterforskande och bearbetande av fyndigheten.

Emellertid hade utskottet åtskilliga erinringar att framställa mot de förebyggande förslagen.

De i förslagen meddelade regler angående rätt till undersökning och tillgodogörande av mineralfyndighet å kronojord vore i väsentliga delar av samma allmängiltiga beskaffenhet som de för närvarande i gruvestadgan meddelade föreskrifter angående inmutning. På grund härav och då i desamma berördes rättsförhållanden ej blott mellan kronan och fyndighetens bearbetare utan även mellan den sistnämnde och andra enskilda, ansåge utskottet, att ifrågavarande bestämmelser icke, såsom i förslaget förutsattes, borde beslutas av riksdagen

ensam utan erhålla formen av lag, stiftad i den ordning 87 § regeringsformen stadgade.

Vidare syntes de av herr Magnusson framställda yrkandena om ifrågavarande lagstiftnings begränsning till Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län förtjäna beaktande.

Slutligen hade utskottet även en del andra erinringar mot förslagen, bl. a. att kronan icke borde vara nödsakad att underkasta sig skärpning å sin jord, att en särskild belöning, lämpad efter upptäckten, borde kunna ifrågakomma, samt att rätten för kronan att när som helst efter 25 års förlopp uppsäga gruvdriftstillståndet alltför litet beaktade tillståndsinnehavarens intresse.

Då utskottet av nu anförda skäl ansåg en omarbetning av de framställda förslagen erforderlig, hemställde utskottet, att de ifrågavarande propositionerna icke måtte av riksdagen bifallas.

I avgivna *reservationer* yrkades *dels* av herr Fahlén att propositionen i vad den avsåge utläggande av statsgruvefält måtte bifallas och *dels* (av herrar Daniel Persson i Tällberg, Berggren, greve Raoul Hamilton, Jansson i Edsbäcken, Jönsson i Kvarnberga, Kronlund, Lindhagen och Pettersson i Södertälje) att utskottets hemställan väl borde bifallas i vad detsamma avsåge avslag å propositionerna och ny utredning, men att såsom motivering därför borde åberopas den uppfattning, att en ny i stort sett enhetlig gruvlagstiftning borde komma till stånd, byggd på den principen, att mineralier, i den mån de ej redan vore tagna i bruk av enskilda, skulle närmast falla inom statens intresseområde, oavsett om fyndigheten låge på kronans eller enskildas mark, *samt att* riksdagen ville med anledning av förevarande motion anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och under vilka villkor inmutningsrätten måtte jämväl på enskild mark kunna upphävas och ersättas med ett annat väsentligen på koncession byggt system för tillgodogörande av mineralier med iakttagande tillika av behörig hänsyn jämväl till jordägarens och upptäckarens berättigade intressen.

Ärendet blev först av båda kamrarna återremitterat till utskottet med anledning av framställt förslag att, oberoende av övriga delar, lösa frågan om statsgruvefält särskilt för sig.

I nytt utlåtande (nr 2) hemställde utskottet om bifall till propositionen om statsgruvefält men om avslag såväl å övriga propositioner som å motionerna.

Herr Daniel Persson i Tällberg m. fl. förnyade sina ovannämnda reservationer såväl i fråga om motiveringen till avslaget å propositionerna som angående den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen.

Båda kamrarna biföllo propositionen i vad den angick statsgruvefälten. I övrigt stannade kamrarna i olika beslut: första kammaren biföll utskottets hemställan men andra kammaren reservationerna av Daniel Persson m. fl.

Vid riksdagarna 1911—1917 förekom — utom den sedvanliga förlängningen av det provisoriska inmutningsförbudet för de tre nordligaste länen — följande av större intresse i gruvlagstiftningsfrågan.

Vid 1914 års riksdagar väcktes *motioner* av herr Lindhagen (A-riksdagen, A. K. nr 191 och B-riksdagen A. K. nr 135), i vilka med samma motivering, som anförts i de vid 1909 och 1910 års riksdagar väckta motionerna, yrkades, att riksdagen ville

1) anhålla, att Konungen måtte för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, varigenom inmutningsrätten till mineralfyndigheter upphävdes och ersattes med ett koncessionssystem, samt

*Motion av
herr Lindhagen
vid 1914 års
riksdag.*

2) för sin del i avvaktan på nämnda lagstiftning antaga en provisorisk lag om upphävande av inmutningsrätten och innehållande föreskrift, att Konungens tillstånd erfordrades för bearbetande av ny mineralfyndighet.

Sammansatt lag- och jordbruksutskott avgav utlåtande över sistnämnda motion (B. nr 2). Utskottet förklarade därvid, att utskottet anslöte sig till den uppfattning, som uttalats av 1910 års sammansatta lag- och jordbruksutskott, och avstyrkte därför motionen. Reservation anfördes *dels* av herrar Lindhagen, Pettersson i Södertälje, greve R. Hamilton m. fl., som i fråga om punkt 1) upprepade sin i reservationen från 1910 gjorda hemställan till förmån för ett koncessionssystem, *dels ock* av herr Lindhagen ensam, som med avseende å punkt 2) hemställde, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa riksdag av förslag till en provisorisk lag om inmutningsförbud.

Första kammaren (B. nr 52 s. 86) biföll utskottets hemställan, varemot Andra kammaren (B. nr 60 s. 37) biföll den förstnämnda reservationen vid punkt 1.

Den 10 mars 1916 tillsattes gruvlagstiftningskommittén. Ursprungliga ledamöter voro herrar Carl Cederström, ordförande, Bernhard Eriksson, Emil Hübner, A. L. Lundström, O. M. Strömberg och Herman Sundholm. Den 8 december 1916 erhöll Lundström på begäran entledigande från uppdraget, varvid i hans ställe till ledamöter förordnades herrar C. I. Asplund och K. G. Brunnerberg.

Tillsättande av 1916 års gruvlagstiftningskommitté.

Kommitténs uppdrag innefattade enligt de av dåvarande justitieministern B. Hasselrot uppdagna riktlinjerna, *dels* att företaga en förnyad allsidig saklig granskning av de för 1909 och 1910 års riksdagar framlagda lagförslagen angående fyndigheter å kronojord med hänsyn tagen till de av 1910 års riksdag framställda anmärkningar, *dels* att företaga en revision av gruvstadgans bestämmelser i syfte att, utan rubbande av de grunder, på vilka stadgan vilade, bringa samma bestämmelser i närmast möjliga överensstämmelse med de stadganden, som komme att upptagas i de omarbetade förslagen angående fyndigheter å kronojord, *dels ock* att i övrigt få till stånd de ändringar i gruvstadgans bestämmelser, som kunde finnas av behovet påkallade.

Vid 1916 års riksdag väcktes en motion av herr *Asplund* (F. K. nr 93; en likalydande i A. K. nr 214), i vilken yrkades, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att vid den blivande utredningen om en slutgiltig lösning av frågan om malmfyndigheters tillgodogörande största vikt måtte läggas därpå, att malmerna förädlades inom landet, samtidigt med att statens rätt som jordägare och intressent i övrigt fullt tillgodosåges.

Motion av C. I. Asplund vid 1916 års riksdag.

Trots avstyrkande av vederbörande utskott i F. K. bifölls skrivelseförslaget av såväl F. K. (nr 42 sid. 25) som A. K. (nr 47 sid. 68, nr 59 sid. 30) och riksdagen avlät således en skrivelse av omförmälda innehåll (nr 99).

Till 1917 års riksdag avlätts av Kungl. Maj:t en proposition (nr 165) med förslag till *ändringar i och tillägg till 1886 års stenkolslag*. Förslaget åsyftade *dels* att de grundsatser i fråga om kronans rätt till andel i fyndigheter å kronojord, vilka kommit till uttryck i 1899 års lag om kronans jordägareandel, måtte genomföras även i stenkolslagstiftningen, *dels ock* att till 1886 års lag måtte läggas ett nytt kapitel angående saltfyndigheter, för vilka även föreslogs samma koncessionssystem som det för stenkolsfyndigheter gällande.

1917 års lag om ändringar i och tillägg till stenkolslagen.

Dessa ändringsförslag föranleddes av skrivelser från kommerskollegium, som under hänvisning till de av 1916 års riksdag beslutade djupborringarna efter

stenkol i Skåne ansåg önskligt, att förändringar i lagstiftningen i ovan angivna hänseenden genomfördes.

Förslagen antogos av riksdagen och lag i ämnet utfärdades den 7 maj 1917 (Sv. författningssamling nr 185).

1918 års provisoriska lag för kronojord i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

I anledning av den under krigstiden rådande bristen på metaller, särskilt koppar, ingåvo under 1917 krigsmaterialkommissionen och industrikommissionen framställningar till Kungl. Maj:t om vidtagande av åtgärder för upphävande av gällande inskränkning i inmutningsrätten å kronojord, såvitt anginge kopparmalm, nickelmalm och svavelkis.

I anledning av dessa framställningar tillsatte Kungl. Maj:t den 9 november 1917 en särskild kommission, kallad 1917 års malmkommission, med uppdrag att fortast möjligt igångsätta arbete för vinnande av upplysning angående å kronojord, därå inmutningsförbud gällde, redan upptäckta men ej närmare kända fyndigheter av andra mineral än järnmalm, företrädesvis kopparmalm, nickelmalm och svavelkis, att, därest omständigheterna därtill föranledde och så lämpligen kunde ske, låta verkställa försöksarbeten å sådana fyndigheter samt att i övrigt efter omständigheterna vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå åtgärder för fyndigheternas tillgodogörande.

Övannämnda framställningar hade även remitterats till 1916 års gruvlagstiftningskommitté, vilken i december 1917 avgav två lagförslag, det ena innefattande ändring av den då gällande lagen om inmutningsförbud och det andra avsett att gälla för året efter utgången av denna lags giltighetstid. Lagförslagen inneburo, att fyndigheter å kronojord, innehållande kopparmalm, nickelmalm och svavelkis, på vissa närmare angivna villkor skulle få inmutas jämväl av enskilda. I fråga om villkoren för denna inmutningsrätt må nämnas, att enligt förslagen inmutaren skulle erhålla ovillkorlig rätt till den inmutade fyndigheten endast under 10 år från mutsedelns utfärdande och för tiden därefter vara underkastad bestämmelserna i blivande lagstiftning, men att han å andra sidan skulle få njuta kronans jordägareandel till godo.

Över lagförslagen avgavos yttranden av befallningshavandena i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, chefen för Sveriges geologiska undersökning, bergmästaren i norra bergmästaredistriktet, 1917 års malmkommission och kommerskollegium. Sedan förslagen i anledning av dessa yttranden undergått omarbetning i åtskilliga hänseenden samt även lagrådet däröver avgivit utlåtande, framlades för 1918 års riksdag i proposition nr 183 förslag till lag, innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län.

Förslaget var av i huvudsak följande innehåll:

I fråga om rätten till inmutning av fyndigheter å jord, tillhörande kronan, som icke innehades under ständig besittningsrätt eller vore anslagen till boställe, skulle i stället för det generella inmutningsförbudet för enskilda följande bestämmelser gälla:

Endast järnmalm skulle fortfarande vara underkastad inmutningsförbudet.

Alla övriga inmutningsbara mineral — således icke blott, såsom kommittén föreslagit, kopparmalm, nickelmalm och svavelkis — skulle få inmutas av enskilda, därvid dock flera avvikelser från gruvstadgans bestämmelser skulle gälla. Dessa avvikelser voro i huvudsak följande:

1) Inmutningen skulle grunda en ovillkorlig rätt till fyndigheten för en tid av 20 år från mutsedelns utfärdande. För tiden därefter skulle inmutaren i fråga om rätten att nyttja fyndigheten vara underkastad de förändrade bestämmelser, som genom ny lagstiftning kunde bli fastställda. Om upptäckare av en fyndighet skulle i den nya lagstiftningen tillförsäkras företrädesrätt

till erhållande av tillstånd att utnyttja den upptäckta fyndigheten, skulle dylik företrädesrätt tillkomma inmutaren i fråga om den inmutade fyndigheten. Om däremot den blivande lagstiftningen icke skulle tillförsäkra upptäckaren företrädesrätt att utnyttja den upptäckta fyndigheten och inmutaren av sådan anledning ginge förlustig rätten till gruva, skulle han vara berättigad till ersättning för värdet av byggnader och andra anläggningar, som vore erforderliga för fortsatt gruvsdrift, samt för kostnaderna för blottläggning och tillredning av till brytning färdiga mineraltillgångar.

2) Beträffande inom utmålet befintlig järnmalm skulle i stället för de i 8 § gruvestadgan meddelade bestämmelser gälla, att densamma endast finge brytas i den mån det vore erforderligt för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande samt att sålunda bruten järnmalm, där den icke behövdes för gruvsdriftens ändamål, endast efter Konungens tillstånd finge av inmutaren behållas.

3) Kronan skulle icke vara skyldig att senast vid utmålsförrättningen anmäla sig till jordägareandelens begagnande, utan dylik anmälan behövde icke ske förrän inom 5 år från det avskrift av mutsedeln ingivits till K. B. Då tiden, inom vilken utmål måste sökas, samtidigt föreslagits förkortad till ett år, eller efter särskilt tillstånd av bergmästaren två år från mutsedelns utfärdande och utmålsläggningen kunde företagas inom högst ett år efter ansökan därom, skulle kronan således komma att hava en tid av 2 å 3 år från utmålsläggningen för att bestämma sig, huruvida kronan önskade använda jordägareandelen. Om kronan ej anmälde sig till begagnande av jordägareandelen, skulle de vanliga reglerna tillämpas och således inmutaren vara skyldig att för andelen erlagga en avgäld, motsvarande $\frac{1}{75}$ av värdet å bruten malmkvantitet.

4) I stället för lösen för mark m. m. enligt gruvestadgans regler skulle, intill dess i ny lag meddelades föreskrifter härom, i allmänhet endast utgå årliga ersättningsbelopp till vederbörande rättsägare såväl för i anspråk tagen mark, väg och plats för kraftledning som ock för skada och intrång från gruvanläggningen.

5) Intill utgången av nionde kalenderåret efter det, då mutsedel utfärdades, skulle inmutaren icke äga ersätta försvarsarbetet med avgift.

6) Överlåtelse av inmutningsrätten skulle icke vara giltig utan att bergmästaren å mutsedeln gjort anteckning om överlåtelsen.

Sammansatt lag- och jordbruksutskott tillstyrkte lagförslaget (utlåtande nr 1), som i oförändrat skick antogs av båda kamrarna. Debatten i riksdagen rörde sig mest om en passus i utskottets motivering, däri utskottet uttalat sig för att under stadgandet om rätt för inmutaren att av bruten järnmalm få använda vad som behövdes »för gruvsdriftens ändamål» — ett från gruvestadgan hämtat uttryck — borde innefattas rätt för inmutaren att beträffande sammansatta malmer tillgodogöra sig alla efter anrikning och annan beredning uppkommande produkter. Denna passus i motiveringen ströks av båda kamrarna.

Lagen utfärdades den 31 maj 1918. Denna lag har sedermera under åren 1919, 1920, 1921, 1922 och 1923 förlängts för ett år i sänder.

Utländsk rätt.

Översikter utarbetade av Gunnar Bendz.

Norge.

*Gruvrätten
under 1500-,
1600- och
1700-talen.*

Den första allmänna bergordningen för Norge är av 1539, skriven på tyska efter mönster av den i tyska gruvrättens historia mycket berömda sachsiska Annaberger Bergordnung av 1509. Den bygger på principen om förste upptäckarens rätt att utnyttja en påträffad fyndighet. Utgångspunkten är, att mineralen betraktas som ett kronans regale, men för att uppmuntra till upptagande av nya gruvor har konungen givit upptäckaren möjlighet att genom inmutning förvärva ensamrätt till fyndighetens utnyttjande. I 1539 års bergordning lämnas utförliga regler om inmutnings erhållande, om utmål, om försvarsarbete, om ordningen för gruvdriften m. m.

På 1600-talet utkommo flera nya allmänna gruvförfattningar, som alla byggde på bergverksfrihetens princip. Emellertid förekommo det oaktat under 1600- och 1700-talen i mycket stor utsträckning av konungarna meddelade privilegier för vissa personer eller sällskap, vilka privilegier ofta voro av mycket generell karaktär. För övrigt är från denna period att anteckna, att de vid Kongsberg på 1620-talet upptäckta silverfyndigheterna 1623 förklarades tillhöra konungen och kronan allena.

*Bergordnin-
gen av den 7
september
1812.*

Den 7 september 1812 utfärdades en allmän bergordning, även den byggd på principen om fri skärpning och upptäckarens rätt till funna mineral. Skärpning efter alla metaller och stensalt förklarades vara fri på allmänningar samt på utmarken till enskild jord. För rätt till skärpning å hemägor och på inhägnade platser erfordrades däremot en särskild av bergmästaren utfärdad skärpsedel. Påträffades en fyndighet, skulle anmälan därom genast ske hos bergmästaren med angivande av tid och plats för fyndet, därvid prov å malmen skulle medfölja. Om bergmästaren bodde långt borta, fick dock anmälan ske först till fogden och därefter inom viss tid till bergmästaren. Ett anmält fynd skulle inmutas inom viss tid, därvid, om mutningsansökan beviljades, bergmästaren utfärdade mutningsbrev, i vilket malmens läge och sträckning skulle angivas. Inom viss tid från mutningsbrevets utfärdande skulle drift börjas och utmål sökas vid äventyr att gruvan eljest kunde inmutas av annan. Utmål skulle hava viss storlek och läggas efter donläge. Jordägaren var berättigad deltaga i gruvdriften med $\frac{1}{2}$ i fyndighet på hemmarken och med $\frac{1}{10}$ i fyndighet i utmarken. Om jordägaren icke ville deltaga i driften, var han berättigad erhålla 1 % av nettoutbytet, vilken rätt icke fick fränsäljas jorden. Vidare innehöll författningen bestämmelser om skyldighet för jordägare att mot lösen eller årlig ersättning avstå erforderlig mark samt att hembjuda ved och timmer för gruvdriften, innan detta såldes till andra. Dessutom funnos en del paragrafer, som avhandlade de redan under 1700-talet uppkomna s. k. circonference-rättigheterna för bergverken. Dessa inneburo bland annat en företrädesrätt till kol och timmer inom ett visst område.

Den sistnämnda rätten föranledde stark opposition och blev 1816 avskaffad.

En del andra privilegier för bergverken voro närmaste anledningen till att under de närmaste åren därefter en omarbetning av 1812 års lag ansågs erforderlig. Huvudsakligen på grund av några av bergsrådet Petersen utgivna skrifter, däri förfäktades, att den fria inmutningsrätten stode i strid med jordäganderätten, som till sitt innehåll vore grundlagfäst, svängde den allmänna uppfattningen och enligt anmodan från regeringen framlade en kommitté 1827 ett förslag till gruvlag, byggt på jordägarens uteslutande rätt till mineralen. Detta förslag blev även antaget 1827 av stortinget men konungen vägrade stadfästelse av formellt skäl (stortinget hade vid beslutets fattande endast varit samlat för mottagande av konungens sanktionsbeslut i fråga om förut antagna lagar men icke haft befogenhet att fatta några beslut. 1830 års storting antog även en lag byggd på samma princip men, då stortinget av annan orsak upplöstes, innan sanktion meddelats, förföll saken.

När ärendet sedan under 1830-talet återupptogs, hade uppfattningen åter svängt, vilket huvudsakligen torde kunna tillskrivas en av amtman Blom utgiven skrift, däri principen om den fria inmutningsrätten försvarades och den föregående argumenteringen till förmån för jordägarens rätt till mineralen upptogs till bemötande. 1837 tillsattes en ny kommission, som 1841 avgav ett förslag till ny gruvlag, vilket vilade på samma grunder som 1812 års lag och endast utgör en omarbetning av denna. Detta förslag antogs med en del detaljändringar av 1842 års storting och utfärdades såsom lag den 14 juli 1842. Då denna lag ännu i dag är gällande rätt, oaktat dess betydelse nu är helt annan till följd av att under 1900-talet vid sidan av densamma införts en koncessionslagstiftning, skall här något närmare redogöras för innehållet.

Föremål för skärpning och inmutning äro alla metaller och malmer med undantag av sjö- och myrmalm och, enligt en sedermera (1869) utfärdad särskild lag, alluvialt guld, vilka falla under jordägarens uteslutande förfogande. Såsom ägare av Kongsbergs silververk har staten vidare förbehållit sig uteslutande rätt till guld och silver inom ett stort distrikt däromkring. Den, som vill bedriva skärpningsarbete på annans mark, har att skaffa sig skärpnings-sedel, vilken utfärdas av bergmästare, fogde eller länsman resp. magistraten. Skärpnings-sedeln berättigar till undersökningsarbete inom vederbörande utfärdarens ämbetsdistrikt och gäller ett år. Före arbetets början skall skärpnings-sedeln delgivas jordens ägare eller brukare. Denne kan även utan något tillstånd själv skärpa samt genom särskild handling meddela annan tillstånd till skärpning. På åker och äng eller på plats, som ligger närmare än 100 alnar från bonings- eller uthus, får skärpning ej äga rum utan samtycke av jordens ägare och brukare. Om skärparen gör något fynd, skall han för att bevara sin företrädesrätt till fyndigheten omedelbart göra skriftlig anmälan därom till länsman resp. magistraten. Därvid skall fyndplatsen noga angivas och tillika uppgivas två vittnen, som kunna utvisa densamma. Anmälan skall därefter i viss ordning kungöras. Då upptäckarens företrädesrätt till fyndigheten är knuten vid en dylik anmälan, är det vanligt, att sådan göres utan föregående skärpning. Inom 18 månader från det anmälan gjorts skall ansökan om mutningsbrev ingivas till bergmästaren, åtföljd av prov på malmen. Försummas denna frist, faller fyndigheten »i det Frie». Då föregående anmälan ej uttryckligen uppställts såsom förutsättning för erhållande av mutningsbrev, händer det, att ansökan härom inges direkt. Mutningsbrevet skall innehålla inmutarens namn, beskrivning på provet samt uppgift å den fastighet, å vilken proven funnits. Mutningsbrevet skall kungöras i viss ordning. Vid inmutningen erhålles icke något visst inmutningsområde utan bestämmes rätten

Lagar och förslag under tiden 1812—1842.

Lag ang. bergverksdriften 14 juli 1842.

att bedriva undersökningsarbete av reglerna om skärpning. Inmutningen med för rätt att få anvisat ett utmål, inom vilket inmutaren har ensamrätt till gruvdrift. Utmål lägges av vederbörande bergstjänsteman och bestämmes efter fyndighetens beskaffenhet antingen till en rektangel med intill 150 famnar i längd och $3\frac{1}{2}$ famnar i bredd efter malmens längdriktning, därvid gränserna på djupet följa malmens sträckning, eller ock till en fyrkant om högst 2,500 kvadratfamnar, därvid gränserna på djupet gå lodräta. Fyndpunkten skall ligga inom utmålet. Såvitt angår utmålet sträckning *ovan* jord må det icke utan jordägarens samtycke utläggas på åker eller äng eller på mindre avstånd än 100 alnar från boningshus eller uthus. Vid utmålsförrättningen avgöres eventuell tvist med andra pretendenter till samma utmål. — Jordägaren är berättigad deltaga i driften med $\frac{1}{10}$, å vilken mark än fyndigheten är belägen. Inom 6 månader från det mutningsbrevet delgivits jordägaren, skall denne tillkännagiva, huruvida han vill deltaga i driften eller icke. Vill han icke deltaga i driften eller kan han icke med inmutaren enas om villkoren för den gemensamma driften eller med inmutaren eller annan träffa överenskommelse om överlåtelse av sin andel, har jordägaren viss tid på sig för att få andelen såld på offentlig auktion. Om andelen icke heller på detta sätt blir försäld, tillfaller densamma inmutaren. — Vidare finnas föreskrifter om försvarsarbete, därvid stadgas, att om gruvan icke hålles i oavbruten drift, faller den »i det Frie», såvida icke vilostånd begäres inom en månad efter arbetets upphörande. Vilostånd beviljas endast, då väsentliga hinder för driften föreligga, för vilka gruvägaren icke bär ansvaret. Arbetsskyldigheten gäller dock icke det första året efter inmutningen eller, där fråga är om nyupptagen gruva, under vintermånaderna de tre första åren. Försvarsarbetet kan icke ersättas med avgift.

Berglovkommitténs förslag 1907.

I anledning av skrivelse från 1905 års storting tillsattes 1906 en kommitté för revision av 1842 års lag i dess helhet; den ansågs i flera delar föråldrad och ej passande för nutidens driftsformer. Kommittén framlade 1907 ett förslag till ny gruvlag, byggt på inmutningssystem men med en hel del förändringar särskilt i fråga om de tekniska delarna av lagen. Detta förslag blev emellertid ej lagt till grund för någon lagstiftning.

Koncessionskommitténs betänkande 1907 samt 1908 års regeringsförslag.

Hela denna lagstiftningsfråga hade nämligen kommit i ett alldeles förändrat läge i samband med frågan om införande av koncessionssystem för förvärv och utnyttjande av landets viktigaste naturtillgångar. 1906 tillsattes en kommitté (den s. k. koncessionskommittén) för utarbetande av förslag till koncessions-system för vissa förvärv av vattenfall, gruvor, skog och annan fast egendom. Närmast åsyftades att införa kontroll över utlänningars och utländska bolags förvärv. Koncessionskommittén avlämnade 1907 ett förslag i ämnet, i vilket, med hänsyn därtill att utländskt inflytande ansågs kunna göra sig gällande även i fråga om norska bolag, föreslogs koncession även för norska bolags förvärv av rätt till gruva. Förslaget bygger emellertid på den gamla bergverksfriheten och syftar egentligen endast till att inskränka denna för det utländska kapitalet. Där koncession fordras, avser den *förväret* av gruvrätten; *driften* av gruvan lämnades däremot fri. I enlighet härmed innehöll förslaget icke någon tidsbegränsning för koncessionen, ej heller någon bestämmelse om inlösningsrätt för staten men däremot skulle enligt förslaget de gruvor, å vilka koncession meddelades, erlägga vissa avgifter till staten.

Koncessionskommitténs förslag framlades såsom regeringsproposition för 1908 års storting. I anledning av under stortingssessionen inträffat regerings-skifte blev emellertid propositionen återkallad. Den nytillträdande regeringen ansåg nämligen i anslutning till ett redan i 1907 års storting av G. Knudsen m. fl. framställt förslag, att ett verkligt koncessionssystem borde införas med fordran på koncession för all regelmässig gruvdrift och att sådan koncession endast borde lämnas på viss tid med rätt för staten att vid denna tids utgång

övertaga gruvan. Ett på dessa grunder byggt förslag framlades sedermera i regeringsproposition till 1909 års storting.

Enligt 1909 års regeringsförslag skulle koncession erfordras för all privat gruvdrift, som ej vore att hänföra endast till »prövedrift» (undersökningsarbete). Koncessionen skulle beviljas endast för viss tid, minst 40 högst 80 år. Vid koncessionstidens utgång skulle gruvan med vissa tillhörigheter, däribland även järnvägar, linbanor och utskeppningsanläggningar, utan vederlag tillfalla staten. Gruvdriften skulle ske i överensstämmelse med en för varje år i förväg av vederbörande departement fastställd driftsplan, däri brytningsmängd m. m. skulle fixeras. För koncessionen skulle bestämmas en produktionsavgift, utgående av varje ton malm, vilken avgift skulle sättas till ett belopp motsvarande från en till tre procent av malmens värde på produktionsstället, färdig till avlämnande för hytt drift eller för export, med avdrag av omkostnader för gruvdrift, skrädning, anrikning och transport till skrädnings- och anrikningsställen men utan avdrag för administrations- och anläggningskostnader, räntor å nedlagt kapital och andra allmänna omkostnader. I övrigt förekommo i förslaget en del stadganden i avsikt att hindra monopol och kartellbildningar samt vissa föreskrifter för tillgodoseende av nationella och sociala intressen, vilka i huvudsakligen oförändrad form inflöto i lagen, varför i dessa hänseenden hänvisas till nedan lämnad redogörelse för själva lagen.

I den allmänna motiveringen till 1909 års proposition säges bland annat: Gällande gruvlag tillerkände visserligen förste upptäckaren av en malmfyndighet ensamrätt att utnyttja denna, förutsatt att han iakttog vissa formföreskrifter. Denna rätt vore emellertid icke utslag av någon upptäckarens tillkommande äganderätt utan berodde på upplåtelse av staten såsom innehavare av ett gruvregal. I och för sig vore det således icke något, som hindrade, att staten tillade sig själv rätt att utnyttja alla malmfyndigheter, som icke redan vore tagna i anspråk. Det måste emellertid erkännas, att förste upptäckarens rätt hade sin betydelse däri att den tjänade till att befärma upptäckten av nya fyndigheter — något som förtjänade särskild vikt i ett land, som vore så vidsträckt och glest befolkat som Norge. På den grund borde möjligheten att förvärva rätt till malmfyndigheter genom skärpning och anmälan bibehållas.

Enligt koncessionskommitténs förslag skulle utlänningar och bolag för att kunna idka gruvdrift så till vida vara beroende av särskilt tillstånd, som för dem skulle erfordras tillstånd redan till gruvans förvärv. Att koncessionstväng genomfördes för alla bolag, även helt norska, nödvändiggjordes redan för att hindra inträngande av utländskt kapital genom till formen norska bolag men kunde också motiveras av hänsyn av mera principiell art. Dels syntes det nämligen i och för sig vara ett naturligt utslag av statens överhöghetsrätt över alla malmförekomster att den, som ville utnyttja en sådan, skulle söka offentligt tillstånd därtill. Dels gjorde de allmänna intressen, som knöte sig till utnyttjandet av landets malmförekomster, det önskligt, att det utövades kontroll över detta utnyttjande, även om de skedde för inländsk räkning. Dessa principiella hänsyn talade emellertid för att även för norska medborgare göra tillfälle till gruvdrift beroende av särskilt tillstånd. Ett i denna utsträckning genomfört koncessionssystem skulle giva det allmänna ett tillfälle att reglera gruvdriften i allmänhet, som i flera hänseenden hade sin betydelse. Härigenom kunde man motarbeta en del av de missbruk, vartill den fria skärpningsrätten kunde leda och även lett.

Angående villkoren för koncessionen hade koncessionskommittén och i avslutning därtill 1908 års proposition icke föreslagit någon tidsbegränsning för koncessionen. Skälet härtill syntes närmast hava varit fruktan för de svårigheter, som det praktiska genomförandet härav skulle möta. Tidsbegränsning förutsatte nämligen enligt kommitténs mening bestämmande av visst maximum

för brytningen och då det på grund av förhållandenas olikhet i de särskilda fallen vore omöjligt att giva bestämda allmängiltiga regler om visst maximum för brytningen och koncessionstidens längd, skulle det närmare utformandet av detta koncessionsvillkor överlämnas till koncessionsmyndigheten och således vara beroende av olika regeringars växlande uppfattningar. Tre medlemmar av 1906 års sedermera förstärkta berglovskommitté hade även, i fråga om förslaget att införa tids- och produktionsbegränsning yttrat, att de ansåge en sådan begränsning icke tillräddig av det skäl, att man vid koncessionens meddelande icke kunde hava den erforderliga översikten över fyndighetens beskaffenhet och storlek och således skulle sakna nödvändigt material för uppgörande av någon säker beräkning över när det kapital, som krävdes för rationell drift, med tillägg av rimlig kapital- och riskränta kunde vara amorterat.

Justitie- och politidepartementet, på vars föredragning propositionen beslöts, förklarade sig icke anse de sålunda framhållna betänkligheterna utgöra något avgörande hinder mot införande av tids- och produktionsbegränsning, därest man funne en sådan påkallad av nationalekonomiska hänsyn, och anförde i detta hänseende: Enligt upprättad statistik spelade driften av kopparmalms, svavelkis- och järnmalmfyndigheter den övervägande rollen och detta förhållande komme antagligen att fortsätta i framtiden. I vilken utsträckning det komme att upptäckas nya förekomster av dessa malmer, därom vore ju omöjligt att hava någon bestämd mening. Säkert vore emellertid, att de största och värdefullaste kända fyndigheter redan låge på det privata, till en väsentlig del utländska kapitalets händer utan någon begränsning av driften vare sig med hänsyn till tid eller produktion. Detta förhållande gjorde det enligt departementets uppfattning så mycket mer angeläget, att det visades försiktighet i fråga om de större malmfält, som ännu ej tagits i bruk eller i allt fall icke övergått i utländsk ägo. Om det utländska kapitalet skulle få möjlighet att förvärva en lika stor makt över en betydlig del även av dessa fält, kunde man komma att stå inför den möjligheten att landet under loppet av förhållandevis kort tid kunde bliva berövat en mycket betydande del av dess förråd av de för dess bergsindustri viktigaste malmerna. Ett sådant resultat skulle emellertid av flera skäl vara högst beklagligt. Det vore klart, att en hastig och samtidig uttömning av landets viktigaste malmförekomster med åtföljande nedgång för hela bergsindustrien skulle medföra särdeles känbara olägenheter såväl för däri sysselsatta arbetare och funktionärer som indirekt för kommuner och staten. Härpå kunde den norska bergsindustriens historia uppvisa flera exempel. En särskild vikt måste också läggas därvid, att bergsindustriens produkter spelade en viktig roll för industrien och därigenom även för andra näringsgrenar. Det vore följaktligen av väsentligt intresse för ett land att inom egna gränser hava lätt och riklig tillgång på sådana produkter och att deras framvinnande såvitt möjligt underkastades offentlig kontroll samt att man sökte förhindra, att mäktiga representanter för det privata kapitalet uppnådde en så betydande maktställning på detta område, att de viktiga hjälpmedel för industrien det här gällde i större eller mindre grad bleve föremål för monopolisering. För Norges del vore det särskilt utbrytningen av järnmalm och, om än i något mindre utsträckning, av kopparmalm och svavelkis, som komme i betraktande. En forcerad drift av landets större järnförekomster med export av malmen kunde leda till att det i framtiden icke bleve tillräcklig tillgång på norsk malm för den inhemska järntillverkningen. Också i fråga om koppar, svavelkis och andra av gruvindustriens produkter gällde det, att de i större eller mindre utsträckning vore erforderliga för inhemska förbrukning. Det vore därför önskligt, att även såvitt anginge dessa delar av gruvdriften bestämmelser meddelades, som vore ägnade att säkerställa mot en för hastig uttömning av landets malmförråd.

Angående de påstådda svårigheterna vid det praktiska genomförandet av en tids- och produktionsbegränsning ville departementet anföra följande: Den från åtskilliga håll anförda omständigheten, att malmföremosternas mäktighet och driftsförhållanden vore mycket olika, vore enligt departementets mening icke hinder att lagen uppställde bestämda yttergränser för koncessionstidens längd. Det kunde nämligen icke anses erforderligt eller ens lämpligt, att koncessionstiden sattes i något bestämt förhållande till förekomstens mäktighet eller till den tid, under vilken den kunde utbrytas. Det vore ju väsentligen hänsynen till det allmännas intresse i utnyttjandet av de större malmföremosterna, som gjorde en begränsning erforderlig. Om minimigränsen sattes så högt, att dess praktiska betydelse icke bleve synnerligen stor i fråga om små förekomster, som kunde utbrytas på kort tid, medförde detta enligt departementets uppfattning icke någon vidare olägenhet. Å andra sidan följde av själva grunden för införande av tidsbegränsning, att koncessionstiden till och med för de största fyndigheter icke kunde utsträckas i en överskådlig framtid. Om det för koncessionen sattes en yttersta gräns av t. ex. 75 å 80 år kunde detta icke anses innebära något hinder för upptagande av drift å till och med mycket stora förekomster. Visserligen vore gruvdrift förenad med ekonomisk risk, ty huruvida den bleve lönande, berodde av mer eller mindre osäkra moment. Det vore dock klart, att den, som tänkte på att börja gruvdrift, på förhand måste bilda sig ett omdöme om driftens ekonomiska bärighet och att han förnuftigtvis icke började, med mindre han utginge från att driften kunde förränta och amortera anläggningskapitalet och dessutom giva honom en ytterligare vinst. Just på grund av de mer eller mindre osäkra förhållandena kunde amorteringstiden här alltid beräknas bliva satt jämförelsevis kort och departementet betvivlade, att det till och med vid mycket stora förekomster och dyrbara anläggningar räknades med en så lång amorteringstid som 75 å 80 år. Möjligheten av att kunna fortsätta driften längre med lönande resultat, vore naturligtvis i och för sig en fördel, men det kunde dock icke antagas, att man tillade denna möjlighet någon större vikt vid beräkning av företagens ekonomiska fördelaktighet.

Större svårighet erbjöde visserligen fastställande av produktionsmängden, ty det måste erkännas, att det icke vore praktiskt möjligt att i lagen uppställa bestämda, detaljerade, för alla fall oförändrat gällande regler härom. Denna omständighet borde emellertid enligt departementets uppfattning icke utgöra något avgörande hinder mot den föreslagna ordningens genomförande; ty det vore svårt att inse, varför det vore mera betänkligt i detta fall än i så många andra att överlämna avgörandet till administrationen, när detta avgörande dock träffades under fullt konstitutionell kontroll.

Vad anginge den närmare formen för en produktionsbegränsning, så syntes det ligga närmast till hands, att det vid koncessionens meddelande bestämdes en maximigräns för den mängd malm, som finge utbrytas. Mot en sådan ordning hade dock förekommit den starkt vägande invändningen att det vore omöjligt att fastställa produktionens storlek på ett så tidigt stadium, då man icke hade tillräcklig kännedom om fyndigheten. Departementet hade därför efter samråd med sakkunniga på området funnit sig böra föredraga en annan mera elastisk regel och ville föreslå, att det pålades koncessionären skyldighet att bedriva arbetet enligt en av vederbörande departement för varje år godkänd driftsplan. Härigenom vunnes tillika, att det allmänna finge tillfälle kontrollera, att driften försigginge på gruvtekniskt riktigt sätt.

Vid koncessionstidens utgång borde gruvan med tillhörigheter tillfalla staten utan vederlag. Härigenom erhöles staten också en direkt ekonomisk fördel såsom vederlag för koncessionen.

I fråga om den föreslagna produktionsavgiften anfördes, att, då förvärvet av

malmer berodde på en upplåtelse av denna rätt från statens sida, det kunde anses fullt berättigat, att vid sidan av villkoret om gruvans övergång till staten vid koncessionstidens slut pålägga gruvdriften en mindre produktionsavgift som vederlag för utnyttjandet av en staten ursprungligen tillhörig nyttighet. Vidare anförde departementet, att den föreslagna produktionsavgiften icke kunde antagas bli någon tryckande börda för gruvdriften. Fördelen av den gällande avgiftsfriheten hade nämligen till mycket stor del kommit spekulanter och icke den egentliga gruvdriften tillgodo, i det att personer, som endast förvärvat fyndigheter för att sälja dem igen, just på grund av att gruvdriften varit fri från avgifter kunnat uppnå ett förhållandevis högt vederlag och delvis kunnat försäkra sig om en vinst, som icke stått i rimligt förhållande till de uppoftningar, som förvärvet kostat dem. Införandet av en produktionsavgift skulle medföra, att gruvspekulanternas vinst bleve mindre, ty gruvbolagen kunde med hänsyn till avgiften icke beräknas vara villiga betala så hög köpesumma. Avgiften kunde således antagas åstadkomma en inskränkning av den överdrivna spekulatör i gruvor, som på de senare åren förekommit i vissa landsdelar.

*1909 års
stortingsut-
skotts betän-
kande.*

Inom det stortingsutskott, som behandlade 1909 års proposition, gjorde sig delade meningar gällande. Majoriteten gillade ej densamma utan anslöt sig till det system, som kommit till uttryck i koncessionskommitténs förslag och 1908 års proposition. Den anförde därvid i huvudsak: Bland de sakkunniga vore det en nästan enstämmig uppfattning, att den fria skärpningen måste upprätthållas, enär det eljest vore omöjligt att få landet undersökt. Skulle den enskilda skärpningen kunna tänkas äga rum i någon nämnvärd utsträckning, vore det emellertid icke nog, att enskilda lämnades tillfälle att skärpa samt anmäla och inmuta upptäckta fyndigheter. De måste också sättas i tillfälle att ekonomiskt utnyttja sitt fynd antingen genom att själva bryta malmen eller genom att sälja sin rätt till annan, som hade rättighet att bryta. Ville man bevara den fria skärpningsrätten icke blott till namnet utan även till gagnet, måste man med andra ord giva upptäckaren rätt att själv öppna gruvdrift samt bereda honom en — om också begränsad — marknad för avhändande av rätten, utan att köparen behövde underkasta sig några koncessionsvillkor för att kunna utnyttja densamma. Uteslöte man detta, riskerade skärparen, att varken han eller den, till vilken han sålde sin rätt, finge koncession på driften och att koncessionen kanske i stället gaves till någon annan, som icke gjort fyndet men som enligt administrationens uppfattning hade bättre ekonomiska eller tekniska förutsättningar för att driva gruvan. Att enskild skärpning under sådana villkor skulle äga rum i någon synnerlig utsträckning, vore icke att förvänta. Då i propositionen all gruvdrift gjorts beroende av koncession, hade i verkligheten steget tagits helt över till koncessionssystemet. Den frihet att skärpa, anmäla och inmuta, som fortfarande skulle stå öppen, vore utan värde, när den icke medförde frihet att bryta de malmfyndigheter man upptäckt. Till stöd för sin åsikt åberopade majoriteten erfarenheten i fråga om det område omkring Kongsberg, där enligt gällande lag inmutningsfriheten ej gällde; intresset för uppdragande av nya fyndigheter inom detta område vore mycket ringa. Om man skulle övergå till koncessionssystemet, måste man enligt majoritetens mening på ett eller annat sätt tillförsäkra upptäckaren en ekonomisk fördel av fyndet för den händelse icke han eller den, till vilken han överlätit sin rätt, finge koncession på att utnyttja det. Detta kunde endast göras på det sätt, att man för sådant fall gäve honom gottgörelse i penningar. Någon rätt att förbehålla upptäckaren en sådan gottgörelse hade propositionen icke givit regeringen. I stället hade man låtit upptäckaren behålla sin rätt enligt gruvlagen att anmäla och inmuta. Denna rätt vore emellertid värdelös, när den

icke vore förenad med rätt att utnyttja fyndet. Anmälaren förlorade ju den företrädesrätt framför andra upptäckare, som lagen gäve honom, och inmutaren berövades helt den rätt att bryta fyndigheten, som gruvlagen tillerkände honom. Härav följde också, att det framställda förslaget även formellt vore otillfredsställande.

Minoriteten inom utskottet anslöt sig till den i 1909 års regeringsproposition föreslagna ordningen och hänvisade till motiveringen i propositionen samt tillade bland annat: Den s. k. bergverksfriheten, enligt vilken staten överlämnade till enskilda utan vederlag, utan begränsning och så gott som utan kontroll att utnyttja landets malmtillgångar, syntes förutsätta antingen att dessa vore outtömliga eller att det gällde att snarast möjligt uttömma dem, samt att gruvdriften både vore i behov av och förtjänade ett särskilt gynnande från statens sida. Dessa förutsättningar föreläge emellertid icke. Malmbrytningen hade ökats under de senaste åren och ytterligare ökning kunde förutses. Det vore därför anledning antaga, att de större och mera brytvärda förekomsterna av de praktiskt viktigaste malmerna kunde bliva uttömda inom en icke alltför avlägsen framtid. Ett sådant resultat skulle innebära den allvarligaste fara för landets framtida utveckling och ekonomiska ställning. Redan den betydelse, gruvdriften såsom självständig näring ägde och framdeles kunde få, gjorde, att det skulle medföra mycket betydande olägenheter, om det genom en okontrollerad och forcerad drift skulle göras ett så stort ingrepp i landets malmförråd, att underlaget för fortsatt drift skulle börja saknas. Härtill komme emellertid, att gruvdriftens produkter spelade en viktig roll för andra näringsgrenar, särskilt för industrien och att det därför också vore av stor betydelse för ett land, att det funnes tillfälle att erhålla dem inom landets gränser. För Norge vore det huvudsakligen järnmalm, kopparmalm och svavelkis, som komme i betraktande, och särskilt vore ju järnmalmen av den största betydelse på grund av den utsträckta användning, som järnet hade. Den ökning av den inhemska järnkonsumtionen, som ägt rum, i förening med de uppfinningar, som gjorts på senare tid i fråga om förädling av järnmalm och framställande av järn på elektrisk väg, hade i hög grad förbättrat utsikterna för uppkomsten av norsk järnproduktion i större stil. Ett väsentligt villkor för att en sådan produktion skulle kunna utveckla sig och bestå, vore emellertid att det inom landet funnes tillräcklig tillgång på råmalm. Fritt tillfälle till forcerad brytning av de stora järnförekomsterna innebure därför en fara för den norska järnproduktionens utveckling och därigenom också för den industri, som vore i behov av järn. I fråga om kopparmalm och svavelkis samt andra gruvdriftens produkter gällde det även, att de erfordrades för inhemsk förbrukning och att det vore ett väsentligt intresse att kunna erhålla dem inom landet. En hastig utbrytning av landets malmfyndigheter vore därför så långt ifrån ett önskemål, att det tvärtom vore påkallat, att från det allmännas sida träffades anstalter för att förebygga en för stark brytning. Härtill komme, att ett ingripande från det allmännas sida vore önskvärdt för att hindra monopolisering av gruvdriften. Det funnes vidare icke tillräcklig grund för att staten utan vederlag uppläte rätten att utnyttja malmförekomster. Rätten att bryta malmen representerade ett ekonomiskt värde och det vore rimligt, att detta komme samhället som helhet till godo. Det kunde icke bliva tal om att staten själv övertog utnyttjandet av sitt bergregal. Redan de praktiska betänkligheterna här emot vore avgörande. Utnyttjandet av malmförekomsterna borde därför i allmänhet upplätas åt enskilda men detta borde ske genom särskilt tillstånd och på villkor, som toge särskild hänsyn till det allmännas intressen, nämligen med tidsbegränsning, kontroll över driften och produktionsavgift till staten. Genom införande av ett sådant koncessionssystem skulle man även kunna avskaffa en del missbruk, vartill den fria inmutningsrätten givit anledning. Den i pro-

positionen föreslagna anordningen att bibehålla inmutningsrätten men göra igångsättande av regelmässig gruvdrift beroende av koncession vore enligt minoritetens uppfattning icke förenad med vare sig formella eller reella olägenheter. Upptäckaren skulle även framdeles vinna en rätt framför andra till fyndigheten, vilken rätt han skulle kunna bevara genom anmälan och inmutning. Han skulle även kunna till andra överlåta sin rätt. För igångsättande av regelmässig gruvdrift erfordrades visserligen tillstånd av konungen, men avgörandet om koncession skulle meddelas eller vägras skulle icke ske godtyckligt utan efter fasta principer, och om sökanden vore villig underkasta sig de vanliga villkoren, komme koncession att beviljas honom, såvida icke bestämda allmänna hänsyn talade däremot. När man över huvud taget ville bygga gruvdriften på koncessionssystemet, måste man givetvis fastställa koncessionsreglerna så att de gäve koncessionären tillfälle till skäligen förtjänst. Om detta iakttoges, skulle koncessionssystemet ingalunda göra upptäckarens rätt värdelös, där det gällde en verkligt brytvärd fyndighet. Denna rätt skulle då representera ett ekonomiskt värde, som upptäckaren kunde utnyttja antingen genom att själv begagna den eller genom att sälja den till andra. Skillnaden mellan det nu föreslagna systemet och de i vissa andra länder gällande koncessionssystem bestode icke däri att det förstnämnda icke tillförsäkrade upptäckaren någon gottgörelse utan endast däri att denna gottgörelse bestämdes på olika sätt. En annan sak vore, att de föreslagna bestämmelserna såtillvida komme att göra upptäckarens rätt mindre värdefull än förut, som de personer eller bolag, vilka ville igångsätta gruvdrift, måste förutsättas icke vilja betala så mycket för fyndigheterna, när deras drift vore underkastad villkor om tidsbegränsning och produktionsavgift. Denna omständighet utgjorde emellertid icke någon avgörande invändning mot koncessionssystemet utan kunde tvärtom antagas medföra väsentliga fördelar, i det att den komme att leda till en beaktansvärd inskränkning av den överdrivna spekulativen i gruvrättigheter.

Såsom förut nämnts, innehöll 1909 års regeringsproposition en bestämmelse om att vederbörande departement för varje år skulle fastställa en driftsplan för koncessionerad gruva, vilken plan bland annat skulle innehålla föreskrift om brytningskvantitet o. d. Avsikten med denna bestämmelse var dels att kontrollera att driften ägde rum på ett bergmässigt sätt samt dels och framför allt att lämna möjlighet för en produktionsbegränsning. Denna bestämmelse rönt mycket stark kritik från sakkunnigt håll. Stortingsutskottet utslöt densamma också enhälligt och ersatte den med en bestämmelse av helt annan innebörd, som även inflöt i lagen. Utskottet anförde i sin motivering i denna del: Den i propositionen föreslagna bestämmelsen skulle giva administrationen tillfälle att föra kontroll över och meddela föreskrifter angående icke endast driftens tekniska sidor — huruvida den vore bergmässig — utan även dess ekonomiska sidor. Ett dylikt ingripande även i de ekonomiska förhållandena vore enligt utskottets mening icke tillrådligt. Då drift icke kunde äga rum, innan planen i varje hänseende godkänts, komme departementet att få i sin makt att påbjuda inskränkningar och utvidgningar av driften utan hänsyn till om gruvägaren själv funne dessa ekonomiskt lämpliga. Om förslaget i fråga antoges, skulle koncessionen faktiskt endast komma att meddelas för ett år i sänder. På dylika villkor vore det emellertid icke antagligt, att någon gruvdrift kunde komma till stånd.

Utskottet föreslog, som förut nämnts, i stället för nu avhandlade bestämmelse ett stadgande av helt annan innebörd. Enligt detta kunde departementet, därest gruvdriften befunes i väsentlig mån avvika från »det bergmässige» och i anledning därav till ledningen för gruvföretaget gjord föreställning icke efterkommes, fordra, att gruvägaren framlade en för viss bestämd tid uppgjord

plan för framtida drift. Driften finge därefter endast företagas i överensstämmelse med dylik, av departementet godkänd plan.

I fråga om den av regeringen föreslagna tidsbegränsningen vore meningarna delade inom utskottet. En minoritet på 6 medlemmar ansåg, att någon tidsbegränsning ej alls borde förekomma och anförde till stöd härför huvudsakligen: Det vore icke rimligt att i en punkt som denna uppställa samma regler för alla gruvor. För de mindre fyndigheternas del, som kanske vore uttömda efter ett mindre antal år, vore det meningslöst att uppställa en tidsbegränsning. Skulle sådan förekomma, borde den därför användas uteslutande vid de fyndigheter, som vore så betydande, att de räckte utöver koncessionstiden. Emellertid talade flera skäl mot varje införande av tidsbegränsning. Till en början vore det ägnat att väcka betänklighet att uppställa en tidsbegränsning utan att samtidigt uppställa en maximibegränsning av produktionen. Gjorde man detta, innebure det en uppfordran till gruvägaren att forcera driften så mycket som möjligt för att utbryta det mesta möjliga före koncessionstidens utgång. En av de väsentligaste olägenheterna med gruvdriften vore, att konjunkturerna för flertalet malmer vore starkt växlande. Detta medförde, att driften bleve ojämn, vilket givetvis innebure stor olägenhet för arbetarstammen, kommunerna och samhället i dess helhet. Att införa ett nytt oroväckande moment i gruvdriften vore därför mycket skadligt. I statens intresse låge det att gruvdriften ägde rum så jämnt som möjligt utan forcering. Hänsynen härtill gjorde sig så starkt gällande, att alla, som tidigare uttalat sig i saken, hävdade omöjligheten av att göra koncessionerna tidsbegränsade, om man icke samtidigt begränsade produktionen. Nu hade det emellertid visat sig omöjligt att uppställa någon begränsning av produktionen. Så länge man icke kunde anvisa något medel härtill, vore det således betänkligt att begränsa koncessionstiden, i det att en dylik begränsning skulle göra mera skada än nytta. — Härtill komme, att regler om tidsbegränsning helst borde vara åtföljda av bestämmelser om att gruvornas maskinella utrustning skulle hållas i tidsenligt skick intill koncessionstidens utlopp. Regler i detta avseende funnes icke i propositionen. — Slutligen talade även hänsynen till jordägarnas intressen mot införande av tidsbegränsning. Jordägaren hade ju rätt att deltaga i driften med $\frac{1}{10}$ och att värdet av denna rätt minskades, om gruvan efter viss tids förlopp skulle tillfalla staten, vore givet. — Minoriteten röstade därför i första hand för att den ifrågavarande bestämmelsen om tidsbegränsning skulle utgå. I andra hand hemställdes, att densamma endast skulle gälla järnmalm och kis eller att hela bestämmelsen gjordes fakultativ, så att den kunde användas efter regeringens fria bedömande.

Majoriteten inom utskottet förordade bestämmelsen om tidsbegränsning och hänvisade till de i propositionen härför anförda skäl. I fråga om tiden föreslogs, att densamma finge bestämmas inom en tidrymd av lägst 80 högst 99 år.

Även i fråga om den föreslagna produktionsavgiften voro meningarna delade inom utskottet. Majoriteten var i princip för produktionsavgift men föreslog en del ändringar i propositionens bestämmelser i ämnet, av vilka de viktigaste voro, att avgiften icke skulle vara obligatorisk utan regeringen hava rätt att, där gruvan ansågs icke kunna bära avgift, underlåta föreskriva dylik, att intet minimum för avgiften stadgades samt att regeringen skulle kunna befria från avgift för viss tid bland annat för den händelse malmen förädlades inom landet.

En minoritet inom utskottet på tre personer var emot införande av produktionsavgift och anförde till motiverande av sin ståndpunkt: Gruvdriften arbetade under ekonomiskt vanskliga förhållanden. Å andra sidan vore de indirekta fördelar, som en försiktigt idkad gruvdrift kunde giva samhället, mycket stora, i det att gruvorna i förhållande till sitt kapital sysselsatte ett stort antal ar-

betare. Dessa indirekta fördelar voro så stora, att de uppvägte den fördel, som staten kunde hava av särskilda avgifter. Då gruvdriften icke kunde bära några avgifter av någon betydelse — något varom alla syntes vara eniga — fruktade minoriteten, att en avgift sådan som den föreslagna lätt kunde bliva tryckande för gruvdriften. Om åter avgiften bestämdes till så litet belopp, att den ej verkade tryckande, skulle den inbringa så litet, att den knappast skulle uppväga alla de olägenheter, som skulle följa därav, att avgiftsspörsmålet skulle tagas under öfvervägande vid varje koncession — ett öfvervägande, som förutsatte, att man från statens sida skaffade sig ingående upplysningar om vederbörande företags tekniska och merkantila förhållanden och sökte bilda sig en mening om dess ekonomiska framtid, och som därför krävde teknisk insikt och toge tid i anspråk. Dessa betänkligheter skulle försvagas, om man kunde övergå till en verklig nettoberäkning. I så fall komme ju avgiften blott att drabba det överskott, som driften skulle giva. De vanskligheter, som vore förenade med en nettoberäkning, vore knappast oöfvervinneliga men de vore så stora, att minoriteten icke vågat framställa något på detta beräkningssätt vilande förslag. I stället för produktionsavgift anbefalldes minoriteten, att man lade utförelsetull på malm, i det att dess förädling inom landet därigenom skulle främjas. Den tanke, som låge till grund härför, syntes också hava så till vida biträts av utskottets övriga medlemmar, då ju i utskottets förslag anvisning gäves på att avstående från avgift kunde äga rum, om malmen förädlades inom landet. Den rätta konsekvensen härav vore, att man bytte ut tonavgiften mot en utförelsetull. Gjordes det, komme stadgandet att drabba alla gruvor och icke blott de, för vilka koncession meddelades, och att utgöra en sporre till vidare utveckling av landets gruv- och hytt drift och icke en hämsko på denna.

Lagen den 18
september
1909.

I den viktigaste principfrågan: om all verklig gruvdrift skulle göras beroende av koncession eller om koncession endast skulle erfordras för utlänningars och bolags förvärfv av inmutningsbar fyndighet eller gruva, följde stortinget den förra, i regeringspropositionen intagna ståndpunkten. Lagen i ämnet utfärdades den 18 september 1909. Genom densamma upphävdes icke 1842 års lag utan gälla båda lagarna, såsom förut antytts, vid sidan av varandra.

1909 års lag skiljer mellan regelmässig gruvdrift å ena sidan samt »prövedrift» (undersökningsarbete) å den andra. Enligt huvudstadgandet i lagen må ingen annan än staten och norska kommuner igångsätta regelmässig gruvdrift på inmutningsbara metaller och malmer utan att därtill hava erhållit särskilt tillstånd av konungen (koncession). Koncessionstvånget gäller således för alla privata gruvföretag, oavsett deras storlek, så snart gruvdriften kommit förbi undersökningsstadiet. Då lagen endast förbjuder *igångsättande* av gruvföretag utan koncession, är det givet, att vid lagens tillkomst i drift varande företag icke beröras av densamma. Koncession kan meddelas, där icke allmänna hänsyn tala däremot. Villkoren för koncessionen skola bestämmas enligt följande grundsatser.

1) Koncessionen berättigar till gruvans utnyttjande i överensstämmelse med koncessionsvillkoren och den vid varje tid gällande lagstiftning.

2) Förberedande arbeten skola igångsättas inom en vid koncessionen bestämd tidsfrist. Driften skall försiggå på bergmässigt sätt och i överensstämmelse med gällande lagstiftning. Finner departementet, att driften i väsentlig grad avviker från det bergmässiga och en i anledning härav till gruvans ledning gjord föreställning icke efterkommes, äger departementet fordra, att gruvägaren framlägger en plan för framtida bergmässig drift. Sedan dylik plan blivit av departementet fastställd, må drift endast ske i överensstämmelse med planen, där ej departementet medger avvikelser.

3) Koncessionen gives för bestämd tid högst 80 år. Vid koncessionstidens utgång erhåller staten utan vederlag gruvan med tillhörande fast egendom och rättigheter inom koncessionsfältet jämte det egentliga gruvmaskineriet med till detta hörande byggnader ävensom alla vägar inom koncessionsfältet. Övriga till bergverket hörande byggnader och maskiner som enligt 50 § i 1842 års lag må bortflyttas samt järnvägar, linbanor och utskeppningsanläggningar inom koncessionsfältet är staten berättigad lösa efter deras värde enligt »skjön». Staten är emellertid icke pliktig härtill utan äger i stället begära få dessa byggnader och anläggningar bortförda inom viss tid.

4) För koncessionen *kan* bestämmas en viss produktionsavgift för varje ton uppfordrad malm. Avgiften bestämmas till ett belopp, som antages motsvara intill 3 procent av malmens värde på produktionsplatsen, färdig för leverans till hytt drift eller till export, med avdrag av kostnader för själva gruvdriften, skrädning, anrikning samt transport till skrädnings- och anrikningsställen men utan avdrag för anläggningskostnader, räntor å nedlagt kapital, administrations- och andra allmänna omkostnader. Procentsatsens storlek inom de angivna gränserna bestämmas i koncessionen. Avgiftens belopp bestämmas för de första 10 åren i koncessionen och därefter för 10 år i sänder genom överenskommelse mellan departementet och koncessionären eller, i händelse sådan överenskommelse ej träffas, av en särskild kommission, bestående av vederbörande bergmästare samt två andra medlemmar, av vilka koncessionären och departementet utse en var. Undantagsvis *kan* avgiften bestämmas vid koncessionen för hela koncessionstiden. Konungen *kan* för bestämd tid befria från avgift, således om malmen förädlas inom landet.

5) Koncessionären må icke utan vederbörande departements medgivande deltaga i någon överenskommelse åsyftande konstlad höjning av priset på gruvprodukter. Således en bestämmelse syftande till att förhindra sådana kartellbildningar, som förekommo i den tyska kolindustrien i början av 1900-talet.

6) Om ett bolag söker koncession, kunna däri uppställas villkor syftande till att förhindra att en majoritet av bolagets aktier kommer att tillhöra någon, som eljest idkar gruvdrift eller förfogar över aktiemajoritet i bolag, som idkar gruvdrift. Således en bestämmelse syftande att förhindra gruvornas monopolisering på ett fåtal händer.

7) I koncessionen kunna vidare meddelas bestämmelser i en del avseenden syftande till att begränsa utländskt inflytande på företagen och i främsta rummet förbehålla arbetet däri åt norska funktionärer och arbetare.

8) Vidare skola vid koncessionen meddelas en del föreskrifter av social natur: arbetarna må icke tvingas att i avlöning mottaga varor i stället för pengar; nettointkomsten av handelsbod, som verket håller, skall användas till allmännyttigt ändamål för arbetarna; koncessionären *kan* åläggas skyldighet att på skäligena villkor bereda arbetarna bostäder, tomt till samlingslokaler, kooperativ verksamhet o. d.

9) Koncessionen *kan* icke överlåtas utan särskilt tillstånd av Konungen. Sådant tillstånd meddelas, där icke allmänna intressen skulle skadas genom att flera gruvor samlas på samma hand eller där ej eljest allmänna hänsyn tala däremot.

Över inkomna koncessionsansökningar skulle utlåtande avgivas av en särskilt för ändamålet inrättad bergkommission, bestående av tre av Konungen utsedda ledamöter. Kommissionen skulle även avgiva utlåtande i andra frågor angående gruvor, som departementet förelade densamma.

I 1909 års lag finnas även en del andra bestämmelser av intresse. Koncession meddelas först sedan äldre hypoteksskulder, servituter av väsentlig betydelse o. d. dödats eller nedflyttats i förmånsrätt efter de i koncessionen ålagda förpliktelserna. Koncessionen »tinglyses» för koncessionärens räkning. Alla

därefter »tinglysta» hypoteksskulder på gruvan och den egendom, som staten vid koncessionstidens utgång är berättigad övertaga, bortfalla med gruvans övergång till staten.

I de fall, då enligt 1842 års lag gruvan på grund av försummat försvarsarbete skulle falla »i det Frie», skall den enligt bestämmelse i 1909 års lag i stället tillfalla staten på samma sätt som vid utgång av koncessionstid. Denna bestämmelse har tillkommit, emedan stadgandet att gruvan med vissa tillhörigheter vid koncessionens slut utan vederlag skulle tillfalla staten eljest skulle kunna göras verkningslöst därigenom att innehavaren av gruvan före koncessionstidens utgång låte gruvrätten förfalla. Gruvinnehavaren bleve då i tillfälle avyttra den mark han köpt samt maskineri och annat tillbehör, som kunde bortföras.

I detta sammanhang stadgas även, att staten icke skall vara skyldig fullgöra något försvarsarbete i fråga om gruvor, som tillfalla staten enligt 1909 års lag.

Slutligen meddelas i lagen bestämmelser om »prövedrift». Med »prövedrift» förstås sådan drift, vars föremål endast är förberedande undersökning av förekomsten för att bedöma dess brytvärdhet, d. v. s. vad den svenska gruvestadgan kallar försöksarbete. Till dylik »prövedrift» erfordras ej någon koncession. Huruvida driften kan anses som »prövedrift» avgöres i tvivelaktiga fall av departementet, som kan bestämma, att driften skall avbrytas eller hållas inom vissa närmare angivna gränser. Vid prövedrift må icke brytas mer än 1,000 kubikmeter berg per år vid »hver for sig afsøndret drift». Dock kan tillstånd till större brytning meddelas av departementet. Beträffande innebörden av ordet »hver for sig afsøndret drift» yttrade stortingsutskottet, att därmed uppenbarligen icke kunde förstås varje stoll eller schakt. På varje sådant arbetsställe kunde nämligen endast två man arbeta samtidigt och därvid kunde icke 1,000 kubikmeter berg per år utbrytas. Uttrycket måste alltså tagas i en vidare bemärkelse såsom innefattande skilda arbetsställen, som i ekonomiskt eller tekniskt hänseende vore förenade.

Redan några år efter tillkomsten av 1909 års koncessionslag uppkom fråga om förändringar i densamma, närmast föranledd av en del önskemål beträffande koncessionsbestämmelserna för vattenfall.

*Bergsstatens
yttrande
1913.*

Under 1913 anmodades bergsstatens tjänstemän: bergmästare (5) och geschwornor (2) att ange de förändringar i eller tillägg till 1909 års lag såvitt anginge kapitlet om gruvor, som kunde anses önskvärda. Av de angivna yttrandena framgår, att meningarna voro delade angående lagens verkningar. Under det att några uttalade, att lagen haft lyckliga verkningar, i det att den bland annat hämmat osund spekulation i gruvor, särskilt från utlänningars sida, och å andra sidan icke förkvävt intresset för upptäckande av nya fyndigheter, gjorde andra med bestämdhet gällande, att lagen hämmade den enskilda företagsamheten, i det att de stränga koncessionsbestämmelserna och särskilt den tänjbara formuleringen av dem avskräckte från igångsättande av företag, samt att jobberi och spekulation i gruvor florerade som förut. För övrigt framställdes en hel del önskemål om förändringar i lagen eller i fråga om dess tillämpning. Flera ansågo det önskvärt, att 1842 års lag och 1909 års koncessionslag samarbetades till en ny fullständig gruvlag, enär det nuvarande förhållandet med två lagar gällande bredvid varandra och med motsägande innehåll verkade förvirrande. En bergmästare ansåg, att koncession icke borde erfordras för brytning av mindre förekomster. Vidare uttalade några, att koncessionstiden ej borde understiga 80 år, att avgift under de 10 första åren borde bortfalla och därefter utgå med bestämt belopp, som icke finge höjas; att departementets rätt att kontrollera driftens bergmässighet verkade oroande och

vore onödig i betraktande av bergmästarens skyldighet i detta hänseende enligt gruvlagen samt att koncessionen borde innefatta ensamrätt till alla fyndigheter, även de ännu oupptäckta, inom ett visst fält. I fråga om prøvedriften ansågo två bergmästare, att maximigränsen för den årliga brytningen borde höjas från 1,000 till 2,000 kubikmeter berg, varjämte en annan bergmästare och en geschwornen ansågo all maximibegränsning onödig, därvid dock föreslogs införande av en bestämmelse att malm ej skulle få exporteras utan tillstånd av bergmästaren. En annan bergmästare föreslog, att rätten till prøvedrift skulle begränsas även till tiden, t. ex. ett par år från driftens början. Dessutom anmärktes bland annat av ett par bergsstatstjänstemän, att det ginge för långsamt med behandlingen av koncessionsansökningarna och att proceduren skulle förenklas och bli mindre dyrbar, om i stället för den nyinrättade bergkommissionen i själva departementet anställdes någon i bergssaker sakkunnig konsulent. En del andra förslag till ändringar och tillägg i koncessionslagen framställdes, men det skulle föra för långt att närmare redogöra för dem.

Bergkommissionen, som avgav utlåtande i saken, hänvisade till att meningarna angående koncessionslagens verkningar vore delade inom bergsstaten, vilket enligt kommissionens antagande vore att tillskriva det förhållandet att lagen under så kort tid varit i tillämpning, varför den individuella förut hysta åsikten ännu i stor utsträckning satt sin prägel på uppfattningen. I fråga om de framställda särskilda ändringsförslagen ansåg kommissionen, att det vore för tidigt att företaga någon mera ingående omarbetning och att det icke hade något större praktiskt intresse att vidtaga ändringar i några detaljer. Kommissionen ville därför för det dåvarande icke tillråda någon ändring i 1909 års lag.

*Bergkommissionens
yttrande
1913.*

Socialdepartementet, som i skrivelse till justitiedepartementet yttrade sig i saken, anslöt sig till bergkommissionen i fråga om de från bergsstaten framkomna ändringsförslagen. Däremot anförde departementet, under hänvisning till att på senare tiden meddelade koncessioner icke beviljats för längre tid än 50 å 55 år, att denna praxis borde lagfästas så att den nuvarande bestämmelsen om maximitid för koncessionerna (80 år) ändrades till 50 år, undantagsvis 55 år. Vidare föreslog departementet, att i lagen borde upptagas en del nya koncessionsvillkor för tillgodoseende av vissa allmänna och sociala intressen, vilka villkor redan i praktiken delvis vunnit tillämpning. De sålunda föreslagna bestämmelserna inflöto även i den under 1917 utfärdade lagen, varför det hänvisas till denna.

*Socialdepartementets
yttrande
1914.*

I den regeringsproposition angående ändringar i koncessionslagen, som framlades vid 1915 års storting, följdes i huvudsak socialdepartementets förslag till förändringar i kapitlet om gruvor, dock att koncessionstiden föreslogs skola utgöra intill 60 år.

1915 års proposition.

Det stortingsutskott, som behandlade propositionen, tillstyrkte densamma i huvudsak. En minoritet inom utskottet ansåg, att koncessionstiden borde utgöra högst 50 år. Propositionen föranledde emellertid icke något beslut av 1915 års storting med hänsyn dels till den långt framskridna tidpunkt, då utskottsutlåtandet förelåg, och dels till sammanhanget med en annan lag, över vilken utskottet ej avgivit betänkande.

Till 1916 års storting framlades förslaget till ändringar i koncessionslagen på nytt. Vederbörande stortingsutskott avgav i början av 1917 utlåtande, däri förslaget i huvudsak tillstyrktes, dock med en del tillägg och ändringar, som inneburo en skärpning av koncessionsvillkor i vissa hänseenden. I fråga om koncessionstiden för gruvor voro meningarna delade, i det att majoriteten ansåg att 50 år borde vara maximitid, under det att en minoritet anslöt sig till den i propositionen föreslagna maximitiden om 60 år.

1916 års proposition.

Sedan frågan under hösten 1917 förevarit i stortinget, därvid de föreslagna

*Lagen den
14 december
1917.*

ändringarna i huvudsak bifallits i enlighet med stortingsutskottets nyssnämnda förslag, utfärdades den 14 december 1917 ny lag om förvärv av vattenfall, gruva och annan fast egendom. Såvitt angår bestämmelserna om gruvor, innehåller denna nya lag huvudsakligen följande tillägg till och ändringar i 1909 års lag:

1) I regel bör vid koncession för bolag föreskrivas, att bolagets aktiekapital när regelmässig drift börjar, skall utgöra minst en tredjedel av kostnaderna för förvärvet av gruvan och för uppförande av de för dess utnyttjande erforderliga anläggningar. Vidare kan det föreskrivas, att bolaget ställer betryggande säkerhet för ett belopp, som anses tillräckligt för drift under tre månader.

2) Det kan i koncessionen bestämmas, att förädlingen av gruvprodukterna i största möjliga utsträckning skall försiggå inom landet och att norska industri-företag skola beredas tillfälle att köpa en viss del av produktionen efter samma pris och på samma villkor, som uppnås vid allmän fri försäljning.

3) Koncessionen må ej meddelas för längre tid än 50 år.

4) Den i 1909 års lag uppställda begränsningen av produktionsavgiften till högst 3 procent av malmens värde samt föreskriften om att procentsatsen skulle bestämmas i koncessionen hava bortfallit och har i stället i enlighet med ett under senaste utskottsbehandlingen framställt förslag föreskrivits, att avgiften skall utgå med belopp motsvarande en av konungen fastställd procentsats av malmens värde. Denna procentsats fastställes för de första 10 åren i koncessionen och sedan vart tionde år för varje följande 10-årsperiod. Avgiftsbeloppet skall för de första 10 åren bestämmas i koncessionen; därefter för 10 år i sänder genom överenskommelse mellan koncessionären och departementet eller, i händelse överenskommelse ej kan träffas, genom »skjön» av tre för varje fall av Konungen utsedda personer.

5) De bland koncessionsvillkoren ingående föreskrifterna av social natur hava utvidgats och kompletterats. I detta hänseende har bland annat meddelats följande nya föreskrifter. När koncessionen kan antagas föranleda en större samling av arbetare för utförande av anläggningarna, bör koncessionären åläggas sörja för tillfällig samlingslokal och att ställa ett lämpligt belopp till förfogande för allmänbildande verksamhet och andlig vård bland arbetarna. Koncessionären bör åläggas skaffa arbetarna läkarhjälp genom på platsen boende läkare och för ändamålet lämpligt sjukhus med isoleringslokaler och tidsenlig utrustning. Koncessionären är icke utan vederbörande departements samtycke berättigad att i anledning av arbetstvist uppsäga arbetarna från de till dem upplåtna bostäder. Koncessionären bör åläggas ansvara för att de, med vilka han kan kontraktera om utförande av arbeten vid verket, uppfylla sina förpliktelser mot arbetarna.

6) Vidare hava en hel del nya bestämmelser meddelats i avsikt att bereda det allmänna ersättning för utgifter, som gruvföretagets tillkomst kunna föranleda. Det kan påläggas koncessionären att ersätta det offentliga utgifter för förstärkt polisväsen. Vidare bör det påläggas koncessionären att helt eller delvis ersätta utgifterna till underhåll och reparationer av offentliga vägar, broar, och kajer, där dessa utgifter kunna antagas bliva särskilt ökade genom gruvdriften. I samband härmed har tillika föreskrivits, att vägar, broar och kajer, som koncessionären anlägger, skola ställas till allmänhetens fria nyttjande, såvida departementet finner, att detta kan ske utan väsentlig olägenhet för gruvföretaget.

När koncessionen kan antagas komma att medföra ett stadsliknande bebyggande eller eljest ett större samhälle, bör det påläggas koncessionären att bekosta ett utkast till byggnadsplan. Vid planens fastställelse kan departementet fordra, att koncessionären utan vederlag avstår mark till allmänna vägar

och gator samt tomter till uppförande av byggnader för skolor, kyrka, post, telegraf, tullokal, rättslokal och häkte.

Det kan vidare påläggas koncessionären att till vederbörande kommun efter inköpspris med tillägg av räntor och övriga utgifter avstå obebyggd mark, som han icke har eller kan antagas behöva för driften och som anses lämplig för bebyggande eller för andra kommunala ändamål än de förut nämnda.

7) Om någon fyndighet, som omfattas av koncessionen, av koncessionären eller någon av dennes närmaste företrädare förvärvat för ett pris, som må antagas stå i uppenbart missförhållande till värdet, kan vid koncessionen föreskrivas villkor i syfte att den föregående ägaren erhåller ett tillägg till köpesumman en gång för alla eller som en årlig avgift eller ock ersättning i annan form.

8) Vid koncessionen må uppställas de ytterligare villkor, som i det särskilda fallet må finnas påkallade av allmänna hänsyn eller för tillvaratagande av berättigade privata intressen.

9) Koncessionären skall förpliktas underkasta sig de bestämmelser, som må meddelas av vederbörande departement till kontroll över uppfyllande av uppställda villkor, därvid på koncessionärens bekostnad en särskild eller för flera verk gemensam kontrollör kan anställas.

Tyskland.

Den tyska gruvrätten har mycket gamla anor och dess historia erbjuder mycket av intresse. Då härtill kommer, att de principer, som under olika perioder kommit till uttryck, haft mycket stor betydelse även för rättsutvecklingen i andra länder, torde det icke vara ur vägen att lämna några korta antydningar angående den tyska gruvrätts historiska utveckling.

De första allmänna gruvrättsliga urkunderna äro en del på 1200- och 1300-talen gjorda rättsuppteckningar, bland vilka särskilt märkas Iglau-rätten från mitten av 1200-talet och Freiburger-rätten från 1300-talet. Bakom dessa torde ligga en sedan lång tid tillbaka utbildad sedvanerätt. Under 1400- och 1500-talen tillkommo för olika delar av det dåvarande tyska riket ett flertal olika s. k. Bergordningen. Ofta gällde en dylik Bergordning endast för ett visst gruvdistrikt men ett flertal hade dock större giltighetsområden. Bland dessa Bergordningen märkas särskilt de sachsiska Annaberger-Bergordningen från slutet av 1400- och början av 1500-talet (den mest bekanta från 1509) och de böhmiska Joachimsthaler-Bergordningen från förra hälften av 1500-talet. Dessa hava tjänat såsom mönster för ett flertal senare tyska Bergordningen.

Oaktat på detta sätt ett flertal olika lagar gällt för olika delar av riket, kan man dock tala om tysk gruvrätt såsom ett enhetligt begrepp redan från slutet av medeltiden och början av nya tiden. I stort sett hava nämligen de olika gruvordningarna byggt på samma allmänna principer. De principer, som alltsedan nämnda tid och ända till mitten av 1800-talet varit de ledande, hava varit principerna om den fria skärpnings- och inmutningsrätten (die Bergbaufreiheit) och om gruvornas regala natur (das Bergregal). Dessa två principer, till synes varandras motsatser, hava under denna tidsperiod gällt jämsides med varandra. Inom den vetenskapliga litteraturen hava olika meningar gjort sig gällande beträffande frågan om, vilken princip är den äldre samt angående sättet för de båda principernas uppkomst. Här må vara tillräckligt att nämna, att båda principerna varit fullt utbildade vid tiden för tillkomsten av de ovannämnda gruvordningarna från slutet av 1400-talet och början av 1500-talet, i vilka de även kommit till uttryck.

Den romerska rättens grundsats om att rätten till mineralen följde rätten

till jorden har icke under något tidsskede vunnit fast fot i den tyska gruvrätten.

Regalrätten, som i dess mest utvecklade form ansågs innefatta äganderätt eller i varje fall ett slags överäganderätt till landets fyndigheter, har till en början ansetts tillkomma kejsaren men från honom så småningom övergått å de talrika landsfurstarna (die Landesherren) var för sitt område. Bekräftelse härå lämnades dels i kejsar Karl IV:s s. k. Gyllene bulla av 1356 och dels i Västfaliska fredsurkunden av 1648. I sina yttringar framstod regalrätten närmast dels däruti, att regalinnehavarens förläning ansågs erforderlig för rätt att utnyttja en fyndighet, även om denna vore belägen å under enskild äganderätt befintlig jord, och dels däruti, att regalinnehavaren var berättigad till viss del i gruvans avkastning, utgående till en början in natura men sedermera oftast såsom en penningprestation. Mera sällan finner man regalinnehavaren själv idka gruvdrift.

Den fria inmutningsrätten i dess fullt utbildade skick innebar frihet för envar att bedriva skärpningsarbete efter metaller, vare sig på egen eller annans mark, samt rätt att med andras uteslutande utnyttja en upptäckt fyndighet under förutsättning att föreskrivna formaliteter i fråga om anmälan o. d. uppfylldes. Då regalrätten ansågs utgöra hinder för tillämpning av den fria inmutningsrätten, vilken regalinnehavarna funno med sitt intresse förenligt att främja, plögade regalinnehavarna frigiva vissa gruvdistrikt eller landsområden för skärpning och inmutning.

Vad angår jordägarens ställning, så var den olika i de olika gruvordningarna. Det vanligaste var emellertid, att jordägaren erhöll vissa andelar (Kuxe), motsvarande, om han deltog i omkostnaderna för driften, $\frac{1}{32}$ av gruvans samtliga andelar, samt eljest $\frac{1}{64}$ av samtliga andelar (i vilket sistnämnda fall de benämndes Freikuxe). Där jordägaren sålunda fick viss andel i gruvan, var han emellertid icke berättigad till någon ersättning för skada förorsakad av gruvdriften. Den nämnda andelen kan således icke anses vara en jordägareandel i vanlig mening.

Så länge regalprincipen behärskade den tyska gruvrätten, var det helt naturligt, att gruvdriftern skulle befinna sig i en osjälvständig ställning i förhållande till regalinnehavaren. Denne blandade sig i gruvdrifterns åtgöranden i fråga om gruvans såväl tekniska som ekonomiska skötsel. Till alla viktigare åtgärder fordrades godkännande av gruvämbetsmännen. Dessa grundsatser, i litteraturen sammanfattade under namnet direktionsprincipen, kommo särskilt till uttryck i de preussiska gruvlagar, som utfärdades under Fredrik den stores tid i slutet av 1700-talet.

På nu angivna grunder vilade den tyska gruvrätten ända till mitten av 1800-talet. Då vidtog en livlig partiell omdaning av den preussiska gruvrätten, som särskilt tog sikte på upphävandet av det förmynderskap från de statliga myndigheternas sida, vartill direktionsprincipens tillämpning lett. Denna nydaning utmynnade slutligen i en helt ny gruvlag för Preussen utfärdad den 24 juni 1865, vilken så småningom genomfördes även i ett stort antal andra tyska stater.

Den ledande grundtanken i denna lag, som utarbetats av Oberberggrat H. Brassert, är ett konsekvent utvecklande av den fria inmutningsrätten. Regalrätten och vad därav härflutit av kontrollerande ingripande från statens sida i driften har avlägsnats. Jordägarens delägarrätt har helt försvunnit och utbytts mot en rätt till ersättning för den av gruvdriften lidna skadan.

1865 års lag gäller ännu. Dock hava en del förändringar vidtagits däri. Den viktigaste är den, som genomfördes 1907. Innan redogörelse lämnas för den preussiska gruvlagen i dess nu gällande skick, må några ord nämnas om denna 1907 års lagändring.

Enligt 1865 års lag voro även stenkol, stensalt och en del andra för framställning av gödningsämnen lämpliga salter föremål för fri inmutning. Särskilt vad stenkolen angår hade detta lett till allvarliga missförhållanden, i det att vissa ekonomiska sammanslutningar voro på väg att skapa sig monopolställning på kolmarknaden. En del bolag, som uteslutande ägnade sig åt borrhningar efter kol, skaffade sig inmutningar å kollagren i hela distriktet, varefter inmutningarna såldes till kolsyndikatet, som således kom att helt behärska marknaden. Genom en provisorisk lag av den 5 juli 1905 (den s. k. lex Camp) förbjöds vidare inmutning av stenkol och stensalt under en tid av två år i avbidan på ny lagstiftning härom. En dylik kom också till stånd 1907, i det att enligt lag den 18 juni 1907 det förbehölls staten ensam att utnyttja stenkol, stensalt och vissa andra salter. Samtidigt genomfördes en del andra ändringar i 1865 års lag.

Efter dessa och andra under årens lopp vidtagna ändringar är den preussiska och därmed flera andra tyska staters gruvrätt av i huvudsak följande innehåll. Följande ämnen äro uteslutna från jordägarens förfogande och falla därmed under gruvlagens regler:

- 1) guld, silver, kvicksilver, järn (med undantag av alluviala förekomster), bly, koppar, tenn, zink, kobolt, nickel, arsenik, mangan, antimon och svavel, såsom gedigna och såsom malmer;
- 2) alun- och vitriolföreningar;
- 3) stenkol, brunkol och grafit;
- 4) stensalt, kali-, magnesia- och borsalter jämte med dessa salter i samma lager förekommande salter ävensom salthaltiga källor.

Det står envar fritt att under iakttagande av lagens regler bedriva skärpningsarbeten efter samt förvärva rätt till fyndigheter, innehållande de under 1)–3) uppräknade mineral med undantag av stenkol.

Uppsökandet och utnyttjande av stenkol är — utom såvitt angår vissa provinser — uteslutande förbehållet staten. 250 fält av den i lagen tillåtna maximumstorleken av 2.2 kvadratkilometer förbehållas enligt lagen åt staten med skyldighet för staten att inom viss tid i vanlig ordning söka förläning därå. Övrigt skall staten åt enskilda överlåta rätt att eftersöka och utnyttja stenkolsfyndigheter enligt regler, fastställda genom särskild lag, som emellertid icke tillkommit.

I fråga om de i punkt 4) uppräknade salterna gäller, att de i hela riket uteslutande förbehållits staten med rätt för staten att mot vederlag och för viss tid till enskilda upplåta rätt till eftersökande och utnyttjande av en dylik fyndighet.

Angående skärpningsarbete innehåller lagen följande regler: Den, som vill bedriva skärpningsarbete å annans mark, har att begära tillstånd därtill av jordägaren. Om jordägaren skulle vägra tillstånd eller om överenskommelse angående ersättning för skada icke kan träffas med honom, har sökanden rätt att vända sig till bergsmyndigheten (Oberbergamt), som då avgör saken. Myndigheten kan icke vägra tillstånd annat än då det gäller mark, på vilken skärpningsarbete är förbjudet. Detta är fallet:

- 1) å offentliga platser, gator, järnvägar och begravningsplatser;
- 2) under byggnader, vare sig de äro bebodda eller icke, och inom en omkrets från dessa av 60 m samt i trädgårdar och inhägnade gårdsplaner, såvida icke jordägaren uttryckligen meddelat tillstånd därtill;
- 3) å område, varest enligt myndighetens beprövande övervägande skäl med hänsyn till det allmännas intresse skulle tala mot skärpningsarbetes företagande.

Jordägaren är berättigad till ersättning för skada dels i form av årlig er-

sättning för förlust i nyttjandet och dels i form av engångsersättning för eventuell värdeminskning vid arbetets upphörande.

Ett skärpningsstillstånd ger icke någon uteslutande rätt till skärpning inom visst område. Icke heller medför det någon företrädesrätt till en fyndighet, som kan finnas på platsen för arbetets bedrivande. Rätten till en upptäckt fyndighet normeras uteslutande av reglerna för inmutning och förläning.

Skärparen har rätt att fritt förfoga över sådana vid skärpningsarbetet uppfordrade mineral, som äro uteslutna från jordägarens disposition och till vilka annan icke har bättre rätt. Lagen innehåller icke några regler i fråga om andra mineral. För dessa gälla allmänna civilrättsliga regler och enligt dessa är skärparen pliktig ställa dem till vederbörandes disposition utan rätt till ersättning för brytningskostnaden.

Förvärv av definitiv rätt till en fyndighet sker genom förläning av vederbörande bergsmyndighet. Ansökning om förläning benämnes inmutning (Muting). Inmutningen skall göras skriftligen. Något kungörande av densamma förekommer icke. Ansökningen skall bland annat innehålla uppgift å det mineral, på vilket förläning sökes, samt angivande av en viss punkt såsom fyndpunkt. Inmutningens giltighet är beroende av att det i ansökningen angivna mineralet före ansökningens ingivande verkligen blivit upptäckt i sitt naturliga läge vid den angivna fyndpunkten samt att detsamma kan påvisas i sådan mängd och till sådan beskaffenhet, att en till ekonomiskt utnyttjande ledande, gruvmässig brytning synes möjlig. Vidare är inmutningens giltighet beroende av att icke bättre rätt till fyndet finnes.

Befintligheten av ovannämnda förutsättningar i fråga om fyndets och mineralets beskaffenhet konstateras vid en särskild undersökning på platsen, verkställd av bergstjänsteman.

Under förutsättning att inmutningen uppfyller lagens fordringar grundar densamma ett anspråk på erhållande av förläning. Vid konkurrens mellan flera inmutningar tillerkännes upptäckaren en viss företrädesrätt, i det att den, som å egen mark eller i egen gruva eller under skärpningsarbeten, bedrivna i enlighet med lagens föreskrifter, upptäcker ett mineral i dess naturliga läge, har företrädesrätt framför andra efter upptäckten gjorda inmutningar (= ansökningar) å samma fyndighet, under förutsättning att inmutning göres inom en vecka från upptäckten. I alla andra fall är prioritet i inmutningen avgörande för företrädesrätten till förläning.

Inmutaren har att inom sex månader från inmutningen (= ansökningen) angiva läget och storleken på det utmål han önskar samt ingiva en karta däröver. Om detta försummas, förlorar inmutningen sin giltighet. Ändringar i fråga om utmålets läge och storlek få endast ske inom de angivna gränserna. I fråga om utmålets storlek gäller i allmänhet den regel att densamma icke må överstiga 2,200,000 kvadratmeter. Fyndpunkten måste ligga inom utmålet och dess avstånd från yttergränserna må icke på något ställe understiga 100 m eller överstiga 2,000 m. I övrigt må inmutaren å utmålet giva den sträckning och form, som han önskar, med iakttagande blott att gränserna, i den mån förhållandena det medgiva, bliva raka och på djupet lodräta. Bergsmyndigheten kan medgiva undantag i fråga om fyndpunktens läge och utmålets form, om särskilda av inmutarens vilja oberoende omständigheter berättiga därtill.

Inmutaren förelägges viss termin för att slutligen precisera det sökta utmålet och för att yttra sig över eventuella invändningar från tredje mans sida. Inmutare och innehavare av redan förlänade gruvor, vilkas rätt beröres av inmutningen, kallas särskilt att inom samma termin bevaka sin rätt.

Om det icke föreligger några invändningar från tredje mans sida, utfärdas

förläningsurkunden, så snart undersökning skett för konstaterande att de ovan nämnda förutsättningarna för inmutningens giltighet föreligga (ett förut gjort fynd och ett brytvärt mineral) och sedan inmutaren slutligen preciserat det önskade utmålet. Föreligga däremot invändningar från tredje mans sida, avkunnar bergsmyndigheten ett utslag i saken, innefattande avgörande i föreliggande tvistefrågor. Anspråk och invändningar, som därvid icke bifallits, må fullföljas genom stämning till domstol inom tre månader från det vederbörande delgivits utslaget. Förläningsurkunden utfärdas i händelse av dylika anspråk eller invändningar först sedan nyssnämnda tre månader förflutit, utan att saken fullföljts, eller, där detta skett, sedan lagakraftvunnet domstolsutslag däröver föreligger.

Förläningsurkunden kungöres i den officiella tidningen. Även efter dess utfärdande kunna anspråk göras gällande, dock endast av annan inmutare, som anser sig hava företrädesrätt till det tilldelade utmålet, och endast för den händelse anspråket ej framställts under de föregående förhandlingarna. Dylikt anspråk framställs genom stämning till domstol senast inom tre månader från urkundens kungörande.

Något utstakande av utmålet å marken ingår icke såsom obligatoriskt i förrättningen. Emellertid är gruvägaren berättigad att efter förläningen erhålla dylikt utstakande genom särskilda därtill behöriga tjänstemän.

Genom förläningsurkunden uppkommer gruvegendomen (das Bergwerkseigentum). På den juridiska konstruktionen av gruvegendomen och dess plats i rättssystemet torde här icke vara platsen att närmare ingå. Det må endast nämnas, att enligt uttrycklig bestämmelse i lagen de allmänna civilrättsliga reglerna angående fast egendom skola tillämpas å gruvegendom, i den mån ej annat följer av gruvlagens bestämmelser. Detta innebär bland annat, att de för fast egendom stadgade regler om överlåtelse, offentlig inskrivning och hypotisering äro att tillämpa.

I fråga om gruvegendomens innehåll är att märka, att förläningen avser ett visst bestämt, i förläningsurkunden angivet mineral. I konsekvens härmed innebär rätten principiellt en uteslutanderätt endast till detta mineral inom det tilldelade utmålet. Förekomma emellertid inom utmålet andra inmutningsbara mineral i sådant sammanhang med det förlänade, att det efter bergsmyndighetens beprövande av bergstekniska skäl eller i ordningens intresse är nödvändigt, att de brytas gemensamt, har gruvägaren en företrädesrätt framför alla andra att inmuta dylika andra mineral. En eventuell inmutning av annan måste nämligen delgivas gruvägaren, vilken för bevarande av sin företrädesrätt har att inom 4 veckor inmuta det nya mineralet. Till övriga inom utmålet befintliga mineral har gruvägaren icke någon företrädesrätt.

Av denna den preussiska rättens ståndpunkt följer, att det kan finnas inmutningar och förläningar på olika mineral inom samma område. I lagen meddelas även vissa regler angående brytningen inom dylika gemensamma utmål.

Icke inmutningsbara mineral, som brytas under gruvdriften, må gruvägaren använda för gruvdriften utan ersättning till jordägaren. I den mån dessa material ej komma till användning för gruvdriften, är gruvägaren pliktig att tillhandahålla materialen åt jordägaren mot ersättning för brytnings- och uppföringskostnader.

I fråga om förhållandet till jordägaren innehåller lagen följande bestämmelser: Jordägaren eller nyttjanderättshavaren till jorden är pliktig att till gruvägaren upplåta den mark, som erfordras för gruvdriften med därtill hörande inrättningar, såsom varp-, lossnings- och nederlagsplatser, vägar, järnbanor, kanaler m. m. I allmänhet må markavträdelse endast vägras, om övervägande offentliga hänsyn skulle tala däremot. Dock kan jordägaren icke mot sin vilja tvingas att avträda med bonings-, ekonomi- eller fabriks-hus bebyggd mark

eller därmed i förbindelse stående inhägnad gårdsplan, varemot gruvägaren är berättigad taga i anspråk trädgårdar eller annan jord i närheten av byggnader. Gruvägaren kan icke fordra, att den mark, han äger taga i anspråk, upplåtes annat än med nyttjanderätt, så länge gruvdriften varar. Däremot är jordägaren berättigad fordra, att marken löses av gruvägaren i följande fall, nämligen när marken vid dess återställande efter gruvdriftens upphörande befinnes hava minskat i värde; om nyttjandet av marken varat i tre år och ännu fortfar samt om från början kan förutses, att nyttjandet kommer att räcka mera än tre år. Jordägaren har företrädesrätt att återköpa inlöst jord, som icke längre användes för gruvdriften. För mark, som icke löses, är gruvägaren pliktig betala skadeersättning dels årligen i förskott med belopp motsvarande förlusten i nyttjandet och dels vid markens återställande med belopp motsvarande den uppkomna värdeminskningen. För den händelse en fastighet genom upplåtelse av enskilda delar skulle bliva så styckad, att de återstående delarna icke längre kunna ändamålsenligt nyttjas, bliva ovannämnda regler angående skadeersättning och inlösen tillämpliga jämväl å dessa delar.

Om de intresserade parterna icke kunna enas angående marks upplåtande, inlösen därav eller ersättning för nyttjandet, avgöres saken genom ett gemensamt beslut av bergsmyndigheten och en förvaltningsmyndighet, sedan undersökning på platsen verkställt av utsedda kommissarier.

För all skada, som genom gruvarbetet tillfogas fast egendom eller dess tillhörigheter, är gruvägaren pliktig giva full ersättning, vare sig arbetet bedrivs under den skadade fastigheten eller icke och oberoende av om skadan kan tillskrivas gruvägarens vållande (= culpa) eller icke eller om den av honom kunnat förutses eller icke. Gruvägaren ansvarar dock icke för skada, som genom gruvdriften tillfogas byggnader och andra anläggningar, vilka tillkommit vid en tidpunkt, då jordägaren med iakttagande av vanlig uppmärksamhet bort inse den fara, som gruvdriften medförde. För den värdeminskning fastigheten lider däriegenom att en dylik byggnad eller anläggning icke kommer till stånd, är däremot jordägaren berättigad erhålla ersättning; han måste dock kunna visa, att han verkligen haft för avsikt att uppföra byggnaderna eller anläggningarna, ty enligt bestämmelse i lagen utgår icke dylik ersättning för värdeminskning, om av omständigheterna framgår, att avsikten att uppföra byggnaderna eller anläggningarna endast tillkännagivits för att erhålla ersättning. Anspråk på ersättning för skada å fastighet måste, om ej överenskommelse därom träffas, göras gällande vid domstol senast inom tre år från det skadan och dess orsak kommit till vederbörandes kändedom.

Så länge regalrätten behärskat den tyska gruvrätten, var gruvägaren pliktig att ständigt hålla gruvan i drift vid äventyr av gruvrättens förlust. Denna ståndpunkt har i väsentlig mån ändrats i 1865 års lag, i det att denna lag efter mönster av den napoleonska gruvlagen av 1810 inskränker driftstvänet till de fall, då ur det allmänna intressets synpunkt övervägande skäl tala mot underlåtenhet att igångsätta driften eller ett nedläggande av densamma. Om bergsmyndigheten anser så vara förhållandet, har densamma rätt att förelägga gruvägaren att inom en frist av sex månader igångsätta eller återupptaga driften. Om gruvägaren icke rättar sig härefter, har bergsmyndigheten rätt att förelägga honom ny tid för driftens upptagande vid äventyr av gruvrättens förlust. Mot ett dylikt beslut har emellertid gruvägaren rätt att inom viss tid föra klandertalan vid domstol. Om så ej sker eller om domstol genom lagakraftvunnet beslut ogillat en förd klandertalan, ha vederbörande inteckningshavare och även gruvägaren själv rätt att inom viss frist påkalla försäljning av gruvan på offentlig auktion. Om sådan auktion ej påkallas eller ej leder till försäljning, förklarar bergsmyndigheten gruvrätten hava upphört, varmed även alla slags

anspråk gentemot gruvan försvinna. — Ett motsvarande förfarande tillämpas, om någon vill uppgiva sin gruvrätt.

I fråga om driften av gruvan har lagen — med avlägsnande av de ur direktionensprincipen härflytande ingående reglerna i fråga om såväl den tekniska som den ekonomiska driften — endast upptagit regler påkallade i ordningens och den allmänna säkerhetens intresse. Att närmare ingå härpå skulle föra för långt.

Några särskilda avgifter för gruvorna finnas icke enligt preussisk rätt.

Den preussiska gruvlagen innehåller dessutom en hel del bestämmelser rörande arbetsförhållandena (om arbetsordningar m. m.), samäganderätt till gruva (Gewerkschaft), arbetarnas sammanslutningar (Knappschaftsvereine), myndigheter för gruvärenden samt politirättsliga stadganden m. m.

Sachsen har sedan gammalt haft särskilda gruvrättsliga bestämmelser, vilket förhållande alltjämt äger bestånd. Den nu gällande lagen av den 31 augusti 1910 är, såvitt angår de i egentlig mening gruvrättsliga reglerna (d. v. s. de av civilrättslig natur) av i huvudsak samma innehåll som den förutvarande gruvlagen av den 16 juni 1868 men innehåller dessutom en del, huvudsakligen från den preussiska rätten hämtade bestämmelser av social och politirättslig natur.

Sachsen.

Att närmare ingå på den sachsiska gruvrätten tillåter ej utrymmet. Den viktigaste olikheten i förhållande till den preussiska gruvrätten har sedan länge varit, att stenkolen räknats såsom tillhörande jordägaren. I detta förhållande har emellertid på senaste tiden ändring skett. Genom en lag av den 10 november 1916 utfärdades ett provisoriskt förbud mot igångsättande av nya kolgruveföretag samt mot upplåtelse och försäljning av kolbrytningsrättigheter i avbidan på en lag angående förstatligande av icke i bruk tagna kolfyndigheter. En sådan lag tillkom även den 21 februari 1918. I denna lag förklaras, att kolen äro uteslutna från jordägarens dispositionsrätt och att från jordäganderätten utbrutna särskilda kolbrytningsrätter icke längre skola äga giltighet, allt såvitt ej uttryckligt undantag stadgas i lagen samt att, i den mån jordägaren eller dennes rättsinnehavares rättigheter icke bestå, staten ensam har rätt att uppsöka och utnyttja kolfyndigheter. Undantag stadgas för de kolfyndigheter, som tillhöra ett redan den 18 oktober 1916 i drift varande kolgruveföretag. Enligt 1918 års lag skulle jordägaren eller dennes rättsinnehavare vara berättigad erhålla ersättning för avståendet av sin rätt. Såvitt ej särskild överenskommelse träffades mellan staten och den ersättningsberättigade, skulle denne efter eget val äga bekomma antingen en viss årlig avgäld, utgående för stenkol med 6 pf. per ton uppfordrat kol med ett tillägg av $\frac{3}{4}\%$ av kolens saluvärde eller ock en viss engångsersättning, utgående med $\frac{1}{5}$ av värdet av det kol-lager, som kunde påvisas, vilket värde för stenkolens del skulle beräknas utgöra 12 pf. per ton. Efter den tyska revolutionens utbrott blevo emellertid genom lag den 21 juli 1919 dessa ersättningsbestämmelser helt upphävida.

Efter den tyska revolutionen hava även tillkommit en del andra lagar av betydelse för gruvsdriften. I detta hänseende märkas särskilt socialiseringslagen av den 23 mars 1919, rikslagarna angående organisationen av handeln med kol och kali (av den 23 mars resp. den 24 april 1919) samt lagen angående driftsråd den 4 februari 1920.

Frankrike.¹⁾

I. Historik. Den franska rätten torde under den tidigare medeltiden hava stått på den ståndpunkten att mineralen ansågos tillkomma jordägaren. Redan under 1100-talet gjorde sig emellertid åskådningen om att kronan ägde regalrätt till mineralfyndigheter gällande i Frankrike. Den i Tyskland och även i en del andra länder förekommande utvecklingen från regalrätt till fri inmutningsrätt förekommer emellertid icke i Frankrike. Redan tidigt utbildades ett slags koncessionssystem.

Genom en 1471 utfärdad »ordonance» tillsattes en »Maitre général» över alla bergverk. Hos honom skulle jordägarna anmäla de gruvor, som lågo på deras mark och som de ville driva. Rätt härtill fick jordägaren emellertid endast om han var »rik och mäktig», så att han kunde på egen bekostnad utföra och leda arbetet. Om annan än jordägaren fick tillstånd att driva gruvan, skulle denna vara pliktig att till jordägaren utgiva ersättning ej blott för avstådd mark utan även i viss mån för brutna mineral.

I början av 1600-talet utkom en förordning, enligt vilken upptäckaren av en fyndighet efter anmälan hos vederbörande myndighet kunde få tillstånd att tillgodogöra sig fyndigheten mot en viss ersättning till jordägaren. Emellertid synes denna förordning icke hava fått någon större betydelse, ty under 1600- och 1700-talen förekommo privilegier och monopol, givna av konungarna, i största utsträckning.

I samband med den stora franska revolutionen blev frågan om en ny gruvlag aktuell. En stor kommitté framlade 1791 ett förslag till sådan lag. I första paragrafen av detta lagförslag förklarades, att landets gruvor stode till nationens förfogande och endast kunde drivas med tillstånd av statsmyndigheten (concession). Koncessionen skulle meddelas av vederbörande provinsialmyndighet och bekräftas av regeringen. Den skulle meddelas endast på 50 år. Jordägaren skulle hava företrädesrätt till koncession och vidare skulle han alltid äga rätt att bryta på visst djup (30 fot).

När frågan kom före i nationalförsamlingen, uppstod stor strid om förslaget. Ett motförslag framkom, byggt på principen om jordägarens rätt till mineralen. Såsom resultat av förhandlingarna framgick ett av Mirabeau framställt förslag, som till innehållet i huvudsak anslöt sig till kommittéförslaget. Mirabeaus förslag antogs av nationalförsamlingen och utfärdades såsom lag den 28 juli 1791.

Enligt denna lag skulle gruvorna stå till nationens förfogande i den meningen, att de icke finge drivas utan med nationens samtycke. Jordägaren skulle äga företrädesrätt till koncession, om han önskade sådan. Jordägaren skulle dessutom hava rätt att bryta de mineral, som kunde brytas i öppna dagbrott eller vid schaktbrytning intill 100 fots djup. Koncession skulle endast beviljas på viss tid, högst 50 år.

1791 års lag visade sig snart i den praktiska tillämpningen behäftad med flera brister. Särskilt föranledde naturligtvis den jordägaren tillerkända rätten till viss brytning intressekonflikter och tvister. Frågan om ny gruvlag upptogs därför till behandling redan i början av 1800-talet. Napoleon tog sig an saken och har delvis själv angivit de principer, på vilka den nya lagstiftningen borde bygga. Icke mindre än 7 lagförslag förelades honom, innan han blev tillfredsställd. Sedan det slutliga lagförslaget även antagits av lagstiftande kåren, utfärdades detsamma den 21 april 1810 såsom lag. Denna lag

¹⁾ Denna redogörelse utgör en av revisionssekreteraren Bendz till chefen för justitiedepartementet avlämnad berättelse över en av honom såsom domarestipendiat sommaren 1921 företagen studieresa.

är ännu gällande i Frankrike, ehuru viktiga ändringar, särskilt under senare tid, blivit genomförda.

Med hänsyn till reglerna för deras utnyttjande indelar 1810 års lag mineralen *II. 1810 års lag.* i tre klasser.

Till den första klassen, *les mines*, räknas alla metallfyndigheter (dock med undantag av alluviala järnmalmsförekomster) samt fyndigheter innehållande svavel, brunkol, stenkol, fossilt trä, jordhartser, alun och sulfater med metallisk bas.

Den andra klassen, *les minières*, omfattar alluviala järnmalmsförekomster (sjö- och myrmalm), kishaltiga jordarter, som ägna sig för framställning av järnvitriol, alunhaltiga jordarter samt torv.

Till den tredje klassen, *les carrières*, höra skiffer, sandsten, marmor, kalksten, annan sten, gips, mörgel, krita, sand, lera m. m. dylikt samt kishaltiga jordarter användbara till gödningsämnen.

Vad först angår rätten att bearbeta de till *les mines* hänförliga fyndigheterna, så skiljer lagen mellan skärpningsarbeten, å ena, samt verklig gruvarbete, å andra sidan.

I fråga om *skärpningsarbete* föreskrives i lagen, att ingen må företaga borrhningar eller bedriva andra skärpningsarbeten å mark, som icke tillhör honom, utan samtycke av jordägaren eller efter tillstånd av regeringen. Dylikt tillstånd meddelas efter hörande av jordägaren och vederbörande bergsstatstjänsteman. Därvid bestämmes en viss ersättning till jordägaren för skada och intrång genom skärpningsarbetet.

Skärpningstillstånd medför icke rätt att, utan jordägarens uttryckliga samtycke, företaga borrhningar eller annat skärpningsarbete eller öppna schakt eller stoll eller bygga maskinerier eller förrådshus å med mur inhägnad plats, å gårdsplan eller i trädgård. Ej heller kan, enligt den lydelse, ifrågavarande artikel fått efter en 1880 genomförd ändring, schakt eller stoll öppnas inom en omkrets av 50 meter från boningshus eller därtill hörande, med mur inhägnat område, utan att uttryckligt samtycke därtill lämnas av ägaren till boningshuset i fråga.

I lagen meddelas icke några bestämmelser i fråga om rätten att avyttra eller eljest tillgodogöra sig under skärpningsarbetet brutna produkter. Emellertid har den praxis utbildat sig, att regeringen på ansökan meddelar särskilt tillstånd härtill. Dylikt tillstånd erfordras såväl då skärpningsarbetet utföres av jordägaren och således utan särskilt tillstånd som då särskilt skärpningsstillstånd meddelats. Tillstånd att avyttra brutet mineral brukar meddelas för viss tid, högst två år. Om skärpningstillstånd meddelas, beviljas vanligen samtidigt tillstånd att avyttra brutna produkter, varvid regeringen även tillika bestämmer en viss avgäld att utgå till jordägaren. Om däremot den, som söker tillstånd att avyttra under skärpningsarbete utvunnet mineral, härleder sin rätt från jordägaren, och således skärpningstillstånd ej förekommer, lämnas frågan om jordägarens rätt till andel i vinsten av brytningen utanför och blir således beroende av kontrahenternas fria överenskommelse.

För rätt att driva *verkligt gruvarbete* i någon till *les mines* hänförlig fyndighet erfordras koncession av regeringen. Även jordägaren måste söka koncession och han har icke någon sådan rätt att, utan koncession, bryta närmast jordytan belägna mineral, som 1791 års lag gav honom. Varje fransman eller utlänning, liksom ock varje bolag, har rätt att söka och kan erhålla koncession. För erhållande av koncession erfordras, att vederbörande styrker, att han äger kompetens att företaga och leda gruvarbete och att han förfogar över tillräckliga medel för gruvarbetets bedrivande samt för betalning av de avgifter och

ersättningsbelopp, som genom koncessionsakten påläggas honom. Vederböran de skall vidare för den händelse arbetet skall bedrivas under byggnader eller bebodda platser eller ock under eller i omedelbar närhet av andra gruvor, ställa säkerhet för det skadestånd, som han i händelse av olyckshändelse kan få utgiva.

Enligt uttryckligt stadgande i lagen har regeringen full frihet i bedömande av de skäl och omständigheter, efter vilka företrädesrätt till koncession bör tillerkännas någon bland flera sökande, vare sig denne är jordägare, upptäckare eller annan. Den i 1791 års lag jordägaren tillerkända företrädesrätten till koncession har sålunda avskaffats. Såsom synes, har icke heller upptäckaren någon företrädesrätt till koncession; om denne eller hans rättsinnehavare icke erhåller koncession, skall han emellertid enligt stadgande i lagen av koncessionären erhålla någon viss gottgörelse, som regleras i koncessionsurkunden. I regel erhåller upptäckaren eller dennes rättsinnehavare koncession, därest han uppfyller ovannämnda förutsättningar därför och är villig ingå på de villkor, som uppställas.

Beträffande själva förfarandet vid koncessions beviljande gälla följande regler. Ansökningen inges till vederbörande prefekt, varefter densamma kungöres i viss ordning. Under viss tid efter kungörandet, ursprungligen 4 men numera 2 månader, står det fritt att till prefekten ingiva konkurrerande ansökan eller invändning mot den förut ingivna. Sedan vederbörande gruvingenjör avgivit yttrande i ärendet samt erforderliga upplysningar inhämtats angående sökandens eller, där flera konkurrerande ansökningar ingivits, samtliga sökandes rättigheter och kompetens i fråga om den gruvdrift, ansökningen avser, skall prefekten inom en månad från den ovannämnda tidsfristens utlöpande översända ansökningshandlingarna till vederbörande minister jämte eget utlåtande. Saken behandlas därefter av Conseil d'État, varefter koncessionsfrågan avgöres i regeringen. Ända intill detta avgörande ägt rum, står det fritt att i viss ordning framställa invändning mot ansökningen. Om framställd invändning grundar sig på påstående om äganderätt till gruvan, förvärfvad genom koncession eller annorledes, hänskjutes tvistefrågan till domstol.

Vid koncessionen tilldelas koncessionären ett visst område, inom vilket han äger utslutande rätt till brytning av det mineral, koncessionen avser. Detta område skall, där ej de lokala förhållandena eller andra särskilda omständigheter nödvändiggöra undantag, begränsas av fixa punkter i jordytan samt å sidorna av vertikala plan mot jordens inre till oändligt djup. I lagen meddelas icke några bestämmelser angående koncessionsområdets storlek och detta kan därför få mycket stora dimensioner. Ovannämnda bestämmelser angående fridlysta omåden hava motsvarande tillämpning å det koncederade området. Då koncessionen avser ett visst mineral, kan koncessionsområdet helt eller delvis vara detsamma för olika koncessioner. I lagen meddelas icke några regler i fråga om de mineral, som brytas i samband med det av koncessionen omfattade men som — såsom tillkommande jordägaren — icke kunna vara föremål för koncession. Emellertid anses koncessionären hava rätt att tillgodogöra sig dessa, i den mån de erfordras för själva gruvdriften. Det som icke kräves för detta ändamål äger jordägaren bekomma, dock mot erläggande av ersättning för brytningskostnaden.

Genom koncessionen erhåller koncessionären en evärdlig rätt till den fyndighet, som koncessionen avser. Denna rätt kan överlåtas och eljest disponeras såsom annan egendom; dock kan den icke säljas i lotter eller eljest delas, utan att tillstånd därtill lämnas av regeringen. Dylikt tillstånd gives i samma form som själva koncessionen. Från och med koncessionens beviljande utslöckna jordägarens och upptäckarens rättigheter och den koncederade fyndigheten är att betrakta såsom en ny självständig egendom, skild från den jordegendom,

däri fyndigheten finnes. Detta gäller, även om jordägaren får koncession. Den koncederade fyndigheten har karaktär av fast egendom och kan hypotiseras såsom annan fast egendom. Såsom tillhörighet till gruvan betraktas alla gruvbyggnader, maskiner och andra fasta anordningar; likaså hästar, linor, verktyg och redskap, som nyttjas för gruvdriften. Brutna produkter, proviant m. m. hava däremot karaktär av lös egendom.

Koncessionären skall betala vissa avgifter till staten. Dessa äro dels en fast avgift av 10 centimes per hektar av koncessionsområdet och dels en produktionsavgift, utgående i förhållande till gruvans avkastning. Sistnämnda avgift regleras varje år i samband med statsbudgeten men den får icke överstiga 5 % av gruvans nettoavkastning. Dessutom skall utgå en tilläggsavgift till produktionsavgiften, uppgående till 10 % av denna. Denna tilläggsavgift skall gå till en särskild reservfond, som skall stå till vederbörande ministers förfogande för att användas till nedsättande av avgifterna för gruvägare, som lida förlust eller utsättas för olyckshändelser. Regeringen äger rätt att, där sådant anses påkallat med hänsyn till arbetets ekonomiska vansklighet, meddela gruvföretag befrielse helt eller delvis från produktionsavgiften för tid, som anses skälig. Detta kan ske såväl vid koncessionens meddelande som ock senare genom särskilt beslut efter hörande av Conseil d'État. Befrielse från produktionsavgift kan även beviljas på grund av olyckshändelse, som inträffar under driften. De genom den fasta avgiften och produktionsavgiften influtna medlen skola användas för bestridande av utgifterna för gruvadministrationen samt för undersökande och igångsättande av nya gruvor och upptagande av gamla sådana.

Koncessionären skall även betala en avgäld till jordägaren. Lagen innehåller, egendomligt nog, icke några bestämmelser angående storleken av denna avgäld, utan överlämnar helt till regeringen att bestämma dess storlek, vilket skall ske i koncessionsurkunden. Detta bestämmande sker utan hänsyn till ett eventuellt föregående avtal med jordägaren om ersättning till denne. I praxis hava utbildat sig vissa regler angående avgäldens storlek. För kolgruvor brukar den utgå med en viss kvotdel av den brutna kolkvantiteten, vilken kvotdel dock växlar allt efter kollagrets läge på djupet i förhållande till jordytan och lagrets mäktighet från lägst $\frac{1}{80}$ till högst $\frac{1}{4}$ (det sistnämnda endast för ett i själva jordytan liggande kollager av över 2 meters mäktighet). För andra slags gruvor utgår avgälden vanligen efter storleken av det koncederade området med ett belopp, som vanligen ej överstiger 10 centimes per hektar. För fyndigheter av vissa mindre vanliga metaller har dock avgälden satts till högre belopp ända till 50 francs per hektar. Den fasta avgälden utgår oberoende av i vad mån brytning sker inom vederbörande jordägars område. Avgälden utgår till jordegendomen såsom sådan. Den betraktas såsom en oskiljaktig tillhörighet till egendomen och häftas tillsammans med denna för däri in-tecknad skuld.

Jordägaren är naturligtvis dessutom berättigad till ersättning för mark, som tages i anspråk för företaget, och för annat dylikt intrång. Härom gälla följande regler. Om de arbeten, som företagas av skärpare eller koncessionär, endast äro av övergående natur och om förut odlad mark kan odlas såsom förut efter förloppet av ett år, skall skadeersättning utgå till jordägaren med dubbla beloppet av jordens nettoavkastning. Om däremot markens nyttjande berövas jordägaren under mer än ett år eller om jorden vid dess återställande icke ägnar sig för odling, kan jordägaren fordra, att marken löses. Område, som blivit mycket skadat eller försämrat å en stor del av dess utsträckning, måste gruvägaren, därest jordägaren det fordrar, lösa i dess helhet. Marklösen skall utgå med dubbla beloppet av det värde, marken hade vid gruvdriftens början.

I statens tjänst anställda gruvingenjörer utöva under vederbörande minister

och prefekterna tillsyn över gruvdriften i landet. De hava att övervaka det sätt, varpå driften utövas, dels för att upplysa gruvägarna om fel i densamma och huru dessa skola avhjälpas, och dels för att underrätta administrationen om fel, missbruk och faror, som de iakttaga. Om arbetet bedrivs på sådant sätt, att det hotar offentlig säkerhet, gruvans bestånd, arbetarnas eller de ovanför boendes säkerhet, eller, enligt ett 1880 tillkommet tillägg, beståndet av kommunikationsled, mineralkälla eller annan källa, som förser en stad, en by eller ett offentligt etablissement med vatten, tillkommer det prefekten att ingripa för åstadkommande av rättelse.

Om gruvdriften skulle inskränkas eller avbrytas till skada för offentlig säkerhet eller för konsumenternas behov, skall prefekten efter gruvägarens hörande inberätta förhållandet för vederbörande minister för vidtagande av de åtgärder, som på denne må ankomma. Denna bestämmelse fastslår i princip koncessionärens skyldighet att driva fyndigheten, men då icke några närmare regler om arbetsskyldighet eller om äventyret för dess underlåtande meddelas, har ju bestämmelsen ej alls samma karaktär som de föreskrifter om försvarsarbete, som finnas i en del andra lagar, bl. a. den svenska.

Vad därefter angår de till *les minières* hänförliga fyndigheterna, så äro reglerna något olika för de olika slagen av hithörande fyndigheter.

För de *alluviala järnförekomsterna* (sjö- och myrmalm) gälla följande regler. Ägaren av den mark, där dylik förekomst finnes, är pliktig att bryta densamma i tillräcklig omfattning för förseende av närbelägna, i laga ordning tillkomna hyttor. Om så sker, är markägaren endast pliktig därom göra anmälan till vederbörande prefekt, som därom utfärdar ett intyg, vilket anses innefatta tillstånd till fyndighetens brytning. Om emellertid en fyndighet av förevarande slag icke brytes av vedebörande markägare, eller denne under viss tid låter arbetet ligga nere eller bryter i otillräcklig omfattning, kunna ägarna av närbelägna hyttor få tillstånd att bryta fyndigheten (*»permission»*). Dylikt tillstånd meddelas av prefekten, dock först sedan markägaren satts i tillfälle avgöra, om han själv önskar bryta fyndigheten. Om tillstånd därtill meddelas annan än markägaren, skall tillståndsinnehavaren till markägaren betala ersättning såväl för förorsakad skada å marken som ock för värdet av brutet mineral efter avdrag för omkostnaderna för brytningen. Regelbundet arbete i underjordiskt schakt må icke bedrivas, utan att koncession erhållits i den för *les mines* stadgade ordningen.

För brytning av förekomster, innehållande *kishaltiga eller alunhaltiga jordarter*, erfordras alltid tillstånd av prefekten. Jordägaren har icke någon lagbestämd företrädesrätt att bryta. Om tillstånd att bryta meddelas annan än jordägaren, skall denne emellertid erhålla ersättning på sätt nyss sagts.

Ovan avhandlade, av prefekten meddelade tillstånd (*permission*) skall innehålla angivande av gränserna för driften samt föreskrifter för tillvaratagande av allmän säkerhet och sundhet. Tillståndet skall innehålla skyldighet att begagna sig därav inom viss tid. Det har obegränsad giltighetstid, om det ej begränsats till viss tid (i motsats till vad som gäller vid koncession kan *»la permission»* således vara tidsbegränsad).

Torvlager må icke bearbetas av annan än jordägaren eller den, som erhållit dennes medgivande. Jordägaren eller hans rättsinnehavare är emellertid skyldig att före arbetets början göra anmälan därom till vederbörande underprefektur, som lämnar ett tillstånd till arbetet och därvid fastställer vissa regler för arbetets bedrivande.

Les carrières äger jordägaren utan något offentligt tillstånd tillgodogöra sig. Dock skall han göra anmälan därom till vederbörande maire, som översänder anmälan till prefekten. Om arbetet bedrivs i underjordiska schakt, skall det

vara underkastat övervakande av gruvingenjörerna i den därför stadgade ordningen.

Det är en omtvistad fråga på vilken teoretisk grund 1810 års lag skall anses vila i fråga om äganderätten till de mineral, för vilkas utnyttjande koncession erfordras (les mines). Då denna fråga givetvis är av stort intresse, särskilt för en rätt förståelse av den nyligen genomförda betydelsefulla lagändringen, skall jag något uppehålla mig vid densamma.

Från vissa håll göres gällande, att den teoretiska utgångspunkten är, att ifrågakoncessioner till mineral äro en jordägarens tillhörighet, låt vara att denna äganderätt lider den väsentliga inskränkningen, att dispositionsrätt till mineralen i fråga endast tillkommer den, som därtill i laga ordning förvärvar koncession. Den avgäld, som i samband med koncessionen tillerkännes jordägaren, blir från nämnda utgångspunkt att betrakta som en ersättning för den avlösta äganderätten.

Från andra håll hävdas, att 1810 års lag skulle vila på den grundsatsen, att jordens mineral skatter tillhörde det allmänna och att staten därför vore att betrakta såsom ägare åtminstone till de fyndigheter, som ännu icke vore kända eller för vilka koncession ännu icke meddelats. Den åsikten har ock framkommit, att statens äganderätt även skulle sträcka sig till de fyndigheter, å vilka koncession enligt 1810 års lag och således för evärdlig tid redan meddelats.

Slutligen har även hävdats, att de till les mines hänförliga fyndigheterna före koncessions meddelande vore att betrakta såsom ingens tillhörighet (res nullius). Denna mening hävdas av Louis Aquillon i dennes stora arbete över gruvlagstiftningen i Frankrike m. fl. länder.

Såsom förut nämnts, hade 1791 års lag proklamerat principen om att gruvorna hörde under nationens disposition («à la disposition de la nation») men samtidigt voro ju jordägarens rättigheter enligt denna lag mycket vidsträckt, företrädesrätt till koncession och dessutom viss rätt till alla fyndigheter. Ehuru 1791 års lag ansågs innefatta en seger för förstnämnda princip, i det att det på jordägarens rätt byggda motförslaget underkändes, torde dess bestämmelser näppeligen giva stöd för den åsikten, att den vore byggd på grundsatsen om statens äganderätt till oupptäckta fyndigheter. Mirabeau förklarade också i ett av sina anföranden vid det tillfälle, då lagen diskuterades i nationalförsamlingen, att meningen med uttrycket att gruvorna skulle stå till nationens disposition icke vore, att staten skulle kunna sälja eller låta för sin räkning bruka gruvorna eller förvalta dem såsom statsegendom. Nationen hade enligt Mirabeau anspråk på att gruvorna utnyttjades; om detta icke skedde, hade nationen rätt att framkalla ett utnyttjande. Således ett tydligt proklamerande icke av någon statens äganderätt till gruvorna men av en statens överhöghetsrätt i fråga om utnyttjande av mineralrikedomarna, framför allt inriktad därpå att dessa bleve utnyttjade.

Det vacklande mellan olika principer, som utmärkte 1791 års lag, kom tyvärr även att känneteckna 1810 års lag.

Vad som gjorde en reformering av 1791 års lag önskvärd var — förutom koncessionernas kortvarighet — även jordägarens alla rättigheter, vilka ledde till konflikter och olämplig drift. Då det således gällde, att beskära jordägarens rättigheter, var det naturligt, att det allmännas komme att träda mera i förgrunden. Åskådningen om att staten vore den verkliga ägaren av icke koncederade fyndigheter gjorde sig också med styrka gällande under förarbetena. Emellertid kom denna åskådning icke till synes i den antagna lagen. Förklaringen härtill skulle, enligt vad rapportören i lagstiftande kåren anförde, när-

III. Den franska rättens ståndpunkt i fråga om äganderätten till mineralen.

mast vara att söka i det förhållande att man befarade, att en dylik uttrycklig bestämmelse skulle komma i strid med den nyss antagna Code civile.

Code civile innehåller i artikel 552 det stadgandet, att äganderätt till jorden innefattade äganderätt till vad därpå och därunder finnes («le dessus et le dessous») samt att jordägaren ägde företaga alla konstruktioner och grävningar i sin jord och tillgodogöra sig alla däri befintliga produkter med de modifierationer dock, som följde av lagar och föreskrifter i fråga om gruvor. Med sistnämnda uttryck avsågs närmast den då gällande 1791 års lag, vilkens bestämmelser framstodo såsom endast innefattande vissa modifierationer i jordägarens rätt.

Angående den grundåskådning, varpå 1810 års lag skulle vila, och dess förhållande till ovannämnda bestämmelse i Code civile yttrar samme rapportör »Kommissionens (= vederbörande utskott inom lagstiftande kåren) åsikt är att äganderätten till gruvorna tillkommer staten och kommissionen antager att detta uttryckligen skulle hava utsagts i lagförslaget, om de hade föregått Code civile. Att nu uttryckligen proklamera denna sats skulle hava varit stridande mot en av Code civiles grundprinciper; ty att uttala att gruvorna vore statsegendom skulle hava varit att annullera och icke att modifiera artikel 552. Denna modifieration upprullade ett mycket svårlöst problem. Problemet har nu lösts på ett sätt, som är det mest tillfredsställande, emedan det är mest gagneligt för samhällets intresse, i det att det stadgats, att gruvorna endast kunna utnyttjas i kraft av en koncessionsakt, behandlad i Conseil d'État, och att denna akt även skall reglera jordägarens rätt i fråga om den koncederade gruvans avkastning. Detta formella erkännande av jordägarens rättigheter är en ändring, som försonar Code civile och lagförslaget i fråga. Med andra ord lagen vill icke proklamera, att gruvan tillhör staten, men enligt densamma kan endast statschefen disponera över densamma.»

Även om förekomsten av artikel 552 i den strax förut utfärdade Code civile må hava bidragit till att gruvlagen icke kom att innehålla något uttryckligt stadgande angående äganderätten till mineralen, så torde sistnämnda förhållande i mycket hög grad bero på de uttalanden och direktiv, som gävos av Napoleon, vilka — om de än icke alltid uttryckligen följdes — dock i hög grad inverkat på lagens utformande. Han angav vid ett tillfälle grundprinciperna för lagstiftningen på följande sätt: »Först måste klart uttalas den principen att gruvan utgör en del av jordegendomen. Dock skall tilläggas, att densamma icke kan utnyttjas utan i kraft av en akt av suveränen. Upptäckten av en gruva skapar en ny egendom. En akt av suveränen är således nödvändig för att den, som gjort upptäckten, skall kunna göra bruk av densamma, och denna akt skall också reglera utnyttjandet. Men då jordägaren har rättigheter till denna nya egendom, bör akten också avlösa dessa rättigheter.» — Några andra yttranden av Napoleon i samma ämne kunna även antecknas: »I princip äro gruvorna nyttigheter, till vilka äganderätt förvärvas först genom koncessionen; jordägaren har däri vissa rättigheter, vilka regleras av koncessionsakten.» — »Gruvorna äro saker, som icke äro födda, icke finnas till förrän i det ögonblick, då de avskiljas från jordegendomen och samtidigt i och med koncessionen bliva särskilda egendommar.» — »Före koncessionen äro gruvorna icke egendom utan endast nyttigheter.»

Såsom torde framgå av ovan citerade yttranden, kan därur nog hämtas stöd för var och en av ovannämnda tre huvudåskådningar i fråga om den teoretiska grundvalen för 1810 års lag, beroende på vid vilket uttalande man fäster huvudvikten. Att så olika åskådningar i detta ämne kunnat framkomma är för övrigt icke så underligt i betraktande av den oklarhet, som vidlåder själva lagen i fråga om de grundläggande principerna. Detta har emellertid sin historiska förklaringsgrund. 1791 års lag utgjorde en kompromiss mellan den un-

der den stora revolutionen framträdande grundsatsen om gruvorna såsom en nationalegendom och åskådningen om jordägarens rätt till mineralen i hans jord. Låt vara, att 1810 års lag väsentligen beskär jordägarens rättigheter, sådana de kommit till uttryck i 1791 års lag; den avskaffade dem dock ej helt utan stadgade en permanent avgäld till jordägarerättens avlösning. Det är huvudsakligen denna avgälds befintlighet, som åberopats såsom bevis för att 1810 års lag skulle vila på grundsatsen om mineralen såsom principiellt tillhörande jordägaren. I betraktande av att lagen icke behandlar denna jordägareavgäld såsom en ersättning för naturvärdet av den koncederade fyndigheten, synes det mig emellertid knappast berättigat att från avgäldens befintlighet sluta till en verklig äganderätt för jordägaren; och när man tänker på de relativt obetydliga belopp, vartill avgälden i praxis fastställes, kan man verkligen instämma i vad en motståndare till den nu berörda åskådningen yttrat, då han ironiskt kallat jordägareavgälden en lyftning på hatten för lagens s. k. princip.

Det förefaller därför, som om åsikten om gruvan såsom en res nullius före koncessionen hade mera stöd för sig såväl i de faktiska förhållandena som även ur historisk synpunkt, särskilt i den mån man anser sig kunna i Napoleons uttalanden inlägga den innebörden att äganderätt i juridisk mening uppkomme först med koncessionen. För denna åsikt om gruvan såsom en res nullius före koncessionen existerar icke någon annan jordägaren tillkommande rätt än den, som enligt uttryckligt lagstadgande skall tillerkännas honom i form av avgäld i samband med koncessionen; avgälden innefattar icke någon avlösning av någon jordägarens äganderätt till mineralen. I den mån det anses erforderligt att förklara jordägareavgäldens befintlighet, får förklaringen närmast sökas i det historiska sambandet med föregående rätt. 1810 års lagstiftare hava med hänsyn härtill ansett sig böra utgå från att jordägaren hade ett visst anspråk på del i utnyttjandet av gruvföretag å hans mark. Ett dylikt anspråk behöver emellertid icke sin förklaring i någon, låt vara latent, äganderätt.

Rättsutvecklingen, särskilt under de senaste åren, har emellertid framför allt stått under inflytande av åskådningen om gruvorna såsom fallande inom statens rättssfär. Denna åskådning har framträtt i olika former. Stundom har, såsom förut anmärkts, gjorts gällande, att staten vore den verkliga ägaren icke blott till oupptäckta och icke koncederade fyndigheter, utan även till dem, å vilka koncession redan meddelats; och med stöd av denna åskådning, som i en meddelad koncession endast sett en statshandling, som staten under ändrade förhållanden vore berättigad återkalla eller förändra, hava vittgående yrkanden om nationalisering av bestående gruvföretag blivit framställda. Mera omfattad har den åskådning varit, enligt vilken statens äganderätt endast sträckte sig till de ännu icke koncederade fyndigheterna. I detta sammanhang må emellertid nämnas, att de yrkanden och förslag, som — enligt vad i det följande kommer att beröras — blivit framställda och även genomförda angående delaktighet för staten i vinsten av nykoncederade gruvor och rätt för staten att åt sig förbehålla nyupptäckta fyndigheter ingalunda alltid eller ens i allmänhet byggt på åskådningen om staten såsom i vanlig mening ägare av icke koncederade fyndigheter. Enligt vad som framgår av de framförda motiveringarna, har man ofta sökt juridiskt stöd för förslagen i det förhållandet att 1810 års lag lämnat frågan om äganderätten till fyndigheter före koncessionen öppen, vadan statsmakterna vore oförhindrade att på lagstiftningens väg bereda staten en annan ställning i förhållande till gruvföretag, å vilka koncession framdeles meddelades, ja även åt staten förbehålla nya fyndigheter. Härmed är jag inne på den nyligen genomförda reformen av den franska gruvlagstiftningen och dennas tillkomsthistoria, som beröres i följande avdelningar.

Frågan om en reformering av 1810 års lag har länge stått på dagordningen och har under långa tider varit den mest omdebatterade och omstridda lagstiftningsfrågan i Frankrike.

Ändringsförslag gående i de mest skilda riktningar hava framställts. Än har det gällt mera partiella reformer, därvid särskilt frågan om avgifterna till staten varit föremål för uppmärksamhet, än har det föreslagits en ändring af själva principerna. Så hava framkommit förslag om övergivande av principen om regeringens frihet i valet af koncessionär och om lagfästade av grundstatsen om upptäckarens ovillkorliga rätt till den upptäckta fyndigheten. Vidare hava från andra håll framställts mer eller mindre vittgående förslag om gruvornas överförande i statens ägo, om delaktighet i vinsten af gruvföretag för staten och de i företaget anställda m. fl. dylika förslag.

Det har emellertid i synnerhet varit två principer i 1810 års lag, mot vilka kritiken vänt sig och som man sökt få ändrade nämligen principerna om att koncession beviljades utan ersättning samt att den innebar evärdlig rätt till fyndigheten. Den allmänna uppmärksamheten fästes särskilt vid de koncessioner, som under 1880- och 1890-talen beviljades å stora järnmalmsfyndigheter i östra Frankrike (särskilt i departementet Meurthe-et-Moselle), vilka på grund av nya förädlingsmetoder blevo mycket värdefulla. Man fann det vara oriktigt, att staten, utan att därför taga något vederlag, åt enskilda upplät evärdlig rätt till dylika stora naturrikedomar. Denna opinion kom ofta till uttryck inom parlamentet. Det dröjde dock länge, innan någon ändring i lagstiftningen blev genomförd. Medan ännu 1810 års lag i oförändrat skick var gällande, sökte emellertid vissa regeringar att på lagtillämpningens väg genomföra de nya tankarna.

Vid beviljande av koncessioner å järnmalmsfyndigheter i Meurthe-et-Moselle under år 1900 fingo koncessionärerna förbinda sig att deltaga i kostnaden för byggande av vissa järnvägslinjer, som voro till nytta för såväl själva gruvorna som för befolkningen i trakten. De belopp, varmed gruvföretaget skulle deltaga, bestämdes i förhållande till storleken av koncessionsområdet. Tydligt i känsla av att detta sätt icke just överensstämde med 1810 års lag, inskrev man emellertid icke dylik förpliktelse vare sig i själva koncessionsurkunden eller i den särskilda handling, där koncessionärens skyldigheter angåvos. I stället fick förpliktelsen sin plats i ett före koncessionen upprättat avtal mellan staten och den blivande koncessionären.

Under 1906 uppstodo inom den då sittande regeringen olika meningar om de villkor, som borde föreskrivas i en del då föreliggande koncessionsärenden. Ministern för offentliga arbeten, under vilken gruvärendena lyda, ville icke följa det förut tillämpade förfarandet utan ville i själva koncessionsakten införa bestämmelser om pris för koncessionen och arbetsministern ville dessutom bland koncessionsvillkoren införa en hel del nya vittgående villkor angående delaktighet för staten och arbetarna i vinsten av företaget, sättet för slitande av arbetstvister m. m. Man beslöt då infordra yttrande från Conseil d'État. Ut i ett år 1907 avgivet yttrande angav och motiverade denna myndighet i vad mån de ifrågasatta villkoren kunde anses överensstämma med 1810 års lag. »Conceil d'État» förklarade därvid, att endast vissa ifrågasatta villkor, nämligen de som innefattade förpliktelser för koncessionären att använda brutna produkter endast för vissa industriella ändamål eller viss del av produktionen för egna fabriker, kunde anses överensstämma med 1810 års lag, emedan det vore stridande mot denna lag att förbinda koncessionen med sådana villkor, som i övrigt blivit ifrågasatta. För beredande av möjlighet härtill hänvisade »Conceil d'État» till ändringar i lagstiftningen.

Ett förslag till helt ny gruvlag framlades också av regeringen 1908. De huvudsakliga nyheterna i detta voro: Borttagande av kategorien »les minières» och

dess förande till »les mines»; större delaktighet för staten i vinsten av gruvföretag genom höjning av avgifterna till staten, möjlighet till anordnande av ett auktionsförfarande mellan flera konkurrerande koncessionssökande samt möjlighet till föreskrivande av en del nya koncessionsvillkor, såsom skyldighet att bidra till en för gruvföretaget nyttig kommunikationsled, att bygga en fabrik för förädling av brutna mineral samt att lämna bidrag till välfärdsinrättningar för gruvarbetarna. Däremot bibehöll förslaget principen om obegränsad koncessionstid.

Vid behandling inom vederbörande parlamentskommission av detta lagförslag vann detsamma icke anslutning av kommissionens majoritet, som i stället uttalade sig för gruvornas nationalisering. Oaktat en på denna grundsats byggd rapport med förslag förelåg 1909, blev emellertid frågan icke behandlad av parlamentet före utgången av då löpande legislaturperiod.

År 1910 framlade dåvarande regeringen ett nytt fullständigt lagförslag, vilket även upptog bestämmelser om delaktighet för arbetarna i vinsten av respektive företag. Oaktat förslaget blev behandlat inom vederbörande parlamentskommission, i vars namn en av deputeranden Ajam författad rapport under 1911 avgavs, rönt förslaget samma öde som 1908 års: det kom aldrig under diskussion inom parlamentet.

Från år 1910 är emellertid att anteckna en lag innehållande nya bestämmelser angående avgifterna till staten. Den fasta avgiften höjdes från 10 till 50 cent. per hektar av koncessionsområdet samt den proportionella till 6 % av nettoavkastningen, varav 5 % skulle gå till staten och 1 % till kommunen. Samtidigt gavs också utförliga regler angående sättet för beräkning av den proportionella avgiften.

Under 1908 hade en hel del nya koncessioner beviljats men i frågans därefter iråkade läge föredrogo flera regeringar att ej alls bevilja några koncessioner. En regering beviljade emellertid koncession på några saltfyndigheter i Méréville i en ordning, som knappast kan betecknas annat än som ett kringgående av 1810 års lag: Koncession beviljades staten, som därefter på de villkor, som befunnas lämpliga, upplät fyndighetens utnyttjande på arrende till enskilt företag.

Då behovet efter mineral under världskriget gjorde sig starkt gällande och då efterföljande regeringar icke ville följa nyss angivna förfarande i fråga om sättet för koncessions beviljande men å andra sidan icke ansågo sig böra tillämpa 1810 års lag i oförändrat skick, blev frågan om en reform av 1810 års lag allt mer brännande. I november 1917 tillsattes av regeringen en stor kommitté, benämnd »Comité consultatif des mines» och bestående av representanter för »Conseil d'État», bergsstatstjänstemännen, parlamentet, gruvdkare och gruvarbetare. Denna kommitté, som skulle utgöra en för regeringen tillgänglig rådgivande sakkunnig myndighet i gruvärenden, fick tillika i uppdrag att utarbeta ett förslag till ändring av 1810 års lag, byggt på införande i lagstiftningen av principerna om tidsbegränsning för koncessionerna samt delaktighet för staten i vinsten av gruvföretagen. Denna kommittés sektion för lagstiftningsfrågor framlade redan i början av 1918 ett lagförslag jämte kortfattade motiv. Lagförslaget har i motsats till 1908 och 1910 års förslag endast karaktär av en tilläggs lag till 1810 års lag. Dess innehåll är i huvudsak följande:

»Koncession finge endast beviljas på begränsad tid. Denna skulle fixeras lika för alla koncessioner till 99 år f. o. m. den 1 januari närmast efter koncessionens beviljande. Om koncessionen icke uppsades av staten 25 år före dess slut, skulle den förnyas på ytterligare 25 år o. s. v. på 25 år i sänder.

Vid koncessionstidens slut samt vid förverkande av koncessionen eller avstående från densamma skulle gruvan med därtill hörande jordområden, fasta

anläggningar, maskiner, apparater och inventarier utan ersättning tillfalla staten. Staten skulle äga efter värdering övertaga brutna mineral, materialier m. m.

Staten skulle bli delaktig i gruvans nettoavkastning på det sätt, att en viss maximiprocent fixerades för utdelning å det i företaget nedlagda kapitalet, varefter staten skulle bli delaktig i den överskjutande nettovinsten efter en viss progressiv skala.

I koncessionsurkunden skulle — förutom i ovan angivna hänseenden — upptagas bestämmelser bl. a. angående de förberedelse- och underhållsarbeten, som skulle utföras intill koncessionstidens slut och i vad mån staten skulle deltaga i amorteringen av kostnaderna för under de 25 sista åren utförda arbeten; angående de villkor, på vilka under de 5 sista åren av koncessionstiden vissa arbeten skulle utföras för statens räkning samt angående förutsättningarna för förverkande av koncession och avsägelse av densamma.

I övrigt kan förtjäna nämnas, att enligt uttryckligt stadgande i förslaget rätten till gruva fortfarande oaktat den obligatoriska tidsbegränsningen skulle hava karaktär av fast egendom.

Ur motiveringen till förslaget må återgivas följande uttalande angående koncessionstiden: Sektionen har enhälligt varit av den åsikten att koncessionstiden borde fixeras av lagen själv och vara lika för alla koncessioner; den har föreslagit en tid av 99 år från och med den 1 januari närmast efter koncessionens beviljande.

Sektionen har fattat dessa beslut, emedan den ansett, att koncessionstiden, på grund av dess stora betydelse för driftens anordning, icke borde överlämnas till prövning och avgörande i varje särskilt fall utan fixeras av lagstiftaren. Sektionen har ansett, att för undvikande av olikheter, som kunde bli orättvisa, det vore nödvändigt, att denna tid bestämdes lika för alla koncessioner; den har vidare ansett, att det för att sporra till upptäckt av nya fyndigheter är lämpligt att giva dem, som leta efter dylika, vissheten att, om de upptäcka en brytvärd fyndighet och deras koncessionsbegäran antages, de icke behöva inlåta sig i diskussion med administrationen angående längden av koncessionstiden; de skola åtminstone veta tidslängden av den koncession, som eventuellt kan beviljas dem; detta är en viktig garanti.

Utän tvivel kan man mot systemet med lika koncessionstid göra den invändningen att fyndigheterna äro av olika värde och att de ekonomiska villkoren för deras utnyttjande äro helt olika. Men detta är en okänd eller i varje fall icke tillräckligt känd sak vid tiden för koncessionens beviljande; att grunda en till siffran bestämd begränsning på en ovisshet det är att låta ett antagande få ett värde, som i de flesta fall jävas av de faktiska förhållandena.

Av liknande skäl har sektionen ansett, att koncessionstiden bör vara mycket lång. Gruvföretag innebära i verkligheten alldeles särskilt stora risker; avkastningen på de betydande kapital, som måste nedläggas, kommer vanligtvis icke förrän långt därefter; mer än i någon annan industri äro tålmod och väntan på framtiden nödvändiga. Å andra sidan är huvudsyftet med det system, vars utarbetande hänskjutits till kommittén, att gruvkoncessionerna periodiskt återfalla till staten, så att staten, om omständigheterna därtill föranleda, kan lämna villkoren för utnyttjandet efter de nya ekonomiska förhållanden, som kunna uppstå. Det väsentliga är själva principen i detta system; bestämmandet av den tidsperiod, vid vilkens slut ett dylikt återfallande eventuellt äger rum, är av mindre vikt; en ökning med några år betyder ur denna synpunkt föga; däremot är den av största betydelse för exploateringens lämpliga planering.

Detta kommittéförlag blev omedelbart och i oförändrat skick framlagt för parlamentet såsom regeringsproposition. Det behandlades inom parlamentet under 1918 och 1919 och undergick därunder åtskilliga förändringar. Att i

detalj redogöra för parlamentsbehandlingen skulle föra alldeles för långt. Det må därför vara tillräckligt att nämna de huvudsakligaste ändringarna.

1) Koncessionstiden. Deputeradekammaren hade först antagit ett ändringsförslag, enligt vilket koncessionstiden skulle utgöra för kolfyndigheter minst 75 högst 99 år och för övriga fyndigheter minst 50 högst 99 år. Senaten ändrade emellertid denna bestämmelse såtillvida, att tiden för kolfyndigheter alltid skulle vara 99 år samt att koncessionstiden för övriga fyndigheter inom de av deputeradekammaren beslutade minimi- och maximigränserna skulle bestämmas lika för samma slags fyndigheter.

2) Särskilda villkor vid koncessionen. En bestämmelse tillades, som möjliggjorde att såsom särskilda villkor vid koncessionen föreskriva anordnande av blandade arbetsgivare- och arbetarekommissioner för behandling av arbets tvister, deltagande i särskilda konsortier eller kontor för försäljning eller export, skyldighet att bygga kemiska fabriker, hyttor eller ugnar eller att leverera råvaror till sådana.

3) Förverkande av koncession. En bestämmelse tillades, enligt vilken koncessionären i händelse av koncessionens förverkande före dess utgång skulle hava rätt till ersättning för kostnader, som förhöjt gruvans saluvärde, samt att vederbörande ministers beslut om förverkande och i fråga om ersättning, som nyss nämnts, skulle kunna överklagas i »Conseil d'État».

4) Delaktighet i vinsten för arbetarna och övriga anställda. Helt nya bestämmelser tillades angående rätt för arbetarna och övriga i företaget anställda att åtnjuta andel i vinsten. Denna andel skulle utgå av statens vinstandel och utgöra 25 % av denna. Huruvida de anställdas vinstandel skulle utdelas eller ersättas till vissa arbetarekassor eller fonder, skulle överlämnas till de anställdas eget bestämmande. Hela denna bestämmelse tillkom vid behandlingen i senaten.

5) Minimilöner. Deputeradekammaren hade först beslutat, att bland koncessionsvillkoren skulle upptagas minimilöner för arbetarna. I senaten blev denna bestämmelse ändrad därhän, att vid koncessionen endast skulle bestämmas ordningen för fastställande av minimilöner och ändring i dessa.

6) »Comité consultatif des mines.» Såsom förut nämnts, hade en kommitté med detta namn tillkommit redan 1917. Redan vid lagförslagets behandling inom deputeradekammarens gruvutskott gjorde sig den meningen gällande att denna institution borde lagfästas i förevarande lag. I det av kammaren antagna lagförslaget inflöto därför bestämmelser angående denna kommitté: Det parlamentariska inslaget förstärktes och det stadgades, att kommitténs utlåning skulle infordras i varje koncessionsärende. Mot sistnämnda bestämmelse restes stark opposition inom senaten under motivering att beviljandet av en koncession vore en åtgärd, som helt borde falla inom regeringsmaktens verksamhetsområde. Ifrågavarande bestämmelse blev därför ändrad därhän, att kommitténs råd endast skulle inhämtas i fråga om innehållet i en normalkoncessionsurkund och avvikelser därför. Således skulle kommittén icke hava att yttra sig angående valet av koncessionär, koncessionsområde, eventuell ersättning till upptäckaren m. m. dyl.

Den slutligen antagna lagen, utfärdad den 9 september 1919, är i översättning av följande lydelse:

Lag angående ändring av gruvlagen den 21 april 1810 såvitt angår koncessions-tid och delaktighet för staten i vinsten.

Senaten och deputeradekammaren hava beslutit och republikens president utfärdat följande lag.

V. Lagen den
9 september
1919.

Artikel 1.

Efter denna lags ikraftträdande må koncession å gruva endast meddelas för viss begränsad tid och under delaktighet i vinsten för staten och de i företaget anställda på de villkor, som angivas i koncessionsurkunden.

Om staten önskar själv utnyttja en nyupptäckt fyndighet, skall genom ett av »Conseil d'État» meddelat beslut fastställas utmål och lämnas föreskrifter ang. jordägarens rättigheter i fråga om de utvunna mineralen samt, i den mån det är tillämpligt, ang. ersättning till upptäckaren.

Koncession kan tilldelas ett departement (län) eller en kommun, enligt be- myndigande genom särskild lag, ett för gruvdrift avsett syndikat under villkor, som skola fastställas i särskild lag, varje slags bolag ävensom enskild person.

Vid koncessionstidens utgång ävensom vid koncessionens upphörande på grund av förverkande eller uppsägning tillfaller gruvan staten.

En till staten återfallen gruva liksom ock gruva, för vilken koncession enligt andra stycket ej meddelats, kan utnyttjas av staten antingen direkt eller under delaktighet för staten i företaget eller ock på annat sätt under de villkor, som enligt det följande skola upptagas i koncessionsurkunden. Dylika gruvor kunna även av staten förklaras utgöra för skärpning fria fyndigheter.

Meddelad gruvkoncession utgör, oaktat den är begränsad till tiden, en rättighet av fast egendoms natur och kan belastas med hypotek.

Artikel 2.

Koncessionsurkunden skall innehålla bestämmelser angående:

1) Koncessionstiden, börjande med den 1 januari året efter det, under vilket koncession beviljats.

Koncessionstiden skall vara för stenkols- och brunkolsfyndigheten 99 år och för andra fyndigheter minst 50, högst 99 år.

2) Formen för den underrättelse, som före början av det 25:e året före koncessionstidens slut skall riktas från administrationen till koncessionsinnehavaren för att meddela, huruvida staten har för avsikt att förnya koncessionen eller icke.

Före början av det 26:e året före koncessionstidens slut skall dock koncessionsinnehavaren medelst rekommenderat brev, ställt till vederbörande minister, framställa förfrågan, huruvida staten har för avsikt att göra bruk av sin rätt till koncessionens återtagande.

Före början av det 25:e året före koncessionstidens slut eller, om koncessionsinnehavarens förfrågan enligt föregående stycke sker senare än där stadgas, inom ett år efter mottagandet av denna förfrågan, måste administrationen tillkännagiva sitt beslut. Om så ej sker, förlänges koncessionen i sitt fulla omfång och på samma villkor i ytterligare 25 år efter den först fastställda koncessionstidens slut.

Bestämmelserna i de tre närmast föregående styckena skola äga motsvarande tillämpning å den sålunda förlängda koncessionstiden, så att med samma tidsfrister koncessionen kan uppsägas resp. förnyas för 25 år i sänder.

3) De regler, som äro nödvändiga för att, i händelse av koncessionens upphävande, de förberedelse-, drifts- och underhållsarbeten, som för gruvdriftens uppehållande erfordras, må bliva igångsatta och ända till koncessionstidens utgång utförda; därvid skall i synnerhet stadgas: regler för amortering av med förvaltningsmyndighetens tillstånd under de 25 sista koncessionsåren nedlagda anläggningskostnader; i vad mån och på vad sätt staten skall deltaga i denna amortering; de administrativa och ekonomiska villkor, på vilka koncessionsinnehavaren under de 5 sista koncessionsåren kan förpliktas utföra för den

framtida gruvdriften nödvändiga arbeten och det sätt, på vilket ersättning härför skall utgå av staten.

4) De jordområden, byggnader, anläggningar, maskiner och apparater av varje slag, vilka, avsedda för gruvans utnyttjande, jämlikt artikel 8 av lagen den 21 april 1810 räknas till gruvans fasta tillhörigheter och i denna deras egenskap utan ersättning skola tillfalla staten vid koncessionens upphörande.

Med koncessionstidens utgång upphöra alla hypoteksrättigheter i gruvan. De myndigheter, hos vilka hypoteken inskrivits, hava efter erhållet meddelande från ministeriet att koncessionen icke förlängts eller förverkats, att ombesörja hypotekens dödande.

5) De villkor, på vilka vid koncessionstidens slut staten resp. ny koncessionsinnehavare efter värdering av sakkunniga kan övertaga bruten malm, materiel ävensom byggnader och anläggningar, vilka icke omfattas av bestämmelsen i mom. 4.

6) De villkor, under vilka, på grund av försummelse att fullgöra ålagda förpliktelser, koncessionen kan förverkas. Beslut härom fattas av vederbörande minister med rätt att överklaga dennes beslut i »Conseil d'État».

För kostnader, som förhöjt gruvans saluvärde, har koncessionsinnehavaren rätt till ersättning. Storleken av denna ersättning bestämmes av ministern i beslutet om förverkande med klagorätt till »Conseil d'État». Ersättningen skall, om hypotek eller andra förmånsrätter finnas, i första hand utbetalas till deras innehavare efter inbördes förmånsrätt.

7) De villkor, på vilka koncessionären före koncessionstidens utgång kan avstå från koncessionen.

8) De finansiella villkoren angående statens och de i företaget anställdas delaktighet i vinsten, vilka villkor skola vara enhetliga för samma slags gruvor; därvid i synnerhet stadganden skola meddelas angående:

den årliga högsta räntefot, efter vilken utdelning å det i gruvan nedlagda kapitalet får beräknas och efter vilkens uppnående staten och de anställdas delaktighet i vinsten inträder;

den progressiva skala, efter vilken statens och de anställdas delaktighet i vinsten skall beräknas;

de villkor, under vilka i händelse av likvidation eller driftens inställande de till delaktighet i vinsten berättigade skola taga del i de nettotillgångar, som återstå efter återbetalning av det insatta kapitalet, vilka villkor böra så fastställas, att vad som på detta sätt tillfaller de till delaktighet i vinsten berättigade, motsvarar summan av de belopp, som årligen skulle hava tillfallit dem, om disponibel vinst utdelats i dess helhet;

sättet för beräkning av vinstandelen; skolandet vinsten anses motsvara utbytet å all till driften hörande rörelse efter avdrag av alla omkostnader, inberäknat räntor, förvaltnings-, handels- och skatteomkostnader, utgifter för allmännyttiga ändamål samt amortering av anläggningskostnader; beräkningsgrunderna för denna amortering skola fastställas i koncessionsurkunden enligt affärsmässiga regler.

9) De allmänna reglerna för de anställda — tjänstemäns och arbetares — delaktighet i vinsten; det skall ankomma på de anställda själva att bestämma, huruvida den på dem belöpande vinsten skall utdelas individuellt och i vilken form detta skall ske eller om densamma skall användas enligt föreskrifterna i lagen den 26 april 1917 eller ock helt eller delvis tillfalla gruvarbetarnas med självförvaltningsrätt utrustade kassa. I senare fallet är kassans förvaltningsråd berättigat att anslå medlen antingen till en särskild fond enligt artikel 10 i lagen den 25 februari 1914 eller ock för välfärdsinrättningar eller andra sociala ändamål, som komma gruvarbetarpersonalen i dess helhet till godo.

Andelen för de anställda skall beräknas såsom avdrag å statens andel och må uppgå till högst 25 % av denna.

10) Om koncessionsinnehavaren är ett bolag, dess aktiekapital och de villkor på vilka administrationen må meddela tillstånd till dess ökning.

11) De villkor, under vilka tariffer å minimilöner till arbetarna skola fastställas, tillämpas och ändras.

12) Särskilda koncessionsvillkor, vilka kunna avhandla inrättandet av blandade kommissioner av arbetsgivare och arbetare och av handels- eller export-sammanslutningar samt dessas verksamhet, skyldighet att bygga kemiska fabriker, hyttor eller ugnar eller att leverera råvaror till sådana. Dylikt skall förutses och noga angivas vid koncessionen, och må någon skärpning av villkoren för densamma icke ske under dess giltighetstid.

Artikel 3.

En rådgivande gruvkommitté inrättas, vilken skall bestå av tekniska sakkunniga från gruvadministrationen, medlemmar av »Conseil d'État» och representanter för de grenar av centraladministrationen, vars intressen beröras, samt av gruvägare och gruvarbetare, vilka skola väljas av respektive intressenter, ävensom av parlamentsledamöter.

Denna kommitté skall meddela råd angående villkoren i en normalkoncession och angående avvikelser därifrån.

Senaten och deputeradekammaren skola — utom av de medlemmar, som på grund av deras särskilda kompetens eller deras nuvarande eller föregående verksamhet av vederbörande minister kunna kallas därtill — företrädas i kommittén av 5 senatorer och 7 deputerade, som väljas av respektive senaten och deputeradekammaren vart fjärde år.

Föreskrifter angående kommitténs befogenheter, närmare sammansättning och verksamhet meddelas i administrativ förordning.

Artikel 4.

Administrativa förordningar skola meddela närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag, därvid särskilt skall fastställas:

1) ett formulär för en normalkoncessionsurkund;

2) omfånget och villkoren för den finansiella uppsikten över koncessionerna ävensom befogenheten för de statsrepresentanter, som få denna uppsikt sig anförtrodd;

3) formerna för förfarandet vid koncessionsansökan och vid grundandet av statsgruvor och tiden, inom vilket beslut angående en koncessionsansökan skall träffas;

4) de administrativa och finansiella villkoren för statens gruvdrift.

Statsgruvorna skola hava samma rättigheter och vara underkastade samma pålagor och skatter av varje slag och samma allmänna förpliktelser som de privata koncessionsinnehavarna; anläggningskostnader skola antecknas i respektive årsjournaler; i intet fall får amorteringstiden för lån, upptagna för ett statsgruveföretag, överstiga 50 år.

Artikel 5.

Gruvdrift skall betraktas såsom en handelsrörelse. Denna bestämmelse äger även tillämplighet å redan befintliga bolag; dock äro dessa icke skyldiga att vidtaga några ändringar i sina bolagsordningar.

Artikel 6.

En administrativ förordning skall fastställa de villkor, på vilka förevarande lag må tillämpas beträffande Algeriet.

Given i Paris den 9 september 1919.

R. POINCARÉ.

Loucheur.

Klotz.

Såsom synes av lagen, har densamma överlämnat åt administrationen att *VI. Tillämpningen av 1919 års lag.* meddela närmare tillämpningsföreskrifter i många hänseenden.

I administrativ ordning skulle bl. a. meddelas närmare regler angående förfarandet vid koncessionsansökan. Utförliga bestämmelser härom, innehållande regler för koncessionsansökans innehåll, ingivande och kungörande samt dess vidare behandling, hava meddelats genom regeringsbeslut den 31 augusti 1920. Att i detalj redogöra för dessa bestämmelser kan icke ifrågakomma, så mycket mer som de ju hänföra sig till Frankrikes förvaltningsorganisation och således icke kunna hava tillämplighet i andra länder. Emellertid må angivas några punkter av allmänna intresse:

Vederbörande koncessionssökande skall i ansökningen angiva det belopp han vill betala till jordägaren i jordägareavgäld samt hur mycket han själv fordrar i upptäckareersättning eller, om han ej själv påstår sig vara upptäckare, hur mycket han vill betala i ersättning till upptäckaren.

Sökanden skall vid ansökningen bl. a. föga handlingar, som kunna visa hans förmåga i tekniskt och finansiellt hänseende att utföra och leda driften samt att han äger medel att betala de avgifter och ersättningar, som genom koncessionen påläggas honom.

Angående ansökningens behandling hava bestämmelser meddelats i syfte att förkorta tiden därför. Kungörelseförfarandet har förenklats. Invändning mot en koncessionsansökan eller konkurrerande ansökan må icke såsom förut, framställas ända intill ärendets avgörande utan måste för att komma under bedömande framställas antingen till prefekten under den föreskrivna anslagstiden av 2 månader eller inför vederbörande minister senast inom 6 månader efter utgången av anslagstiden. Senast inom 6 månader efter anslagstidens slut skall vederbörande gruvingenjörer hava verkställt undersökningar på platsen angående företagna skärpningsarbeten, kartplanen m. m. samt avgivit sitt yttrande över ansökningen jämte eventuella invändningar eller konkurrerande ansökan. Därefter skall prefekten inom kortast möjliga tid avgiva sitt yttrande. Sedan samtliga handlingar inkommit till ministern, höres »Conseil d'État», varefter regeringens beslut meddelas. Detta skall ske senast inom ett år efter anslagstidens slut, om det icke föreligger någon konkurrerande ansökan, samt senast inom 1 1/2 år från anslagstidens slut, om konkurrerande ansökan föreligger.

Enligt lagen skall administrationen även efter hörande av »Comité consultatif des mines» fastställa en *normalkoncessionsurkund*. Detta har skett genom regeringsbeslut den 21 april 1920. Då bestämmelserna i denna, särskilt på grund av lagens knapphet i flera punkter, äro av stort intresse, återgiver jag densamma härmed i svensk översättning.

Koncessionsurkund

(angående gruvans eller gruvornas namn).

Första kapitlet.

Koncessionärens allmänna förpliktelser.

Artikel 1.

Koncessionen ang., vars område närmare angives i den resolution, varigenom koncessionen beviljats, gäller på de villkor, som innehållas i förvarande urkund, vilken skall förbli vidhäftad nämnda resolution.

Koncessionären får välja domicil inom kommun. För den händelse han framdeles skulle vilja flytta sitt domicil till annan kommun, är han skyldig att, enligt artikel 1 i resolutionen den 14 januari 1909, därom göra anmälan dels till den prefekt, inom vars ämbetsområde gruvan är belägen, dels ock till den minister, under vilken administrationen av gruvorna lyder.

Artikel 2.

Varje bolag, som har till huvudsakligt ändamål att utnyttja förevarande koncession, vare sig särskilt för sig eller i förening med koncessioner å andra gruvor, skall vara bildat i överensstämmelse med fransk lag och är pliktigt att i fråga om såväl stiftandet som verksamheten iakttaga följande föreskrifter:

Bestämmandet av begynnelsekapitalets storlek skall vara underkastat vederbörande ministers godkännande, och skall bolaget sedan äga rätt att fördubbla detta kapital. Ytterligare ökning må icke ske utan ministrernas godkännande. Sådant godkännande skall anses lämnat, därest det icke vägrats inom två månader efter ansökans ingivande.

Alla aktier i bolaget skola ställas till viss man.

Verksamhetsåret skall räknas från och med den 1 januari till och med den 31 december.

Om bolaget är ett aktiebolag, skola ordföranden i bolagets styrelse, verkställande direktören, om sådan finnes, revisorerna och minst två tredjedelar av medlemmarna i bolagets styrelse vara franska medborgare. Styrelsens beslut skall icke vara gällande, med mindre det omfattas av mer än hälften av i tjänst varande styrelsemedlemmar.

Om bolaget är ett kommanditbolag, skall verkställande direktören ävensom två tredjedelar av den av kommanditdelägarna utsedda övervakande styrelsen vara franska medborgare.

Om bolaget är handelsbolag, skola alla delägare vara franska medborgare.

För alla slag av bolag skola de direktörer, som äga rätt teckna bolagets firma, vara franska medborgare.

Undantag från de i föregående fyra stycken meddelade föreskrifter om fransk nationalitet kunna beviljas genom resolution, kontraserad av konseljpresidenten, den minister, under vilken administrationen av gruvorna lyder, samt utrikesministern.

Artikel 3.

Koncessionären skall vara pliktig att med full äganderätt innehava och i gott stånd underhålla alla de byggnader, anläggningar, maskiner och apparater av varje slag, som enligt artikel 11 utan ersättning skola tillfalla staten vid koncessionstidens slut.

Koncessionären må, efter eget val, antingen med äganderätt förvärva eller under nyttjanderätt innehava erforderliga jordområden.

Alla kontrakt angående nyttjanderätt till jordområde skola innehålla en bestämmelse, varigenom det uttryckligen förbehålles staten att inträda i koncessionärens rätt, vare sig i händelse av avsägelse eller förverkande av koncessionen eller för det fall att koncessionstiden skulle utlöpa under kontraktets giltighetstid. Detsamma skall gälla i fråga om alla kontrakt om leverans av elektrisk energi.

I händelse av skiljaktiga meningar mellan administrationen och koncessionären angående tillämpningen av denna artikel förfares enligt artikel 31.

Andra kapitlet.

Koncessionstid. — Koncessionens utlöpande. — Avsägelse. — Förverkande.

Artikel 4.

Koncessionen gäller för år, räknat f. o. m. den 1 januari året efter det, under vilket den resolution, varigenom koncessionen beviljats och förevarande koncessionsvillkor fastställts, blivit i föreskriven ordning publicerad.

Artikel 5.

Före början av det tjugufemte året före koncessionstidens slut skall vederbörande minister, sedan gruvrådet (Conseil général des Mines) avgivit yttrande, avgöra, huruvida förlängning av koncessionen bör ske eller icke. Hans beslut härom skall delgivas koncessionären i den ordning, som gäller i fråga om administrativa resolutioner.

Före början av det tjugusjätte året före koncessionstidens slut skall koncessionären medelst rekommenderat brev rikta en förfrågan till vederbörande minister, huruvida staten önskar begagna sin rätt att återtaga koncessionen. Ministern skall omedelbart erkänna mottagandet av brevet. Skulle koncessionären framställa sin förfrågan senare än nyss angivits, har ministern en tid av ett år från mottagandet av nämnda förfrågan för att underrätta koncessionären om sitt beslut enligt föregående stycke.

Om icke inom ovan angiven tidsfrist ett motsatt beslut delgivits koncessionären, förblir koncessionen i full kraft på samma villkor som förut under ytterligare 25 år, räknat från koncessionstidens utgång.

Om koncessionären icke framställt sin förfrågan före början av det sjätte året före koncessionstidens slut, förnyas icke koncessionen utan utlöner å den därför bestämda tiden.

Ovan meddelade bestämmelser skola äga motsvarande tillämpning i fråga om den sålunda förlängda koncessionstiden.

Artikel 6.

Har förlängning av koncessionen vägrats, skall koncessionären för anläggningskostnader, utförda under tiden därefter intill koncessionens slut, upplägga en särskild räkning, å vilken skola uppföras kostnaderna för de arbeten, i vilkas amortering staten på nedan angivna villkor skall delta.

Koncessionären skall före den 1 maj varje år underställa vederbörande förste gruvingenjör en plan över de anläggningsarbeten, som han har för avsikt att utföra under därpå följande år och vilkas kostnader han önskar uppföra på ovannämnda räkning. Nämnda plan skall tillika innehålla uppgift å de sannolika kostnaderna för de planerade arbetena. Förste gruvingenjören har rätt att förlänga nyssnämnda tidsfrist.

Förste gruvingenjören skall undersöka, i vad mån de planerade arbetena kunna ses såsom anläggningsarbeten och om de äro av betydelse för den framtida driften; han skall i enlighet med denna sin prövning bestämma det belopp, som må uppföras å räkningen.

Om förste gruvingenjören icke inom 4 månader efter mottagande av koncessionärens plan tillkännagivit sitt beslut, skall ansökningen om kostnadernas uppförande på den särskilda räkningen anses beviljad.

Före den 1 april varje år skall den särskilda räkningen för föregående år ingivas till förste gruvingenjören, som äger kontrollera utgifternas belopp, göra sig förvissad om, att de hänföra sig till arbeten, som få uppföras på den särskilda räkningen samt, i den mån anledning därtill finnes, föreskriva nödiga rättelser.

De utgifter, som i denna ordning medgivits, skola anses uppförda å den särskilda räkningen f. o. m. den 1 januari efter arbetenas utförande. Amorteringen skall årligen angivas å räkningen; och skall därvid beräknas en enhetlig amorteringskvot av 4 % å anläggningskostnaden.

När koncessionen utgår, skall den del av anläggningskostnaden, som icke blivit amorterad enligt reglerna i föregående stycke, påföras staten för likvidering enligt artikel 20.

Om denna reglering skulle utvisa saldo koncessionären till godo, skall detta gäldas av staten inom tolv månader från koncessionens slut. Från början av sjunde månaden är koncessionären berättigad till ränta efter den procentsats, som beräknas enligt artikel 11.

I händelse av skiljaktiga meningar mellan administrationen och koncessionären ang. tillämpningen av denna artikel, förfares enligt artikel 31.

Artikel 7.

Fr. o. m. femte året före koncessionstidens slut skall koncessionären vara pliktig att på statens bekostnad utföra de arbeten, som förste gruvingenjören anser nödvändiga för förberedande och utförande av den framtida driften.

För detta ändamål skall förste gruvingenjören före den 1 maj varje år tillställa koncessionären ett program för de arbeten, som han skall utföra för statens räkning under det följande året.

Dessa program skola vara så anordnade, att de icke förhindra koncessionären att under vart och ett av de 5 sista åren verkställa en brytning motsvarande minst medeltalet av den årliga brytningen under de närmast föregående 5 åren, minskat med 10 %.

Koncessionären bör meddela förste gruvingenjören de åtgärder, han har för avsikt att vidtaga för arbetenas utförande, såväl vad angår anskaffande av material som beträffande eventuella entreprenadavtal. Dessa åtgärder få icke utföras, förrän de godkänts av förste gruvingenjören.

Koncessionären är ansvarig för utförandet av de arbeten, som han skall verkställa för statens räkning, i allt som rör lagar och reglementen för gruvdriften.

I händelse av skiljaktiga meningar mellan administrationen och koncessionären angående tillämpningen av denna artikel förfares enligt artikel 31.

Artikel 8.

Såväl för de utgifter, som enligt artikel 6 skola uppföras å den särskilda räkningen, som ock för kostnaderna av de arbeten, som enligt artikel 7 skola utföras för statens räkning, skola prisen beräknas: för arbetskostnader efter samma grunder, som beräknas för koncessionärens egna arbeten, samt för entreprenadarbeten och material till de belopp, som betalas till entreprenören respektive leverantören.

I fråga om alla anläggnings-, drifts- och underhållskostnader, som äro gemensamma för koncessionärens egna arbeten och för de arbeten, som utföras för statens räkning, skall en rättvis fördelning ske.

Sedan kostnaden för själva arbetena sålunda blivit bestämd, skall därtill göras ett skäligt tillägg för åbelöpande andel i allmänna omkostnader och tillkommande särskilda utgifter.

I händelse av skiljaktiga meningar mellan administrationen och koncessionären angående tillämpningen av denna artikel förfares enligt artikel 31.

Artikel 9.

Koncessionären skall före den 1 april varje år ingiva en räkning på de utgifter, som han under loppet av föregående år enligt artikel 7 verkställt för statens räkning.

Denna räkning skall behandlas enligt reglerna i artikel 6.

Staten skall inom en månad från räkningens ingivande lämna en avbetalning å $\frac{9}{10}$ av sin skuld samt betala återstoden inom en månad från räkningens fastställande.

De förskott, som staten varje år kan begära av koncessionären för utförande av arbeten enligt artikel 7, må icke i något fall överstiga 40 % av medeltalet av rörelsekapitalet under den senaste femårsperioden.

Artikel 10.

Staten är gentemot tredje man ansvarig för ersättning av den skada å mark, som uppkommer efter det staten, av vad anledning det än må vara, återtagit koncessionen, med rätt för staten att i fall av befogenhet i regressväg vända sig mot den förre koncessionären under en tid av 5 år efter koncessionens återtagande.

Artikel 11.

De jordområden, byggnader, anläggningar, maskiner, apparater och redskap av varje slag, som enligt artikel 2 punkt 4 av lagen den 9 september 1919 vid koncessionstidens slut utan ersättning skola tillfalla staten, äro följande:

- 1:o) Jordområden, förvärvade för gruvans utnyttjande;
- 2:o) byggnader, schakter, gångar och andra fasta anläggningar;
- 3:o) maskiner, apparater och redskap av varje slag, som användas för driften och som enligt artikel 8 i lagen den 21 april 1810 äro av fast egendoms natur;
- 4:o) anläggningar och material, som användas för sådan handelsverksamhet eller industriell rörelse, som kan anses såsom en följd- eller birörelse till gruvdriften och som enligt artikel 4 i lagen den 8 april 1910 skola medtagas vid beräkningen av nettotinkomsten för bestämmande av den proportionella produktionsavgiften.

För att säkerställa tillämpningen av denna artikel godkännes icke överlåtelse av koncession, med mindre den inbegriper alla de anläggningar m. m., som enligt ovanstående regler utan ersättning skola tillfalla staten vid koncessionens slut.

Artikel 12.

Vid koncessionens slut skall staten hava rätt att för egen eller eventuell ny koncessionärs eller nyttjanderättshavares räkning tillösa sig:

- 1:o) brutna mineralprodukter, förbrukningsartiklar och annan löseegendom, helt eller delvis;
- 2:o) fasta anläggningar, som äga samband med gruvdriften men dock icke äro hänförliga till det slag, varå artikel 11 äger tillämpning.

Minst två år före koncessionens slut skall förste gruvingenjören meddela koncessionären med avseende å vilka föremål staten önskar utöva sin inlösningsrätt.

I händelse av skiljaktiga meningar angående föremåls hänförlighet till fast eller lös egendom, angående utövändet av statens rätt till vederlagsfritt övertagande eller inlösnings eller angående värdering av egendom, som skall inlösas, förfares enligt artikel 31.

Artikel 13.

Om koncessionären vill avstå från koncessionen, helt eller delvis, före tiden för dess utgång, skall han medelst rekommenderat brev därom göra framställning till vederbörande minister, som skall erkänna brevets mottagande.

Vid detta brev skola fogas:

- 1:o) en plankarta jämte beskrivning över brytninsarbetena;
- 2:o) ett intyg av vederbörande inskrivningsmyndighet, utvisande att det icke finnes några hypotek å koncessionen eller, i motsatt fall, en förteckning

å dem jämte bevis om att de blivit dödade. Ätminstone såvitt angår den del av koncessionen, från vilken koncessionären önskar avstå.

Innebär framställningen en partiell avsägelse; avseende en ändring av gränserna för koncessionsområdet, bör densamma dessutom åtföljas av en i 3 exemplar upprättad plankarta över koncessionsområdet i skala 1 : 10,000, å vilken även de önskade nya gränserna äro angivna. En dylik framställning skall behandlas såsom ansökan om ny koncession.

Om framställningen innebär avsägelse av koncessionen i dess helhet, skall den företagas till avgörande, så snart ovannämnda handlingar ingivits. Administrationen äger föreskriva, att koncessionären utför vissa arbeten, innan avsägelsen godkännes. Sedan dylika villkor uppfyllts, äger koncessionären rätt att få avsägelsen godkänd. Godkännandet sker genom beslut av vederbörande minister, sedan gruvrådet avgivit yttrande i ärendet. Beslutet delgives koncessionären i den för administrativa resolutioner stadgade ordningen. Avsägelsen har icke laga verkan, förrän godkännande skett.

Statens och koncessionärens respektive rättigheter skola vid den i anledning av avsägelsen uppkomna nya tidpunkten för koncessionens upphörande regleras i överensstämmelse med de i förevarande urkund meddelade bestämmelser för fall av koncessionens normala upphörande.

Artikel 14.

Koncessionen kan förverkas — förutom i de fall, då sådant kan ske enligt nu gällande lagar — jämväl om koncessionären bryter mot bestämmelse i artikel 1, 2 eller 3 av förevarande urkund eller om han vägrar eller försummar utföra enligt artikel 7 föreskrivna arbeten eller att fullgöra, helt eller delvis, de särskilda förpliktelser, som ålagts honom i artikel 28.

Föreligger något av ovan angivna skäl till förverkande, skall vederbörande prefekt förelägga koncessionären att inom en viss tidsfrist, vilken icke må sättas kortare än 6 månader, vidtaga rättelse.

Om detta icke sker inom förelagd tid och koncessionären icke kan visa tillräckliga skäl för sin underlåtenhet härutinnan, kan koncessionen förklaras förverkad genom beslut av vederbörande minister.

Detta beslut skall delgivas koncessionären, som äger att inom 2 månader överklaga detsamma i »Conseil d'État». Överklagandet uppskjuter beslutets verkställande. Vid klagotidens utgång eller, där överklagande skett, efter det ministerns beslut blivit fastställt och delgivet, skall beslutet genom administrationens försorg införas i den officiella tidningen och översändas till inskrivningsmyndigheten för hypotek.

Offentliggörandet av beslutet om förverkande medför koncessionens övergång i statens ägo och skola de för fall av koncessionens normala utlöpande ovan meddelade bestämmelser äga motsvarande tillämpning.

Hava av koncessionären nedlagda kostnader ökat gruvans saluvärde, har koncessionären rätt till en motsvarande ersättning. Beloppet av denna ersättning fastställs av ministern i beslutet om förverkande med rätt för vederbörande att överklaga beslutet i fråga i »Conseil d'État».

Tredje kapitlet.

Finansiella bestämmelser.

Artikel 15.

Den andel av vinsten, som koncessionären skall vara pliktig lämna till staten, utöver föreskrivna skatter och avgifter, samt till de i företaget anställda beräknas enligt följande artiklar.

hänsyn till de summor, som vid slutet av året avdragas å anläggningskontot för amortering eller för annat ändamål.

Artikel 18.

Vinsten för året, efter vilken den ovannämnda nettovinsten beräknas, utgör skillnaden mellan bruttoinkomsten å rörelsen, å ena, samt driftsutgifterna och amorteringarna, å andra sidan.

Vid beräkning av årsvinsten skall även medtagas all rörelse av kommersiell eller industriell natur, som i egenskap av följd- eller birörelse till gruvdriften enligt artikel 4 i lagen den 8 april 1910 skall medtagas vid beräkning av nettoavkastningen för bestämmande av den proportionella avgiften till staten. Däremot skola icke utgifter och inkomster, som äro hänförliga till de i punkt 2 artikel 12 avsedda fasta anläggningar, medtagas i beräkning av vinsten.

Bruttoinkomsten å rörelsen utgöres av försäljningssumman för året för produkter, utvunna i själva gruvdriften eller därmed förbunden rörelse. Om dessa produkter fördelats, förbrukats eller sålts på villkor, innefattande lägre värde än det normala och medförande obehörig minskning av vinsten, skola driftsinkomsterna beräknas med hänsyn tagen till det verkliga försäljningsvärdet av dylika produkter.

Driftsutgifterna för varje år må icke innefatta anläggningskostnader, som enligt artikel 17 beräknats ingå i kapitalet; de innefatta utgifter för administration, handelsrörelse, skatter och för allmännyttiga ändamål.

Sedan den i artikel 6 omnämnda särskilda räkning blivit upplagd, skola de amorteringar, som enligt nämnda artikel skola bäras av koncessionären, uppföras såsom utgifter för varje år.

Vid beräkning av bruttoinkomster och driftskostnader skall hänsyn icke tagas till värdet av material eller arbete, som presteras från en del av rörelsen till annan, ej heller till värdet av välgörenhetsprestationer till personalen.

Om rörelsen utvisar vinst, skall denna vinst helt eller delvis användas till amorteringar på anläggningskapitalet. Dessa amorteringar skola bestämmas varje år av koncessionären inom en maximigräns av 10 %. Dock kan större amortering medgivas genom särskilt beslut av vederbörande minister, givet i samma ordning, som gäller för bestämmande av vinstens fördelning. För sista koncessionsåret, vare sig koncessionen utlöper på grund av koncessions-tidens slut, avsägelse eller förverkande, må amorteringen utan särskilt tillstånd uppgå till hela den del av anläggningskapitalet, som ännu icke blivit amorterad.

Artikel 19.

Om gruvan överlåtes till ny ägare, skall det därvid beräknade priset anses utgöra anläggningskapital för beräkning av ränta och nettovinst, såvitt angår den nya koncessionären.

Om detta pris överstiger företagets fasta kapital, beräknat enligt artikel 17, för det sista driftsåret under den föregående koncessionsinnehavarens tid, skall överskottet, såsom utgörande en tilläggsvinst, realiserad av denne, betraktas såsom uppkommen av nettovinster, jämnt fördelade på samtliga verksamhetsår. I dessa tilläggsvinster skola staten och de anställda taga del enligt den i artikel 16 angivna skalan, därvid hänsyn skall tagas till den nettovinst, som förut tjänat såsom utgångspunkt för vinstandelens beräkning. För den händelse inneliggande minerallager, förbrukningsartiklar eller annan lösegendom hörande till gruvan icke inbegripits i försäljningen, skall värdet av dessa föremål läggas till priset för tillämpning av förevarande artikel.

Artikel 20.

När koncessionen slutar, vare sig på grund av koncessionstidens slut, avsägelse eller förverkande, skall det av sakkunniga uppskattade värdet av inne-

liggande minerallager, förbrukningsartiklar och annan lösegendom, som finnes den sista dagen av koncessionens giltighet, utgöra tillgångar till fördelning.

Ur dessa tillgångar äger koncessionären först utfå:

1:o) den del av anläggningskapitalet, som tilläventyrs ännu icke blivit amorterad;

2:o) erforderliga belopp för gällande av vad som möjligen fattas i den kumulativa räntan för föregående år.

Överskottet, utgörande en tilläggsvinst, realiserad av koncessionären, anses härröra från tilläggsvinster, jämnt fördelade å alla verksamhetsåren, vilka skola fördelas på sätt stadgas i artikel 19.

Artikel 21.

Koncessionären skall för varje år före den 1 maj påföljande år inlämna till vederbörande statsmyndighet de beräkningar, som erfordras för bestämmande av företagens kapital och nettovinster.

Inom en månad därefter skall han betala den vinstandel, som enligt beräkningarna tillkommer staten och de anställda. Denna andel skall införas å vinst- och förlustkontot för det verksamhetsår, delningen avser.

Sker inbetalningen senare än nu nämnts, beräknas ränta enligt den i artikel 16 angivna procentsats för det år, under vilket betalning skulle hava ägt rum.

I händelse av försäljning eller annan överlåtelse skall förvärvaren i förhållande till staten vara ansvarig för de summor, som tillkomma staten och de anställda enligt artikel 19. Om sistnämnda summor skulle överstiga dem, som äro disponibla av försäljningspriset, äger finansministern att på gemensam framställning från säljare och köpare bevilja anstånd med betalningen och därvid föreskriva den säkerhet han finner erforderlig.

Artikel 22.

Koncessionären skall vid varje tidpunkt låta förste gruvingenjören få del av företagens räkenskaper ävensom alla handlingar, som denne anser nödiga för att bestyrka riktigheten av beräkningar, företedda enligt reglerna i artiklarna 17—20, däri även inberäknade de handlingar, som angå andra av koncessionären drivna företag, i den mån dessa i förevarande hänseende stå i något samband med gruvdriften.

I ovan angivna avseende kan ingenjören låta sig ersättas av en gruvingenjör. Han äger dessutom påkalla biträde av särskilda sakkunniga hörande till gruv- eller finansadministrationen.

Artikel 23.

Oberoende av den i artikel 22 nämnda kontrollen, är koncessionären skyldig underkasta sig all den kontroll, som finansministern kan pröva nödigt utöva genom den allmänna finansinspektionen.

Artikel 24.

I händelse av koncessionens utarrendering skola de villkor, som äro att tillämpa i fråga om vinstens delning enligt artikel 16, bestämmas i en särskild tilläggskoncessionsurkund, vilken skall vidfogas det beslut, varigenom medgivande lämnas till utarrenderingen.

Artikel 25.

Om det framdeles skulle införas särskild skatt på gruvföretag, innefattande delaktighet för staten i vinsten av gruvrörelse, skola de summor, som enligt ovanstående bestämmelser skola tillkomma staten såsom vinstmedel, minskas med beloppet av dylik skatt.

Artikel 26.

Angående de beräkningar, som enligt artiklarna 15 och 25 skola ingivas av koncessionären, skola beslut träffas av den minister, under vilken gruvadministrationen lyder, sedan en särskild för ändamålet bildad kommission, utsedd genom gemensamt beslut av nämnde minister och finansministern, avgivit yttrande i ärendet samt även finansministern lämnats tillfälle uttala sin mening. Nämnda kommission skall avgiva sitt yttrande inom 8 månader från beräkningens ingivande.

Artikel 27.

Till den summa, som enligt artikel 15 tillkommer staten, skall tilläggas 25 %, vilket tillägg skall utgöra de anställdas vinstandel.

Denna andel skall betalas till gruvarbetarnas med självförvaltningsrätt utrustade pensionskassa, såvida icke 20 % av samtliga de vid gruvföretaget jämte därtill hörande rörelser anställda arbetare och tjänstemän besluta en individuell fördelning och därom rikta framställning till den minister, under vilken nämnda kassa lyder. Om så är fallet, skall ministern, om det verkligen enligt artikel 15 finnes vinst till fördelning, anordna en omröstning mellan samtliga anställda för utronande av huruvida majoriteten i stället för betalning till pensionskassan önskar individuell delning. Om majoriteten uttalar sig för individuell delning, skall ministern anordna en andra omröstning, varigenom de anställda utse fem delegerade med uppdrag att utarbeta förslag till fördelningsplan. Omröstningen skall ske på det sätt, som föreskrives i lagen den 29 juni 1894 angående utseende av medlemmar i styrelsen för ömsesidiga understödsföreningar.

Ovannämnda fördelningsplan skall vara gällande, sedan den stadfästs av ministern och må icke ändras förrän efter 5 års förlopp.

Om efter utgången av denna tidsperiod mera än 20 % av de anställda (arbetare och tjänstemän) i en till ministern riktad framställning begära ändring i fråga om vinstandelens disposition, skall i den ordning, ovan angivits, utses en delegation på 5 medlemmar, vilken äger antingen avgöra, att vinstandelen skall betalas till pensionskassan, eller ock utarbeta ny fördelningsplan. Sådan ny plan skall, liksom den föregående, stadfästas av ministern, innan den träder i kraft och må icke undergå ändring förrän efter förloppet av en ny femårsperiod.

Om koncessionen äges av en sammanslutning av arbetare, bildad i överensstämmelse med lagen den 26 april 1917, skall fördelningsplanen, med hänsyn tagen till de för sammanslutningen gällande stadgarna, innehålla bestämmelser angående grunderna för vinstandelens utbetalning till delägarna.

För samtliga ovannämnda fall skall såväl beloppet av de anställdas vinst andel som ock sättet för dess fördelning bringas till de anställdas kännedom genom offentligt anslag. Dessa anslag skola, sedan de visierats av förste gruvingenjören, anbringas genom koncessionärens försorg.

Fjärde kapitlet.

Särskilda villkor för förevarande koncession.*Artikel 28.*

Femte kapitlet.

Diverse bestämmelser.

Artikel 29.

Koncessionären skall uppgöra en tablå över minimilöner till arbetarna vid gruvan och dess birörelser.

Kan enighet icke uppnås mellan koncessionären och arbetarna vare sig angående kollektivavtal för visst distrikt eller angående särskilt avtal berörande endast de vid företaget anställda, förfares på sätt nedan stadgas, sedan koncessionären avgivit yttrande i ärendet till förste gruvingenjören.

En blandad kommission skall upprättas, bestående av tre ordinarie medlemmar jämte tre suppleanter, utsedda av koncessionären samt tre medlemmar jämte tre suppleanter, utsedda av arbetarna vid gruvan och tillhörande företag i den ordning, som stadgas i lagen den 29 juni 1894 angående utseende av medlemmar i styrelsen för gruvarbetarnas understödsföreningar.

Kan enighet angående minimilönerna icke uppnås mellan arbetsgivarens och arbetarnas representanter i denna blandade kommission, skall koncessionären därom underrätta förste gruvingenjören. Ärendet skall därefter avgöras av en förlikningskommission, bestående av dels medlemmarna i förutnämnda blandade kommission och dels tre nya medlemmar. Dessa sistnämnda skola utses av den blandade kommissionen eller, om enighet i fråga om valet icke kan uppnås inom denna, av rådgivande gruvkommissionens ständiga sektion (arbetsutskott).

Den blandade kommissionen respektive förlikningskommissionen skola tillika bestämma giltighetstiden för lönetablån.

Koncessionären skall genom offentligt anslag bringa den blandade kommissionens resp. förlikningskommissionens utslag till de intresserades kännedom. Han skall även lämna den blandade kommissionens medlemmar handlingar, som giva dem tillfälle kontrollera, att nämnda utslag tillämpas.

Artikel 30.

Om, för den händelse koncessionen icke förnyas, koncessionären vid den tidpunkt, då hans rättighet upphör, äger en fabrik, i vilken gruvprodukterna undergå vidare behandling eller förbrukas eller om han förfogar över aktiemajoriteten i ett bolag, som äger en dylik fabrik, eller om under loppet av de 15 sista koncessionsåren mer än hälften av de produkter, som härrört från ifrågavarande koncession, använts av nämnda fabrik, skall denna fabrik äga förköpsrätt till vid gruvan utvunna produkter intill en kvantitet motsvarande det årliga medeltalet av leveranserna under de sista 15 åren, dock högst hälften av den för varje år utvunna kvantiteten.

Denna förköpsrätt må endast utövas av fabriksägaren under en period av samma tidslängd, som den, vilken förflutit från det den ursprungliga koncessionären igångsatt eller förvärvat fabriken intill koncessionens slut, dock högst under 10 år.

Fabriksägaren skall vara pliktig meddela sin önskan i fråga om utövande av förköpsrätten minst 5 år före koncessionens slut; han kan icke helt eller delvis avstå från att begagna sig av sin rätt utan att hava underrättat den nye utövaren av gruvdriften åtminstone sex år i förväg.

Om annan överenskommelse ej träffas, kan fabriksägaren icke fordra bättre kvalitet av brutna produkter än som motsvarar medelkvaliteten å de produkter, som levererats från fabriken till gruvan under de 10 sista koncessionsåren.

Under samma reservation skall priset grundas å normalpriset å produkter av samma art, med hänsyn tagen till kostnaderna för transporten till fabriken.

Artikel 31.

I händelse av skiljaktiga meningar mellan administrationen och koncessionären angående tillämpning av artiklarna 3, 6, 7, 8, 9, 11 och 12 skall tvisten, innan den går till avgörande i administrativ-judiciell ordning, underkastas undersökning av en kommission, bestående av tre medlemmar, av vilka en väljes av staten bland gruvingenjörerna, en av koncessionären och den tredje av de sålunda valda eller, om de icke kunna enas om valet, av ordföranden i prefekturenrådet inom det departement, där driftens säte är beläget, på ansökan av den part, som därom framställer yrkande.

Denna kommission skall avgiva motiverat utlåtande i saken inom två månader efter dess konstituerande.

Artikel 32.

Kostnaderna för stämpel och inregistrering av förevarande koncessionsurkund skola bäras av koncessionären.

Ministern för offentliga arbeten.

Koncessionären.

I fråga om *koncessionstiden*, som ju för andra fyndigheter än kolfyndigheter enligt lagen kan variera mellan 50 år och 99 år, har såsom norm fastslagits, att den skall utgöra för järnmalmfyndigheter 99 år och för alla andra fyndigheter 75 år. I praktiken har således den av regeringen ursprungligen föreslagna generella koncessionstiden av 99 år även kommit att tillämpas för de betydelsefullaste fyndigheterna: kol och järnmalm, varjämte även för övriga fyndigheter tillämpas en relativt mycket lång koncessionstid.

Kapitel IV angående särskilda koncessionsvillkor är avsett för sådana även tillämpade villkor, som t. ex. förpliktelse för koncessionären av en järngruva att i samband med denna bygga verk eller hyttor för malmens vidare förädling.

Lagen förutsätter även att närmare föreskrifter i administrativ väg skola meddelas angående sättet för konstituerande av *statsgruvor* samt angående de administrativa och finansiella villkoren för driften av dylika gruvor. Några sådana föreskrifter hava emellertid ännu icke meddelats och staten har icke heller på något sätt ännu gjort bruk av sin rätt att förbehålla sig en fyndighet. Jag fick för övrigt det intrycket, att frågan om konstituerande av dylika statsgruvor icke ansågs särskilt aktuell. På min fråga, hur man tänkte sig driften av en dylik gruva, om en sådan framdeles kunde bliva konstituerad, fick jag till svar, att det icke vore sannolikt, att staten genom egna organ komme att driva densamma utan att staten förmodligen komme att anförtro driften åt någon särskild för ändamålet bildad ekonomisk organisation, vilken vore utrustad med självständig förvaltningsrätt men i vilken staten i större eller mindre omfattning komme att vara delägare.

VII. Några
slutreflexio-
ner.

Att ett koncessionssystem icke alltid behöver verka förlamande på ett lands gruvdrift, torde det franska systemet visa. Under dess hägn har den franska gruvindustrin fullt ut nått den blomstring, som betingas av dess naturliga förutsättningar. Så försäkras åtminstone av den auktoritet på området jag rådfrågat: »le directeur des mines», d. v. s. chefen för gruvavdelningen i vederbörande ministerium. Att med siffror bestyrka detta förhållande ställer sig ju omöjligt, när koncessionssystemet är så gammalt i Frankrike, att man saknar jämförelsematerial för bedömande av, hur ett annat system skulle hava verkat. Emellertid må följande siffror anföras över utvecklingen av järn- och

kolproduktionen i de två för dessa båda slag av fyndigheter mest givande distriktien:

Kolproduktionen i departementen le Nord och Pas-de-Calais.

År	Produktion (i ton)
1875	6,614,000
1880	8,546,000
1885	9,710,000
1890	14,211,000
1895	16,120,000
1900	20,264,000
1905	23,174,000
1910	25,493,000
1913	27,389,000

Järnmalsproduktionen i departementet Meurthe-et-Moselle.

1901	3,842,000
1902	4,199,000
1903	5,282,000
1904	5,954,000
1905	6,400,000
1906	7,399,000
1907	8,822,000
1908	8,850,000
1909	10,673,000
1910	13,210,000
1911	15,054,000
1912	17,371,000
1913	19,979,000

»Le directeur des mines» har dessutom såsom en förtjänst hos koncessions-systemet, sådant det i Frankrike tillämpas, i förhållande till inmutningssystemet framhållit, att det förstnämnda erbjuder större möjlighet att kräva noggranna undersökningsarbeten än det sistnämnda, enligt vilket äganderätten till fyndigheten förvärras redan med upptäckten i förening med vissa formaliteter i fråga om anmälan o. d. Det vore för övrigt framför allt i detta avseende, som den koncessionsbeviljande myndigheten utövade sin frihet i fråga om koncessionens beviljande. Man uppställer mycket stränga fordringar å omfattningen av utförda arbeten, vilka tillfullo skulle ådagalägga, att en brytvärd fyndighet förefunnes, innan koncession meddelades. Detta förhållande återverkade på sättet för undersökningsarbetets bedrivande. Under det att inmutningssystemet med dess grundläggande princip om en ovillkorlig rätt till den upptäckta fyndigheten redan från upptäckten resp. anmälan lätt uppmuntrade till mera slumpvis verkställda borringar, blevo undersökningsarbetena mera systematiskt bedrivna, då vederbörande hade klart för sig, att han från början icke hade någon rätt till fyndigheten men att han kunde förvärva sådan under förutsättning att han genom utförliga skärpningsarbeten ådagalade dess brytvärdhet.

En annan härmed sammanhängande fördel hos koncessionssystemet framför inmutningssystemet vore, att det förra vore ägnat att begränsa spekulationen med upptäckta fyndigheter.

Såsom illustration till sina uttalanden i ovannämnda avseenden gjorde »le directeur des mines» en jämförelse mellan förhållandena i den förut tyska delen av Lorraine och Saarbäckenet, å ena, samt i det franska departementet

Meurthe-et-Moselle, å andra sidan. Inom det förra området hade under åren närmast före kriget verkställts ett hundratal borrhningar efter kol, men endast ett av dessa försök hade föranlett upptagande av verklig gruvdrift, vilken dock 1914 endast hunnit till ett relativt preliminärt stadium. Det oaktat hade man en mycket ofullständig kännedom om kollagren i detta område. Vad åter angick departementet Meurthe-et-Moselle, så hade där under åren 1904—1908 endast verkställts ett mindre antal borrhningsförsök, men kolbrytningen där kunde dock försiggå på basis av en fullständig kännedom om lagren i fråga.

Jag endast anför dessa sistnämnda uttalanden, vilkas beviskraft jag icke är i tillfälle kontrollera. Givetvis kan man göra den erinran däremot, att man även med utgångspunkt från inmutningssystemet torde kunna uppställa stränga fordringar med avseende å undersökningsarbetenas resultat såsom villkor för tilldelande av utmål samt att man därmed, åtminstone delvis, skulle kunna ernå samma fördelar.

För egen del vill jag tillägga, att de goda verkningarna av det franska koncessionssystemet nog till mycket stor del äro att tillskriva det lyckliga sätt, på vilket detta system utformats i lagen och även tillämpats. Jag skall blott tilllåta mig peka på några omständigheter, som synas mig hava varit av betydelse härutinnan.

Till en början är upptäckarens eller dennes rättsinnehavares ställning i verkligheten mycket stark. Han har visserligen icke — såsom enligt inmutningssystemet — något på lagen grundat och endast av vissa formaliteters iakttagande betingat anspråk på erhållande av den upptäckta fyndigheten, men han har dock, om förutsättningarna i övrigt finnas, de största utsikterna att erhålla koncession å densamma. Upptäckaren eller dennes rättsinnehavare får nämligen i regel koncession, om ej särskilda skäl tala däremot, närmast att han icke anses erbjuda tillräckliga garantier för företagets goda skötsel i tekniskt eller finansiellt hänseende. Under alla förhållanden har emellertid upptäckaren visshet om att han, därest koncession ej erhålles, får ersättning för sin upptäckt. Att storleken av denna ersättning är beroende på prövning av en opartisk myndighet, torde dessutom utgöra en garanti för att den tillmätes till sådant belopp, att den innefattar såväl gottgörelse för undersökningsarbetena som ock ersättning för själva upptäckten. Givetvis skulle det dock hava varit lämpligt, om lagen innehölle utförligare regler härom.

Vidare måste det även vara till fördel för gruvindustriens utveckling att industrien icke har att räkna med någon egentlig jordägareandel utan att den till jordägaren utgående avgälden är så relativt liten. För beräkningen av räntabiliteten hos rikare fyndigheter, till vilka jordägaren, om han haft rätt till jordägareandel, kunde beräknas göra sin rätt gällande, måste det spela en icke obetydlig roll, att denna faktor icke behöver medtagas i kalkylen.

Slutligen är det nog visst, att den franska gruvindustriens utveckling i mycket hög grad är att tillskriva den omständigheten, att rätten till gruvan enligt 1810 års lag gjorts så fast: såsom en evärdlig rätt av fast egendoms natur. Att rätten haft evärdlig natur torde särskilt hava varit betydelsefullt i tider, då de tekniska metoderna för malmens rationella tillgodogörande och förädling varit mindre utvecklade, i det förut mindre brytvärda fyndigheter kunnat hållas i reserv för framtida brytning utan risk för förlust av rätten till dem. Gruvrättens karaktär av fast egendom har naturligtvis haft sin stora betydelse i kredithänseende.

Till sist uppställer sig frågan, vilka verkningar de genom 1919 års lag genomförda förändringarna i gruvlagstiftningen medfört eller kunna beräknas medföra. Då lagen under så kort tid varit i kraft, är det givetvis ännu omöjligt att få något på erfarenheten grundat bestämt uttalande om dess verkningar

i ena eller andra avseendet, särskilt såvitt angår detaljbestämmelserna. På min fråga, huruvida de inskränkningar i fråga om dispositionsrätten till en koncederad fyndighet och dess avkastning, som 1919 års lag ålägger koncessionshavaren, kunde tänkas föranleda minskat intresse för utforskande av fyndigheter och deras utnyttjande, har »le directeur des mines» svarat mig, att han knappast trodde så skulle bliva fallet. Han har därvid i fråga om koncessionens begränsning till tiden hänvisat till den långa koncessionstiden av 75 resp. 99 år, vilken tid för nästan samtliga förekommande fall vore tillräcklig för att därå grunda en kalkyl angående företagens räntabilitet, vadan intresset för grundande av gruvföretag antagligen icke därav komme att röna någon inverkan. Vad anginge den i lagstiftningen införda principen om delaktighet i vinsten för staten och de anställda, så vore enligt den av »le directeur des mines» uttalade mening den till staten och de anställda utgående andelen mycket moderat, liksom den för företaget återstående vinsten kunde anses motsvara normal avkastning å i företaget nedlagt kapital. Han tillade emellertid, att koncessionsvillkoren syntes honom onödigt omständliga och tunga, då det gällde fyndigheter av mindre betydelse; det vore därför icke uteslutet, att den nya lagen kunde föranleda någon minskning i intresset för utnyttjande av dylika mindre fyndigheter.

Sistnämnda uttalande styrker mig i den uppfattning jag redan förut hyst i fråga om den lämpliga omfattningen av ett koncessionssystem, om ett sådant bör införas: att det i varje fall endast bör äga tillämpning å fyndigheter av någon större betydelse.

Gunnar Bendz.

Belgien.

Den franska gruvlagen av den 21 april 1810 gäller även för Belgien, som vid tiden för denna lags tillkomst tillhörde Frankrike. Dock hava genom en del senare lagar gjorts tillägg och ändringar i åtskilliga avseenden.

Genom en lag av den 2 maj 1837 upprättades ett särskilt gruvråd («conseil des mines»), som har att utöva de befogenheter, som enligt 1810 års lag tillkomma »Conseil d'État» och således bland annat att avgiva utlåtande över koncessionsansökningar. Koncession kan icke meddelas eller utvidgas mot gruvrådets förslag. Vidare bestämdes i 1837 års lag, att jordägaren skall hava företrädesrätt till koncession, om han disponerar över tillräckliga medel för driften. Regeringen kan dock enligt gruvrådets förslag avvika från denna regel, om med jordägaren konkurrerar upptäckaren eller en äldre koncessionsinnehavare, som söker utvidgning av sin koncession. 1837 års lag innehåller slutligen bestämmelser om avgifter till jordägaren. Denne skall erhålla dels en fast avgift, som skall bestämmas i koncessionsdokumentet och som icke må understiga 25 centimes per hektar av koncessionsområdet, och dels en proportionell avgift, från 1 till 3 procent av gruvans nettoavkastning enligt bestämmelse av en särskild värderingsnämnd.

Lagen den 2 maj 1837.

Under 1900-talet har frågan om ändringar i gruvlagstiftningen varit mycket aktuell och flera förslag till mer eller mindre genomgripande förändringar i det enligt 1810 års lag gällande systemet hava framkommit.

Under 1902 framställdes ett förslag, som i huvudsak innebar följande: Koncessionerna skulle vara begränsade till viss tid högst 40 år med möjlighet till förlängning på 10 år i sänder. Gruvan med tillhörande mark och all driftsmateriel skulle vid koncessionstidens slut tillfalla staten med rätt dock för koncessionären att få ersättning enligt sakkunnig värdering för anläggningar och förberedelsarbeten, som utförts med hänsyn till framtida drift. Vidare skulle rätten till gruvan förverkas, om gruvan icke bröts eller om driften inskränktes

Förslag framställda 1902.

eller avbrötes på sådant sätt, att det kunde medföra fara för offentlig säkerhet eller för att förbrukarnas behov icke bleve tillfredsställda eller om gruvägaren, efter att tre gånger hava blivit varnad, underlät att ställa sig till efterrättelse av regeringen vid koncessionen eller senare meddelade föreskrifter för arbetarnas säkerhet eller hälsa eller för reglering av produktionen. Vidare föreslogs, att en koncederad gruva icke skulle få överlätas eller förenas med annan gruva eller annan industri utan regeringens samtycke. Slutligen framställdes av samma förslagsställare det förslaget, att alla fyndigheter inom ett visst område i norra Belgien, varest stora kolfyndigheter blivit upptäckta, skulle förbehållas staten och icke kunna bliva föremål för koncession. Beträffande jordägarnas rätt till dessa fyndigheter skulle förfaras enligt vanliga regler. Dock skulle staten äga att när som helst inlösa jordägarens avgälds rätt. Förslaget om förbehållandet åt staten av fyndigheterna inom ovannämnda område motiverades särskilt dels därmed, att det vore angeläget att åt landet tillförsäkrades en viss reserv på koltillgångar och dels därmed, att staten genom lämplig brytning i dessa fyndigheter kunde utöva ett modererande inflytande på kolprisen och neutralisera eventuella strävanden från kolsyndikatens sida att på konstlad väg hålla kolpriserna uppe.

På socialistiskt håll fann man icke dessa förslag tillräckligt långt gående utan framlade ett annat förslag, enligt vilket alla fyndigheter, som ännu icke blivit föremål för koncession, skulle förklaras utgöra statsegendom. Upptäckare och jordägare skulle emellertid få ersättning enligt förut gällande regler med rätt dock för staten att inlösa denna ersättningsrätt. I fråga om sättet för utnyttjandet av de fyndigheter, som sålunda förklarades för statsegendom, antydde i förslaget, att detta kunde ske — förutom genom direkt statsdrift — på det sätt, att gruvorna upplättes på arrende till kooperativa produktionsföreningar av arbetare. Staten borde dock först sätta gruvorna i drivbart skick och således utföra alla därför erforderliga arbeten: anlägga schakt och uppföringsanordningar, uppföra byggnader, maskinerier m. m.

De framställda förslagen överlämnades till en särskild senatskommitté, som 1903 avgav ett utförligt betänkande. Något bestämt förslag framställdes emellertid icke, enär man ville avvakta ett lagförslag, som ställts i utsikt från regeringens sida.

Ett dylikt förslag framlades även i december 1904. I motiveringen till detta lämnades en ingående kritik av de förutnämnda förslagen. 1810 års lag hade bestått i 100 år och i det hela haft goda verkningar. Det funnes därför icke någon anledning att helt övergiva de grunder, på vilka den vilade. Det funnes vissa gränser för statens verksamhet, som icke borde överskridas och staten borde i varje fall icke påtaga sig att utföra något, som utfördes lika bra, om icke bättre av enskilda. Regeringen ville dock icke härmed säga, att alla de nyupptäckta fyndigheterna omedelbart borde bliva föremål för koncession åt enskilda. Det vore lämpligt, att en väsentlig del av dessa reserverades för framtida koncession.

I fråga om de föreslagna ändringarna i 1810 års lag uttalade sig regeringen mot införande av tidsbegränsning under motivering, att en sådan ledde till rovdrift, vilket visat sig under den tid 1791 års lag med dess begränsning av koncessionstiden till 50 år varit gällande. Däremot föreslog regeringen införande av bestämmelser om förverkande av rätt till gruva i vissa angivna fall och anförde härutinnan. Om regeringen i princip hölle fast vid den principen, att koncession skulle meddelas för evärdlig tid, förbisåge den icke, att det funnes omständigheter, som kunde motivera en avvikelse från denna princip. När en koncessionär erhållit äganderätt till en gruva, hade detta skett under antagande att han vore i besittning av erforderliga egenskaper och förutsättningar för att utnyttja denna egendom på bästa möjliga sätt i överens-

stämmelse med allmänna intressen. Om han upphörde att uppfylla dessa villkor och uppenbart och upprepade gånger kränkte det allmännas intressen, vore det riktigt att taga egendomen ifrån honom och förklara koncessionen förverkad. Detta vore således fallet, om han icke utförde några förberedande arbeten för att sätta gruvan i drivbart skick eller om han, efter att hava utfört sådana arbeten, lät gruvdriften ligga nere under en förhållandevis lång tid. Regeringen föreslog därför, att rätten till gruvan skulle vara förverkad, om koncessionären icke inom 5 år från koncessionens meddelande påbörjat arbetet för driftens igångsättande eller icke regelbundet fortsatt med detta tills gruvan tagits i full drift eller om redan påbörjad drift varit inställd i minst 5 år och icke återupptogs inom 6 månader efter mottagen anmaning från regeringen — allt under förutsättning att koncessionären icke kunde visa, att någon omständighet, som kunde rubriceras såsom force majeure, lagt hinder i vägen för arbetets påbörjande eller fortsattande. Talan om förverkande skulle instännas till domstol. Staten, respektive ny koncessionär skulle ha rätt att mot ersättning till den föregående koncessionären övertaga allt till gruvan hörande tillbehör (byggnader, maskiner, schakter, stollar, hästar, uppfodringsinrättningar, redskap m. m.).

Vidare innehöll regeringens förslag, att gruvor, å vilka för framtiden meddelas koncession, icke skulle få säljas, utarrenderas eller delas utan samtycke av regeringen, vilket skulle meddelas i samma former, som gällde för koncessions meddelande.

Da det ansågs orimligt, att en koncessionär skulle vara tvungen betala avgifter och svara för andra med koncessionen förbundna förpliktelser för den händelse koncessionsområdet icke visade sig innehålla någon brytvärd fyndighet eller dennas brytvärdhet upphörde, föreslogs vidare, att varje koncessionär skulle med regeringens samtycke kunna avstå från sin koncession, när någon av nämnda förutsättningar visades föreligga; och meddelades närmare regler härom i förslaget.

Vidare föreslogs, att till staten skulle utgå — förutom de enligt 1810 års lag utgående avgifterna — en progressiv avgift, beräknad efter 1—5 procent å nettoavkastningen.

Slutligen innehöll regeringsförslaget bestämmelser om ersättningskyldighet för vissa skador, förorsakade av gruvarbetet, om rätt för vederbörande myndigheter att meddela föreskrifter för tillvaratagande av allmän säkerhet och till skydd för arbetarna, om skyldighet att bidra till arbetarnas pensionering m. m., varjämte i förslaget föreslogs en del ändringar i fråga om förfarandet vid behandling av koncessionsansökningar.

De framkomna olika förslagen blevo överlämnade till en av representantkammaren tillsatt specialkommitté, som 1906 avgav utlåtande. Majoriteten inom kommittén, som ställde sig på samma principiella ståndpunkt som det nyssnämnda regeringsförslaget, uttalade bland annat, att mineralen efter fransk-belgisk rätt icke vore statsegendom. Det vore icke riktigt, att de, såsom från vissa håll gjorts gällande, ursprungligen tillhörde staten, som avstode sin egendom till de enskilda koncessionärerna. Icke koncederade fyndigheter tillhörde jordägaren, tills de genom koncessionen skildes från honom. Genom koncessionen disponerades således staten över enskild egendom och bestämde på vad sätt denna mot ersättning till föregående ägare finge för framtiden nyttjas. Den grundprincip, som låge till grund för det från socialistiskt håll framkomna förslaget att betrakta icke koncederade gruvor såsom ingående bland statsdomänerna vore således icke riktig. Dock vore det enligt kommittémajoritetens mening icke något hinder för att staten beviljade sig själv koncession, om man ansåge det önskligt, att staten idkade gruvdrift. Kommittémajoriteten ansåg emellertid detta icke vara fallet, och avstyrkte därför förslaget om att staten

*Kommitté-
betänkande
1906.*

skulle förbehålla sig fyndigheterna inom det ifrågasatta området. Kommittémajoriteten anslöt sig till de i regeringsförslaget framställda särskilda ändringsförslagen utom beträffande den progressiva tilläggsavgiften till staten, som avstyrktes, varjämte föreslogs ändrade tidsfrister i reglerna om förverkande.

*Ärendet in-
för repre-
sentationen.*

Ärendet blev under 1906 och 1907 föremål för behandling inom representanternas kammare, som biföll förslaget om förbehållande åt staten av de nyupptäckta fyndigheterna inom vissa zoner i norra Belgien. I övrigt följde kammaren i huvudsak regeringsförslaget och avtog således en hel del från socialistiskt håll framställda förslag om andra vittgående ändringar i gruvlagstiftningen.

*Lagen den 5
juni 1911.*

Sedan frågan varit före jämväl i senaten, utfärdades den 5 juni 1911 lag, innefattande tillägg till och ändringar i lagarna av 1810 och 1837. De huvudsakliga nyheterna i denna lag äro:

- 1) rätt till avsägelse av en meddelad koncession under vissa förutsättningar;
- 2) koncessionens förverkande i händelse av underlåtenhet att igångsätta eller fortsätta gruvarbetet;
- 3) skyldighet att till överlåtande av gruva eller utarrendering av densamma inhämta regeringens medgivande;
- 4) nya bestämmelser angående förfarandet vid koncessionsansökan;
- 5) regler om ersättningsskyldighet för skador, härflytande ur gruvarbetet;
- 6) vissa föreskrifter till förebyggande av yrkesfara och till arbetarnas välfärd.

1810 års lag jämte lagarna den 2 maj 1837 och den 8 juli 1865 hava enligt regeringsbeslut sammanförts med 1911 års lag till en ny lag, utfärdad den 15 september 1919.

Holland.

Den napoleonska gruvlagen av den 21 april 1810 gäller även i Holland, som vid tiden för denna lags utfärdande utgjorde ett lydrike till Frankrike under en av Napoleons bröder.

Sedan i slutet av 1890-talet mäktiga kolfyndigheter upptäckts i Limburg i gränstrakterna mot Belgien samt koncession åt enskilda enligt 1810 års lag meddelats å några av dessa fyndigheter, uppkom fråga, om ej staten borde förbehålla sig rätten till fyndigheterna i övrigt. Frågan överlämnades till en kommitté, som under utförlig motivering föreslog, att staten skulle förbehålla sig utnyttjande av fyndigheterna inom visst område och meddela koncessioner åt enskilda å fyndigheterna inom övriga delar av fynddistriktet. Regeringen föreslog emellertid proposition till generalstaterna, att staten skulle förbehålla sig kolfyndigheterna inom hela de ifrågavarande fyndområdena. Sedan regeringens förslag vunnit kamrarnas bifall, utfärdades den 24 juni 1901 lag angående statsdrift å stenkolsgruvor i Limburg.

*Lagen den
24 juni 1901.*

Enligt denna lag skall utnyttjandet av stenkolsgruvorna inom vissa områden i provinsen Limburg förbehållas staten. Regeringen äger bestämma, vilka gruvor efter hand skola utnyttjas. När sådan bestämmelse träffats, blir staten ägare av gruvan, som, om staten erhållit koncession å densamma enligt 1810 års lag. För borrhningar, som verkställts å de åt staten förbehållna områdena och genom vilka stenkolslager påvisats, skall staten betala ersättning, motsvarande kostnaderna för borrhningarna. Vidare skola jordägarna erhålla ersättning av statskassan efter en i lagen fastställd beräkningsgrund av 12 ½ florer per hektar.

Sedermåra hava genom lagar den 13 februari 1911, den 23 september 1912 och den 27 september 1920 ytterligare områden reserverats för staten.

1810 års lag har även i övrigt undergått en del förändringar.

Genom en lag den 13 juli 1895 hava de däri upptagna bestämmelserna angående torv helt upphävts.

Vidare hava genom en lag den 27 april 1904 dels meddelats vissa stadganden om förlust av rätten till gruvan i händelse av underlåtenhet att upprätthålla driften, dels ock givits en mängd bestämmelser av politirättslig och social natur (angående åtgärder till förekommande av olycksfall och ohälsa, arbetstid m. m.).

Genom en lag av den 6 oktober 1908 har för en tid av 15 år skärpningsarbete efter mineral uteslutande förbehållits staten.

Genom lag den 26 mars 1920 hava bestämmelser meddelats om avgifter till staten.

Spanien.

Den spanska gruvrätten erbjuder stort intresse dels ur historisk synpunkt — den har gamla anor och har i huvudsak bibehållit sig oförändrad genom sekler — och dels därför att den på grund av det förutvarande spanska kolonialväldets stora utsträckning vunnit tillämpning i stor del av världen.

Den första gruvlagen av större allmänt intresse är den, som år 1584 utfärdades av Filip II, de s. k. Filippiner-ordonanserna. Dessa ordonanser gällde ända till 1800-talet i Spanien och de i dem uttryckta principerna hava även kommit till tillämpning i de spanska kolonierna. I ordonanserna förklarades alla metallfyndigheter tillhöra kronan; men envar, spanjor eller utlänning, skulle hava full frihet att uppsöka och utnyttja fyndigheter och att förvärva sig rätt till dem genom att iakttaga lagens föreskrifter. Upptäckaren skulle inför vederbörande myndighet avgiva en högtidlig förklaring att fyndigheten upptäckts av honom. Därvid fick han sig tilldelat ett visst fält, inom vilket han hade uteslutande rätt att bedriva gruvarbete, en s. k. pertenencia. Upptäckaren kunde emellertid få förena så många pertenencia han ville. Företrädesrätten mellan andra ansökare än upptäckaren bestämdes av tiden för ansökans ingivande. De kunde blott få en pertenencia av något mindre storlek. Den, som erhållit en gruva till utnyttjande, var pliktig att, vid äventyr av rättens förlust, ständigt bedriva arbetet i viss omfattning. Gruvägaren var pliktig betala viss avgift till staten, vars storlek berodde på metallens art och avkastningens storlek. Däremot förekom icke någon avgift till jordägaren, vilken icke ansågs äga någon rätt till metallfyndigheter å hans jord.

Oaktat dessa ordonanser fortfarande gällde, förfogade de spanska regenterna under 1600- och 1700-talen samt början av 1800-talet i stor utsträckning över landets gruvor dels på det sätt, att de utarrenderade vissa gruvor och dels så, att de på ansökan gävo enskilda tidsbegränsade gruvkoncessioner. Under 1600- och 1700-talen ansåg sig för övrigt staten icke hava så stort intresse att uppmuntra gruvdriften i Spanien, emedan man ville locka till utforskande av fyndigheter i de vidsträckta kolonialområdena.

Gruvlagstiftningen befann sig således i ett tämligen förvirrat läge, då 1825 ^{1825 års lag.} en ny gruvlag utfärdades, genom vilken privilegierna från 1584 års ordonanser återupplivades. Lagen skilde mellan å ena sidan alla slags metall- och kolförekomster samt å andra sidan lera, sand, sandsten, kalk, kalksten m. m. dylikt. Fyndigheter av sistnämnda slag vore att betrakta som en tillhörighet till jorden, vilka på enskild jord hörde under jordägarens uteslutande förfogande, men på allmän jord fritt skulle få utnyttjas av alla. Metall- och kolförekomsterna vore däremot att anse såsom ingens tillhörighet. Envar, spanjor eller utlänning, skulle äga frihet att eftersöka och förvärva rätt att utnyttja dessa förekomster. Den, som först hos offentlig myndighet anmälde sig till erhållande

*Filippiner-
ordonanserna
av 1584.*

av arbetsområde, pertenencia, erhöill ett dylikt till viss storlek. Under villkor att sökanden inom 90 dagar efter ansökningen upptog en gruvöppning om minst $8\frac{1}{2}$ meter, förvärvade han uteslutande rätt till den fyndighet, som befann sig inom det upplåtna arbetsområdet. Innehavaren av gruvan var pliktig hålla densamma i drift i viss omfattning vid äventyr att rätten till gruvan eljest förlorades på talan av annan, vilken då förvärvade rätten till gruvan (denuncio).

Ursprungligen erfordrades icke, att en verklig fyndighet påvisades, men enligt en 1845 utfärdad ordonans skulle ansökningen om pertenencia anses förfallen, om gruvmyndigheten vid den undersökning, som i anledning av ansökningen skulle företagas, funne, att den sökta pertenencia icke innehöll någon fyndighet eller att fritt fält för tilldelande av pertenencia saknades. Om efter en dylik undersökning ansökningen blev beviljad, skulle det åligga sökanden att för bevarande av sin rätt inom den ovannämnda tiden av 90 dagar upptaga arbetet på sätt förut nämnts.

1849 års lag. Genom en 1849 utfärdad lag infördes en ny klass av mineralfyndigheter i systemet, i det att däri stadgades, att om utnyttjandet av en fyndighet, som enligt lagen stod under jordägarens uteslutande disposition, befunnos nödvändig för en fajans- eller porslinsfabrik, glasbruk eller annat liknande företag, den offentliga myndigheten kunde till jordägaren rikta en anmaning att bearbeta fyndigheten och, om jordägaren ej efterkom denna anmaning, upplåta rätt därtill åt annan mot ersättning till jordägaren. Denna lag innehöll även en del andra ändringar i och tillägg till 1825 års lag, bland annat utförliga regler om skärpning. Lagen innehöll vidare en bestämmelse om att jordägaren skulle äga att med $\frac{1}{10}$ deltaga i gruvarbetet och dess avkastning, om fyndigheten påträffades på mindre än 0.85 m djup och han anmälde sig till deltagande.

1859 års lag. År 1859 utfärdades en ny gruvlag, som borttog nyssnämnda rätt för jordägaren men i övrigt byggde på samma principer som de närmast föregående. Utförliga regler gävos beträffande ansökning om skärpningstillstånd (investigacion) samt ansökning om gruvrättighet (registro). Vid båda slagen av ansökningar skulle frågan om flera sökandes inbördes rätt avgöras efter principen om ansökningens prioritet och även vid konflikt mellan en ansökning av det ena och en ansökning av det andra slaget skulle samma princip falla utslaget. Särskilt tillstånd till bedrivande av skärpningsarbete erfordrades, om arbetena varade mera än fyra månader. Dylikt tillstånd skulle vara gällande i sex år och kunna förlängas i ytterligare sex år. Det medförde uteslutande rätt att bedriva undersökningsarbete inom det område, som beviljades såsom undersökningsområde. Under förutsättning att sökanden utfört det föreskrivna minimiarbetet för områdets tagande i besittning samt området blivit vederbörligen utstakat, kunde myndigheten även giva sökanden rätt att tillgodogöra sig brutna produkter. Även ett skärpningstillstånd medförde skyldighet att kontinuerligt bedriva arbetet; och på samma grunder, som gällde för gruvrättighet, kunde det bliva föremål för talan om förverkande (denuncio) från tredje mans sida.

Särskilt reglerna om arbetsskyldighet och rätten för tredje man att anställa talan om förverkande av skärpningstillstånd eller en beviljad gruvrättighet föranledde stor osäkerhet i rättsförhållandena och mycket processande.

Decret-bases av 1868. I samband med 1868 års revolution tillkom i december nämnda år en ny gruvlag. Den utgör ingen fullständig lag utan innehåller endast vissa grundläggande principer, vilket även namnet (decret-bases) angiver. 1859 års lag upphävdes ej utan fick gälla vid sidan av den nya lagen, i den mån denna ej meddelade stridande bestämmelser. 1868 års decret-bases jämte ej upphävda delar av förut gällande rätt gälla ännu.

1868 års decret-bases innehåller i början en bestämmelse, som säger, att jor-

den såsom föremål för äganderätt består av två delar: själva jordytan intill det djup, som ägaren behöver för att bruka jorden, och underliggande lager. Den förra delen tillhör jordägaren, den senare staten. Att sistnämnda förklaring närmast är av teoretisk natur torde framgå därav, att staten enligt lagen icke kan disponera över de underliggande jordlagen på annat sätt än genom beviljande av gruvrättighet åt enskilda i den ordning lagen stadgar och att den enskilde under förutsättning att han uppfyller de för erhållande av gruvrättighet stadgade villkoren har anspråk på erhållande av sådan rättighet. Vidare har staten även såtillvida generellt avstått från sin »äganderätt» till underliggande lager, att vissa delar av dessa i lagen förklaras höra under jordägarens uteslutande disposition.

Efter mönster av den franska gruvlagen av 1810, vilken, såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen, i detta hänseende satt sin prägel även på lagarna av 1825 och 1849, indelas mineralen i tre klasser.

Till den första klassen, motsvarande les carrières i fransk rätt, höra lera, kalk, sand, skiffer, sandsten m. m. dylikt. De höra under jordägarens uteslutande förfogande, vartill icke kräves något tillstånd av offentlig myndighet.

Till den andra klassen höra alluviala metallförekomster och andra sekundärförekomster, varp, smärgel, ockra, kalkfosfat, kalkspat m. m. Dessa kan jordägaren även bearbeta, utan att han behöver något tillstånd därtill; om han icke utnyttjar dem, kan annan få tillstånd härtill under förutsättning att utnyttjandet prövas lända till allmän nytta. Sådant tillstånd förvärfvas under samma villkor, som gälla för utnyttjande av mineral, hörande till tredje klassen.

Till sistnämnda klass höra de egentliga metallförekomsterna, kol, petroleum, vissa salter, svavel, ädelstenar m. m.

För bedrivande av skärpningsarbete efter fyndigheter hörande till tredje klassen, i den mån arbetet ej går på större djup än 10 m eller har större utsträckning än 10 m, fordras ej tillstånd av myndighet, endast en anmälan. Till varje skärpningsarbete å enskild jord fordras emellertid tillstånd av jordägaren. I övrigt gälla de i 1859 års lag meddelade bestämmelserna angående skärpning.

Rätt till utnyttjande av en fyndighet hörande till tredje klassen beviljas den, som först hos vederbörande myndighet (provinsguvernören) ansöker därom. Därvid tilldelas honom så stort sammanhängande område, han önskar. Det erfordras icke något sorts besittningstagande genom arbetets upptagande i viss omfattning inom viss tid, såsom enligt föregående rätt. Icke heller fordras, att sökanden skall visa, att inom det område, ansöknings avser, finnes mineral, som utgör föremål för tillstånd.

En beviljad gruvrättighet innebär evärdlig rätt att utnyttja fyndigheten inom det tilldelade området. Rätten till gruvan betraktas såsom en självständig egendom av fast egendoms natur. Den kan t. o. m. fritt delas, blott varje del icke blir mindre än en pertencia = 1 hektar.

Innehavaren av gruvrättigheten är icke pliktig att utföra något visst kvantum försvarsarbete. Däremot är han pliktig att till staten betala vissa årliga avgifter, utgörande dels en efter det beviljade områdets storlek anpassad avgift: 10 resp. 4 pesetas per hektar efter mineralens art och dels en avgift beräknad å gruvans bruttoavkastning med 1 % av denna. Om de stadgade avgifterna ej erläggas, kan gruvrättigheten förloras; men den förverkas icke i vanlig mening utan försäljes å offentlig auktion, därvid ägaren får den överblivna köpeskillingen. Om auktionen ej leder till resultat, försvinner gruvrättigheten och marken blir fri för eventuell ny ansökan.

I enlighet med den grundåskådning, på vilken lagen vilar, tillerkänner den samma icke jordägaren någon avgäld av gruvbrytningen.

Såsom framgår av förestående redogörelse för den spanska gruvrättens historiska utveckling går såsom en röd tråd genom densamma ända från 1500-talet, att jordägaren icke hade någon rätt till gruvfyndigheter å hans jord men att rätten till dessa tillkomme upptäckaren resp. förste sökanden, således den för inmutningssystemet karakteristiska principen.

Portugal.

Den nu gällande gruvlagen är av den $31/12$ 1852. Den bygger på principen om att vissa mineral äro alldeles undantagna från jordäganderätten och få utnyttjas endast efter en av regeringen lämnad koncession, till vilken emellertid upptäckaren har en viss företrädesrätt. Det system, som innefattas i den portugisiska lagen, kan sägas vara ett något modifierat koncessionssystem. Det ligger mellan det rena koncessionssystemet enligt fransk rätt och det i Spanien utbildade systemet, vilket sistnämnda närmast torde kunna karakteriseras såsom ett inmutningssystem.

Lagen *indelar mineralen i olika grupper*. Till den främsta höra alla förekomster, som innehålla metaller, salter och kol och som för sitt utnyttjande kräva särskilt konstfulla arbeten (schaktupptagning o. d.) eller stadigvarande anordningar. För bearbetande av dylika förekomster erfordras särskild koncession.

Till den andra gruppen höra guldförande sand och sekundära metallförekomster i vattendrag. Dessa få, såvida de icke för sitt utnyttjande kräva stadigvarande anordningar, fritt tagas i anspråk av envar, utan att därför kräves något tillstånd av myndighet eller några andra formaliteter.

Den sista gruppen består av andra mineraliska ämnen, motsvarande les carrières enligt fransk rätt (sten, lera, kalk m. m.). De höra under jordägarens disposition, men om de prövas nyttiga för något industriellt företag eller för tillgodoseende av något offentligt intresse, kan vederbörande myndighet, efter det jordägaren blivit hörd, meddela tillstånd till en annan att utnyttja fyndigheten inom ett visst område, sedan sökanden antingen ställt säkerhet för ersättning av all skada eller ock, om jordägaren föredrager det, inlöst marken efter dess värde, ökat med 20 procent.

Om för utnyttjandet av en fyndighet hörande till denna klass kräves upptagande av schakt, måste dessförinnan myndighets tillstånd inhämtas. Detta gäller även för jordägaren.

I fråga om *skärpningsarbete* stadgas, att borringar, som icke gå längre ned än 10 varas (= 11 m), må utan att myndighets tillstånd behöver inhämtas utföras av jordägaren eller av annan med jordägarens samtycke. Skulle sådant vägras, äger offentlig myndighet meddela tillstånd till arbetet under villkor att sökanden ställer borgen för skadeersättning till jordägaren. Dylikt tillstånd meddelas för en tid av två år men kan förnyas.

Till skärpningsarbete, som går mera på djupet än ovan sagts, erfordras, även om jordägaren själv önskar utföra det, tillstånd av regeringen.

Regeringen kan lämna bolag uteslutande rätt till skärpning inom ett område av 5 kvadratmil i omkrets.

Rätt till skärpning medför icke rätt att tillgodogöra sig därvid brutna produkter.

För rätt att *bedriva egentligt gruvarbete* erfordras, såsom nämnts, särskild koncession. Denna meddelas av regeringen. Den, som först hos municipalmyndigheten på platsen anmält, att han upptäckt en fyndighet, har, under försättning att vederbörande gruvmyndighet verkligen konstaterar befintligheten av en sådan fyndighet, företrädesrätt till koncession. Anmälan giver emeller-

tid icke, såsom i tysk, spansk och svensk rätt, vederbörande en ovillkorlig rätt till fyndigheten. För erhållande av koncession fordras nämligen, att sökanden skall visa sig vara i besittning av erforderliga ekonomiska resurser för fyndighetens utnyttjande. Upptäckaren får emellertid viss tid på sig för att bilda ett bolag eller eljest förskaffa sig tillgång till erforderliga medel, så att han kan uppfylla detta villkor. Genom denna lagbestämda företrädesrätt för upptäckaren skiljer sig det portugisiska koncessionssystemet från det franska. Skulle myndigheten icke bevilja upptäckaren koncession, har han rätt till särskild ersättning, vilken bestämmes av koncessionsmyndigheten efter vad som kan anses skäligt och skall gäldas av den, som erhåller koncessionen.

Bortsett från den upptäckaren tillerkända företrädesrätt till koncession, har koncessionsmyndigheten frihet att välja mellan eventuellt konkurrerande koncessionssökande.

Inga regler finnas i lagen angående storleken av *koncessionsområdet*, utan är det helt överlämnat till koncessionsmyndigheten att bestämma storleken av och gränserna för detta. Sökanden får först ett mera provisoriskt tillstånd med endast approximativt angivna gränser, varefter i samband med det definitiva beslutet om koncession gränserna bestämt fixeras.

Koncessionen medför endast rätt att tillgodogöra sig den mineralfyndighet, koncessionen avsett, vadan övriga inom koncessionsområdet befintliga mineral kunna bliva föremål för skärpning av andra, som således även kunna förvärva upptäckarerrätt till dem. Det kan alltså komma att bliva icke blott olika koncessioner utan även olika koncessionsinnehavare för samma område. Olägenheterna av detta system mildras i viss mån därigenom att det erfordras särskilt tillstånd till skärpningsarbete, även för jordägaren, och att vederbörande myndighet vid prövning av frågan om sådant tillstånd är i tillfälle skydda den förste koncessionshavaren.

Koncessionären är skyldig att till staten årligen betala vissa *avgifter*, utgörande dels en fast avgift efter koncessionsrådets storlek och dels en proportionell avgift på nettoavkastningen, vilken sistnämnda avgift må uppgå till högst 5 procent på denna. Vederbörande myndighet har emellertid rätt att minska dessa avgifter och även att ersätta dem med en fix årlig avgift efter överenskommelse med koncessionären.

Ehuru den portugisiska lagen icke erkänner jordägarens rätt till de fyndigheter, varom nu är fråga, har lagen likväl tillförsäkrat honom en viss avgäld av fyndighetens avkastning. Denna skall uppgå till hälften av avgiften till staten. Om staten avstått från avgift, oaktat gruvan lämnar nettoavkastning, skall för den händelse godvillig överenskommelse icke träffas mellan koncessionären och jordägaren angående avgiftens storlek, denna bestämmas av vederbörande myndighet.

Koncessionen beviljas — liksom enligt 1810 års franska lag — *för evärdlig tid*. Emellertid har koncessionären enligt portugisisk rätt icke samma starka ställning som enligt den nämnda franska lagen. Koncessionen kan icke delas och icke utan koncessionsmyndighetens tillstånd överlåtas å annan. Gruvan måste ständigt bearbetas i en omfattning, som vederbörande myndigheter äga bestämma. Arbetet måste ledas av ingenjörer, som godkänts av statsmyndigheten.

Gruvrättigheten *förverkas*, om icke arbetet påbörjas inom två månader från koncessionens beviljande, om arbetet icke bedrivs i föreskriven omfattning och om vederbörande icke inom förelagd frist vidtager erforderliga åtgärder i anledning av fara, uppkommen genom dålig ledning av arbetet.

Vederbörande statsmyndigheter utöva för övrigt uppsyn över alla gruvor och skärpningsföretag för tillvaratagande av arbetarnas säkerhet.

Rumänien.

Den gällande rumäniska gruvlagen, som är av den 21 april 1895, vilar på den grundsatsen, att jordäganderätten även innefattar rätt till mineral av alla slag. Men då det anses vara ett statsintresse att fyndigheter av vissa slag bearbetas, innehåller lagen bestämmelser om rätt för statsmyndigheterna att för den händelse jordägaren ej vill undersöka eller bearbeta en sådan fyndighet, meddela koncession härå åt annan. De mineraliska ämnen, å vilka dessa bestämmelser äro tillämpliga äro: alla metalliska ämnen, ädelstenar, kol, svavel, arsenik, alun, lösliga salter med metallisk bas, stensalt och annat salt ävensom salthaltiga källor.

Om en fyndighet, innehållande något nu nämnt ämne, blivit upptäckt eller om tillvaron av en sådan fyndighet kan antagas, skall från vederbörande statsmyndighets sida riktas en förfrågan till jordägaren, om han är villig att inom viss tid låta närmare undersöka fyndigheten. Om jordägaren icke är villig härtill, äger statsmyndigheten bevilja annan tillstånd att utföra undersökningsarbetet.

Om vid företagna undersökningar visar sig, att en nyupptäckt fyndighet är brytvärd, skall vederbörande ministerium av eget initiativ eller efter anmodan från någon annan rikta förfrågan till jordägaren, om han vill bearbeta densamma. Om jordägaren förklarar sig villig härtill men han själv icke låtit undersöka fyndigheten, är den, som gjort detta, berättigad att tillsammans med jordägaren erhålla koncession å fyndigheten. Om jordägaren icke är villig bearbeta en såsom brytvärd befunnen fyndighet, har statsmyndigheten rätt att meddela annan koncession å densamma. Därvid har upptäckaren av fyndigheten företrädesrätt till koncession. Om man ej vill hava koncession å gruvan, är den, som verkställt undersökningsarbetet, närmast berättigad härtill. Om icke någon av de sålunda till koncession närmast berättigade vill hava koncession å gruvan, utbjudes rätten till koncession å offentlig auktion, därvid den, som erbjuder staten det största vederlaget och som tillika kan ställa erforderlig garanti för att gruvan blir tagen i bruk, får koncessionen.

Om jordägaren icke vill begagna sig av sin rätt att utnyttja fyndigheten, är han berättigad erhålla en årlig avgäld av 3 procent av gruvans nettoavkastning. Om upptäckaren icke får koncession å gruvan, har han rätt till en årlig avgäld å $\frac{1}{2}$ procent av nettoavkastningen. Om den, som låtit undersöka gruvan, av orsak, som icke kan tillräknas honom, ej får koncession å densamma, får han en årlig avgäld av 1 procent av nettoavkastningen.

Den rumänska gruvlagen skiljer således mellan upptäckaren av en fyndighet och den, som verkställt undersökning av densamma — något som icke har motsvarighet i någon annan gruvlag.

Koncessionen gäller för en tid av 75 år. I det av regeringen framlagda förslaget föreslogs, att koncessionen skulle meddelas för evärdlig tid, men detta blev ändrat i nationalförsamlingen.

Koncessionen förverkas, om koncessionären under ett år underlåter bryta gruvan och icke inom sex månader efter erhållen anmodan visar, att han haft giltiga skäl för sin underlåtenhet. Likaså förverkas koncessionen, om koncessionären under loppet av två år inställt driften eller inskränkt densamma i sådan omfattning, att det prövas vara till skada för förbrukarna eller för det allmänna.

Grekland.

I Grekland har förut gällt ett koncessionssystem, som direkt hämtats från den franska gruvlagen av 1810. Denna lag har nämligen tjänat såsom mönster

för en lag av 1861, vilken med en del år 1867 genomförda ändringar gällt till 1910.

Enligt dessa lagar av 1861 och 1867 hade regeringen vid koncessions meddelande full frihet i valet av koncessionär utan att därvid vara bunden av några i lagen fixerade regler om företrädesrätt. Om upptäckaren av en fyndighet icke erhöll koncession å densamma, skulle han dock vara berättigad att av koncessionären erhålla ersättning, vilken skulle bestämmas i koncessionsdokumentet och för vilken han skulle hava panträtt i gruvan.

Greklands senaste gruvlag, vilken är av den 26 januari 1910, har infört ett nytt system, som i mycket närmar sig ett inmutningssystem. 1910 års lag har emellertid i flera hänseende behållit drag från 1810 års franska gruvlag.

1910 års lag gäller följande mineral:

1) alla metaller och metalliska ämnen med undantag dock i fråga om vissa ädla metaller;

2) naturlig svavel, svaveljärn, grafit, fosfor, alunhaltiga salter, borax, magnesium, sjöskum samt vissa stensorter;

3) alla mineraliska brännämnen med undantag av torv;

4) mineraliska becker, hartser och oljor, såsom nafta, asfalt, petroleum, bärnsten etc.

Guld, silvermalm, i vissa fyndorter, stensalt, smärgel m. m. äro dock såsom fallande under statens uteslutande förfoganderätt uteslutna från lagens tillämplighet.

Alla nu ej nämnda mineral höra under jordägarens förfoganderätt.

En ovillkorlig förutsättning för erhållande av koncession å en gruva är, om vederbörande icke är jordägare, att särskilt skärpningstillstånd dessförinnan erhållits. Även jordägaren är, om han vill vinna säkerhet för sin rätt gentemot tredje man, nödsakad iakttaga proceduren med skärpningstillstånd, ty den, som erhållit dylikt, är berättigad att under dess giltighetstid begära koncession å gruvdrift med företrädesrätt framför varje annan.

Ansökan om skärpningstillstånd skall ingivas till vederbörande prefekt. I ansökan skall så noga som möjligt angivas det fält, inom vilket sökanden önskar bedriva skärpningsarbete. Detta fält må icke hava större vidd än 1,000 hektar. Inom viss tid skall en kartplan över fältet ingivas, varefter gruvinspektören — en för hela Grekland gemensam ämbetsman — har att pröva planens riktighet och undersöka, om kollision föreligger med tidigare skärpningstillstånd eller koncession. Om så ej är fallet och om fridlyst område ej beröres, skall ansökningen av prefekten beviljas. För skärpningsarbeten fridlysta äro: allmänna platser, gator och vägar, områden, som tagas i anspråk av järnväg, spårväg, kyrkogård eller annan inrättning för offentligt bruk. Vidare är skärpning förbjuden på närmare avstånd än 60 meter från boningshus, som fanns vid tiden för skärpningsansökningens kungörande, eller inom gård eller trädgård, hörande till sådant hus. Vidare kan myndigheten vägra skärpningstillstånd, om detta befinnes påkallat ur arkeologisk synpunkt eller eljest med hänsyn till något offentligt intresse.

Skärpningstillståndet gäller i två år från dagen för dess kungörande. Det kan förlängas för ytterligare ett år. Det medför för innehavaren en ensamrätt att bedriva skärpningsarbete inom det område tillståndet avser. Denna rätt gäller fr. o. m. ansökningens inregistrering. Om tillståndsinnehavaren icke tillika är jordägare, måste han, vid äventyr av tillståndets förlust, inom tio dagar efter tillståndets kungörande och före arbetets påbörjande ställa den borgen för skada å jorden, som blivit bestämd i tillståndsurkunden. Tillståndsinnehavaren är pliktig ersätta jordägaren mistad inkomst av jorden under tillståndstiden samt vid dennas slut skadan å marken. Brutet mineral får flyttas

från en plats till annan men, om tillståndsinnehavaren vill utnyttja det, måste han betala en avgift till staten av 5 % å mineralets marknadsvärde.

Under giltighetstiden för skärpningstillståndet är tillståndsinnehavaren berättigad ingiva ansökan om koncession å gruvdrift. Om han inom denna tid inger sådan ansökan och i övrigt iakttar meddelade formella föreskrifter, har han gentemot varje annan bevarat sin rätt till koncession. Om tillståndsinnehavaren skulle försumma den föreskrivna tidsfristen, förlorar han varje rätt. Företrädesrätt till koncession hava i sådant fall de, som förut kunna hava ingivit ansökan om skärpningstillstånd, efter inbördes ordning i fråga om tiden för respektive ansökningars ingivande.

Ansökan om koncession ingives till vederbörande prefekt. Den skall bland annat innehålla uppgift om påträffade mineral och noga beskrivning av det fält, varå koncession sökes, vilket icke må överstiga 1,000 hektar i areal. Vid ansökningen skola fogas, förutom vissa planer, ett vetenskapligt utlåtande över utförda undersökningsarbeten och sammansättningen av de påträffade mineralen, kemiska analyser av dessa samt prov av dem. Därefter skall gruvinspektören verkställa undersökning på platsen samt avgiva utlåtande över ansökningen. Ett avstyrkande kan endast grundas därå, att mineral av uppgivet slag icke påvisats. Om utlåtandet innefattar tillstyrkande, blir ansökningen genom prefektens försorg kungjord med anmaning till av ansökningen berörda rättsägare att inom en månad framställa eventuella invändningar mot ansökningen. Dessa invändningar måste avse antingen kollision med föregående koncession eller skärpningstillstånd i fråga om det område, ansökningen avser, eller ock riktigheten av själva ansökningen. Inom 40 dagar från kungörandet överlämnar prefekten ansökningshandlingarna jämte eget utlåtande till inrikesministern, varefter inom tre månader kungl. beslut angående koncessionen skall föreligga. Koncessionsurkunden skall endast innehålla uppgifter angående koncessionären, koncessionsområdets läge och gränser samt det huvudsakliga mineral, koncessionen avser. Koncessionärens rättigheter och förpliktelser i övrigt regleras av lagen.

Koncessionären har uteslutande rätt att bryta och utnyttja alla inom koncessionsområdet befintliga mineral med undantag av de förutnämnda, staten förbehållna ädla metallerna. Han är pliktig att årligen betala till staten dels en fast avgift efter storleken av koncessionsområdet (1 drakme = 1 franc per hektar) och dels en avgift å 5 % av gruvans nettovinst. Vidare skall han betala 1 % av nettoinkomsten till gruvarbetarnas kassa samt 5 % av den därefter återstående nettovinsten till jordägaren. I fråga om rättsförhållandet i övrigt till jordägaren meddelas i lagen bestämmelser om rätt till expropriation av erforderlig mark, skadeersättning m. m. I fråga om fridlysning gälla samma regler som för skärpningsarbeten. Om genom gruvarbetet odlad mark skadas, så att den icke mer kan odlas eller om mark tages i anspråk under längre tid än ett år, kan jordägaren fordra, att marken i fråga löses. Om gruvägaren behöver marken under längre tid än 2 år, har även han rätt påfordra att få lösa marken. Gruvägaren är även i vissa fall skyldig ställa säkerhet för markens återställande eller skadeersättning.

Koncessionären äger icke låta gruvarbetet ligga helt nere. Om han under 4 år efter koncessionens meddelande icke påbörjar arbetet eller om han enligt gruvinspektörens åsikt bedriver detta i otillräcklig omfattning eller om han under ett år avbryter arbetet, äger gruvinspektören påfordra, att han inom en månad angiver skälen härför. Om koncessionären icke besvarar denna anmaning, eller om gruvinspektören finner anförda skäl otillfredsställande, äger gruvinspektören förstärkta koncessionären att inom ett år därefter upptaga arbetet. Sker ej detta, återkallas koncessionen genom särskilt kungl. beslut.

Giltigheten av detta beslut kan emellertid av koncessionären dragas inför domstols prövning.

Lagen innehåller även regler om rätt till avsägelse av beviljad koncession.

Gruvan med vad därtill hörer betraktas såsom fast egendom. Den är, även om jordägaren äger densamma, helt skild från äganderätten till ovanför liggande jord. Gruva kan vara föremål för överlåtelse, arv och testamente. Emellertid är en dylik rättshandel icke giltig med mindre tillstånd erhålles genom särskilt kungl. beslut.

Bergverksinspektören utövar uppsikt över samtliga gruvor i landet. Han övervakar sättet för brytningen och har att giva råd och föreskrifter till skyddande av arbetarna, ovanför liggande byggnader m. m. Då trängande fara är för handen, äger han påbjuda tillfälligt inställande av arbetet eller borttagande av någon farlig anläggning eller dylikt. Ett sådant beslut skall dock underställas inrikesministern. Om mer än 50 arbetare sysselsätts i en gruva, skall arbetet ledas av en särskilt diplomerad ingenjör. För varje gruva skall årligen till gruvinspektören avgivas berättelse över utförda arbeten, varefter gruvinspektören även årligen skall till inrikesministern lämna en berättelse över gruvbrytningen i landet.

Denna grekiska lag, för vilken ovan rätt utförligt redogjorts, är märklig så tillvida, som den representerar en utvecklingsgång i rakt motsatt riktning mot den eljest förekommande. I Grekland fanns, såsom förut nämnts, ett koncessionssystem så gott som alldeles överensstämmande med det i Frankrike enligt 1810 års lag gällande. I stället för att — såsom i Frankrike — bygga vidare på detta system och därvid genomföra inskränkningar i koncessionärens rätt till förmån för staten, har man i Grekland övergått till ett system, som i sak nära överensstämmer med inmutningssystemet, i det att förste ansökaren fått en lagbestämd företrädesrätt till fyndighetens utnyttjande. Några inskränkningar med avseende å koncessionstiden hava icke genomförts utan skall koncessionen — i överensstämmelse med inmutningssystemets grundsats — medföra en evärdlig rätt till fyndigheten. I överensstämmelse med inmutningssystemets principer hava till koncessionen icke knutits några förpliktelser med avseende å de sociala förhållandena. Lagen innehåller i detta hänseende endast vissa restriktiva bestämmelser i fråga om användandet av kvinnor och minderåriga.

England.

Enligt engelsk rätt innefattar äganderätten till jorden även rätt till däri befintliga mineral. En följd av denna grundsats är, att England icke har någon egentlig gruvlag, d. v. s. en lag för reglerande av de rent gruvrättsliga förhållandena. Dessa regleras av de i »common law» (den huvudsakligen på domstolspraxis grundade allmänna civilrätten) eller i särskilda »statutes» meddelade bestämmelserna angående äganderätt och besittningsrätt till jord. I vad mån enligt dessa bestämmelser rätten till mineralen är förenad med de olika slag av äganderätt och besittningsrätt till jord, som den engelska rätten känner, skulle föra för långt att närmare utveckla. Detta är för övrigt — kan man säga — en inre fråga mellan de olika slagen av ägare och besittningshavare och något intresse ur gruvrättslig synpunkt torde denna fråga icke äga. Då därtill kommer, att de engelska formerna för äganderätt och besittningsrätt till jord äro något för England säreget utan tillämplighet på förhållandena i något annat land, torde det icke vara erforderligt att här närmare ingå på dessa ämnen.

Vederbörande jordägares resp. besittningshavares rätt till gruvan är i regel överlåten på viss tid till ett gruvföretag, som betalar arrendeavgift till jord-

ägaren resp. besittningshavaren. Tiden för dessa överlåtelser växlar. Likaså avgifternas storlek.

Guld- och silvergruvor tillhöra kronan — en rest från regalåskådningen, som även under en tid gjort sig gällande i England. I Skottland tillhöra dock även guld- och silvergruvorna jordägaren, som är pliktig att till kronan betala en royalty motsvarande $\frac{1}{10}$ av produktionen.

Kronan har vidare, i kraft av sin rätt över havet vid den engelska kusten, ensamrätt till mineral av alla slag, som finnas under havet.

Likaså har kronan rätt till alla mineral, som finnas på eller under själva strandbrädden, såvida icke jordägaren redan tagit mineralen i fråga i bestittning. Såsom strandbrädd räknas därvid det område, som ligger mellan vanligt högvatten och vanligt lågvatten med övre gränsen där, varest marken är torr, om den än någon gång kan vara översvämmad.

Från den allmänna regeln om att mineralen följa äganderätten till grunden märkas även följande undantag.

En ägare av en järnväg är icke berättigad till de fyndigheter, som ligga under den för järnvägen inköpta jorden, såvida icke dessa fyndigheter uttryckligen ingått i förvärvet. Detsamma gäller för staten, kommuner eller andra offentliga samfälligheter i fråga om marken till allmänna vägar eller kanaler.

Slutligen gälla sedan lång tid tillbaka särskilda regler för förvärv av rätt till vissa fyndigheter inom särskilda trakter. Så gäller en gammal sedvanerätt i Cornwall och Devonshire, enligt vilken det är tillåtet att under iakttagande av vissa former förvärva rätt till tennfyndighet å annans mark. Detta tillgår så, att den, som vill förvärva dylik rätt, inför en särskild myndighet (Stannary Court) tillkännagiver denna sin avsikt för att jordägaren först skall sättas i tillfälle att själv utnyttja fyndigheten. Sedan denna anmälan förekommit vid tre sessioner, utan att jordägaren begagnat sig av sin rätt, erhåller sökanden genom utslag, meddelat av Stannary Court, rätt till fyndigheten. Prioritet i fråga om ansökningen är avgörande för företrädesrätten mellan flera konkurrerande sökande. Det område, inom vilket vederbörande förvärvar uteslutande rätt att utvinna tenn, skall avgränsas med stenar och torvstycken. Denna avgränsning skall årligen förnyas. Förvärvaren är pliktig att erlägga en royalty in natura till jordägaren, varierande från $\frac{1}{10}$ till $\frac{1}{15}$ av avkastningen. Gruvägaren är pliktig att bearbeta förekomsten, vid äventyr att rätten till denna eljest förloras. Ehuru denna sedvanerätt blivit bekräftad genom lag, lär ifrågasvarande rätt att förvärva rätt till tennförekomster numera hava kommit ur bruk, vartill särskilt lär hava bidragit, att förvärvaren endast erhåller rätt till själva tennet, under det att de metaller, som i övrigt kunna utvinnas, följa vanliga regler.

I Derbyshire gälla alltjämt särskilda regler i fråga om utnyttjande av där förekommande blyfyndigheter. Även dessa regler grunda sig på urgammal sedvanerätt. Enligt dem äger varje engelsk medborgare bedriva skärpningsarbete efter blyfyndigheter. Om en dylik påträffas, erhåller förste upptäckaren rätt till densamma på det sätt, att han av »the barmaster» får sig tilldelad två områden (meers) på förekomstens längdriktning och vardera sträckande sig 30 yards på ömse sidor om fyndpunkten. Samtidigt skall kronan resp. en eventuell privat jordägare erhålla en meer, utgörande vid vardera ändan av upptäckarens meers liggande områden om 15 yards vardera. Upptäckaren har vidare rätt att få sig tilldelade ytterligare meers å samma malmsträckning, tillsammans högst 50 stycken. Gruvägaren skall betala vissa avgifter till kronan resp. den privata jordägaren. Rätten till gruvan förloras vid underlåtenhet att betala stadgade avgifter och om gruvan ej drives.

Slutligen gälla särskilda regler i fråga om utnyttjandet av kol- och järnfyndigheter i »The Forest of Dean», en kronan tillhörig skogstrakt i Gloucester.

Inom detta område kunna sedan gammalt inom detsamma boende och hos en särskild myndighet inskrivna personer (free miners) förvärva rätt att bearbeta järn- och kolfyndigheter. Prioritet i anmälan är avgörande för rätten till en upptäckt fyndighet. Vederbörande sökande erhåller ett visst område, inom vilket han får uteslutande rätt att bryta mineralen i fråga mot avgift till kronan. Rätten förverkas vid underlåtenhet att betala avgift eller om fyndigheten ej brytes.

Samtliga dessa undantag till förmån för upptäckaren av en fyndighet hava uppkommit under inverkan från tysk rätt. Särskilt äro reglerna för förvärv av blyförekomster i Derbyshire direkt hämtade från en gammal tysk bergordning.

Lagbestämmelser av politirättslig och social natur finnas i stor omfattning. I detta hänseende märkes särskilt lagen av den 16 december 1911, vari utförliga föreskrifter meddelas angående själva ordningen för gruvdriften, säkerhetsanordningar, arbetstid, kontroll över driften m. m.

Under världskriget har som bekant kolbrytningen i England stått under statlig kontroll, förbunden med vissa ekonomiska garantier från statens sida. Starka röster hava även, särskilt under de senare åren, höjts för kolgruvornas socialisering. Hittills hava emellertid dessa strävanden ej lett till annan påföljd, än att under 1920 en lag utfärdats, varigenom för kolindustrien införts ett slags ekonomisk demokrati. Denna lag, utfärdad den 16 augusti 1920, innehåller bestämmelser om inrättande av särskilda lokala och centrala organ (gruvnämnder, distriktsnämnder, nämnder för större områden samt nämnd för hela riket) för behandling av frågor rörande gruvdriften (frågor om produktionens storlek, lönefrågor, frågor om sociala förhållanden m. m.). Då dessa ämnen falla utanför den egentliga gruvrätten, torde här icke vara platsen att närmare ingå därpå.

Nordamerikas förenta stater.

Den engelska rättens princip om att äganderätten till jorden även innefattar äganderätt till däri befintliga mineral (accessionsprincipen) behärskar även gruvrätten i Nordamerikas förenta stater — helt naturligt, enär ju dessa förut utgjort engelskt kolonialområde. Emellertid finnas för de oerhört stora vidderna »public land» särskilda regler för uppkomst av äganderätt till jord, innehållande mineralfyndigheter, vilka regler, utbildade såsom sedvanerätt under inflytande av en naturlig rättsuppfattning torde erbjuda rätt mycket av intresse.

Dessa rättsregler finnas dels i den unionella lagstiftningen, dels i de särskilda staternas lagar och dels slutligen i den sedvanerätt, som finnes kvar för olika distrikt inom staterna. Enligt uttrycklig bestämmelse i unionslagen tillerkännes denna sedvanerätt giltighet, i den mån den icke strider mot unionslagstiftningen.

Den amerikanska kolonisationen har tillgått så, att staterna, vilka ansetts äga all icke i bruk tagen jord, därav till enskilda försålt områden för uppodling. Jord, som innehöll metaller och andra nyttiga mineral, var under lång tid undantagen från försäljning men regeringen fann sig i att enskilda satte sig i besittning av dylik jord och där började gruvdrift. På detta sätt uppkommo en hel del gruvor på mark, som ägdes av staten, utan att besittningstagandet grundade sig på någon lag. När vid mitten av 1800-talet rika fynd gjordes i Kalifornien m. fl. stater, strömmade massor av folk till dessa trakter. Då fyndigheterna faktiskt voro fria för ockupation, var det helt naturligt, att

rätten till dem ansågs tillkomma den förste besittningstagaren (ockupanten), men lika naturligt var även, att det måste finnas särskilda regler för att fastslå, vem som skulle anses vara ockupant. Därvid utbildade sig i olika distrikt olika regler, som fingo karaktär av lag mellan alla letare efter guld och andra metaller. På detta sätt uppkommo »miners customs» och »district rules».

Emellertid kunde detta tillstånd icke fortsätta i längden. En lagstiftning kom slutligen till stånd. Genom en kongressakt av ²⁶/₇ 1866 förklarades »public lands» fritt för ockupation och utnyttjande genom gruvdrift för amerikanska medborgare och dem, som förklarat sig önska bliva sådana. I fråga om sättet för förvärvande av rätt till fyndigheter innehöll ifrågavarande lag vissa regler men hänvisades dessutom till särskilda »miners customs» och »district rules», vilka skulle gälla i den mån de ej stodo i strid med lagen. För förvärvande av en definitiv rätt till den jord, vari en fyndighet vore belägen, skulle erfordras ett inköp av jorden enligt ett särskilt »patent». Förut i besittning tagna fyndigheter skulle ockupanterna få behålla, men även för dessa fyndigheter skulle fordras ett upplåtelsebrev (»patent») från staten.

Denna 1866 års lag hade undergått åtskilliga förändringar särskilt genom lagar 1870, 1872, 1873 och 1880, men de i densamma uttryckta huvudprinciperna äro alltjämt gällande. De nu gällande reglerna för förvärv av rätt till mineralfyndigheter å »public lands» äro i huvudsak följande.

»Public lands» indelas i »agricultural lands» (jordbruksjord) och »mining lands» (gruvjord). Till det senare slaget hänföres den jord, som innehåller brytvärda mineraliska fyndigheter och som därför kan förutsättas vara användbar för gruvdrift. All annan jord betraktas såsom »agricultural lands». Om någon med stöd av den för gruvjord gällande lagstiftningen gör gällande anspråk på erhållande av sådan jord, måste han kunna visa, att den ifrågavarande jorden innehåller en metallisk eller mineralisk fyndighet av sådan storlek och till sådant värde, att densamma kan anses drivvärd.

»Mining lands» indelas i:

1) »Veins» eller »lode lands»: mark, däri finnas ådror eller gångar i kvarts eller annan bergart, innehållande guld, silver, koppar, bly, tenn eller annan värdefull metall;

2) »Placers lands»: mark, innehållande sekundärförekomst eller annan fyndighet, som icke förekommer såsom ådra eller gång i fast berg;

3) »Coal lands», innefattande jord, som innehåller kolfyndigheter.

Dessa i lagen förekommande något obestämda avgränsningar hava fullständigats genom avgörande i praxis. Så hava t. ex. järnmalmsfyndigheter (med undantag av de sekundära) förts till den första gruppen. Enligt särskild undantagsbestämmelse hör emellertid jord, innehållande järnmalmsfyndighet i Michigan; Wisconsin och Minnesota (varest synnerligen rika järnmalmsfyndigheter finnas) icke till »mining lands» utan till »agricultural lands».

För nämnda olika grupper av »mining lands» gälla olika regler endast i vissa särskilda avseenden. Så t. ex. beträffande storleken av de för gruvdrift förvärvade områdena. I fråga om »coal lands» äro dock reglerna även i övrigt något olika mot dem, som gälla för de övriga slagen. Själva sättet för förvärv av rätt till ett gruvområde är dock i huvudsak lika för alla tre slagen. I sistnämnda hänseende är den grundläggande principen den förut i början nämnda: att rätt till mineralen följer äganderätten till marken. Varaktig rätt till en fyndighet erhålles således först genom köp från staten av det markområde, varest fyndigheten finnes. Genom ett besittningstagande, företaget under i lagen föreskrivna former, kan emellertid upptäckaren försäkra sig om att erhålla det område, inom vilket den upptäckta fyndigheten är belägen.

Reglerna för förvärvande av områden av de olika slagen äro i övrigt följande. Vad först angår »veins» eller »lode lands» samt »placers», så sker besitt-

ningstagandet på det sätt, att ett visst område (»claim») avgränsas av ockupanten. Beträffande sättet för denna avgränsning (»location») föreskriver lagen endast, att det skall ske genom utmärkande av gränserna på marken så tydligt, att de lätt kunna uppdragas. Vidare skall en anmälan om besittningstagandet göras till offentlig myndighet med angivande av dag för avgränsningen och med närmare beskrivning av det ockuperade området (»claim»). I fråga om såväl sättet för avgränsningen som denna anmälan hänvisas i övrigt till de särskilda staternas lagstiftning eller eventuella särskilda distriktsregler.

Det ockuperade området (»claim») skall, då fråga är om »veins» eller »lode lands» hava form av en parallelogram med långsidorna följande malmens sträckning. Beträffande storleken av detsamma äro de särskilda distriktsreglerna normerande, dock så att längden icke får överstiga 1,500 fot och bredden får växla mellan 50 och 600 fot. Ockupanten har emellertid rätt icke blott till de mineral, som finnas inom gränserna för själva området, räknade såsom lodräta plan efter gränslinjerna på ytan. Han har dessutom — under villkor att malmåderns högsta punkt befinner sig inom området — rätt att följa malmens sträckning nedåt utanför planen utmed långsidorna, dock ej längre än intill de lodräta plan, som kunna tänkas dragna såsom fortsättning av kortsidsplanen.

Ett ockupationsområde för »placers» skall innehålla minst 4 hektar och högst 8 hektar, för ett bolag högst 64 hektar. Någon rätt att gå utanför själva området finnes ej här.

Unionslagen lägger icke några hinder i vägen för en person eller ett bolag att förvärva flera områden (»claim») men de särskilda staternas lagstiftning eller distriktsreglerna kunna innehålla inskränkande bestämmelser härutinnan.

För bevarande av rätten till ett ockuperat område (»claim») erfordras, att visst årligt arbete utföres. I detta hänseende hänvisas till de särskilda staternas lagstiftning eller distriktsregler; dock skall det årliga försvarsarbetet äga ett värde av minst 100 dollars. — Rätten till området kan överlåtas.

Waraktig rätt till ett ockuperat område (»claim») erhålles, såsom förut nämnts, först genom köp av detsamma. Ansökan härom göres till vederbörande myndighet, som offentliggör ansökningsen. Det står därefter fritt för den, som eventuellt anser sin rätt kränkt, att inom viss tid framställa sina invändningar. Om sådana framkomma, går saken till domstol. Om icke någon invändning framställles eller om sådan av domstol ogillas, utfärdar vederbörande myndighet köpebrev (»patent») å området i fråga, under förutsättning att därför föreskriivna prestanda m. m. fullgjorts. Bland annat erfordras, att vederbörande styrker sig hava å området utfört arbete till ett värde av minst 500 dollars. Priset är något olika för olika slag av områden. Sedan området inköpts, tillhör det köparen med full äganderätt, varjämte köparen givetvis bibehåller sin rätt att följa malmens sträckning enligt förut återgiven bestämmelse.

II fråga om »coal lands» äro reglerna för dess förvärvande mera likartade dem, som gälla för inköp av »agricultural lands». »Coal lands» kan icke förvärras, förrän det blivit i vederbörlig ordning uppmätt och endast i de stycken, varri jorden därvid uppdelats. Varje person över 21 år, som är amerikansk medborgare eller som förklarar sig vilja bliva sådan, ävensom varje bolag, bestående av dylika personer, kan få köpa ett område »coal lands» av intill 64 hektar för en enskild person och 178 hektar för ett bolag, under förutsättning att området icke förut tagits i besittning under de former lagen känner eller blivvit av myndighet reserverat. Besittningstagande — vilket förekommer även i fråga om »agricultural lands» — giver vederbörande ockupant företrädesrätt att på de i lagen stadgade villkoren få köpa det ockuperade området, dock endast under förutsättning att drift därå påbörjats och alltjämt fortsatts samt att anmälan om besittningstagandet gjorts till vederbörande myndighet. Om ett

bolag på minst fyra personer nedlagt kostnader å en igångsatt gruva till ett värde av minst 5,000 dollars, kan bolaget erhålla ett område av dubbel storlek (256 hektar). Samma person eller samma bolag äger endast erhålla ett område genom köp från staten. Vid ansökan om rätt att få inköpa området skall ed avläggas på att sökanden icke handlar för annans räkning. Emellertid är det intet hinder för att sälja ett från staten förut inköpt område till en person eller ett bolag, som redan äger ett eller flera områden, under förutsättning att dylikt överlåtande icke skett redan vid inköpet från staten. På detta sätt kunna ju flera områden samlas på en hand.

Det faller genast i ögonen, att bestämmelserna till förhindrande av kolområdenas anhopning på en hand måste vara svåra att strängt upprätthålla. Då de icke heller synas ändamålsenliga, ha de varit föremål för mycken kritik och många ändringsförslag. I ett under 1906 framlagt budskap till kongressen fäste presidenten Roosevelt uppmärksamheten på dessa bestämmelser i lagen, vilka enligt hans åsikt vore ägnade att befrämja bedrägligt förfarande för kringgående av lagens föreskrifter. I detta budskap uttalade även presidenten, att man borde sträva efter att bevara i statens hand de stenkolsfyndigheter, som fortfarande befunne sig i statens ägo. Detta borde ske på det sätt, att man skilde mellan äganderätten till jorden och till däri befintliga kolfyndigheter och således vid försäljning av jord undantog själva fyndigheterna, vilka i stället borde av staten upplåtas med nyttjanderätt. Såsom fördelar av ett dylikt system anfördes av presidenten: 1) att detsamma skulle underlätta ett bearbetande för lokala behov genom gruvfolk utan stort kapital, eftersom någon köpesumma icke skulle erfordras; 2) att detsamma även skulle vara fördelaktigt för stordriften, enär det skulle giva möjlighet till upplåtande på för företagaren fördelaktiga villkor i fråga om upplåtelse-tid, areal och även i övriga hänseenden; 3) att staten skulle sättas i tillfälle kontrollera, att rovdrift icke ägde rum och att driften även i övrigt försigginge utan misshushållning; 4) att staten skulle kunna för vissa industrier reservera det för dem lämpligaste kolet; 5) att staten skulle kunna förhindra monopolisering och skydda allmänheten för oskäliga priser.

Vid 1906—07 års kongress framlades åtskilliga lagförslag, byggda på det ovan skisserade systemet: upplåtande av kolfyndigheter å »public lands» under nyttjanderätt på viss tid.

Då, såsom förut nämnts, den amerikanska rätten bygger på accessionsprincipen, är det givet, att den, som under äganderätt innehar jord — den må vara inköpt såsom »agricultural lands» eller »mining lands» — tillika har rätt till alla i jorden befintliga mineral, såvida icke särskilt undantag gjorts. Vid försäljning av »public lands» plägar dylikt undantag alltid uppställas i fråga om de malmsträckningar, som till äventyrs kunna finnas inom det försålda området såsom fortsättning av en åder, vars topp kan ligga inom public lands — en konsekvens av den ovan nämnda principen om rätt för upptäckaren att följa malmens sträckning nedåt.

P. M.

anrående gruvegendomens rättsliga natur i några främmande rättssystem och gruvegendom såsom underlag för kredit.¹⁾

Om gruvegendomens rättsliga natur i några främmande rättssystem.

Frankrike.

Om karaktären av den rättighet, som uppkommer genom en av regeringsmyndigheten meddelad koncession å gruva, innehåller 1810 års gruvlag några ännu gällande stadganden.

Enligt artikel 19 skall från det ögonblick, då koncession beviljas, rätten till gruvan anses skild från rätten till jorden och framdeles betraktas såsom en ny självständig egendom (»une propriété nouvelle»).

Enligt artikel 7 äger koncessionsinnehavaren förfoga över och överlåta en gruvrättighet på samma sätt som gäller i fråga om andra rättigheter; dock må en gruvrättighet icke säljas i lotter eller eljest delas utan särskilt tillstånd av regeringen, givet i samma form som koncessionen. — Enligt samma artikel gäller vidare, att gruvrättigheter icke må fränhändas koncessionshavaren annat än i de fall och enligt de former, som gälla i fråga om annan egendom enligt allmänna civillagen (Code Napoléon) och den allmänna civilprocessordningen.

Enligt artikel 8 har gruvrättigheten karaktär av fast egendom. Till den fasta egendomen räknas — förutom själva gruvan — även byggnader, maskiner, schakt, orter och andra anordningar, som enligt artikel 524 i Code Napoléon hava fast egendoms natur. Vidare skola även hästar, använda vid själva det inre grubarbetet, hissanordningar, verktyg och redskap, som tjäna gruvdriften, på grund av ändamålsbestämning hava fast egendoms natur.

Däremot skola enligt artikel 9 brutna produkter, förbrukningsartiklar och andra lösören räknas såsom lös egendom.

Under förarbetena till 1810 års lag uttalades — icke minst av Napoleon — att gruvrättighet borde erhålla en så fast byggnad i lagen, att densamma kunde jämföras med en verklig äganderätt till fast egendom. Lagens ovannämnda stadganden böra ses mot bakgrunden härav.

Fullt likvärdig med äganderätt till fast egendom blev den emellertid icke, vilket för övrigt ligger i sakens natur. Visserligen gav koncessionen enligt

¹⁾ Denna promemoria, som utarbetats för att ligga till grund för vidare diskussion inom gruvlagstiftningssakkunniga av de däri berörda problemen, och som således icke var avsedd att i dess nuvarande skick tryckas, blev emellertid avlämnad samtidigt med sakkunnigas betänkande i avsikt att visa, att ifrågavarande ämne åtminstone varit föremål för någon behandling. Av anförda skäl bör promemorian icke betraktas såsom en uttömmande framställning av ämnet.

1810 års lag upphov till en *evärdlig* rätt till den koncederade fyndigheten, men rättigheten är dock i andra avseenden underkastad inskränkningar, som icke gälla äganderätt till fast egendom. I detta avseende må särskilt erinras därom att koncession under vissa omständigheter kan förverkas — en omständighet, som torde ådagalägga, att gruvrättigheten icke är någon äganderätt i vanlig juridisk bemärkelse. Det är en rätt *sui generis*, som i viktiga avseenden ärmär sig äganderätt.

Till de ovan återgivna stadgandena, att en koncederad gruva med tillhörigheter har karaktär av fast egendom är ej mycket att tillägga. Den artikel i Code Napoléon, till vilken hänvisning sker, handlar om sådana saker, som till sin natur äro lösören men på grund därav, att de äro fast anbringade å en fastighet eller byggnad, hava karaktär av fast egendom. I motsats till vad gäller vid vanlig fast egendom har den uppräknade egendomen karaktär av fast egendom, även om den åstadkommits eller anbringats av annan än ägaren till gruvan, t. ex. av en nyttjanderättshavare till gruvan.

Därav att gruvan med tillhörigheter har karaktär av fast egendom följer bland annat, att den kan hypotiseras såsom annan fast egendom.

Det är att märka, att 1919 års lag, som ju infört tidsbegränsning för alla efter dess tillkomst beviljade koncessioner, icke gjort någon ändring i gruvrättighetens rättsliga natur. Den är således fortfarande fast egendom.

Tyskland.

I den preussiska gruvlagen av 1865 användes begreppet *Das Bergwerkseigentum*. Dess rättsliga rubricering är ej klarlagd i lagen utan är överlämnad till rättsvetenskapen. Inom denna råda också olika meningar i detta avseende. Några betrakta rättigheten såsom en verklig äganderätt till fyndigheten eller till mineralen; andra såsom en rätt av sakrättslig natur till annans egendom; slutligen andra såsom ockupationsrätt till herrelösa saker o. s. v. Att närmare ingå härpå skulle föra för långt.

Enligt uttryckligt stadgande i lagen skola den allmänna civilrättens föreskrifter i fråga om fast egendom tillämpas å *Das Bergwerkseigentum*, såvida annat ej följer av sakens natur eller gruvlagens bestämmelser.

Hela inskrivningsväsendet för fastigheter gäller även för gruvor. De skola således införas i vederbörande Grundbuch och alla fång äro för sin giltighet i regel beroende av dylikt införande. Vidare kunna gruvor i samma ordning, som gäller för fastigheter, hypotiseras. Hypoteksinrättningar i egentlig mening få icke lämna lån mot hypotek i gruva. Eljest är naturligtvis dylik belåning både tillåten och särdeles anlitad.

Till gruvan höra schaktanordningar, uppfordringslavar och -maskiner, pumpinrättningar, timringar i gruvan för dess styrka och bestånd. Vidare höra till gruvan mark, som inlösts för gruvan, samt alla byggnader och andra anläggningar, som tjäna gruvdriften. Slutligen räknas såsom tillbehör till gruvan redskap och andra inventarier, som användas för gruvdriften, såsom: gruvhästar, järnvägs- och andra vagnar o. d. ävensom å gruvområdet befintliga lager av förbrukningsartiklar (kol, petroleum o. d.).

All denna egendom häftar jämte själva gruvan för skuld, för vilken gruvan i vanlig ordning hypotiseras.

Norge.

I Norge är gruvrättighet icke av fast egendoms natur. Med avseende å rättighetens juridiska natur äro bestämmelserna i 1842 års gruvlag ännu norme-

rade. Enligt denna lag, som ju bygger på inmutningssystemet, är den genom innutningen uppkomna rätten icke direkt jämförlig med andra rättigheter utan en rätt sui generis, som i fråga om uppkomst, innehåll och upphörande regleras av gruvlagens bestämmelser.

I 51—53 §§ av 1842 års gruvlag meddelas vissa bestämmelser om förlag för gruvdrift, som i detta sammanhang torde vara av intresse. I 51 § stadgas, att om någon till ägaren eller brukaren av en gruva eller ett verk för förädling av malm eller metall lämnar försträckning i penningar eller förnödenhetsvaror till gruvans eller verkets drift, ett skriftligt kontrakt skall upprättas, däri avtalade villkor angivas. Enligt 52 § njuter förläggaren, sedan förlagskontraktet blivit »tingläst», förlagsrättighet bestående däri, att »underpant» (d. v. s. panträtt) i de produkter, till vilkas framställande förlaget gjorts, tillkommer honom framför alla andra borgenärer.

Denna »förlagsrättighet» skiljer sig från den svenska rättens förlagsinteckning bland annat däruti, att den förstnämnda medför panträtt, d. v. s. en rätt, som kan göras gällande gentemot tredje man och således mot ny ägare, under det den svenska rättens förlagsinteckning endast innebär en förstärkning av fordringsrätten mot förlagstagaren. Panthavaren har rätt att taga betalning ur det pantsatta godset vid all underlåten betalning från gäldenärens sida, under det att innehavaren av en förlagsinteckning endast har förmånsrätt, vilken han kan göra gällande vid konkurs och i vissa fall vid utmätning. Å andra sidan medför den svenska förlagsinteckningen såtillvida bättre rätt, som den även omfattar alla inventarier och ej blott — såsom den norska förlagsrättigheten — de framvunna produkterna.

Varken 1909 eller 1917 års koncessionslagar innehålla några ändrade bestämmelser angående gruvrättighetens rättsliga natur. De innehålla en del andra bestämmelser, som i detta sammanhang äro av intresse.

Koncessionen skall »tinglyses» för koncessionärens räkning. Den rättsliga verkan av denna tinglysning blir, att alla *senare* tinglysta förpliktelser med avseende å den egendom, som vid koncessionens slut vederlagsfritt övergår å eller kan inlösas av staten, bortfalla vid denna egendoms övergång till staten.

Den, som lämnat lån mot pant i gruva, kan redan på förhand erhålla koncession att förvärva gruvan och driva densamma, avsedd för den händelse, att förvärvet sker genom tvångsauktion. Dylik koncession räknas för den tid gruvans ägare erhållit koncession.

Den, som har panträtt i gruva, kan taga gruvan »til brukelig pant» för en tid av högst fem år. Överskrides denna tid, skall vederbörande myndighet på panthavarens vägnar och med bindande verkan för denne låta försälja gruvan på tvångsauktion. Om panthavaren förvärvar gruva på tvångsauktion och han icke är berättigad att driva densamma, utsätter vederbörande departement viss tid, inom vilken han beredes tillfälle erhålla koncession eller sälja gruvan till någon, som innehar sådan.

§ 35.

Om gruvegendom såsom underlag för kredit.

På gruvegendomens rättsliga natur enligt svensk rätt torde det icke vara erforderligt att här närmare ingå. Att gruvegendom icke utgör någon äganderätt i vanlig mening, är uppenbart. Den är en rättighet av speciell natur, vars innehåll regleras av gruvestadgan.

(Gruvegendom är enligt svensk rätt löseegendom. Den kan således icke vara föremål för vanlig inteckning. Däremot kan till säkerhet för lån till gruvdrif-

ten meddelas förlagsinteckning, vilken medför förmånsrätt till betalning dels av gruvans inventarier och produkter m. m. och dels av själva gruvan, dock ej järngruva.

Då frågan om gruvegendomens rättsliga natur har betydelse närmast ur synpunkten av möjligheten att låta den utgöra säkerhet vid kreditgivning, torde det vara lämpligt att lämna en redogörelse för nu gällande rättsregler i detta hänseende och dessas uppkomsthistoria ävensom beträffande möjligheten av förändringar i syfte att öka och stärka säkerheten. Detta torde vara så mycket mera på sin plats, som till de sakkunniga överlämnats en riksdagsskrivelse från 1904 med begäran om utredning angående utsträckning av förlagsinteckning till att, där fråga är om järngruva, även omfatta själva gruvan.

H. B. 17:7 i
1734 års lag.

I 1734 års lag handelsbalken 17:7 i dess ursprungliga lydelse stadgas: »Giver någon förlag att därmed driva bergsbruk eller andra sådana verk, njute förlagsman förmån till det, som därmed tillverkat är.»

K. F. den 24
februari
1748.

Utförliga bestämmelser angående ordningen för upprättande av förlagskontrakt, dess inteckning och rättsliga verkan meddelades i *kungl. förordningen den 24 februari 1748 om förlag vid bergs- och brukshantering*. Olika regler meddelades beträffande förlag till olika slags rörelse, bland annat beträffande: 1) förlag till bergsmännen i Järnbergslagarne för deras bergsbruk, 2) förlag till järn- och mässingsbruk samt kopparhamrar samt 3) förlag till gruvor av ädlare metaller samt mineralier och därpå byggda verk. Den, som lämnade förlag till gruva eller verk av sistnämnda slag, skulle få förmånsrätt i »själva gruvan med dess åbyggnad och effekter». Vid förlag till övriga slags rörelser talas däremot icke om att själva gruvan skulle utgöra säkerhet för förlaget utan endast att sådan skulle åtnjutas i förlagstagarens tillverkning (»effekter») och inventarier (»dragare och redskap»).

1883 års lag-
stiftning om
förlags-
inteckning.

1748 års förordning gällde i huvudsak oförändrad ända tills densamma ersattes av nu gällande *förordning av den 13 april 1883* och samtidigt därmed utkommen *lag om ändrad lydelse av 17:7 handelsbalken*.

I motiven till det kommittéförlag, som ligger till grund för 1883 års lagstiftning, heter det bland annat:

»Enligt kungl. förordningen den 24 februari 1748 kunna ägare till gruvor av vissa ädlare metaller och mineralier såsom hypotek för erhållet förlagslån även förskriva själva gruvan med dess åbyggnader. Väl är det en sanning, att gruvor ännu av lagstiftningen betraktas såsom lös egendom; men då det förlag, som till näringsidkare lämnas, så väl enligt äldre författningar förklaras böra hava, som genom den nu föreslagna förändringen skulle få till ändamål att befrämja den industriella rörelsens drift och dess förbättring, men ingalunda att användas för förvärvande av den egendom, där rörelsen kommer att bedrivas, och en förlagsgivare således ej heller synes böra erhålla förmånsrätt i denna egendom, hava kommitterade ansett ifrågavarande endast för vissa gruvor gällande stadgande icke böra bibehållas.»

Den proposition i ämnet, som framlades vid 1882 års riksdag, överensstämde med kommittéförlaget därutinnan, att den, som lämnat förlagslån till idkande av gruvdrift, icke tillerkändes någon förmånsrätt i själva gruvan.

Lagutskottet vid 1882 års riksdag upptog däremot i sitt förslag bland den löse egendom, i vilken vid intecknat förlag till gruvdrift förmånsrätt kunde göras gällande, själva gruvan, om den icke vore att anse såsom tillhörighet till gäldenärens fasta egendom. Utskottet ansåg det nämligen kunna med skäl ifrågasättas, huruvida icke, då enligt 17 § i 1748 års förordning förlagslån kunde erhållas för och inteckning därför ske i »gruvor», icke blott av »ädlare metaller» utan ock av »mineralier» i allmänhet, gruva av varje slag kunde vara före-

mål för förlagsinteckning. Vidare syntes vid inteckning för förlagslån för gruvdrift själva gruvan böra av den till rörelsens drift hörande lösegendom vara det yppersta föremålet för förmånsrätten.

Första kammaren antog för sin del ett förslag, enligt vilket rätten till förlagsinteckning ej skulle omfatta järngruva. Till stöd för detta beslut anfördes, att de bolag — solidariska bolag eller aktiebolag —, som ägde de bruk, varunder de flesta järngruvor i landet hörde, ej hade synnerligt behov av att upptaga förlagslån för gruvdriften, då densamma bekostades medelst årliga tillskott. Dessutom skulle såväl aktierna som de s. k. lottbrev i de solidariska bolagen, vilka med stor begärlighet både i huvudstaden och i landsorten motto-gos såsom säkerhet för lån, förlora om icke all, så åtminstone den huvudsakligaste delen av sitt belåningsvärde, om förlagsinteckning medgäves i själva järngruvan.

Andra kammaren avslag emellertid propositionen, varför hela frågan om förändrad lagstiftning angående förlagsinteckning för det året förföll. Andra kammarens avslag torde huvudsakligen hava berott på en önskan att förlagsintekningsinstitutet skulle komma även idkare av jordbruk till godo.

Till 1883 års riksdag avläts ny proposition i ämnet, i huvudsak överensstämmande med 1882 års proposition. I fråga om föremålet för förlagsinteckning innehöll 1883 års proposition dock den bestämmelsen att även själva gruvan, dock ej järngruva, skulle utgöra säkerhet för förlagslånet. Justitieministern anförde till stadsrådsprotokollet till motivering av denna förändring:

»Det vid senaste riksdag framlagda förslag till ändring i 17 kap. 7 § handelsbalken tillade icke den, som lämnat förlagslån till idkande av gruvdrift, någon förmånsrätt i själva gruvan. Det kan dock med skäl sättas i fråga, huruvida icke de nu gällande, i detta hänseende tämligen otydliga förlagsförfattningarna, såsom lagutskottet antagit, medgiva en sådan rätt, åtminstone vad de flesta slag av gruvor amgår, och faktiskt är, att inteckning på grund av dessa författningar finnes meddelad i stenkolsgruvor. Däremot synes man från nu varande lagstiftning kunna hämta stöd för den mening, att järngruvor hittills varit från förmånsrätt uteslutna, liksom ock diskussionen i första kammaren ådagalägger, att en sådan rätt icke av gruvvägarna själva eftersträvas. Då mening med den föreslagna författningen är att, såvitt möjligt och där ej viktiga skäl föranleda avvikelser, bibehålla förlagsintekningsrätten i dess nuvarande utsträckning, bör ifrågasättande § i denna del awfattas i enlighet med den av första kammaren antagna lydelse.»

1883 års riksdag antog Kungl. Maj:ts proposition, varefter ovannämnda ännu gällande lag och förordning i ämnet utfärdades.

Vid 1904 års riksdag föreslog ledamoten av första kammaren *borgmästaren O. V. Lundberg i Sala i en avgiven motion* (nr 17), att den förlagsman medgivna förmånsrätten i själva gruvan måtte utsträckas att omfatta jämväl järngruva. Till stöd för denna motion anförde han bland annat följande:

Belåningsvärdet å de s. k. lottbrev i gruvbolag torde kunna ifrågasättas, då dessa brev ej vore annat än bevis om äganderätt till viss andel i en gruva och väl svårligen kunde pantsättas med bättre verkan än själva gruvdelen. Beträffande åter gruvaktiers belåningsvärde torde detta mindre bero på värdet av själva gruvan, som vore ställd på aktier, än på aktiebolagets egen soliditet. Om aktiebolagets ekonomiska ställning vore dålig — vore bolagets gruva än så värdefull — torde aktierna haava föga värde, vare sig gruvan vore besvärad av förlagsinteckning eller ej. — För ännu 20 år sedan lydte nästan alla mera värdefulla järngruvor i landet under järnveerken, vilkas ägare årligen tillskötto, var efter sin andel i gruvan, det för gruvdriften behövlige förlaget. Något verkligt behov av förlagsinteckning i järngruvor

*Motion vid
1904 års
riksdag sam-
riksdagens
beslut där-
över.*

förefanns således icke den tiden. Förhållandena hade i detta avseende mycket ändrats. På många håll hade uppstått fullt självständig gruvdrift, som ej vore förenad med bruksrörelse. Gruvdriften sköttes allt mer och mer med ett på en gång tillskjutet aktiekapital och utan årliga tillskott av delägare, vid vilket förhållande behov lätt kunde uppstå för bolaget att genom lån anskaffa nytt kapital till bekostande av nya anläggningar och till nödigt förlag. Därför vore även lämpligt att frågan om förlagsinteckning i gruvor ordnades fullt självständigt och med avseende fästas endast å de intressen, gruvägaren såsom sådan kunde hava i saken. — Ägaren av en järngruva hade lika stort behov av förlag till sin gruvdrift som ägaren till annan gruva. Men så länge förlagsmans förmånsrätt ej sträckte sig till att omfatta själva gruvan, skulle det alltid möta svårighet för ägaren till en järngruva att mot säkerhet av förlagsinteckning erhålla lån. Därtill komme att vissa andra skäl talade för en dylik utsträckning av förmånsrätten. Järngruvor vore de i vårt land allmännast förekommande och värdefullaste gruvor. Vidare vore värdet av järngruvor i allmänhet lättare att bestämma och bedöma än värdet av andra gruvor. Då förlagsinteckningar i järngruvor för förlagsgivaren i allmänhet komme att innebära större trygghet och säkerhet än dylika i andra gruvor fastställda inteckningar, kunde med full visshet förutses, att, om den ifrågasatta utsträckningen av förmånsrätten i gruvor komme till stånd, förlagsinteckningar i gruvor bleve vida allmännare än fallet vore med gällande lagstiftning. Särskilt skulle den ifrågasatta lagändringen bliva till fördel för mindre bemedlade inmutare och jordägare, som, i saknad av nödigt driftkapital, oftast bleve tvungna att för en ringa penning avyttra sin inmutningsrätt eller sin jordägarandel i nyupptäckta men kanske värdefulla malmfyndigheter.

Lagutskottet hemställde i betänkande nr 17, att riksdagen i anledning av motionen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under övervägande, huruvida förlagsinteckning för gruvdrift måtte, vad järngruvor anginge, utan olägenhet kunna medgivas jämväl i själva gruvan samt, därest utredningen därtill gäve anledning, för riksdagen framlägga förslag till lagändring i angivna syfte. Detta förslag motiverade utskottet på följande sätt:

I mycket stor utsträckning idkades järngruvdrift såsom självständig industriell verksamhet, som i likhet med varje annan dylik måste antagas hava bestämd fördel av att få sina kreditmöjligheter utvecklade. Ej heller från gruvindustriens synpunkt torde vidare föreligga någon betänklighet mot lagändringen i fråga. Det vore uteslutande allmänna hänsyn, som för densamma kunde tänkas stå hindrande i vägen. Det torde ej kunna förnekas, att genomförandet av nämnda lagändring kunde tänkas verka i den riktning, att gruvbrytningens intensitet ökades och landets järnmalmstillgångar därigenom hastigare än eljest skulle uttömmas. Denna omständighet torde dock ej vara ett avgörande hinder för lagändringen i fråga. Ansåges särskilda åtgärder böra tillgripas mot malmens alltför hastiga utsainande, borde dessa vidtagas på helt andra områden än dem, som avse att reglera gruvindustriens kreditförhållanden. — Ej heller kunde genom den ifrågasatta lagändringen befaras, att utlänningar skulle komma i besittning av landets territorium. Häremot funnes skydd i bestämmelserna i 68 § av gällande gruvestadga. Slutligen vore att märka, att förlagsinteckningen icke medförde panträtt utan endast förmånsrätt. Detta innebure för inteckningsinnehavaren — även om inteckningen häftade i gruvan — endast såtillvida en fördel att han, om fordran bleve på exekutiv väg utsökt, bleve berättigad att framför andra icke förmånsberättigade borgenärer göra sig betäckt för sin fordran av det belopp, som inflöte vid försäljningen av gruvan och övrig egendom, som förlagsinteckningen omfattade.

Riksdagens båda kamrar antogo utskottets hemställan; men då andra kamraren ogillade utskottets motivering, kom någon motivering icke att inflyta i riksdagens skrivelse.

Kungl. Maj:t remitterade riksdagens framställning till kommerskollegium för avgivande av utlåtande. Kommerskollegium inhämtade yttranden från fullmäktige i järnkontoret samt bergmästarna, vilka i september 1904 inkommo med yttranden till kommerskollegium, som i sin ordning först i april 1908 till Kungl. Maj:t ingav det begärda utlåtandet.

Fullmäktige i järnkontoret tillstyrkte den ifrågasatta lagändringen. De anförde i sitt yttrande:

»I likhet med motionären vid 1904 års riksdag och samma riksdags lagutskott anse fullmäktige de vid 1882 års riksdag anförda skälen emot medgivande av förlagsinteckning i järngruva numera hava förlorat sin giltighet. Icke blott för den järngruvdrift, som idkas såsom självständig industriell verksamhet, utan i lika hög grad för de gamla, ännu med järnbruken direkt samverkande gruvbolagen skulle det helt vässt vara till fördel att vid anordnande av gruvdriften efter moderna principer, vilket ofta kräver dyrbara maskinerier, kunna lämna en även i själva gruvan gällande förlagsinteckning såsom säkerhet för erforderliga penningförräckningar; och, såvitt fullmäktige kunna finna, kan en dylik utvidgning av förlagsintekningsinstitutet icke utöva någon menlig inverkan på gruvlotternas värde i den allmänna penningmarknaden.»

Alla *bergmästarna* med undantag av bergmästaren i östra distriktet tillstyrkte även den ifrågasatta lagändringen.

Bergmästaren i norra distriktet J. Carlsson framhöll, att ägaren av en järngruva, liksom varje gruvägare, måste vidkännas mycket avsevärda kostnader för gruvan (inköpssumma och utgifter för förberedande arbeten), innan han kunde få någon inkomst av gruvan, samt att därför rättvisa och billighet fordrade, att gruvägaren kunde såsom säkerhet för lån, upptagna till gruvans exploatering, erbjuda inteckning i själva gruvan. (C. tror, att gruvan därmed betraktas såsom fast egendom och att förlagsinteckningen ger förlagsgivaren panträtt i gruvan.)

Bergmästaren i Gävle-Dala distrikt Th. Dahlblom framhöll, att vid numera använda brytningsmetoder stora arbeten måste utföras under jord inom sådana delar av fyndigheten, som först efter många års förlopp komme att utbrytas, samt att, om dylika arbeten skulle kunna utföras i önskvärd omfattning, gruvägaren måste hava tillgång till billig kredit, vilket kunde underlättas genom möjlighet till förlagsinteckning i själva gruvan. Bergmästaren borde avgiva intyg angående hur stor del förlagstagaren enligt gruvmatrikeln ägde i de särskilda utmälen. Vidare kunde det enligt Dahlbloms mening ifrågasättas, om ej förlagslånet borde vara förfallet till betalning, då en större eller mindre del av äganderätten till ett utmål överginge till annan. [Anm. Vid överlåtelse av »gruva» (= utmålslagd fyndighet) förfaller förlagsskulden.]

Bergmästaren i mellersta distriktet C. O. Norelius tillstyrkte lagändringen under framhållande, att artskillnaden mellan järngruvor och andra gruvor icke borde föranleda olika lagstiftning i ifrågavarande avseende samt att intekningsrättens utsträckande även till själva järngruvorna för mången skulle bereda lättnad vid anskaffande av medel för gruvdriften.

Bergmästaren i västra distriktet P. Öberg tillstyrkte även lagändringen under uttalande, att inteckning i själva fyndigheten visserligen icke kunde anses innefatta tillräcklig säkerhet för lån på längre tid men att säkerheten kunde vara lika god beräffande ägarens järngruva som annan gruva.

Bergmästaren i södra distriktet Felix Hoppe tillstyrkte likaledes lagändringen under uttalande, att denna kunde bliva till stor nytta genom att underlätta er-

hållande av förlagslån. Hoppe uttalade för övrigt, att den bästa förändringen på ifrågavarande område vore, om gruvegendom erhöles karaktär av fast egendom.

Bergmästaren i östra distriktet Björn Kjellberg — den ende, som avstyrkt lagändringen — förklarade att han visserligen instämde i de av motionären vid 1904 års riksdag anförda skälen för förslaget, men att då rätten till gruva enligt nu gällande gruvlagstiftning vore byggd på alltför osäkra grunder och järngruvorna utgjorde det övervägande flertalet av landets gruvor, den föreslagna utsträckningen av förmånsrätten icke kunde anses tillräddig, förrän nödiga ändringar gjorts i gruvlagstiftningen, så att bergmästaren kunde intyga, att rätten till gruva vore försvarad under den tid inteckningen vore avsedd att gälla.

Kommerskollegium förklarade i därefter avgivet utlåtande att — i betraktande särskilt av vad fullmäktige i järnkontoret anført — någon tvekan icke syntes böra råda därom, att de skäl, som föranlett järngruvornas undantagande från förlagsinteckning, numera förlorat giltighet. Beträffande uttalad farhåga för, att lagändringen kunde befördra ett alltför hastigt utsinande av landets malmtillgångar, ville kollegium biträda den av 1904 års lagutskott uttalade åsikten, att de åtgärder, som kunde vara av nöden för att förhindra en dylik eventualitet, borde sökas inom helt andra områden än dem, som avsåge gruvindustriens kreditförhållanden. Kollegium tillstyrkte därför lagändringen.

Sedan dessa yttranden avgivits, hava några åtgärder i den nu berörda frågan icke vidtagits före det handlingarna i ärendet under 1920 överlämnats till gruvlagstiftningssakkunniga.

Såsom framgår av ovanstående redogörelse, har önskemålet om underlättande av gruvindustriens kreditförhållanden närmast inriktat sig på en utvidgning av den egendom, i vilken förlagsinteckning kan meddelas.

Förlagsinteckningsinstitutet torde emellertid, såsom nedan närmare skall visas, vara mindre lämpligt i och för sig såsom grundval för kreditfrågans ordnande.

Förlagsinteckning medför icke såsom annan inteckning någon panträtt i den intecknade egendomen utan endast en viss förmånsrätt till betalning ur densamma. Detta innebär en rättslig olikhet i följande avseenden:

1) Under det att panträtten kan göras gällande gentemot tredje man, som blir innehavare av den pantförskrivna egendomen, upphör fordringsägarens säkerhet i förlagsintecknad egendom, då gäldenären föryttrar denna. Endast om gäldenären försättes i konkurs så snart därefter, att konkursboet kan återvinna egendomen, har förmånsrätten i dylikt fall någon rättslig betydelse. Om gäldenären dör och hans arvingar icke göra sig urarva, utslocknar också den på förlagsinteckning grundade förmånsrätten.

2) Den, som äger panträtt till viss egendom, kan, om gäldenären icke fullgör sina förbindelser, göra sig betald därur i därför föreskriven ordning, under det att innehavaren av en på förlagsinteckning grundad förmånsrätt i allmänhet endast kan göra sin rätt gällande i samband med konkurs, och i viss omfattning vid utmätning.

Förlagsinteckningen medför således icke alls den säkerhet, som en verklig pantsättning eller en i fast egendom meddelad inteckning, vilken sistnämnda ju medför panträtt i den intecknade fastigheten.

Det kan på grund härav ifrågasättas, om den riktiga vägen för att genom förstärkning av säkerheten bereda större möjlighet till kredit verkligen är att utvidga förlagsinteckningsinstitutet till att omfatta ytterligare egendom utöver

den, som därmed redan nu kan belastas. Andra möjligheter torde i varje fall böra komma under öfvervägande.

Ett sätt vore att efter mönster av en del utländska rättssystem förklara gruvegendomen vara fast egendom och låta den bliva underkastad samma regler som denna. Härigenom bleve ju det vanliga fastighetsinteckningsinstitutet utan vidare tillämpligt å gruvegendom.

Att gruvegendom betraktas såsom lös egendom är emellertid ingalunda så onaturligt, som det vid första påseendet kan förefalla. Genom inmutningen och därpå följande utmåsläggning uppkommer ju en rätt av alldeles särskild natur. Dess objekt är icke en viss avgränsad del av jordytan med allt vad däri och därpå är. Rätten är tvärtom begränsad till att endast avse ett tillgodogörande av vissa beståndsdelar i jorden. Redan denna omständighet synes göra det ur principiell synpunkt mindre riktigt att inränga gruvegendom bland fast egendom. Det är vidare att märka, att gruvan ju så småningom uttömmes — en egenskap, som icke heller så väl stämmer med begreppet fast egendom, i vilket man ju vill inlägga en hög grad av permanens. Enligt positiv rätt kan ju slutligen rätten till gruva förloras, om den icke i föreskriven ordning försvaras, varjämte även ett flertal andra omständigheter kunna föranleda förlust av nämnda rätt.

Särskilt sist anförda skäl torde tala emot en förändring i lagstiftningen därhän, att gruvegendom förklarar utgöra fast egendom. Även om man — såsom i 1919 års kommittéföreläggning skett — inskränker de i nuvarande lag stadgade anledningarna till förlust av rätten till gruva, torde det i allt fall icke vara lämpligt att ur rättssystemet utmönstra institutets förverkande av gruvrätten. Om vissa avgifter skola påläggas gruvägaren, får underlåtenhet att erlægga dem förbindas med någon rättspåföljd, varvid såsom yttersta påföljd förverkande av rätten även torde få medtagas. Sådan påföljd kan även tänkas bliva stadgad för den händelse en eventuell föreskrift om brytningsmaximum avsevärt och konstant överskrides.

Jämväl övriga ovan anförda skäl mot gruvegendomens förande till fast torde komma att kvarstå i en ny lagstiftning. I den mån denna kommer att innehålla en tidsbegränsning i rätten till gruva genom att medgiva kronan lösningsrätt till gruvan efter viss tids förlopp, tillkommer däri ett nytt skäl mot gruvrättighetens hänförelse till fast egendom.

Om således flera skäl tala mot en förändring i lagstiftningen därhän, att gruvegendom hänföres till fast egendom, torde det därför icke vara uteslutet att genom ändringar i lagstiftningen förbättra den säkerhet, som gruvegendomen vid belåning kan erbjuda.

Man kan tänka sig, att efter mönster av tomträtt och vattenfallsrätt införa ett nytt rättsinstitut: inskriven gruvrätt, som sedan kunde bliva föremål för inteckning för fordran.

Innehavare av rätt till gruva skulle således äga att vid vederbörlig domstol vinna inskrivning av rätten. För bedömande av frågan om de föremål den inskrivna gruvrätten och därmed även en däri meddelad inteckning bör omfatta torde det vara lämpligt att undersöka, i vilken egendom förlagsinteckning enligt nuvarande lag gäller, vilket anges i 17 kap. 7 § handelsbalken i dess genom lagen den 13 april 1883 ändrade lydelse (senare genomförd ändring i detta lagrum har icke berört förevarande fråga).

Enligt nyssnämnda lagrum samt 1 § i K. F. den 13 april 1883 angående förlagsinteckning angivas bland de näringar, för vilka förlagsinteckning kan ifrågakomma, »bergsbruk» samt »gruvedrift, även där denna ej är att till bergsbruk hänföra».

Av motiven framgår, att man under begreppet »bergsbruk» avsåg att sammanfatta icke blott själva gruvbrytningen utan även de övriga verksamhetsgrenar, som kunna räknas till bergshanteringen (masugnsdrift och smide) samt att tillägget »gruvdrift, även där denna ej är att till bergsbruk hänföra», vilket tillägg H. D. ansåg onödigt, gjorts för att tydligt utmärka, att även gruvdrift å icke inmutningsbara mineral skulle komma i åtnjutande av förlagsinteckning.

Då det icke gärna kan ifrågakomma att utsträcka den inskrivna gruvrätten och i densamma meddelad inteckning till att omfatta egendom, som står i samband med masugnsdrift och smide, lämnas denna egendom åsido. Endast sådan egendom, som står i samband med själva gruvdriften, upptages således.

Enligt 17 kap. 7 § handelsbalken njuter innehavare av förlagsinteckning för-
mänsrätt för sin fordran i följande egendom:

1) »det som tillverkat är».

Under detta uttryck, tillämpat på gruvdrift, falla alla de produkter av olika slag, som utvinnas i själva gruvdriften eller därmed i direkt samband stående verksamhet, i den mån denna endast avser ett uppdelande eller särskiljande av produkterna på mekanisk väg. Således falla därunder även de produkter, som utvinnas i ett i direkt samband med gruvdriften stående anrikningsverk. Icke inmutningsbara ämnen, som brutits under gruvdriften, medräknas, i den mån gruvägaren enligt vanliga regler äger däröver förfoga.

2) »de för tillverkningen avsedda råämnena».

Tillämpat på gruvdriften omfattar detta uttryck de förbrukningsartiklar av olika slag, som användas för driften, såsom bränsle, oljor, sprängämnen o. d.

3) »all den lösegendom, vare sig maskiner, redskap, dragare eller annat, som till bergsbrukets, gruvans — — — drift hörer».

Under detta uttryck falla tydligen driftsinventarier av alla slag: utom de särskilt nämnda t. ex. järnvägsvagnar, linbanekorgar o. d.

Däremot torde byggnader och andra fasta anläggningar för gruvdriften icke falla under denna kategori. Visserligen hava dylika byggnader och anläggningar, även om de äro belägna å jord, som tillhör gruvägaren, karaktär av lösegendom (se 4 § andra stycket i lagen den 24 maj 1895 angående vad till fast egendom är att hänföra) men torde dock icke vara att räknat hit. Detta framgår *dels* av de använda ordalagen, som häntyda på inventarier i vanlig mening (hade meningen varit, att byggnader skulle medräknats, hade de givetvis särskilt omnämnts) och *dels* av förarbetena till 1883 års lagstiftning. Något uttalande, som direkt hänför sig till byggnader för gruvdrift, finnes visserligen icke men i förlagsinteckningskommitténs betänkande förekomma en del för denna fråga betydelsefulla uttalanden i fråga om byggnader å annans jord i allmänhet. Kommittén säger, att å främmande grund belägna byggnader visserligen vore av lös egendoms natur men att desamma likväl icke lämpade sig för förlagsinteckning. Den på förlagsinteckningen grundade rätten skulle nämligen bliva av ganska tvivelaktigt värde, enär, om äganderätten till byggnaderna och grunden sammanföle i en hand, byggnaderna skulle komma att utgöra en del av eller adertinentens till fastigheten och komma att hafva för de i denna meddelade inteckningar i stället för förlagsgivarens fordran. Då förmånsrättens utsträckning till byggnader å främmande grund således kunde giva anledning till förvecklingar och såsom säkra ansedda beräkningar mången gång kunde bliva gäckade ville kommitterade icke föreslå en dylik utsträckning. Det sålunda anförda skälet är visserligen icke tillämpligt på byggnader för gruvdrift under annan förutsättning än att gruvan sönas, enär ju gruvbyggnaderna enligt ovan anmärkta stadgande i 1895 års lag icke bliva fast egendom i händelse äganderätten till grunden och till byggnaderna förenas å samma hand. Men de an-

förda uttalandena visa, att det i lagen använda uttryckssättet icke ansetts innefatta byggnader, oaktat de hade karaktär av lös egendom.

4) »gäldenärens fordringar för sådana förskott i penningar eller varor, som för rörelsen lämnade äro».

Härmed åsyftas fordringar, som grunda sig på förskott till arbetare eller andra, som utföra prestationer för den av gäldenären bedrivna rörelsen.

5) »själva gruvan» — — — »vid förlag till bearbetande av andra gruvor än järngruvor».

Under begreppet »själva gruvan» torde till en början falla gäldenärens rätt till själva fyndigheten. Vidare torde därunder falla rätten till den mark, som blivit inlöst för gruvdriften eller som gruvägaren eljest är berättigad att i något avseende nyttja för gruvdriften. Oaktat gruvägaren inlöst marken, betraktas han icke såsom ägare till densamma. Han kan icke därå erhålla lagfart, om han ej köper den i vanlig ordning. Gruvägarens rätt till marken är således i vanliga fall endast en adpertinens till hans rätt till gruvan. Med gruvans sönande återfaller marken enligt 48 § i gruvestadgan utan någon ersättning till jordägaren.

Det framgår ej klart, huruvida byggnader och andra anläggningar för gruvdriften skola hänföras under begreppet »själva gruvan» eller icke. Då byggnader och anläggningar torde vara att anse såsom adpertinenser till gruvan, synes — oaktat ordalagen visst icke tyda därpå — det förra alternativet böra anses såsom det riktiga. När det är fråga om andra gruvor än järngruvor, skulle således förlagsintekning komma att omfatta även byggnader och andra fasta anläggningar för gruvdriften.

Efter denna redogörelse för nuvarande lagbestämmelser angående den egendom, i vilken förlagsintekning gäller, torde det vara lämpligt upptaga till behandling frågan huruvida och i vad mån nämnda egendom bör inbegripas under den inskrivna gruvrätten.

Till en början torde vara klart, att den inskrivna gruvrätten främst bör omfatta rätten till själva fyndigheten. Någon anledning att därvid göra skillnad mellan fyndigheter av olika slag synes icke föreligga. De skäl, som ansågos föreligga för undantagande av järngruva från förlagsintekning, torde icke lämgre äga giltighet.

Vidare torde den inskrivna gruvrätten böra omfatta gruvägarens rätt till mark, som inlösts för gruvdriften, eller till vilken gruvägaren förvärvat dispositionsrätt enligt i gruvestadgan föreskriven ordning.

Byggnader och fasta anläggningar för gruvdriften synes även böra inbegripas under den inskrivna gruvrätten.

Däremot torde det kunna ifrågasättas, om de ovan under nr 1) — 4) upptagna kategorierna böra anses såsom tillbehör till gruvan och i denna egenskap inbegripas under den inskrivna gruvrätten. Något rättsligt hinder häremot kan icke anses föreligga, åtminstone såvitt angår kategorierna 1) — 3). Det kan nämnas, att den nu avsedda egendomen, där den tjänar vanlig industriell verksamhet, icke tillhör den fasta egendomen, under det att, då fråga är om järnväg, såsom tillhörigheter till den fasta egendomen räknas »järnvägsägarens för järnvägens driift anskaffade, under hans värjo varande eller för trafik å annan i förbindelse med järnvägen stående bana använda lokomotiv, vagnar, inventarier och förråd».

Sistnämnda stadgande är onekligen ett undantag från de allmänna i 1895 års lag om fast egendom uttryckta grundsatserna. Om samma regel skall utsträckas att gälla driiftsinventarier och förråd för gruvdrift och även de i gruvdriften utvunna produkterna, synas särskilda skäl böra föreligga, som motivera

en olikhet i ifrågavarande avseende mellan gruvdrift, å ena, samt annan industriell verksamhet, å andra sidan.

Skulle det icke anses föreligga tillräckliga skäl för att låta den inskrivna gruvrätten omfatta även inventarier, förråd och produkter, torde möjligheten att förlagsinteckna denna egendom böra bibehållas.

Först sedan själva principfrågan: om man bör införa ett särskilt rättsinstitut sådant det ovan skisserats (förslagsvis kallat inskriven gruvrätt) blivit diskuterad och ett avgörande därutinnan träffats, som går ut på förslaget godkännande i princip, torde det vara lämpligt att närmare ingå på frågan, hur hithörande frågor i detalj skola ordnas.

Gunnar Bendz.

Statens offentliga utredningar 1924

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

- Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.**
- Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.**
- Kommunalförvaltning.**
- Statens och kommunernas finansväsen.**
- Politi.**
- Socialpolitik.**
- Iakttagelser rörande socialiseringen i Österrike. [14]
Det svenska tobaksmonopolet. [15]
- Hälso- och sjukvård.**
- Allmänt näringsväsen.**
- Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 11. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Blekinge län. [10]
12. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Kopparbergs län. [8] 13. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Västmanlands län. [8] 14. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Värmlands län. [9] 15. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Jämtlands län. [11] 18. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Gotlands län. [12]
- Fast egendom. Jordbruk med binärningar.**
- Det svenska lantbrukets produktionskostnader. 2. Bokföringsåren 1920—1921 och 1921—1922. [2]
- Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.**
- Betänkande med förslag till gruvlag. [16]
- Industri.**
- Handel och sjöfart.**
- Kommunikationsväsen.**
- Utredning rörande ny vattenväg mellan Östersjön och Vänerne jämte bihang. [6]
- Bank-, kredit- och penningväsen.**
- Försäkringsväsen.**
- Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.**
- Supplement nr 2 till Sverges familjenamn 1920. [4]
Betänkande angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. [5]
Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbibliotek. [7]
Förslag till lönerreglering för befättningshavare vid allmänna läroverk m. f. läroanstalter. [18]
- Försvarsväsen.**
- Utrikes ärenden. Internationell rätt.**
- Angående ordnandet av statens kommersiella informationsverksamhet. [1]
- 951-25
2